

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA



XIX a. literatūra



*

Dailininkas
ARVYDAS KAŽDAILIS

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA

Jens Peter Jacobsen

PONIA MARI GRUBĖ
NILSAS LIŪNĖ



VILNIUS
1999

UDK 839.8-3
Ja 75

Knygos leidimą parėmė
NORDBOK

ISBN 5-415-01360-1

PONIA MARI GRUBĖ

Romanas

J. P. Jacobsen
FRU MARIE GRUBBE
Viborg, Gyldendalske Boghandel,
Nordisk Forlag, 1997

Iš danų kalbos vertė
JONAS SMILGA

I

Oras, tvyrantis po liepų vainikais, iš pradžių klajojo rudose dykynėse ir ištroškusiuose laukuose. Jis įkaito saulėje ir prisigėrė kelio dulkių, tačiau dabar, išvalytas tankios lapijos, atvėsintas gaivių liepų, nuo geltonų apyžiedžių buvo drėgnas ir sodrus. Dabar jis tvyrojo čia ir tyliai bei palaimingai mirgėjo šviesiai žaliame skliaute, švelniai glamonėjamas drebančių lapų ir virpančių baltai geltonų drugelių sparnų.

Lūpos, kvėpuojančios šiuo oru, buvo putlios ir gaivios, iškili krūtinė – jauna ir gležna. Krūtinė gležna ir kojos gležnos, liemuo – lieknas, sudėjimas – smulkus, o visa figūra – ne itin stipri. Prašmatnūs buvo tik stori, tamsiai auksinės spalvos plaukai, kurių pusė buvo surišta, o pusė – palaida, nes nedidelė mėlyno aksomo kepuraitė nusmukusi kabėjo ant nugaros kaip vienuolio gobtuvas ir už kaklo laikėsi tik megztais raišteliais. Daugiau niekuo drabužiai nebuvo panašūs į vienuolio. Plati lygi drobinė apykaklė krito ant mėlynos kaip levanda pusvilnonės suknelės su trumpomis baltomis rankovėmis. Iš jų kyšojo pora didelių puikaus olandiško lino pūpsnių. Krūtinę ir batelius puošė ryškiai raudonų kaspinų kilpos.

Ji ėjo susidėjusi rankas už nugaros ir nuleidusi galvą. Žaismingais, grakščiais žingsniais lėtai traukė taku, tačiau ne tiesiai, o vingiais. Štai ji atsirėmė į medį vienoje pusėje, štai išniro iš už medžių kitoje. Retkarčiais sustodavo, nubraukdavo plaukus nuo skruostų ir pažvelgdavo į šviesą. Švelni šviesa suteikė jos vaikiškai baltam veidui lengvą auksinį atspalvį, todėl melsvi šešėliai po akim buvo mažiau matomi, raudonos lūpos atrodė purpurinio rusvumo,o didelės mėlynos akys – beveik juodos. Ji buvo tikrai graži: aukšta kakta, šiek tiek kuprota nosis, patempta apatinė lūpa, tvirtas

apvalus smakras, dailiai putlūs skruostai, mažytės ausys ir taisyklingi siauri antakiai. Ji ėjo ir šypsojosi, lengvai ir be jokių minčių, nieko negalvodama šypsojosi jausdama darną su viskuo aplink. Priėjusi tako galą, sustojo ir ėmė suptis ant kulno: čia į dešinę, čia į kairę, tebelaikydama sunėrusi rankas už nugaros, pakelta galva, nukreipusi žvilgsnį į viršų ir monotoniškai niūniavo ne į taktą supimuisi.

Dvi granito plokštės, gulinčios ten, atstojo laiptelius į sodą ir akinamai baltą saulės šviesą. Giedras žydras dangus žvelgė tiesiai žemyn į sodą ir nedideli šešėliai krito prie pat apkirptos žaliatvorės pašaknų. Gėlė akis, net žaliatvorė metė šviesą, aštriai žybsėdama šviesiais lapais. Pelynas vijosi baltais ritinėliais į vidų ir į išorę, į vieną pusę ir į kitą, aplink ištroškusias spriges, šunvyšnes, smalkas, gvazdikus, kurie stovėjo ir glaudėsi galvomis kaip avys atvirame lauke. Žirniai ir pupos prie levandų eilės nuo karščio vos laikėsi ant lazdelių, medetkos styrojo žvelgdamos saulei tiesiai į veidą, o aguonos, numetusios didelius raudonus žiedlapius, stypsojo plikais stiebais. Mergaitė liepų alėjoje nušokčiojo laipteliais žemyn, perbėgo išdegintą sodą palenkusi galvą, tarsi lyjant per kiemą. Ji pasuko tamsių kukmedžių trikampio link, šmurkštelėjo už jų ir įėjo į didžiulę pavėsinę, likusią dar iš Belou[1] laikų. Platų vainiką viršuje buvo surišę taip, kad šakos jungtųsi, o apvalią angą viduryje uždengę lentomis ir kartimis. Vijoklinės rožės ir vijoklinis sausmedis vešliai augo guobų lapijoje ir buvo labai tankūs, tačiau vienoje pusėje jie neprigijo ir apynys, pasodintas šalia, apšliaužęs guobų šakas pats neįstengė uždengti angos.

Priešais įėjimą į lapinę stovėjo du baltai dažyti jūros arkliukai, viduje – ilgas medinis suolelis ir stalas. Didžiulė akmeninė stalo plokštė kadais buvo ovalo formos, tačiau dabar didžioji jos dalis gulėjo ant žemės trim gabalais, ir tik mažasis ketvirtis nepritvirtintas dar laikėsi vienoje stalo rėmo pusėje. Mergaitė atsisėdo šalia stalo, užkėlė kojas ant suolelio, atsilošė ir sunėrė rankas. Ji užsimerkė ir sėdėjo visiškai tyliai. Kaktoje susimetė keletas nedidelių raukšlelių, ji retkarčiais krutino antakius ir nežymiai šypsojosi.

„Kambaryje su raudonais purpuriniais kilimais ir paauksuota alkova guli Grizelda[2] markgrafui po kojom, bet jis atstumia ją. Ką tik ištraukęs ją iš jaukaus patalo, jis atidaro siauras skliautines duris, ir šaltas oras užplūsta vargšę

Grizeldą, tysančią ant grindų ir verkiančią. Ir niekas nedengia jos šilto balto kūno nuo šalto nakties dvelksmo, tik plonut plonutėlė drobė. Tačiau markgrafas veja ją lauk ir užrakina duris. Ji trauko nuogais pečiais prieš šaltas lygias duris, kūkčioja ir girdi, kaip viduje jis žengia kilimais, o per rakto skylutę veržiasi kvepiančios žvakės šviesa ir tarsi maža, apvali saulutė krenta jai ant apnuogintos krūtinės. Grizelda sėlina lauk ir leidžiasi tamsiais marmuro laiptais. Čia visiškai tylu, ji girdi tik minkštą savo basų pėdų tapsėjimą apledėjusiais akmeniniais laipteliais. Ji išeina į lauką. Sniegas... ne, lyja, pliaupia kaip iš kibiro, ir sunkus, šaltas vanduo tyška jai ant pečių. Drobiniai marškiniai priglunda prie kūno, vanduo srovena nuogom jos kojom, ir ji žengia basa į minkštą šaltą purvą, kuris žlegsi einant. Ir dar tas vėjas... Krūmai braižo ją ir plėšo jos suknelę, ne, ji nedėvi jokios suknelės... Kaip suplėšė mano rudą sijoną! Fastruplunde jau turėtų būti riešutų, kokių buvo Viborgo turguje... Dievas žino, ar Anei nustojo skaudėti dantis... Ne! Brunhilda! – Laukinis žirgas šoka iš vietos...Brunhilda ir Grimilda[3]... Karalienė Grimilda pamoja vyrams, apsisuka ir nueina. Jie ištempia karalienę Brunhildą, ir žemas tamsus bernas sunkiomis ilgomis rankomis, tikras Bertelis iš kareivinių, griebia jai už diržo ir nuplėšia jį, nuvelka apsiaustą ir marškinius, juodom letenom nutraukia aukso žiedus nuo jos baltų lanksčių rankų, o aukštas, iki pusės išsirengęs rudas gauruotas bernas paima plaukuotom rankom ją už juosmens ir gremėzdiškom plačiom pėdom nusmaukia jai sandalus, ir Bertelis suima už ilgų juodų garbanų ir velka ją šalin, o ji susilenkusi seka jam iš paskos. Didysis uždeda savo prakaituotus delnus jai ant nugaros ir stumia pirmyn, artyn prie juodo prunkščiančio eržilo, ir jie bloškia ją į pilkas kelio dulkes ir riša arklio uodegą jai prie kojų... “

Vėl susimetė raukšlelės, ji papurtė galvą ir atrodė dar labiau suirzusi. Galiausiai atsimerkė, kilstelėjo ir pavargusi, nepatenkinta apsidairė.

Uodai zyzė ties anga tarp apynių, jie nuolatos įskrisdavo iš sodo, kartais su mėtų ir melisos, o kartais su krapų ir anyžių kvapu. Mažas pasiklydęs geltonas voras bėgo kutendamas jos ranka ir privertė pašokti nuo suolelio. Ji priėjo prie pavėsinės angos ir ištiesė ranką, siekdama rožės, pasislėpusios tarp lapų, bet negalėjo jos pasiekti. Tuomet išėjo ir prisiskynė vijoklinių rožių. Juo daugiau ji skynė, juo aistringiau tai darė. Netrukus turėjo pilną skreitą.

Nusinešusi jas į lapinę atsisėdo prie stalo. Vieną po kitos ėmė nuo kelių ir dėjo šalia ant akmeninės plokštės. Greitai akmuo dingo po rausvų kvepiančių rožių sluoksniu.

Kai paskutinė rožė buvo padėta, ji išlygino suknelės klostes ir nubraukė likusius žiedlapius bei žolių lapelius, prilipusius prie suknelės. Taip ir sėdėjo padėjusi rankas ant kelių, žvelgdama į rožių kalną.

Žiedų spalva taip švelniai raibuliavo atspindžiais ir šešėliais nuo rusvėjančios baltos iki melsvėjančios raudonos, nuo drėgno, beveik sunkaus, purpuro, iki rausvai violetinės, jog atrodė, kad sklendžia oru. Kiekvienas apvalus žiedlapis dailiai išlinkęs, šešėlyje švelnus, tačiau šviesoje blyksintis tūkstančiu vos matomų ugnelių; visom savo spalvom rožės kraujas susirinkęs gyslelėse ir pasklidęs po odele, o tas sunkus saldus kvapas, žiedo gilumoje verdančio raudono nektaro aromatas.

Ji skubiai išlygino rankoves ir panardino rankas į minkštą drėgną rožių vėsą, ėmė maišyti rožes ir jos su byrančiais žiedlapiais krito žemėn. Tuomet pašoko, vienu mostelėjimu nušlavė viską, kas gulėjo ant stalo, ir taisydamasi rankoves išėjo į sodą. Kaistančiais skruostais skubiai žingsniavo takeliais sodo gilumon. Po to lėtai užkopė ant pylimo, vedančio į kelią. Kelyje, netoli įvažiavimo į dvarą, buvo matyti apvirtęs šieno vežimas. Keletas vežimų stovėjo už jo negalėdami pravažiuoti. Dvaro valdytojas čaižė vežėją ruda lazda, kurios lakas blizgėjo saulėje.

Smūgių garsai padarė nejaukų įspūdį mergaitei. Užsidengusi ausis ji greitai ėjo dvaro link. Durys į indų plovyklą rūsyje buvo atviros. Ji šmurkštelėjo žemyn ir užtrenkė jas paskui save.

Tai buvo keturiolikmetė Mari Grubė, Tjelės dvaro šeimininko Eriko Grubės duktė.

Melsvos sutemos dengė Tjelę. Iškrito rasa ir padarė galą šieno vežimui. Dvaro merginos melžė tvarte. Bernai krapštėsi ratinėje ir pakinktų dirbtuvėje. Už vartų stovėjo būrelis valstiečių, laukiančių, kol suskambins vakarienei.

Prie atverto lango stovėjo Erikas Grubė ir žvelgė į kiemą: lėtai vienas paskui kitą be pakinktų ir apynasrių arkliai ėjo pro tvarto duris girdyklos link. Kiemo vidury šalia ribos akmens stovėjo berniukas raudona kepure ir įtaisinėjo naujus dantis savo grėbliui, o pašaly, tarp medinio arklio ir didžiulio tekėlo, žaidė du jauni kurtai.

Laikui slenkant bernai vis dažniau pasirodydavo tvarto tarpdury, apsidairydavo ir švilpaudami arba dainuodami traukdavo atgal. Mergina pilna milžtuve greitu žingsniu mynė per kiemą, ir valstiečiai ėmė spiestis arčiau vartų, tarsi norėdami paraginti vakarienės varpą. Apačioje, virtuvėje, buvo girdėti vis smarkesnis brazdesys, kibirų, dubenų bei medinių lėkščių tarškėjimas. Po to porą kartų nuskambėjo varpas ir suvirpindamas orą dviem dūžiais paskleidė keletą šiurkščių garsų, kuriuos iškart nustelbė klumpių bildėjimas ir durų vyrių girgždesys. Kiemas ištuštėjo, liko tik du šunys, kurie niršiai lojo vartų pusėn.

Erikas Grubė uždarė langą ir susimąstęs atsisėdo. Jis sėdėjo žiemos kambaryje, kuriuo visi naudojosi ir žiemą vasarą ir kaip svetaine, ir kaip valgomuoju, beveik niekada niekas negyvendavo kituose kambariuose. Tai buvo erdvus dviaukštis kambarys su ąžuoliniais paneliais, sienos išklijuotos olandiškais glazūruotais molio kokliais, baltais apačioje ir apipaišytais didelėmis mėlynomis rožėmis viršuje. Komoda stovėjo priešais degtų plytų židinio angą, kad atidarant duris netrauktų skersvėjis. Poliruotas ąžuolinis stalas su dviem didžiulėm pusapvalėm nuleidžiamom lentom, kurios kabėjo beveik prie pat žemės, keletas kėdžių su aukštom atkaltėm ir tvirtos, jau aptrintos odos sėdynėm, aukštai ant sienos pritvirtinta nedidelė žaliai dažyta spintelė – daugiau nieko nebuvo.

Taip Erikui Grubei sėdint tamsoje įeina jo ūkvedė Anė Jensdater su žvake vienoje rankoje ir pieno kaušu – kitoje. Kaušą pastato prieš jį, pati atsisėda prie stalo, pasistato žvakę prieš save, tačiau žvakidės nepaleidžia, o sėdi ir sukinėja ją savo didele raudona ranka, kuri spindi daugybe žiedų ir didokų akmenėlių.

– Ak varge varge! – prabilo ji sėsdamasi.

– Kas atsitiko? – paklausė Erikas Grubė, pažvelgęs į ją.

– Ak, kaip nedejuosi, kai tiek prisirėkauji, kad nei įkvėpti, nei iškvėpti negali.

– Taigi karštas metas. Žmonės rūpinasi, kad žiemą šilumoj sėdėtų.

– Na jau! Šnekate! Viskam savas saikas, bet koks ten važinėjimas, kai ratai griovy, o branktai sulūžę. Viskas man ant sprando. Mergos namuose – tikros tinginės: gandus apie kavalierius ir kaimo naujienas skleisti puikiai moka, o

imasi darbo – nieko dorai nepadaro. O juk viskas turi būti kruopščiai padaryta. Bet kam rūpi? Tik man vienai. Vulborg serga, o Stinė ir Buel, tos kerėplos, stovi ir krapštosi prakaituodamos, tik iš to maža naudos. Galėtų kiek ir Mari padėti, jei jūs ją pakalbintumėt. Bet jai juk liepta nieko neliesti.

– Gana jau, gana! Karšta galva, ir šneki nei šį, nei tą. Gali man niekuo nesiskųsti, pati esi kalta. Jei žiemą būtum turėjusi kantrybės su Mari ir ramiai ją mokiusi, parodžiusi jai, kaip kas yra daroma, tai būtų dabar iš jos naudos. Bet neturėjai kantrybės, buvai karštakošė, ji ir nesiklausė. Vos viena kitos nesudraskėt. Ir ačiū Dievui, kad dar gerai baigėsi.

– Na žinoma! Ginkite savo Mari, ji jums artima. Bet jeigu ginate savo, aš ginsiu savo. Tačiau, patinka jums ar ne, žinokite – su tokiu būdu Mari bus nelengva gyventi. Dar bala nematė tų išdaigų, bet ji – pikčiurna! Sakysite – ne, bet ji – pikčiurna. Niekad neduoda vargšelei Anei ramybės, niekad! Visą mielą dieną ją žnaibo, tampo, bjauriais žodžiais užgaulioja. Vargšas vaikas norėtų būti visai negimęs, ir aš jai to paties linkėčiau. Ak, Dieve gailestingas, pažvelk maloningai į mus! Nesate abiem mergaitėm lygus tėvas. Ir tikrai, kas tiesa, tas tiesa, tėvų nuodėmės kris ant vaikų iki trečios, ketvirtos kartos. Motinos nuodėmės taip pat, o juk vargšė Anė man – pavainikis vaikas, taigi! Tiesiai pasakysiu, ji – pavainikė, pavainikė ir prieš Dievą, ir prieš žmones! O jūs! Jūs – jos tėvas! Jums turėtų būti gėda, turėtų. Taigi pasakysiu, nors už tai ir pakeltumėt prieš mane ranką kaip per Mykolines prieš dvejus metus. Gėda jums turėtų būti, gėda. Leisti savo vaikui jausti, kad jis nuodėmingai pradėtas... O jūs taip ir darote, abu jūs – jūs ir Mari verčiate mane ir ją taip jaustis, nors užmuškite, verčiate ją taip jaustis...

Erikas Grubė pašoko ir ėmė sunkiais žingsniais minti grindis.

– Kad tave kur galas! Sakau, gal tau galvoj negerai, moterie? Tu – girta, tai eik į lovą ir išsimiegok, kad girtumas ir pyktis išgaruotų! Ausų tau duoti reikia, pakvaišėle! Daugiau nė žodžio! Mari išvažiuos, jau rytoj išvažiuos. Taikos aš noriu taikos metu!

Anė sukūkčiojo:

– Ak, Dieve, Dieve! Atsitik man šitaip! Tokia gėda prieš visą pasaulį! Apšaukti mane girtuokle! Ar nuo tada, kai mes vienas kitą pažinome, ar kada iki tol esu virtuvėje girtu snukiu vaikštinėjusi? Ar esate girdėjęs mane

nušnekant? Parodykite man vietą, kur matėt mane girtą gulinčią! Štai tau ir ačiū! Išsimiegok! Na ir duokdie man užmigti, duokdie man prieš jus negyvai parkristi, kad iš manęs nesityčiotumėte ir man gėdos nedarytumėt...

Kieme sulojo šuo, po langais sukaukšėjo kanopos.

Anė paskubomis nusišluostė akis, o Erikas Grubė atidarė langą ir paklausė, kas ten.

– Raitas pasiuntinys iš Fausingo, – atsakė vienas dvaro tarnų.

– Paimk jo žirgą ir tegul įeina, – langas užsidarė.

Anė patogiau įsitaisė krėsle ir ranka pridengė paraudusias akis.

Įėjo pasiuntinys ir perdavė linkėjimus bei draugiškus jausmus nuo Kristijono Skelio, Fausingo ir Odeno apskričių valdytojo, kuris liepęs pranešti, kad šiandien yra gavęs oficialų pranešimą apie birželio pirmąją paskelbtą karą[4]. Tad iškilusi būtinybė jam dėl keleto priežasčių keliauti į Orsą[5], o iš ten galbūt ir į Kopenhagą, todėl liepęs paklausti, ar, kiek aplinkybės vienu keliu vestų, neprisidėtų ir Erikas Grubė. Tuomet jie galėtų sutvarkyti reikalą su keliais orchusiečiais, o kai dėl Kopenhagos, tai apskrities valdytojas žinojo, kad Erikas Grubė ten turi daugybę reikalų. Bet kuriuo atveju Kristijonas Skelis būsiąs Tjelėje ketvirtą valandą po pietų. Erikas Grubė atsakė, kad bus susiruošęs kelionei.

Su ta žinia pasiuntinys išjojo.

Anė ir Erikas Grubė ilgai kalbėjosi, kas padarytina, kol jis bus išvykęs. Taip pat nuspręsta, kad Mari kartu keliaus į Kopenhagą ir liks pas tetą Rigicę metams ar dvejiems.

Laukiamas išsiskyrimas juos kiek nuramino, bet senasis ginčas vėl buvo beužsiplieskiąs, kai ėmė kalbėtis, kurias velionės motinos sukneles ir papuošalus Mari turėtų vežtis. Tačiau ginčą jie išsprendė draugiškai ir Anė nuėjo anksti gulti, nes galėjo būti, kad rytoj neužteks dienos viskam sutvarkyti.

Netrukus šunų lojimas pranešė, kad atvyko naujų svečių.

Šį kartą tai buvo ne kas kitas, o Tjelės ir Vingės parapijos klebonas, ponas Jensas Jensenas Paludanas. Linkėdamas „gero vakaro“ jis įžengė vidun. Pečiuitas kaulėtas vyriškis ilgomis rankomis ir palinkusia galva, susikūprinęs. Plaukai priminė varnalizdį – žilstelėję ir suvelti. Veidas buvo nuostabiai ryškios, lygios ir kartu skaidrios rausvos spalvos, kuri nesiderino su grubiais bruožais ir tankiais antakiais.

Erikas Grubė pasiūlė atsisėsti ir paklausė, kaip sekasi šienapjūtė. Kurį laiką jie kalbėjo apie svarbiausius tuo metu lauko darbus ir padūsavo dėl prasto praėjusių metų grūdų derliaus.

Klebonas sėdėjo ir prisimerkęs šnairavo į kaušą. Galiausiai tarė:

– Jūsų malonybė visada deramai saikingas. Visąlaik geriate natūralius gėrimus. O tai ir sveikiausia. Šviežias pienas – dangaus palaimintas dalykas, taigi, ir skaudančiam pilvui, ir silpnai krūtinei.

– Na jau! Dievo dovanos visos geros, ar tu jų prisimelži, ar tu jų prisipili. Dabar paragausit iš statinės tikro braunšveigo, kurio man vakar atvežė iš Viborgo. Jis ir geras, ir vokiškas, tik negaliu pasakyti, ar ant statinės yra muitinės antspaudas.

Atsirado alaus kaušai ir didžiulis riestanosis ąsotis, padarytas iš juodmedžio ir papuoštas sidabriniais žiedais.

Jie išgėrė.

– Heidenkamperis! Tikras taurusis heidenkamperis! – sušuko klebonas iš susižavėjimo ir susijaudinimo drebančiu balsu. Ir kai jis patenkintas išsidrėbė krėsle, akyse kone spindėjo ašaros.

– Esat žinovas, pone Jensai! – šyptelėjo Erikas Grubė.

– Ak, koks aš žinovas! Mes žmonės menki ir nieko neišmanom, – murmėjo išsiblaškęs klebonas. – Štai ką aš galvoju, – kalbėjo jis toliau pakeltu balsu, – ar tiesa, ką girdėjau apie Heidenkamperio alaus daryklą? Man tai kartą papasakojo vienas laisvasis meistras Hanoveryje tais laikais, kai keliavau su jaunu junkeriu Jorgenu. Tai va, jis sakė, kad jie alų daryti pradeda penktadienio naktį, bet prieš leidžiant kam nors prie ko nors rankomis liestis, tas žmogus turi eiti pas vyriausiąjį pameistrį ir uždėjęs rankas ant didžiulių svarstyklių ugnimi, krauju ir vandeniu prisiekti, kad neturįs galvoje nieko bloga ir pikta, kas galėtų alui pakenkti. Jis dar pasakojo, kaip sekmadienio rytą, pradėjus skambinti varpams, jie atidaro visas duris ir langus, kad skambesys ir prie alaus prieitų. Bet svarbiausia daroma, kai alus rūgti pastatomas. Tuomet ateina pats meistras nešinas nuostabia skrynele, ištraukia iš jos sunkius aukso žiedus ir grandines, brangakmenius su ypatingais ženklais, ir viską sudeda į alų. Ir tikrai gali pagalvoti, kad tokie taurūs turtai suteikia gėrimui tų slaptų galių, kurios juose slypi.

– Na, čia nieko kaip reikiant nesužinosi, – atšovė Erikas Grubė. – Aš pats labiau tikiu brunsvigerio apyniais ir kitais į alų dedamais priedais.

– Jau ne! – rimtai tarė klebonas purtydamas galvą. – Nieko negali sakyti, gamtos karalijoje tiek daug paslapčių, tai jau tikrai. Kiekvienas daiktas, ir gyvas, ir negyvas, turi savo stebuklą. Tereikia turėti kantrybės, kad ieškotum, ir akis, kad rastum. Ak, senų senovėje, kai dar ne tiek daug laiko buvo praėję, kai Viešpats Dievas atitraukė savo rankas nuo žemės, kiekvienas daiktas buvo persmelktas tokios dieviškos galios, kad iš jo sklido gydanti galia ir visokia palaima, amžina ir laikina. Bet dabar žemiškoji karalija nei žavi, nei nauja ir daugybės nuodėmių išniekinta. Dabar tik ypatingais atvejais galima stebuklus regėti, tam tikru laiku ir tam tikroje vietoje, kai matomi ypatingi dangiškieji ženklai. Štai ką tik sakiau tai kalviui. Stovėjom ir kalbėjomės apie tą siaubingą ugnies pašvaistę, kuri pastarosiomis naktimis pusę dangaus skliauto apėmusi. O čia dar pasiuntinys pro mus prajojo – tikriausiai pas jus?

– Taip, pas mus, pone Jensai.

– Atjojo, tikriausiai, tik su gerom naujienom?

– Atjojo su žinia apie karo paskelbimą.

– Viešpatie Jėzau, negali būti! Taigi, taigi, kada nors turėjo prasidėti.

– Taip, bet jeigu jie taip ilgai laukė, galėjo palaukti, kol žmonės derlių nusiims.

– Tai tikriausiai tie skoniečiai išsišoko. Dar tebemena skaudžias praėjusio karo žaizdas ir nori, kad jiems ir šiame šonus pakasytų.

– Na, ne vien skoniečiai. Zelandiečiai taip pat visada prie karo linkę, jie juk puikiai žino, kad jis juos aplenks. Taigi, geri laikai kvailiams ir lepšiams, kai visi karaliaus patarėjai – bepročiai.

– Tačiau kalbama, kad maršalui tai labai nepatinka.

– Koks velnias tuo tiki?! Kad ir būtų šitaip, maža naudos mokyti ramybės skruzdėlyne. Na ką gi, sulaukėm karo, dabar kiekvieno reikalas savimi pasirūpinti. Visur darbų pilna.

Po to kalba nukrypo į būsimą kelionę, kurį laiką sukosi apie prastus kelius, vėl apie Tjelę, paskui apie galvijus ir jų penėjimą, ir vėl apie kelionę.

Nepamiršo jie ir ąsočio. Alus kaip reikiant trenkė į galvas, ir Erikas Grubė, kuris kaip tik pasakojo apie savo kelionę „Perlu" į Ceiloną ir Ost Indiją, vos beįstengė tęsti pasakojimą, kai tik į galvą jam šaudavo kas nors juokinga.

Juo toliau, juo rimtesnis darėsi klebonas. Jis sėdėjo sudribęs krėsle, bet retkarčiais purtydamas galvą piktai žvelgė priešais save ir judino lūpas, tarsi kalbėtų. Be to, vis smarkiau gestikuliavo viena ranka, kol pagaliau trenkė kumščiu į stalą. Tuomet vėl suglebo ir išsigandusiu žvilgsniu pažiūrėjo į Eriką Grubę. Galiausiai, kai šis jau buvo įsivažiavęs peikti visais atžvilgiais niekam tikusį koko padėjėją, pastorius atsistojo ir prabilo dusliu iškilmingu balsu:

– Iš tiesų! Iš tiesų! Savo lūpomis liudiju... savo lūpomis... kad esate žmonių gundytojas ir pagundos objektas... Jums geriau būti išmestam į jūrą... Iš tiesų! Su girnapuse ir dviem saikais salyklo... Du saikus salyklo skolingi jūs man, tai iškilmingai liudiju savo lūpomis... Du pilnutėlaičius saikus salyklo mano naujuose maišuose... nes tai buvo ne mano maišai... kaip prieš Dievą... tai buvo jūsų seni maišai, o mano naujuosius jūs pasilikote sau... Ir salyklas buvo supuvęs. Iš tiesų! Žiūrėkite, štai niekšybės bjaurastis, o maišai priklauso man ir aš atsilyginsiu... Turiu atsikeršyti, sakau. Ar nedreba jūsų senos kojos, jūs, senas nusidėjėli? Turėtumėt krikščioniškai gyventi... Ar krikščioniška gyventi su Ane Jensdater ir leisti jai mulkinti krikščionį parapijos kleboną? Jūs... jūs... krikštytas nusidėjėlis... taigi...

Pastoriaus kalbos pradžioje Erikas Grubė šypsojosi ir per stalą draugiškai jam tiesė savo ranką. Vėliau truktelėjo alkūne, tarsi norėdamas kumštelėti nematomą klausytoją, kad tas pasižiūrėtų, koks neapsakomai girtas yra pastorius. Bet po to tikriausiai ėmė suprasti jo kalbą, nes akimirksniu veidas pabalo, jis griebė ąsotį ir paleido jį į pastorių, kuris atbulas dribo į krėslą, o nuo jo nuslydo ant grindų. Tačiau susmuko tik iš išgąsčio, nes ąsotis jo nekliudė ir dabar gulėjo ant stalo krašto. Alus išsiliejo per visą stalą ir mažom srovelėm tekėjo žemyn ant grindų ir pastoriaus.

Žvakė, sudegusi iki pat žvakidės, mirksėjo, todėl kambaryje buvo čia šviesu, čia tamsu, ir melsva aušra žvelgė pro langus.

Pastorius tebekalbėjo. Vienu metu jo balsas buvo duslus ir grasinantis, kitu – šnypščiantis ar beveik spiegiantis.

– Jūs sėdite tarp aukso ir purpuro, o aš guliu čia, ir šunys laižo mano votis. O ką jūs padėjote Abraomui ant kelių? Kokią auką sudėjote? Jūs net sidabrinio šilingo nepadėjote krikščioniškajam Abraomui ant kelių. Ir teisingai kenčiate dabar, tik niekas nepamerks savo piršto vandeny dėl jūsų, – ir jis

tvojo delnu į išlietą alų. – Bet aš nusiplaunu rankas... abi... aš jus perspėjau... che!.. Jūs ateisit, taip, ateisite apsivilkęs maišu ir pasibarstęs pelenais galvą... apsivilkęs mano du naujuosius maišus... salyklo...

Jis dar kurį laiką murmėjo, po to užmigo, tačiau Erikas Grubė tuo tarpu mėgino atsikeršyti. Jis tvirtai suėmė krėslo ranktūrį, išsitiesė visu ūgiu ir įtempęs jėgas mėgino truktelti stalo koją, manydamas, kad tai pastorius.

Daugiau nieko neįvyko, tik girdėjosi dviejų senių knarkimas ir lygus alaus, tebelašančio nuo stalo, teškėjimas.

II

Hanso Ulriko Giuldenliovės našlės, ponios Rigicės Grubės[6], namai stovėjo Rytinėje gatvėje ties Gluosnių skersgatviu.

Tuo metu Rytinė gatvė buvo labai aristokratiška vieta. Čia spietėsi Trolių, Sehestedų, Rozenkrancų ir Kragų šeimos[7]. Joachimas Gersdorfas[8] gyveno šalia ponios Rigicės, o raudoname naujajame Karlo van Manderio[9] name, kaip įprasta, buvo apsistoję du ar daugiau užsienio ambasadorių. Tačiau tik viena gatvės pusė taip puikiai apgyvendinta. Žemuose namuose Nikolajaus pusėje daugiausia gyveno amatininkai, prekeiviai ir jūrininkai. Šioje pusėje stovėjo ir keletas smuklių.

Rugsėjo pradžia, vėlyvas sekmadienio rytas.

Ponios Rigicės namuose prie mansardos lango stovėjo Mari Grubė ir žvelgė į gatvę: jokio vežimo, jokios sumaišties, tik lėti žingsniai ir vienišo austrių pardavėjo daina. Saulės šviesa mirgėdama krito ant stogų ir gatvės grindinio, visi šešėliai aštrūs ir kampuoti, beveik keturkampiai. Toluma skendėjo melsvoje migloje.

– *Passt au...f!* * – sušuko kažkas jai už nugaros moterišku balsu, vykusiai pamėgdžiojančiu įsakmų vado balsą.

Mari atsisuko.

Šaukė kambarinė Liusi. Prieš tai ji ilgai, tyliai sėdėjo ant stalo kritišku

---

* *Passt auf* – dėmesio *(vok.)*.

žvilgsniu apžiūrinėdama savo gan dailias kojas, pagaliau jai atsibodo, ir ji sušuko, o dabar kvatojosi iš viso pilvo, lengvabūdiškai sūpuodama kojom.

Mari patraukė pečiais ir kreivai šyptelėjusi norėjo nusisukti į langą, bet Liusi nušoko nuo stalo ir, apglėbusi ją per liemenį, pasodino į šalia stovėjusią pintą kėdę.

– Klausykite, panele! – tarė ji. – Ar žinote vieną dalyką?

– Na?

– Užmirštate savo laiškus parašyti, o pusę dviejų turėsime svečių, taigi jums liko tik kokios keturios valandos. Ar žinote, ką gausite pietums? Auksinės sriubos, plekšnę ir dar tokią plačią žuvį, keptų vištų su trizanetu ir mansfelderio pyrago su saldžiu slyvų kisieliumi. Valgiai puikūs, bet anaiptol neriebūs. Panelės mylimasis taip pat atvyks.

– Kokia nesąmonė! – supykusi sušuko Mari.

– Dieve apsaugok! Juk dėl to nei vestuves kas skelbs, nei sužadėtuvės įvyks. Negaliu suprasti, panele, kaip mažai jums rūpi jūsų pusbrolis. Tai pats gražiausias ir linksmiausias vyriškis, kokį tik pažįstu. O kokios jo kojos! Ir kraujas jo karališkas. Tai matyti vien iš rankų – tokios jos mažytės, tarsi nulietos, nagučiai – ne didesni už penkių sidabrinių monetą, tokie rausvi ir apvalūs. Ką ten! O kokia jo eisena, eina kaip spyruokliuodamas. Viens, du! Akys tik blizga, tik spindi...

Ji apkabino Mari ir ėmė bučiuoti į kaklą taip stipriai, kad mergaitė paraudo ir išsisuko iš kambarinės glėbio.

Liusi krito į lovą ir ėmė juoktis lyg apsėsta.

– Kas tau šiandien darosi?! – sušuko Mari. – Jei nesiliausi, eisiu apačion.

– Na ir kas? Juk galima retkarčiais šiek tiek pasilinksminti. Juk to vargo šiam pasauly ir taip gana. Turiu daugiau, nei panešt galėčiau. Ar ne mano mylimasis dabar kare vargelį vargsta? Taip skaudu darosi apie tai pagalvojus. Ar pašovė jį ten negyvai, ar sužeidė? Pagailėk manęs, Dieve, vargšės mergelės, nes antraip niekad į žmogų panaši nebūsiu.

Ji įsikniaubė į patalą ir sukūkčiojo:

– Ak, ne, ne, ne, mano Lorensai! Būsiu tau ištikima, tokia ištikima, tegu tik Viešpats leidžia tau gyvam sugrįžti. Ak, panele, panele! Negaliu daugiau ištverti!

Mari mėgino ją raminti žodžiais ir glamonėmis. Galiausiai jai pavyko. Liusi atsisėdo ir nusišluostė ašaras.

– Taip, panele, – tarė ji. – Niekas nežino, kaip man negera. Negali, žmogau, visada būti toks, koks turėtum būti. Juk nieko nepadės, jei visai apie vaikinus negalvosiu. Jie lenda su savo juokeliais ir komplimentais ir, nors užmušk, negalėčiau jiems įgelti ir jų atsikratyti. Man liežuvį niežti jiems atšauti, tačiau taip nesunkiai prieinama prie meilesnių santykių, nei aš galėčiau visu griežtumu prieš Lorensą atsakyti. Bet kai tik pagalvoju, kokiame jis pavojuje, ak, keikiu save taip, kad nė viena gyva dvasia įsivaizduot negalėtų. Nes myliu jį, panele, nieko kito, tik jį, patikėkite. Ak! Kai guliu lovoje ir mėnuo šviečia tiesiai ant grindų, tampu visai kitu žmogumi. Taip man graudu pasidaro, kad verkiu ir verkiu, o gerklę taip užspaudžia – atrodo, tuoj uždusiu. Ak, toks skausmas! Guliu lovoje ir blaškausi. Meldžiu Dievą ir nesuvokiu, ko meldžiu. O kartais būnu visai be amo, atsisėdu lovoje, laikausi už galvos, ir pasidaro taip baisu, kad iš to ilgesio galiu proto netekti. Bet, Viešpatie Dieve! Panele! Juk jūs verkiate. Nejaugi jūs, tokia jauna, slapta kažko ilgitės?

Mari paraudo ir šyptelėjo. Jai buvo koktu net pagalvoti, kad galėtų įsimylėti ir kažko ilgėtis.

– Ne, ne! – pasakė ji. – Bet tai, ką sakei, taip graudu, tarsi viskas aplink būtų vien tik vargas ir skausmas.

Išeidama kambarinė šelmiškai linktelėjo Mari.

Mari atsiduso ir priėjusi prie lango pažvelgė į žalią vėsų Šventojo Nikolajaus šventorių ir raudonas bažnyčios sienas, po to į rūmus su pažaliavusiu variniu stogu, paskui – į salelę ir lynų kelią, apžvelgė Rytinius vartus su smailiu bokšteliu ir Halandą su jo sodais bei mediniais sandėliukais, melsvą sąsiaurį už jų, susiliejantį su mėlynu dangum, kuriuo Skonės pakrantės link lėtai plaukė balti purūs debesys.

Jau trys mėnesiai ji Kopenhagoje. Išvykdama iš namų tikėjosi kitokio gyvenimo sostinėje, kitokio nei tas, kurį dabar pažino. Jai niekad nešaudavo į galvą, kad čia gali jaustis dar vienišesnė nei Tjelės dvare, kur jautėsi tikrai vieniša. Tėvas jai buvo prasta draugija, nes jis toksai vien sau, kad niekad negalėtų būti kažkuo kitiems. Jis nepasidarydavo keturiolikmetis kalbėdamas su keturiolikmete ir netapdavo moterimi kalbėdamas su mergaite. Jis visada buvo vyresnis nei penkiasdešimties ir visada būdavo Erikas Grubė.

Kai tik Mari išvysdavo tėvo sugulovę, kuri tvarkė namus, tarsi būtų jų šeimininkė, joje iškart sukildavo visas orumas ir kartėlis. Ši šiurkšti, valdžios ištroškusi moteris taip dažnai įskaudindavo, kad Mari, vos tik išgirdusi jos žingsnius, iškart beveik nesąmoningai užsirūstindavo, pasidarydavo užsispyrusi ir pikta. Jos įseserė, mažoji Anė, buvo liguista ir išlepinta – savybės, tikrai nedarančios jos sukalbamesnės, – be to, pasitelkdama ją motina visada ieškodavo progos apjuodinti Mari Erikui Grubei.

Su kuo tuomet ji bendravo?

Taip, ji pažinojo kiekvieną takelį ir kelelį Bigumo miške, kiekvieną karvę pievoje, kiekvieną paukštį aptvare. O tarnų ir valstiečių draugiškas pasveikinimas jai einant pro šalį tarsi sakydavo: „Panelė kenčia vargus, ir mes tai matom. Dėl to mums skauda širdį, o apie tą moteriškę esame tos pačios nuomonės kaip ir jūs".

O Kopenhagoje?

Čia ji turėjo Liusi. Ją labai mylėjo, tačiau toji buvo tik kambarinė. Liusi patikėdavo jai viską. Mari tuo džiaugėsi ir buvo dėkinga, tačiau pati kambarine taip nepasitikėjo. Ji neduodavo valios savo skundams Liusi girdint, nenorėjo, kad jai būtų sakoma, kokioje liūdnoje padėtyje ji atsidūrusi, ir nebūtų pakentusi tarnų kalbų apie nesutarimus šeimoje. Apie tetą nenorėjo girdėti nė žodžio. Beje, tetos ji nė kiek nemylėjo, nebuvo ir už ką.

Rigicė Grubė laikėsi griežtų to meto pažiūrų į auklėjimą. Ir ėmėsi šitaip auklėti Mari. Pati vaikų neturėjo, todėl buvo ypač nekantri auklėtoja, be to, labai nerangi, nes neišgyveno motiniškos meilės jausmo, kuris išmoko tų mažų, bet labai reikalingų išmonių, taip palengvinančių vaiko ir mokytojo pažangą. Vis dėlto griežtas auklėjimas, ko gero, būtų buvęs labiausiai naudingas Mari. Ji, kurios jausmai ir mintys, viena vertus, dėl nuolatinės ir neįkyrios priežiūros stokos buvo beveik apleisti, o kita vertus, neprotingo ir įnoringo nejautrumo pusiau sužaloti, turėjo pajusti ramybę ir palengvėjimą nuolatos tvirtos rankos vedama tuo keliu, kuriuo reikia, vedama žmogaus, kuris, be abejonės, galėjo linkėti jai tik gero.

Bet ji šitaip nebuvo vedama.

Ponia Rigicė tiek daug dėmesio skyrė politikai ir intrigom, taip smarkiai domėjosi rūmų aplinka, kad pusę ar net visą dieną būdavo išvykusi arba labai

užsiėmusi namuose, tad Mari su savimi ir savo laiku galėjo daryti ką tik išmanė. Kai pagaliau ponia Rigicė skirdavo valandėlę mergaitei, dėl savo pačios aplaidumo ji pasidarydavo dvigubai nekantresnė ir šiurkštesnė. Tai turėjo atrodyti Mari grynų gryniausia beprasmybė ir kone sukelti įspūdį, jog ji atstumtoji, kurios niekas nekenčia ir niekas nemyli.

Ir dabar, stovint prie lango ir žvelgiant į miestą, ją apėmė apleistumo ir vienišumo jausmas. Priglaudusi galvą prie lango rėmo, ji sutrikusi žvelgė į lėtai slenkančius debesis.

Mari labai gerai suprato, ką Liusi pasakojo apie ilgesį. Tai tarsi ugnis, deganti tavyje, ir nieko nepadarysi – tegu dega, kaip degė, – ji gerai tai žinojo. Kas bus po to? Viena diena kaip kita, ir nieko, nieko. Niekada nėra kuo džiaugtis... Ir tai tęsis? – Taip, dar ilgai. Ir net kai tau bus šešiolika? – Juk taip nebūna visiems žmonėms. Juk ji nevaikščios su vaikiška kepuraite, kai bus šešiolikos. Sesuo Anė Mari juk taip nedarė. Dabar ji ištekėjusi. Mari labai aiškiai prisiminė visą tą triukšmą ir linksmybes per vestuves. Dar ilgai po to, kai ją nuvarė miegoti... ir muziką... Ir jinai juk galėtų ištekėti. Kažin už ko? Gal už savo svainio brolio? Jis tai tikrai siaubingai bjaurus. Bet jeigu tai turėtų įvykti... Ji tuo nesidžiaugtų. Ir kuo galima džiaugtis šiame pasaulyje? Ar yra kuo? Ji nematė.

Mari pasitraukė nuo lango, susimąsčiusi atsisėdo prie stalo ir ėmė rašyti:

„Draugiškiausi mano linkėjimai meldžiant Tau Viešpaties palaimos, mieloji Ane Mari, mano geroji sese ir drauge. Tesaugo visada tave Dievas ir teatlygina už visa gera.

Ėmiausi rašyti *pour vous congratuler**, kadangi tavo gimdymas buvo sėkmingas ir tu dabar esi gyva ir sveika. Miela sese, aš gyvenu gerai, esu sveika ir gyva. Teta gyvena didingai, čia dažnai būna daugybė svečių, dauguma – rūmų kavalieriai. Be keleto senų ponių, čia lankosi tiktai vyrai. Daug jų pažinoję mūsų mirusią mamą ir giria jos grožį ir kitką. Aš visada prie stalo sėdžiu su svečiais, bet niekas su manim nesikalba, vien tik Ulrikas Frederikas[10], ir tuo nesu patenkinta, nes jis visad labiau linkęs prie *chicane*

---

* norėdama pasveikinti *(pranc.)*.

ir *raillerie**, nei prie protingo *conversation***. Jis visai dar jaunas ir ne pačios geriausios reputacijos, lankosi smuklėse ir aludėse, ir visa kita. Naujienų kitų neturiu, nebent tai, kad šiandien susirinks svečių, ir jis taip pat bus. Kiekvieną kartą, kai tik imu šnekėti prancūziškai, jis juokiasi sakydamas, kad taip buvo kalbama prieš šimtą metų. Taip gali būti, nes ponas Jensas tuomet keliaudamas dar buvo jaunas. O šiaip jis mane giria, kad labai gerai moku išreikšti mintis, sako, kad jokia rūmų dama geriau nemoka, bet aš manau, tai tik komplimentai ir nekreipiu dėmesio. Jau kurį laiką negaunu žinių iš Tjelės. Tetulė keikiasi ir pyksta kiekvieną kartą kalbėdama apie tą negarbę, atseit mūsų brangusis tėvelis gyvena susimetęs su ta prastos kilmės moteriške. Dėl to man dažnai skaudu būna, tačiau ašaros čia nepadės. Stiuchui šio laiško nerodyk, bet nuoširdžiai pasveikink jį nuo manęs. 1657 metų rugsėjo mėnuo.

Tavo mylimoji sesuo
Mari Grubė

Maloningajai poniai Anei Mari Grubei, Stiucho Hiogo iš Gjordslevo žmonai, mano gerai draugei ir seseriai parašyta".

Visi buvo atsistoję nuo stalo ir nuėję į iškilmių kambarį, kur Liusi siūlė auksuoto vandens. Mari prisiglaudė lango nišoje ir pusiau pasislėpusi stovėjo už klostuotų užuolaidų. Ulrikas Frederikas priėjo prie jos, perdėtai pagarbiai nusilenkė ir ypač rimta veido išraiška pasakė labai apgailestaująs, kad prie stalo teko sėdėti taip toli nuo *mademoiselle*. Taip kalbėdamas jis atsirėmė savo maža rusva ranka į lango rėmą. Pažvelgusi į ją, Mari paraudo lyg kraujo lašas.

– *Pardon mademoiselle!* Matau, raustate pykdama, kad drįstu nuolankiai jums nusilenkti. Galbūt būčiau per daug įžūlus klausdamas, kuo galėjau jus užrūstinti.

– Aš anaiptol nei pikta, nei paraudusi.

– Jūs pageidautumėt vadinti šią spalvą balta? *Bien!**** Tuomet labai norėčiau žinoti, kaip jūs vadintumėte raudonos rožės spalvą?

---

* priekabių ir patyčių *(pranc.)*.

** pokalbio *(pranc.)*.

*** Puiku *(pranc.)*.

– Argi jūs niekad protingo žodžio pasakyti negalite?

– Taip... Leiskit pagalvoti. Taip, turiu prisipažinti, kad taip iš tikrųjų atsitinka, tačiau retai.

Doch Chloë, Chloë zürne nicht!
Toll brennet deiner Augen Licht
Mich wie das Hundsgestirn die Hunde
Und Worte schäumen mir vom Munde
Dem Geifer gleich der Wasserscheu... *

– Taip, taip tikrai galite sakyti.

– Ak, *mademoiselle*, jūs blogai pažįstate Amūro galią! Ar patikėsite? Būna naktų, kai aš meilės apimtas sėlinu į šilkdirbių kiemą, perlipu per baliustradas į Kristeno Skelio sodą, sustoju kaip statula tarp kvepiančių rožių ir smalkų ir žvelgiu į jūsų kambario langą, kol lieknoji Aurora savo rausvais pirštais ima kedenti man garbanas.

– Ak, *monsieur!* Man atrodo, kad jūs supainiojot vardus, minėdamas Amūrą. Neabejoju, jūs turėjote pasakyti Bakchas. Juk nesunku suklysti po lėbavimo nakties, nes nestovėjote jūs Skelio sode, o buvote pas „Moensą Kapadokijoje“ tarp taurių ir butelių. Ir jeigu jūs neįstengėte pajudėti kaip stabas, tai juk ne meilės mintys taip paveikė, kad negalėjote kojų pavilkti.

– Jūs esate man neteisinga. Jeigu retkarčiais tenka apsilankyti vyninėje, tai tik ne dėl malonumo ir linksmybių, o tam, kad užmirščiau kankinantį liūdesį, kuris smaugia mane.

– O!

– Jūs nepasitikite manimi, netikite mano Amūro pastovumu. Dangau! Ar matote rytinėje Šventojo Nikolajaus bažnyčios pusėje švieslangį? Ištisas tris

---

* Bet kas, o Chloja, tavo pyktį numaldys?!
Akių tavų pašėlusi ugnis
Sudegina mane tarsi šunaują – Šunų žvaigždynas,
Ir žodžiai lūpose lyg pasiutimo
Balta puta ištrykšta... *(Vok.)*

dienas sėdėjau ten žiūrėdamas į jūsų žavųjį veidą, kai sėdėjote su siuviniu rankose.

– Kaip jums nepasisekė! Rizikuojate visam laikui likti nebylys, juk gali kas nors jus pagauti meluojant. Niekada nesėdėjau siuvinėdama į Nikolajaus pusę. Ar žinote skaičiuotę:

Vieną naktį vyras žiūri,
Ogi rankoj trolį turi.
Sako troliui:
„Jeigu nori
Į namus sugrįžti sveikas,
Pasakyk tuomet man veikiai
Be klastos ir be apgaulės
Tikrą tiesą šiam pasauly“.
„Štai, klausyk!“ – pasakė trolis
Ir daugiau neprasižiojęs
Spruko su teisybe savo.
Kas sakys, kad jis melavo?

Ulrikas Frederikas pagarbiai nusilenkė ir išėjo netaręs nė žodžio.

Mari žiūrėjo į jį, žengiantį grindimis. Jo eisena buvo daili, šilkinės kojinės tokios blizgančiai baltos ir taip gerai aptemptos, kad ant jų nebuvo nei raukšlių, nei klosčių. Kokios gražios jo kulkšnys! Ir ilgi siauri batai – buvo taip smagu jį apžiūrinėti. Ji niekad anksčiau nepastebėjo nedidelio rausvo rando jo kaktoje.

Mari vogčiomis žvilgtelėjo į savo rankas ir patempė lūpą – jai pasirodė, kad pirštai kiek trumpoki.

III

Atėjo žiema. Sunkus metas miško žvėrims ir laukų paukščiams. Kalėdos apleistuose laivuose ir iš molio drėbtose lūšnose buvo vargingos. Vakarinę

pakrantę nusėjo sudužusių laivų liekanos: apledėję korpusai, sulaužyti į gabalus stiebai, suknežintos valtys – mirę laivai. Paplūdimyje gulėjo ir ritinėjosi jūros išmesti turtai, trynėsi ir lūžo, virsdami nenaudingu šlamštu, skendo, plaukė arba dingo smėlyje. Nes audra, bangų šėlsmas ir nuožmus šaltis nesiliovė, žmogaus ranka nebegalėjo nieko išlaikyti. Dangus ir žemė susimaišė šėlstančioje pūgoje. Ji skverbėsi į skurdą ir skarmalus, pro nesandarias langines ir išdaužtus stoglangius, brovėsi į šilumą pro pastoges ir duris, taikėsi lįsti po apsiaustais. Elgetos ir valkatos negyvai šalo griovių ir pylimų prieglobstyje, varguoliai mirė nuo šalčio savo šiaudiniuose gultuose, ir turtuolių galvijams nebuvo geriau.

Po to audra nurimo, užleidusi vietą tyliam veriančiam speigui. Rūstūs laikai atėjo karalystėms ir valstybėms kaip žiemos bausmė už vasaros kvailystes – švedų kariuomenė persikėlė per Danijos vandenis.

Ir štai grįžo taika. Vėliau atėjo pavasaris su šviežia lapija ir šviesiais orais, tačiau zelandiečių vaikinai tų metų gegužį nejodinėjo mieste. Visur knibždėjo švedų kareivių. Buvo taika, bet karo našta dar jautėsi ir neatrodė, kad ramybė ilgai tęsis.

Taip ir atsitiko.

Kai gegužės lapija patamsėjo ir sustingo vidurvasario saulės kaitroje, švedai patraukė Kopenhagos pylimų link[11].

Antrąjį rugpjūčio sekmadienį popietinių pamaldų metu pasklido gandas, kad švedai išsilaipino Korsere.

Netrukus gatvės buvo pilnos. Žmonės vaikštinėjo ramūs ir išdidūs, bet kalbėjo daug. Jie visi šnekėjo, ir jų balsai bei žingsniai susiliejo į vieną garsų ūžimą, kuris nei stiprėjo, nei silpnėjo, bet tęsėsi ir tęsėsi kaip keista sunki monotonija.

Gandas pasiekė bažnyčias per patį pamokslą. Greitu dūstančiu šnabždesiu jis šoko iš žemutinės eilės pas žmogų, sėdintį antroje, pas trijulę – trečioje, pralenkdamas vienišą senuką – ketvirtoje, pas žmones, sėdinčius penktoje, ir taip toliau, vis aukštyn. Žmonės vidurinėse eilėse sukosi atgal į sėdinčius už jų ir reikšmingai linkčiojo; pačiame viršuje kai kurie atsistojo ir lyg laukdami kažko žiūrėjo į duris. Netrukus neliko nė vieno veido, žiūrinčio į pastorių. Visi

sėdėjo nuleistomis galvomis, tarsi mėgindami susikaupę apmąstyti pamokslo žodžius, jie šnabždėjosi, kartais nutildavo, akimirkai suklusdavo, lyg norėdami įspėti, ar greit pastorius baigs, ir šnabždėjosi toliau. Duslus minios gausmas iš gatvės girdėjosi vis aiškiau, galiausiai tapo nepakeliamas. Bažnyčioje žmonės ėmė slapčia kišti giesmynus į kišenes.

„Amen!“

Visų veidai sužiuro į pastorių.

Maldos metu visi svarstė, ar pastorius ką nors žino. Atėjo eilė maldai už karališkąją šeimą, už valstybės tarybą ir diduomenę, už visus, turinčius aukštą padėtį ar einančius svarbias pareigas, ir daugelio akyse pasirodė ašaros, o prasidėjus kitai maldos daliai, kai kurie pradėjo kūkčioti, ir tyliai, tačiau girdimai iš šimtų lūpų sklido: „Pasigailėk, Viešpatie, ir apsaugok šias karalystes ir šalis nuo karo ir kraujo praliejimo, maro ir netikėtos mirties, bado ir nepritekliaus, audrų ir sausros, tvano ir gaisrų, kad dėl tėviškos malonės galėtumėme šlovinti bei garbinti Tavo šventąjį vardą”.

Dar nesibaigus psalmei, bažnyčia jau buvo tuščia, joje skambėjo tiktai vargonų garsai.

Kitą dieną minios žmonių, vėl sukilusios ant kojų, jau žinojo, ką daryti. Švedų laivynas naktį buvo išmetęs inkarus ties Drageriu.

Tačiau žmonės tą dieną buvo kiek ramesni, nes du valstybės tarybos nariai išvyko derėtis su priešu ir, kaip buvo kalbama, su tokiais įgaliojimais, jog tikimasi taikos. Bet kai antradienį grįžę tarybos nariai parvežė žinią, kad taikos nebus, viskas staiga pasikeitė.

Neliko besibūriuojančių miestiečių, nerimaujančių dėl didžių grėsmingų žinių. Buvo tikras sūkurys keistos išvaizdos asmenų, kurių nebuvo mačiusios miesto sienos ir kurie nebuvo panašūs į žmones, gyvenusius šiuose ramiuose, nuosaikiuose namuose su daugybe nuolatinio, kasdieninio darbo. Kokia aistra ilguose apsiaustuose ir surdutuose. Kokį pragarišką triukšmą kelia šios rimtos lūpos, kaip smarkiai gestikuliuoja šios rankos šiose siaurose rankovėse. Niekas nenori likti vienas, niekas nenori likti namuose, jie stovi gatvės vidury su savo baime ir abejonėmis, su savo nusivylimu ir ašaromis.

Pažvelkite į išdidų vienplaukį senį krauju pasruvusiomis akimis. Jis nusuka savo pilką veidą į sieną ir daužo ją sugniaužtais kumščiais. Paklau-

sykite, kaip skerdikas keikia valstybės tarybą ir šitą nelemtą karą. Pajuskite, kaip jaunuose veiduose kaista kraujas iš neapykantos priešui, kuris atneš visą tą siaubą, jau išgyventą vaizduotėje.

Kokie jie bejėgiai mirdami vieni! O, Dieve danguje, kokios maldos, kokios beprotiškos maldos!

Vežimai sustoja gatvės vidury, tarnai prieangiuose ir tarpuvartėse palieka krepšius ir kibirus, čia ir ten kažkas paskubomis išeina iš namų apsirengę geriausiais rūbais, iš įtampos paraudusiais veidais ir apstulbę dairosi aplink, apžiūri save nuo galvos iki kojų, blaškosi tarp žmonių ir aistringai šneka, norėdami nukreipti dėmesį nuo savo puošeiviškos išvaizdos. Ką jie galvoja? Ir iš kur atsirado visi šitie apdriskę girtuokliai? Jų knibžėte knibžda. Jie svirduliuoja ir rėkauja, keikiasi ir griuvinėja, sėdi ant akmeninių laiptų, ligoti, žvengia, vaikosi bobų ir lenda peštis prie vyrų.

Tai buvo pirmoji baimė – instinktyvi baimė. Apie vidurdienį ji dingo. Žmonės buvo pakviesti prie pylimų, dirbo šventiškai nusiteikę. Buvo matyti, kaip nuo jų kastuvų gilėja grioviai ir kyla brustverai. Pro šalį pražygiavo kareiviai. Pameistriai, studentai ir tarnai stovėjo sargyboje apsiginklavę kuo pakliuvo, atrideno patrankas. Pylimu raitas prašuoliavo karalius, buvo aišku, kad jis čia liks[12] – reikalai pagerėjo, aprimo ir patys žmonės.

Kitą dieną už vakarinių vartų buvo padegtas priemiestis. Gaisro smarsas traukė miestu, keldamas žmonėms nerimą. Kai temstant ugnies atšvaitai ėmė kristi ant pilkų Švenčiausiosios Mergelės varpinės sienų ir žaisti auksiniuose Šventojo Petro bažnyčios smaigo rutuliuose, pasklido kalbos, kad priešas nusileido nuo Valbiu kalvos, visu miestu nuvilnijo baimingas atodūsis. Visos gatvės, skersgatviai ir alėjos neramiai skambėjo: „Švedai, švedai!" Berniukai lakstė po miestą, šaukdami veriančiais balsais, žmonės puldavo prie durų ir išsigandę žvelgdavo į vakarus, krautuvėlės buvo uždaromos, skudurininkai paskubomis rinko savo šlamštą.

Atrodė, kad gerieji žmonės laukė įsiveržiant į miestą galingos priešo kariuomenės.

Išilgai pylimo ir gretimose gatvėse buvo tamsu nuo minios, stebinčios ugnį. Tačiau daugybė žmonių susirinko ir tose vietose, iš kur gaisro nesimatė: prie slapto išėjimo ir šulinio.

Ten buvo kalbama apie daug ką: pirmiausia – kada prasidės švedų puolimas, dabar, naktį, ar tik rytą?

Gertas Piuperis, dažytojas, gyvenęs prie šulinio, manė, kad viskas prasidės, kai tik jie atsigaus po žygio. Ko jiems laukti?

Islandų pirklio Eriko Lauritseno iš Dažytojų gatvės nuomone, būtų per drąsu naktį ir tamsoje pulti svetimą miestą, kai net nežinai, kur žemė, kur vanduo.

– Vanduo! – pasakė Gertas Dažytojas. – Duok, Dieve, kad mes bent pusę tiek žinotume apie mūsų įrenginius, kiek švedas žino. Nesakykite man! Jis turi savo šnipų, kur net nepagalvotum, kad jų gali būti. Taigi! Ir burmistras, ir taryba tai puikiai žino, nes iš pat ryto apsilankė visose vietose ir namuose ieškodami šnipų. Bet susek tu man juos! Švedas gudrus, ypač šioje srityje. Iš prigimties tai. Pats savo kailiu patyriau. Jau kokia dešimtis metų praėjo. Niekad nepamiršiu tos niekšybės. Indigo dažas, kaip matote, dažo ir juodai, ir tamsiai mėlynai dažo, ir žydrai, tai priklauso nuo beico. Viskas, vadinasi, priklauso nuo beicavimo. Plikyti ir katilą paruošti kiekvienas pameistrys gali. Čia, viso labo, įgūdžių reikia, bet beicuoti – ir dar puikiai – tai jau menas. Jei per smarkiai, žiūrėk, sudeginai verpalą ar medžiagą, ar dar kažką, ir ima irti visi siūlai. O jei beico per mažai, dažas jokiais būdais nesilaikys, nors dažytum brangiausiu sandalmedžiu. Štai kodėl beicavimas yra griežta paslaptis, kurios niekam nepatikėsi – nebent savo sūnui, bet pameistriams – niekada! Ne...

– Tai tiesa, meistre Gertai, – pasakė pirklys. – Kas tiesa, tas tiesa.

– Nagi, – kalbėjo toliau dažytojas, – norėjau papasakoti, kaip prieš kokią dešimtį metų turėjau tokį pameistrį, kurio motina buvo švedė, ir sumanė jis išsiuostyti, kokį beicą aš naudoju cinamoninei rudai spalvai. Kadangi beicą visada sveriu už užrakintų durų, tai šitai padaryti nebuvo taip jau paprasta. Ir žinote, ką šis niekšelis man ištaisė? Tik paklausykite! Ten, prie šulinio, visai blogai su tais gyvuliais, jie suraižo mums vilną ir medvilnės verpalus, todėl viską, kas dažymui gauta, kabiname palubėje storuose drobiniuose maišuose. Na ar nesuras šis, velnio išpera, kokio berno, kad pakabintų jį viename iš tų maišų? O aš įeinu, sveriu, maišau, ruošiu ir jau beveik bebaigiąs, ir čia, atsitik tu man taip, ėmė ir sutraukė mėšlungis jam koją. Ir kad ims jis plūstis ir rėkti, prašydamas nuleisti žemyn. Na aš jau jį ir nuleidau! Velniai! Dar kiek

ir būtų mane kvailiu palikęs, taip, taip, taip! Ir tokie yra visi tie švedai. Negalima jais nė per nago juodymą pasitikėti.

– Kaipgi, jūsų tiesa. Tie švedai – bjaurūs žmonės, – kalbėjo Erikas Lauritsenas. – Namie dantis pasikabinę sėdi, o tik į svetimus kraštus patenka, tai kemša nekramtydami. Jie kaip vaikai iš prieglaudos, ėda iš to bado už šią dieną, už ateitį ir už praeitį. Pavogti ir nugvelbti ką moka neprasčiau nei varnai ir korikai. O kokie jie žmogžudžiai! Ne šiaip sau žmonės sako: greitas prie peilio kaip švedas.

– O kokie palaidūnai! – įsiterpia dažytojas. – Kai, budelio padėjėjui rimbu kokią moterį iš miesto varant, kas klausia, kokia čia bestija, juk atsakymas vienas – tai švedų kekšė.

– Taip, žmonės tokio skirtingo kraujo, gyvuliai taip pat. Švedas tarp žmonių – kaip beždžionė tarp padarų neprotingų. Jo gyvenimo syvuose tokia nepadori aistra ir karštis, kad protas, kuriuo Dievas visus žmones apdovanojo, niekaip nesuvaldo jo nuodėmingų troškimų.

Dažytojas keletą kartų linktelėjo pritardamas pirklio žodžiams ir tarė:

–Teisybė, Erikai Lauritsenai, teisybė. Švedas yra ypatingos ir keistos prigimties, kitoks nei kiti žmonės. Aš visada užuodžiu, kai į mano krautuvę įžengia užsienietis, ar švedas, ar kitas koks atėjūnas. Švedas taip aštriai smirda, lyg ožys ar žuvies sūrymas. Aš pats dažnokai apie tai pagalvodavau, bet yra taip, kaip sakote, ta smarvė iš jo karštų ir gyvuliškų syvų, tikrai iš jų.

– Nieko čia nuostabaus, – įsiterpė senutė, stovėjusi šalia jų, – kad nuo švedų ir turkų sklinda kitoks kvapas nei nuo krikščionių.

– Ai, ką čia šnekat, Mete Garstytėle, – pertraukė ją dažytojas, – jums švedai – ne krikščionys?

– Galite juos, Gertai Dažytojau, krikščionimis vadinti, jei jums patinka, tačiau mano pamokslų knygoje rašoma, kad suomiai, pagonys ir burtininkai niekad krikščionimis nebuvę, ir tikrų tikriausia tiesa, kas įvyko amžinatilsį karaliui Kristijonui gyvam esant[13], tuomet švedai Jutlandijoje buvo. Taigi, visas pulkas patį vidurnaktį, visi geriausieji, atžygiavo ir išsilakstė kas sau, vieni vilkais, kiti kitokia velniava pavirtę. Ir lakstė staugdami miškais ir pelkėm, žmonėms ir gyvuliams nelaimes nešdami.

– Bet jie juk į bažnyčią sekmadieniais vaikšto, tai tikrai žinau. Ir kunigų, ir psalmininkų turi, visai kaip mes.

– Na jau! Kad aš jumis patikėčiau! Tie velnio išperos taip į bažnyčią vaikšto, kaip raganos skuba vakaro giesmei, kai nelabasis raganų kalne švento Jono mišias laiko. Ne, jie tikrai apkerėti, ir kulkos jų neima. Jų nei kulkos, nei parakas ima ir kokia pusė jų turi blogą akį. Arba kodėl, jūs manote, kiekvieną kartą, kai tik tų pragaro išperų prakeiktos kojos žengia ant mūsų žemės, tai ir ima raupsai siautėti? Atsakykite, pone meistre! Atsakykite, jei galite.

Dažytojas jau buvo beatsakąs, kai Erikas Lauritsenas, kurį laiką stovėjęs ir neramiai dairęsis aplink, pertarė:

– Ša, ša, Gertai Piuperi, koks štai ten žmogus pamokslauja? Ir žmonės apie jį spiečiasi...

Jie nuskubėjo prie minios ir pakeliui Gertas Dažytojas papasakojo, kad tai tikriausiai toks Jesperas Kimas, seniau pamokslavęs prie Šventosios Dvasios bažnyčios, bet, kaip girdėjo iš mokytų žmonių, Jesperas nesąs tokio tvirto tikėjimo, kiek priderėtų jo šventumui ir dvasinei karjerai.

Tai buvo į šunį panašus nedidelio ūgio, apie trisdešimties metų vyriškis ilgais lygiais juodais plaukais, plataus veido, nedidele plačia nosimi, žaismingų rudų akių ir raudonų lūpų. Jis stovėjo ant laukujų durų laiptelių, stipriai gestikuliuodamas kalbėjo greitai ir karštai, bet gan painiai ir švepluodamas.

– Dvidešimt šeštame skyriuje, – kalbėjo jis, – penkiasdešimt pirmoje – penkiasdešimt ketvirtoje eilutėse evangelistas Matas rašo šitaip: „Ir štai vienas iš Jėzaus palydovų ištiesė ranką, išsitraukė kalaviją ir puolė vyriausiojo kunigo tarną ir nukirto jam ausį. Bet Jėzus jam tarė: „Kišk kalaviją atgal, kur buvo, nes visi, kurie griebiasi kalavijo, nuo kalavijo ir žus. Gal manai, jog aš negaliu paprašyti savo Tėvą ir jis bemat neatsiųstų dvylika legionų angelų?! Bet kaipgi išsipildytų raštai, kad šitaip turi atsitikti?!“

Taip, brangūs tėvynainiai! Taip viskas ir bus. Dabar prieš šio miesto varganus pylimus ir silpnus įtvirtinimus stovi galingi ginkluotų karių būriai, o jų karalius ir karo vadas atvėrė savo lūpas ir įsakė jiems ugnimi ir apsiaustimi miestą parklupdyti ir visus jame pavergti.

Ir tie, kas yra mieste ir mato grėsmę savo gerovei ir tai, kaip neišvengiamai artėja jų žlugimas, tie imasi ginklo, velka mortyras ir kitokius pragaištingus karo įrenginius ant pylimų ir įkalbinėja save sakydami: ar ne laikas mums

liepsnojančia ugnimi ir spindinčiais kardais duoti į kailį ramybės drumstėjams, kurie taip ryžtingai nori mus sunaikinti. Kam dangiškas Tėvas pažadino žmogaus krūtinėje drąsą ir narsą, jei ne tam, kad tokiam priešui pasipriešintų ir jį sutriuškintų. Ir kaip apaštalas Petras išsitraukia savo kalaviją ir staiga taikosi nukirsti Malkui ausį. Bet Jėzus sako: „Kišk kalaviją atgal, kur buvo, nes visi, kurie griebiasi kalavijo, nuo kalavijo ir žus“. Tegu tai skamba kaip keistos kalbos piktųjų neišmanymui ir atrodo kvailystė neapykanta degančių širdžių aklumui. Žodis – ne trimito garsas, kuris tik girdimas. Kaip laivo triumas pakrautas daugybe naudingų daiktų, taip žodis pripildytas išminties ir apmąstymo, nes žodis – kelias į suvokimą ir supratimą. Todėl mąstykime žodį ir sėkmingai atraskime, kaip jį tinkamai aiškinti reikia. Kodėl kalavijas turi būti įkištas atgal, į vietą, o tas, kuris jo griebiasi, nuo kalavijo žus? Šitai turime apgalvoti trimis punktais.

Pirmas punktas: žmogus yra išmintingai ir visokeriopai puikiai sutvarkytas mikrokosmosas arba, galima patikslinti, – pasaulėlis, gėrio ir blogio pasaulis. Nes, kaip apaštalas Jokūbas sako, vien liežuvis – visas netiesos pasaulis. Ir kaip nebus pasauliu visas kūnas: ir trokštančios akys, ir skubančios kojos, ir griebiančios rankos? Taip pat nepasotinamas pilvas, klūpantys keliai ir budrios ausys? Ir jeigu kūnas – pasaulis, kaip tad nebus mūsų brangiausia ir nemirtinga siela pasauliu, sodu, pilnu saldžių ir karčių žolių, pilnu blogų troškimų tarsi rajų žvėrių ir dorybių kaip baltų avinėlių? Ir ar naikinantis pasaulį turi būti gerbiamas labiau nei padegėjas, smurtautojas ar turgaus vagis? Ar žinote, kokią bausmę tokiam teks iškentėti?

Jau visiškai sutemo ir minia aplink pamokslininką atrodė tik kaip didžiulė, juoda, vos judanti ir nuolatos auganti masė.

– Antras punktas toks: žmogus yra *mikroteos*, tai yra Visagalio Dievo atspindys ir atvaizdas. Ir ar tas, kuris išniekina panašumą į Dievą, neturi būti mažiau gerbiamas nei tas, kuris pavogė bažnyčios indus ar drabužius arba smurtauja prieš Bažnyčią? Ar žinote, kokią bausmę teks tokiam iškentėti?

Paskutinis, trečias punktas toks: žmogus, visų pirma, atsako prieš savo Dievą ir nuolatos privalo už Jį kovoti ir kariauti, apsišarvavęs spindinčiais tyro gyvenimo šarvais ir prisisegęs kertantį tiesos kalaviją. Taip apsiginklavusiam jam, Viešpaties kariui, privalu kautis plėšiant pragaro gerklę ir per-

skrodžiant šėtoniškas įsčias. Todėl mes turime kišti savo kalaviją į vietą, nes nėra abejonės, kad mums dar daug teks pasidarbuoti dvasiniu kalaviju.

Buvo matyti, kaip iš abiejų gatvės pusių vis traukia žmonės, pasišviesdami sau kelią nedideliais žibintais. Pamažu prisijungdami prie susirinkusiųjų, jie glaudėsi prie stovinčių taip, kad netrukus susidarė išlinkęs spindinčių ugnelių pusratis. Žmonėms judant, ugnelės gesdavo ir vėl įsižiebdavo. Kartais iš minios iškildavo koks žibintas ir tarsi kažko ieškodamas savo mirksinčia šviesa šviesdavo į baltintas namų sienas ir tamsius langus, kol pagaliau sustodavo ties rimtu pamokslininko veidu.

Kaip? – klausiate jūs savo širdyse sakydami: ar turime mes surištomis rankomis ir kojomis atsiduoti priešui, vergijos ir pažeminimo kančiai? O, mano mylimieji! Nesakykite šitaip! Antraip jus reikėtų priskirti prie tokių, kurie mano, kad Jėzus negali paprašyti savo Tėvo atsiųsti daugiau nei dvylika legionų angelų. Ak, nepulkite neviltin, nesipriešinkite savo širdyse Viešpaties išminčiai ir nejuodinkite prieš Jo valią savo sąžinės. Nes tas, kurį Viešpats norės parblokšti, bus sutraiškytas, o tas, kurį Viešpats norės išaukštinti, gyvens ramybėje. Jis yra tas, kuris turi daugybę kelių išvesti mus iš dykumų ir brūzgynų. Argi Jis negali atversti priešo širdies? Ar ne Jis nusiuntė mirties angelą į Sancheribo stovyklą? Ar jūs pamiršote pražūtingus Raudonosios jūros vandenis arba netikėtą karaliaus Faraono žūtį?..

Tuomet Jesperą Kimą nutraukė.

Minia iš pradžių klausėsi jo gan ramiai, tik iš kraštų, iš galinių eilių nuolatos sklido duslus grasinantis murmėjimas. Ir staiga pasigirdo veriantis Metės Garstytėlės balsas:

– Ak tu, pragaro išdėli! Ar nenutilsi tu, juodas šunie?! Neklausykite jo! Jo lūpomis kalba švedų pinigai!

Akimirkai viskas nutilo, bet tuoj kilo triukšmas: patyčios ir keiksmai pasipylė į pamokslininką. Šis mėgino kalbėti, bet tuomet riksmai dar labiau sustiprėjo ir arčiau laiptų stovėję žmonės ėmė jį spausti. Žilas žmogelis priešais, visą pamokslą verkęs, įsiutęs stumtelėjo jį ilga lazda su sidabriniu bumbulu.

– Šalin jį! – šaukė žmonės. – Šalin jį! Tegul atsižada savo žodžių! Tegul prisipažįsta, kiek gavo, kad mus suklaidintų! Šalin jį! Neškite jį čionai! Mes išpešime iš jo prisipažinimą!

– Į rūsį jį, į rūsį! – šaukė kiti. – Į rotušės rūsį! Vilkite jį žemyn, vilkite žemyn!

Pora stiprių bernų jau buvo jį sučiupę. Nelaimingasis tvirtai įsikibo į medinius laiptų turėklus, tuomet bernai nutempė jį kartu su turėklais į minią. Minia pamokslininką pasitiko spyriais ir kumščiais. Moterys rovė jam plaukus ir plėšė drabužius. Net maži berniukai, stovėję laikydamiesi tėvams už rankų, matydami tai, šokinėjo iš džiaugsmo.

– Leiskite Metei praeiti! – šaukė galiniai. – Pasitraukite į šalį, į šalį! Metė jį iškvos!

Išėjo Metė.

– Ar atsiimi savuosius šėtono tauškalus? Ar atsiimi, pone sukčiau?

– Niekada, niekada! Savo Viešpaties reikia klausyti labiau nei žmonių, taip yra parašyta.

– Ar tikrai!? – pasakė Metė ir nusiavusi klumpę pagrasino. – Bet juk žmonės turi klumpes, ar ne? O tu esi šėtono samdinys, tik ne Viešpaties. Aš tau taip trenksiu, taip trenksiu, kad tavo smegenys ištikš ant šitos štai sienos, – ir ji vožė jam klumpe.

– Nedaryk nuodėmės, Mete! – sudejavo magistras.

– Kad tave šėtonas!.. –suklykė ji.

– Tyliau, tyliau! – pasigirdo minioje. – Saugokitės! Saugokitės! Nesigrūskite šitaip! Štai atjoja Giuldenliovė[14], generalleitenantas!

Aukšta figūra jojo pro šalį.

– Tegyvuoja Giuldenliovė! Šaunusis Giuldenliovė! – bliovė minia.

Žmonės ėmė moti skrybėlėmis ir kepurėmis, šauksmai nesiliovė. Raitelis nujojo pylimo link.

Tai buvo šauktinės kariuomenės leitenantas, kavalerijos ir pėstininkų pulkininkas, karaliaus įbrolis Ulrikas Kristijonas Giuldenliovė.

Minia skirstėsi. Žmonių vis mažėjo, netrukus liko tik keletas.

– Labai keista, – tarė Gertas Dažytojas. – Čia mes suknežinam galvą tam, kuris kalba apie taiką, o šaukiam „valio“ tam, kuris dėl to karo kalčiausias.

– Viskam Dievo valia, Gertai Piuperi, viskam Dievo valia. Ir labos jums nakties, – pasakė pirklys ir nuskubėjo šalin.

– Jam iš galvos neišeina Metės klumpė, – sumurmėjo dažytojas ir nuėjo.

Ant laiptų liko vien Jesperas Kimas, jis laikėsi už skaudančios galvos, o ant pylimų pirmyn ir atgal lėtai vaikštinėjo sargybiniai, žvelgdami tolyn virš tamsios žemės, kur buvo tylu, nors ten stovėjo tūkstančiai priešų.

IV

Geltonai raudona pašvaistė tvieskė virš tiršto rūko, pilko kaip jūra, oras virš jos degė švelnia rausvai geltona liepsna, kuri ėjo vis platyn, darėsi vis blankesnė, siekė ilgo siauro debesies ir įsikabino į jo vingiuotą kraštą. Debesis ėmė švytėti ir akinti, nusidažė aukso spalva.

Virš Kalebo paplūdimio buvo šviesu nuo violetinių ir rausvų atspindžių, krintančių iš švytinčio debesies kampo. Rasa žėrėjo aukštoje pylimo žolėje, o ant stogų už jo ir soduose prieš jį čirškė žvirbliai. Oras net sustingo virpančiame skambesy. Iš sodų plonomis juostomis plaukė lengvas švelnus ūkas, o medžiai lėtai palenkdavo sunkias nuo vaisių šakas, kai pūstelėdavo nuo sąsiaurio.

Pratisas, tris kartus pakartotas trimito signalas pasigirdo nuo Vakarinių vartų. Į jį atsiliepė iš kitų miesto pusių. Vieniši sargybiniai postuose ant pylimo ėmė vaikštinėti kiek gyviau, purtė apsiaustus ir taisėsi kepures: juk tuoj keitimas.

Šiauriniame Vakarinių vartų bastione stovėjo Ulrikas Frederikas Giuldenliovė, žiūrėdamas į baltas žuvėdras, kurios sklandydamos nardė virš mirgančio pylimo griovio vandens.

Lakūs ir lengvi, čia silpni ir migloti, čia ryškiai spalvoti, degantys ir aiškūs dvidešimties metų prisiminimai plaukė jo sieloje. Jie iškildavo stipriu rožių kvapu ir gaiviu žalių miškų aromatu, lydimi sveikinančių medžiotojų šūksnių, dviračių vežimų dardėjimo ir šilko šlamesio. Kažkur toli, bet saulėtai šviesūs, pro šalį plaukė vaikystės metai viename iš Holšteino miestelių su raudonais stogais. Jis matė aukštą savo motinos ponios Margretės Papen figūrą, jos juodą giesmyną ir baltas rankas. Matė jos strazdanotą kambarinę plonomis kulkšnimis ir ištinusį fechtavimosi mokytoją raudonu veidu ir kreivomis kojomis. Plaukė pro šalį ir Gotorpo sodas, ir pievos su šviežio šieno stirtomis prie pat fiordo. Čia stovėjo nevikrus medžiotojas Heinrichas, mokėjęs giedoti kaip gaidys ir laidyti vandens paviršiumi akmenėlius. Išdygo bažnyčia su ypatinga prietema, švokščiančiais vargonais, paslaptingomis geležinėmis grotuotomis durimis koplyčioje ir liesu Kristumi, laikančiu rankoje raudoną vėliavėlę.

Nuo Vakarinių vartų vėl pasigirdo trimito signalas, ir tuo pat metu šiltai ir ryškiai nušvito saulė, išsklaidydama visus rūkus ir miglotus garsus.

Paskui buvo medžioklė, kurioje jis nušovė savo pirmąjį elnią, ir senasis fon Detmeris patepė jam kaktą žvėries krauju, o susispietę varovai kaip pasiutę pūtė fanfaras. Vėliau – puokštė dvaro valdytojo dukrai Malenei ir rimta scena su dvaro valdytoju, kelionė į užsienį ir pirmoji dvikova vieną rasotą rytą, skambaus Anetės juoko kaskados, baletas pas kurfiurstą ir vienišas pasivaikščiojimas už miesto vartų, kai galva plyšo nuo pirmųjų pagirių. Tuomet užslinko auksinis rūkas su puodukų skambėjimu ir vyno kvapu. Ten buvo Lischen ir Lotė, buvo šviesus Martos pakaušis ir apvalios Adelaidės rankos. Galiausiai kelionė į Kopenhagą, maloningas jo karališkojo tėvo priėmimas, nuobodžios dvaro gyvenimo dienos ir pašėlusiai aistringos naktys, kai vynas liejosi ir siautėjo bučiniai, keičiami nuotaikingo prabangių medžioklės švenčių triukšmo ir nuolatinių nakties pasimatymų šnabždesio Ibstrupo sode arba auksinėse Hileriodo rūmų salėse[15].

Bet daug aiškiau nei visa tai matė jis juodas degančias Sofi Urnės akis, daug aiškiau atsiminė, kaip klausėsi jos geidulingo, nuostabaus balso, kuris traukė prie savęs tarsi baltomis rankomis ir sujaudintas skrisdavo lauk kaip paukštis, kylantis ir erzinantis savo čiulbėjimu...

Iš svajų jį pažadino šnaresys pylimo atšlaitės krūmuose.

– *Wer da?** – sušuko jis.

– Tai aš, Danielis, pone Giuldenleu. Danielis Knopfas, – atsakė jam iš krūmų išėjęs susitraukęs žmogelis ir nusilenkė.

– Kas? Tai tu, Trumpiau? Ką, po velnių, čia darai?

Žmogelis liūdnai nuleido akis.

– Danieli, Danieli! – tarė Ulrikas Frederikas šypsodamasis. – Na ir kliuvo tau šiąnakt „Kaitriojoje krosnyje". Vokietis aludaris gerą pirtį tau užkūrė.

Neūžauga ėmė ropštis pylimo šlaitu. Danielis Knopfas, dėl menko ūgio vadintas Trumpiumi, jau dvidešimt metų buvo pasiturintis pirklys. Jis garsėjo ne savo turtais, bet aštriu liežuviu ir mokėjimu fechtuotis, daug bendravo su jaunais didikais, tai yra su žmonėmis, kurie buvo vadinami *„le cercle des*

* – Kas eina? *(Vok.)*

*mourants"** – karaliaus dvarui artimais. Ulrikas Frederikas buvo šios draugijos siela. Pati draugija – labiau linkusi linksmintis nei protauti, labiau liūdnai nei gerai pagarsėjusi, bet, šiaip ar taip, ja buvo tiek pat žavimasi ir jai pavydima, kiek ir bodimasi.

Tarp šių žmonių Danielis Knopfas užėmė pusiau valdytojo, pusiau juokdario vietą. Jis nevaikščiodavo su jais gatvėmis ir nesilankydavo diduomenės namuose, tačiau fechtavimosi aikštelėje, vyninėse ir smuklėse be jo nebūdavo apsieinama. Niekas taip nemokėjo pasakoti apie žaidimą kamuoliuku ir šunų dresūrą arba taip lipšniai kalbėti apie išdaigas ir paradus. Niekas geriau už jį neišmanė apie vyną. Danielis turėjo protingų žaidimo kauliukais ir meilės meno teorijų ir galėjo ilgai bei išmintingai kalbėti apie tai, kas smerktina kryžminant vietinius arklius su zalcburgiečių. Galiausiai jis žinojo anekdotų apie viską ir ypač patiko kitiems jaunuoliams – apie viską turėjo tvirtą nuomonę.

Be to, jis labai sukalbamas ir paslaugus, niekada nepamiršdavo skirtumo tarp savęs bei didikų ir buvo tokios keistos ir juokingos išvaizdos, kad jo draugai, įsilinksminę arba įkaušę, išpuošdavo jį vienokia ar kitokia maniera. Nepykdamas leidosi priekabiaujamas bei apibaramas ir apskritai buvo toks geraširdis, kad kartais net aukodavosi, nutraukdamas pokalbį, įgaunantį pavojingą vakarėliui pobūdį.

Tai ir leido jam bendrauti su šiais žmonėmis. O jis turėjo bendrauti. Jam, luošam plebėjui, diduomenės žmonės buvo pusdieviai: tik jie gyveno, tik jų masoniška kalba buvo žmoniška kalba, tik jų būtį buvo užliejusi šviesos ir aromatų jūra, kai kiti sluoksniai stūmė savo gyvenimą bespalvėje tamsoje ir tvaikiame ore. Jis keikė savo plebėjišką kilmę kaip daug didesnę nelaimę negu jo luošumas, o būdamas vienas liūdėdavo su tokiu kartėliu ir taip stipriai, kad, atrodė, išprotės.

– Na, Danieli, – pasakė Ulrikas Frederikas, kai neūžauga priėjo prie jo. – Matyt, tirštas rūkas tau šiąnakt akis buvo aptraukęs, kad taip atplaukei tiesiai čionai, prie vakarinio pylimo. O gal trauktinė stovėjo taip aukštai, kad sutinku tave šičia ramų ir sausą tarsi Nojaus laivą ant Ararato kalno.

---

* mirštančiųjų būrelis *(pranc.)*.

– Kanarijos prince, jūs kliedite, jei manote, kad naktį kartu su jumis buvau vakarėlyje.

– Bet kas, po velnių, tuomet tau pasidarė? – nekantriai sušuko Ulrikas Frederikas.

– Pone Giuldenleu, – rimtai atsakė Danielis, žvelgdamas į jį su ašaromis akyse, – aš esu nelaimingas žmogus.

– Tu esi krautuvės šuva! Ar bijai, kad laivo silkių švedas neatimtų? O gal kad prekyba gali sustoti, ir manai, kad tavo šafranas praras stiprumą, o pipirai ir kardemonas ims pelyti? Menkasieli tu! Tarsi niekas kitas dorybingam piliečiui nerūpėtų, o tik vargana manta, kuri gali niekais nueiti, kai dabar karaliui ir karalystei pražūtis gresia!

– Pone Giuldenleu!

– Ai, eik po velnių neverkšlenęs!

– Ne, pone Giuldenleu! – iškilmingai tarė Danielis ir žengė žingsnį atgal. – Nesiskundžiu nei nuostoliais prekyboje, nei pinigus praradęs ar jiems nuvertėjus. Man nusispjauti į silkę ir šafraną. Bet kad mane ir karininkai, ir prasti žmonės šalin varytų tarsi raupsuotąjį ar nedorėlį kokį! Tai nuodėmė ir neteisybė, pone Giuldenleu. Štai kodėl naktį išgulėjau žolėje inkšdamas lyg bjaurus šuo iš namų išvarytas. Todėl susitraukiau ir susiriečiau kaip niekingas šliužas ir šaukiuosi dangiškojo Tėvo nuliūdęs ir bejėgis. Ėmiau su Juo bylinėtis, kodėl vien aš turiu būti atstumtas, kodėl mano ranka turi būti laikoma nudžiūvusia ir netinkama nei kardo, nei šautuvo laikyti, kai ir tarnai, ir pameistriai ginkluojasi...

– Kas, šimtas nelabųjų, tave pavarė?

– Taigi, pone Giuldenleu, aš bėgau prie pylimų kaip visi kiti. Bet vos tik prieinu iš vienos pusės, sako man, kad jau pakankamai vyrų turi. Prieinu prie kitos vietos, sako tyčiodamiesi, kad jie – paprasti miestelėnai ir neturį vietos diduomenei ir kilmingiems, na ir kitokios nesąmonės. Buvo vietų, kur sakė neimsią išklibėlių, atseit dėl jų tik nelaimės ir kulkos paskui juos laksto, o jie patys visiškai nenorį be reikalo savo gyvybe ir sveikata rizikuoti, turėdami būryje tokį žmogų, kurį pats Dievas paženklino. Tuomet maldavau generolą majorą Alefeldtą[16], kad mane į kokią nors vietą paskirtų, tačiau jis tik purtė galvą ir juokėsi: dar nesą taip siaubingai riesta, kad reikėtų kamšyti gretas sutrešusiais kelmais – vien nepatogumai, o ne pagalba.

– Tai kodėl nėjai pas tuos karininkus, kuriuos pažįsti?

– Aš taip ir padariau, pone Giuldenleu. Aš iš karto pagalvojau apie*cercle* ir pasikalbėjau su dviem iš *mirštančiųjų,* Gležnuoju Karaliumi ir Aukso Riteriu.

– Ar padėjo jie tau?

– Taip, pone Giuldenleu, jie man padėjo. Jie man taip padėjo, pone Giuldenleu, kad tenubaudžia juos Dievas! Danieli, tarė jie, eik namo ir čiulpk savo aitriąsias slyvutes. Jie, sako, galvoję, kad aš dar turiu tiek sveiko proto ir nekrėsiu kvailysčių. Viena aišku, kad linksmose išgertuvėse buvau jiems labai tinkamas komediantas ir juokdarys, bet jiems esant tarnyboje turėjau dingti iš akių. Ar teisingai jie kalbėjo, pone Giuldenleu? Ne, nedora tai, nedora. Tas paprastumas, jų rodytas vyninėse, nereiškė, kad jie mane lygiu laiko, kad aš, pas juos atėjęs jiems einant pareigas, galiu tikėtis palankumo ir draugiškumo. Aš jiems atrodau per daug įžūlus, pone Giuldenleu! Man net į galvą neturėjo šauti mintis lįsti į jų kompaniją tokioje vietoje, kur jiems juokdarys nereikalingas. Jie man šitaip pasakė, pone Giuldenleu! O aš tik prašiau leisti savo gyvybe rizikuoti petys petin su kitais miesto gyventojais.

– Štai kaip, – tarė Ulrikas Frederikas žiovaudamas, – puikiai suprantu, kaip skaudu likti nuošaly. Ir tikrai prailgs tau sėdėti tyliai ir prakaituoti prie savo prekystalio, kai karalystės likimas čia, ant pylimų, sprendžiasi. Na ką, ir tau teks prisidėti. Nes... – jis nepatikliai pažvelgė į Danielį. – Ar nėra čia kokios apgaulės, meistre?

Neūžauga iš įtūžio ėmė trypti, pabalo kaip kalkėmis dažyta siena ir sugriežė dantimis.

– Na na, – kalbėjo toliau Ulrikas Frederikas, – pasitikiu tavimi. Bet juk pats negali reikalauti, kad tavimi tikėtų, tarsi galėtum duoti dvarininko žodį. Prisimink: savi pirmieji tavęs išsižadėjo...

Iš vieno bastiono prie Rytinių vartų driokstelėjo šūvis, pirmasis, paleistas šiame kare.

Ulrikas Frederikas atsitiesė, kraujas plūstelėjo jam į veidą, akys aistringai žvelgė į baltą dūmą ir, kai jis vėl prabilo, jo balsas keistai virpėjo.

– Danieli, – pasakė jis, – priešpiet gali prisistatyti man ir negalvok apie tai, ką sakiau.

Ir jis greitai nuėjo pylimu.

Danielis sužavėtas žiūrėjo jam pavymui. Po to giliai atsiduso, atsisėdo žolėje ir pravirko kaip nelaimingas vaikas.

Buvo po pietų. Stiprus vėjas gūsiais pūtė miesto gatvėse ir iš vienos vietos į kitą sūkuriais nešiojo drožlių, šiaudgalių ir dulkių debesis. Jis plėšė čerpes nuo stogų, varė dūmus atgal į kaminus, žaidė su iškabomis. Ilgas tamsiai mėlynas dažytojų vėliavas plakė ore tamsiais lankais, plaikstė juodais vingiais, priplodamas prie siūbuojančių stiebų. Verpėjų rateliai sukosi į visas puses, kailiadirbių iškabos daužėsi kutuotom uodegom, o puošnios stiklių saulės nerimastingai siūbavo ir mirgėjo nenusileisdamos kirpėjų dubenims, nušveistiems iki blizgesio.

Galiniuose kiemuose trankėsi durys ir langai, vištoms teko pėdinti slėptis už statinių ir sandėlių, net kiaulės nerimo savo kiaulidėse, kai vėjas švilpė pro šviesius nuo saulės plyšius ir tarpus.

Nepaisant vėjo, buvo slegiamai karšta. Karštį atpūtė iš aukštumų.

Žmonės sėdėjo namuose ir duso, tik musės zyzė įkaitusiame ore.

Gatvėje neįmanoma išbūti, o prieangiuose traukė, todėl visi, kas turėjo sodus, kraustėsi į juos. Didžiuliame sode už Kristoferio Urnės namo[17] Vynuogyno gatvėje, vieno iš didžiųjų klevų šešėlyje, sėdėjo jauna mergina.

Sėdėjo ir siuvo.

Tai buvo aukšta, liekna būtybė, beveik liesa, tačiau plačios ir iškilios krūtinės. Jos veido spalva blyški, ją dar labiau blyškino vešlūs juodi garbanoti plaukai ir didžiulės išgąstingos juodos akys. Smaila, bet graži nosis, didelė, bet neplati burna ir liguistas šypsenos rausvumas. Lūpos ryškiai raudonos, o smakras siaurokas, tačiau tvirtas ir taisyklingos formos. Apsirengusi ji nebuvo labai tvarkingai: sena juodo aksomo suknelė su išblukusiais aukso siuviniais, nauja žalia fetrinė skrybėlė su didelėmis ir baltomis kaip sniegas stručio plunksnomis, odiniai bateliai iki rausvumo nutrintais galais. Plaukuose įsivėlę pūkų, ir nei apykaklė, nei ilgos baltos rankos nebuvo visiškai švarios.

Tai Kristoferio Urnės dukterėčia Sofi. Jos tėvas, valstybės tarėjas ir maršalas Jorgenas Urnė iš Alslevo, Dramblio ordino kavalierius[18], mirė, kai

ji buvo dar vaikas, o motina, ponia Margretė Marsvin, – prieš porą metų. Sofi priglaudė senasis dėdė, o kadangi buvo našlys, jai teko, bent taip buvo sakoma, visos namų šeimininkės pareigos.

Ji sėdėjo, siuvo ir niūniavo, taktan supdama batelį ant kojos pirštų.

Virš galvos stipriame vėjyje lyg ošiantys vandenys šlamėjo ir lingavo tankūs medžių vainikai. Aukštos svilarožės lingavo žieduotom viršūnėm pirmyn ir atgal nelygiais lankais, tarsi pagautos pašėlusios beprotybės, o avietynas baikščiai lankstėsi, atversdamas šviesiąją lapų pusę, tad jo spalva keitėsi su kiekvienu pūstelėjimu. Sausi lapai sklendė oru žemyn, žolė prigludo prie žemės, o ant šviesių banguojančių lanksvos lapų aukštyn žemyn amžiname judesy siūbavo baltos žiedų putos.

Tik štai valandėlei viskas nurimo, viskas atsitiesė, atrodė, tarsi dar tebevirpa iš baimės, sulaikė kvapą, ir štai kitą akimirką vėl sušvilpė vėjas ir nerimo banga, ošdama ir mirgėdama, pašėlusiai siūbuodama ir neramiai keisdamasi pasklido po visą sodą.

„Filis valtyje sėdėjo,
Koridonas tartum vėjas
Pūstelėjo savo fleitą,
Filis irklo neišlaikė,
Ir įstrigo valtis smėly,
Ir įstrigo valtis...“

Nuo vartelių sodo gilumoje žingsniavo Ulrikas Frederikas. Sofi nustebusi žvilgtelėjo jo pusėn, po to vėl palinko prie siuvinio ir niūniavo toliau.

Ulrikas Frederikas lėtais žingsniais ėjo takeliu, kartais sustodavo, žiūrėdavo į gėles ir elgėsi taip, lyg nebūtų matęs, kad sode kažkas yra. Jis pasuko į šoninį takelį, sustojo už didelio jazminų krūmo, pasitaisė uniformą ir diržą, nusiėmė skrybėlę, papureno plaukus ir ėjo toliau.

Takelis darė vingį ir baigėsi priešais pat Sofi.

– Ak, laba diena, panele Sofi! – sušuko jis labai nustebęs.

– Laba diena, – ramiai ir draugiškai atsakė ji, rūpestingai įsmeigė adatą į siuvinį, išlygino jį rankomis, tuomet šypsodamasi pakėlė akis ir linktelėjo. – Sveikas atėjęs, pone Giuldenliove!

– *Das nenn' ich blindes Glück**, – tarė jis nusilenkdamas. – Tikėjausi čia rasti tik panelės pusbrolį.

Sofi greitai pažvelgė į jį ir nusišypsojo.

– Jo čia nėra, – pasakė ji purtydama galvą.

– Nėra, – patvirtino Ulrikas Frederikas ir nuleido akis žemyn.

Po trumpos pauzės Sofi atsiduso ir tarė:

– Koks vis dėlto šiandien karštis.

– Taip, tikriausiai bus perkūnija, jei vėjas nurims.

– Ta–aip, – nutęsė Sofi ir susimąsčiusi įsistebeilijo į namą.

– Ar girdėjote šūvį šįryt? – paklausė Ulrikas Frederikas ir atsitiesė, norėdamas parodyti, kad jau eis.

– Taip, sunkūs laikai mums šią vasarą atėjo. Gali greitai proto netekti galvodamas apie žmonėms ir jų turtui gresiantį pavojų. Ir jeigu turi tiek daug mielų giminaičių ir gerų draugų, kiek aš jų turiu, kurie visi į šią nelaimingą *affaire*** pateko ir gali prarasti arba gyvybę, arba sveikatą, arba tai, kas jiems priklauso, tuomet priežasčių drąsioms ir keistoms mintims į galvą ateiti daugiau nei reikia.

– Ne, širdele Sofi. Dėl Dievo, nereikia pulti į ašaras, jūs per daug niūriai viską vaizduojatės.

Toujours Mars ne met pas au jour
Des objects de sang et de larmes
Mais...

Ir jis čiupo jos ranką ir prispaudė prie lūpų.

...toujours l'Empire d'amour
*Est plein de troubles et d'alarmes.****

---

* Sakyčiau – laimė akla. *(Vok.)*

** Reikalas, dalykas, byla, konfliktas, susidūrimas *(pranc.)*.

*** Juk Marsas ne kasdien skausmų
Ir ašarų saikus dalija,
Bet nėr dienos, kad be vargų
Paliktų meilės karaliją. *(Pranc.)*

Sofi naiviai pažvelgė į jį.

Na, ar negraži ji buvo: valdinga, įtraukianti akių naktis, iš kur diena veržėsi daugybe blyksnių, tarsi juodasis deimantas žaidžiančių saulės spindesy. Skausmingai gražus lūpų išlinkimas, išdidus skruostų blyškumas, lėtai išnykstantis rausvai auksiniame raudonyje tarsi debesis, apšviestas ryto saulės, ir tamsūs gysloti tarsi švelnūs žiedlapiai siauručiai smilkiniai, paslaptingai dingstantys tamsiuose plaukuose...

Jos ranka, šalta kaip marmuras, virpėjo jo rankoje.

Ji švelniai truktelėjo ranką ir nuleido akis. Siuvinys nuslydo nuo kelių, Ulrikas Frederikas priklaupė ant vieno kelio, kad pakeltų siuvinį, ir liko priklaupęs.

– Panele Sofi! – pasakė jis.

Ji pridėjo savo ranką jam prie burnos ir su švelniu rimtumu, beveik skausmingai pažiūrėjo į jį.

– Mielas Ulrikai Frederikai! – maldavo. – Prašau jūsų neįsižeisti, kad aš meldžiu jus nesileisti pagaunamam trumpalaikio jausmo, kuris galėtų pakeisti tuos malonius santykius, kurie iki šiol tarp mūsų buvo. Iš to nieko gero neišeis, tik sukels mums abiem skausmą ir apmaudą. Pakilkite iš šios neprotingos pozos ir atsisėskite tinkamai šalia manęs čia, ant suoliuko, kad galėtume visiškai ramiai pasikalbėti.

– Ne, aš dabar, šią valandą, noriu sutvarkyti savo likimo knygą, – pasakė Ulrikas Frederikas tebeklūpodamas. – Jūs taip mažai žinote, kokia stipri ir deganti yra ta *amour**, kurią jums jaučiu, jeigu galėjote pagalvoti, kad aš pasitenkinsiu paprasta draugyste. Dėl Dievo, netikėkite tuo, kas neįmanoma. Mano meilė nėra kibirkštis arba rusenanti žarija, kurią jūs savo lūpomis, jei tik panorėsite, galite įpūsti arba užpūsti. *Par Dieu***. Tai liepsnojanti ir visa ryjanti ugnis. Bet jūsų valia, ar ji bus išsklaidyta ir ges tūkstančiais pašėlusių klajojančių liepsnelių ir amalais, ar degs karštai ir ramiai, aukštai ir šviesiai kildama į dangų.

– Bet, brangusis Ulrikai Frederikai, būkite gailestingas, pasigailėkite

* meilė *(pranc.)*.

** Dievu prisiekiu *(pranc.)*.

manęs, neveskite į pagundą, kuriai galbūt negalėsiu atsispirti, nes, patikėkite, esate mano širdžiai mielas ir brangus, bet būtent dėl šios priežasties iš paskutiniųjų priešinsiuos, kad neatsidurtumėt kvailoje padėtyje, kurios jūs nepajėgsite ištverti. Juk jūs kokiais šešeriais metais už mane jaunesnis, o mano išvaizdą, kuri dabar galbūt jums patinka, amžius gali lengvai iškraipyti arba paversti bjauria. Taip. Jūs šypsotės, bet įsivaizduokite, kaip jūs, sulaukęs trisdešimties, tampysitės su savimi žmoną – susiraukšlėjusią raganą, atnešusią jums varganą kraitį ir niekad nebuvusią jums parama. Ar nepagalvojate, kad tuomet gailėtumėtės, jog būdamas dvidešimties nevedėte jaunos karališkos kilmės asmenybės, kuri labiausiai tiktų jums pagal amžių ir kilmę ir atneštų jums daugiau naudos negu paprasta dvarininko mergelė? Mielas Ulrikai Frederikai, paklaustumėt savo kilmingų giminaičių, jie jums tą patį pasakytų. Tačiau jie nepasakytų, kad jums parsivedus į namus kilmingą merginą, vyresnę už jus, ji negyvai užgraužtų jus savo pavydu. Ji pavydėtų kiekvieno jūsų žvilgsnio, kiekvienos jūsų minties tik todėl, kad žinotų, kiek daug jūs paleidote iš rankų norėdamas ją pagauti. Ji iš visų jėgų stengtųsi paversti savo meilę jums visu pasauliu. Patikėkite, ji apsuptų jus savo stabmeldiška meile lyg geležinėm grotom, ir jei tik pajustų, kad jūs ilgitės minutės laisvės, imtų sielvartauti dieną ir naktį apkartindama jums kiekvieną gyvenimo valandą savo slegiančiu liūdesiu.

Sofi atsistojo ir padavė jam ranką.

– Sudie, Ulrikai Frederikai. Kaip mirtis skaudus mūsų išsiskyrimas, bet po daugelio metų, kai būsiu išblyškusi senmergė arba senyva kito vyro žmona, jūs įsitikinsite, kad Sofi Urnė sakė tiesą. Tebūna maloningas jums Dievas. Ar atsimenate ispanišką romaną, tą vietą apie šliaužiantį indėnų augalą, kuris jaunas atramą sau randa medyje, bet vejasi apie jį dar ilgai po to, kai medis žūsta ir supūva, ir galiausiai pats laiko tą medį, kuris jau nieko paremti nebegali. Patikėkite, Ulrikai Frederikai, taip jūsų meilė bus atrama mano sielai dar ilgai po to, kai būsiu nuvytusi ir sunykusi.

Ji pažvelgė jam tiesiai į akis ir pasisuko eiti, bet Ulrikas Frederikas stipriai laikė jos ranką.

– Jūs norite visiškai mane įsiutinti. Nejaugi turiu sakyti, kad dabar, kai žinau, jog esu mylimas, jokia jėga pasaulyje neišskirs mūsų. Ar nejauti, kad

netinka sakyti, ko nori tu arba aš? Ar nėra mano kraujas lyg apgirtęs tavimi? Ar aš pats valdausi? Aš dėl tavęs einu iš proto, ir jeigu tu dabar nusigręžtum nuo manęs savo širdyje, vis tiek turėtum tapti mano, nepaisant nei manęs, nei tavęs. Myliu tave lyg neapkęsčiau, negalvoju apie tavo laimę, kas man, ar tu būsi laiminga, ar ne, kad tik džiaugčiausi tavo džiaugsmu, kad tik kentėčiau tavo skausmus, kad tik...

Jis truktelėjo ją į save ir prispaudė prie krūtinės.

Sofi lėtai pakėlė galvą ir ilgai žiūrėjo į jį ašarų pilnomis akimis. Po to nusišypsojo:

– Kaip tik tu nori, Ulrikai Frederikai, – ir keletą kartų aistringai jį pabučiavo.

Po trijų savaičių labai prašmatniai buvo atšvęstos sužadėtuvės. Karalius noriai sutiko, kad vieną kartą būtų padarytas galas linksmam Ulriko Frederiko bernavimui.

V

Po pagrindinių išpuolių rugsėjo antrą ir spalio dvidešimtą miestas buvo kupinas Ulriko Kristijono, miestiečių vadinamo Šėtono Pulkininku, šlovės. Jo vardas skambėjo visų lūpose. Nebuvo nė vieno vaiko, nežinojusio Belarinos, jo bėros kumelės baltomis kojomis, ir, jam jojant pro šalį, miesto merginos susižavėjusios žvelgė į liekną, aukštą figūrą, apsitaisiusią plačiaskverniu mėlynu gvardiečio munduru su didžiulėm baltom rankovėm, persijuosusią raudonu diržu ir plačiausiu kardasaičiu. Jos didžiuodavosi, kai jų gražūs veidai sulaukdavo drąsaus kareivio linktelėjimo arba žvilgsnio. Net solidūs šeimų tėvai ir jų garbanotos matronos, žinodami, koks negeras jis yra, žinodami jo gražiąsias istorijas, patenkinti linkčiodavo vieni kitiems, sutikę jį, ir dar labiau susimąstydavo: o kas būtų atsitikę miestui, jeigu jo nebūtų čia buvę.

Nieko nuostabaus, kad kareiviai ir žmonės ant pylimų dievino jį, nes jis turėjo tokią pat dovaną užkariauti žmonių širdis kaip ir jo tėvas, karalius Kristijonas. Tačiau Ulrikas Kristijonas paveldėjo ir kitų tėvo bruožų: jis gavo ūmų ir nesuvaldomą tėvo būdą, taip pat dalį jo talentų: sumanumą ir įžvalgu-

mą. Be to, jis buvo labai tiesmukas. Daugelis metų, praleistų užsienio dvaruose, nepadarė iš jo dvariškio, niekada nebuvo mandagus, kasdieniniame gyvenime – nemaloniai nekalbus, o tarnyboje neišsižiodavo nepradėjęs keiktis ir piktžodžiauti kaip koks paskutinis jūreivis.

Bet jis buvo tikras karys. Nepaisant jauno amžiaus – buvo tik dvidešimt aštuonerių – organizavo miesto gynimą ir vadovavo pavojingiems, bet svarbiems išpuoliams su tokiu puikiu išmanymu ir planų brandumu, kad vargu ar miesto gynyba būtų buvusi geresnėse rankose, jei jos būtų ėmęsis kas nors kitas iš Frederiko Trečiojo žmonių.

Todėl nenuostabu, kad jo vardas užtemdė visus kitus ir kad keliaujantys poetai savo eiliuotuose pasakojimuose apie išpuolius sveikino jį: „Tu, pergalingas Giuldenleu, – išgelbėtojas danų“, arba šlovino jį šitaip:

„Šlovė, šlovė tau, šiaurės Marse,
Šaunus Dovydai danų!“

ir linkėjo jam, kad gyvenimas taptų tarsi *cornu copiae*, arba gausybės ragas, pilnas garbės ir šlovės, sveikatos, visokio gero ir laimės. Ir buvo taip įprasta, kad tylios vakarinės pamaldos baigdavosi malda prašant Dievo ir ateity saugoti poną Ulriką Kristijoną. Taip, būta ir tokių pamaldžių žmonių, kurie dūsaudavo melsdami Dievą, kad nukreiptų jo pėdas šalin nuo nepadoraus, nuodėmingo didikų kelio ir Ulrikas Kristijonas nusigręžtų nuo visko, kas bloga, o atsigręžtų į spindintį doros ir tiesos nimbą, kad tas, kuris pilnu saiku sėmė sau pasaulio šlovę, taip pat galėtų būti vienintelės teisingos ir tikros garbės riteris.

Mari Grubei labai patiko šis artimas tetulės giminaitis. Vis dėlto jai niekada nebuvo tekę jo sutikti nei pas ponią Rigicę, nei kur nors kitur. Buvo mačiusi jį gatvėje, kartą temstant, kai Liusi parodė.

Visi kalbėjo apie Ulriką Kristijoną. Beveik kasdien jai pasakojo naujus dalykus apie jo drąsą. Mari girdėjo ir skaitė, kad jis – didvyris, ir tas džiugus murmesys, nuvilnijęs minioje tą sutemų valandą, kai jis jojo pro šalį, paliko neišdildomą įspūdį.

Didis vardas, didvyrio vardas iškėlė jį virš paprastų žmonių. Ji niekad net nemanė, kad didvyriai iš tiesų egzistuoja kaip ir kiti žmonės. Karalius Aleksandras Makedonietis, Holgeris Danas, riteris Bajardas[19] ir visi tie didvyriai, didžios, tolimos, spindinčios figūros, veikiau buvo įvaizdžiai arba dar kas nors, bet ne žmonės kaip kiti. Kaip ji, būdama maža, nė nepagalvodavo, kad kas nors galėtų išmokti dailiai rašyti kursyvu, taip jai net į galvą neatėjo, kad kas nors gali tapti didvyriu. Didvyriai buvo kažkas praeityje, kažkas, kas egzistavo seniau. Kad sutiks didvyrį, tikrą didvyrį, sutiks jį jojantį Didžiąja Perkėlos gatve, – šitokio dalyko ji nė sapnuoti nesapnavo. Gyvenimas staiga ėmė atrodyti visiškai kitoks: pasaulyje buvo kažkas kita, ne tik kasdienybė. Didybę, grožį, margą prašmatnumą, vaizduojamą istorinėse knygose ir dainose, – visa tai galima buvo pamatyti. Iš tikrųjų buvo kažkas, ko galima buvo ilgėtis visa siela. Visi tie žodžiai, kurių buvo kupini žmonės ir knygos, kažką reiškė, buvo kažkas. Neaiškios jos svajonės ir lūkesčiai turėjo prasmę. Ir ne vien jai šitaip buvo. Suaugę žmonės irgi tikėjo tuo. Gyvenimas buvo nuostabus, akinamai nuostabus.

Ji dar tik nujautė tai, tik buvo įsitikinusi, kad tai – tiesa, bet negalėjo matyti ir pajusti, kad ir yra šitaip. Tik Ulrikas Kristijonas jai buvo apčiuopiamas, tik jis vienas laidavo, kad viskas yra taip. Todėl visos jos mintys ir svajonės nuolatos sukosi apie jį. Dažnai ir daugybę kartų puldavo ji prie lango, išgirdusi gatvėje arklių risnojimą, ir joms išėjus iš namų įkalbėdavo uoliąją Liusi pasukti apylanka pro rūmus, bet jos niekad jo nematė.

Ir štai vieną iš paskutiniųjų spalio dienų, po pietų, ji mezgė sėdėdama ant palangės ilgajame kambaryje, kur stovėjo židinys. Ponia Rigicė sėdėjo prie židinio. Šalia savęs ji buvo pastačiusi padėklą su žarijomis, retkarčiais paimdavo žiupsnelį džiovintų žiedų ir cinamono iš dėžutės, kurią laikė ant kelių, ir užberdavo ant žarijų. Oras žemame kambaryje buvo karštas, troškus ir salsvas, o pro plačias, tamsiom gėlėm išmargintas užuolaidas skverbėsi labai mažai šviesos. Iš gretimo kambario girdėjosi ratelio ūžimas; ponia Rigicė ėmė knapsėti savo minkštame krėsle.

Mari Grubė išglebo nuo karščio. Ji pamėgino atvėsinti savo įkaitusius skruostus priglaudusi prie nedidelių aprasojusių lango stiklų ir tuo pat metu žvilgtelėjo į gatvę, kur oras nuo ką tik iškritusio sniego buvo akinamai

šviesus. Po to ji vėl pažvelgė į kambarį – pasidarė dar tamsiau ir slogiau. Staiga į kambarį pro duris įžengė Ulrikas Kristijonas, ir taip greitai, kad ponia Rigicė net pašoko. Jis nepastebėjo Mari ir iš karto atsisėdo prie židinio, tuomet tarė keletą žodžių atsiprašydamas, kad jau seniai buvo apsilankęs, pasakė, kad yra pavargęs, persėdo į krėslą arčiau, parėmė ranka smakrą ir nutilo, tik puse ausies klausydamasis tarškios ponios Rigicės kalbos.

Mari Grubė visa pabalo iš susijaudinimo, kai pamatė jį įeinantį. Akimirkai ji užmerkė akis tarsi apsvaigusi, paskui paraudo sunkiai galėdama įkvėpti oro. Ją apėmė jausmas, tarsi grindys smegtų po kojomis arba visas kambarys su krėslais, stalais ir žmonėmis sklęstų žemyn, ir viską kambaryje ji matė taip keistai ryškiai ir aiškiai, bet ir taip nerealiai, tarsi negalėdama kaip reikiant sutelkti žvilgsnio, be to, viskas atrodė nauja ir nepažįstama. Tačiau tai truko neilgai ir ji atsigavo. Vadinasi, jis čia! Ji norėjo būti toliau ar bent viršuje, savo kambarėlyje, savo ramiame mažame kambarėlyje. Jai buvo labai baisu. Mari pastebėjo, kad jai dreba rankos. Kad tik jis nepamatytų!

Be garso ji pasitraukė gilyn į lango nišą ir tik dabar įdėmiai įsižiūrėjo į tetulės svečią.

Štai kaip jis atrodo! Ne tokio jau didelio ūgio. Ir akys ne švytinčiai juodos, o mėlynos, gražiai mėlynos, liūdnos akys, – ji net nebūtų pamaniusi. Jis buvo toks išblyškęs ir atrodė toks prislėgtas. Dabar nusišypsojo, bet nelabai linksmai, jo dantys tokie balti, ir kokia graži burna, tokia daili ir maža.

Juo ilgiau Mari žiūrėjo į Ulriką Kristijoną, juo gražesnis jai atrodė, ir ji ėmė stebėtis, kaip galėjo įsivaizduoti jį didesnio ūgio arba apskritai kitokį. Visiškai pamiršusi savo baimę, ji galvojo tik apie jo šlovę. Nenuleisdama akių nuo Ulriko Kristijono Mari įsivaizdavo jį lekiantį kariuomenės priešaky, lydimą džiaugsmingų minios šūksnių, ir viskas traukiasi arba skiriasi į šalis, kaip skiriasi į šalis bangos, kai putodamos puola plačią laivo krūtinę. Sugriaudėjo patrankos, sumirgėjo kardai ir ėmė švilpti kulkos tamsiuose kaip audra dūmuose. Bet jis veržėsi į priekį, drąsus ir tvirtas, vilkdamas prie balnakilpės pergalę, kaip buvo parašyta metraštyje, kurį ji kadaise skaitė.

Žvelgiančios į jį Mari akys buvo pilnos susižavėjimo ir įkvėpimo.

Staigiai atsisukęs Ulrikas Kristijonas pagavo žvilgsnį. Jis pasuko galvą, pažvelgė žemyn ir vos suvaldė triumfo šypseną, po to atsistojo ir apsimetė ką tik pastebėjęs Mari Grubę.

Ponia Rigicė pasakė, kad tai jos mažoji dukterėčia, ir Mari padarė reveransą.

Ulrikas Kristijonas apstulbo ir truputį nusivylė sužinojęs, kad akys, šitaip žvelgusios į jį, – vaiko.

– *Ma chère**, – tarė jis kandokai ir įvertino jos darbą, – esi gera meistrė dirbti slaptai ir tyliai, nesu tokios pažinojęs. Per visą tą laiką nebuvo nė girdėti tavo virbalų.

– Aa, – pasakė Mari, puikiai jį supratusi, – kai pamačiau generalleitenantą, – ji pastūmė sunkią pagalvėlę su virbalais ant palangės, – prisiminiau, kad dabar tokie laikai, kai labiau reikia rūpintis harpijom nei kepuraitėm.

– Aš manau, kad dėvėti kepuraites karo metu lygiai taip pat žavu kaip ir bet kuriuo kitu, – tarė Ulrikas Kristijonas ir pažiūrėjo į ją.

– Taip, bet kam tai rūpi tokiais laikais kaip šie?

– Daugeliui, – tarė Ulrikas Kristijonas, pradėjęs mėgautis jos rimtumu, – pavyzdžiui, man.

– Taip, suprantu, – atsakė Mari rimtai žvelgdama į jį, – jūs kalbatės tik su vaiku.

Ji iškilmingai nusilenkė ir ėmėsi mezginio.

– Luktelėkite, panele!

– Ak ne, leiskite man daugiau jūsų netrukdyti.

– Paklausyk, – pasakė jis, stipriai sučiupo ją už riešų ir palenkė į save per mezgimo stalelį. – Dieve, esi nesukalbama, bet, – sušnibždėjo, – jeigu kas nors pasisveikino su manimi tokiu žvilgsniu, kokiu tu pažvelgei į mane, nenorėsiu, kad tuojau pat atsisveikintų, nenorėsiu. Nagi pabučiuok mane!

Su ašaromis akyse Mari prispaudė savo virpančias lūpas prie jo lūpų. Jis paleido ją ir ji susmuko prie stalo, parėmusi galvą rankomis.

Mari buvo visiškai sumišusi. Ir tą dieną, ir kitą jos nepaliko slogus pojūtis, kad ji priklausoma, kad ji nebėra laisva. Tarsi kas koja jai būtų galvą primynęs, tarsi ją būtų sutrypę į dulkes ir ji negali atsikelti. Tačiau tai nebuvo kartėlis, jos mintyse nebuvo jokios prieštaros, jokio noro atkeršyti. Keista ramybė užliejo ją, ir jokios skriejančos margų svajų virtinės, jokio ilgesio. Ulrikui Kristijonui Mari nejautė kažko aiškaus, tik žinojo: jeigu jis pasakytų „Ateik“– ji turėtų eiti, jeigu pasakytų „Išeik“– turėtų eiti lauk. Ji šito nesuprato, bet šitaip buvo ir turėjo būti šitaip, ir kitaip negalėjo būti.

---

* Mano micloji *(pranc.).*

Mari visą dieną mezgė ir siuvo nepaprastai ištvermingai, dirbdama niūniavo visas jai žinomas liūdnas dainas apie meilės rožes, kurios išbluko ir jau niekad nepražys, apie jaunuolį, kuriam teko palikti savo mergelę ir traukti į svetimus kraštus, iš kur jis niekada niekada negrįžo, ir apie belaisvį, kalintį niūriame bokšte taip skausmingai ilgai, ir kaip pirma mirė jo taurusis sakalas, po to mirė jo ištikimas šuo ir galiausiai jo gerasis širmas žirgas, tačiau klastinga žmona Malvina gyveno ramiai, turtingai ir be jokių vargų. Ji dainavo šias ir daugybę kitų dainų, kartais dūsaudama, kartais pravirkdama, net Liusi pamanė, kad Mari susirgo, ir įkalbinėjo įsikišti į kojines gysločio lapų.

Kai po poros dienų Ulrikas Kristijonas vėl užsuko ir kalbėjosi su Mari švelniai ir draugiškai, ji elgėsi, lyg tarp jų nieko nebūtų įvykę. Bet vaikiškai smalsiai žiūrėjo į didžiules baltas rankas, kurios taip smarkiai buvo ją suėmusios, ir stengėsi įžvelgti, kas jo akyse ir jo balse galėjo ją šitaip išgąsdinti. Ir burną su nedideliais žemyn nulinkusiais ūsiukais apžiūrinėjo, tačiau slapta ir su giliai slypinčia baime.

Netrukus jis ėmė lankytis beveik kasdien arba kas antrą dieną, ir Mari Grubė vis labiau juo domėjosi. Kai jo nebūdavo, jai atrodydavo, kad senajame dvare nyku ir negyva, ji laukdavo jo, kaip kankinamas nemigos žmogus laukia išauštant dienos. Bet kai jis atvykdavo, jos džiaugsmas nebūdavo natūralus, ji visada jausdavosi labai netikra.

Vieną naktį susapnavo jį jojantį pilnut pilnutėle gatve kaip tą pirmąjį vakarą, bet nebuvo girdėti jokių džiaugsmo šūksnių ir visi veidai žiūrėjo į jį šaltai ir abejingai. Jai pasidarė baisu šioje tyloje, ji nedrįso jam nusišypsoti, net pasislėpė minioje. Tuomet jis apsižvalgė klausiamu, keistai liūdnu žvilgsniu, ir žvilgsnis sustojo ties ja. Ji prasibrovė pro žmonių spūstį ir parpuolė prieš arklį, ir tas užmynė savo šaltomis pasagomis jai ant sprando.

Mari pabudo, atsisėdo lovoje ir apsidairė po šaltą mėnulio apšviestą kambarėlį. Ak, tai buvo tik sapnas! Mari atsiduso, taip norėjo parodyti jam, kaip stipriai jį myli. Taip ir yra, anksčiau ji nežinojo, kad myli jį. Su ta mintimi jai ėmė atrodyti, kad atsidūrė ugnyje, prieš akis mirgėjo, o širdis daužėsi, daužėsi, daužėsi. Ji myli jį! Kaip keista tarti, kad myli jį. Taip puiku, taip nuostabu, taip neįtikėtinai tikra, bet ir taip netikra. Viešpatie Dieve, kas iš to, kad jį myli... Ir iš gailesčio sau pačiai akyse pasirodė ašaros – bet vis dėlto!

Ir Mari vėl pasislėpė po šilta ir minkšta antklode, juk taip gera gulėti ir galvoti šitaip apie jį ir apie savo meilę, savo didelę didelę meilę.

Kitą kartą pamačiusi Ulriką Kristijoną, Mari nebejautė netikrumo, priešingai, ta paslaptis, kurią ji saugojo, iškėlė ją jos pačios akyse, o baimė išsiduoti darė manieras santūrias, beveik brandžias. Dabar atėjo gražus metas. Nuostabiai gražus metas, kupinas svajonių ir lūkesčių. Ar nebuvo nuostabu Ulrikui Kristijonui išeinant slapta nuo jo ir visų kitų siųsti šimtus oro bučinių arba ateinant įsivaizduoti, kaip jos mylimas draugas apkabina ją, vadina visais gražiausiais vardais pasaulyje, kaip atsisėda šalia jos ir kaip ilgai jie žiūri vienas kitam į akis, o ji glosto savo ranka jo švelnius rusvus garbanotus plaukus? Na tai kas, kad tai neįvyko, ji vis tiek išrausdavo pagalvojusi, kad tai iš tikrųjų galėjo įvykti.

Tai buvo gražios, laimingos dienos, bet atsitiko taip, kad lapkričio mėnesio pabaigoje Ulrikas Kristijonas sunkiai susirgo. Jo sveikata, kurią ilgai silpnino visoks nesaikingumas, tikriausiai nebegalėjo atlaikyti nuolatinio siautėjimo naktimis ir įtempto darbo, susijusio su jo pareigomis, o galbūt buvo ir kitų, naujų kraštutinumų, palaužusių jį. Prasidėjo sekinanti liga su karštligiškais kliedesiais, nuolatiniu nerimu ir neilgai trukus įgavo tokį pavojingą pobūdį, jog buvo aišku, kad negalios vardas – mirtis.

Buvo gruodžio vienuolikta.

Didžiulėje rusvoje patalpoje, priešais sergančio Ulriko Kristijono kambarį, pirmyn atgal pintu šiaudiniu kilimu vaikštinėjo karališkasis nuodėmklausys Hansas Ditrichsenas Bartskjeras. Išsiblaškęs jis sustodavo priešais paveikslus, kabančius ant sienų ir, atrodė, labai įdėmiai apžiūrinėdavo apkūnias nuogas nimfas, išsitiesusias tamsių medžių šešėlyje, besimaudančias Suzanas ir saldžiąją stambiakrūtę Juditą nuogom rankom. Bet jos negalėjo ilgai jo žavėti, jis priėjo prie lango ir ėmė žvilgsniu neramiai klajoti nuo pilkšvo dangaus iki aplytų blizgančių stogų bei purvino tirpstančio sniego pusnių rūmų kieme. Po to vėl ėmė neramiai vaikščioti murmėdamas ir gestikuliuodamas.

Jam pasirodė, kad kažkas atidarė duris. Jis staiga sustojo ir sukluso: ne! Tuomet sunkiai atsiduso, sudribo į krėslą ir taip sėdėdamas dūsavo ir

susirūpinęs trynė delnus. Tada durys iš tiesų atsivėrė ir senyva moteris su didžiule raudonais taškais išmarginta gofruota kepuraite pamojo jam.

Pastorius pasitempė, pasikišo po pažastim maldaknygę, pasitaisė pavilktinę ir įžengė į ligonio kambarį.

Tai buvo didžiulė ovalo formos patalpa. Nuo grindų iki lubų išmušta tamsiais paneliais, o iš jos gilių nišų baltus dantis šiepė daugybė bjaurių, margai išpaišytų turkų ir maurų galvų. Plonas, melsvai pilkas audeklas, kuriuo nedideli gilūs grotuoti langai buvo uždengti iki pat grindų, palaikė kambario apačioje gilią prietemą, tačiau šviesa laisvai žaidė ant ištapytų lubų, kur žirgai, ginklai ir nuogi kūnai pynėsi sumaištyje, ir ant lovos baldakimo su geltono raštuoto audeklo užuolaidom sidabriniais kutais.

Šiltas, nuo tepalų ir kitų vaistų tvankus oras plūstelėjo į pastorių einant į vidų ir jis vos neuždusо. Griebėsi kėdės ir atsirėmęs į ją apsvaigęs pajuto, kaip viskas aplinkui sukasi: stalas su buteliais, stiklainėliais ir naktipuodžiu, langas, slaugė ir jos kepuraitė, lova ir ligonis, ginklų stovas ir atviros durys į gretimą kambarį, kur židinyje liepsnojo ugnis.

– Viešpaties ramybės šiems namams, pone! – pasisveikino pastorius virpančiu balsu, kai silpnumas praėjo.

– Kokio velnio tau čia reikia? – suriaumojo ligonis, keldamasis lovoje.

– *Gemach, gnädigster Herr, gemach**, – ramino jį slaugė Anė Skomajers, priėjo prie lovos ir švelniai paglostė antklodę. – *Es is de hochwürdige Confessionar sejner Majestät, der hiegeschicket is und Euch beichten soll***.

– Maloningasis pone! Didžiai gerbiamas pone Giuldenleu! – pradėjo pastorius ir prisiartino prie lovos. – Žinau, kad nesate girdėjęs apie paprastus išminčius ir išmintinguosius prastuolius, kuriems Dievo žodis buvo nuolatinė atrama, o Jo namai – jų amžina prieglauda. Ir nors Dievas yra tas, kuris leidžia griaudėti perkūnijos mortyroms, Jis yra ir Dievas, laikantis savo rankoje auksines pergalės palmių šakas arba kraujuojančius pralaimėjimo kiparisus. Tačiau visa tai daroma dėl pačių žmonių ir reikia suvokti, kad tas,

* Nusiraminkite, maloningas pone, nusiraminkite *(vok.)*.

** Tai karališkasis nuodėmklausys, atsiųstas išklausyti išpažinties *(vok.)*.

kuriam duota daugybę žmonių valdyti ir būti šlovingumo pavyzdžiu, gali kartais pamiršti, jog esame visiškas niekas, tarsi siūbuojanti nendrė, taigi tarsi bejėgiai ūgliukai galingose pasaulio Kūrėjo rankose, ir jis neteisingai galvoja: štai įvykdžiau, šis darbas yra vaisius, aš jį subrandinau ir išpuoselėjau. Bet, brangiausiasis pone, dabar gulite savo šiurkščiame kančios patale ir Dievas, kuris yra maloningasis meilės Dievas, neabejotinai atvėrė jums jūsų protą ir atkreipė į save jūsų širdį, kad su baime ir virpesiu trokštumėte išpažinti savo nuodėmes, kad jūs pasitikėdamas galėtumėte priimti tą malonę ir atleidimą, kuriuos Jis mylinčiom rankom jums tiesia. Aštriadantis atgailos kirminas...

– Peržegnok mane iš priekio, peržegnok mane iš užpakalio, atgaila ir atsiteisimas, nuodėmių atleidimas ir amžinasis gyvenimas, – pasišaipė Ulrikas Kristijonas ir visiškai atsisėdo lovoje. – Ar tu, surūgęs snuki, plika makaule, manai, jeigu žmogui iš kūno kaulai pūliuodami gabalais lenda, tai jis labiau bus linkęs tavo šventeiviškų tauškalų klausytis?

– Maloningasis pone, jūs smarkiai piktnaudžiaujate privilegija, kurią jums suteikia jūsų aukšta padėtis ir juolab jūsų graudulį kelianti liga, be reikalo plūsdamas nuolankų Bažnyčios tarną, kuris tiktai atlieka savo pareigą, bandydamas atversti jūsų mintis į tai, kas neabejotinai pačiam yra reikalinga. Ak, aukščiausiasis pone, kas iš to priešinimosi? Ar ši sekinanti negalia, palaužusi jūsų kūną, neišmokė jūsų, kad niekas negali išvengti Dievo bausmės ir kad Dangaus rykštė krenta ir ant didžiųjų, ir ant mažųjų?

Ulriko Kristijono juokas pertraukė jį:

– Kalbate, kad mane kur pragaras prarytų, kaip neišmanėlis pažas. Tai, kas mane slegia, esu pats garbingai ir sąžiningai nusipelnęs, ir jeigu manote, kad dangus arba pragaras žmonėms šitai siunčia, tai pasakysiu jums, kad jiems taip būna dėl uliojimo, naktinių išgertuvių, meilės reikalų ir panašių dalykų, tuo galite būti tikras. O dabar nešk savo aukštai išmokslintus kaulus lauk iš kambario, ir kuo greičiau, antraip aš...

Čia vėl prasidėjo priepuolis. Kraipydamasis ir dejuodamas nuo stiprių skausmų Ulrikas Kristijonas taip bedieviškai ir baisiai keikėsi ir piktžodžiavo, kad pastorius iš pasipiktinimo ir siaubo pabalo ir ėmė melsti Dievą jėgų ir įtikinančios galios, kad jam būtų leista šią taip baisiai apleistą sielą atverti religijos tiesai ir nuostabiai paguodai. Ir kai ligonis nurimo, jis pradėjo iš pradžių:

– Pone, pone! Verksmingu balsu šaukiu į jus ir meldžiu liautis šitaip bjauriai keiktis ir piktžodžiauti. Atminkite, kad kirvis jau guli prie medžio šaknų ir kad greitai medis bus nukirstas ir įmestas į ugnį, jeigu liks nevaisingas ir vienuoliktą valandą nepražys ir neužmegs vaisiaus. Atsisakykite savo nelemto užsispyrimo ir pulkite atgailaudamas ir melsdamasis mūsų Išganytojui po kojom...

Ulrikas Kristijonas, pastoriui pradėjus, atsisėdo lovos galvūgalyje ir dabar grėsmingai rodė į duris šaukdamas:

– *H'raus*, pastoriau! *H'raus, marche!** Daugiau tavęs nepakęsiu!

– Ir, brangusis pone, – toliau kalbėjo pastorius, – jeigu jūs rūstaujate, neturėdamas vilties atrasti malonę, nes jūsų nuodėmių kalnas toks didžiulis, tuomet su džiugesiu klausykite, kad Dievo malonės šaltinis neišsenkamas...

– Tu, bjaurus kunigpalaiki, ar neisi!? – sušnypštė Ulrikas Kristijonas pro sukąstus dantis. – *Ejns, zwej...***

— ...ir jeigu jūsų nuodėmės būtų raudonos kaip kraujas, ar net kaip Sidono purpuras...

– *Rechtsum!****

–...Jis vis tiek padarytų jas baltomis kaip Libano...

– Kad tave kur pats šventasis Šėtonas ir visi jo šventieji angelai! – suriaumojo Ulrikas Kristijonas šokdamas iš lovos, čiupo nuo ginklų stovo špagą ir staigiai dūrė į pastorių, tačiau tas vikriai išsigelbėjo sprukdamas į gretimą kambarį ir užtrenkdamas duris. Ulrikas Kristijonas įsiutęs puolė prie durų, bet bejėgis pargriuvo ant grindų ir turėjo būti įkeltas į lovą. Špagą pasiėmė su savimi.

Iki pietų laikas slinko mieguistoje ramybėje. Ulriko Kristijono nekankino skausmai ir nuovargis, apėmęs jį, atrodė jam malonus. Jis gulėjo ir žvelgė į mažus šviesos pluoštelius, kurie veržėsi pro audeklo, dengusio langą, siūlus ir skaičiavo juodus žiedus geležinėse grotose. Kartais patenkintas nusišypsodavo, prisiminęs pastoriaus vijimą, ir suirzdavo tik tuomet, kai Anė Skomajers įkalbinėdavo jį užsimerkti ir pamėginti užmigti.

---

* Eik lauk! *(Vok. tarm.)*

** Vienas, du... *(Vok. tarm.)*

*** Dešinėn! *(Vok.)*

Netrukus po vidurdienio į duris garsiai pabeldė ir iš karto įėjo Švenčiausiosios Trejybės bažnyčios pastorius, magistras Jensas Justesenas. Aukštas drūtas grubių veido bruožų vyras trumpais juodais plaukais ir didelėmis įdubusomis akimis iš karto žengė prie lovos ir pasisveikino:

– Laba diena.

Tik pamatęs, kad priešais jo lovą vėl stovi pastorius, Ulrikas Kristijonas taip įsiuto, kad ėmė drebėti visu kūnu, o keiksmai ir plūdimas pasipylė į pastorių, į Anę Skomajers, kuri geriau nepasirūpino jo ramybe, į Dievą danguje ir visa, kas šventa.

– Nutilkite, žmogau! – sugriaudėjo ponas Jensas. – Ar burną aušinti tam, kuris viena koja kape? Verčiau panaudotumėt dar jumyse teberusenančią gyvybės kibirkštį susitaikymui su Viešpačiu Dievu, negu ieškotumėt nesantaikos su žmogumi. Juk elgiatės kaip tie piktadariai ir nusikaltėliai, kurie mato, kad jiems paskelbtas nuosprendis ir kad neišvengs replių ir kirvio, jiems paruoštų, ir savo apgailėtinam bejėgiškume grasinasi ir keikia Viešpatį mūsų Dievą šlykščiais beprotiškais žodžiais, kad tuo įgautų drąsos ir šitaip išsilaikytų ant gyvuliško sunaikinimo, ištežusios baimės ir apgailėtinos vergiškos atgailos jūros, kurioje šitokie vyrukai galiausiai paskęsta ir kurios jie labiau nei mirties ir mirtinų kančių bijo.

Ulrikas Kristijonas ramiai klausėsi, po to išsitraukė špagą ir dūrė į poną Jensą, bet šis taiklų dūrį atrėmė savo plačia maldaknyge.

– Baikite šitas pažiškas išdaigas, – tarė jis paniekinamai, – mes joms jau nebetinkam. O dabar tu, štai ten, – ir jis pasisuko į Anę Skomajers, – geriausia būtų, jei tu paliktum mus vienus.

Anė išėjo, pastorius prisitraukė kėdę prie lovos, o Ulrikas Kristijonas padėjo špagą prie savęs ant antklodės.

Tuomet ponas Jensas ėmė gražiais žodžiais kalbėti apie nuodėmę ir atpildą už ją, apie Dievo meilę žmonių giminei ir apie mirtį ant kryžiaus.

Pastoriui tebekalbant, Ulrikas Kristijonas gulėjo ir žaidė su špaga taip, kad šviesa atsispindėtų blizgančiose ašmenyse, jis keiksnojo, niūniavo ištraukas iš nešvankių dainelių, mėgino pertraukti pastorių šventvagiškais klausimais, bet ponas Jensas nesileido sutrikdomas ir pasakojo apie septynis žodžius nuo kryžiaus, apie Paskutinę vakarienę, apie nuodėmių atleidimą ir dangiškąjį džiaugsmą.

Bet štai Ulrikas Kristijonas pasikėlė lovoje ir tiesiai ponui Jensui drėbė:

– Visa tai tik melas ir prasimanymai.

– Teprasmengu aš skradžiai žemę, jei tai melas! – sušuko pastorius. – Kiekvienas žodis amžinas! – ir jis trenkė kumščiu į stalą taip, kad puodeliai ir stiklinės suskambėjo vienos į kitą. Pastorius atsistojo ir griausmingu balsu kalbėjo Ulrikui Kristijonui sakydamas:

– Jūs nusipelnėte, kad iš teisingos rūstybės nusikratyčiau dulkes nuo savo padų ir palikčiau jus vieną čia kaip tikrą grobį Šėtonui ir jo karalijai, nes, nėra abejonių, tenai pakliūsite. Esate vienas iš tų, kurie kasdien kala Viešpatį Jėzų prie kryžiaus ir kuriems paruoštos visos pragaro buveinės. Nesijuokite iš baisaus pragaro vardo, nes jo skambesy yra kančios ugnis, jame susijungia kankinamų ir dejuojančių šauksmas ir skausmingas dantų griežimas. Ak, pragaro skausmai ir kančios yra baisesni, negu žmogus gali įsivaizduoti, nes tas, kas mirs sulaužytas ant rato ir kankinamas įkaitintom replėm, atsibus pragaro liepsnose ir ims ilgėtis savo bausmės vietos tarsi Abraomo prieglobsčio. Žinoma, liga ir negalia kartūs žmogaus kūnui, kai tarsi skersvėjis colis po colio skverbiasi į visas gysleles, kai įtempia sausgysles, kad, atrodo, tuoj jos plyš, kai kandi ugnis degina vidurius ir bukais dantim ėda kaulų smegenis. Bet pragaro kančios lyg staugiantis skausmų uraganas tampo kiekvieną sąnarį, tarsi siaučianti neįtikėtina širdgėlos audra, amžinas verksmų ir kančių sūkurys, nes kaip banga plauna krantą, kita ją veja ir dar kita iš paskos, ir šitaip visą amžinybę, taip deginantys pragaro dūriai ir kirčiai vienas paskui kitą krenta amžinai ir nuolatos, be pradžios ir pabaigos.

Ligonis suglumęs apsidairė.

– Aš nenoriu, – sumurmėjo jis, – nenoriu. Aš neturiu nieko bendra nei su pragaru, nei su dangaus karalyste. Aš noriu mirti, tiktai mirti, ir nieko kito.

– Be abejo, jūs mirsite, – pasakė pastorius, – bet tamsaus mirties koridoriaus gale yra tiktai dveji vartai: vieni – į dangaus karalystės džiaugsmą, o kiti – į pragaro verksmus, ir jokio daugiau kelio nėra, tikrai jokio.

– Ne, yra, pastoriau, yra. Nejaugi nėra? Atsakyk! Ar nėra gilios gilios kapo duobės, iškastos tiems, kurie ėjo savo keliais, gilios juodos kapo duobės į niekur, į visiškai niekur?

– Tie, kurie ėjo savo keliais, pasuks į Šėtono karalystę. Prie pragaro vartų jų knibždėte knibžda: aukšti ir žemi, seni ir jauni. Jie stumdosi ir tampo vienas kitą, stengdamiesi išvengti išžiotų nasrų, ir gailėdamiesi šaukiasi Dievo, kurio keliu eiti nenorėjo, kad išvestų juos iš čia. Bedugnių klyksmas virš jų galvų, ir jie raukosi iš siaubo ir nevilties, bet pragaro vartai užsivers virš jų kaip užsiveria vandenys virš skęstančiojo.

– Ar taip, kaip tu pasakoji, ir yra? Duok garbės žodį, kad tai ne prasimanymas.

– Taip ir yra.

– O aš nenoriu, aš apsieisiu be jūsų Viešpaties. Aš nenoriu į dangaus karalystę, noriu tiktai numirti.

– Tuomet ženk į baisiąją amžiams pasmerktųjų kančių vietą, kur verdančios begalinės sieros jūros bangos užgriūva minias nelaimingųjų, kurių kūnus trauko mėšlungis ir kurių įkaitusios lūpos gaudo orą tarp šokančių liepsnų. Matau jų kūnus, mėtomus tarsi baltos žuvėdros jūroje arba tarsi audros nešamas putas, ir jų šauksmas panašus į žemės riaumojimą, kai žemės drebėjimas purto jai vidurius, o jų verksmai neturi vardų. Ak, nelaimingasis. Iš visos širdies galėčiau tave išmelsti, bet malonė paslėpė savo veidą, ir gailestingumo saulė nusileido.

– Tai padėk man, padėk, pastoriau! – sudejavo Ulrikas Kristijonas. – Koks tu pastorius, jeigu negali man padėti? Melsk! Dėl Dievo, melsk! Arba duok man to savo vyno ir duonos! Juk jūs sakote, kad išsigelbėjimas vyne ir duonoje. Arba tai melas, gėdingas melas? Aš šliaužiosiu prieš tavo Dievą kaip atgailaujantis pažas. Juk Jis toks stiprus, toks neįveikiamai galingas. Išmelsk Jo gailestingumo, išmelsk savo Dievo gailestingumo, aš susitaikau, aš susitaikau. Daugiau nebegaliu!

– Melskis!

– Taip, aš melsiuos, melsiuos tiek, kiek reikės! – atsiklaupė lovoje ir sudėjo rankas. – Teisingai? – paklausė ir pažiūrėjo į poną Jensą. – Ir ką aš turiu sakyti?

Pastorius nieko neatsakė.

Kurį laiką Ulrikas Kristijonas šitaip klūpėjo žvelgdamas aukštyn didelėmis karščiuojančiomis akimis.

– Nerandu žodžių, pastoriau! – inkštė jis. – Viešpatie Jėzau! Nė vieno neliko! – ir jis verkdamas susmuko.

Tačiau staiga Ulrikas Kristijonas pašoko, griebė špagą, perlaužė ją ir sušuko:

– Žiūrėk, Viešpatie Jėzau, aš sulaužau savo špagą! – jis iškėlė spindinčias nuolaužas. – Pasigailėk! Jėzau, pasigailėk!

Dabar pastorius jam tarė susitaikinimo žodį ir paskubėjo suteikti Paskutinį sakramentą, nes neatrodė, kad ligonis ilgai tvers.

Tuomet ponas Jensas pakvietė Anę Skomajers ir išėjo. Kadangi liga buvo laikoma užkrečiama, niekas iš artimųjų pas ligonį neatėjo, bet apatiniame kambaryje keletas giminaičių ir draugų, karaliaus asmeninis gydytojas ir pora dvaro kavalierių buvo susirinkę pasitikti kilmingus asmenis, pasiuntinius, karininkus, dvariškius ir patarėjus, ateinančius pasiteirauti apie Ulriko Kristijono sveikatą. Tad ligonio kambario ramybė nebuvo drumsčiama, ir Ulrikas Kristijonas vėl pasiliko vienas su Ane Skomajers.

Ėmė temti. Anė įmetė į židinį malkų, uždegė porą žvakių, išsiėmė maldaknygę ir patogiai įsitaisė. Ji užsismaukė kepuraitę ant kaktos ir netrukus užmigo. Prieškambaryje budėjo barzdaskutys ir liokajus, jeigu kas nors atsitiktų. Abu jie gulėjo ant grindų prie lango ir žaidė kauliukais ant šiaudinio demblio, kad nedardėtų, ir buvo taip įsitraukę į žaidimą, jog net nepastebėjo, kaip kambariu kažkas nusėlino, išgirdo tik uždaromas ligonio kambario duris.

– Tai gydytojas, – pasakė jie ir išsigandę pažiūrėjo vienas į kitą.

Tai buvo Mari Grubė.

Ji tyliai prisiartino prie lovos ir pasilenkė prie ligonio, kuris ramiai gulėjo ir snaudė. Migdančioje, virpančioje šviesoje jis atrodė toks išblyškęs ir svetimas. Kakta balta kaip numirėlio, akių vokai tokie keistai dideli, o plonos, tarsi vaškas geltonos rankos buvo suglebusios ir bejėgiškai grabinėjo tamsiai mėlyną užvalkalą.

Mari pravirko.

– Ar tu taip sergi? – sušnabždėjo. Ji atsiklaupė priešais lovą, alkūnėmis atsirėmė į lovos kraštą ir pažvelgė tiesiai Ulrikui Kristijonui į veidą.

– Ulrikai Kristijonai! – pasakė ji ir uždėjo ranką jam ant peties.

– Ar čia dar kas nors yra? – silpnai sudejavo jis.

Mari papurtė galvą.

– Ar tau labai bloga? – paklausė ji.

– Taip, greitai man galas.

– Ne, ne! Taip negali būti, nes kas man liks, kai tavęs nebebus? Ne, ne, kaip aš tai ištversiu?

– Gyventi! Lengva gyventi. Tačiau aš priėmiau priešmirtinę duoną ir priešmirtinį vyną, turiu mirti... Taip, taip, taip... Duona ir vynas, kūnas ir kraujas. Kaip manai, ar tai gali... Ne, ne, Jėzaus Kristaus vardu, Jėzaus Kristaus vardu! Pasimelsk, vaike, karštai pasimelsk.

Mari sudėjo rankas ir pradėjo melstis.

– Amen, amen! Melskis dar! Aš toks baisus nusidėjėlis, vaike, reikia daug melstis. Melskis dar, ilgai melskis su daugybe žodžių, daug žodžių! Ak, ne! Kas čia dabar? Kodėl sukasi lova? Sustok, sustok! Sukasi ratu... Tarsi siaučianti begalybės kančių audra, amžinas skausmų sūkurys ir... cha, cha, cha... Ar aš vėl girtas? Koks čia žaidimas? Ką aš po šimts gėriau? Vyną! Iš tikrųjų, vyną gėriau! Cha, cha! *Lustig, mein Kind, lustig!** Pabučiuok mane, mano paukštyte!

Herzen und küssen
*Ist Himmel auf Erd...***

Bučiuok mane, mano antyte, aš toks sušalęs, o tu apvali ir karšta... Pabučiuok mane karštai... Tu balta ir putli, balta ir švelni...

Jis apkabino Mari ir prispaudė išsigandusią mergaitę prie savęs. Tuo pat metu pabudo Anė Skomajers ir pamatė ligonį, sėdintį ir besismaginantį su nepažįstama moterimi. Ji grėsmingai užsimojo maldaknyge ir sušuko:

– *H'raus du hlisch Weib– sitz mich das lose Ding und tändeliret mit de sterbende Gnad'! h'raus wer du bist – elender Bote des Menschenfeindes, des lebendigen Teufels!****

---

* Linksmiau, vaike, linksmiau! *(Vok.)*

** Lūpos glamonės –
Žemėje rojus... *(Vok.)*

*** Lauk, pragaro boba! Įsitaisė mat ir flirtuoja su mirštančiu jo malonybe! Lauk iš čia. Žinau, kas esi – niekingas žmonijos priešo – Šėtono pasiuntinys! *(Vok. dial.)*

– Teufel! – suriko Ulrikas Kristijonas ir pasibaisėjęs atstūmė Mari Grubę nuo savęs. – Šalin, Šėtone! Šalin, šalin! – ir ėmė žegnotis. – Tu, prakeiktas Šėtone, norėjai mane sugundyti per mano paskutinį atodūsį, paskutiniąją valandą, kai reikia būti ypač atsargiam. Šalin, šalin, šventuoju Viešpaties vardu, prakeiktas nelabasis! – išpūtęs akis ir su baime kiekviename veido bruože jis atsistojo lovoje ir parodė pirštu į duris.

Tylėdama ir visiškai sutrikusi iš baimės Mari puolė lauk.

Ligonis krito į lovą ir meldėsi meldėsi, Anei Skomajers garsiai ir lėtai skaitant maldą po maldos iš savo didžiulės maldaknygės.

Po kelių valandų Ulrikas Kristijonas mirė.

VI

Po Kopenhagos šturmo penkiasdešimt devintųjų vasarį švedai atsitraukė ir pasitenkino laikydami miestą apgultyje.

Apgultieji lengviau atsiduso, karo vargai palengvėjo, atsirado galimybė atsikvėpti ir pasidžiaugti tuo, kas buvo padaryta ir kas šlovės bei privilegijų klausimu buvo laimėta. Buvo ir tokių, kurie, paragavę audringo karo gyvenimo skonio, dabar nusiminę stebėjo, kaip niūrus, nuobodus taikos metas išskleidžia savo kasdieniškas scenas, bet dauguma žmonių džiaugėsi ir jautė palengvėjimą širdyse. Erdvės džiaugsmui atsirado smagiuose pasilinksminimuose, nes visos vestuvės, krikštynos ir sužadėtuvės, atidėtos priešui esant grėsmingai arti, dabar suburdavo džiūgaujančias minias kiekviename miesto skersgatvyje ir užkampyje.

Atėjo laikas ir kaimynais pasidomėti ir iš dulkės jų akyse rąstą daryti. Atėjo laikas apkalbėti vienam kitą, pavydėti vienas kitam ir vienas kito nekęsti.

Labai atgijo profesinis pavyduliavimas ir nevykėlių pavydas, o įsisenėjęs priešiškumas pratrūko nauja neapykanta ir nauju kerštingumu. O vienas žmogus pastaruoju metu padidino savo priešų skaičių ir beveik užsitraukė sau ant galvos visų neapykantą. Ir tai buvo Korficas Ulfeldtas[20]. Dabar niekas negalėjo jo pasiekti, nes jis buvo saugus priešo stovykloje. Bet į tuos jo ir jo

žmonos giminaičius, kuriuos žmonės laikė esant palankius Korficui Ulfeldtui, visi žiūrėjo įtariais žvilgsniais, tykojo jų ir juos įžeidinėjo. O karaliaus dvare jų net pažinti niekas nenorėjo. Tokių atstumtųjų nebuvo daug, bet tarp jų buvo Sofi Urnė, Ulriko Frederiko sužadėtinė.

Karalienė, kuri labiau nekentė Ulfeldto žmonos nei paties Ulfeldto, iš pat pradžių priešinosi Ulriko Frederiko ryšiams su dama, taip artimai susijusia su Eleonora Kristina[21], ir dabar, kai paskutiniai Ulfeldto darbeliai iškėlė jį ir jo giminę dar didesnės neapykantos švieson, ji ėmė daryti įtaką ir karaliui, ir kitiems, stengdamasi nutraukti šią sąjungą.

Neilgai trukus karaliui kilo toks pat noras kaip karalienei, nes iš tikrųjų linkusią į intrigas Sofi Urnę jam pavaizdavo tokią klastingą ir pavojingą, o Ulriką Frederiką tokį lengvabūdį ir lengvai paveikiamą, kad karaliui buvo aišku, kiek daug nemalonumų ir nesantaikos iš to gali kilti. Bet jis jau kartą davė leidimą ir buvo per daug jautrus savo žodžiui ir garbei, kad atšauktų jį. Todėl mėgino perkalbėti Ulriką Frederiką. Karalius paaiškino jam, kaip nesunkiai gera padėtis, kurią Ulrikas Frederikas turėjo dvare, galėtų būti sugadinta asmens, aiškiai priešiško karaliui ir karalienei, kad jos simpatijos aiškiai karaliaus šeimos priešų pusėje ir kad jis stovi užtvėręs kelią savo laimei, nes vargu ar einantys svarbias garbingas pareigas pasitikėtų tuomi, kuris yra nuolatos veikiamas karaliaus dvarui priešiškos aplinkos. Galiausiai jis priminė panelės Sofi intrigantišką charakterį ir išsakė savo abejones, ar tikrai ji jaučianti Ulrikui Frederikui meilę, nes tikra ir nuoširdi meilė, sakė jis, greičiau išsižadėtų nei sukeltų rūpesčių ir sunkumų savo objektui, greičiau rūpestingai pasislėptų nei atvirai džiūgautų, bet panelė Sofi savęs negraužia, net priešingai, ji pasinaudojo jo jaunyste ir akla meile.

Šitaip kalbėjo karalius, bet iš Ulriko Frederiko jis nieko nepešė, nes Ulrikas Frederikas aiškiai prisiminė, kiek jam teko įkalbinėti, kol panelė atskleidė savo būdą, ir eidamas iš karaliaus dar tvirčiau nei prieš tai nusprendė, kad niekas jų neišskirs. Jo piršlybos Sofi buvo pirmas rimtas žingsnis žengtas gyvenime ir jis laikė garbės reikalu tą žingsnį žengti iki galo. Visada buvo daugybė rankų, pasiruošusių vesti ir valdyti jį, bet dabar Ulrikas Frederikas tokio amžiaus, kad galėtų eiti vienas, ir jis to norėjo. Kas jam dvaras ir karaliaus malonė, kas jam didybė ir šlovė prieš jo meilę. Tik dėl jos kovos, tik jos ilgėsis, tik dėl jos vienos gyvens.

Tačiau karalius liepė pranešti Kristoferiui Urnei, kad jis nepritaria vedyboms, todėl namai buvo uždaryti Ulrikui Frederikui, kuris dabar tik slapta galėjo lankyti panelę Sofi. Iš pradžių tai buvo tarsi gaivus oras liepsnai, bet jis pamažu vis rečiau matė savo sužadėtinę, ėmė atidžiau žiūrėti į ją ir buvo akimirkų, kai abejodavo jos meile, net nežinojo, ar tą vasaros dieną Sofi jo nemėgino suvilioti, kai atrodė, jog nori sulaikyti.

Karaliaus dvaras, iki šiol priėmęs Ulriką Frederiką išskėstom rankom, dabar rodė ledinį šaltumą. Karalius, anksčiau taip šiltai rūpinęsis jo ateitimi, dabar buvo lyg įsikūnijęs abejingumas. Nebuvo ištiestų rankų, kurios jį vestų, ir jis ėmė ilgėtis jų. Ulrikas Frederikas nebuvo iš tų, kurie plaukia prieš srovę, nepasiduoda jos tėkmei, todėl jautėsi prislėgtas. Nuo pat gimimo jam į rankas buvo įduotas auksinis siūlas: jei paskui jį eitų, prieitų laimę ir garbę, bet jis tą siūlą paleido, kad rastų kelią pats. Siūlas dar švysčiojo jam prieš akis – ar griebtis jo vėl? Ulrikas Frederikas nedrįso prieštarauti karaliui, negalėjo palikti ir Sofi. Aplinkiniais keliais turėjo sėlinti, kad ją aplankytų. Dėl tokio gėdingo slapukavimo kentėjo jo savigarba. Tai buvo, matyt, sunkiausia, nes Ulrikas Frederikas pratęs ateiti pompastiškai ir iškilmingai, pratęs kiekvieną žingsnį žengti kaip kunigaikštis, o čia viskas buvo kitaip. Dienos ir savaitės slinko pilnos tuščių apmąstymų ir negyvų sumanymų. Jis bjaurėjosi savo neryžtingumu, ėmė save niekinti, o čia dar abejonės: ar jos meilės nenužudė jo nuolatinis svyravimas, o gal ji niekad jo nemylėjo? Buvo kalbama, kad ji labai protinga. Žinoma, Sofi protinga, bet ar tokia protinga, kaip kalbama? Ak ne, kas tuomet yra meilė, jei ji nemyli, ir vis dėlto, vis dėlto...

Už Kristoferio Urnės sodo buvo nedidelė landa, tokia siaura, kad tiktai vienas žmogus galėjo pro ją pralįsti. Šiuo keliu turėdavo eiti Ulrikas Frederikas lankydamas savo sužadėtinę ir mielai imdavosi Trumpių, kad tas sergėtų prie landos, ar niekas iš gatvės nemato jo, lendančio per tvorą.

Buvo šilta mėnesienos apšviesta vasaros naktis, jau trys keturios valandos, kai visi miegojo. Danielis įsisupęs į apsiaustą įsitaisė ant kiaulių lovio nuolaužų, išmestų ant takelio iš šalia esančio kiemo. Jis buvo patenkintas, šiek tiek išgėręs, sėdėjo ir tyliai kikeno iš savo paties linksmų minčių. Ulrikas Frederikas jau lipo per sodo tvorą. Smarkiai kvepėjo šeivamedis, ant pievelės

ilgom baltom atraižom sudėtos blukinimui gulėjo drobės. Klevo lapai virš jo ir rožių krūmai šalia sušlamėjo. Ant krūmų buvo pilna raudonų žiedų, bet dėl ryškaus mėnesienos spindesio jie jam atrodė beveik balti. Ulrikas Frederikas nuėjo link namo su akinančiai baltom sienom ir gelsvai spindinčiais langais. Kokia tyla, švytėjimas ir tyla... Štai suvirpino orą stiklinis svirplio čirškesys, ryškūs melsvi svilarožės šešėliai krito ant sienos lyg nupaišyti, švelni migla kilo virš drobių. Dabar skląstis, durys, ir jis atsidūrė tamsoje. Atsargiai apgraibomis lipo senais laiptais, tvankus, bet kvapnus palėpės oras dvelkė į jį, o papuvusios grindys girgždėjo ir girgždėjo po kojom. Mėnuo švietė pro nedidelį stoglangį ir brėžė jo keturbriaunę formą ant lygaus grūdų krūvos paviršiaus. Šokt per krūvą – dulkės ėmė suktis šviesoje už Ulriko Frederiko – dabar jis buvo prie mansardos durų. Jos atsidarė iš vidaus, lengva, rausva žvakės šviesa akimirkai apšvietė grūdų krūvą, iš tamsos išniro palinkęs, nuo suodžių pajuodęs kaminas ir stogo malksnos. Po to viskas dingo, ir jis stovėjo pas Sofi, drabužinėje.

Kambarėlis buvo žemas ir mažas, pilnas didžiulių drobės spintų, palubėje kabėjo odiniai maišai su pūkais ir plunksnom, kampuose stovėjo senos verpstės, o sienos buvo nukarstytos raudonųjų svogūnų ryšuliais ir pakinktais su sidabro aptaisais. Prie medinėm langinėm uždaryto lango, ant žalvariu apkaustytos skrynios, stovėjo nedidelis žibintas. Sofi atidarė jo raginį dangtelį, kad šviestų geriau. Jos plaukai buvo palaidi ir krito ant kailiu apsiūto apsiausto, užsimesto ant šiurkščios pusvilnonės suknelės. Veidas išblyškęs ir nusikamavęs, bet Sofi linksmai nusišypsojo ir ėmė tauškėti. Sėdėdama ant žemo suoliuko ir sudėjusi rankas ant kelių ji linksmai kalbėjo stovinčiam ir nieko nesakančiam Ulrikui Frederikui, tačiau šnekėjo iš baimės, nes jo niūrumas ją išgąsdino.

– Na, pone junkeri, tyleni niūreni, – tarė ji, – nieko nesakai. Nejaugi per visas šias šimtą valandų tau į galvą neatėjo šimtai dalykų, kuriuos tu norėtum pašnibždėti man į ausį. Ak, vadinasi, tu nepasiilgai kaip aš. – Ji pirštais nugnybė žibinte žvakę ir numetė rusenančią nuodagą ant grindų, ir Ulrikas Frederikas nevalingai žengęs žingsnį į priekį užmynė žiežirbą.

– Teisingai, – toliau kalbėjo ji, – ateik čia ir sėskis, bet pirma turi atsiklaupti, dūsauti ir maldauti manęs atleidimo, nes jau trečia naktis čia sėdžiu ir laukiu.

Vakar ir užvakar sėdėjau ir laukiau, ir taip ilgėjausi, kad akys kaip išprotėjusios pasidarė.

Sofi grasinamai pakėlė ranką:

– Ant kelių, neištikimasis pone! Ir melskit, tarsi melstumėt dėl savo gyvybės, – tai ji pasakė juokaujamai iškilmingai, po to nusišypsojo ir pusiau maldaudama, pusiau nekantraudama prašė:

– Eikš ir atsiklaupk. Eikš, atsiklaupk!

Ulrikas Frederikas nejučia apsidairė. Buvo taip kvaila klauptis čia, Kristoferio Urnės sandėliuke, tačiau atsiklaupė, apkabino ją per liemenį ir įsikniaubė veidu į kelius, bet neištarė nė žodžio.

Sofi taip pat tylėjo. Susirūpinusi ir išsigandusi ji matė, kad Ulrikas Frederikas išbalęs ir išvargęs, o jo akys baikščios ir neramios. Jos ranka nerūpestingai žaidė jo plaukais, bet širdis smarkiai plakė, nujausdama kažką negera.

Šitaip jie ilgai sėdėjo.

Staiga Ulrikas Frederikas pašoko.

– Ne, ne! – tarė jis. – Taip ilgiau negali tęstis! Dievas Tėvas, mūsų Viešpats danguje mato, kad esi man brangi kaip gyvastis mano. Neįsivaizduoju, kaip gyvensiu be tavęs. Bet kas iš to? Kur tai nuves? Juk jie visi taip piktai prieš mane nusiteikę, niekas nė paguodžiančio žodžio neištaria, visi ir kiekvienas nuo mūsų nusisuka. Kai tik mane pamato, tarsi šaltas šešėlis ant jų užslenka. O anksčiau man atėjus tarsi nušvisdavo. Aš likau toks vienišas, Sofi, toks graudžiai vienišas. Žinau, tu mane perspėjai. Baisi gėda man maldauti, bet graužiuosi dėl šitų prieštaravimų, kurie išsiurbė visą mano drąsą ir orumą, todėl degdamas iš gėdos, bet nuolankiausiai prašau: duok man laisvę! Grąžink man mano žodį, mergele mieliausia!

Sofi atsistojo. Ji stovėjo rami ir šalta kaip statula ir, jam kalbant, rimtai žvelgė į jį.

– Aš nėščia, – pasakė ji ramiai ir tvirtai.

Ulrikas Frederikas jautė: pasakytų ji „taip", atleistų jam, ir jis nebūtų sutikęs, būtų puolęs jai po kojom, stotų dėl jos prieš karalių ir visus kitus. Bet Sofi to nepadarė, ji tik truktelėjo grandinę, kad parodytų, kaip stipriai jis pririštas. O, ji protinga, ne veltui žmonės sakė. Jam užvirė kraujas, jis galėjo

pulti ją, griebti už balto kaklo, kad išspaustų iš jos tiesą, kad priverstų ją išskleisti jam kiekvieną savo meilės rožės lapelį su visomis raukšlelėmis ir šešėliais, kad galėtų įsitikinti, bet susivaldė ir tarė šypsodamasis:

– Žinoma, žinau... Aš tik pajuokavau, supranti?

Sofi neramiai pažiūrėjo į Ulriką Frederiką. Ne, jis nejuokavo. Kodėl jis nepriėjo ir nepabučiavo jos, jeigu tai buvo pokštas? Kodėl liko stovėti toks tylus šešėlyje, kad ji galėjo matyti tik jo akis? Ne, tai ne pokštas. Klausė taip pat rimtai, kaip ir ji atsakė. Ak, tas atsakymas! Sofi nujautė, ką taip prarado. Jis nebūtų jos palikęs, jei ji būtų atsakiusi „taip“.

– O, Ulrikai Frederikai! – pasakė ji. – Aš tik galvojau apie mūsų vaiką. Bet jeigu aš tau daugiau nemiela, eik, skubėk statyti savo laimės, aš tavęs nebelaikau.

– Ar nesupranti, aš tik pajuokavau, ar tu manai, kad aš galėčiau prašyti savo žodžio atgal ir gėdingai bei negarbingai pasprukti? Juk turėčiau, – toliau kalbėjo jis, – kiekvieną kartą pakėlęs galvą bijoti, kad žvilgsnis, matęs mano nešlovę, susitiks su manuoju ir privers nudelbti akis. – Ulrikas Frederikas tikrai galvojo tai, ką sakė. Jei Sofi būtų mylėjusi jį taip karštai kaip jis ją, tuomet galbūt, bet dabar – niekada.

Sofi priėjo prie jo, padėjo galvą jam ant peties ir pravirko.

– Sudie, Ulrikai Frederikai, – pasakė ji. – Eik, eik, net jeigu galėčiau pririšti tave plauku, nelaikysiu tavęs tą valandą, kai tu mane palieki.

Ulrikas Frederikas nekantriai papurtė galvą.

– Širdele Sofi, – tarė išsivaduodamas iš jos rankų, – neveidmainiaukime vienas antram. Aš ir tau, ir sau pačiam esu pasižadėjęs, kad pastorius sujungs mūsų rankas. Tik šito greitai nepadarysi, todėl tai įvyks po kelių dienų. Bet viskas turi būti visiškai slapta, nes nėra jokio reikalo nuteikti pasaulį prieš mus dar labiau negu dabar.

Sofi nedrįso atsisakyti. Ir susitarę, kur ir kaip tai bus padaryta, jie švelniai atsisveikino.

Kai Ulrikas Frederikas nusileido į sodą, mėnesiena buvo dingusi, o viskas aplinkui tamsu. Iš juodo dangaus krito reti, sunkūs lietaus lašai. Kiemuose giedojo prabudę gaidžiai, tačiau Danielis savo poste miegojo.

Po savaitės iškilmių kambaryje Ulrikas Frederikas ir panelė Sofi buvo slaptai sutuokti neturtingo pastoriaus. Bet paslaptis nebuvo gerai saugoma, nes po kelių dienų karalienė apie tai jau papasakojo karaliui. Todėl praėjus mėnesiui gautas karaliaus įsakymas nutraukti santuoką ir beveik tuo pat metu panelė Sofi, jos giminei sutikus, buvo išsiųsta į Itseho moterų vienuolyną.

Ulrikas Frederikas nė nemėgino sutrukdyti šiam žingsniui. Žinoma, jis jautėsi įžeistas, bet buvo pavargęs, atbukęs ir su slogiu nusiminimu nusilenkė tam, kas, kaip jis sakydavo, kartą turėjo įvykti. Beveik kasdien jis pasigerdavo nuo vyno ir mėgdavo keletui savo ištikimų sugėrovų, kurie buvo vieninteliai pastovūs jo draugužiai, verkdamas ir skųsdamasis aprašinėti tą saldų, ramų ir laimingą gyvenimą, kuris galėjo tapti jo dalia, ir baigdavo liūdnom užuominom, kad jo gyvenimo dienos jau suskaičiuotos ir kad sutryptą širdį greitai neš į gydyklą, kur lovą kloja juodais pūkais, o gydytojai – kirminai.

Norėdamas padaryti galą tokiam gyvenimui, karalius išsiuntė Ulriką Frederiką lydėti būrių, kuriuos olandai perkėlė į Fiuną, ir iš ten lapkričio viduryje jis grįžo su žinia apie pergalę ties Niuborgu. Jis vėl atgavo karaliaus palankumą ir vietą tarp dvariškių, jam buvo suteiktas kavalerijos pulkininko laipsnis ir, atrodė, jis vėl tapo pats savimi.

VII

Dabar Mari Grubė buvo septyniolikos metų.

Tą vakarą iš baimės pabėgusi nuo Ulriko Kristijono mirties patalo, ji įpuolė į savo kambarį ir laužydama rankas blaškėsi dejuodama lyg nuo stiprių kūno skausmų. Liusi uždususi nubėgo pas ponią Rigicę ir prašė vardan Dievo pačiai užlipti ir pažiūrėti, kadangi ji mananti, kad kažkas panelei Mari viduje trūko, ir ponia Rigicė užlipo į viršų, bet negalėjo išgauti iš mergaitės nė žodžio. Mari klūpojo parpuolusi prieš krėslą ir įsikniaubusi į priegalvį. Į viską, ko tik ponia Rigicė klausė, atsakinėjo, kad norinti namo, kad negalinti ilgiau čia pasilikti. Ji verkė, kūkčiojo, purtė į visas šalis galvą. Tuomet ponia Rigicė gerokai jai įkrėtė, išplūdo ir Liusi, kad savo kvailiojimais vos į kapus nenuvariusios, ir paliko merginas pačioms tvarkytis.

Mari Grubei buvo vis vien, kad ją mušė. Jeigu būtų jai tekę gauti pylos laimingomis meilės dienomis, tai būtų ją įskaudinę kaip juodžiausia nelaimė, kaip baisiausia gėda, bet dabar jai buvo vis vien, dabar per trumpą laiką visi jos lūkesčiai, jos tikėjimas ir visos viltys nuvyto, nudžiūvo ir išnyko. Ji prisiminė kartą namuose Tjelėje mačiusi, kaip bernai akmenimis negyvai užmušė šunį, įsibrovusį į aukštu aptvaru aptvertą ančių tvenkinį. Vargšas gyvulys nesupratingai plaukiojo aplink, negalėdamas išlipti, o kraujas iš jo upeliu liejosi. Vienas akmuo pataikydavo vienur, kitas – kitur. Mari prisiminė, kaip ji meldė Dievo, kad kiekvienas krentantis akmuo smogtų tikrai smarkiai, nes gyvulys buvo toks varganas, jog pasigailėjimas būtų didžiausia nuodėmė. Dabar ji jautėsi kaip vargšė Diana ir su džiaugsmu kvietėsi kiekvieną skausmą ir nelaimę, kad tik ją pribaigtų, nes tarėsi esanti tokia nelaiminga, jog vienintelė jos viltis ir noras buvo gauti tą paskutinįjį smūgį. O, jeigu tokia buvo visos didybės pabaiga: vergiškas verkšlenimas, beprotiškas geidulingumas ir keliaklupsčiaujanti baimė, tuomet nebuvo jokios didybės. Didvyris, kurį ji sapnavo, jojo prie mirties vartų, žvangindamas pentinais ir žąslais, plika galva ir nuleidęs kardą. Bet jokios baimės jo akyse, jokių maldų pasigailėti virpančiose lūpose. Vadinasi, nėra spindinčių asmenybių, kurių ilgėtumeis ir pagarbiai mylėtum, nėra saulės, į kurią žvelgtum iki apakimo, kad viskas spinduliuotų, blizgėtų ir lietųsi spalvomis. Niūru ir pilka – viskas buvo niūru, pilka ir tuščia, begalinė rutina, abejingas kasdieniškas gyvenimas.

Tokios iš pradžių buvo jos mintys. Jai atrodė, tarsi trumpai valandėlei pakliuvo į nuostabų margą pasakų pasaulį, kurio šiltame gyvybingame ore ji pati skleidėsi kaip nuostabi nežinoma gėlė, iš kiekvieno lapelio spinduliuodama saule ir iš visų gyslelių skleisdama kvapą. Palaiminga savo šviesoje ir aromate ji augo ir augo, lapas po lapo, klostis skleidėsi po klosties su nesustabdoma galia ir gausumu. Ir štai viskas praėjo, ji vėl buvo bevaisė, tuščia ir pašiurpusi iš šalčio, ir toks buvo visas pasaulis, visi tie žmonės aplink. Ir vis dėto jie gyveno nerūpestingai didžiuliame bruzdesy. Jai suskaudo širdį iš pasibjaurėjimo, matant, kaip jie gausina savo apgailėtiną vargą ir su pasigėrėjimu klausosi skambaus savo tuštybės žvangesio. Štai dabar Mari aistringai ėmėsi senųjų postilių lobio, kurį jai taip dažnai siūlė ir kurį ji taip dažnai atstumdavo. Ji atrado liūdną paguodą griežtuose žodžiuose apie

pasaulio ir visų žemiškų dalykų tuštybę, tačiau buvo knyga, į kurią ji labiausiai buvo įnikusi ir prie kurios nuolat grįždavo. Tai Apreiškimas Jonui. Mari nepavargdavo žiūrėti į dangiškosios Jeruzalės didybę vaizduodamasi visas smulkmenas, eidavo visom jos gatvelėm ir užsukdavo į visus namus. Ją akino spindintis berilo, chrizoprazo ir hiacinto blizgesys, ji ilsėdavosi perlo vartų šešėlyje ir atsispindėdavo skaidriame gatvių aukse. Dažnai galvodavo, kaip elgtųsi ji pati, Liusi, teta Rigicė ir visi kiti Kopenhagoje, pirmajam angelui išliejus Dievo rūstybės taurę žemėn, ir antrajam išliejus savo taurę, trečiajam savo – toliau ji nesiekdavo, nes visada pradėdavo iš pradžių.

Dirbdama ji nepailsdavo aukštu ir ilgesingu balsu giedoti ilgas giesmes apie Kristaus kančią, o laisva nuo darbų kalbėdavo ilgas maldas iš „Meldžiančiojo grandinėlės“ ir „Dvylikos Dievo mėnesių“, nes abu juos mokėjo atmintinai.

Visame šiame pamaldume būta ir užslėpto ambicingumo: jai ir iš tikrųjų jaučiant nuodėmės grandinių sunkumą ir bendravimo su Dievu ilgesį, visų šitų pamaldžių praktikų priežastimi vis dėlto buvo ir ne visai aiškus galios troškimas, ne visai suvokta viltis tapti viena iš išrinktųjų teisuolių, viena pirmųjų dangaus karalystėje. Todėl visas Mari būdas pasikeitė. Ji užsisklendė, šalinosi žmonių, pasikeitė ir jos išvaizda. Mari sublogo, išbalo, akys įgavo rūstų deginantį blizgesį, ir nenuostabu, nes baisūs apokalipsės reginiai lyg gyvi šėlo jos nakties sapnuose ir ji visą dieną galvodavo apie gyvenimo tamsybes ir sunkumus, o vakare, kai Liusi jau miegodavo, Mari atsikeldavo iš lovos ir atrasdavo mistiškai asketišką džiaugsmą klūpodama nuogais keliais ant grindų, kol jai imdavo skaudėti kojas arba nebejausdavo sušalusių pėdų.

Atėjo metas, kai švedai pasitraukė, ir visa Kopenhaga tiek ir teveikė, kad pilstė kaip šeimininkas ir gėrė kaip svečias. Vieną iš tų dienų Mari įvyko lūžis, nes ponia Rigicė lydima siuvėjos atėjo į kambarį ir nuklojo stalus ir kėdes daugybe apsiaustų, suknelių, perlais nusagstytų kepuraičių, Mari paveldėtų iš mirusios motinos, nes dabar buvo nuspręsta, kad atėjo laikas jai rengtis kaip suaugusiai.

Buvo taip įdomu tapti sumaišties, įsiveržusios į mažąjį kambarėlį, visų šių ardymų, matavimų, sukirpimų ir dygsniavimų objektu. Argi nemielas buvo šis

purpurinis atlasas sunkiai apkibęs daugybe ilgų klosčių arba ryškiai spinduliuojantis ten, kur aptempdavo kūną? Argi nebuvo smagu klausytis karštų ginčų, ar nėra per storas tas šilko kamlotas, kad pabrėžtų figūrą, arba ar tiks šis turkiškas milas prie veido spalvos? Jokia sąžinės graužatis, jokios melancholiškos svajos negalėjo atsilaikyti prieš šią džiugią spindinčią tikrovę. O dabar taip norėjosi atsisėsti prie puotos stalo – Mari jau lankėsi puotose – su šia sniego baltumo klostuota apykakle tarp kitų merginų su tokiom pat klostuotom apykaklėm. Tuomet visa ta praeitis bus svetima tarsi vakarykštis sapnas. Mari taip norėjo žengti sarabandos ir pavano šokyje apsivilkusi brokato suknele su nėriniuotais antrankoviais ir raštuotais baltiniais.

Šis jausmų perteklius privers jos skruostus kaisti iš gėdos.

Ir jai teko gėdytis, teko žingsniuoti sarabandą ir pavaną, nes dukart per savaitę eidavo mokytis šokti kartu su kitomis jaunomis kilmingomis merginomis į Kristeno Skelio iškilmių salę, kur senas maklenburgietis mokė jas laikysenos, pa ir reveransų, naujausių ispaniškų manierų. Be to, ją išmokė groti liutnia ir patobulino jos prancūzų kalbą, nes ponia Rigicė turėjo savų sumetimų.

Mari buvo laiminga.

Kaip nelaisvėje laikyta princesė, kurią dabar tiesiog iš kalėjimo tamsos ir šiurkštaus prižiūrėtojo nagų minia kelia į sostą, ant garbanų uždeda auksinę valdžios ir garbės diademą, mato, kaip visi lenkiasi ir pripažįsta jų valdovės teisingumą, taip ir Mari žengė į pasaulį iš savo tylaus kambarėlio, ir visi sveikino ją, meilikavo jai, tarsi ji būtų karalienė, visi šypsodamiesi lenkėsi jos grožio galiai.

Yra gėlė, vadinama perliniu hiacintu. Štai tokios mėlynos spalvos buvo Mari akys, bet blizgėjo jos kaip riedantys rasos lašai ir buvo ryškios kaip safyras, gulintis šešėlyje. Jos galėjo droviai nusileisti kaip švelnus tylantis skambesys ir drąsiai kilti kaip fanfarų gausmas. Ilgesingas – kaip artėjant dienai gęsta žvaigždės, – toks buvo Mari žvilgsnis, kai būdavo liūdnas. Jis galėjo patikliai šypsotis ir buvo nemažai tokių, kuriems atrodė, tarsi kažkas iš toli, kaip sapne, bet atkakliai šauktų jų vardą. Bet kai žvilgsnis temdavo iš skausmo, beviltiškas ir nelaimingas, atrodė, lyg girdėtum lašant kraują.

Tokį įspūdį sukeldavo ji, ir ji tai žinojo, nors ne visiškai. Jeigu Mari būtų žinojusi viską ir būtų buvusi vyresnė, galbūt dėl savo grožio būtų laikiusi save ypatingos vertės brangakmeniu, kurį galima laikyti tik šviesiai ir brangiai įrėmintą, kad būtų visų trokštamas, ir tada ji leistų savimi žavėtis. Bet dabar taip nebuvo. Jos grožis pasirodė esąs daug vyresnis nei ji pati, ir ji taip greitai pažino jo galią, kad dar daug laiko praėjo, kol jos būtybė ramiai ir saugiai galėjo ta galia pasikliauti ir leistis jos nešama. Priešingai, ji labai stengėsi patikti, pasidarė didelė koketė ir puošeiva, jos ausys gerte gėrė kiekvieną meilikaujantį žodį, o akys – pilnus susižavėjimo žvilgsnius, ir viską ji ištikimai laikė širdyje.

Mari buvo septyniolikos, ir ši diena buvo sekmadienis, pirmasis sekmadienis po taikos sudarymo. Priešpiet ji dalyvavo padėkos pamaldose, o dabar stovėjo ir puošėsi popietiniam pasivaikščiojimui su ponia Rigice.

Tą dieną visas miestas atrodė lyg sukilęs, nes pirmą kartą po taikos sudarymo buvo atidaryti vartai, dvidešimt du mėnesius išstovėję uždari. Todėl dabar knietėjo pamatyti, kur stovėjo priešas ir kur kovėsi mūsiškiai. Žmonės norėjo nusileisti į apkasus ir įkopti į brustverus. Reikėjo pažiūrėti į minų pakasus ir patampyti už gabionų. Ten stovėjo tas, o ten krito anas, tie štai ten prasiveržė, o štai čia buvo apsupti. Viskas buvo įdomu: patrankų lafetų ratų pėdsakai ir sargybos laužo anglys, kulkų suvarpytos senos tvoros ir saulės išbalintos arklių kaukolės. Ir visur – ant pylimų ir apkasuose, prie sienų ir prie polių – buvo pasakojama ir aiškinama, spėliojama ir ginčijamasi.

Gertas Piuperis išdidžiai vaikščiojo su visa savo šeimyna. Jis kokius šimtą kartų treptelėjo į žemę vis galvodamas, kad ji skamba kažkaip tuščiai, o jo apkūni žmonelė baukščiai tampė jį už rankovės, prašydama nebūti per daug drąsiam, bet meistras Gertas trepsėjo dar smarkiau. Suaugęs sūnus rodė savo mažai sužadėtinei, kur jis stovėjo sargyboje tą naktį, kai jam peršovė bajinį durtinį, ir kur verpėjo sūnui nutraukė galvą. Tuo tarpu mažieji verkė, kad jiems neleidžia pasilikti rastą kulką, nes joje galėjo būti nuodų, kaip sakė Erikas Lauritsenas, kuris taip pat buvo išėjęs apsidairyti, vaikščiojo ir rausėsi pusiau supuvusiuose šiauduose, kur kadaise stovėjo barakai, kadangi prisiminė pasakojimą apie kareivį, pakartą prie Magdeburgo, ir tai, kaip septyni žygio draugai rado po jo lovos galvūgaliu tiek daug pinigų, jog dezertyravo dar nepradėjus plėšti miesto.

Taip, iš tiesų žmonių vis daugėjo ir daugėjo. Žali laukai ir šviesiai pilki keliai buvo išmarginti juodais taškeliais – žmonėmis, kurie vaikščiojo ir apžiūrinėjo gerai pažįstamas vietas taip kruopščiai ir įdėmiai, tarsi tai būtų naujai atrastas pasaulis arba nežinoma iki šiol sala, ką tik išnirusi iš jūros gelmių. Daugelį žmonių, matančių kraštą tokį laisvą ir atvirą, tolyn besidriekiančius laukus ir pievas, staiga pagaudavo troškimas keliauti, ir jie ėjo ir ėjo lyg apgirtę nuo erdvės platumo, beribio erdvės platumo. Tačiau vakarėjant, artėjant vakarienei, dauguma pasuko į miestą ir ėjo į Niorė kvartalą, į Šventojo Petro bažnyčios šventorių ir šalia esančius didžiulius sodus, nes nuo senų laikų buvo toks papratimas vasaros sekmadieniais po pietų eiti tenai pasivaikščioti ir kvėpuoti grynu oru žalių medžių pavėsyje. Kai priešas stovėjo prie pat pylimų, šis paprotys savaime buvo pamirštas, ir šventorius būdavo tuščias šventom dienom kaip ir kasdien, bet šiandien jis vėl atgijo ir per abu įėjimus iš Niorė gatvės plūste plūdo žmonės. Didikai ir miestiečiai, vargšai ir aukštuomenė – visi prisiminė išsikerojusias Šventojo Petro bažnyčios šventoriaus liepas.

Tarp žalių kalvelių ir ant plačių antkapių linksmais būreliais buvo įsitaisę miestiečiai. Vyras ir žmona, vaikai ir pažįstami, jie maloniai mėgavosi vakariene. Už jų stovėjo pameistrys ir patenkintas kramsnojo gardų sekmadienio pyragą. Maži vaikai pilnomis saujomis likučių tipseno pas alkanus elgetų vaikus prie sienos. Smalsūs berniukai paraidžiui skaitė ilgus antkapių užrašus, o tėvas susižavėjęs klausėsi jų, tuo tarpu mama su mergaitėm įdėmiais žvilgsniais apžiūrinėjo praeinančiųjų rūbus, nes plačiais takais pirmyn ir atgal vaikštinėjo aukštuomenė. Pavalgę namuose arba soduose už šventoriaus, jie atėjo vėliau nei kiti.

Čia buvo manieringų ponių ir subtilių panelių, senų tarybos narių ir jaunų karininkų, turtingų dvarininkų ir užsienio ambasadorių. Čia vaikštinėjo guvusis žilius Hansas Nansenas[22], jis šypsojosi į visas puses, stengdamasis pritaikyti savo žingsnį prie seno turčiaus Vilemo Fiureno[23] ir klausydamasis švilpiančio balso. Ten vaikštinėjo Korficas Trolė ir manieringasis Otas Kragas, čia stovėjo gražių akių ponia Idė Do ir kalbėjosi su senuoju Akseliu Urupu, kuris nuolatos šypsojosi rodydamas didžiulius dantis, tuo tarpu jo sulinkusi žmona, ponia Sidsel Grubė, lėtai nukulniavo su seserimi Rigice ir

nekantriąja Mari. Čia buvo ir Gersdorfas, ir Šakas, buvo ir Turesenas su savo gelsvais karčiais, ir Peteris Recas su savo ispaniškom manierom ir ispaniškais drabužiais.

Ulrikas Frederikas buvo čia taip pat. Jį lydėjo Nilsas Rozenkrancas, šaunusis papulkininkis, prancūziškų manierų ir gyvų judesių.

Jie sutiko ponią Rigicę ir kitus. Ulrikas Frederikas šaltai ir mandagiai pasisveikina ir nori eiti toliau, nes po skyrybų su Sofi Urne jis griežia dantį ant ponios Rigicės, kurią, kaip vieną karščiausių karalienės šalininkių, jis įtaria prikišus nagus prie reikalo. Bet Rozenkrancas stabteli, Akselis Urupas draugiškai kviečia juos kartu pavakarieniauti Johano Adolfo sode, išsisukti buvo nelengva, ir jie abu eina su jais.

Neilgai trukus visa draugija jau sėdi mūrinėje pavėnėje, vaišinasi kaimiškais valgiais, kuriuos jiems patiekia sodininkas.

– Ar tiesa, ar galima patikėti, – paklausė ponia Idė Do, – kad švedų karininkai taip galantiškai elgėsi su Zelandijos merginomis, kad jos būriais vyko iš krašto ir karalystės?

– Taip, bet kuriuo atveju, – atsakė ponia Sidselė Grubė, – visiškai tikra dėl tos ištvirkėlės panelės Diurės.

– Iš kurių Diurių ji? – paklausė ponia Rigicė.

– Iš Skonės Diurių, tu žinai, miela sese, iš tų, kurie tokie šviesiaplaukiai. Jie visi susigiminiavo su Povicais. Ta, kuri iš šalies pabėgo, Hemingo Diurės iš Vester Nergordo dukra, to, kuris vedė Sidoniją, Ovės Povico vyriausiąją, o ši su savimi pasiėmė dėžėmis ir maišais savo tėvo gero – ir paklodžių, ir pagalvių, ir sidabro įrankių, ir grynų pinigų.

– Taip, – šyptelėjo Akselis Urupas, – didelė meilė didelį vežimą paveža.

– Žinoma, be abejo, – pritarė Olufas Do, jis kalbėdamas visada mosuodavo kaire ranka. – Meilė... ji... ji stipri.

– Mei-lė, – tarė Rozenkrancas ir grakščiai mažuoju pirštu perbraukė sau per ūsus, – panaši į Her-kulį moters drabužiais. Elgesiu ji miela ir žavi, išvaizda ji tikras švelnumo ir romumo įsikūnijimas, bet turi tiek jėgos ir gudrybės, kad gali atlikti visus dvylika Herku-lio žygių.

– Taigi, – pertarė jį ponia Idė Do, – jau vien panelės Diurės meilė parodo, kad su vienu Herkulio išbandymu ji tikrai galėjo susidoroti, jeigu išvalė dėžes

ir skrynias nuo to, kas jose buvo, lygiai taip, kaip Herkulis išvalė Urijo, ar kaip jis, tvartus, jūs žinote.

– Aš linkęs manyti, – tarė Ulrikas Frederikas, pasisukęs į Mari Grubę, – kad meilė – tarsi užmigtum dykumoje, o pabustum nuostabiame pasilinksminimų parke, nes meilė turi tokią gerą savybę – ji taip žmogui apsuka galvą, kad tai, kas atrodė menka ir tuščia, dabar šviečia akyse tarsi džiaugsmas ir didybė. O ką jūs manote apie meilę, gražioji panele Mari?

– Aš? – paklausė ji. – Man meilė prilygsta deimantui, nes koks gražus ir puikus yra deimantas, tokia graži ir nuostabi yra meilė, ir kaip deimantas yra nuodingas prarijusiam jį, taip ir meilė yra tam tikras apsinuodijimas arba pasiutimas tam, kas jos apimtas. Juk visada vertini pagal keistus gestus, kuriuos darant matai įsimylėjusius asmenis, ir pagal jų nepaprastą kalbą.

– Taip, – meiliai sušnibždėjo Ulrikas Frederikas. – Lengva žvakei sakyti protingus žodžius vargšei plaštakei, nuplikytai jos šviesos.

– Tikrai, galbūt tavo tiesa, Mari, – pradėjo Akselis Urupas ir nutilo norėdamas nusišypsoti ir linktelėti jai. – Taip, taip, tikrai galima patikėti, kad meilė – tik nuodas, patenkantis į kraują, nes kaip kitaip šundaktariai galėtų savo stebuklingu nuoviru ar nuostabiu dekoktu sukelti bejausmiams žmonėms degančią aistrą?

– Na jau ne, kad tave kur! – sušuko ponia Sidsel. – Niekad nekalbėk apie tokius bjaurius bedieviškus darbus... ir dar sekmadienį!

– Sidse! Širdele! – atsakė jis. – Manau, kad čia jokios nuodėmės nėra, net atvirkščiai... ne... ne... Ar jūs tai laikote nuodėme, pone pulkininke Giuldenleu? – Ne? Žinoma, ne. Ar nekalbama Šventajame Rašte apie burtininkes ir užkeikimus? Žinoma, kad taip, kalbama. Ne, ką aš norėjau pasakyti, visos mūsų aistros, mano galva, tūno mūsų kraujyje, nes kai įsikarščiuoji, ar nejauti, kaip kraujas pats vaikščioti ima ir užlieja akis bei ausis? O nuo staigaus išgąsčio ar nėra taip, tarsi kraujas nutekėtų į kojas ir tuo pat metu visiškai sustingtų? Ar manote, nei iš šio, nei iš to liūdesys išbalęs ir bekraujis, o džiaugsmas raudonas kaip rožė? Jokiu būdu, sakau, jokiu... Jokiu būdu! Visos žmogaus aistros yra veikiamos tam tikros kraujo būklės ir savybių. Ir meilė taip pat! Ji ateina tuomet, kai kraujas septyniolikos aštuoniolikos metų nuo šilumos ir šalčio gyslose subręsta, tuomet ima vaikščioti kaip geras vynas.

Juk meilė – tai brendimas kraujyje. Ji spaudžia ir pučiasi, sukelia karštį ir tokį sąmyšį, kad žmogus pats nesavas darosi, kol šitai tęsiasi, bet vėliau nusistovi kaip bet kuri kita bręstanti medžiaga ir tampa švelnesnė ir minkštesnė, ne tokia karšta ir išsipūtusi. Taip yra, ji dar turi panašumo su vynu, nes kaip taurus vynas kasmet ima šnypšti ir putoti, tarsi bręsti susiruošęs, kaip atėjus pavasariui viskas vynmedžių žieduose paskęsta, taip ir visų žmonių sielos, net senių, pavasarį trumpam labiau nei bet kada į meilę linkusios. Ir tam yra tikra priežastis: kraujas niekaip negali pamiršti to brendimo meto gyvenimo pavasarį ir prisimena kas kartą pavasariui atėjus ir ima vėl bręsti.

– Taip, kraujas, – įsiterpė Olufas Do, – be abejo... Kraujas, tai yra... tai... be abejo, yra labai subtili materija...

– Taip ir yra, – linktelėjo ponia Rigicė, – viskas kraują veikia: ir saulė, ir mėnulis, ir prieš blogą orą... Tai aišku kaip parašyta.

– Kaip ir žmonių mintys, – pridūrė ponia Idė. – Žinau iš savo vyresniosios sesers. Mes miegodavom vienoje lovoje, ir kiekvieną naktį, vos tik ji akis užmerkdavo, imdavo dūsauti ir rankas bei kojas judinti, lyg norėtų atsikelti ir eiti kažkur, iš kur ją šaukė. O būdavo šitaip dėl to, kad jos sužadėtinis, gyvenęs Olandijoj, taip baisiai jos ilgėdavosi ir gulėdamas galvodavo apie ją dieną naktį, kad neturėjo ji visą tą laiką nei valandėlės ramybės, nei geros sveikatos. Ar nepamenat ir jūs, ponia Sidsel, širdele, koks ligotas ir apgailėtinas buvo jos žvilgsnis, kol Jorgenas Bildė negrįžo namo?

– Kaipgi neatsiminsi! Nėr kalbos! Brangioji, bet kaip ji pražydo, kaip rožė! O pirmasis jos gimdymas, Viešpatie Dieve... – toliau ji pasakojo pašnibždom.

Dabar Rozenkrancas kreipėsi į Akselį Urupą:

– Tai jūs manote, – kalbėjo jis, – kad *Elixire d'amour** yra tarsi bręstanti materija, kurią įšvirkščia į kraują ir tas ima šėlti. Tuomet tai visiškai suderinama su ta avantiūra, apie kurią pasakojo amžiną atilsį ponas Ulrikas Kristijonas, kai ėjome prie pylimo. Tai atsitiko Antverpene, *Hôtellerie des trois brochets***, kur jis buvo apsistojęs. Rytą jam per pamaldas krito į akį gražuolė mergina. Ir ji labai švelniai pažvelgė, bet visą dieną jis net nepagalvojo apie

* Meilės eliksyras *(pranc.)*.

** Trijų lydekų viešbutis *(pranc.)*.

ją. Ir štai vakare įeina į savo kambarį, o ten, jo lovos galvūgalyje, guli rožė, ir jis paima rožę, pauosto ją, ir tą pačią akimirką gražiosios mergelės atvaizdas lyg gyvas stoja jam prieš akis, tarsi būtų nutapytas ant sienos. Ir apima staiga jį stipriausias ilgesys tai mergelei, ir toks stiprus, kad, kaip jis pats sakė, iš skausmo norėjo staugti kaip laukinis, taip jis visiškai tarsi pasiuto ir pašėlo. Tada puolė iš namo ir pasileido dejuodamas bėgti iš vienos gatvės į kitą kaip užburtas, pats nesuvokė, kas esąs. Lyg kas trauktų jį ir trauktų, o viduje lyg ugnis degtų. Ir bėgiojo šitaip iki pat šviesaus ryto.

Šitaip jie ilgai kalbėjosi, ir saulė jau buvo nusileidusi, kai skirstėsi ir ėjo namo sutemusiom gatvėm.

Ulrikas Frederikas visą laiką buvo labai tylus ir beveik visiškai nesikišo į pokalbį, bijodamas, kad tai, ką jis dar būtų sakęs apie meilę, galėjo būti palaikyta jo asmeniniais prisiminimais apie Sofi Urnę. Šiaip ar taip, jis ir nebuvo linkęs į kalbas, o likęs vienas su Rozenkrancu į viską atsakinėjo taip trumpai ir neaiškiai, kad tam įgriso ir jis nuėjo sau.

Ulrikas Frederikas patraukė namo. Tuo metu jam buvo skirti apartamentai Rozenborge[24]. Tarnas išėjęs, žvakės neuždegtos, todėl iki pat vidurnakčio jis sėdėjo vienas tamsoje, didžiajame kambaryje.

Buvo tokios keistos, beveik slogios, kupinos nuojautų nuotaikos, tokios lengvai mieguistos, kad atrodė, jog siela nevalingai nešama lėtai slenkančios srovės, o išplaukę migloti paveikslai slenka virš medžių, stovinčių ant kranto, ir mintys kaip didžiuliai, vos mirgantys burbulai lėtai kyla iš tamsios upės, plaukia pasroviui... plaukia ir sprogsta. Tai buvo pokalbio atgarsiai, marga spūstis šventoriuje, Mari Grubės šypsena, ponia Rigicė, karaliaus palankumas, karaliaus rūstybė aną kartą... panelės Mari rankų judesiai, Sofi Urnė, išbalusi ir tolima... Dar labiau išbalusi ir dar tolimesnė... rožė galvūgalyje ir Mari Grubės balsas, vienintelio žodžio skambesys, jo intonacija... Jis sėdėjo, klausėsi jo ir girdėjo, kaip vėl ir vėl nuaidėdavo tyloje. Ulrikas Frederikas atsistojo, priėjo prie lango, atidarė jį ir atsirėmė alkūnėmis į plačią palangę: kaip gaivu, kaip vėsu ir tylu.

Iš lauko dvelktelėjo saldžiarūgštis šaltų rasotų rožių kvapas, gaivus jaunų lapų kartumas ir žydinčių klevų aromatas. Smulki dulksna krito iš dangaus, skleisdama virš sodo mėlyną virpančią tamsą. Juodos maumedžių šakos,

dengiantys beržo lapai ir banguojantys bukų vainikai buvo kaip šešėliai, užplaukę ant slenkančio rūko uždangos, o apkarpytos kukmedžių viršūnės kilo tarsi šventovės, kuriai nugriuvo stogas, kolonos.

Buvo tylu kaip kape, tik girdėti monotoniškas lengvų lyg pūkas lietaus lašų kritimas, panašus į vos girdimą, vis nutylantį, vis iš naujo kylantį šnabždesį ten, už medžių, blizgančių nuo drėgmės.

Kaip keista buvo klausytis šio nuostabaus šnabždesio – taip ilgesingai jis skambėjo! Ar tai seni prisiminimai lengvai plasnodami praskrido pro šalį tolumoj? Ar tai švelnus prarastų iliuzijų nuvytusios lapijos šlamesys? Ak, koks vienišas, koks graudžiai vienišas ir apleistas! Nė vienos širdies tarp visų tų tūkstančio širdžių, plakančių aplinkui nakties tyloje, nė vienos, kuri ilgėtųsi jo... Virš visos žemės išskleista nematomų sielas jungiančių gijų tinklas, gijų, tvirtesnių nei gyvenimas, tvirtesnių nei mirtis. Bet nė viena visame tinkle nesiekė jo. Benamis, apleistas! Apleistas? Ar nenuskambėjo ten taurių ir bučinių garsai? Ar nešmėkštelėjo ten, už lango, balti pečiai ir tamsios akys? Ar nenuaidėjo skardus juokas naktyje?

Kas iš to? Jau geriau lėtai lašantis vienatvės kartėlis, tas nuodingas šleikštus saldumas. Būk prakeiktas! Aš nusipurtysiu tavo dulkes nuo savo minčių... Gyvenime, šuniškas gyvenime... aklųjų gyvenime... ubagiškas... Kaip rožė...

O, Dieve, saugok ją šią gilią naktį... o, būk jai apsauga ir sargyba, ištiesinki jai kiekvieną takelį ir uždenki ją nuo visų vėjų... Tokia graži... klausosi lyg vaikas... tarsi rožė!..

VIII

Nors ir gerbiama, Mari Grubė vis dėlto greitai pastebėjo, kad palikusi vaikų kambarį, suaugusių draugijoje nebuvo deramai priimama. Tokios jaunos panelės, nepasant visų komplimentų ir meilikavimų, visuomenėje buvo laikomos savo vietoje, laipteliu žemiau. Jos tai jausdavo iš šimtų smulkmenų, kurių kiekviena atskirai mažai ką reikšdavo, bet kurių visuma reiškė daug. Vaikai joms būdavo nemaloniai familiarūs ir jausdavosi jų draugijoje išdykėliškai

puikiai, lyg būtų visiškai joms lygūs. O čia dar tarnai. Buvo aiškus skirtumas, kaip senas tarnas priima ponios arba panelės apsiaustą, ir nedidelis niuansas paslaugioje tarnaitės šypsenoje, priklausomai nuo to, ištekėjusiai ar neištekėjusiai damai ji padeda susitvarkyti. Familiarus tonas, kurį sau leisdavo dvarininkų sūneliai, būdavo labiausiai nepakenčiamas, o tai, kad suirzę žvilgsniai ir šalti atsakymai mažai juos teveikė, varė jas į neviltį. Geriau sekėsi su jaunais kavalieriais, nes net nebūdami įsimylėję, jie rodydavo pagarbą ir sakydavo gražiausius dalykus, kokius tik sugalvodavo, su tokia mandagiai pagarbia veido išraiška ir manieromis, kad išaukštindavo jas jų pačių akyse. Nemaloniausia, kad tarp jų būdavo daug tokių, kurie, kaip galima buvo pastebėti, darė tai tik iš įpročio. Tarp vyresnių ponų pasitaikydavo visiškai nepakenčiamų: tie perdėti jų komplimentai ir pašaipus asistavimas, bet blogiausia būdavo su poniomis, ypač su jaunomis, ką tik ištekėjusiomis. Pusiau pritariantis ir pusiau abejingas žvilgsnis, truputį atlaidžiai į šoną palenkta galva ir šypsena, kiek pašaipi, kiek užjaučianti, su kuria tavęs klausosi – ne, to neįmanoma pakęsti. Be to, santykiai tarp pačių panelių... Joms reikalai prastai klostėsi: nebuvo jokio sutarimo. Jeigu kuri galėjo kitą pažeminti, tai ir pažemindavo. Viena kitą laikė paprasčiausiai vaikais ir nemokėjo kaip jaunos damos sutarti bendraudamos su visais deramais išorinės pagarbos ženklais, kad apsuptų save orumo aureole. Apskritai padėtis buvo nepavydėtina, todėl, kai Rigicė užsiminė keliais žodžiais Mari apie tai, kad ji ir kiti jos giminaičiai nusprendę sutuokti ją su Ulriku Frederiku, visiškai suprantama, ši žinia, nors Mari nė nemanė įsimylėti Ulriko Frederiko, buvo priimta kaip laukta naujiena, atverianti didžiules ir malonias galimybes. O kai dar nupasakojo, kokia garbinga ir naudinga bus šitokia santuoka, kaip ją priims karaliaus dvare, kokioje prabangoje ji bus laikoma ir koks kelias į garbę ir viršūnes atviras Ulrikui Frederikui kaip tikrajam karaliaus sūnui ir – tai dar svarbiau – jo pripažintam favoritui, ir kai ji dar pati sau tyliai pridūrė, koks jis gražuolis, koks mandagus ir paslaugus, ir įsimylėjęs, jai beveik atrodydavo, kad ši laimė per daug didelė, ir pasidarydavo baisu pagalvojus, jog tai dar tik sumanymai, tuščios kalbos ir tuščios viltys.

Bet ponia Rigicė žinojo, kuo pasikliauti. Ulrikas Frederikas ne tik patikėjo jai savo mintis ir paprašė tarti žodelį už jį panelei Mari, bet ir įkalbėjo ją

išsiaiškinti, ar karalienė ir karalius tam pritartų. Ir vienas, ir kitas priėmė tai labai palankiai ir išsakė savo pritarimą, karalius, tiesa, po trumpų dvejonių.

Tarp karalienės ir ponios Rigicės, jos ištikimos draugės ir labai patikimos damos, šios vedybos jau daug anksčiau buvo aptartos ir nuspręstos, o karalių be karalienės įkalbinėjimų įtikino dar ir tai, kad Mari Grubė turtinga nuotaka, nes karaliui buvo labai riesta su pinigais, ir nors Ulrikas Frederikas valdė Vordinborgą, dėl polinkio į prabangą ir išlaidumą jam visuomet jų trūkdavo, o karaliui, aišku, tekdavo jį gelbėti.

Kadangi Mari motina, ponia Mari Jul, buvo mirusi, Mari tik ištekėjusi gautų motinos palikimą, o jos tėvas, Erikas Grubė, tuo metu buvo Tjelės, Vingės, Gamelgordo, Bigumo, Trinerupo ir Niorbeko dvarų savininkas, be to, valdė ir mažesnius aplinkius dvarus, taigi po jo mirties laukė geras palikimas, juolab kad buvo žinomas kaip griežtas šeimininkas, niekad nesišvaistydavo.

Ulrikas Frederikas labai įsimylėjęs, bet ne taip audringai ir neramiai kaip kad Sofi Urnę, kuri tada buvo vienintelė jo širdies mintis. Ta svajinga, švelni, beveik melancholiška meilė nebuvo drąsi, raudonskruostė, gaivi.

Mari papasakojo apie savo nelinksmą vaikystę, ir jis mintyse mėgdavo vaizduotis vaikiškas jos kančias su tokiu pat gailesčio ir aistros kupinu jausmu, koks užlieja jauną vienuolį, vaizduotėje regintį tarp aštrių kankinimų rato smaigalių kraujuojančią gražuolę kankinę. Po to atėjo laikas, kai jį kankino bloga nuojauta, kad jau nelemta išlaikyti jos, kad ankstyva mirtis išplėš ją iš glėbio, ir tuomet iš nevilties jis buvo pasiryžęs prisiekti sau pačiam baisiausiomis priesaikomis, kad nešios ją ant rankų ir saugos nuo bet kokio nuodingo dvelktelėjimo, kad į ją nukreips kiekvieną auksinį džiaugsmo spindulėlį ir niekad niekad jos neįskaudins.

Bet buvo ir akimirkų, kai džiūgavo pagalvojęs, kad visas šis neapsakomas grožis, ši nuostabi siela atiduota jo valion kaip mirusiojo siela – Viešpaties Dievo: jei norės – sutryps, jei pageidaus – išaukštins arba palenks ir paniekins.

Dėl tokių minčių iš dalies buvo kalta ir pati Mari, nes jos meilė, jei ji mylėjo, buvo išdidi ir valdinga. Būtų neaišku ir nevisiškai teisinga, jeigu sakytume, kad jos meilė mirusiam Ulrikui Kristijonui buvo kaip ežeras, plakamas, genamas ir siūbuojamas audros, o meilę Ulrikui Frederikui palygintume su tuo

pačiu ežeru vakare, orui išsigiedrijus: spindintis tarsi veidrodis, šaltas ir skaidrus, jokio judesio, tik tarp tamsių pakrantės meldų kylantys burbuliukai. Ir vis dėlto tai panašu į tiesą, ir ne tik todėl, kad visos tos margos knibždančios svajos ir mintys apie gyvenimą, kurias sukėlė pirmoji aistra, išblėso ir išsilakstė paskutinio jausmo ramiame ore.

Žinoma, ji mylėjo Ulriką Frederiką, bet ar ne todėl, kad jis buvo tarsi stebuklinga lazdelė, atverianti jai vartus į gyvenimą didybėje ir prabangoje, ir ar ne prabangą ji iš tikrųjų labiausiai mylėjo?

Kartais galėjo atrodyti, kad ne. Kai temstant ji sėdėdavo jam ant kelių ir akomponuodama pati sau dainuodavo trumpas prancūziškas arijas apie Dafnį ir Amarilę[25], kartais nutildavo ir nerūpestingai pirštais žaisdama citros stygomis palenkdavo galvą prie jo peties, tuomet ji atrasdavo tokių švelnių ir šiltų meilės žodžių jo išsiilgusiai ausiai, švelnesnių už kuriuos nerastų jokia meilė, ir jos akyse pasirodydavo tyros ašaros, atsirandančios tik iš švelnaus meilės nerimo. Ir vis dėlto ar negalėjo būti taip, kad ji iš ilgesio praeities prisiminimais kūrė sau nuotaiką, kuri, švelnios tamsos apgaubta, pagirdyta kaistančiu krauju ir švelniu garsu, kvailino ją pačią ir darė laimingą jį? Ar tai buvo tik mergiškas drovumas, dienos šviesoje vertęs ją šykštėti meilės žodžių ir bjaurėtis glamonėmis? Ar tai buvo tik mergiška baimė pasirodyti silpnai, baimė, suteikusi akims pašaipią, o lūpoms niekinančią išraišką daugelį kartų, kai jis prašydavo pabučiuoti arba meilės pažadais mėgindavo išplėšti iš jos lūpų tą žodį, kuris toks mielas įsimylėjusiems? Kodėl atsitikdavo, kad ji, taip dažnai būdama viena ir pavargusi tūkstančius kartų mintyse vaizduotis ateities didybę, galėdavo beviltišku žvilgsniu žvelgti tolyn ir jaustis tokia be galo vieniša ir apleista?

Iškart po pietų Ulrikas Frederikas ir Mari jojo, kaip būdavo ir anksčiau, smėlėtu keliu palei sąsiaurį už Rytinių vartų.

Rugpjūčio pabaigos oras buvo gaivus po ryto liūties, saulė atsispindėjo vandenyje, mėlyni audros debesys slinko tolumoje.

Greitai, kiek tik leido kelias, jojo jie pirmyn, jie ir liokajus tamsiai raudonu surdutu. Jojo pro sodus, kur žali obuoliai ryškėjo tarp tamsių lapų, jojo pro išdžiaustytus tinklus, ant kurių dar blizgėjo lietaus lašai, pro karališkąjį

žvejybos namelį su raudonų čerpių stogu, jojo per klijų viryklos kiemą, kur dūmai lyg stulpas kilo iš kamino.

Jie pokštavo ir juokėsi, vis šypsojosi ir vis jojo tolyn.

Prie Giuldenlundo smuklės jie pasuko ir jojo mišku tiesiai į Overdrupą, iš ten lygia risčia pro krūmokšnius link mirgančio ežero paviršiaus.

Didžiuliai nukarę bukai savo lapų kepurėmis atsispindėjo skaidriame ežere, o vešli pelkės žolė ir šviesiai raudonos vandens kraujažolės sudarė platų ir margą kraštą atodangos, kurios šlaitas, rudas nuo pūvančių lapų, leidosi į vandenį. Aukštai ore po lapų priedanga, kur šviesos pluoštelis skverbėsi pro vėsią prietemą, begarsiame šokyje sukosi uodai. Štai ten akimirkai nušvito raudonas drugelis ir saulės spinduliuose nuskrido virš ežero, kur greitai švysčiojo mėlyni kaip plienas laumžirgiai, o medžiojančios lydekos raižė greitai paviršiumi bėgančias bangų linijas. Iš sodybos, esančios už krūmynų, buvo girdėti vištų kudakavimas, o kitoje ežero pusėje po Diurehaveno[26] bukų skliautais burkavo miško karveliai.

Jie sulaikė arklius ir leido jiems lėtai teškentis vandenyje, kad nuplautų apdulkėjusias kanopas ir numalšintų troškulį. Mari ilgiau nei Ulrikas Frederikas užtruko vandenyje atleidusi vadeles, kad kumelė galėtų palenkti galvą. Rankoje ji laikė ilgą buko šakelę, kurios lapus vieną po kito skynė ir metė į vos raibuliuojantį vandenį.

– Atrodo, bus audra, – pasakė ji įsiklausydama į lengvą vėjo dvelksmą, kuris sūkuriavo ežere, sukeldamas tamsius raibuliuojančius ratilus.

– Tuomet grįžkime, – pasiūlė Ulrikas Frederikas.

– Nė už ką, – atsakė ji ir staiga pasuko arklį į krantą.

Žingine aplenkę ežerą, pasiekė kelią ir jojo girion.

– Norėčiau žinoti, – pasakė Mari vėl pajutusi skruostais miško gaivumą ir giliai įkvėpdama jo vėsą. – Norėčiau žinoti, – daugiau nepasakė, tik spindinčiomis akimis žvelgė į viršų, į žalius lapus.

– Ką norėtum žinoti, širdele mano?

– Tai štai, ar gali miško oras varyti žmones iš proto? Ak, juk tiek daug kartų lakstydama Lindumo miške nusigaudavau vis giliau, kur tankiausia ir gūdžiausia. Iš džiaugsmo taip pašėldavau, dainuodavau visa gerkle ir eidavau eidavau, skindama gėles ir mėtydama jas, o paukščiams pakilus, ūkaudavau

kartu su jais, kol staiga apimdavo tokia keista baimė. Ak, pasijusdavau tokia nerami ir nelaiminga, nuo kiekvieno šakelės trakštelėjimo krūptelėdavau, savo pačios balso bijodavau labiau nei ko nors kito. Ar tau taip nėra buvę?

Bet nespėjus Ulrikui Frederikui atsakyti, ji ėmė dainuoti:

Aš vaikščioju mišku
Tarp guobų, obelų
Ir rožėmis puošiu
Du šilko batukus.
Eisiu šokt!
Eisiu šokt!
Eisiu, tralialia!
Ant erškėtrožės šakos uoga raudona!

O botagas vis švilpė plakdamas arklį, ir ji juokėsi džiūgaudama ir šuoliavo tolyn, kiek tik arklys turėjo jėgų, siauru miško taku, kur šakos braukė per ją, ir jos akys žėrėjo, žandai degė, ji negirdėjo Ulriko Frederiko šauksmo. Botagas švilpė, ir vis pirmyn pirmyn atleidus vadeles. Putos krito ant jos plazdančios suknelės, minkštos miško žemės luistai kilo atsitrenkdami arkliui į šonus, o ji juokėsi ir pliekė botagu aukštus paparčius.

Staiga šviesa tarsi pakilo nuo lapų ir šakų, ėmė sprukti nuo drėgmės apsunkintos tamsos. Krūmai nebešnarėjo, nebuvo girdėti kanopų dundesio: ji jojo ilga miško laukyme. Iš abiejų pusių – miško medžiai tarsi sunki ir tamsi gynybinė siena. Virš jos – grėsmingas juodas dangus su lekiančiais pilkais debesimis. Prieš ją – rūko įrėmintas niūrus mėlynai juodas sąsiaurio paviršius.

Ji įtempė vadeles ir išsekęs arklys paklusniai sustojo. Dideliu lanku pro šalį prajojo Ulrikas Frederikas, pasuko prie Mari ir netrukus sustojo šalia jos.

Tą pačią akimirką virš sąsiaurio lyg sunki pilka, įmirkusi uždanga pakibo liūtis. Šaltas drėgnas audros vėjas prašvokštė plazdančia žole, sušvilpė jų ausyse ir ėmė ošti kaip putojančios bangos tolimose medžių viršūnėse. Dideli plokšti ledo gabaliukai baltomis juostomis pasipylė ant jų, perlų vėriniais gulė į suknelės klostes, biro nuo arklių karčių ir ritinėjosi žolėje, tarsi knibždėdami lįstų iš žemės.

Norėdami pasislėpti jie jojo tarp medžių, nusigavo iki pakrantės ir netrukus sustojo prie žemų užeigos „Stataf" durų.

Vienas bernas paėmė arklius, o aukštas plikas smuklininkas nuvedė juos į svetainę, kur, anot jo, jau sėdėjo vienas svečias.

Tai buvo Trumpius. Jiems įėjus jis iš karto atsistojo ir žemai nusilenkęs pasisiūlė aukštiems ponams užleisti kambarį, bet Ulrikas Frederikas maloningai paprašė jo pasilikti.

– Likite, – pasakė jis, – palinksminkite mus tokiu nepalankiu oru. Turėtumėte žinoti, širdele mano, – pasisuko į Mari, – kad šitas neišvaizdus neūžauga yra gerai žinomas komediantas ir aludžių juokdarys, puikiai išmanantis visus laisvuosius menus: žaidimą kauliukais, fechtavimą, išgėrinėjimą, juokų krėtimą per Užgavėnes ir panašius, o šiaip gerbiamas ir doras Kopenhagos miesto pirklys.

Danielis išgirdo tik pusę visos liaupsės, nes labai įdėmiai apžiūrinėjo Mari Grubę ir mėgino suregzti keletą palinkėjimo žodžių, bet kai Ulrikas Frederikas pažadino jį smagiai užvoždamas per plačią nugarą, jo veidas paraudo iš pasipiktinimo ir gėdos, jis pasisuko į Ulriką Frederiką, bet tuojau pat susivaldė ir su abejinga šypsena lūpose tarė:

– Mes juk dar nesame girti, pone pulkininke.

Ulrikas Frederikas nusijuokė ir, bakstelėjęs į šoną, sušuko:

– Ak tu šėtono išpera! Ar tu, velnio vaike, nori mane sugėdinti kaip kokį pagyrūną, neturintį popierių, kuriais galėtų patvirtinti savo pagyrūniškus žodžius?

– Tfu, niekšybė! Ar dera taip?

– Ar negyriau kokį dvidešimt kartų šiai kilmingai panelei tavo sugebėjimų, kad ji dažniau nei dažnai išsakė didžiulį norą pamatyti ir išgirsti tavo nuostabiuosius pokštus? Juk iš tiesų galėtum suvaidinti akląjį paukštgaudį Kornelį ir jo čiulbančius paukščius arba parodyti tą pokštą apie ligotą gaidį ir vištą perekšlę.

Prabilo Mari ir pasakė šypsodamasi, kad pulkininko Giuldenleu žodžiai yra tiesa, kad ji dažnai norėdavusi patirti, kokie tie šaunūs juokai, galintys išlaikyti jaunus kavalierius purvinose aludėse pusę dienos ar net ištisas naktis, ir ji paprašė meistrą Danielį patenkinti jos norą ir neversti ilgai maldauti.

Danielis grakščiai nusilenkė ir tarė, kad jo menki juokeliai labiau esą tinkami suteikti apgirtusiems kavalieriams progą dar smarkiau paūžti nei linksminti tokią subtilią ir gražią panelę, tačiau nedelsdamas pradėsiąs, kad niekas negalėtų tvirtinti, jog jis kada nors jos gražiosios kilnybės įsakytas arba paprašytas ko nors nepadarė ar neįvykdė.

– Žiūrėkite! – pasakė visai kitokiu balsu ir sudribęs atsisėdo prie stalo išskėtęs į šalis alkūnes, – dabar aš esu visas būrys garbingų jūsų sužadėtinio pažįstamų ir labai gerų draugų.

Jis ištraukė iš kišenės visą saują sidabrinių, padėjo juos ant stalo, susibraukė plaukus ant akių ir tingiai atkišo apatinę lūpą.

– Velniai rautų! – nutęsė jis ir metė pinigus, tarsi tai būtų kaulai. – Kad mane, vyriausiąjį garbingojo Eriko Kosės sūnų, už nieką laikytų! Ką? Tu, mėšlaėdi, manim netiki? Dešimt išmečiau, kad mane skradžiai, dešimt, net žvangtelėjo. Ar matai, šunsnuki? Sakau. Sakau, matai? Tu, nepraustaburni, matai? Ar man perpjauti tau pilvą savo Stingendaliu, kad visi regėtų tavo kepenis ir plaučius? Ką? Perpjauti? Ką! Kvaily tu neraliuotas!

Jis pašoko ir jo veidas ištįso.

– Grasini? – sušnypštė šiaurės Skonės akcentu. – Ar žinai, snargliau, kam grasini? Tegu tave pragaras, aš tave...

– Ne, ne, –pasakė savo tikruoju balsu, – nėra labai linksma taip pradėti. Ne, ne dabar! – ir jis atsisėdo, rankomis atsirėmęs į kelius, plačiai išsiskėtęs, lyg norėdamas patogiai įtaisyti savo pilvą, išpūtė žandus ir ėmė švilpauti dainą apie Rožytę ir poną Peterį. Paskui kaip įsimylėjęs užvertė akis ir jausmingai sušuko:

– Papūgaaa! Papūgėlee! – vėl švilptelėjo, bet buvo sunku tuo pat metu sudėti lūpas meilikaujančiai šypsenai.

– Lėlyte cukrine mano! – pašaukė. – Meduolėli!

– Ateik pas mane, meduti mano, ateik! Palaižyk vyno, katyte? Saldaus saldaus vyno iš puodelio?

Vėl pakeitęs balsą jis susilenkė kėdėje ir, mirksėdamas viena akimi, sukumpusiais pirštais ėmė glostyti ilgą įsivaizduojamą barzdelę.

– Lik čia, – tarė jis vylingai, – lik čia, gražuole Karena, aš tavęs niekada nepaliksiu, ir tu neturi palikti manęs. – Jo balsas pasidarė verksmingai kimus.

– Mes niekada nepaliksime vienas kito, mano širdele, niekada. Turtai, auksas, garbė, kilmingoji šlovė ir kilmingas giminės kraujas! Velniop, sakau, velniop! Man tai purvas ir pamazgos. Puikios ponios ir panelės! Velniop, sakau. Tu man šimtus kartų už jas mielesnė, grožio įsikūnijimas! Jos turi herbus ir antspaudus – kas iš to?! Tu taip pat turi herbo ženklą, tikrai turi! Raudonas įdagas ant balto peties, jį tau įkaitusia geležimi išdegino meistras Andersas, štai tavo kilmingumo ženklas. Spjaunu į savo herbą, kad tik pabučiuočiau tavo ženklą, tikrai taip padarysiu, štai kuo aš savo herbą laikau – taigi. Ar yra visoje Zelandijos žemėje bent viena kilminga moteris tokia graži kaip tu? Klausiu, ar yra? Ne, nėra, nė su žiburiu nerasi!

– Tai, be abejo, melas, – sušuko jis kitokiu balsu, pašoko ir ėmė gestikuliuoti virš stalo. – Mano žmona Idė tai turi figūrą... o kūnas, sakau tau, nevidone...

Dabar Danielis norėjo kristi atgal į kėdę, bet, Ulrikui Frederikui patraukus ją šalin, pargriuvo ir nusirito grindimis. Ulrikas Frederikas juokėsi lyg apsėstas, Mari staiga pašoko ir ištiesė abi rankas, lyg norėdama padėti Danieliui. Neūžauga pusiau gulėdamas, pusiau klūpodamas griebė už rankos ir žvelgė tokiu susimąsčiusiu ir atsidavusiu žvilgsniu, kurio ji ilgai negalės pamiršti.

Paskui jie jojo namo, ir niekas iš jų net nepamanė, kad susitikimas smuklėje ateity turės tokias pasekmes.

IX

Valstybės susirinkimas, kuris nuėmus derlių prasidėjo Kopenhagoje[27], sutraukė į miestą daugybę šalies didikų. Visi troško apginti savo teises, pasilinksminti po vasaros darbų. Be to, jiems magėjo priblokšti po karo garsiai prabilusius kopenhagiečius savo prabanga ir turtingumu bei priminti, kad siena tarp puikiųjų krašto vyrų ir minios tebestovi tvirta ir sveika, nepaisant karališkųjų privilegijų, nepaisant karinių laimėjimų ir pergalės spindesio, nepaisant daugėjančių dukatų krautuvininkų dėžutėse.

Gatvės knibždėjo prašmatniai apsirengusių didikų ir jų žmonų, išsipusčiusių liokajų ir grynaveislių arklių su sidabru puoštais pakinktais ir herbais ant

gūnių. Visuose miesto didikų namuose vyko vaišės ir pobūviai: iki vėlyvos nakties iš apšviestų salių virš miesto sklido smuikų garsai, pranešdami snaudžiantiems miestiečiams, kad geriausias šalies kraujas kaista didingai šokdamas ant parketo ir gerdamas putojantį vyną iš protėvių taurių.

Visa tai aplenkė Mari Grubę. Nebuvo nieko, kas ją pakviestų į svečius, iš dalies todėl, kad buvo manoma, jog kai kurie Grubės dėl jų ryšių su karaliaus dvaru labiau palaiko karalių nei dvarininkų luomą, o iš dalies todėl, kad senoji geroji dvarininkija atvirai nekentė pastaraisiais dešimtmečiais pagausėjusios aukščiausios diduomenės, kurią sudarė tikrieji karalių vaikai ir jų artimieji. Šitaip Mari buvo pamiršta, ir dvaras, viso valstybės susirinkimo metu gyvenęs labai uždarai, niekaip negalėjo jai visko atpirkti.

Iš pradžių jai sunkoka buvo tai pakelti, bet padėčiai nesikeičiant pabudo lengvai pažadinamas prieštaravimas, kuris paveikė taip, kad ji dar labiau prisirišo prie Ulriko Frederiko ir dar stipriau jį pamilo, nes jai atrodė, kad su ja elgiamasi neteisingai. Ir ši jos meilė vis stiprėjo, o kai tūkstantis šeši šimtai šešiasdešimtųjų metų gruodžio šešioliktą dieną jie tyliai buvo sutuokti, atrodė, kad bendram jos ir karališkojo jėgermeisterio gyvenimui atsiveria puikiausios perspektyvos. Šis titulas ir pareigos Ulrikui Frederikui buvo karaliaus dvaro malonių dalis.

Vestuvės įvyko tyliai, visiškai atvirkščiai nei sumanyta, nes jau seniai buvo nuspręsta, kad karalius iškels vestuves rūmuose, kaip Kristijonas Ketvirtasis poniai Rigicei ir Hansui Ulrikui, tačiau paskutinę valandą imta dvejoti ir manyti, kad dėl ankstesnės Ulriko Frederiko santuokos ir skyrybų reikėtų padaryti taip, kaip ir buvo padaryta.

Dabar jie jau susituokę ir sėslūs žmonės, laikas bėga, laikas teka, ir viskas gerai – ir laikas lėtėja, laikas ima slinkti, nes juk įprastas dalykas, kad Leandrui ir Leonorai kartu išgyvenus pusę metų[28] ne visada virš Leandro meilės plazda gyva dvasia, nors Leonora myli jį dar stipriau ir karščiau nei sužadėtuvių dienomis. Nes jai tebesant kaip mažam vaikui, kuriam sena pasaka atrodo nauja, kad ir kaip dažnai ją pasakotų tais pačiais žodžiais, su tais pačiais netikėtumais ir tuo pačiu amžinu „Ir aš ten buvau, alų midų gėriau“, Leandras toks reiklus, kad išvargsta, jei tik jausmas nebedaro iš jo naujo žmogaus. Ir, kai nėra visiškai girtas, iš karto išblaivėja. Iškiliai spindintis apgirtęs pasipūti-

mas, teikęs jam pusdievio pasitikėjimą ir ramybę, palieka jį, jam pasidaro baisu, jis susimąsto ir ima abejoti. Žvelgia atgal į neramų savo aistros gyvenimą, dūsauja ir žiovauja. Ir jam ilgu, jis jaučiasi kaip žmogus, kuris grįžęs namo iš užsitęsusios kelionės į svetimus kraštus prieš save vėl mato tokias pažįstamas, tokias seniai pamirštas vietas, žvelgia į jas ir stebisi, kad iš tiesų taip ilgai nebuvęs šiame gimtajame pasaulio kampelyje.

Tokios nuotaikos apimtas sėdėjo Ulrikas Frederikas lietingą rugsėjo dieną.

Jis buvo įsileidęs į vidų šunis, kad pažaistų su jais, mėgino skaityti, sužaidė *daldesą* su Mari[29]. Pylė lietus, oras netinkamas pasivaikščiojimams, todėl Ulrikas Frederikas nuėjo į arsenalą, kaip jis vadino jį, norėdamas patikrinti ir išvalyti savo lobius – kaip tik tinkamas oras – ir štai prisiminė ginklų skrynią, paveldėtą iš Ulriko Kristijono, liepė nukelti ją nuo aukšto ir dabar sėdėdamas daiktas po daikto traukė gautą palikimą.

Čia buvo paradinių špagų, melsvo atspindžio su aukso inkrustacija ir spindinčių sidabru su matine graviruote. Buvo sunkių medžioklinių peilių su vienpusėmis ašmenimis, su ilgomis ir išlenktomis tarsi liepsna, su trijų briaunų smaigalėmis ašmenimis. Buvo ir Toledo durklų, daugybė Toledo durklų, lengvų kaip nendrės ir lanksčių kaip karklo vytelės, su rankenomis iš sidabro ir agato, kaltinio aukso ir aukso su rubinais, vienas iš jų, su rankena iš paprasto ėsdinto plieno, persmeigtas per šilko juostą, kurioje raudonais stiklo karoliukais ir žaliu šilku išsiuvinėtos rožės ir vynmedžiai. Ar tai buvo apyrankė, paprasčiausia apyrankė, ar, kaip manė Ulrikas Frederikas, keliaraištis, kiauriai pervertas špaga.

„Iš Ispanijos“, – pagalvojo Ulrikas Frederikas, nes mirusysis dešimt metų tarnavo ten kariuomenėje. Et, ir jis dabar tarnautų užsienyje pas Karolį Gustavą[30], bet prasidėjo karas ir dabar jau niekad neteks pasibastyti, o juk jam tik dvidešimt treji. Visą gyvenimą praleisti šiame nuobodžiame dvare, o dar nuobodžiau dabar, kai visa diduomenė sėdi namuose. Truputį medžios, prižiūrės savo valdas, kada nors iš tėvo malonės taps slaptu patarėju, maloniai šypsosis princui Kristijonui ir vykdys savo pareigas, kartais rūpinsis nuobodžia ambasada Olandijoje, sens, kentės skausmus, mirs ir bus palaidotas Švenčiausiosios Mergelės Marijos bažnyčioje – štai koks puikus kelias jam buvo nutiestas.

Dabar Ispanijoje karas, štai kur galima pelnyti šlovę, gyventi tikrą gyvenimą, juk iš ten špaga ir raištis. Ne, jis privalo pasišnekėti su karaliumi. Dar tebelijo, iki Frederiksborgo tolimas kelias[31], bet tai nesutrukdė, jis negalėjo laukti, reikėjo viską išspręsti.

Karalius pritarė pasiūlymui. Priešingai nei visada, jis iš karto atsakė „taip", tuo didžiai nustebindamas Ulriką Frederiką, kuris visą kelią jodamas vardijo sau visus tuos dalykus, dėl ko visa tai atrodė sunku, absurdiška ir neįmanoma, – bet karalius pasakė „taip". Jau prieš Kalėdas galės išvažiuoti, iki to laiko bus žengti pirmieji žingsniai, gautas Ispanijos karaliaus atsakymas.

Atsakymas atėjo gruodžio pradžioje, Ulrikui Frederikui pavyko iškeliauti tik balandžio mėnesį. Tiek daug reikėjo prieš tai sutvarkyti: gauti pinigų, apginkluoti žmones, parašyti laiškus. Po to jis išvyko.

Mari Grubė nebuvo labai patenkinta šia kelione į Ispaniją. Ir nors ponia Rigicė įtikinėjo ją, kad labai svarbu Ulrikui Frederikui keliauti į užsienį ir pelnyti šlovę bei garbę, kad karalius galėtų ką nors ir dėl jo padaryti, nes jo didenybė, net būdamas absoliutus valdovas, vis dėlto labai jautrus žmonių apkalboms, o diduomenė tuo metu buvo tokia bjauri ir pikta, kad viską, ko tik karalius imtųsi, pateiktų juodžiausiomis spalvomis, – vis dėlto turi moterys įgimtą baimę visokiems atsisveikinimams, o čia tikrai buvo dėl ko bijoti, nes jeigu Mari galėjo nekreipti dėmesio į karo pavojus ir ilgą, pavojingą kelionę, guosdamasi tuo, kad karaliaus sūnų gerai saugos, tačiau negalėjo nugalėti baimės dėl bendro jų gyvenimo, kuris vos prasidėjęs galėjo būti sugriautas ilgo, gal ne vienerių metų išsiskyrimo. Jų meilė buvo tokia jauna ir tokia nesutvirtėjusi, ir dabar, jai tik pradėjus augti, ją negailestingai stumia į visokiausius išbandymus ir pavojus. Ar nebuvo tai tiesus griovimo kelias? Sužadėtuvių metu ji manė, kad lengva gyventi santuokoje, kai vyras ir moteris kiekvienas eina savo keliu, tačiau neilgas gyvenimas ištekėjus parodė, kad tokia santuoka – tiktai nelaimingas buvimas nenušvintamoje tamsoje. Tai jau prasidėjo, ir apsaugok Viešpatie, kad šitaip neatsitiktų jų širdyse. Bet atverti duris tokiam išsiskyrimui reiškė bandyti savo laimę.

Ir dar ji labai pavydėjo visom tom lengvabūdėm katalikėm moterėlėm Ispanijos kraštuose.

Frederikas Trečiasis[32], kuris, kaip ir daugelis kitų karalių bei valdovų tais laikais, labai domėjosi alchemija, liepė Ulrikui Frederikui surasti Amsterdame įžymųjį alchemiką italą Burį[33], išsiaiškinti, ar nežada jis vykti į Daniją, ir užsiminti jam, kad karalius ir turtingasis Kristenas Skelis[34] iš Sostrupo galėtų atsilyginti už darbus, jeigu jis persikeltų čionai.

Todėl šešiasdešimt antrųjų metų birželio mėnesį pasiekęs minėtą miestą Ulrikas Frederikas liepė Olei Borchui[35], studijavusiam čia ir Buri gerai pažinojusiam, nuvesti pas jį. Alchemikas, tuomet kokių penkiasdešimties metų amžiaus, buvo žemesnio nei vidutinio ūgio vyriškis su ryškiu polinkiu storėti, laisvos eisenos ir laikysenos, gelsvoko veido, juodų plaukų, su garbanota barzdele, apvalių skruostų, riebaus smakro, kreiva kiek pakumpusia nosimi, ir mažomis spindinčiomis akimis, apsuptomis didžiausios daugybės mažyčių ir didelių raukšlių, kurios kaip vėduoklė bėgo nuo akių kampučių, suteikdamos tuo pat metu klastingą ir geranorišką išraišką. Jis vilkėjo juodo aksomo švarku su didžiuliais rankogaliais ir muslinu aptrauktom sidabrinėm sagom, juodomis ties keliais susegamomis kelnėmis, juodo šilko kojinėmis ir buvo apsiavęs batus su didelėmis juodomis rožėmis. Atrodo, jis labai vertino nėrinius, nėriniuota buvo jo krūtinė ir kaklaskarės galai, o plačios nėrinių klostės puošė riešus ir kelnių kraštus. Jo rankos buvo baltos, storos, putlios ir mažos, su reto dydžio aukso žiedais, tad jis net negalėjo suglausti pirštų. Net ant nykščių buvo didžiuliai, brangakmeniais spindintys žiedai. Vos atsisėdęs jis susikišo rankas, nors buvo vasara, į didelę kailinę movą, nes, kaip jis pats sakė, jam visada šalo rankos.

Kambarys, į kurį jis nusivedė Ulriką Frederiką, buvo didelis ir erdvus, skliautuotom lubom ir su siaurais į viršų smailėjančiais langais aukštai sienoje. Kambario viduryje stovėjo didžiulis apvalus stalas, apsuptas medinių kėdžių, ant kurių gulėjo minkšti šilko priegalviai su ilgais sunkiais kutais kampuose. Į stalą buvo įtaisyta sidabrinė plokštė, ant jos puikavosi dvylika zodiako ženklų, planetos ir svarbiausi žvaigždynai. Ant skliauto vidury nuo rozetės nutįsusios virvės kabėjo suverti stručio kiaušiniai. Grindys buvo išdažytos pilkai su raudonais langeliais, o šalia durų prie grindų lentų trikampiu prikaltos senos pasagos. Po vienu langu stovėjo didelis koralas, po kitu – tamsi išraižyta medinė spinta su žalvario apkaustais. Kampe –

žmogaus ūgio vaškinė lėlė, vaizduojanti negrą, o palei sieną – alavo ir vario rūdos uolienos. Negras rankoje laikė sausą palmės šaką.

Jiems įsitaisius kėdėse ir apsikeitus pirmaisiais mandagumo gestais, Ulrikas Frederikas paklausė Burį – jie kalbėjosi prancūziškai – ar nesiteiktų jis atvykti ir savo išmintimi bei patarimu padėti Danijos žemės tyrinėtojams.

Buris papurtė galvą.

– Žinau, – atsakė jis, – kad Danijoje yra talentingų ir įtakingų žmonių, pasišventusių slaptajam menui, bet aš esu mokęs tokią daugybę karališkų ponų ir dvasininkų ir vietoj laukto atlygio tematydavau tik nedėkingumą ir nepagarbą, taigi esu patyręs tiek daug piktos valios ir įžūlumo, kad vargu ar daugiau imsiuosi mokyti tokio aukšto rango mokinius. Man nėra žinoma, kokia regula ar metodu vadovaujasi jo didenybė Danijos karalius atlikdamas bandymus, todėl mano žodžiuose jokio kaltinimo jam nėra, bet drįstu pareikšti, kad esu sutikęs ponų iš aukščiausių karališkųjų sluoksnių, kunigaikščių ir sosto paveldėtojų, kurie buvo tokie savo *historia naturalis** ir *materia magica*** neišmanėliai, kad pats prasčiausias turgaus šarlatanas nėra labiau prietaringas negu jie. Jie pasitiki net paplitusiais gėdingais įsitikinimais, kad pasidirbti aukso – tas pats, kas pasidaryti migdomojo gėrimo ar gydomąją piliulę. Svarbu tik turėti receptą, tuomet viską sumaišai, pastatai ant ugnies, sukalbi formulę, ir štai tau auksas. Šitai paskleidė visokie naudos ieškotojai ir neišmanantys asmenys – kad juos kur velniai! Argi žmonės nesupranta – jeigu viskas šitaip būtų, pasaulis paskęstų aukse. Tegu, nors ir teisingai gerieji autoriai spėja, jog gamtos sutvarkyta šitaip, kad tik nedidelę materijos dalį galima išgryninti ir gauti iš jos aukso, bet ir tuomet paskęstume. Ne, alchemija yra sudėtingas ir brangus menas. Čia reikalinga laiminga ranka, turi būti tam tikra ypatinga konsteliacija ir konjunkcija, kad auksas byrėte byrėtų. Ne visi metai yra palankūs auksui iš materijos išgauti, ne, ne, tik pagalvokite, tai jums ne kokia paprasta distiliacija ar sublimacija, bet kalbama apie gamtos transformaciją. Tad drįsčiau sakyti, kad sudreba gamtos dvasių buveinės kiekvieną kartą, kai gryno kibirkščiuojančio blizgančio aukso dalis išsilaisvina iš tūkstanties metų *materia vilis**** glėbio!

---

* gamtos istorija *(lot.)*.

** stebuklinga materija *(lot.)*.

*** grubi materija *(lot.)*.

– Tačiau, – tarė Ulrikas Frederikas, – leiskit paklausti, ar neįstumia žmogus tokiu paslaptingu menu savo sielos į pavojų ir pražūtį?

– Ne, ne, – karštai paprieštaravo Buris. – Ką jūs galvojate? Kas iš magų buvo didesnis už Saliamoną, kurio antspaudai, ir didysis, ir mažasis, stebuklingai išliko iki mūsų dienų? Kas davė Mozei burtų galią? Ar ne Sabao, audros dvasia, siaubingasis? – ir jis prispaudė vieno iš žiedų akmenį prie lūpų. – Taip, taip, – kalbėjo toliau, – be abejo, žinome mes didžius tamsybių vardus ir pavojingus žodžius, bjauriuosius paslapties ženklus, kurie blogam panaudoti, kaip tai daro daugybė būrėjų, burtininkų ir žiniuonių, sukausto buriančiųjų sielas pragaro grandinėm. Bet mes, mes buriam tik norėdami pirminę materiją išlaisvinti iš dulkių ir žemiškų pelenų teršalo ir maišalynės. Nes tai auksas. Auksas – originalioji pradžios materija. Ji buvo duota skleisti šviesą dar prieš tai, kai saulė ir mėnulis atsirado dangaus skliaute.

Šitaip jie ilgai kalbėjosi apie alchemiją ir kitus paslaptinguosius mokslus, kol Ulrikas Frederikas paklausė, ar Buris nesudarytų jam horoskopo iš lapelio, persiųsto per Olę Borchą prieš keletą dienų.

– Apskritai, – pasakė Buris, – aš galėčiau pasakyti, kas jums lemta, bet jeigu žvaigždžių padėtis nenustatoma tą pat valandą, kai vaikas gimsta, nebus apskaičiuotos visos smulkmenos ir rezultatu bus galima mažiau pasitikėti. Tačiau aš kai ką žinau. Taip, taip... – tarė jis ir persibraukė per akis ranka. – Jeigu būtumėt gimęs biurgeriu ir užimtumėt kuklias gydytojo pareigas, galėčiau jums papasakoti tik džiaugsmingų dalykų. Bet dabar jūsų gyvenimas ne iš lengviausių bus. Tam tikrais atvejais tenka apgailestauti, kad pasaulyje dažniausiai tokia tvarka, kad amatininko sūnus tampa amatininku, pirklio sūnus – pirkliu, valstiečio – valstiečiu, ir taip visur, nes vienintelė jų nelaimių priežastis yra ta, kad jie imasi visiškai kitokių pareigų nei dangaus kūnų padėties jų gimimo metu apspręsta būna. Jeigu, sakykime, žmogus, gimęs Avino ženklo pradžioje, imasi karinės tarnybos, tai niekas jam nesiseks: nei sužeidimai, nei menkas paaukštinimas, nei ankstyva mirtis neaplenks jo. Bet jeigu jis imasi rankų darbo kaip auksakalys ar akmentašys, viskas klosis jam kaip iš rašto. Gimęs po Žuvų ženklu, pirmoje fazėje, turi dirbti žemę, arba, jei jis labai turtingas, įsigyti daug dirbamos žemės, o gimęs paskutinėje fazėje turi ieškoti savo laimės jūroje, ar jis būtų paprastas jūrininkas, ar admirolas.

Pirma Tauro ženklo fazė laiminga kariškiams, paskutinė fazė – advokatams, Dvyniai, po kurių ženklu esate gimęs, yra, kaip sakiau, pirmoje fazėje laimingi gydytojams, o antroje fazėje – pirkliams. Bet leiskite pažiūrėti į jūsų ranką!

Ulrikas Frederikas ištiesė ranką. Buris priėjo prie trikampio iš pasagų ir patrynė į jį savo batus, kaip ėjikas lynu patrina padus į lentą su kanifolija prieš lipdamas ant lyno. Po to pažiūrėjo į ranką.

– Taip, – tarė jis, – matau, šlovės linija sveika ir ilga, tęsiasi kiek tik gali, bet karūnos nesiekia. Laimės linija kai kur išblanksta, bet toliau darosi vis ryškesnė. Štai gyvenimo linija, deja, atrodo visiškai apgailėtinai. Jūs turite būti labai atsargus, kol sukaks dvidešimt septyneri metai, nes iki tol jūsų gyvenimas rūsčiai ir paslaptingai bus pavojuje. Bet vėliau linija ryški ir stipri iki pat senatvės, nors iš jos išeina tik viena atšaka, ak ne, yra dar viena – mažesnė. Taip, turėsite atžalų iš dviejų santuokų, bet nedaug.

Jis paleido ranką.

– Klausykite, – tarė, – jums gresia pavojus, bet iš kur, nematau, tačiau aišku, kad ne kare. Jeigu jūs nukristumėte, ar kokia kita nelaimė jums atsitiktų kelionėje, imkite štai šiuos tribriaunius malachitus, jie ypatingi. Pažiūrėkite, šiame žiede pats turiu tokių, kurie saugo nuo kritimo jojant ar karietai apvirtus. Imkite juos, nešiokite ant nuogos krūtinės arba duokite įtaisyti juos į žiedą, tuomet iš tos vietos auksą pašalinkite, nes jie turi su kūnu liestis, jeigu skirti saugoti. O štai, žiūrėkite – jaspio akmuo. Matote, jame kažkas panašaus į medį. Jis yra labai retas ir nuostabus, gera priemonė nuo ginklo dūrio ir skystų nuodų. Dar kartą prašau jūsų, mano brangusis jaunuoli, saugotis, ypač moterų. Tikrai nežinau, tačiau yra ženklas, rodantis, kad pavojus blykstelės moters rankoje. Bet tikrai nežinau, todėl saugokitės ir draugų, ir tarnų, šalto vandens ir ilgų naktų.

Ulrikas Frederikas draugiškai priėmė dovanas ir kitą dieną nepamiršo pasiųsti alchemikui brangią grandinėlę, dėkodamas už gerus patarimus ir saugančius akmenis.

Po to be sustojimų jis keliavo iki pat Ispanijos.

X

Tą pavasario dieną kieme pasidarė labai tylu, kai arklių kanopų kaukšėjimas nutilo tolumoje. Durys dar buvo atviros po išvykimo sumaišties, stalas, prie kurio valgė Ulrikas Frederikas, dar nenudengtas, jo servetėlė tebegulėjo prie stalo įrankių taip, kaip jis ją buvo sulamdęs, o šlapi jo raiteliškų batų pėdsakai tebetamsavo ant grindų.

Ten, prie didžiojo triumo, prisispaudęs ją prie krūtinės, jis bučiavo ir bučiavo atsisveikindamas ir mėgindamas paguosti pažadais greitai sugrįžti.

Nejučia ji priėjo prie veidrodžio, tarsi norėdama pažiūrėti, ar neliko jame jo atvaizdo, tokio, kokį matė prieš akimirką jo glėbyje. Jos pačios vienišas, prislėgtas atvaizdas, jos išblyškęs, užverktas veidas pasitiko ieškantį žvilgsnį lygiame spindinčiame veidrodžio paviršiuje.

Vartai apačioje buvo uždaryti, tarnas nurinko stalą, Neras, Pasandas, Rumoras ir Delfinas, jo mylimieji šunys, buvę uždaryti, ėmė inkšdami lakstyti po kambarį ir uostinėti pėdsakus. Mari norėjo juos pašaukti, bet pro ašaras negalėjo. Pasandas, didelis rudas kurtas, priėjo prie jos. Ji atsiklaupė ir ėmė tapšnoti ir glostyti, bet šuo susirūpinęs vizgino uodega ir žiūrėdamas savo didžiulėmis akimis tiesiai jai į veidą inkštė.

Tos pirmos dienos – kaip viskas buvo tuščia ir liūdna, kaip lėtai slinko laikas, kaip sunkiai ją slėgė vienatvė ir kaip kartais skaudžiai, lyg druska žaizdą, ją graužė ilgesys.

Taip, tai buvo pirmosios dienos, bet po kurio laiko viskas ėmė eiti išvien – tamsa ir tuštuma, ilgesys ir skausmas, ir šitaip diena iš dienos kaip sniegas, kuris krenta dribsniais, viena lėta snaigė po kitos, tuomet jai užėjo keistas neviltingas abejingumas ir ramybė, beveik nejautrumas, kuris patogiai įsitaiso jaukiame kančios prieglobstyje.

Ir vėl staiga visiškai kitaip.

Visi nervai įsitempė įdirgę, visos gyslos pulsavo gyvenimo ištroškusiu krauju, o jos vaizduotė, kaip dykumos oras, buvo kupina spalvingų paveikslų ir žavingų regėjimų.

Tokiomis dienomis Mari jautėsi lyg kalinys, regintis, kaip jo jaunystė, pavasaris po pavasario, bėga pro šalį, be žiedų, pilka ir tuščia, nuolatos

nykstanti, niekada nesugrįžtanti. Ir jai atrodė, kad skaičiuojama laiko suma – po skatiką už valandą, kad laikrodžiui išmušus, viena iš jų krenta skambčiodama po kojų, subyra ir virsta dulkėmis. Tuomet iš gyvenimo ilgesio ji galėdavo laužyti rankas ir šaukti lyg kankinama.

Mari retai pasirodydavo karaliaus dvare arba pas gimines, nes etiketas reikalavo daugiau laiko leisti namuose, o kadangi ji nebuvo linkusi priiminėti svečių, greitai jie liovėsi lankytis, ir ji buvo palikta visiškai viena.

Netrukus dėl tų vienišų apmąstymų ir liūdesio užėjo tingi apatija, ištisas dienas ir naktis ji gulėdavo lovoje, stengdamasi išlaikyti pusiau budrią, pusiau mieguistą būseną, kuri sukėlė pasakiškas svajas, ryškumu taip toli pralenkiančias miglotus sveiko miego reginius, kad atrodė beveik tikroviškos ir net atstojo gyvenimą, apie kurį svajojo.

Kas dieną ji darėsi vis irzlesnė, net mažiausias triukšmas sukeldavo jai skausmą, kildavo keisčiausios mintys ir staigūs beprotiški norai, galėję priversti suabejoti jos proto būkle.

Iš tiesų buvo likę visai nedaug tarp beprotybės ir to keisto geismo, kurio apimta ir vedama ji buvo pasiryžusi vienam ar kitam poelgiui tik todėl, kad jį įvykdytų, o ne todėl, kad tam būtų priežasčių arba ji to norėtų.

Kartais būdavo, kad, stovint prie atviro lango ir pasilenkus žiūrint žemyn į akmenimis grįstą kiemą, ją nupurtydavo gundantis impulsas pulti žemyn, ir tik tam, kad tai padarytų. Bet tą pačią akimirką vaizduotėje šokusi žemyn, Mari pajusdavo aštrų šaltą šiurpulį, kuris atsiranda šokant iš aukštai, ir ji puldavo šalin nuo lango į kambario gilumą, visa drebėdama iš baimės ir regėdama save gulinčią kraujuose ant kieto grindinio, ir regėdavo tai taip aiškiai, jog negalėdavo neprieiti prie lango pažiūrėti žemyn, kad išvaikytų reginį.

Mažiau pavojingas ir kitokio pobūdžio buvo troškimas, kurį Mari jausdavo, kai kartais imdavo apžiūrinėti savo nuogą ranką ir beveik smalsiai stebėdavo, kaip po balta oda vinguriuoja mėlynos ir tamsiai violetinės gyslos, – troškimas suleisti dantis į tą baltą putlumą. Ji iš tiesų paklusdavo savo norui ir kąsdavo kaip žiaurus žvėriūkštis, palikdama žymę po žymės, bet kai iš tikrųjų suskausdavo, iš karto liaudavosi ir imdavo glostyti ir gailėtis nuskriaustos rankos.

O kartais jai nei iš šio, nei iš to šaudavo išsirengti nuogai tik tam, kad susivyniotų į storą raudono šilko užuolaidą ir jaustų vėsų blizgančios medžiagos glotnumą arba pridėtų prie nuogos nugaros šaltą kaip ledas plieno durklą.

Tokių keistenybių buvo daug.

Po keturiolikos mėnesių grįžta Ulrikas Frederikas namo. Tai buvo vieną liepos mėnesio naktį. Mari negalėjo užmigti, gulėjo ir klausėsi pratiso vasaros vėjo švilpimo, apimta įvairiausių minčių.

Paskutiniąsias aštuonias dienas ji kiekvieną valandą laukė Ulriko Frederiko, trokšdama jo sugrįžimo, bijodama jo sugrįžimo. Ar viskas bus kaip seniau, prieš keturiolika mėnesių? Vieną akimirką jai atrodė, kad ne, kitą – kad taip. Ji taip paseno per tą laiką, pasidarė tokia prislėgta ir tyli, o jis grįš namo pripratęs prie spindesio ir sujudimo, dar labiau atkutęs ir pajaunėjęs, ras ją išsiblaškiusią ir sunykusią, slogios nuotaikos, sunkiai velkančią kojas, visiškai ne tokią, kokia buvo. Ir pirmojo susitikimo metu jis toks svetimas ir šaltas, ir tai dar labiau ją išgąsdins. Jis nusisuks nuo jos, bet ji niekada nuo jo nenusisuks, niekada, niekada. Ji bus jam kaip motina. Ir kai pasaulis stos prieš jį, jis ateis pas ją, ir ji guos jį, bus jam švelni, kęs nepriteklių, kentės dėl jo ir verks, viską dėl jo padarys. Po to Mari vėl imdavo atrodyti, kad vos jį pamačius viskas bus kaip buvo, jie siaus po kambarį kaip išdykę pažai, triukšmaus ir dūks, sienos aidės nuo juoko ir džiaugsmo šūksnių, o kampai ims šnabždėti bučiniais.

Taip galvodama užsnūdo, ir į jos sapną ėmė veržtis triukšmas bei sujudimas. Kai pabudo, triukšmas tebesigirdėjo: greitų žingsnių dundėjimas laiptais, varstomų durų ir vartų garsai, karietų ratų dardėjimas gatvėje ir arklių kanopų caksėjimas į grindinį.

„Jis!" – pagalvojo Mari, pašoko, griebė nuo lovos dygsniuotą antklodę ir, įsisupusi į ją kaip į apsiaustą, nulėkė per kambarius. Svetainėje sustojo, čia ant grindų medinėje žvakidėje švietė lajinė lempa, keletas žvakių šakotose žvakidėse buvo uždegtos, per visą šį sujudimą tarnas išbėgo nebaigęs darbo. Už durų kažkas kalbėjosi. Tai buvo Ulriko Frederiko balsas. Mari sudrebėjo iš susijaudinimo.

Durys atsivėrė, ir jis įsiveržė su skrybėle ant galvos, apsisiautęs apsiaustu, norėjo pagauti ją į glėbį, bet pagavo tik ranką, nes ji atšoko atgal. Jis atrodė toks svetimas, ji nepažino jo drabužių, įdegęs ir pastorėjęs, po apsiaustu vilkėjo keistus rūbus, kokių ji niekad nebuvo mačiusi. Tai nauja mada: ilga liemenė ir kailiu apsiūtas surdutas. Tai labai pakeitė Ulriko Frederiko figūrą, padarė jį dar sunkiau atpažįstamą.

– Mari! – sušuko jis. – Mergaite mano, širdele. – Ir jis taip patraukė į save, kad jai dilgtelėjo riešą ir ji sudejavo iš skausmo. Bet Ulrikas Frederikas nepastebėjo. Jis buvo visiškai girtas, nes naktis šaltoka ir paskutinėje smuklėje jį gerai pavaišino.

Mari priešinimasis nepadėjo. Ulrikas Frederikas aistringai bučiavo ją ir plojo jai per nugarą. Galiausiai ji ištrūko iš jo glėbio ir pabėgo į artimiausią kambarį. Jai kaito skruostai ir kilnojosi krūtinė. Tačiau ji pagalvojo, kad toks sutikimas gali būti kiek keistas, ir grįžo atgal.

Ulrikas Frederikas stovėjo toje pačioje vietoje visiškai sutrikęs, nepajėgdamas sutelkti išblaškytų minčių ir suvokti, kas čia vyksta, bei mėgindamas atsegti apsiausto sagtį, bet jo sąmonė ir rankos buvo visiškai bejėgės. Kai Mari sugrįžo ir išlaisvino jį iš apsiausto, sumojo, kad viskas, kas vyksta, tikriausiai yra pokštas, ir ėmė kimiai juoktis. Jis daužė sau per šlaunis, raitėsi ir sukiojosi, svirduliuodamas ir šelmiškai grasindamas Mari, džiugiai ir paprastai juokėsi, norėjo pasakyti kažką linksmo, jau buvo besakąs, bet negalėjo ištarti ir galiausiai visiškai atsipalaidavęs, pagautas juoko priepuolio sudribo į krėslą, stenėdamas ir dusdamas nuo kvatojimo, laiminga, plačia, per visą veidą šypsena.

Pamažu šypseną keitė mieguistas rimtumas. Jis atsistojo, ėmė tyliai nepatenkintas didingai žingsniuoti po kambarį, pagaliau atsistojo prie židinio, priešais Mari, atsirėmęs viena ranka į šoną, kita – į atbrailą – vis dar kamuojamas stiprių pagirių – iš aukšto žiūrėjo į ją.

Dabar jis rėžė ilgą nerišlią girto vyro kalbą apie savo didybę, apie pagarbą, kurią jam rodė užsienyje, ir apie laimę, kuri teko Mari, paprasto dvarininko dukrai, būti žmona žmogaus, kuris, jeigu būtų norėjęs, būtų galėjęs parsivesti karališko kraujo princesę. Paskui be jokios priežasties ėmė aiškinti, kad jis nori būti šeimininkas savo namuose, ir šaukė Mari, kad būtų tokia klusni, tokia klusni, kad iš jos negirdėtų jokių išvedžiojimų, kad nė žodelio, nė vieno. Kad

ir kaip jis ją iškėlęs, vis tiek ji liksianti jo vergė, jo mažytė vergė, mažytė gerutė vergė. Staiga pasidarė švelnus kaip žaidžianti lūšis, verkė ir šaipėsi, lindo prie Mari su girtuoklio įkyrumu, grubiom glamonėm ir šiurkščiais meilės žodžiais, neišvengiamais, nesulaikomais.

Kitos dienos rytą Mari pabudo daug anksčiau už Ulriką Frederiką. Beveik su neapykanta žvelgė į miegančią šalia jos būtybę. Riešas ištino ir labai maudė po vakarykščio šiurkštaus pasisveikinimo. Jis gulėjo stiprias rankas pasikišęs po tvirtu plaukuotu sprandu. Jai atrodė, kad krūtinė kvėpavo nerūpestingai ir įžūliai, raudonose drėgnai blizgančiose lūpose – tingi, soti šypsena.

Žiūrėdama į jį Mari išbalo iš pykčio ir paraudo iš gėdos. Beveik svetimas po ilgo išsiskyrimo jis įsibrovė reikalaudamas jos meilės kaip teisėto dalyko, išdidus ir tikras jos sielos atsidavimu ir prieraišumu, kaip žmonės būna įsitikinę, kad ras baldus ten pat, kur tie stovėjo jiems išeinant. Tikras, kad jo ilgėjosi, tikras, kad ilgesingi verksmai iš jos virpančių lūpų lėkė pas jį į tolimus tolius, tikras, kad visų jos troškimų tikslas buvo jo glėbys...

Atsikėlęs Ulrikas Frederikas rado Mari pusiau sėdinčią, pusiau gulinčią ant sofos mėlynajame kambaryje. Ji buvo išbalusi, veido bruožai subliūškę, nuleistos akys, o skaudanti ranka laisvai gulėjo ant kelių, apvyniota nėriniuota nosine. Jis norėjo ją paimti, bet Mari lėtai ištiesė kairiąją ir skausmingai šypsodamasi atlošė galvą.

Ulrikas Frederikas šypsodamasis pabučiavo ištiestą ranką, juokaudamas pasakė keletą žodžių apie savo elgesį vakar vakare, teisindamasis, kad visą tą laiką, kai buvo Ispanijoje, neteko jam nė karto gerai išgerti, nes ispanai apie gėrimą nieko išmano. Dar pridūrė, kad, atvirai pasakius, jis mieliau geria netikrą alikantą ir malagą iš Johano Leno smuklės arba iš alaus rūsio nei tą saldžią velniavą, kuria ten vaišina.

Mari tylėjo.

Pusryčių stalas stovėjo padengtas ir Ulrikas Frederikas paklausė, ar nesėstų jie valgyti.

Mari nieko nenorėjo, atsiprašė – tegu jis valgąs vienas, ji nenorinti, jai labai skaudą ranką, jis ją smarkiai užgavęs.

Tuomet jis suprato, kuo nusikalto, norėjo pamatyti skaudančią ranką ir pabučiuoti ją, bet Mari greitai paslėpė ją suknelės klostėse ir pažiūrėjo į Ulriką Federiką, kaip jis sakė, tigrės, ginančios savo bejėgį jauniklį, žvilgsniu. Jis ilgai prašė, bet veltui. Tada juokdamasis atsisėdo prie stalo ir ėmė valgyti su tokiu apetitu, kad tai labai suerzino Mari. Bet jis negalėjo ramiai sėdėti: kas minutę pribėgdavo prie lango pažiūrėti į gatvę, nes visos gimtųjų namų sienos jam atrodė tokios naujos ir keistos. Greitai nuo to lakstymo jis po visą kambarį išmėtė pusę to, kas buvo padengta ant stalo: alus stovėjo ant vienos palangės, duonriekis peilis – ant kitos, servetėlė kabėjo ant vazos, stovinčios ant paauksuoto vienakojo staliuko, o riestainis gulėjo ant staliuko kampe. Pagaliau jis pavalgė, atsisėdo prie lango ir šitaip sėdėjo ilgai, žiūrėdamas pro jį ir kalbėdamasis su Mari, kuri, gulėdama ant sofos, retsykiais jam atsakinėjo, arba visai neatsakydavo.

Galiausiai ji atsistojo ir priėjo prie lango, kur sėdėjo Ulrikas Frederikas. Atsiduso ir liūdnai įsistebeilijo į erdvę.

Ulrikas Frederikas šypsojosi ir nepaliaudamas suko ant piršto žiedą su antspaudu.

– Ar papūsti skaudančią ranką? – pasakė jis graudžiu, užjaučiamu balsu.

Mari nuplėšė nėriniuotą nosinę nuo rankos netardama nė žodžio ir žiūrėjo tolin kaip žiūrėjusi.

– Šitaip ji, vargšelė, sušals, – pasakė jis ir pažvelgė į viršų.

Mari atsirėmė, matyt, nesąmoningai skaudančia ranka į palangę ir ėmė barbenti pirštais, lyg grodama klavikordu: pirmyn – atgal, iš saulės į karnizo šešėlį ir vėl iš šešėlio į saulę, pirmyn ir atgal.

Ulrikas Frederikas patenkintas šypsojosi žiūrėdamas į gražią baltą ranką, kuri tarsi vikrus kačiukas žaidė ir dūko ant palangės: susigūždavo lyg prieš šuolį, sukosi ir raitėsi, išlenkė nugarą, bėgte puolė prie peilio, palietė jo rankeną, atsitraukė atgal, išsitiesė ant palangės, vėl lėtai prisėlino prie peilio, apsivijo apie rankeną, pasuko ašmenis į saulę ir tuoj pat pakilo su visu peiliu...

Tą pačią akimirką peilis žaibiškai smeigė Ulrikui Frederikui į krūtinę, bet jis apsigynė ranka. Ašmenys perrėžė ilgus nėriniuotus rankogalius iki pat rankovės. Išmušęs peilį, kuris nukrito ant grindų, jis pašoko surikęs iš siaubo, kėdė nuvirto – viskas įvyko per vieną akimirką, lyg vienu mostu.

Mari mirtinai išbalo, prispaudė rankas prie krūtinės. Žvilgsnis sustingęs, kupinas baimės, nukreiptas į tą vietą, kur ką tik sėdėjo Ulrikas Frederikas. Po to vokai nusileido ir iš lūpų išsiveržė čaižus juokas... Be garso, lėtai ji sudribo ant grindų, lyg prilaikoma nematomų rankų.

Žaisdama peiliu Mari staiga pastebėjo, kad Ulriko Frederiko nesusegti nėriniuoti marškiniai apnuogino krūtinę, tą pat akimirką jai kilo nesąmoningas noras suvaryti šaltą, blizgančią geležtę į baltą krūtinę. Ji taip ir padarė. Ne todėl, kad norėjo nužudyti arba sužeisti, o tikriausiai todėl, kad peilis buvo šaltas, o krūtinė šilta, arba galbūt todėl, kad jos ranka skaudanti ir silpna, o krūtinė stipri ir sveika. Bet pirmiausia todėl, kad Mari negalėjo susivaldyti, nes jos valia neturėjo galios protui arba jos protas neturėjo galios jos valiai.

Ulrikas Frederikas stovėjo išbalęs, atsirėmęs ranka į padengtą pusryčių stalą. Jis taip drebėjo, kad virpėjo net stalas ir indai žvangėjo vienas į kitą. Baimė nebuvo būdinga Ulrikui Frederikui, drąsos jam nestigo, bet viskas įvyko taip netikėtai, viskas buvo taip beprotiškai nesuvokiama, kad jis tik su baime, kaip vaiduoklį pamatęs, galėjo galvoti apie kūną, kuris tyliai, be gyvybės žymių gulėjo prie lango. Burio žodžiai apie pavojų, blykstelėsiantį moters rankoje, vėl suskambo jo ausyse. Jis puolė ant kelių ir ėmė melstis. Nes visas tikras saugumas, visi protingi lūkesčiai paliko žemišką gyvenimą ir visas žmogiškas tikrumas taip pat. Nes viską valdė dangus, viską tvarkė nežinomos dvasios, viską lėmė nežemiškos jėgos ir ženklai. Tačiau kodėl ji turėjo jį žudyti, kodėl, Dieve Visagali, kodėl, kodėl?.. Todėl, kad tai turėjo įvykti. Turėjo.

Beveik vogčiomis jis pakėlė peilį, perlaužė geležtę ir įmetė į tuščią židinį.

Ar tik ji nesusižeidė? Ne, peilis švarus, jokio kraujo ant jo rankogalių, bet ji gulėjo tyliai, visai kaip mirusi. Jis pribėgo prie jos ir pakėlė ant rankų.

Mari atsiduso, atsimerkė, sustingusiu ir negyvu žvilgsniu pažiūrėjo tiesiai priešais save, pamatė Ulriką Frederiką, apkabino jį, ėmė bučiuoti ir glamonėti, bet neištarė nė žodžio. Nors ji laiminga šypsojosi, vis dėlto jos akyse buvo klausianti baimė. Ji pažiūrėjo į grindis tarsi kažko ieškodama, staiga griebė Ulrikui Frederikui už riešo, pačiupinėjo rankovę ir pamačiusi, kad ji perrėžta, o rankogalis suplėšytas, ėmė šaukti iš siaubo:

– Vis dėlto aš tai padariau! – šaukė ji. – Ak, Dieve, ak, dangau, neleisk man išprotėti, meldžiu! Bet kodėl tu nieko neklausi, – pasakė ji Ulrikui Frederikui,–

manęs kaip kokios nuodingos gyvatės? Šiaip ar taip, Dievas mato, nėra mano kaltės. Užėjo man kažkas, kas valdė mano ranką. Bet tu netiki, kaip tu gali patikėti? – verkė ir dejavo ji.

Bet Ulrikas Frederikas visiškai ja tikėjo. Juk tai buvo jo paties minčių patvirtinimas ir jis guodė ją žodžiais ir glamonėmis. Nepaisant to, jautė jai slaptą baimę kaip neprotingam įrankiui blogųjų dvasių rankose. Ir jis nenugalėjo tos baimės, nors Mari diena dienon pasitelkdavo visą savo moterišką sumanumą, kad laimėtų jo pasitikėjimą. Pirmąjį rytą ji širdyje prisiekė, kad Ulrikui Frederikui teks parodyti visą savo gerumą ir būti labai kantriam, kad ją vėl laimėtų, o dabar ji elgėsi taip, tarsi būtų prisiekusi ką kita: kiekviename žvilgsnyje – maldavimas, kiekviename žodyje – nuolankūs pažadai, o tūkstančiais smulkmenų, rūbais ir gestais, gudriom staigmenom ir švelnia pagarba šimtus kartų per dieną išpažino jam savo karštą ilgesingą meilę. Ir jeigu jai reikėtų įveikti tik prisiminimus apie to ryto sceną, pergalė būtų garantuota.

Bet skersai kelio jai stovėjo didesni priešai. Ulrikas Frederikas kaip vargšas princas iškeliavo iš šalies, kur galinga diduomenė nelaikė karaliaus nesantuokinio vaiko sau lygiu. Vienvaldystė buvo dar visai naujas dalykas, o požiūris, kad karalius – tai žmogus, perkantis sau valdžią tuo, kad dalija valdžią, buvo labai seniai įsišaknijęs. Pusdievio aureolė, kuri vėlesniais laikais švietė virš absoliutaus vienvaldžio, jeigu ir spindėjo, buvo dar tokia blanki ir silpna, kad akino tik stovinčius visai šalia.

Iš šio krašto Ulrikas Frederikas patraukė tarnauti Pilypo Ketvirtojo dvare. Čia jį apibėrė dovanomis, apsupo pagarba, suteikė Ispanijos grando titulą ir elgėsi su juo kaip ir su Don Chuanu Austru, nes Ispanijos karalius labai norėjo per jo asmenį pasveikinti Frederiką Trečiąjį ir besaikiu dosnumu bei malonėmis išreikšti savo pritarimą valdymo pokyčiams Danijoje ir pripažinti karaliaus Frederiko pastangas stoti vienon greton su kitais monarchais.

Išaukštintas ir apsvaigęs nuo visos tos šlovės, kuri visiškai pakeitė požiūrį į save, Ulrikas Frederikas greitai suprato, kad pasielgė neatleistinai lengvabūdiškai paimdamas į žmonas paprasto dvarininko dukrą. Mintys, kaip čia atsigriebti už savo neįžvalgumą, mintys apie jos išaukštinimą ir apie skyrybas su ja maišėsi pynėsi jau keliaujant namo, o kai prie jų prisidėjo prietaringa baimė, kad iš Mari kyla grėsmė jo gyvybei, jis nusprendė kurį laiką,

kol sugalvos, ką daryti toliau, elgtis su ja šaltai ir iškilmingai, atmetant bet kokį mėginimą atgaivinti senus idiliškus santykius.

Frederikas Trečiasis, kuris anaiptol nebuvo neįžvalgus žmogus, greitai pastebėjo, kad Ulrikas Frederikas nėra patenkintas savo santuoka, ir suprato to priežastis. Todėl naudojosi kiekviena proga išskirti ir pagirti Mari Grubę, apsupo ją savo palankumu ir apibėrė malonėmis, tikėdamasis taip išaukštinti ją Ulriko Frederiko akyse ir sugrąžinti jo palankumą jai, bet iš to nieko gero neišėjo, tik paskatino susiburti prieš išrinktąją būriui budrių ir pavydžių priešų.

Tą vasarą, kaip, beje, dažnai būdavo ir anksčiau, karališkoji šeima gyveno Frederiksborge.

Ten išvyko ir Ulrikas Frederikas su Mari, nes reikėjo padėti sugalvoti ir apsvarstyti visokias iškilmes ir eisenas, kurios turėjo įvykti rugsėjo ir spalio mėnesį, kai Saksonijos kurfiurstas atvyks susižadėti su princese Ona Sofija[36].

Kol kas dvariškių buvo labai mažai, padaugėti jų turėjo tik rugpjūčio pabaigoje, kai prasidės baletų ir kitų pasilinksminimų repeticijos. Tad čia buvo labai tylu, ir visi leido laiką kaip kas išmanė. Ulrikas Frederikas beveik kiekvieną dieną medžiodavo ir žuvaudavo.

Karalius darbavosi prie savo tekinimo staklių arba laboratorijoje, kurią buvo įsakęs įrengti viename iš bokštelių, o karalienė su princesėmis siuvinėjo, ruošdamosios būsimoms šventėms.

Kas rytą Mari Grubė vaikščiodavo alėja, vedančia iš miško prie nedidelio žvėryno vartų.

Ji buvo čia ir šį kartą.

Tolimajame alėjos gale jos raudona suknia ryškiai švietė juodo tako ir žalių lapų fone.

Mari lėtai artėjo.

Daili juodo veltinio skrybėlė be papuošalų, išskyrus nedidelį perlų vėrinį ir blizgantį sidabru įrémintą soliterą ant atlenkto skrybėlės krašto, lengvai liečiantį sunkiomis garbanomis sugulusius plaukus. Suknios liemuo suveržtas ir prigludęs, iki alkūnių siauros rankovės toliau kilo giliomis įpjovomis,

susegtomis perlamutro sagomis ir papuoštomis odos spalvos šilku, smulkūs pinikai dengė nuogas rankas. Suknelė šiek tiek vilkosi žeme, iš šonų suraukta, o priekyje krito apvaliomis klostėmis, atidengdama juodomis ir baltomis juostomis išmargintą šilkinį sijoną, tokį ilgą, kad vos galėjai matyti jos kojas apmautas kojinėm ir apautas perlais užsagstytais bateliais. Rankoje ji laikė vėduoklę iš gulbės ir varno plunksnų.

Prie vartelių ji sustojo, pūstelėjo į delną ir pridėjo iš pradžių prie vienos, paskui prie kitos akies, nuskynė šakelę ir priglaudė vėsius lapus prie kaistančių vokų, tačiau vis tiek buvo matyti, kad ji verkia. Tada įėjo pro vartelius, patraukė link rūmų, vėl grįžo atgal ir pasuko šoniniu takeliu.

Mari jau buvo dingusi tarp tamsiai žalių buksmedžių gyvatvorių, kai alėjos gilumoje pasirodė keista išvargusi pora: vyriškis, kuris lėtai klibinkščiavo, tarsi ką tik atsikėlęs po sunkios ligos, rėmėsi į moteriškę, apsisiautusią senamadiškos medžiagos apsiaustu ir su didžiuliu žaliu šydu ant akių. Vyras norėjo eiti greičiau, negu įstengė, o moteriškė vis prilaikė jį ir tipeno šalia bambėdama.

– Na na! – murmėjo ji. – Tik spėk vilkti kojas, nes leki kaip iškleręs ratas kreivu keliu. Ligoniui ir eiti dera kaip ligoniui. Eik ramiai! Ar nesakė tau Liungės žiniuonė? Ar tai tau tokiomis kojomis skubėti, kai jos tokios netvirtos ir neremia kaip senų šiaudų grįžtės.

– Dieve Dieve, ir kas toms kojoms pasidarė! – verkšleno ligonis ir sustojo, kai keliai ėmė drebėti. – Dabar jos visai nematyti, – ilgesingu žvilgsniu pažiūrėjo pro vartelius, – visai nematyti! Dvaro kurjeris sakė, kad šiandien pramogauti nevažiuos, o iki rytdienos tiek ilgai laukti!

– Na jau, laikas kaipmat praeis, Danieliuk, o šiandien gali pailsėti, rytoj stipresnis būsi. Galėsim sekti jai iš paskos per visą mišką, iki pat vartelių, taip ir padarysim. O dabar eisime namo, tu atsigulsi ant minkštos sofos, išgersi gerą kaušą alaus. Po to pažaisim pakištynes, ateis vynininkas Reinholdtas, kai jų šviesybės ponai bus pavalgę. Paklausi, kokios naujienos, sulošim lanterį[37], o saulė jau už kalnų bus. Taip ir bus, Danieliuk, taip ir bus!

– Taip, taip ir bus, taip ir bus! – irzliai atkirto Danielis. – Tu su savo lanteriu... kai mano smegenys kaip lydytas švinas, o galva plyšte plyšta ir... Padėk man nusigauti iki kelkraščio, noriu prisėsti... Štai taip, štai taip... ar aš

protingas, Magnile? Ar protingas? Aš beprotis kaip musė butely, juk taip? Kryžiau šventas! Ar vyriška tokiam neišnešiotam išsigimėliui, vargšui luošiui sulaužyta nugara graužtis dėl meilės princo žmonai? Ar protinga, Magnile, visas akis dėl jos pražiūrėti, orą lyg į krantą išmestai žuviai gaudyti, kad bent spindulėlį jos atvaizdo pamatytum, lūpom liesti dulkes, kuriomis ji žengė, ar protinga, klausiu? Ak, kad ne sapne, Magnile, pasilenktų ji virš manęs, uždėtų savo baltą rankutę ant mano skaudančios krūtinės arba gulėtų tyliai kvėpuodama, sušalusi ir apleista, ir neturėtų nieko, kas ją apgintų, tik mane... arba bent trumpai akimirkai sūkuriu pralėktų, balta balta kaip nuoga lelija! Bet tai tik svajos, tik dūmai, tuštybė ir niekingi muilo burbulai.

Jie patraukė toliau.

Prie vartelių sustojo.

Įsirėmęs rankomis į vartelius Danielis žiūrėjo pro tvorą.

– Štai ten! – pasakė jis.

Tylus ir šviesus žvėrynas skendėjo saulėtame ore ir saulėtoje lapijoje. Žvirgždas ir šukės ant tako atspindėjo šviesą virpančiais spindulių pluošteliais, sklandė blizgantys voratinkliai, sausi pumpurai, atsiskyrę nuo bukų šakų, supdamiesi krito žemyn, o aukštai mėlynam danguje ratus suko rūmų balandžiai saulės paauksuotais sparnais.

Vos girdimai sklido šokių melodija, kurią skambino tolima liutnia.

– Koks kvailys! – murmėjo Danielis. – Ar kas patikėtų, Magnile, kad žmogus, turintis brangiausią Indijos deimantą, jo nebrangintų ir vaikytųsi spalvotų stikliukų? Mari Grubė ir... Karena Fiol! Argi jis protingas? Žmonės mano, kad jis medžioklėje, jie taip mano, nes jis įsako eiguliui prišaudyti paukščių ir grįžta namo slankų ir perkūno oželių ryšuliais nešinas. O tuo tarpu jis Liungėje su mergiščia parsidavėle linksminasi ir flirtuoja. Tfu, tfu, kad tu kur skradžiai į pragarą už tokius purvinus darbelius! O pats toks pavydus paukštytei, kad nepaleidžia jos iš akių nė vienai dienai, o...

Lapai sušlamėjo ir prieš jį, prie vartelių, išdygo Mari Grubė.

Sode pasukusi kitu keliu ji atsidūrė prie aptvaro, kur buvo laikomi briedžiai ir elniai, iš čia nuėjo prie pavėsinės, stovinčios prie pat vartelių. Tada ji ir išgirdo Danieliaus žodžius Magnilei, ir dabar:

– Kas jūs? – paklausė ji. – Ir ar tiesa tai, ką sakėte?

Danielis vos galėjo išsilaikyti už vartelių krašto, šitaip jį purtė.

– Danielis Knopfas, garbingoji *madame*, pamišėlis Danielis, – atsakė jis. – Nepaisykite jo kalbų, ką jo liežuvis tauškia. Kur tiesa, o kur melas... Minkštimas galvoje, ir mala liežuviu, mala, ne kitaip.

– Meluojate, Danieli!

– Taip, taip, Dieve mano! Žinoma, meluoju, nes tikrai čia, garbingoji *madame*, – ir jis pirštu dūrė sau į kaktą, – čia tikrai Jeruzalės griuvėsiai. Nusilenk, Magnile, nusilenk kukliai ir pasakyk garbingajai *madame* Giuldenleu, kad iš proto išėjau – nesigėdyk! Viešpatie Dieve, juk visi mes turime savo nuodėmių ir silpnybių! Tik pasakyk, Magnile, kad beprotybės mumyse tiek, kiek Viešpats mums jos davė.

– Ar iš tiesų jis iš proto išsikraustė? – paklausė Mari Magnilės.

Magnilė sutrikusi pritūpė, griebė pro vartelių strypus Mari suknios kraštą ir pabučiavo jį. Ji atrodė labai išsigandusi:

– Ak, ne, ne, šlovė Viešpačiui, neišsikraustė.

– Ir ji taip pat... – Danielis ranka ore nubrėžė ratą. – Mes vienas kitu rūpinamės, du bepročiai, todėl galime, kad ir ne per geriausiai, bet, Dievuli, būdami bepročiai matyti, eiti, šitaip vienas kitam padėdami ir mirties sulauksim. O šiaip, labai ačiū už gerą žodį, labai ačiū, ačiū. Tepadeda jums Dievas.

– Stokite! – pasakė Mari Grubė. – Jūs ne tokie pamišę kaip dedatės. Pasakokite, Danieli. Ar norite, kad laikyčiau jus tarpininku tarp tos, kurią minėjote, ir mano vyro? Ar norite?

– Vargšą beprotį, – verkšleno Danielis ir skėsčiojo rankomis.

– Teatleidžia jums Dievas, Danieli, jūs žaidžiate negarbingą žaidimą. O aš jumis labiau pasitikėjau, labiau!

– Ar tiesa, ar tikra tiesa, – pagyvėjęs sušuko jis, jo akys džiugiai suspindėjo, – tuomet aš vėl pilno proto, tik klauskite manęs, tik klauskite!

– Ar tiesa, ką jūs sakėte?..

– Kaip Evangelija, bet...

– Ar esate tuo tikras? Ar neklystate?

Danielis nusišypsojo.

– Ar... jis šiandien ten?

– O jis medžioklėje?

– Taip.

– Tuomet ten.

– Kas... – tarė Mari po trumpos pauzės, – kokia ji, ar žinote?

– Mažytė, garbingoji *madame*, tikrai nedidukė, rausva ir apvali lyg obuoliukas, judri ir linksma, linksmuolė ir tauškalė.

– O kokos ji kilmės?

– Prieš dvejus metus ištekėjo už vieno prancūzų *valet de chambre**, kuris pabėgo iš šalies ir paliko ją vieną, bet ji viena neilgai išbuvo, susidėjo su prasiskolinusiu arfininku ir išvyko į Paryžių. Pabuvo ten ir Briuselyje, ir štai šiemet per Sekmines grįžo. Beje, iš prigimties turi šviesią galvą ir yra gerų manierų, kitaip elgiasi nebent išgėrusi. Štai ir viskas, ką žinau.

– Danieli, – tarė ji ir dvejodama nutilo.

– Danielis, – atsakė šis šelmiškai šypsodamasis, – bus jums nuo šiol ir per amžius ištikimas kaip ir jūsų dešinė.

– Jūs man padėsite? Ar galėsite, kai tik pranešiu, gauti karietą ir patikimą vežiką?

– Taip, galėsiu galėsiu. Valanda nepraeis, karieta stovės Hermano stogdengio pievoje priešais senąjį sandėlį. Pasikliaukite manimi, garbingoji *madame*.

Mari akimirką pastovėjo lyg mąstydama.

– Apie tai dar pakalbėsim, – pagaliau pasakė, draugiškai linktelėjo Magnilei ir nuėjo.

– Na, ar ne grožio šaltinis, Magnile? – sušuko Danielis, susižavėjęs žiūrėdamas į taką, kuriuo nuėjo Mari.

– Ir tokia kilniai išdidi, – triumfuodamas pridėjo jis. – Ak, ji paspirtų mane, niekindama užmintų kulnu man ant pakaušio ir pamažu sutrintų į bjauriausias dulkes, jeigu žinotų, kaip įžūliai apie ją svajoja Danielis. Koks deginantis grožis ir didybė. Ji man išdegino širdį pasitikėdama manimi. Palenkti didingą savo puikybės šaką! Bet šis jausmas – palaima, Magnile, dangiška palaima, Magniliuke!

Ir jie nuklibinkščiavo kartu.

---

* liokajus *(pranc.)*.

Danielis su seserimi atsidūrė Frederiksborge štai dėl ko: po scenos užeigoje vargšą apėmė beprotiška meilė Mari Grubei. Apgailėtina, fatališka meilė, kuri nieko nesitikėjo, nereikalavo ir nelaukė, tik svajų. Nieko daugiau. O tą truputį tikrovės, reikalingos svajoms nuspalvinti lengvu gyvenimo atspalviu, jis gaudavo kartą kitą pasitaikius galimybei pamatyti ją trumpam iš arti arba praeinančią iš tolo. Bet kai Giuldenliovė išvyko ir Mari niekur neišeidavo, jo ilgesys ėmė augti, augo ir augo, kol vos neišvarė jo iš proto ir nepaguldė į ligos patalą.

Kai nusilpęs ir tarsi sudaužytas atsikėlė po ligos, Giuldenliovė jau buvo grįžęs. Iš vienos Mari tarnaitės, papirkęs ją, sužinojo, kad santykiai tarp Mari ir jos vyro ne patys geriausi, ir ši žinia suteikė jo nežmoniškai aistrai naujo peno ir paskatino neapsakomai smarkiai augti jo kliedesiams. Jam dar nespėjus sutvirtėti po ligos, kad galėtų tvirtai stovėti ant kojų, Mari persikėlė į Frederiksborgą. Jis turėjo važiuoti iš paskos, jis negalėjo laukti. Pasisakė važiuojąs į Liungę pas žiniuonę, kad visiškai išsigydytų, o jo sesuo Magnilė važiuosianti su juo ir taip pat galėsianti gauti patarimą dėl savo prastų akių. Draugai ir pažįstami palaikė tai protingu sumanymu, ir štai išvyko Danielis ir Magnilė į Liungę. Čia jis sužinojo apie Giuldenliovės ir Karenos Fiol santykius, čia visiškai atsivėrė Magnilei, papasakojo jai apie savo nepaprastą meilę, sakė, kad tik ten jam gyvybės šviesa ir dvasia, kur Mari Grubė, maldavo ją važiuoti su juo į Frederiksborgą, kad galėtų būti arti tos, kuri visiškai užvaldė jo mintis.

Magnilė nusileido jam. Jie išsinuomojo būstą Frederiksborge ir jau daugelį dienų iš tolo sekiojo Mari Grubę jos rytinių pasivaikščiojimų metu.

Ir štai jie susitiko.

XI

Po kelių dienų priešpiet Ulrikas Frederikas buvo Liungėje.

Jis stovėjo keturiomis nedideliame sode prieš namą, kur gyveno Karena Fiol, vienoje rankoje laikydamas rožių vainiką, o kita ranka mėgindamas ar išvilioti, ar ištraukti iš po lazdyno, augusio sodo kampe, mažą baltą kalytę.

– *Boncoeur! Petit, petit Boncoeur!** *Boncoeur*, eikš čia, mažoji išdykėle, nagi eikš čia, kvailute. Na, bestija! *Boncoeur*, šunyti! Prakeikta užsispyrėle!..

Šuo nubėgo, o Ulrikas Frederikas viliojo jį ir keikėsi.

Ami des morceaux délicats

Uždainavo Karena ir pamojo pilna taure vyno.

Et de la débauche polie
Viens noyer dans nos Vins Muscats
*Ta soif et ta mélancolie!***

Būdama pakilios nuotaikos ir ganėtinai įkaitusi, kai kurias dainos gaidas ji traukė aukščiau nei reikėtų.

Galiausiai Ulrikas Frederikas pagavo kalytę.

Triumfuodamas atnešė prie lango, užmovė rožių vainiką ant ausų ir priklaupęs padavė ją Karenai.

– *Adorable Venus, reine des coeurs, je vous prie accepter de ton humble esclave cet petit agneau innocente, couronné des fleurs...****

Tą pačią akimirką Mari Grubė atidarė sodo vartelius. Ji išbalo pamačiusi Ulriką Frederiką, klūpantį ant kelių ir tiesiantį rožių vainiką – ar kas dar ten galėjo būti – įraudusiai, besijuokiančiai moteriai. Mari pasilenkė, paėmė akmenį ir iš visų jėgų sviedė į ją, bet akmuo atsitrenkė į atverto lango kampą. Stiklai skambėdami pabiro žemėn.

Karena rėkdama puolė šalin. Ulrikas Frederikas išsigandęs pažiūrėjo jai

---

* Bonker! Mažyte, mažyte Bonker! *(Pranc.)*

** Bičiuli palaidumo nuosaikaus dienų,
Puikios poezijos mėgėjau, broli jos,
Eime skaidriu muskatiniu vynu
Užlieti troškulio ir melancholijos. *(Pranc.)*

*** Venera, širdžių karaliene, teikitės priimti iš nuolankaus jūsų tarno šį nekaltą gėlėmis vainikuotą avinėlį... *(Pranc.)*

pavymui, iš netikėtumo pametė šunį, bet išlaikė vainiką ir sutrikęs, piktas stovėjo sukiodamas jį rankose.

– Palauk, palauk! – šaukė Mari. – Nepataikiau į tave, bet dar pataikysiu, vis tiek pataikysiu! – išsitraukusi iš plaukų ilgą sunkų plieninį smeigtuką, papuoštą rubinu, ir laikydama priešais save kaip durklą puolė keistais žingsneliais, beveik pasišokinėdama, namo link. Atrodė, kad ji apakusi, nes bėgo prie durų ne tiesiai, o vingiais.

Čia ją sustabdė Ulrikas Frederikas.

– Pasitrauk! – tarė ji beveik klykdama. – Pasitrauk su savo vainikėliu! Štai tokiai, – šaukė ji, mėgindama prasmukti pro vieną, pro kitą pusę ir nenuleisdama akių nuo durų, – štai tokiai tu pini vainikus, rožių vainikus! Ak, čia tu esi įsimylėjęs piemenukas! Gal ir dūdelę turi? Gal ir dūdelę turi? – pakartojo ji, išplėšė iš rankų vainiką, trenkė žemėn ir sutrypė. – O piemens lazdą, Amarili, turi? Su šilko kaspinu? Leisk praeiti, sakau! – pagrasino ir pakėlė smeigtuką kaip durklą.

Jis griebė ją už abiejų riešų ir tvirtai laikydamas griežtai tarė:

– Vėl sumanei žudyti?

Mari pakėlė į jį akis.

– Ulrikai Frederikai, – pasakė labai tyliai, – aš tavo žmona prieš Dievą ir prieš žmones. Kodėl manęs nebemyli? Eik su manimi. Tegu ji lieka sau, o tu eik su manimi. Eime, Ulrikai Frederikai, nežinai kokia meile aš tau degu, kaip kartu man, ilgu ir liūdna. Eime, ar girdi? Eime!

Ulrikas Frederikas nieko neatsakė. Jis pasiūlė savo ranką, išlydėjo ją iš sodo prie karietos, stovėjusios netoliese. Įsodino, apėjo arklius ir apžiūrėjo pakinktus. Užsegęs kažkokią sagtį pašaukė vežiką, tarsi norėdamas jam liepti pataisyti pakinktus ir, jiems stovint priekyje, sušnabždėjo:

– Vos atsisėdęs dumk, kiek tik tavo kuinas gali, ir nesustok nė akimirkai, kol būsi namie. Girdėjai? Tu mane pažįsti!

Vežikas atsisėdo ant pasostės, Ulrikas Frederikas priėjo prie karietos iš šono, lyg norėdamas taip pat įlipti, bet sušvilpus botagui jis atšoko ir karieta šovė į priekį.

Akimirką Mari norėjo liepti vežikui sustoti, išplėšti vadeles, iššokti, bet staiga jai užėjo bejėgiška ramybė, be galo gilus, neįvardijamas pasibjaurėji-

mas, šleikštulys ir ji liko ramiai ir tyliai sėdėti, žvelgdama tiesiai priešais save, nekreipdama dėmesio į pašėlusį karietos lėkimą.

O Ulrikas Frederikas vėl buvo pas Kareną Fiol.

Vakare grįžęs namo Ulrikas Frederikas atrodė, tiesą pasakius, kiek susirūpinęs. Ne išsigandęs, bet kankinamas įtampos, kuri apima žmones, kai jie įsitikinę, jog teks nusivilti, susidurti su daugybe nemalonumų, kurių neišvengs, kuriuos teks išgyventi.

Žinoma, Mari jau buvo pasiskundusi karaliui ir jis dabar nusibos Ulrikui Frederikui priekaištaudamas, bet jam teks išklausyti. Mari panirs į įžeisto dorybingumo tylą, kurios jis negalės ignoruoti. Nuotaika dvare bus ypač slogi, karalienė atrodys pavargusi ir kenčianti, išdidžiai kenčianti, o rūmų damos, nieko nežinančios, bet nujaučiančios, tyliai sėdės, retkarčiais dūsaus ir pakėlusios galvas žiūrės į ją su švelniu priekaištu didelėse atlaidžiose akyse. Ak, kaip gerai visa tai jis žinojo, net įsivaizdavo didžiadvasišką atsidavimą ir herojišką pasiaukojimo aureolę, kuria vargšas karalienės kamerjunkeris stengsis pasipuošti galvą, komiškai drąsiai stodamas jo, Ulriko Frederiko, pusėn, apiberdamas jį mandagiais žodžiais ir užuojautos kvailystėmis, tačiau jo nedidelės žydros akytės ir visa gležna povyza aiškių aiškiausiai sakys: „Žiūrėkite, visi jam atsuka nugarą, o aš – ne. Rizikuodamas užrūstinti karalių, pelnyti karalienės nemalonę, aš guodžiu apleistąjį. Stoviu atstatęs savo ištikimą krūtinę prieš..." Ak, kaip gerai jis tai žinojo, viską, visas smulkmenas.

Jis klydo.

Karalius pasitiko jį lotyniška patarle, o tai aiškiai rodė, kad jis geros nuotaikos, Mari atsistojo ir kaip įprasta padavė Ulrikui Frederikui ranką, gal truputį šalčiau, truputį abejingiau, tačiau visiškai kitaip, nei jis tikėjosi.

Kai jie liko dviese, ji nė žodžiu neužsiminė apie susitikimą Liungėje ir Ulrikas Frederikas stebėjosi, nė nežinodamas, ką ir galvoti apie šią keistą tylą.

Jau geriau ji kalbėtų!

Gal jam pačiam ją kalbinti, padėkoti jai, kad tylėjo, pulti kaltinti save ir atgailauti, vaidinti komediją, kad jie vėl susitaikė?

Bet jis neišdrįso, nes pastebėjo, kad Mari kartais žvilgčiojo į jį su tokia keista išraiška akyse, vertino jį ramiu, veriančiu žvilgsniu, kupinu ramaus nustebimo ir šalto, beveik niekinančio smalsumo. Nė kibirkšties keršto ar neapykantos, nė mažyčio šešėlio sielvarto ar skundo, net migloto spindulėlio ją slegiančio liūdesio, nieko. Nieko!

Todėl neišdrįso ir nieko nebuvo pasakyta.

Kitomis dienomis Ulriko Frederiko mintys tik ir sukosi apie tai. Jam kildavo karštligiškas noras viską išsiaiškinti.

Bet to neįvyko ir Ulrikas Frederikas negalėjo atsikratyti minties, kad tie nutylėti priekaištai dabar guli tarsi slibinai tamsiuose urvuose perėdami savo vaikus, kurie auga kaip kokie ropliai, raudoni kaip kraujas, gumbas po gumbo, didėdami ir gausėdami. Gyvačių kūnai tyliai, bet nesulaikomai auga, šliaužia vingis po vingio, žiedas po žiedo kyla virš turtų gausybės.

Taip, ji turėjo nekęsti jo, turėjo puoselėti kerštą, nes tokio pasityčiojimo, kokį ištaisė jai, negalima pamiršti. Ulrikas Frederikas šį keršto troškimą susiejo su tuo keistu išpuoliu, kai Mari pakėlė prieš jį ranką, ir su Burio perspėjimu. Ir jis ėmė dar labiau šalintis Mari ir dar karščiau troško, kad jų keliai išsiskirtų.

Tačiau Mari negalvojo apie kerštą, ji pamiršo ir jį, ir Kareną Fiol, nes to neapsakomo pasibjaurėjimo akimirką jos meilė dingo, dingo be pėdsakų, tarsi blizgantis burbulas, kuris sprogo ir iš kurio nieko neliko. Neliko nei spindesio, nei švelnių spalvų. Jų nėra, ir žvilgsnis, kuris buvo pavergtas didingumo ir jaudinančio grožio, dabar laisvas ir ėmė laisvai dairytis po platų pasaulį, pasaulį, spalvotais vaizdais atsispindintį burbulo paviršiuje.

Rūmuose kasdien daugėjo svečių.

Baleto repeticijos vyko visu smarkumu. Šokių mokytojai ir aktoriai, Pilua ir Kobro, buvo pakviesti ne tik tam, kad mokytų šokio, bet ir tam, kad imtųsi sunkiausių, nedėkingiausių vaidmenų.

Mari Grubė taip pat turėjo pasirodyti baleto vaidinime, todėl labai uoliai dalyvavo pratybose. Po tos dienos Liungėje ji tapo veiklesnė ir draugingesnė, kitaip tariant, atsigavo.

Prieš tai jos bendravimas su aplinkiniais buvo gana išoriškas. Jeigu nebūdavo nieko, kas ją tarsi šaukdavo, žadindavo jos dėmesį, ji tuojau pat

slėpdavosi savo vidiniame pasaulėlyje ir iš ten žvelgdavo į visus esančius išorėje.

Dabar priešingai – ji gyveno su jais. Ir jeigu ją supantys žmonės nebūtų taip įsigilinę į įvairias tų dienų naujienas ir pokyčius, jie su nustebimu būtų pamatę, kaip pasikeitė jos būdas. Mari judesiai įgavo ramaus pasitikėjimo, kalba kone priešiško subtilumo, veido išraiška – apdairumo.

Tačiau niekas šito nepastebėjo, tik Ulrikas Frederikas keletą kartų susivokė ėmęs žavėtis ja kaip svetimu, jam nepažįstamu žmogumi.

Tarp svečių, atvykusių rugpjūčio mėnesį, buvo ir vienas jos giminaitis, Sti Hiogas, jos sesers vyras.

Vieną popietę, praėjus keletui dienų po jo atvykimo, stovėjo jiedu miške ant kalvos, nuo kurios galima buvo matyti miestą ir saulės nutviekstą lygumą už jo.

Didžiuliai, lėtai slenkantys lietaus debesys susirinko danguje, o iš žemės ėmė kilti kartus, troškus kvapas, tarsi nusilpę, apvytę augalai dūsautų trokšdami gyvybės teikiančios drėgmės.

Lengvas vėjelis, vos įstengiantis sukti malūną prie kryžkelės, nedrąsiai ošė medžių viršūnėse – tarsi miškas baukščiai skųstųsi saulės kaitra ir vasaros karščiu. Ir kaip elgeta apnuogina gailestį keliančias žaizdas, taip ir geltonos, išdegintos pievos atvėrė dangaus akims varganą skurdumą.

Vis tirščiau tvenkėsi debesys ir vieniši lietaus lašai, visiškai vieniši, krito ant lapų ir stiebelių, kurie akimirkai palinkdavo, suvirpėdavo ir vėl staiga nurimdavo. Pažeme lakstė kregždės, o ant netoliese esančio kaimelio stogų leidosi melsvas verdamos vakarienės dūmas.

Keliu sunkiai riedėjo vežimas, o nuo kelių ir takelių, juosusių kalno papėdę, buvo girdėti prislopintas juokas ir linksmos kalbos, vėduoklių ir šilko šlamėjimas, nedidelių kambarinių šunų amsėjimas ir lūžtančių bei laužomų saussšakių garsai.

Tai dvariškiai išėję pasivaikščioti popiet.

Mari ir Sti Hiogas atsiskyrę nuo kitų užkopė į kalvą. Dabar jie, uždusę nuo greito lipimo stačiu šlaitu, tylėdami stovėjo ir žvelgė tolyn.

Sti Hiogui kiek per trisdešimt. Jis buvo aukštas vyras, aukštas ir lieknas, rudų plaukų ir pailgo siauro veido. Blyškus ir strazdanotas, o reti gelsvi jo

antakiai išlinkę aukštai virš šviesiai pilkų akių, kurios atrodė pavargusios ir jautrios šviesai – paraudusiais vokais jis mirksėjo lėtai, tikriau – mirksėdamas ilgiau išbūdavo užsimerkęs nei kiti žmonės. Jo kakta buvo aukšta, lygi, smilkiniai smarkiai įdubę. Nosis, plona ir šiek tiek kuprota, buvo truputį per ilga, o smakras ir per ilgas, ir per smailas, tačiau burna tobulo grožio: lūpų spalva gaivi, aiškios jų formos, ir smulkūs baltutėliai dantys. Bet ne tai suteikė burnai savitumo, o ta keista, liūdna ir rūsti šypsena, kokią kartais pastebi gašlių žmonių veiduose, šypsena, kuri yra ir geismas, ir nuovargis, kuri tuo pat metu švelni ir ilgesinga kaip saldūs muzikos garsai, ir žiauri bei ištroškusi kraujo kaip duslus riaumojimas iš pasitenkinimo, besiveržiantis iš plėšrūno nasrų, kai dantys drasko spurdančią auką.

Taip atrodė Sti Hiogas tuo metu.

– *Madame!* – tarė jis. – Ar jums niekad nekildavo noras sėdėti saugiai prižiūrimai už vienuolyno sienų, kaip kad būna Italijoje ar kituose kraštuose?

– O ne! Apsaugok Viešpatie! Kaip man gali šauti tokios katalikiškos mintys?

– Vadinasi, mano brangiausioji svaine, esate labai laiminga? Vadinasi, gyvenimo gėrimas tebėra jums tyras ir šviežias? Jūsų liežuviui jo skonis malonus, tiesa? Jis kaitina jums kraują ir atgaivina mintis? Ar tiesa? Niekada nebūna nuo nuosėdų apkartęs, išsivadėjęs ir surūgęs? Ar niekada nebūna šleikštu, tarsi nuo besišiepiančių ir šliaužiojančių gyvačių ir šliužų? Nejaugi klystu iš jūsų akių tai skaitydamas?

– Taip, regis, jūs norite mano išpažintį išklausyti?! – pasakė Mari ir nusijuokė tiesiai jam į akis.

Sti Hiogas nusišypsojo, nusivedė ją aukščiau prie nedidelės žole apaugusios kalvelės ir jiedu atsisėdo.

Jis smalsiai pažvelgė į ją.

– Ar žinote, – pradėjo lėtai, aiškiai susirūpinęs ir dvejodamas, tylėti jam ar kalbėti, – ar, žinote, *madame*, kad šiame pasaulyje yra slapta draugija, kurią būtų galima pavadinti melancholikų brolija? Tai žmonės, kurie nuo pat gimimo yra kitokie nei kiti. Jų širdys didesnės, ir kraujas karštesnis. Jie nori ir trokšta daugiau, geidžia stipriau, jų ilgesys audringas ir deginantis, ne toks, koks paprastų didikų. Jie tiesūs, tarsi gimę po laiminga žvaigžde, jų akys plačiau

atvertos, ir pojūčiai daug subtilesni. Gyvenimo džiaugsmus ir troškimus jie geria širdies šaknimis, kai kiti griebia juos šiurkščiomis rankomis.

Jis patylėjo, paėmė skrybėlę į rankas ir žaisdamas pirštais ėmė glostyti prašmatnias plunksnas.

– Tačiau, – tarė jis dar duslesniu balsu, tarsi sakydamas sau pačiam, – pasitenkinimas grožiu, pasitenkinimas prabanga, visom prasmėm, kurias tik galima suminėti, pasitenkinimas giliausiais sielos virpesiais, pasitenkinimas slapčiausiais sielos troškimais ir mintimis, kurių net žmogus suvokti negali, viskuo, kas kitiems, tuštiems, tarnauja trumpam pasimėgavimui arba visiškam persisotinimui – visa tai jų sieloms kaip gydanti galia ir brangus balzamas. Tai vienintelis gyvybės žiedas, iš kurio čiulpia jie kasdienį medų, todėl to žiedo ieško jie gyvybės medyje, ten, kur kiti nė nepagalvotų rasią, – po pajuodusiais lapais ir sausom šakom, bet tie kiti, argi jie pažįsta pasitenkinimą skausmu ir nusivylimu?

Jis paniekinamai nusišypsojo ir nutilo.

– Bet kodėl, – paklausė Mari, abejingai žvelgdama į šalį, kodėl vadinate juos melancholikais, jeigu jie tegalvoja apie gyvenimo džiaugsmus ir geismus ir nieko apie tai, kas sunku arba graudu?

Sti Hiogas patraukė pečiais ir atsistojo, tuo norėdamas parodyti, kad jam nusibodo kalbėtis ta tema ir jis norėtų nutraukti pokalbį.

– Vis dėlto kodėl?

– Kodėl? – nekantriai sušuko jis niekinama intonacija. –Todėl, kad visi žemiškieji džiaugsmai yra tokie apgailėtini ir tušti, tokie netikri ir netobuli. Todėl, kad kiekvienas pasitenkinimas tą pačią akimirką, kai dega kaip rožė, meta lapus kaip medis rudenį. Todėl, kad kiekvieną didingą gyvenimo malonumą, spindintį visu grožiu ir žydintį visa savo vaisinga galia, vos apkabinusį tave savo putliom rankom, suėda mirtina piktžaizdė, ir tu tą pačią akimirką, kai malonumas paliečia tavo lūpas, jauti, kaip jį trauko tuštybės traukuliai. Artai palaima? Ar neįsigraužia kaip rūdys tokia mintis į nušvitusią laimės valandėlę, kaip kad pražūtinga šalna negyvai sušaldo kiekvieną sieloje pražydusį jausmą iki pat giliausios šaknies.

Jis nušoko nuo kalvelės ir ėmė kalbėti smarkiai gestikuliuodamas.

– Ir jūs dar klausiate, kodėl jie vadinami melancholikais, kai bet koks

patiriamas malonumas numetęs savo išnarą tampa pasibjaurėjimu, kai džiaugsmo šūksniai – tik paskutinis kankinantis atodūsis, kai visas grožis dingsta, o laimė subyra į dulkes.

Jis ėmė vaikščioti pirmyn ir atgal.

– Tai ir sukelia jums mintis apie vienuolynus? – pasakė Mari ir šypsodamasi nuleido akis.

– Tai tiesa, *madame*. Dažnai įsivaizduoju, kad esu uždarytas vienuolyno celėje arba įkalintas aukštame bokšte, sėdžiu prie lango ir stebiu, kur dingsta šviesa ir iš kur ateina tamsa. O vienatvė tyliai ir ramiai, bet tvirtai tarsi vynmedis apraizgo mano sielą ir suleidžia man į kraują savo migdančius syvus. Aa, puikiai žinau, kad tai išsigalvojimas ir iliuzija. Niekada neįveiks manęs vienatvė: imčiau ilgėtis karščiau už ugnį ir už liepsną, netekęs proto ir jausmų ilgėčiausi gyvenimo ir visko, kas jo yra... Bet jūs nesuprantate nieko, ką aš čia sakau. Eikime, *ma chère*! Tuoj lis, vėjas visai nurimo.

– Bet juk giedrėja! Dangus iš visų pusių šviesus pasidarė!

– Taigi, giedrėja ir niaukiasi.

– Man atrodo, kad ne, – pasakė Mari atsistodama.

– Prisiekiu – taip, jums maloningai leidus.

Mari nubėgo kalva žemyn.

– Vyro valia – jo rojus! – sušuko atsigręžusi. – Leiskitės į savąjį!

Kai jie jau buvo apačioje, Mari pasuko į priešingą nuo rūmų pusę. Sti Hiogas ėjo šalia jos. Jis atrodė susimąstęs ir nė nemėgino pratęsti pokalbio.

– Klausykite! – prakalbo Mari. – Jūs taip gerai apie mane galvojate, Sti Hiogai: apie orą aš nieko nesuprantu, juolab nesuprantu, ką man sako žmonės.

– Na jau!

– Bent jau to, ką jūs man sakėte.

– Negali būti!

– Prisiekiu – taip.

– Priesaika akių nebado... jei tik paskui kumščiais nemosuojama.

– Na gerai, galvokite, kaip norite, bet aš, Dievas mato, puikiai pažįstu tą sunkų, tylų liūdesį, kuris apima, ir net nežinai kodėl. Ponas Jensas visada sakydavo, kad tai siela ilgisi dangaus karalystės, nes dangaus karalystė –

tikrieji kiekvienos krikščioniškos sielos namai. Bet aš tuo nelabai tikiu. Ilgiesi, kankiniesi, ir jokios vilties pasiguosti? Ne, ne, daug karčių ašarų man tai kainavo! Neaišku, iš kur toks sunkumas ir graužatis, kad ima širdis dejuoti, ir nuo savo minčių toks pavargęs pasijunti, jog gailiesi šiame pasaulyje gimęs. Bet niekada neslėgė manęs mintys apie laimės ir pasaulio tuštybę. Kad dėl to sielvartaučiau?! Ne, niekada! Buvo visiškai kitaip... Taip, paprasčiausiai neįmanoma rasti tam liūdesiui vardo, bet, manau, jis kartais būdavo labai panašus į sielvartą dėl kažkokio nesuvokiamo savo prigimties trūkumo, dėl vidinės žaizdos sieloje, kuri padaro tave visiškai nepanašų į kitus žmones, visais atžvilgiais apgailėtiną... Ne, nepaprastai sunku rasti tinkamus žodžius, kad teisingai perteiktum prasmę! Suprantat, gyvenimas, pasaulis, jis atrodė man toks didingas ir gražus, turėjau didžiuotis ir džiaugtis, kad esu čia. Ar džiaugsmas, ar skausmas – buvo nesvarbu, kad tik iš tikrųjų džiaugčiaus ir liūdėčiau, o ne apsimesdama arba kaip kokiame karnavale. Norėčiau, kad gyvenimas mane parklupdytų arba išaukštintų, ir dar taip, kad apie nieką kitą negalėčiau galvoti, o tik apie tai, kas mane išaukštino arba parklupdė. Kad ištirpčiau savo sielvarte arba sudegčiau kartu su džiaugsmu. Ak, jūs to nesuprasit! Jeigu būčiau vienas iš Romos karvedžių, važiuojantis triumfo vežimu gatvėmis, norėčiau būti pergalė ir džiaugsmo šūksniai, pasididžiavimas ir liaudies sveikinantys balsai, trimitų garsai, galia ir šlovė, viskas viename gaudesy. Štai kas norėčiau būti, o ne apgailėtinas garbėtroška, kuris abejingai išdidus riedėdamas savo vežimu širdyje galvoja apie tai, kaip didingai jis spindi pavydžios minios akyse ir kokios bejėgės pavydo bangos, laižančios jam kojas, kai jam taip malonu jausti švelnų purpuro drabužį ant pečių ir vėsų vainiką ant galvos. Suprantate, Sti Hiogai, ką aš vadinu gyvenimu? Tokio gyvenimo aš troškau, bet pati žinojau, kad tokio niekada nebus. Ir atrodė man, kad kažkokiu nežinomu būdu pati dėl to kalta, kad pati sau nusidėjau arba pati save klystkeliais nuvedžiau. Nežinau, bet man atrodo, kad mano sielvartas trykšte trykšta todėl, kad paliečiau stygą, kuriai nebuvo leista skambėti, ir dėl jos skambesio manyje kažkas trūko, ir šito neišgydysi. Todėl niekada neatgausiu jėgų, kad galėčiau atverti duris į gyvenimą, o teks stovėti už jų ir klausytis muzikos garsų, nekviestai ir neprašytai, tarsi luošai mergaitei išsigimėlei.

– Štai kaip! – sušuko Sti Hiogas lyg nustebęs, ir staiga jo veido išraiška pasikeitė, ir tarė visiškai kitu balsu: – Ne, ne, dabar matau, kas tai, – ir palingavo galva, – Dieve geriausias, kaip žmogus linkęs klaidinti save šiais materijos klausimais. Kaip retai mūsų mintys krypsta ton pusėn, kur nepažįstame nei kelio, nei takelio, bet kurlink lekiam galvas pametę, apimti džiaugsmo, matydami tik kažką panašaus į pėdsaką, ir esame pasiryžę prisiekti, kad tai – karališkasis kelias. Ar aš neteisus, *ma chère*? Ar ne mes abu, kiekvienas sau ir kiekvienas kitam, ieškojome savo melancholijos priežasčių, klaidžiojome ir pirmą pasitaikiusią mintį laikydavome vieninteliu teisingu paaiškinimu? Ar iš to, ką mes čia pasakėme, nekyla mintis, kad aš vaikštinėjau slegiamas minčių apie pasaulio tuštybę ir apie visa, kas jame yra, apie viso to nepastovumą ir laikinumą, o jūs, mano brangioji svaine, buvote visiškai įsitikinusi esanti vargšelė, kuriai durys uždarytos ir šviesa užgesinta ir kuriai neužtenka drąsos kažko viltis? Bet visa tai nelabai svarbu, nes kai imam kalbėti apie šį dalyką, veikiai apgirstame nuo savo pačių žodžių ir vejame kiekvieną mintį, kurią tik galime suvaldyti.

Apačioje, kelyje, pasirodė likusi draugija, ir jiedu nuėjo su ja rūmų link.

Rugsėjo dvidešimt šeštąją, pusę aštuonių vakaro patrankų šūviai ir gaudžiantys iškilmingais maršais trimitai pranešė, kad jų didenybės karalius ir karalienė, lydimi jo kurfiurstiškos aukštybės princo Johano Georgo Saksoniečio ir jos didenybės jo motinos, vesdami žymiausius valstybės vyrus ir moteris, patraukė iš rūmų per sodus žiūrėti baleto, kuris turėjo netrukus prasidėti.

Eilėn sustatyti deglai metė raudoną šviesą ant raudonų fasado sienų, nuspalvindami kukmedžius ir bukus bronziniu spindesiu, o visų skruostus ryškiu sveiku raudoniu.

Štai dviguba eile išsirikiavę skaisčiai raudoni alebardininkai laiko tamsoje iškėlę gėlėmis apipintas žvakes. Žvakių sietynai ir žibintai, lempelės ir lampionai praskleidžia tamsą prie pat žemės bei aukštai tarp gelsvėjančių medžių lapų ir atveria švytintį kelią iškilmingai eisenai.

Šviesa žėri aukse ir auksiniuose siūluose, atsispindi sidabre ir pliene ir liejasi slysdama šilko pelerinom ir šleifais. Švelniai lyg rausvą rasą nupučia

ją ant tamsaus aksomo, ir baltai spinduliuodama tarsi žvaigždės sušvinta ji rubinuose ir deimantuose. Raudonos spalvos maišosi su geltonom, ryškiai žydra išsiskiria iš rudos, tarp baltos ir violetinės suspindi akvamarinas, koralo rausvumas skęsta tarp juodos ir alyvinės. Smėlio spalva ir rožinė, plieno pilkumo ir purpurinė susilieja, šviesėdamos ir vėl tamsėdamos, marga banga po bangos.

Baigėsi... Tik alėjos tolumoje, tamsoje, vis dar linkčioja balti balti plunksnų kuokštai.

Rodomas baletas arba maskaradas vadinasi „Die Waldlust"*.

Scena vaizduoja mišką.

Kronprincas Kristijonas[38], vaidinantis medžiotoją, po tankiais medžių vainikais džiaugiasi savo nerūpestingu medžiotojo gyvenimu, išėjusios pasivaikščioti damos dainuoja apie žibuoklių kvapą, vaikai žaidžia slėpynių tarp medžių kamienų ir renka uogas į dailius krepšelius, žvalūs miestelėnai giria gaivų orą ir skaidrias vynuoges, o dvi kvailos senutės įsimylėjėlių gestais palydi gražų jaunuolį.

Po to įplaukia miško deivė, skaiščioji Diana, jos karališkoji didybė princesė Ona Sofija.

Kurfiurstas susižavėjęs atsistoja ir abiem rankom siunčia jai oro bučinius, o visi dvariškiai džiaugsmingai šaukia.

Ir miško deivė deklamuoja, o jos karališkasis sužadėtinis iš laimės ir didžiulio dėkingumo spaudžia tėvų rankas prie savo lūpų.

Vos tik deivė dingsta, išeina valstietis bei valstietė ir duetu dainuoja apie meilės džiaugsmą.

Dabar viena po kitos linksmos scenos: trys jauni dvarininkai puošiasi ir linksminasi gamtoje, keturi karininkai džiaugiasi, du samdiniai patenkinti grįžta iš turgaus, sodininko berniukas dainuoja, dainuoja poetas ir pagaliau šeši asmenys įvairiausiais keistais instrumentais atlieka nuostabiausią muziką.

Ir štai paskutinė scena.

Tai vienuolika piemenaičių, būtent: jų karališkos aukštybės princesės

---

* „Miško linksmybės" *(vok.)*.

Ona Sofija, Friderika Amalija ir Vilhelmina Ernestina, madam Giuldenliovė ir septynios gražios kilmingos merginos.

Labai meniškai šoka jos kaimietišką šokį, kuriuo vaizduojama, kaip kitos erzina ir juokiasi iš madam Giuldenliovės, nes ši paskendusi meilės svajose ir nenori prisidėti prie jų linksmo menueto, ir jos išjuokia ją, atsisakiusią savo laisvės ir palinkusią nuo meilės jungo.

Bet štai ji žengia pirmyn ir puikiu *pas de deux*, kurį šoka su princese Ona Sofija, išreiškia tos meilės žavesį ir palaimą. Paskui visos jos laimingos šoka, sukasi sudėtingais turais, o nematomas choras už scenos, pritariant gražiai styginių muzikai, jų garbei dainuoja:

Ihr Nümphen hochberühmt, ihr sterblichen Göttinen,
Durch deren Treff'ligkeit sich lassen Heldensinnen
Ja auch die Götter selbst bezwingen für und für,
Last nun durch diesen Tanz erblicken eure Zier
Der Glieder Hurtigkeit, die euch darüm gegeben
So schön und prächtig sind, und zu den End erheben
Was an euch göttlich ist, auff dass je mehr und mehr
Man preisen mög an euch des Schöpfers Macht und Ehr. *

Tuo baletas baigėsi, ir visi išsiskirstė po sodą, vaikštinėjo tarp apšviestų giraičių arba ilsėjosi gražiai įrengtose grotose, o tarnai, apsirengę italų ir ispanų vaisių pardavėjais, vaikščiojo, nešdami ant galvų puikius krepšius ir siūlydami vyną, pyragaičius, saldumynus.

---

* Jūs, nimfos garsiosios, mirtingosios dievaitės,
Kurių puikumas didvyrių mintis užvaldo,
Jūs galite dievams atimt ramybės viltį,
Tad leiskit šitam šoky jūsų puošmenas pažinti,
Vikrumą sąnarių, kuris taip jums būdingas,
Nes visa tai – puiku, tauru, didinga
Ir dieviška tik jumyse, dėl jūsų noris
Kūrėją garbint nuolatos ir šlovint. *(Vok.)*

Aktoriai prisijungia prie draugijos, priima komplimentus už jų nepaprastą meniškumą ir vikrumą, tačiau visi vieningai prisipažįsta, kad po kronprinco ir princesės Onos Sofijos niekas neatliko savo vaidmens geriau už madam Giuldenliovę, ir abu jų didenybės kartu su kurfiursto motina didžiai ją giria, o karalius priduria, kad net pati madmuazelė La Bar neatliktų vaidmens gracingiau ir tikroviškiau.

Iki gilios nakties tęsėsi šventė apšviestose alėjose ir sodo salėse, atsuktose į sodą, kur smuikai ir fleitos viliojo šokti, o lūžtantys stalai – išgerti ir paūžti. Šventė vyko net ežere ir smagus juokas sklido per sodą iš apkabinėtų lempomis gondolų.

Visur buvo pilna žmonių. Daugiausia ten, kur švietė šviesa ir skambėjo muzika, mažiau, kur šviesos nebuvo. Bet netgi ten, kur viešpatavo vien tamsa ir muzikos garsai geso lapų šlamesy, vaikštinėjo linksmi būreliai ir tylios poros. Taip, net tolimiausioje grotoje, tolimiausiame rytiniame sodo pakrašty, vienišas svečias įsitaisė ant suolelio. Bet jam buvo liūdna. Nedidelė lempelė grotoje apšvietė nuliūdusį veidą ir surauktus antakius.

Gelsvus antakius.

Tai buvo Sti Hiogas.

... É di persona
Anzi grande, che no; di vista allegra,
Di bionda chioma, e colorita alquanto. *

Šnabždėjo jis pats sau.

Keturios penkios savaitės su Mari Grube nepraėjo be pasekmių. Ji visiškai jį pakerėjo. Jis ilgėjosi jos, svajojo tik apie ją, ji buvo jo viltis ir nusivylimas. Jis mylėjo ir anksčiau, bet šitaip – niekada, niekada taip švelniai, ramiai ir liūdnai. Nei tai, kad ji buvo Ulriko Frederiko žmona, nei tai, kad jis buvo vedęs jos seserį, neatėmė iš jo vilties, o tik tai, kad jo meilės esmė drovumas, kaip

* ... Ta moteris
Veikiau aukštesnio ūgio negu žemo,
Šviesių plaukų, linksma, nežymiai rausvo veido. *(It.)*

jis su kartėliu sakydavo, „berniukiška meilė“. Jos širdyje buvo tiek mažai aistros, tiek daug baimės ir susižavėjimo, ir vis dėlto, kita vertus, taip daug aistringumo. Karštligiškas, slogus jos ilgesys, liguistas troškimas gyventi su ja jos prisiminimuose, svajoti su ja jos svajones, kentėti jos skausmus ir mąstyti jos drąsiomis mintimis, nei daugiau, nei mažiau.

Kaip gražiai ji atrodė šokdama, bet dar svetimesnė, dar tolimesnė. Putlūs, akinantys pečiai, aukšta krūtinė ir lieknos rankos tiesiog gąsdino jį. Viso to kūno grožio, dariusio ją dar nuostabesnę ir tobulesnę, jis bijojo. Jam tai keldavo drebulį ir užgniauždavo kvapą. Sti Hiogas nedrįsdavo atsiduoti, jis bijodavo aistros – ugnelės, rusenančios viduje ir galinčios šokti liepsnomis iki pat dangaus. Kad ši ranka apkabintų jo kaklą, kad šios lūpos prisispaustų prie jo lūpų – beprotybė, bepročio kliedesiai! Kad ši burna...

Paragon di dolcezza!
. . . .
... bocca beata,
... bocca gentil, che puo bon dirsi
Conca d' Indo odorata
Di perle orientali e pellegrine;
E la porte, che chiude
Ed apre il bel tesoro,
Con dolcissimo mel porpora mista. *

---

* Saldumas tikras!
. . . .
... lūpos palaimintos,
... lūpos malonios, apie jas pasakytum –
Tai Indijos kriauklė kvapni,
Rytietiški perlai nuostabūs,
Tai durys pravertos,
Atskleidžiančios pasakų lobį,
Saldžiausias medus su purpuru sumaišytas. *(It.)*

Tarsi iš skausmo trumpam pakilo nuo suolelio. Ne, ne! Ir vėl paniro į nuolankų meilės ilgesį. Mintyse jis puldavo į dulkes prie jos kojų, kaldavo save prie savo meilės nevilties, vaizdavosi jos abejingumą, ir štai... prieš jį, skliautuotame įėjime į grotą, šviesi tamsos fone stovėjo Mari Grubė.

Visą vakarą buvo keistos palaimingos nuotaikos, jautėsi labai rami, tvirta ir stipri. Šventės prašmatnumas ir muzika, vyrų pagarba ir susižavėjimas – Mari per visa tai praėjo tarsi purpuriniu kilimu, patiestu jai po kojų. Nes ji buvo apžavėta, visiškai apsvaigusi nuo savo pačios grožio. Tarsi kraujas švytinčiais spinduliais trykštų jai iš širdies ir virstų grožio šypsena jos lūpose, akių spindesiu ir darniu jos balso skambesiu. Jos širdyje buvo ramu po iškilmių žavesio, mintyse giedra, jos sieloje – vešlus žydėjimas, palaimingos jėgos ir harmonijos pojūtis.

Niekada ji nebuvo tokia graži kaip dabar: šelmiškai laiminga šypsena lūpose, žvilgsnyje ir veido bruožuose – išdidi karalienės ramybė. Tokia stovėjo ji dabar įėjime į grotą, šviesi tamsos fone. Mari pažvelgė į Sti Hiogą ir susidūrė su jo beviltiškai sužavėtu žvilgsniu, pasilenkė prie jo, užjausdama uždėjo savo baltą ranką jam ant galvos ir pabučiavo. Ne iš meilės, ne, ne! Kaip karalius dovanoja ištikimam vasalui brangų žiedą – karališko palankumo ir malonės ženklą, taip ir Mari ramiai ir didžiadvasiškai dovanojo jam bučinį.

Bet po to! Akimirkai pasitikėjimas kažkur dingo, ji paraudo ir nuleido akis.

Jeigu Sti Hiogas būtų tuo pasinaudojęs, būtų priėmęs šį bučinį kaip kažką daugiau nei karališką dovaną, būtų praradęs ją amžinai. Bet jis tyliai priklaupė prieš Mari, prispaudė jos ranką sau prie lūpų, po to pagarbiai atsitraukė ir pasveikino žemai ir pagarbiai nusilenkdamas, nusiėmęs skrybėlę. Ir ji nužingsniavo iš grotos į tamsą.

XII

Tūkstantis šeši šimtai šešiasdešimt ketvirtųjų metų sausio mėnesį Ulrikas Frederikas buvo paskirtas Norvegijos vietininku ir tų pačių metų pirmomis balandžio dienomis iškeliavo tenai.

Mari Grubė vyko kartu.

Jų santykiai per pastarąjį laiką nė kiek nepagerėjo, tiktai meilės trūkumas abiejų pusių tarsi buvo pripažintas nepaneigiama tiesa ir pasireiškė ypač ceremoningu elgesiu.

Apsigyvenę Agerhuse[39], jie šitaip pratempė pirmuosius metus ar pusantrų, ir Mari jokių permainų nenorėjo. Bet Ulrikui Fredrikui atsitiko kitaip: jis vėl įsimylėjo savo žmoną.

Vieną žiemos popietę, vos pradėjus temti, Mari Grubė sėdėjo viena nedideliame kambarėlyje, nuo senų laikų vadinamu „dėžute".

Oras buvo drėgnas, vėjuotas. Pilka ir tamsu. Sunkūs sniego dribsniai lipo prie nedidelių langų kampų, perpus uždengdami žalsvus stiklus. Drėgnas šaltas vėjas sukosi pažeme tarp aukštų sienų, lyg pamišęs aklai veržėsi į priekį ir atsitrenkęs į vartus ar į duris staigiai šokdavo aukštyn, staugdamas kimiai kaip šuo. Stiprus vėjas švilpdamas išnirdavo iš už stogo priešais, tarsi lūžtanti banga puldavo langus bei sieną ir tą pačią akimirką dingdavo. Buvo ir kitas vėjas, taip staugiąs židinyje, kad liepsna prisiplodavo iš baimės, o baltas dūmelis išgąsdintas išlinkdavo slinkdamas prie židinio angos, pasiruošęs pulti į kambarį, bet kitą akimirką lengvas ir melsvas sūkuriais kildavo kaminu aukštyn, ir liepsnos lėkė jam pavymui, šokčiojo ir žėrė į jį daugybę kibirkščių. Ir tuomet įsidegė ugnis. Ūždama iš pasitenkinimo laižė ji žarijas ir pelenus, iš džiaugsmo virė ir šnypštė beržinių malkų šerdyse, murkė ir parpė lyg raudonas katinas, šelmiškai ir linksmai liepsnomis braukė pajuodusioms šakelėms ir karštagalvėms malkoms per nosis.

Raudonas, šiltas ir šviečiantis linksmos ugnies kvėpavimas smelkėsi į kambarėlį. Mirgančia šviesa žaidė jis ant languotų grindų ir varė šalin taikią sutemų tamsą, kuri iš baimės virpančiais šešėliais šokčiojo kairėn ir dešinėn ant užraitais išpuoštų kėdžių kojelių arba spraudėsi kampuose, ilgėjo ir plonėjo, pasislėpusi už karnizų, arba lindo po didžiąja komoda.

Ir staiga ūždamas židinys tarsi įsiurbė šviesą ir šilumą atgal, ir tamsa drąsiai pasklido grindimis, užklodama kiekvieną langelį ir kiekvieną parketo lentelę, iki pat ugnies, bet štai vėl grindimis išsiliejo ugnies šviesa. Tamsa išsilakstė į šalis, šviesa paskui ją: ant sienų, ant durų, iki pat blizgančios žalvarinės skląsties – niekur nebuvo saugu. Tamsa gūžėsi ant sienos ir lubų tarsi katė, o šviesa lakstė aplinkui apačioje, pirmyn ir atgal, šokinėdama ir

draskydamasi lyg šuo. Net tarp stiklinių ir taurių virš komodos tamsai nebuvo ramybės, nes rubino spalvos stiklinės, mėlynos taurės ir žalios taurelės nušvito margais švyturėliais, padėdamos šviesai gaudyti tamsą.

Lauke nesiliovė vėjas, viską aptraukė tamsa, tačiau viduje liepsnojo ugnis ir šoko šviesa, ir Mari Grubė dainavo. Čia dainuodavo žodžiais, kuriuos atsiminė, čia užniūniuodavo vien melodiją. Rankose ji laikė liutnią, bet ja negrojo, tik retkarčiais paliesdavo stygas, išgaudama keletą skardžių, ilgai skambančių garsų.

Tai buvo viena iš tų malonių liūdnų dainų, kurios padaro priegalvį minkštesnį, o kambarį jaukesnį. Viena iš tų švelniai banguojančių melodijų, kurios tarsi savaime sklinda savo ramiam liūdesy tuo pat metu leisdamos balsui skambėti taip žaviai, sklandžiai ir švelniai. Mari sėdėjo apšviesta raudonos židinio šviesos ir dainavo taip maloniai, tarsi glamonėdama save savo balsu.

Tuomet žemos durys atsidarė ir išniro aukšta Ulriko Frederiko figūra.

Mari tuoj pat liovėsi dainavusi.

– Ak, *madame!* – sušuko Ulrikas Frederikas švelniai priekaištingu balsu ir, padaręs maldaujantį gestą, žengė prie jos, – jei būčiau žinojęs, kad savo buvimu jums sutrukdysiu!..

– Ak, ne! Aš juk dainavau tik norėdama neleisti užgesti savo svajonėms.

– Meilės svajonėms? – paklausė jis, pasilenkė prie židinio atbrailos ir ėmė šildyti rankas prie blizgančių raudono vario rutulių.

– Jaunystės svajonėms, – atsakė Mari ir ranka perbraukė per liutnios stygas.

– Taigi senatvė visuomet tokia pati, – ir jis šypsodamasis pažvelgė į ją.

Mari patylėjo ir staiga tarė:

– Gali būti jaunas ir vis vien svajoti senas svajas.

– Kaip čia maloniai kvepia muskusu! O ar, drįstu paklausti, jūsų nuolankaus tarno nėra tose jūsų senose svajose, *madame?*

– Ak, ne!

– O juk buvo laikas...

– Visokių laikų būta.

– Taip, *madame,* tarp visų kitų laikų buvo ir nuostabus metas, kai aš jums buvau labai mielas. Ar neatsimenate vakaro aštuntą dieną po mūsų vestuvių ar panašiu metu? Oras buvo vėjuotas, snigo...

– Visai kaip dabar.

– Jūs sėdėjote prie židinio...

– Visai kaip dabar.

– Taip, aš gulėjau prie jūsų kojų ir jūs glostėte man plaukus.

– Taip, tada jūs mane mylėjote!

– O, visiškai kaip dabar! Ir jūs, jūs pasilenkėte prie manęs verkdama, ašaros riedėjo jūsų skruostais, ir jūs pabučiavote mane, ir žiūrėjote į mane taip švelniai ir jausmingai, lyg kalbėtumėt už mane maldą savo širdyje, o po to nei iš šio, nei iš to – ar atsimenate? – įkandote man į kaklą.

– Taip, Viešpatie geriausias, kaip aš jus, savo vyrą, mylėjau! Vos išgirdus jūsų pentinus žvangant laiptais, būdavo, plūsteli kraujas į veidą, tvinkčioja ausyse, aš tik drebu visa, o mano rankos šaltos kaip ledas. Ir kai jūs įeidavote ir suspausdavote mane savo rankose...

– *De grâce, madame!**

– Ak, tai tik negyvi prisiminimai apie seniai užgesusią meilę.

– Užgesusią, *madame?* Ji dega dar kaitriau negu anksčiau.

– Ne, ją prieš daugelį dienų uždengė šalti pelenai.

– Bet ji kyla iš pelenų tarsi paukštis Feniksas gražesnė ir kaitresnė negu buvo. Sakykite, ar nekyla?

– Ne! Meilė panaši į švelnią gėlę. Šaltos nakties šalna pakerta jos šerdį ir ji miršta nuo viršūnės iki pat šaknų.

– Ne, meilė – tarsi augalas, Jerichono rože vadinamas. Sausrai užėjus sudžiūsta ji ir susitraukia, bet nuostabiai švelnią naktį iškritus gausiai rasai išskleidžia vėl savo lapus ir sužaliuoja dar labiau.

– Gali būti. Juk meilė visokia būna.

– Tikra tiesa, ir mūsų meilė kaip tik tokia.

– Kad jūsų tokia, jūs man pats sakėte, bet mano niekada tokia nebuvo, niekada.

– Vadinasi, jūs niekada nemylėjote.

---

* – Pasigailėkite, ponia! *(Pranc.)*

– Nemylėjau? Tuomet aš jums papasakosiu, kaip aš mylėjau. Tai buvo Frederiksborge...

– O, *madame*, jūs negailestinga!

– Ne, ne, aš ne apie tai. Tai buvo Frederiksborge. Ak, kad žinotumėte, kaip aš ten kentėjau. Mačiau, kad jūsų meilė man jau nebe ta. Ak, kaip motina budi prie savo sergančio vaiko kreipdama dėmesį į kiekvieną smulkmeną, taip ir aš su baime ir jauduliu stebėjau jūsų meilę. Ir kai iš jūsų šaltų žvilgsnių pamačiau, kaip ji išblėso, o iš bučinių pajutau, koks jos plakimas, atrodė, kad mirsiu iš skausmo ir sielvarto. Ilgas naktis verkiau dėl tos meilės, meldžiausi už ją kaip už mylimiausią vaiką, kuris pamažu miršta. Iš skausmo puoliau ieškoti pagalbos ir patarimo, vaisto jūsų sergančiai meilei. Ir sužinojusi kokią nors paslaptingą priemonę esant meilės eliksyru, įmaišydavau dvejodama jos jums į ryto gėrimą ir vakaro vyną. Tris kartus iš eilės per jaunatį ištiesdavau jūsų antkrūtinį ir skaitydavau virš jo vestuvių psalmę, o ant jūsų lovos lentos savo krauju nupiešiau trylikos širdučių kryžių, bet iš to – jokios naudos, mano vyre, nes jūsų meilė buvo mirtinai susirgusi. Štai kaip jus mylėjau!

– O ne, Mari, mano meilė nemirusi, ji prisikėlė. Išklausykite mane, mieloji! Išklausykite, nes buvau apakęs, buvau apimtas baisios beprotybės, bet dabar, Mari, klaupiuosi prie jūsų kojų ir prašau jūsų rankos, meldžiu, maldauju. Ak, mano meilė buvo lyg nesubrendęs vaikas, bet dabar ji užaugo, suvyriškėjo. Atsiduokite jos rankoms, ir prisiekiu jums kryžiaus medžiu ir vyro garbe, kad jos jūsų niekad nepaleis.

– Tylėkite, tylėkite. Ką tai padės?

– Ak, patikėkite manimi, Mari!

– Gyvasis Dievas mato, aš jumis tikiu. Nė kruopelytės abejonės nėra mano širdyje, aš visiškai jumis tikiu. Tikiu, kad jūsų meilė didi ir stipri, tačiau mano... Jūs pasmaugėte ją savo rankomis, ji – miręs kūnas, kad ir kaip garsiai jūsų širdis šauktų, vis tiek jos nepažadinsi.

– Ji pabus, Mari! Jūsų lyties asmenys... Aš žinau, kad tarp jūsų būna tokių, kurios pamilusios vyrą, nors jo ir varomos šalin, visada sugrįžta, nes jų meilei nebaisios jokios žaizdos.

– Taip, tai tiesa, mano sutuoktini, ir žinokite, esu tokia moteris, bet jūs nesate tikras vyras.

„Telaiko Viešpats virš tavęs iškėlęs savo globojančią ranką, mano brangiausioji sese, ir tesuteikia visokių gėrybių tavo kūnui ir sielai. To tau linkiu iš visos širdies.

Brangiausioji sese, tau, kaip vienintelei nuo vaikystės gero linkinčiai draugei, aprašysiu, kokius nuostabius vaisius renku būdama aukštoje padėtyje, tebūna ji prakeikta nuo pat tos dienos, kai prasidėjo. Nes, Dievas mato, ji atnešė man pilną taurę skausmo ir vargų.

Joks man tai išaukštinimas, o veikiau atvirkščiai, kaip, brangiausioji sese, tuoj išgirsi, ir ką iš dalies pati žinai, nes, be abejonės, sese, iš savo vyro esi sužinojusi, kad, mums dar gyvenant Zelandijoje, santykiai tarp manęs ir mano vyro atšalo. Ir čia, Agerhuse, kurį laiką buvo taip pat, nes jis su manimi elgėsi taip, kad net sunku ir papasakoti, nors to galima buvo tikėtis iš tokio gražaus kavalieriaus. Bet man mažai rūpi jo šlykštus meilikavimas, iš jo nieko nebus, nes jaučiu Ulrikui Frederikui taip mažai meilės, kad jos net neužtektų išsaugoti gyvybę sergančiam ančiukui. Dėl manęs tegul jis sau laksto paskui budelio moterį, jeigu nori, tik kad prie manęs savo rankų nekištų; tai jis dabar ir daro, ir dar tokiu būdu, kad imi stebėtis, ar jis išprotėjo, ar jį nelabasis apsėdo. O viskas prasidėjo nuo to, kad vieną dieną jis kreipėsi į mane gražiais žodžiais ir tiesiais pažadais, sakydamas norįs, kad tarp mūsų vėl būtų viskas gerai. Bet jis man taip įsiėdė ir taip aš jo nekenčiu, jog ėmiau ir pasakiau, kad manau esanti jam per gera. Na ir prasidėjo, kaip sakoma: *Wenn's die Düwel friert, macht er sein Hölle glühn**, ir ištaisė jis man tikrą pragaro pirtį, ir štai kaip: prisivežė į pilį visą pulką palaidų bobų ir šlykščių paleistuvių, vaišino jas didžiausia gausybe valgių ir gėrimų, net brangiais blanmanžė ir neįkainojamais patiekalais kaip karališkoje puotoje. Dar jiems prireikė mano Damasko staltiesių, kurias iš motulės paveldėjau, ir taip pat kutuotų šilko priegalvių. Bet nieko jiems neišėjo, nes viską ėmiau ir užrakinau. Taigi teko mieste skolintis, kuo stalus ir suolus dengti.

Mano mylimiausia sese! Nebevarginsiu daugiau tavęs tokia bjauria draugija, bet pati pagalvok, ar ne gėdinga, kad tokios ištvirkėlės, kurioms tikrai vertėtų kailį iškaršti prie miesto stulpo, įsitaiso garbingose karališkojo

* Kai velniui šalta, jis užkuria pragarą *(vok.)*.

vietininko menės vietose. Man atrodo, kad tai taip negirdėtai nepadoru, ir jeigu šis gandas pasieks jo karališkąją didenybę, o šito aš iš visos širdies linkiu ir trokštu, jis taip su mano geruoju Ulriku Frederiku pasikalbės, kad noras klausytis dings. Dar nepapasakojau apie jo gražiausią man iškrėstą šunybę. Ji visai nauja, nes atsitiko vakar, kai nusiunčiau pakviesti krautuvininko, kad tas man atneštų brabantiškų šilko apsiuvų, kuriais norėjau papuošti suknią. Tačiau krautuvininkas liepė atsakyti, kad tik atsiuntusi pinigų gausiu prekes, nes vietininkas uždraudęs man ką nors parduoti skolon. Toks pat atsakymas atėjo ir iš skrybėlininko, kurio siunčiau.Taigi manau, kad jis visur sugriovė pasitikėjimą manimi, o juk aš į jo namus tūkstančius tūkstančių rigsdalerių atsinešiau. Na gana šiam kartui. Viskam Dievo valia, ir teatsiunčia Jis iš tavęs tik geras naujienas.

Agerhuso pilis, 1665 metų gruodžio 12

Visada tau ištikima sesuo
Mari Grubė

Garbingajai Lolando apskrities teisėjo Stiugės Hiogo žmonai, poniai Anei Mari Grubei, mano mielai sesei, tiesiai į rankas".

„Tesaugo tave *Dievas*, mano mylimiausia sese, dabar ir visada. Šito tau linkiu iš visos širdies ir melsiuos už tave, kad dvasia prisikeltum ir neleistum savęs skriausti, nes kiekvienam skirtas savas vargų saikas – plaukom, murkdomės tik nelaimėse.

Tavo laiškas, m.m.s., man į rankas pateko sveikas ir nepažeistas. Skaudančia širdimi perskaičiau žinią apie tą gėdą ir pažeminimą, kurį tau užtraukė vyras. Ir taip darydamas karališkosios didenybės vietininkas elgiasi labai neteisingai. Tačiau neskubėk, balandėle, nes turi priežasčių būti kantri taip aukštai iškilusi, ir negerai būtų viską prarasti, todėl gal vertėtų nuo viešumos susilaikyti. Ir jeigu tavo vyras lėbauja ir turtus švaisto, tai juk savo gera eikvoja, o mano bjaurybė iššvaistė ir savo, ir mano. Tikra nelaimė, kai vyras, kuriam skirta saugoti tai, kas *Dievo* duota, viską išbarsto ir išleidžia. Jeigu tik *Dievas* mus išskirtų, aš, vargšė, nė nežinočiau, kaip Jam atsidėkoti. Galėtų taip ir dabar atsitikti, nes pastaraisiais metais kartu nesame buvę, ir už tai garbė ir ačiū *Dievui*, kad tik šitaip ir toliau būtų. Taigi, m.m.s., pati matai, kad

mano lova ne šilkais klota. Bet, m.m.s., pagalvok, apsiramins tavo vyras ir susiprotės, juk neišleis visko begėdėms kekšėms ir kitokioms šiukšlėms. Kadangi jo pareigos duoda jam nemažų pajamų, neskaudink savo širdelės jo bedievišku išlaidumu ir juo labiau jo nepalankumu. Tvirtai tikiu, kad*Dievas* viską sutvarkys. Linkiu tau, mano balandėle, laimės ir daugybės tūkstančių gerų naktų.

Kol gyva, ištikima tavo sesuo

Anė Mari Grubė

Rašyta Vange, 1666 metų vasario 6 dieną.

Poniai Giuldenleu, mano gerajai draugei ir sesei parašyta".

„Telaiko Dievas virš tavęs iškėlęs savo globojančią ranką, mano mylimiausia sese, ir tesuteikia visokių gėrybių tavo sielai ir kūnui. Šito tau iš visos širdies linkiu.

Mylimiausia sese! Nors ir kalbama nuo seno, kad per šventą Joną ir pačiam paskutiniajam bepročiui nušvinta, bet tai visiškai negalioja, nes nelabas vyras mano niekaip į protą ateiti negali. Negana to, jis dešimt, tūkstantį kartų kvailesnis, nei buvo, nes tai, apie ką rašiau, – vaikų žaidimai palyginti su tuo, kas dabar dedasi. O dedasi dabar dalykai, kuriems žodžių nerandu. Žinok, mylima sese, apsilankęs Kopenhagoje jis – ak, koks pažeminimas ir negarbė! – atsivežė savo senąją ištvirkėlę, vardu Kareną, kuriai iš karto paskyrė kambarį čia, pilyje, ir kuri dabar čia viską tvarko ir visaip vadovauja. O man tuo tarpu už durų tenka stovėti. Bet, miela sese, padaryk man paslaugą, sužinok, ar mūsų brangus tėvelis palaikytų mano pusę, jei aš pabėgčiau, nes neatsirastų nė vieno, kuris neužjaustų manęs pamatęs mano apgailėtiną padėtį. Viskas, kas mane užgriuvo, yra nepakeliama, todėl manau, kad teisingai padarysiu, nusimetusi tą naštą. Ne taip seniai, per Žolinę, išėjau pasivaikščioti į mūsų obelų sodą ir grįžusi namo radau savo miegamąjį užsklęstą iš vidaus. Klausiu, kaip turėčiau suprasti tokį pokštą, o man atsako, kad šio kambario ir kambarėlio šalia užsimanė šita Karena, o mano lova pernešta į vakarinį kambarį, kur, kai vėjas pakyla, šalta kaip bažnyčioje, nuolatinis skersvėjis, grindys visai supuvusios ir visur skylės didžiausios.

Bet jeigu aprašyčiau visas tas patyčias, kurias man čia tenka patirti, išeitų laiškas, ilgas kaip Gavėnios pamokslas. Ir jeigu taip toliau bus, vargu ar ištvers mano galvelė. Viskas *Dievo* valioje. Teatsiunčia Jis iš tavęs tik gerų naujienų.

Amžinai ištikima sesuo
Mari Grubė

Agerhuso pilis, 1666 metų rugsėjo 2 diena.

Garbingajai Lolando apskrities teisėjo Sti Hiogo žmonai, poniai Anei Mari Grubei, mano mielai seseriai, tiesiai į rankas".

Iš tiesų Ulrikui Frederikui, kaip ir Mari, sėdėti pilyje įgriso.

Jis labiau buvo linkęs linksmintis. Čia, Norvegijoje, tie vargšai karininkai – prasti sugėrovai, o su jų kekšėm neilgai galima ištverti. Karena Fiol vienintelė ne tokia grubi ir vulgari, bet ir su ja jis mielai kuo greičiau atsisveikintų.

Iš apmaudo, kad Mari Grubė jį atstūmė, Ulrikas Frederikas tuos žmones padarė savo draugija. Kurį laiką jam buvo linksma su jais, bet neilgai, ir kai viskas ėmė rodytis pilka ir kone nemalonu, kai ėmė truputį tarsi gailėtis, jis prisivertė vaizduotis, kad to reikia, ir iš tiesų patikėjo, kad taip ir yra, kad jis visu tuo sumanęs priversti Mari Grubę gailėtis ir ją atgailaujančią susigrąžinti. Bet kai tapo aišku, kad tuo atgailos nesukels, jis tęsė vildamasis, kad, kaip galėdamas apkartinęs jai gyvenimą, palauš jos atkaklumą. Ulrikas Frederikas netikėjo, kad Mari jo nebemyli, jis buvo tikras, kad giliai širdyje ji troško pulti jam į glėbį ir kad, pamačiusi jo prisikėlusią meilę, suprato galėsianti jam atkeršyti už išsižadėjimą. Ir jis žavėjosi, jam patiko jos kerštas. Bet Mari labai ilgai delsė, ir šioje barbariškoje Norvegijoje jam labai prailgo.

Vis dėlto Ulrikas Frederikas nebuvo visiškai tikras, ar teisingai padarė nepalikęs Karenos Fiol Kopenhagoje, tačiau, viena vertus, jis daugiau nebegalėjo pakęsti kitų, o antra vertus, pavydas – galingas sąjungininkas, o jis žinojo, kad Mari pavyduliavo Karenai.

Tačiau Mari Grubė niekaip nepasidavė ir jis ėmė abejoti, ar ji išvis kada nors pasiduos, ir jo meilė augo su ta abejone.

Padėtis, kaip žaidimas ar medžioklė, tapo įtempta.

Atkakliai, su apdairia baime žemino jis nuolatos Mari Grubę, neramiai laukdamas ženklo, visai nedidelio ženklelio, kad jis teisingai žaidžia, bet nieko neįvyko.

Bet galiausiai, galiausiai atsitiko tai, ką Ulrikas Frederikas palaikė ženklu, ženklu, kurio jis laukė. Vieną dieną Mari, kai Karena nepaprastai įžūliai įžeidė ją, paėmė geras stiprias odines vadeles, perėjo namą iki kambario, kur tuo metu pokaičio miegojo Karena, uždarė duris iš vidaus ir sunkiomis vadelėmis gerai išvanojusi priblokštą paleistuvę ramiai grįžo į vakarinį kambarį pro visus žado netekusius tarnus, kurie susirinko išgirdę Karenos šauksmą.

Kai tai įvyko, Ulrikas Frederikas buvo mieste. Karena iš karto nusiuntė jam žinutę, bet jis neskubėjo grįžti ir tik į pavakarę lukūriuojanti Karena išgirdo kieme jo arklio žingsnius.

Ji puolė prie jo, tačiau jis švelniai, bet tvirtai atstūmė ją ir nuėjo tiesiai pas Mari Grubę.

Durys pusiau praviros, vadinasi, jos viduje nėra.

Jis įkišo galvą vidun įsitikinęs, kad čia tuščia, bet Mari buvo kambaryje. Ji miegojo sėdėdama prie lango. Ulrikas Frederikas įžengė į vidų, kaip galėdamas atsargiau, nes dar nebuvo visiškai blaivus.

Besileidžiančios rugsėjo saulės spinduliai auksine srove skverbėsi į kambarį, ir neryškios spalvos ėmė spindėti. Kalkintos sienos įgavo gulbės baltumo, rudos medžio lubos – bronzinio atspalvio. Lovos užuolaidų raukiniai pasidarė raudoni kaip vynas, o klostės – purpurinės. Buvo akinamai šviesu. Net tai, kas šešėlyje, nušvito tarsi geltonos šviesos ištraukta iš rūko. Mari Grubės galvą juosė auksinė aureolė, bučiuodama jos baltą kaktą. Bet nuo gelstančios obels, kuri viliojamai tiesė nuo vaisių raudonas šakas į langą, jos akis ir burną dengė šešėlis.

Tačiau ji miegojo. Miegojo sėdėdama kėdėje, susidėjusi ant kelių rankas.

Pirštų galais prisėlino Ulrikas Frederikas prie Mari. Jam atsistojus tarp jos ir lango, aureolė dingo.

Jis atidžiau apžiūrėjo ją.

Mari buvo dar blyškesnė nei anksčiau. Atrodė tokia gera ir švelni sėdėdama čia atlošta galva, vos pravertom lūpom ir baltu apnuogintu kaklu. Jis matė, kaip ant kaklo, po apgamu, pulsuoja gyslelė. Žvilgsnis nuslydo nuo

tvirto apvalaus peties po prigludusiu šilku plona ranka iki pat balto suglebusio delno. Ir ši ranka priklausė jam! Ulrikas Frederikas tarsi regėjo, kaip ji putliais pirštais suspaudžia rudas vadeles, kaip įsitempia ir nušvinta balta gyslota ranka, kaip neaiškiai švysteli ir suglemba kirsdama per vargšės Karenos kūną. Jis matė, kaip iš pasitenkinimo blizga jos pavydžios akys ir kaip rūsčiai šypsosi piktos lūpos nuo minties, kad ji atsimoka vadelių bučiniais. Ir ji buvo jo Mari. Jis buvo jai blogas, griežtas ir žiaurus. Dėl jo buvo iš sielvarto laužomos šios mielos rankos, dėl jo šios lūpos atsivėrė dejonėms.

Jam taip galvojant, akys ėmė drėgnai spindėti ir pasijuto apimtas girtam žmogui lengvai kylančios užuojautos. Taip ir stovėjo žvelgdamas su vangiu girto žmogaus jausmingumu, kol saulės spindulių srovė virto plonu siūleliu, šviečiančiu tarp tamsių sijų.

Mari Grubė pabudo.

– Jūs! – beveik suriko pašokdama ir puldama atgal, kad net kėdė parvirto ant grindų.

– Mari! – tarė Ulrikas Frederikas švelniai, tarsi įkalbinėdamas, ir maldaujamai ištiesė į ją rankas.

– Ko jūs norite? Dejuosite, kad išpėriau kailį jūsų ištvirkėlei?

– Ne, ne, Mari. Būkime draugai, būkime geri draugai.

– Jūs girtas, – šaltai pasakė ji ir nusisuko.

– Taip, Mari, iš meilės tau esu apsvaigęs, esu visiškai girtas nuo tavo grožio, mano širdele.

– Taip, toks apgirtęs, kad jūsų akys jus suklaidino ir manimi palaikėte kitas.

– Mari Mari, nebūk tokia pavydi!

Mari niekinamai mostelėjo.

– Taip, Mari! Tu pavyduliavai. Tu išsidavei, griebdamasi tų vadelių, tu žinai... Bet pamirškime visas tas bjaurastis, teišnyksta jos, tegu jas velnias! Nagi, nagi! Nevaidink pikčiurnos, kaip aš vaidinau prieš tave neištikimą vyrą apsimesdamas blogu ir ištvirkaudamas. Juk šitaip darydami mes kaip pragare, nors galim gyventi kaip rojuje. Ko tik panorėsi – tavo valia! Norėsi šilkais apsirengusi vaikščioti – prašau; norėsi ilgų kaip tavo plaukai perlų vėrinių – turėsi. Žiedų ir aukso, medžiagų ritiniais, plunksnų ir brangakmenių – ko tik panorėsi, nieko negailėsiu tau.

Jis norėjo apkabinti ją per liemenį, bet ji sugriebė jam už riešo ir atstūmė.

– Ulrikai Frederikai, – tarė, – ar tau pasakyti vieną dalyką? Jeigu ir apvilktum savo meilę šilkais ir kiaunių kailiais, jeigu aprengtum sabalais ir karūnuotum auksu, apautum gryniausio deimanto bateliais, aš atmesčiau ją kaip purvą ir mėšlą, nes tavo meilė neverta nė tos žemės, kurią mindau. Nėra nė lašo mano kraujo, kuris gero tau linkėtų, nė gyslelės mano kūne, kuri neatstumtų tavęs, girdi?! Širdyje mano nėra nė kertelės, kur tave vardu vadintų. Tik suprask mane teisingai! Net jeigu galėčiau išlaisvinti tavo kūną iš mirtinų skausmų arba tavo sielą iš pragaro kančių būdama tavo, to nepadaryčiau.

– Ne! Padarytum, moterie, ir nesakyk, kad ne!

– Ne, ne ir dar kartą ne!

– Tuomet lauk iš čia! Dink man iš akių, kad tave kur nelabasis!

Jis pabalo kaip siena, drebėdamas visu kūnu. Balsas skambėjo kimiai ir neatpažįstamai, o pats Ulrikas Frederikas mojavo rankomis kaip pamišęs.

– Nešdinkis iš čia! Neš... neš... nešdinkis iš čia, arba suknežinsiu tau galvą, nes regiu tik raudoną žmogžudystės kraują. Nešdinkis iš Norvegijos krašto ir karalystės pas velnią į pragarą! Lauk...

Mari valandėlę žiūrėjo į jį, po to puolė iš kambario – kuo toliau nuo pilies.

Kai ji užtrenkė duris, Ulrikas Frederikas čiupo kėdę, kurioje sėdėjo Mari jam įėjus, ir šveitė pro langą, tuomet nutraukęs apirusį užtiesalą nuo lovos suplėšė į skutelius visą tą laiką blaškydamasis po kambarį. Paskui sudribęs ant grindų ėmė šliaužioti inkšdamas lyg laukinis žvėris ir iki kraujo daužydamas keliais. Galiausiai jėgos išseko ir jis, prišliaužęs prie lovos, puolė veidu į priegalvius. Šaukė Mari švelniais vardais, verkė ir kūkčiojo, keikė ją ir vėl kalbėjo švelniu balsu, tarsi glamonėdamas ją.

Tą pačią dieną Mari gražiais žodžiais ir geru užmokesčiu įkalbėjo vieną laivo savininką perkelti ją į Daniją.

Kitą dieną Ulrikas Frederikas išvarė Kareną Fiol iš pilies, o po kelių dienų iškeliavo į Kopenhagą.

XIII

Vieną gražią dieną Erikas Grubė nustebo pamatęs madam Giuldenliovę, atvykusią į Tjelę.

Jis iš karto suvokė, kad įvyko kažkas negera, jei ji atvažiavo taip paprastai, be tarnų ir be daiktų, ir jam sužinojus, kas iš tikrųjų atsitiko, susitikimas nebuvo labai malonus, nes Erikas Grubė taip supyko, kad nuėjo sau trenkdamas durimis ir tą dieną daugiau nesirodė.

Bet pamiegojęs pasidarė draugiškesnis ir net su dukra elgėsi beveik pagarbiai ir meiliai, o jo, seno dvariškio, žodžiuose atsirado tam tikras iškilmingumas. Jis pamanė, kad dar nieko bloga neįvyko, tik nedidelis nesutarimas tarp jaunų sutuoktinių, bet Mari tebėra madam Giuldenliovė, ir viskas be ypatingų sunkumų grįš į savo vėžes.

Žinoma, Mari šaukė apie skyrybas ir nenorėjo girdėti nė žodžio apie susitaikymą, bet juk neprotinga buvo tikėtis kažko kito, iškart po pirmo įkarščio, nepamiršto pykčio, kai visi prisiminimai – tarsi atviros žaizdos ir maudžiantys skauduliai. Tad Erikas Grubė dėl to labai nesirūpino: laikas žaizdas išgydys. Tuo jis buvo visiškai įsitikinęs.

Buvo dar viena aplinkybė, kuri jam suteikė nemažai vilties. Juk Mari iš Agerhuso atvyko beveik nuoga, be suknių ir brangenybių, ir ims ilgėtis tos prabangos, kuri ją kasdien supo. Ir maistas ne koks čia, Tjelėje, prastas patarnavimas ir visa ta vargana kasdienybė privers ją ilgėtis to, ką paliko. Kita vertus, Ulrikas Frederikas, kad ir kaip pyktų, kažin ar sumanys skirtis. Jo piniginiai reikalai nebuvo tokie puikūs, kad galėtų skirtis su Mari kraičiu, nes dvylika tūkstančių dalerių grynais – nemaži pinigai, be to, ir aukso, žemių bei kitokių gėrybių taip pat nelengva atsisakyti, kai jau kartą juos esi gavęs.

Apie pusę metų buvo viskas gerai Tjelėje. Mari jautėsi puikiai tyliame dvare. Ta gili ramybė, viešpataujanti čia, dienų monotonija visiškai be įvykių jai buvo kažkas nauja, ir ji svajingai, pasyviai tuo mėgavosi.

Praeitį prisiminė kaip varginančią kovą ir susirėmimą, betikslį veržimąsi pirmyn, apšviestą ryškios veriančios šviesos, kupiną nepakeliamo, kurtinančio triukšmo. Ir ją apėmė palaimingas ramybės jausmas, tarsi netrukdoma ilsėtųsi gaiviame šešėlyje, malonioje ir jaukioje tyloje. Jai patiko puoselėti

savo prieglobsčio ramybę mintimis, kad pasaulyje ir toliau triukšmas, peštynės, vargas, o ji paslapčia paspruko nuo gyvenimo ir atrado nedidelę vietelę, kur jos niekas nesuras ir nesudrums nuostabios tamsios vienatvės.

Tačiau laikui bėgant tyla apsunko, ramybė dingo, o šešėlis visai aptemo. Ir ji ėmė įsiklausyti į gyvus išorinio pasaulio atgarsius. Todėl jai buvo prie širdies Eriko Grubės pasiūlymas pakeisti gyvenimo būdą. Jis norėjo, kad Mari persikeltų gyventi į Kalio, savo vyro pilį, aiškindamas jai: jeigu jos vyras, valdydamas visą jos kraitį, nieko neatsiunčia jos išlaikymui, tuomet visai protinga būtų gyventi iš Kalio valdų, kur vartytųsi kaip inkstas taukuose, turėdama daugybę tarnų ir džiaugdamasi prabanga ir turtais, visiškai kitaip nei čia, Tjelėje, kur jai, pripratusiai prie daug geresnio, viskas per daug vargana. Be to, jai skirtame karališkajame dovanojimo rašte, kuriame užtikrinama tūkstantis statinių grūdų tuo atveju, jei Ulrikas Frederikas numirtų pirmiau už ją, aiškiai turimos omeny Kalio valdos, kurių metinės pajamos ir sudarė tūkstantį statinių grūdų ir kurios perduodamos Ulrikui Frederikui praėjus pusei metų po vestuvių. Ir jeigu jie nesusitaikys, nieko neįtikėtino čia nebus, jeigu Ulrikas Frederikas jos naudai atsisakys jai kaip našlei skirtų valdų. O tai bus naudinga, nes ir Mari jas geriau pažins, ir Ulrikas Frederikas pripras prie minties, kad valdos jos rankose, todėl jam galbūt lengviau bus jų atsisakyti.

Šitaip Erikas Grubė tikėjosi atsikratyti išlaidų Mari išlaikymui Tjelėje ir jos nesutarimus su Ulriku Frederiku žmonių akyse padaryti ne tokius reikšmingus, kokie jie buvo iš tikrųjų. Kita vertus, juk visada būdavo priartėjama vienas prie kito, ir niekad nežinodavai, kuo tai baigsis.

Taigi Mari išvyko į Kalio, bet neliko ten gyventi, kaip buvo sumaniusi, nes Ulrikas Frederikas įsakė dvaro valdytojui Johanui Utrechtui priimti ir išlaikyti madam Giuldenliovę, bet neduoti jai nė vido[40], nė šilingo grynų pinigų. Be to, Kalio dvare buvo dar nuobodžiau nei Tjelėje, todėl vargu Mari ilgai ten būtų likusi, jeigu nebūtų atvykęs pas ją svečias, kuriam netrukus buvo lemta tapti daugiau nei svečiu.

Tai buvo Sti Hiogas.

Po šventės Frederiksborgo pilies sode Mari Grubė dažnai galvodavo apie savo svainį, ir visada su nuoširdžiu dėkingumu. Daug kartų, kai Agerhuse ją

ypač skaudžiai įžeisdavo arba paniekindavo, guosdavosi prisiminimais apie pagarbų, tyliai maldaujantį Sti Hiogo nuolankumą. Ir dabar, kai ji pamiršta ir apleista, jis tebebuvo toks pat kaip tomis jos didybės dienomis. Tokia pat neviltis veide, tas pats nuolankus susižavėjimas žvilgsnyje.

Jis niekad neapsistodavo Kalio dvare ilgiau nei dviem trim dienom, po to išvykdavo aštuoniom dienom aplankyti ko nors kaimynystėje, ir Mari priprato laukti jo sugrįžtant ir dūsauti jam išvykstant, nes jis buvo vienintelis žmogus, su kuriuo ji dabar bendravo, ir todėl jie vienas kitu labai pasitikėjo ir mažai ką vienas nuo kito slėpė.

– *Madame!* – paklausė Sti Hiogas vieną dieną. – Nejaugi jūs žadate grįžti pas jo šviesybę, jeigu jis jūsų atsiprašys?

– Kad ir keliais čia atšliaužtų, – atsakė Mari, – vis tiek jį atstumčiau. Mano širdyje tik pasišlykštėjimas ir neapykanta, nes jo sieloje nėra nė vieno tikro, pastovaus jausmo, nė vieno tikrai karšto kraujo lašo jo kūne. Jis – kekšė, tikrų tikriausia prakeikta kekšė, o ne vyras. Ir akys jo kaip kekšės, tuščios ir klastingos, ir geidžia kaip kekšė, šaltai ir be dvasios. Niekad nedegdavo jis tikra aistra, kad kraujas virtų, niekad nešaukė jo lūpos nuoširdžių žodžių. Nekenčiu jo, Sti, nes jaučiuosi sutepta jo niekšiškų rankų ir kekšiškų žodžių.

– Vadinasi, *madame*, kreipsitės skyrybų?

Mari atsakė, kad kreipsis, ir jeigu būtų sulaukusi iš tėvo pagalbos, reikalas tikriausiai jau būtų pajudėjęs, tačiau jis neskuba tikėdamasis, kad viskas dar susitvarkys. Tačiau šito niekada nebus!

Tuomet jiedu ėmė kalbėtis apie tai, ką ji galėtų gauti savo išlaikymui po skyrybų, ir Mari pasakė, kad Erikas Grubė jos vardu pareiškęs pretenzijas į Kalio.

Sti Hiogui tai atrodė blogai sugalvota. Jis pavaizdavo kitokį gyvenimą nei tą, kurį jai kaip našlei tektų leisti atokiame Jutlandijos kampelyje, galbūt galiausiai ištekėti už paprasto dvarininko, nes aukščiau ten ji nepasiektų. Karaliaus dvare jos vaidmuo jau suvaidintas, nes Ulrikas Frederikas turi ten pakankamai galios, kad atitolintų dvarą nuo jos, o ją – nuo dvaro. Ne, štai ką jis buvo sumanęs: ji turi išsireikalauti savo kraitį grynais pinigais, išvykti iš šalies ir niekada atgal negrįžti. Su jos grožiu ir manierom Prancūzijoje ji galėtų rasti puikią dalią, visiškai kitokią nei čia, šioje apgailėtinoje šalyje su jos netašyta dvarininkija ir karališkojo dvaro nuskurdėliais.

Taip kalbėjo Sti Hiogas, ir vargingas gyvenimas Kalio dvare buvo toks puikus fonas žavintiems vaizdams, kuriais jis nupasakojo turtingą ir prabangų Liudviko Keturioliktojo dvarą, kad Mari visiškai neteko galvos ir netrukus pavertė Prancūziją visų savo svajonių scena.

Sti Hiogas tebebuvo apimtas meilės Mari Grubei kaip ir anksčiau ir dažnai pasakodavo jai apie šią savo aistrą, nemaldaudamas ir neprašydamas, ne, ir net nereikšdamas jokių vilčių ir apgailestavimų, ir net atvirkščiai – visiškai be vilties, visąlaik laikydamas neįmanomu dalyku, kad ji gali ar kada nors galės atsakyti į jo jausmus. Iš pradžių Mari klausydavosi šių prisipažinimų su neramia nuostaba, bet vėliau jai pasidarė įdomu klausytis šių beviltiškų pamąstymų apie meilę, kurios šaltinis buvo ji pati. Ir ne be svaiginančio savo galios pajautimo girdėdavo ji, kad tapo tokios ypatingos prigimties žmogaus, kaip Sti Hiogas, gyvenimo ir mirties valdove. Tačiau netrukus prislėgtas Sti balsas ėmė ją erzinti, o jo atsisakymas kovoti, nes kovos tikslas jam atrodė nepasiekiamas, jo guodimasis, kad aukščiau bambos neiššoksi, kėlė jai abejonių, bet ne dėl aistros keistuose Sti Hiogo žodžiuose arba dėl prislėgtos jo veido išraiškos, bet dėl to, ar nekalbėjo šis žmogus karščiau, nei jautė, nes tokios beviltiškos aistros, kuri nesiveržė aklai pirmyn nepaisant nevilties, ji nesuprato ir ja netikėjo. Ir Mari susidarė įspūdis apie Hiogą kaip apie lakios vaizduotės žmogų, kuris nuolatos rausdamasis savyje galiausiai ėmė tikėti esąs turtingesnis, didesnis ir daug svarbesnis, nei buvo iš tiesų. Ir dabar, kai tikrovė šio įsitikinimo nepatvirtino, jis ėmė meluoti sau pačiam esąs apimtas didžių jausmų ir stiprių aistrų, kurios viso labo buvo jo fantastiškai vaisingo ir liguisto proto padarinys. Paskutiniai žodžiai, kuriuos ji išgirdo tariant jo lūpas, kai tėvo kvietimu vyko atgal į Tjelę, kur Sti nedrįso rodytis, tik sustiprino jos įsitikinimą, kad šis įspūdis visiškai atitinka tikrovę.

Buvo šlykštu, kai atsisveikinęs su Mari ir laikydamas ją už rankos, vėl atsisuko ir pasakė:

– Dabar, kai jūsų, *madame,* dienos čia, Kalio, jau praėjo, mano gyvenimo knygoje atverčiamas juodas puslapis. Aš su skausmu ir sielvartu ilgėsiuos ir liūdėsiu kaip žmogus, praradęs visą savo žemišką laimę, visą viltį ir lūkesčius. Ir jeigu, *madame,* kada nors atsitiktų taip, kad turėtumėt pagrindo

manyti, jog mylite mane, ir aš tuo patikėsiu, tuomet vienas Dievas žino, kas atsitiktų. Gali būti, kad pažadintų manyje tas jėgas, kurių galybės sparnais man dar nėra tekę pasinaudoti, ir tuomet ta mano sielos dalis, kuri trokšta žygių ir dega viltimi, nugalėtų ir išgarsintų mano vardą. Bet lygiai taip pat lengva įsivaizduoti, kad tokia nenusakoma laimė atleistų visas įtemptas stygas, nutildytų kiekvieną šaukiantį norą ir apkurtintų kiekvieną klausiančią viltį, ir tuomet mano laimės šalis mano jėgoms ir gabumams taptų atpalaiduojančia Kapuja.

Savaime aišku, Mari tebegalvojo kaip galvojusi, vis dėlto ji dūsavo jam kalbant.

Ir štai ji parvyko į Tjelę. Erikas Grubė laukė šito sugrįžimo, nes bijojo, kad Sti Hiogas nepalenktų jos imtis tokių priemonių, kurios prieštarautų jo planams, be to, norėjo pažiūrėti, galbūt įmanoma įtikinti Mari sutvarkyti reikalą taip, kad santuoka liktų galioti.

Tuo tarpu pastangos buvo nevaisingos, tačiau Erikas Grubė vis tiek nesiliovė laiškuose reikalavęs Ulriko Frederiko priimti Mari atgal. Ulrikas Frederikas nė karto neatsakė. Jis norėjo vilkinti viską kuo ilgiau, nes bet koks turto grąžinimas po skyrybų jam buvo labai nepageidaujamas, o uošvio tvirtinimais, kad Mari pasiryžusi atleisti, jis netikėjo. Pono Eriko Grubės polinkis meluoti buvo visiems gerai žinomas.

Palaipsniui Eriko Grubės laiškų tonas darėsi vis grėsmingesnis, buvo imta kalbėti apie asmenišką kreipimąsi į karalių. Ulrikas Frederikas suprato, kad šitaip ilgiau tęstis negali, ir iš Kopenhagos parašė Kalio dvaro valdytojui Johanui Utrechtui laišką, kuriame patikėjo jam visiškai slaptai sužinoti, ar sutiktų madam Giuldenliovė susitikti su juo Kalio pilyje, bet taip, kad Erikas Grubė nieko nesužinotų. Šis laiškas buvo parašytas šešiasdešimt devintųjų metų kovo mėnesį.

Ulrikas Frederikas šio susitikimo metu tikėjosi sužinoti tikrąsias Mari Grubės nuotaikas ir jeigu pasirodytų, kad ji linkusi taikytis, iš karto išsivežtų ją su savimi į Agerhusą, o jeigu ne, vylėsi, pažadėjęs nedelsiant išsiskirti, išsireikalauti kuo švelnesnių skyrybų sąlygų.

Tačiau Mari atsisakė susitikti ir Ulrikas Frederikas nesutvarkęs reikalų iškeliavo į Norvegiją.

Erikas Grubė dar kurį laiką rašė laiškus, iš jų nebuvo jokios naudos, bet štai septyniasdešimtųjų metų vasarį atėjo žinia apie Frederiko Trečiojo mirtį ir Erikas Grubė nusprendė, kad dabar pats laikas veikti. Karalius Frederikas taip vertino savo sūnų Ulriką Frederiką ir mylėjo jį tokia akla meile, kad šioje byloje visą kaltę būtų priskyręs antrajai pusei, o iš karaliaus Kristijono buvo galima tikėtis, kad reikalai pakryps kita vaga, nes, nors jis ir Ulrikas Frederikas buvo geriausi draugai bei sugėrovai, vis dėlto karalius galėjo jausti šiokį tokį pavydą, kadangi tėvo laikais jis dažnai atsidurdavo didesniais gabumais apdovanoto ir labiau žinomo įbrolio šešėlyje. Be to, jauni valdovai mėgsta rodyti savo nešališkumą ir neretai dėl savo jautraus jausmingumo būna neteisingi būtent tiems, kuriuos, anot kitų, jie turėtų globoti. Todėl nuspręsta, kad jiedu vos atėjus pavasariui keliaus į Kopenhagą, o Mari tuo tarpu iš Johano Utrechto gaus du šimtus rigsdalerių gedulo drabužiams, su kuriais galėtų tinkamai pasirodyti naujajam karaliui. Tačiau dvaro valdytojas, neturėdamas Ulriko Frederiko leidimo, nedrįso duoti pinigų ir Mari teko keliauti be gedulo drabužių, nes tėvas nenorėjo mokėti ir manė, kad šis trūkumas dar labiau pabrėš apgailėtiną jos padėtį.

Gegužės pabaigoje jiedu atvyko į Kopenhagą ir, uošvio bei žento susitikimui nedavus jokių rezultatų, Erikas Grubė parašė karaliui net neišmanąs, kaip perteikti tas patyčias, gėdą ir negarbę, su kuria jo šviesybė Giuldenleu prieš keletą metų išvarė savo žmoną Mari Grubę iš Agerhuso, atidavęs ją audroms, vėjams ir kaperiams, kurie tais laikais, verdant kovoms tarp Olandijos ir Anglijos, siautėjo jūroje. Tačiau Dievas buvęs jai maloningas ir apsaugojęs nuo aprašytųjų pavojų ir ji atvykusi į jo namus gyva ir sveika. Bet jai buvusi užtraukta didžiulė gėda ir jis daugybę kartų laiškais, maldavimais ir graudžiom ašarom kreipęsis į savo gerbiamą žentą, prašydamas jo šviesybės apsvarstyti šį reikalą arba – įrodžius Mari kaltę, nutraukti santuoką, arba priimti ją atgal pas save – tuo tarpu viskas buvę veltui. Mari, atnešusi Ulrikui Frederikui į namus daugybę tūkstančių rigsdalerių, pati negalėjusi gauti nė dviejų šimtų dalerių gedulo drabužiams pirkti. Trumpai tariant, jos apgailėtinos padėties neįmanoma aprašyti, todėl ir kreipiąsi jiedu į jo karališkąją didenybę, savo maloningiausiąjį valdovą ir jo įgimtą gerumą su nuolankiausiais maldavimais ir prašymais, kad jo didenybė dėl Dievo pasigailėtų jo, Eriko

Grubės, atsižvelgdamas į garbingą jo amžių, kurio jau šešiasdešimt septyneri metai, ir jos, kenčiančios didžiulį nepriteklių ir pažeminimą, ir maloningai lieptų jo šviesybei Giuldenleu arba įrodyti Mari kaltę, dėl kurios, kaip Kristus sako, galima išsiskirti, to pats Erikas Grubė esą niekada nedarytų, arba priimti ją atgal, tai būtų Dievo garbei, nes šitaip būtų išlaikyta pagarba santuokai, paties Aukščiausiojo nustatyta, išvengta didžiulės negarbės, nugalėtos didelės nuodėmės, o siela išgelbėta nuo amžinojo pasmerkimo.

Iš pradžių Mari nė už ką nenorėjo pasirašyti šio prašymo, nes nenorėjo gyventi su Ulriku Frederiku, kad ir kaip reikalai pasisuktų. Bet tėvas ją įtikino, kad reikalavimas priimti ją atgal – tik formalumas, nes Ulrikas Frederikas pats bet kokia kaina sieks skyrybų. Šitaip parašytas prašymas priversiąs jį dar labiau norėti skirtis, o tai jos bylą iškelsią į geresnę šviesą ir suteiksią jai geresnes sąlygas. Tuomet Mari nusileido ir net, tėvo įkalbėta, *post scriptum* pridėjo:

„Labai norėčiau pasikalbėti su Jūsų karališka didenybe, tačiau aš, vargšė, neturiu drabužių, su kurias galėčiau pasirodyti tarp žmonių. Pasigailėkite manęs, maloningasis valdovē ir karaliau, ir padėkite man, vargšei. Dievas jums atlygins".

Mari Grubė

Tačiau, nelabai tikėdama Eriko Grubės žodžiais, tarpininkaujant vienam iš senų jos dvaro draugų, tiesiai karaliui į rankas perdavė visiškai asmenišką raštą, kuriame be jokių pagražinimų išpasakojo, kaip smarkiai ji nekenčia Ulriko Frederiko, kaip karštai ji laukia skyrybų ir kaip ji nenorėtų turėti artimų ryšių su juo tvarkant turto dalybų bylą.

Šį kartą Erikas Grubė sakė tiesą. Ulrikas Frederikas norėjo skirtis. Jo, karaliaus įbrolio, padėtis dvare buvo kitokia nei karaliaus mylimo sūnaus. Dabar nepakako remtis tik tėvo gerumu, reikėjo tiesiog varžytis su kitais dvaro vyrais dėl garbės ir apdovanojimų. Vargu ar tąsymasis su tokia byla kaip ši pasitarnautų jo autoritetui sustiprinti, naudingiausia buvo bylą baigti kuo greičiau ir naujomis bei geriau apgalvotomis vedybomis atlyginti nuostolius, skyrybų padarytus jo vardui ir turtui. Todėl visą savo įtaką jis panaudojo šiam tikslui.

Karalius greitai liepė perduoti bylą konsistorijai, kad ji pateiktų savo sprendimą, o šis buvo toks: aukščiausiojo teismo sprendimu tūkstantis šeši šimtai septyniasdešimtųjų metų spalio keturioliktą dieną santuoka skelbiama nutraukta, be to, abi pusės turi teisę dar kartą tuoktis. Mari Grubei grąžinami dvylika tūkstančių rigsdalerių ir kitas kraitis – brangenybės bei žemės. Vos tik gavusi pinigus, Mari, nepaisydama tėvo pastabų, ėmė ruoštis kelionei į užsienį, o Ulrikas Frederikas parašė savo įseserei, Saksonijos kurfiursto Johano Georgo žmonai, apie santuokos suirimą ir klausė, ar neparodytų ji tiek seseriškos meilės, kad jis drįstų puoselėti viltį priimti nuotaką iš jos kilnių rankų.

XIV

Anksčiau Mari Grubė nebuvo turėjusi grynų pinigų, todėl dabar jai atrodė, kad šiuo metu jos rankose didžiulė suma ir kad jos galia ir galimybės beribės. Jai vaidenosi, jog stebuklinga lazdelė atsidūrė jos rankose, ir ji lyg vaikas nekantriai trośko mostelėti ja kartą kitą ir paskleisti visas žemės gėrybes sau po kojų.

Pirmasis jos noras buvo atsidurti toli nuo Kopenhagos bokštų ir Tjelės laukų, nuo Eriko Grubės ir tetos Rigicės. Ir štai mostelėjo ji lazdele pirmą kartą, ir nunešė ją ratai ir laivas keliais ir vandenimis tolyn nuo Zelandijos per Jutlandiją ir Šlezvigą į Liūbeko miestą. Visą jos palydą sudarė tarnaitė Liusi, kurią Mari išsiprašė iš savo tetos, ir vieno pirklio vežėjas iš Orchuso, nes tik Liūbeke turėjo įvykti tikrieji pasiruošimai kelionei.

Mintį iškeliauti davė Sti Hiogas. Tą kartą jis sakė, kad taip pat paliks šalį ir ieškos laimės svetimuose kraštuose, dar siūlėsi būti jos kelionės palydovu. Iškviestas laišku jis taip pat atkeliavo iš Kopenhagos praėjus keturiolikai dienų po Mari atvykimo ir iškart pradėjo patarnauti, ėmęsis pasiruošimų, būtinų tokiai ilgai kelionei.

Giliai širdyje Mari galvojo pabūti geradare vargšui Sti Hiogui savo nemažomis lėšomis palengvindama jam kelionę ir gyvenimą Prancūzijoje, kol išaiškėtų, ar neištrykš jam kitas šaltinis. Štai kodėl, pasirodžius Sti Hiogui, ji

nustebo pamačiusi jį prabangiai apsirengusį, sėdintį ant puikaus žirgo ir lydimą dviejų šaunių raitelių. Iš to buvo aišku, kad jo piniginė nesiprašo prikemšama jos aukso. Bet dar labiau nustebino ją tas pasikeitimas, kuris atrodė įvyko jo sieloje: jis buvo gyvas ir kone linksmas. Ir jeigu seniau atrodė tarsi einantis savo paties laidotuvių procesijoje, tai dabar žengė kaip vyras, savo valdžioje turintis pusę pasaulio ir laukiantis antros pusės. Seniau jis buvo panašus į apipešiotą vištą, o dabar labiau priminė erelį pašiauštomis plunksnomis ir aštriu žvilgsniu, kuris bylojo apie dar aštresnius nagus.

Iš pradžių Mari galvojo, kad šio pasikeitimo priežastis – džiaugsmas atsisveikinus su visais praeities rūpesčiais ir viltis sulaukti geros ateities. Tačiau keletą dienų jam neprasižiojus apie savo prislėgtą meilę, apie kurią ji taip gerai žinojo, Mari ėmė manyti, kad jis nugalėjo savo aistrą ir dabar, su pergalingu džiaugsmu sutraiškęs slibinui galvą, jautėsi esąs laisvas ir stiprus savo likimo viešpats. Ir Mari pasidarė labai smalsu sužinoti, ar teisingai ji spėjo. Su apmaudu ji prisipažino sau, kad juo ilgiau ji matė Sti Hiogą, juo blogiau jį pažinojo.

Pokalbis su Liusi tik dar labiau sustiprino šią spėlionę.

Tai buvo priešpiet. Jiedvi vaikštinėjo didžiule pavarte, kokią rasi kiekviename Liūbeko name ir kuri galėjo būti ir prieškambariu, ir svetaine, ir vieta vaikams žaisti, ir patalpa rankdarbiams, o kartais ir valgomuoju arba sandėliuku. Pavarte, kurioje jos vaikštinėjo, naudotasi tik šiltu metų laiku, todėl čia stovėjo ilgas švariai nušveistas stalas, keletas sunkių medinių kėdžių ir sena spinta. Gilumoje buvo įrengtos lentynos, kuriose žaliomis eilėmis tarp raudonų morkų krūvelių ir pasišiaušusių krienų ryšulėlių pūpsojo kopūstai.

Vartai buvo plačiai atverti į šlapią blizgančią gatvę, kur spindinčiom čiurkšlėm pylė lietus.

Ir Mari Grubė, ir Liusi buvo apsirengusios pasivaikščiojimui: viena dėvėjo kailiu apsiūtą apsiaustą, kita – rudą, šiurkščios pusvilnės peleriną. Jos laukė, kol liausis lietus, ir greitai vaikščiojo pirmyn ir atgal raudonų plytų grindimis, mindamos ir trepsėdamos, tarsi mėgindamos sušilti kojas.

– Nejaugi jūs iš tikrųjų manote, kad jis patikimas bendrakeleivis? – paklausė Liusi.

– Sti Hiogas? Taip, manyčiau, patikimas. O ką tu turi omeny?

– Oi, kad tik jis kur pakeliui neužstrigtų.

– Kaip?

– Štai kaip! Vokietės ponios arba dar olandės... Juk žinote, apie jį šneka, kad jo širdis iš tokios kaitrios materijos padaryta, jog įsiplieskia liepsna, tereikia tik sijonu mostelėti.

– Kas tavo kvailą galvą tokių pasakų prikimšo?

– Bet juk, Dieve mano! Nejaugi niekada apie tai nesate girdėjusi? Apie savo svainį! Tik pamanykite – naujiena! Tokia pat, kaip kad man būtų šovę aiškinti jums, jog savaitė turi septynias dienas.

– Kas tau šiandien pasidarė, kad nusišneki, lyg pusryčiams ispaniško vyno prisigėrusi būtum?

– Taip, atrodo, viena iš mūsų tikrai. Sakykite: Ermegora Liunov – ar nesate anksčiau girdėjusi šio vardo?

– Ne.

– Tuomet paklauskite Sti Hiogo, gal jam kada nors teko, ir dar paminėkit Judtę Krag, Kristencę Rud, Edelę Hansdater ir Lenę Popings, jei norite. Labai galimas dalykas, kad jis žino, kaip jūs vadinate, pasakų apie jas visas.

Mari sustojo prie atvirų vartų ir ilgai žiūrėjo į lietų.

– O gal, – tarė ji ir ėmė vėl vaikštinėti, – o gal tu gali pasekti kurią nors iš tų pasakų?

– Na šito jau ilgai laukti neteks.

– Apie Ermegorą Liunov?

– Taip, apie ją ypač.

– Na ir ką?

– O, tai atsitiko vienam tokiam Hiogui, atrodo, vardu Sti, aukštam, rudaplaukiui, išblyškusiam...

– Ačiū, šitiek aš ir pati žinau.

– Ir apie nuodus žinote?

– Ne, ne!

– Arba apie laišką?

– Nagi pasakok!

– Ui, na ir bjauri tai istorija.

– Nagi!

– Štai taip, vadinasi, ji ir Hiogas buvo geri draugai, dar iki jo vedybų. Taigi jis ir Ermegora Liunov buvo geriausi draugai. Nė viena mergina tokių ilgų plaukų neturėjo – ji galėjo ant jų net užminti. Buvo balta ir rausva, tikra lėlytė. Bet, pasakojama, jis elgėsi su ja šiurkščiai ir piktai, tarsi ji nepaklusnus šuo kurtas būtų, o ne trapus Dievo kūrinys. Tačiau juo bjauresnis jis jai buvo, juo karščiau ji mylėjo. Prilupęs būtų ją iki mėlynių – o gal ir lupdavo – būtų už tai jį tik išbučiavusi. Brrr! Baisu net pagalvoti, koks žmogus gali būti, visą savo širdį į kitą sudėjęs. Galiausiai jam atsibodo ir jis net į jos pusę nežiūrėjo, nes mintys apie kitą sukosi. Panelė Ermegora liūdėjo, sielvartavo ir beveik visai palūžo nuo to skausmo ir vargo, bet gyveno kaip jai lemta. Vis dėlto ilgai ji neištvėrė, panele. Pasakojama, pamačiusi Sti Hiogą jojantį pro jų dvarą, pasileido paskui ir bėgo šalia jo žirgo mylią, o jis nors būtų sustojęs ir jos maldavimų išklausęs, ne, tik jojo tolyn ir tolyn. Šito ji jau pakelti negalėjo ir išgėrusi mirtinų nuodų parašė Sti Hiogui, kad taip padariusi dėl jo, kad dabar ji jau nebetrukdysianti, tik norėtų prieš mirtį jį dar kartą pamatyti.

– Ir kas tada?

– Dievai žino! Jeigu tiesa, ką žmonės kalba, tuomet jis – šlykščiausias kūnas ir siela iš visų tų, kuriems pragaro kančios paruoštos yra. Jis jai atrašė, taip, taip ir buvo, jog priešnuodis, kuris ją gali pagydyti, yra jo meilė, tačiau jis neturįs galių jai jos duoti, bet dar esąs girdėjęs, kad pienas su česnaku taip pat padedą, ir jis jai patariąs juos išbandyti. Matote, ką jis atsakė? Ar gali kas gėdingiau būti?

– O ką panelė Ermegora?

– Panelė Ermegora?

– Taip, žinoma.

– Na čia jau ne jo kaltė, kad ji per mažai nuodų išgėrė, kad numirtų, bet ji tapo tokia ligota ir silpna, jog, atrodo, niekad ir nepasveiko.

– Vargšė avelė, – tarė Mari ir nusijuokė.

Po to sulig kiekviena diena Mari nuomonė apie Sti Hiogą vis labiau keitėsi, keisdama ir jų bendravimą.

Kad Sti nėra koks svajotojas, nesunku buvo pastebėti iš apdairumo ir išradingumo, kaip jis įveikdavo visas kelionėje kilusias kliūtis ir sunkumus,

ir lygiai taip pat nesunku buvo suvokti, kad geromis manieromis ir gabumais jis pasirodydavo esąs daug pranašesnis už pačius žinomiausius didikus, kuriuos jie sutikdavo. Jo kalbos visuomet būdavo naujos ir įdomios, visiškai nepanašios į kitų. Atrodė, tarsi jis turėtų savo, tik jam vienam gerai žinomą būdą žmonėms ir daiktams pažinti. Su drąsia panieka, manė Mari, jis pripažino, kiek daug žmogus turi gyvuliškumo, arba tai, kaip maža yra aukso žmogaus prigimties rūdoje. O tas šaltas, aistringas iškalbingumas, kai jis įrodinėjo, kaip maža darnos yra žmogaus prigimtyje, kaip nesuprantama ir nesuvokiama, kaip nevaldoma, padrika ir visiško atsitiktinumo valioje tai, kas kilnu, ir tai, kas žema, kaip tai kovoja žmogaus sieloje, ta iškalba, kai jis mėgino jai išaiškinti, Mari atrodė didinga ir patraukli. Ir ji ėmė tikėti, kad Sti Hiogas yra gavęs retesnių gabumų ir didesnių galių nei kiti mirtingieji. Susižavėjusi, kone pagarbiai lenkėsi ji prieš tą suvoktą galią. Tačiau kartu jos širdyje kirbėjo abejonė, kuri niekad neprabildavo aiškiomis mintimis, tiktai tamsiu, instinktyviu jausmu virpėjo iš baimės, kad ši galia yra galia, kuri grasina ir miršta, nori ir trokšta, tačiau niekada neparbloškia žemėn, niekada neima.

Lohendorfe, trys mylios nuo Vechtos, prie pat kelio stovėjo smuklė. Čionai, praėjus dviem valandom po saulėlydžio užsuko Mari su savo palydovais.

Vėlai vakare, kai vežikas ir raiteliai nuėjo gulti į priestatus, Sti Hiogas, Mari ir du netašytos išvaizdos Oldenburgo dvarininkai atvirai šnekėdamiesi sėdėjo prie raudono stalelio priešais didžiulę smuklės krosnį.

Prie ilgo stalo po langu, atsirėmusi į jo kraštą, suolo gale žvilgčiodama į juos mezgė Liusi.

Ant ponų stalo molinėje žvakidėje stovėjo lajinė žvakė, blyškiu spingsėjimu apšviesdama veidus ir atsispindėdama alavinėse lėkštėse, išrikiuotose virš krosnies. Mari priešais save laikė mažą alavinį ąsotėlį karšto vyno, o Sti Hiogas – didelį, o tie du oldenburgiečiai dalijosi didžiule medine rėčka alaus, kurią tuojau pat vėl pripildydavo bernas susivėlusiais plaukais, gulinėjęs ant žemo suolo kambario gale.

Mari ir Sti Hiogas jau būtų nuėję į savo kambarius, nes abu kaimo dvarininkai – nelabai linksma draugija, bet kambariuose buvo šuniškai šalta,

o nepatogumai šildant juos – dar blogiau nei šaltis. Tai jie patyrė, kai šeimininkas atnešė indą su žarijomis. Vietinės durpės buvo tokios sieringos, kad tik žmonės, pripratę prie jų, galėjo kvėpuoti, kai jos kaito.

Oldenburgiečiai nerodė linksmumo, nes suprato esą puikioje draugijoje, todėl kaip įmanydami stengėsi būti mandagūs. Tačiau alui vis labiau imant viršų, pančiai, kuriais jie save varžė, pamažu atsirišo visai. Jų kalba įgavo vietinį atspalvį, juokeliai darėsi vis šiurkštesni, o klausimai – vis įžūlesni.

Galiausiai juokams tapus šiurkščiais ir nepadoriais, Mari negalėjo nusėdėti vietoje, o Sti Hiogo akys klausė, ar nevertėtų išeiti. Ir kaip tik tuomet vienas iš oldenburgiečių, šviesiaplaukis, mestelėjo kaip reikiant šiurkščią užuominą, o Sti suraukė antakius ir grėsmingai pažvelgė į jį, tačiau tai tik dar labiau pakurstė oldenburgietį, kuris savo bjaurų pokštą pakartojo dar smarkesniu posakiu.

Tuomet Sti pažadėjo jam, kad gaus alaviniu kaušu per galvą, jei dar išdrįs ištarti bent vieną panašų žodį.

Tuo tarpu prie stalo su savo mezginiu priėjo Liusi, norėdama surasti paleistą akį. Tuo pasinaudojo antras oldenburgietis. Jis apkabino ją per liemenį ir jėga pasodinęs sau ant kelių smarkiai pabučiavo tiesiai į lūpas.

Toks įžūlumas paskatino šviesiaplaukį, ir jis apkabino Mari Grubės kaklą.

Tą pačią akimirką Sti kaušas trenkėsi jam į kaktą taip stipriai, kad tasai kimiai kuktelėjęs sudribo priešais krosnį.

Kitą akimirką Sti ir tamsiaplaukis jau stovėjo vidury kambario, o Mari su tarnaite spaudėsi kampe.

Bernas pašoko nuo suolo, riktelėjo kažką į vienas duris, pats pribėgo prie antrų ir užsklendė jas ilgiausiu geležiniu strypu. Tuo tarpu sugirgždėjo kaip užšaunama galinių durų sklęstis. Smuklėje tai buvo įprasta: kai tik prasideda peštynės, durys užsklendžiamos, kad niekas iš lauko negalėtų prisijungti tuo dar labiau užtęsdamas muštynes. Daugiau šeimininkai nesikišdavo. Sutvarkę sklęstis, jie skubiai sėlindavo prie savo lovų. Juk kas nematė, tas ir neliudys.

Niekas iš besipešančių neturėjo ginklo, todėl aiškinamasi buvo tiktai kumščiais. Ir štai stovėjo jie, Sti ir tamsiaplaukis, keikėsi ir mušėsi. Jie stumdė vienas kitą iš vienos vietos į kitą, į duris ir sienas. Griebė vienas kitam už rankų, išsilaisvindavo iš glėbio, lankstėsi ir tampėsi pirmyn bei atgal įsirėmę smak-

rais vienas kitam į petį. Galiausiai jiedu pargriuvo ant grindų. Sti atsidūrė viršuje ir vos spėjo porą kartų trenkti priešininko galvą į šaltas molines grindis, kai pajuto, jog stiprios rankos griebė jam už kaklo. Tai buvo ką tik atsigavęs šviesiaplaukis.

Sti duso, gargaliavo, akys aptemo, o kūnas visas suglebo. Tamsiaplaukis užmetęs ant jo kojas, laikydamas už pečių tempė jį į save. Šviesiaplaukis smaugė, kojomis įsirėmęs į šonus.

Mari suriko ir jau norėjo pulti pagalbon, tačiau Liusi kone mėšlungiškai apsivijo ją rankomis, ir Mari negalėjo pajudėti iš vietos.

Tada Sti, jau prarasdamas sąmonę, iš paskutinių jėgų rovė pirmyn taip, kad tamsiaplaukis trenkėsi pakaušiu į grindis, o šviesiaplaukis apleido savo gniaužtus, leisdamas įkvėpti šiek tiek oro. Vikriu galingu judesiu Sti šoko į šalį, puolė šviesiaplaukį ir parbloškė jį ant žemės. Tuomet įsiutęs pasilenkė prie parkritusio, bet gavo spyrį į saulės rezginį ir vos neparvirto, tačiau griebė viena ranka jam įspyrusią koją už kulkšnies, kita – už bato aulo prie pat kelio, šitaip pakėlė koją ir trenkė ją į įsitempusią šlaunį. Kaulai bate trakštelėjo ir šviesiaplaukis apalpęs sudribo ant grindų. Matydamas tai nuo smūgio į galvą apsvaigęs tamsiaplaukis, kuris gulėjo ir stebėjo viską, taip beviltiškai sustaugė, tarsi ten būtų buvęs jis, o ne jo draugelis, ir nuropojo slėptis po suolu prie lango. Tuo muštynės ir baigėsi.

Tačiau tas žiaurumas, kurį šiuo atveju parodė Sti Hiogas ir kuris slypėjo jo sieloje, padarė Mari stiprų ir keistą įspūdį, nes tą naktį padėjusi galvą ant priegalvio ji tarė sau, kad myli jį. Kai vėliau Sti Hiogas iš Mari žvilgsnio ir elgesio pastebėjo, kad jos širdyje įvyko didžiulis pasikeitimas ir to padrąsintas paprašė jos meilės, gavo lauktą atsakymą.

XV

Dabar Paryžiuje.

Praėjo apie pusę metų, ta taip netikėtai sudaryta meilės sutartis jau kurį laiką buvo praradusi galią, ir Mari Grubė bei Sti Hiogas lėtai tolsta vienas nuo kito.

Jie abu tai žino, bet apie tai nekalba. Prisipažinimas sukeltų tokį kartėlį ir skausmą, tokį pažeminimą ir savęs niekinimą, kad lengviau yra delsti.

Tai jiedu jaučia abu.

Tačiau skausmą pakelia visiškai skirtingai. Kai Sti Hiogas liūdi ir liūdi apimtas beviltiškos kančios, kuri pati atbukina aštriausią skausmo geluonį, tarsi pirmyn ir atgal narve vaikščiojantis sugautas žvėris, Mari labiau panaši į žvėrelį, kuris išsilaisvinęs nesustodamas bėga bėga be atokvėpio, genamas pirmyn ir pirmyn, ir beprotiškai bijo grandinės, kuri velkasi jam iš paskos.

Ji norėjo užsimiršti.

Bet užsimiršimas tarsi viržis, kuris auga savaime, ir joks rūpestis bei globa nė per colį nepadarys jo didesnio.

Semdama savo auksą pilnomis saujomis, ji pirkosi prabangą. Griebė kiekvieną malonumų taurę, kurią galima nupirkti už auksą ir kurią gali nupirkti protas, grožis ir vardas. Bet viskas buvo veltui.

Jos vargams nebuvo galo, ir niekas niekas negalėjo iš jų išvaduoti. Jeigu išsiskyrimas su Sti Hiogu būtų galėjęs kad ir ne palengvinti, tai bent truputį pakeisti jos kančią, ji jau seniai būtų tai padariusi. Tačiau buvo vis vien, visiškai nesvarbu, įvyks tai ar ne, nebuvo nė kibirkštėlės vilties sulaukti paguodos, ar būsi kartu, ar skirsies; nei taip, nei anaip nėra išsigelbėjimo.

Vis dėlto jie išsiskyrė, ir tai padaryti pasiūlė Sti Hiogas.

Jie buvo nesimatę keletą dienų, kai Sti įžengė į artimiausią iš prabangių kambarių, nuomojamų iš Izabelės Žil, „*La croix de fer*“* šeimininkės.

Mari buvo kambary. Ji sėdėjo ir verkė.

Sti liūdnai palingavo galva ir atsisėdo tolimajame kambario kampe.

Buvo sunku matyti ją verkiančią žinant, kad kiekvienas guodžiantis žodis, kiekvienas atodūsis ir užjaučiantis žvilgsnis sukels tik dar didesnį skausmą ir ašaros pabirs smarkiau.

Sti priėjo prie Mari.

– Mari, – tyliai be išraiškos tarė jis, – pakalbėkime dar kartą žmoniškai ir išsiskirkime.

---

* Geležinis kryžius *(pranc.)*.

– O kas iš to?

– Nekalbėk šitaip, Mari. Tavęs dar laukia daugybė laimingų dienų.

– Taip, verksmų dienos ir ašarų naktys be galo ir be atvangos.

– Mari Mari, pagalvok, ką sakai. Juk aš suprantu tavo žodžius, o tu nenori tikėti, kad suprantu. Ir jie mane taip skaudžiai žeidžia.

– Žaizdos, kurias padaro žodžiai, – mažai aš jų paisau ir niekad neketinau tavęs nuo jų apsaugoti.

– Tai žeisk! Nereikia daugiau užuojautos! Pasakyk, kad jautiesi pažeminta meilės man, labai pažeminta! Pasakyk, kad paaukotum visus savo gyvenimo metus, jeigu galėtum išplėšti prisiminimus apie mane iš savo sielos. Ir laikyk mane šunimi, išdėk į šuns dienas, vadink mane bjauriausiais žodžiais, kokius tik žinai, ir aš atsiliepsiu ir sakysiu, kad tu teisi, nes tu teisi, teisi, kad ir kaip skaudu tai sakyti. Todėl klausyk, Mari, išklausyk ir patikėk, jei gali: nors ir žinau, kad tu baisiesi savimi, nes buvai mano, kad skauda tau širdį apie tai pagalvojus ir kad surauki kaktą iš skausmo ir neapykantos, vis tiek myliu tave. Taip, taip. Iš visų jėgų, iš visos širdies myliu tave, Mari.

– Ar negėda tau, Sti Hiogai, ar negėda? Nežinai, ką kalbi. Ir vis dėlto, atleisk man, Viešpatie, vis dėlto tai tiesa, kad ir kaip baisu ją girdėti. Ak, Sti, Sti! Kodėl tavo siela tokia prasčiokiška? Kodėl esi tu vikšras – tave visi mindo, o tu net įgelti negali? Kad žinotum, kaip tikėjau tavo didybe! Tikėjau, kad esi didis, išdidus ir stiprus, tu, kuris iš tiesų esi silpnas. Bet mane įtikino tavo skambūs žodžiai, melavę apie galią, kurios niekada neturėjai, šaukę apie sielą, kurioje buvo viskas, ko tavojoje nebuvo ir būti negalėjo. Sti, Sti, ar tiesa, kad radau menkumą, o ne jėgą, apgailėtinas abejones, o ne tvirtą viltį. O išdidumas? Kur dingo tavo išdidumas?

– Teisybė ir teisingumas – nedidelės malonės, bet daugiau nesu vertas, nes buvau tau geresnis nei koks sukčius. Mari, aš niekada netikėjau tavo meile man, niekada. Net tą akimirką, kai tu prisiekei, jog myli mane, mano širdis netikėjo. Ak, kad ir kaip norėjau patikėti, vis tiek negalėjau. Negalėjau priminti prie žemės juodos abejonės galvos, spoksojusios į mane šaltomis akimis, o visas drąsiąsias mano svajonių viltis ji nupūtė piktai šypsančiomis lūpomis. Aš negalėjau tikėti, kad myli mane, Mari, tačiau vis tiek abiem rankom ir visa siela įsikabinau į tavo meilės turtus. Su baime ir nerimu aš džiaugiausi ta laime,

kaip plėšikas džiaugiasi savo spindinčiu aukso grobiu, žinodamas, kad po valandėlės ateis tikrasis turtų šeimininkas ir išplėš mielą naštą jam iš rankų. Nes kada nors ateis, Mari, tas žmogus, kuris vertas tavo meilės arba kurį tu laikysi vertu jos. Ir jis neabejos, nemaldaus ir nedrebės. Jis sulenks tave kaip gryną auksą ir koja pamins tavo valią, o tu būsi jam kukliai ir džiugiai paklusni. Bet ne todėl, kad jis mylės tave labiau negu aš – to ir būti negali – o todėl, Mari, kad labiau savimi pasitikės ir mažiau žiūrės tavo neįkainojamo vertingumo.

– Jūs čia man kaip koks būrėjas tikrą pranašystę atbarškinote, Sti Hiogai. Bet taip esate pratęs, vis mintimis į padebesius. Jūs kaip vaikas, žaislą dovanų gavęs. Užuot žaidęs su juo ir šitaip sau malonumą padaręs, nerimstate, kol visiškai jį sulaužęs nepamatote, kas jo viduje. Jūs niekad nelaukiate, o tik gaudote ir griebiate. Visus gyvenimo rąstus sukapojęs paverčiate minčių skiedromis.

– Sudiev, Mari!

– Sudie, Sti Hiogai, tepadeda jums Dievas.

– Ačiū, ačiū... taip ir turi būti... bet vieno prašau.

– Nagi?

– Išvykdama iš čia niekam nesakykit, kur keliaujate, kad netektų man išgirsti, nes... negaliu pasikliauti savimi, nesu tikras, kad man užteks jėgų nesekti jums iš paskos.

Mari nekantriai truktelėjo pečiais.

– Telaimina jus Dievas, Mari. Dabar ir per amžius.

Jis išėjo.

Šviesios lapkričio sutemos, kai tamsi it bronza saulės šviesa nedrąsiai traukiasi nuo mirgančių langų po aukštais frontonais, uždelsia ties plonais bažnyčios bokštų–dvynių špiliais, kibirkščiuoja kryžiuose ir aukso vainikuose, ištirpsta švytinčiame ore ir išnyksta, o mėnuo tuo metu iškelia savo apvalų blizgantį diską virš tolimų, banguotomis linijomis nusitęsusių kalvų.

Geltonomis, melsvomis ir violetinėmis dėmėmis nykstančios dangaus spalvos atsispindi blizgančiame, be garso tekančiame upės vandenyje, o gluosnių, klevų, šeivamedžių ir rožių lapai atsiskiria nuo geltonos lapijos, virpėdami krenta į vandenį ir, pagauti blizgančio paviršiaus, slysta pro

palinkusias sienas ir šlapius akmens laiptus į tamsą po sunkiais žemais tiltais, sukasi apie pajuodusius nuo drėgmės polius, pagauna įkaitusią anglių kibirkštį iš apšviestos kalvės, sūkuriu lekia raudonoje nuo žiežirbų srovėje iš galąstuvininko kiemo ir galiausiai dingsta tarp nendrių ir prakiurusių valčių, tarp pamerktų statinių ir purvu apkibusių pintų dirbinių.

Melsvos sutemos paskleidžia skaidrią tamsą virš prekyviečių ir aikščių, kur pro miglą spindi vanduo, nuostabiai išlinkusia srove trykšdamas iš gyvačių nasrų ir barzdotų slibinų žiočių bei tarp dantytų gracingų taurių švelniai murma bėgdamas šalta srove, tyliai burbuliuoja, laša stambiais lašais, sukeldamas greitai sklindančius ratilus iki kraštų pripildyto baseino paviršiuje. Lengvas vėjelis ošia virš aikštės, o iš visų tamsių tarpuvarčių, iš juodų langų ir niūrių skersgatvių kita tamsa žvelgia į tamsą.

Ir štai išnyra mėnuo ir meta sidabrinę šviesą ant stogų ir bokštų, skaidydamas šviesą ir šešėlius laukais. Kiekvienas kyšantis sijos galas, kiekviena išraityta iškaba, kiekvienas turėklų stulpelis aiškiai išryškėja galerijos sienose. Viskas tarsi iškarpyta ryškiomis, juodomis formomis: meniškai išskaptuoti akmenys virš bažnyčios portalų, štai ten ant namo kampo šventasis Jurgis su savo ietimi, o čia lange gėlė su lapais. O kaip šviečia mėnuo plačiose gatvėse ir kaip atsispindi jis upės vandeny! Danguje – nė debesėlio, tik balkšvas ratas – mėnulio aureolė – ir tūkstančiai žvaigždžių.

Šitoks vakaras dabar Niurnberge. Ir gatvėje, vedančioje aukštyn į pilį, ir dvare, vadinamame fon Karndorfsu, tą vakarą buvo puotaujama.

Visi sėdintys prie stalo buvo sotūs, linksmi ir įkaušę. Visi, išskyrus vieną, buvo vyresnio amžiaus žmonės, anam – aštuoniolika. Jis nedėvėjo peruko, vaikščiojo vienplaukis, vešliais aukso spalvos ilgais garbanotais plaukais. Jo veidas – gražus kaip mergaitės, baltas ir rausvas, o akys – didelės, mėlynos ir ramios.

Visi vadino jį Auksiniu Remigijum. Auksiniu ne tik dėl jo plaukų, bet ir dėl didžiulių turtų, nes, nepaisant jauno amžiaus, jis buvo turtingiausias dvarininkas visame Bavarijos kalnyne.

Tie linksmi ponai prie puikaus stalo šnekėjosi apie moterų grožį ir visi vieningai sutarė, kad jų jaunystės dienomis pasaulis knibždėjo gražuolių, su kuriomis dabar vadinamosios gražuolės nė lygintis negalėtų.

– O kas matė visų perlų perlą? – paklausė raudonskruostis storulis mažomis spindinčiomis akutėmis. – Kas yra matęs Dorotėją fon Falkenštain iš Harceno Falkenštainų? Ji buvo raudona it rožė ir balta kaip avelė. Delnais galėjo juosmenį sau apimti ir dar vienam pirštui vietos liktų, galėjo eiti vieversio kiaušiniais ir jų nesutraiškyti – štai kaip ji lengvai žeme žengdavo! Bet ji nebuvo kaip tos jūsų gervakojės, bet apvali tarsi gulbė, kuri tvenkiniu plaukia, ir vikri lyg stirna miške.

Visi už tai išgėrė.

– Telaimina jus visus žilagalvius Dievas! – šūktelėjo nuo kito stalo aukštas senas krienas. – Tačiau pasaulis kasdien vis bjauresnis ir bjauresnis. Į save pasižiūrėkite, – ir jis apžvelgė visus. – Bet viską velniai... O kur, visų pasaulio girtuoklių vardu klausiu, kur? Pasakykit! Ką?.. Ar galit?.. Kas gali?.. Ar gali kas nors man pasakyti, kur putliosios šeimininkės su jų šypsančiomis lūpomis, žaismingomis akimis ir gražiomis kojytėmis? O šeimininkės duktė auksaplaukė mėlynakė? Kur jos dingo? Ar tai netiesa, kad užsukęs į smuklę, į pakelės užeigą ar viešbutį, be jų neapsieidavai? Ak varge vargeli, tikra nelaimė, na ir smuklininkų dukros šiais laikais: kuprotos, akys kaip kiaulių, šlaunys storiausios. O kokioms bedantėms, plikagalvėms raganoms dabar leidžiama mirtinai gąsdinti išalkusius ir ištroškusius žmones savo vandeningomis akimis ir sudžiūvusiomis rankomis? Ui, kaip šėtono bijau tų smuklių, nes žinau, kad ta smuklininkių padermė lyg su pačia Liūbeko mirtimi susižadėjusi ir kai būsi toks senas kaip aš, žinosi tame *memento mori* kai ką, ką labiau pamiršti nei atsiminti norėsi.

Ties stalo viduriu sėdėjo tvirto sudėjimo vyras plačiu, geltonu kaip vaškas veidu. Jo žili antakiai buvo labai tankūs, o akys – skaidrios ir smalsios. Jis atrodė ne tiek silpnas, kiek iškentėjęs stiprius kūniškus skausmus ir jam šypsantis veido išraiška būdavo tokia, tarsi prarijus kažką kartaus. Jis tarė švelniu, dusliu, šiek tiek kimiu balsu:

– Rudaplaukė Eufemija iš Burtenbacherių giminės buvo didingesnė nei bet kuri karalienė, mano akimis matyta. Prabangiausius storo brokato drabužius galėjo dėvėti lyg patogius paprastus naminius rūbus, grandinėles ir brangenybes ant kaklo, juosmens, krūtinės ir plaukuose nešioti tarsi laukinių uogų vėrinėlius, kokiais apsikarsto vaikai žaisdami miške. Nebuvo kitos

tokios kaip ji. Kitos jaunos panelės puikuodavosi savo brangiais papuošalais tarsi brangenybių skrynios aukso papuošalais ir grandinėmis, rožėmis iš brangakmenių, o į ją pažiūrėjus – tokia šventiška, šviesi, linksma ir lengva kaip vėliavėlė, vėjyje plazdanti. Niekas negalėjo jai prilygti, negalėjo ir negali.

– Gali gali, yra ir už ją geresnė! – sušuko jaunasis Remigijus pašokęs. Jis palinko virš stalo, remdamasis į jį viena ranka, o kita mostelėjo spindinčią taurę taip, kad aukso spalvos sultys kliustelėjo per kraštus, apliejo pirštus ir delną, skaidriais lašais varvėjo nuo balto nėriniuoto rankogalio. Jo skruostai kaito nuo vyno, akys žėrėjo, jis kalbėjo netvirtu balsu.

– Grožis! – kalbėjo toliau jis. – Ar jūs visi apakote? Ar niekas iš jūsų nėra matęs ponios iš Danijos, niekas nėra matęs ponios Mari? Jos plaukai – tarsi saulė, šviečianti į varpomis vilnijančius laukus ir žolę, akys mėlynesnės už durklo ašmenis, o lūpos raudonos kaip kraujuojanti vynuogė. Ji eina kaip žvaigždė dangumi, didinga kaip skeptras, išdidi kaip sostas. Ak, visas jos kūno tobulumas ir grožis nuostabiai žydi kaip rožė prie rožės. Bet jos grožis dvelkia kažkuo, kad vos ją pamačius, pasijunti, lyg girdėtum šventinį rytą iš katedros bokštų trimituojant. Tuomet nurimsti, nes ji tarsi Sopulingoji Motina gražiajame altoriaus paveiksle – toks didingas sielvartas jos tyrose akyse, o lūpose – tokia pat neviltinga, kantri šypsena.

Jis labai susijaudino ir apsiašarojo. Norėjo kalbėti, bet negalėjo. Šitaip liko stovėti mėgindamas suvaldyti balsą, kad galėtų ištarti žodžius. Tačiau vienas iš jo kaimynų draugiškai tvojo per petį, pasodino ir ėmė su juo gerti kaušą po kaušo. Štai viskas vėl susitvarkė: seniai taip pat linksmai triukšmavo, buvo džiūgaujama, dainuojama ir linksminamasi.

Taigi Mari Grubė buvo Niurnberge.

Išsiskyrusi su Sti Hiogu, ji didesnę metų dalį klajojo iš vienos vietos į kitą, kol galiausiai nusprendė ieškoti ramybės čia.

Ji labai pasikeitė nuo to vakaro, kai dalyvavo balete Frederiksborgo rūmų sode. Ji ne tik pradėjo trisdešimtuosius metus, bet ir nelaimingas ryšys su Sti Hiogu paliko jos širdyje nepaprastai stiprų antspaudą. Mari išsiskyrė su Ulriku Frederiku paakinta ir paskatinta atsitiktinių aplinkybių, bet pirmiausia dėl to, kad negalėjo išsivaduoti iš savo jaunystės įsivaizdavimų, kad tas, paskui kurį eis moteris, turi jai būti tarsi dievas žemėje, kad ji nuolankiai ir su

meile galėtų iš jo rankų paimti ir gera, ir bloga, viską, kad ir kokia būtų jo valia. Ir štai vieną apakimo akimirką tuo dievu ji palaikė Sti Hiogą, kuris net nebuvo vyras. Štai kaip ji manė. Kiekvieną silpnybę, kiekvieną Sti abejonę ji jautė tarsi neištrinamą gėdos dėmę. Mari bjaurėjosi tokia trumpalaike savo meile, vadino ją žeminančiais žodžiais. Šitos lūpos, bučiavusios jį, – kad jos nudžiūtų ir kad susprogtų šita širdis, jį mylėjusi! Visas savo sielos galias suteršė šita meile, paniekino visus jausmus. Ji prarado visą pasitikėjimą savimi, visą tikėjimą savo verte, o ateitis – ateitis jai nešvietė vilties šviesa.

Jos gyvenimas baigtas, gyvenimo kelias nueitas. Ji troško tik vieno – ramaus kampelio, kur galėtų priglausti savo galvą poilsiui ir daugiau niekada jos nebepakelti.

Tokios nuotaikos Mari atvyko į Niurnbergą. Atsitiktinumo dėka ji sutiko Auksinį Remigijų ir jo nuoširdus, bet santūrus garbinimas, tas stabmeldiškas gaivios jaunystės garbinimas, jo džiaugsmingas tikėjimas ja, jo laimė ja tikėti buvo tarsi vėsi rasa primintai gėlei. Gėlė neprisikelia, tačiau ir nevysta, vis tiek išskleidžia švelnius spalvingus žiedlapius šviesai, skleidžia kvapus ir spinduliuoja teberusenančia gyvybe. Šitaip ir Mari. Ją guodė galimybė matyti save tyrą, skaisčią ir nesuteršta kito žmogaus mintyse, ir tarsi koks išganymas buvo žinoti, kad esi ta, kuri kito sieloje pažadino pasitikėjimą, tikėjimą grožiu ir aukštus troškimus, ir jį tuo praturtino. Taip pat gera ir ramu buvo miglotais vaizdais ir neaiškiais žodžiais atskleisti savo sielvartą sielai, kuri, dar nepatyrusi vargų, su tylia aistra iškentėjo kiekvieną jos kančią ir buvo dėkinga už tai, kad galėjo dalytis tuo skausmu, kurį nujautė, bet nesuprato. Taip, gera buvo sielotis matant, kad tavo sielvartas kelia pagarbą, o ne gailestį, kaip jis virsta prabangia mantija ant tavo pečių ir spindinčia nuo ašarų diadema ant galvos.

Šitaip pamažu Mari ėmė susitaikyti su savimi, bet vieną dieną, Remigijui išjojus, jo žirgas pasibaidė, išmetė jį iš balno ir negyvai užtampė užsikabinusį už balnakilpės.

Tai išgirdusi Mari pasinėrė į slogų, niūrų liūdesį be ašarų. Ištisas valandas sėdėdavo įsmeigusi priešais save tuščią žvilgsnį, tyli kaip be žado. Jos neįmanoma buvo įtikinti ko nors imtis, ji net nenorėjo, kad su ja kalbėtųsi. Jei kas nors mėgindavo, ji atsakydavo silpnu rankos mostelėjimu ir ramiu galvos lingavimu, tarsi tai keltų jai skausmą.

Tai truko ilgai, tačiau pamažu beveik visi jos pinigai baigėsi, liko tiek, kad vos užtektų kelionei namo. Liusi jai nuolatos tvirtindavo tai, kol galų gale buvo išgirsta.

Pagaliau jos iškeliavo.

Pakeliui Mari susirgo, todėl kelionė užsitęsė, o Liusi teko parduoti vieną brangų rūbą po kito, vieną brangų papuošalą po kito, kad galėtų keliauti toliau.

Pasiekusi Orchusą, Mari neturėjo nieko, tik drabužius, kuriuos dėvėjo.

Čia jos išsiskyrė: Liusi grįžo pas ponią Rigicę, Mari patraukė į Tjelę.

Tai buvo septyniasdešimt trečiųjų pavasarį.

XVI

Atvykusi į Tjelę ponia Mari Grubė liko ten gyventi su tėvu, kol tūkstantis šeši šimtai septyniasdešimt devintaisias metais ištekėjo už Palės Diurės, jo karališkosios didenybės patarėjo teisės klausimais, ir gyveno su juo santuokoje visiškai be jokių įvykių iki tūkstantis šeši šimtai aštuoniasdešimt devintųjų metų.

Tai laikotarpis, kuris prasideda jai esant trisdešimties ir baigiasi sulaukus keturiasdešimt šešerių – šešiolika ilgų metų. Šešiolika ilgų metų su kasdieniškais rūpesčiais, smulkmeniškom pareigom ir varginančiu vienodumu. Santykiai be jokio pasitikėjimo ar intymumo, kurie suteiktų jiems šilumos, jokio sutaikinančio jaukumo, kuris juos nuskaidrintų. Amžini ginčai dėl menkniekių, triukšmingi barniai dėl nežymių aplaidumų. Tik pikti nurodinėjimai, tik šiurkščios pašaipos – štai ir viskas, ką jai tekdavo girdėti. Kiekviena miela diena buvo perkalama į dalerius, ortus[41] ir vidus, kiekvienas atodūsis – verkšlenimas dėl nuostolių, visi norai – pelno troškimas, visi lūkesčiai – viltis gauti daugiau. Visur – įkyrus šykštumas, ištisai – tik nejaukus veiklumas, kiekviename žingsnyje – slapta stebinti godumo akis. Štai tokį gyvenimą gyveno Mari Grubė.

Pirmomis dienomis dažnai atsitikdavo, kad būdama šioje sumaištyje ir triukšme ji užmiršdavo viską, kas ją supo, pasinerdavo į nuostabias svajones,

nepastovias kaip debesys ir dosnias tarsi šviesa.

Viena iš jų buvo ypatinga.

Tai svajonė apie rožėse skendinčius snaudžiančius rūmus.

„Tylus sodas, tylus rūmų sodas. Tykus oras ir nejudantys lapai, tarsi naktis be tamsos, tyla miega, pakibusi virš visko. Gėlių varpeliuose snaudžia kvapas, o ant gležnos žolės ašmenų – rasa. Pravirom lūpom po susivijusiais paparčiais miega žibutė, o tūkstančiai sprogstančių pumpurų užsnūdę ant samanotų medžių šakų pačiame pavasario viduryje. Ji ėjo į pilies kiemą: dygliuotos rožių šakos be garso užliejo sienas ir stogą žaliomis lapų bangomis ir tyliai putojo žiedų gausa ir purslais. Iš pražiotų marmurinio liūto nasrų trykštanti vandens srovė buvo panaši į krištolinį medį su plonut plonutėlėmis šakomis. Blizgančių arklių bedvasiai snukiai ir užmerktos akys atsispindėjo snaudžiančiame porfyro baseino vandenyje, o užsimiegojęs pažas trynė akis, norėdamas pabusti.

Mari negalėjo atitraukti žvilgsnio nuo šios nuostabios ramybės tyliame kieme, kur prie sienų ir durų gulėjo didžiulės nukritusių žiedlapių pusnys, uždengusios rausvu sniegu plačius marmuro laiptus.

– Kad galėčiau pailsėti! Palaimingoje ramybėje dienos slinktų virš tavęs ir leistųsi, valanda po valandos, o visi prisiminimai, viltys ir mintys neryškiomis švelniomis bangomis ristųsi lauk iš mano sielos..." – tai buvo gražiausias jos sapnas.

Taip buvo pirmosiomis dienomis. Tačiau vaizduotė išseko nuolatos bergždžiai skrisdama link to paties tikslo, tarsi uždaryta bitė, kuri zvimbdama daužosi į stiklą. O su vaizduote išseko ir visos jėgos.

Kaip gražus ir didingas pastatas apleidžiamas ir griaunamas barbarų, kai špiliai nuverčiami ir pakeičiami gremėzdiškais kupolais, nuostabūs raštuoti papuošimai išlaužomi gabalais, o prašmatniausios freskos uždengiamos sluoksnių sluoksniais viską ėdančių kalkių, – šitaip šiuos šešiolika metų buvo apleista ir skurdo Mari Grubė.

Tėvas, Erikas Grubė, nuseno ir iškaršo, atrodė, kad senatvė, išaštrinusi jo veido bruožus ir padariusi jo išvaizdą dar labiau atstumiančią, išryškino ir visas blogąsias jo savybes. Jis buvo irzlus ir nesukalbamas, užsispyręs lyg vaikas, nepakantus, be galo įtarus, suktas, nesąžiningas ir šykštus. Dabar,

senatvėje, Dievo vardas nuolatos skambėjo jo lūpose, ypač tada, kai krisdavo galvijai ar būdavo prastas derlius. Tuomet jis atrasdavo visą krūvą savo paties išgalvotų vergiškų, pataikūniškų kreipinių į Viešpatį Dievą. Mari negalėjo nei mylėti, nei gerbti jo, be to, ji jautė jam pagiežą, kad savo niekada neįvykdytais pažadais, grasinimais atimti palikimą, išvaryti iš Tjelės ir palikti be jokios paramos privertė tekėti už Palės Diurės. Šį žingsnį paskatino ir viltis išsilaisvinti iš tėvo priklausomybės. Tačiau viltis neišsipildė, nes Palė Diurė ir Erikas Grubė susitarė kartu valdyti Tjelę ir Nerbekgorą, kuris pagal sutartį atiteko Mari kaip kraitis. Kadangi Tjelė buvo didžiausias iš šių dvarų ir Erikas Grubė nepajėgėjo prižiūrėti, jaunavedžiai dažniau gyvendavo po tėvo stogu negu pas save.

Vyras, Palė Diurė, Sandvigo ir Krogsdalio, vėliau ir Vingės valdytojo pulkininko Klauso Diurės ir jo žmonos Edelės Palesdater Rodsten sūnus, buvo apkūnus nedidelio ūgio vyriškis trumpu kaklu, ypač žvitrių judesių ir ryžtingo veido, kurio dešinysis skruostas subjaurotas didžiulio apgamo.

Mari niekino jį.

Palė Diurė toks pat šykštus ir smulkmeniškas kaip ir Erikas Grubė, bet iš esmės jis buvo dalykiškas vyras, protingas, sumanus ir drąsus. Tik savigarbos neturėjo jokios. Jis sukčiaudavo, kai tik galėdavo, ir niekada pagautam jam nebūdavo gėda. Leisdavosi apibaramas kaip šuo ir net nesigindavo, jeigu tik tai duodavo jam šilingą pelno. Ir kai koks pažįstamas arba giminaitis patikėdavo ką nors parduoti arba nupirkti ar atlikti kokį kitą reikalą, jis net nesusimąstęs panaudodavo šitokį pasitikėjimą savo naudai. Nors vedybos jam buvo visų pirma sandėris, vis dėlto jis didžiavosi tuo, kad buvo vedęs išsiskyrusią vietininko žmoną, tačiau tai tuo pat metu netrukdė kreiptis į ją ir elgtis su ja tokiu būdu, kuris niekaip nesiderina su pirmuoju jausmu. Ne todėl, kad būtų buvęs ypač šiurkštus ar piktas, ne! Palė Diurė priklausė tam tipui žmonių, kurie pasipūtę ir patenkinti yra įsitikinę savo neklaidingumu kaip ir kiti visais atžvilgiais normalūs ir korektiški žmonės, ir todėl priverčia kitus, šiuo atžvilgiu ne tokius laimingus, jausti jų pranašumą ir su atstumiančiu naivumu pateikia save kaip pavyzdį kitiems. O juk Mari ir nebuvo tarp tų laimingųjų: ir jos skyrybos su Ulriku Frederiku, ir motinos palikimo iššvaistymas buvo per daug žymūs.

Štai toks, vadinasi, buvo žmogus, tapęs trečiuoju Tjelės gyvenime, ir nė viena jo savybė neteikė vilties, kad jis sugebės padaryti tą gyvenimą šviesesnį ir švelnesnį. Jis to ir nedarė.

Nuo to Mari atbuko, ir visas tas gėlių švelnumas, aromatas ir grožis, iki šiol drąsiomis, nesuvaldomomis ir dažnai įmantriomis arabeskomis įsipindavęs į jos gyvenimą, dabar nuvyto ir mirė. Minčių ir kalbos šiurkštumas, prasčiokiškas ir vergiškas abejingumas tam, kas tauru ir didinga, ir niūrus savęs niekinimas – štai ką jai davė šitie šešiolika metų, praleistų Tjelėje.

Ir dar viena.

Ją apėmė godumas, karštas visų gyvenimo gėrybių troškimas: didelis malonumas pavalgyti ir išgerti, sėdėti minkštai ir minkštai gulėti, geidulingas pasitenkinimas svaiginančiais kvapais ir nei gero skonio, nei grožio nesutaurintas polinkis į prabangą. Visas tas aistras ji galėdavo šiaip taip apraminti, bet tai darė ją dar didesne besote.

Mari sustorėjo ir išblyško, jos judesiai pasidarė lėti ir tingūs, žvilgsnis dažniausiai būdavo keistai tuščias ir be išraiškos, nors kartais paslaptingai spindėdavo.

Tūkstantis šeši šimtai aštuoniasdešimt devintieji metai... Naktis, dega Tjelės arklidės.

Plazdančios liepsnos kilo aukštyn pro tirštus, tamsiai raudonus dūmus, apšviesdamos visą žole apaugusį kiemą, žemus ūkinius pastatus, baltas pagrindinio pastato sienas ir iškilusius virš stogo juodus medžių vainikus. Dvariškiai ir subėgę žmonės lakstė nuo šulinio prie gaisravietės nešini dubenimis ir kibirais ugnyje spindinčio vandens. Palė Diurė pasišiaušęs blaškėsi iš vienos vietos į kitą, rankoje laikydamas grėblį. Tuo tarpu Erikas Grubė melsdamasis gulėjo ant senos šiaudinės skrynios ir su didėjančia baime žvelgė, kaip pėda po pėdos plinta ugnis, ir garsiai dūsavo, kai tik liepsna pagaudavo oro ir triumfuodama žiežirbų spiečiais ir sūkuriais šokdavo virš namo.

Mari taip pat buvo ten, bet jos akys žvelgė ne į gaisrą.

Ji žiūrėjo į naująjį vežiką, išvedantį ugnies išgąsdintus arklius iš pilnos dūmų arklidės. Durų rėmai buvo išlaužti ir anga dvigubai praplėsta, išgriovus

į abi puses nedegtų plytų sieną. Pro šią angą jis ir vedė arklius, po vieną kiekvienoj rankoj. Stiprūs gyvuliai, visiškai pašėlę nuo dūmų, stojosi piestu ir smarkiai puldavo į šalį, kai tik akinamai mirganti liepsnų šviesa pakliūdavo jiems į akis. Atrodė, kad jie suplėšys vežiką į gabalus arba sumindžios jį, bet jis nepaleido jų ir neparkrito, lenkė arklių galvas prie žemės ir varė juos čia bėgte arba šuoliais, čia tempdamas per visą kiemą. Paleisdavo arklius tik už kiemo vartų.

Tjelėje buvo daug arklių, tad Mari Grubė turėjo puikią galimybę grožėtis dailia galinga figūra: kaip ji grumiasi su naršiais gyvuliais, čia beveik pakibusi ant ištiestos rankos, pakeltos piestu atsistojusio eržilo, čia staiga atsiremiantį kojomis į žemę, čia vėl varanti šuoliais arklius pirmyn – viską daranti švelniais, lanksčiais judesiais, būdingais visiems itin stipriems žmonėms.

Trumpos drobinės kelnės ir pilkšvi marškiniai, kuriems gaisras suteikė gelsvą atspalvį ir šešėliais išpaišė klostis, puikiai išryškino nuostabias formas ir gražiai bei paprastai derinosi su ryškiu veidu, švelniu šviesiu pūkeliu virš lūpų ir ant smakro bei tankiais šviesiais pašiauštais plaukais.

Siorenu Seniūnu vadino šį dvidešimt dvejų metų galiūną. Tikrasis jo vardas buvo Siorenas Siorensenas Mioleris, o pravardę gavo iš tėvo, kuris tarnavo dvaro seniūnu Vornume.

Arklius išgelbėjo, daržinė sudegė, degančią žemę užgesino ir žmonės ryte patraukė trumpai nusnūsti po bemiegės nakties.

Mari Grubė taip pat grįžo į savo lovą, bet nemiegojo. Ji gulėjo ir galvojo, kartais parausdama nuo savo minčių, o kartais neramiai blaškydamasi, tarsi bijotų jų.

Galiausiai ji atsikėlė.

Rengdamasi šypsojosi su pašaipia užuojauta sau pačiai. Apskritai ji buvo pratusi kasdien vaikščioti nesusitvarkiusi, nešvari, beveik apdriskusi, kad esant progai išsipuoštų dar smarkiau, ne tai kad skoningai, o kad rėžtų akį. Tačiau šiandien buvo kitaip. Ji apsivilko seną, bet švarią tamsiai mėlyną šiurkščios medžiagos suknelę, pasirišo ryškiai raudoną šilko skarelę ir išsiėmė dailią paprastą kepurytę, bet persigalvojo ir išsirinko kitą, kurios atlenktas, geltonom ir rudom gėlytėm išmargintas kraštas ir netikro sidabro brokato antpakaušis visiškai netiko prie viso kito. Palė Diurė pagalvojo, kad ji ruošiasi į miestą pašnekėti apie gaisrą, bet tarė sau, kad arklių keliauti ji negaus. Tačiau

ji liko namie. Bet darbas nesisekė – ją buvo apėmęs kažkoks nerimas. Ji mesdavo viena, griebdavosi kito, kad vėl pamestų. Pagaliau išėjo į sodą. Pasakė, kad eina sutvarkyti to, ką naktį nuniokojo arkliai. Bet ten nedaug tenudirbo, nes visą laiką išsėdėjo pavėsinėje sudėjusi rankas ant kelių ir susimąsčiusi žvelgdama į tolį.

Ją apėmęs nerimas vis nesiliovė, veikiau stiprėjo diena po dienos, ir jai kilo noras vaikštinėti vienai keliu Fastrupo giraitės link arba tolimajame sodo pakraštyje. Ir vyras, ir tėvas bardavo ją už tai. Bet ji tarsi apkurto, net nesiteikdavo jiems atsakyti. Ir tuomet jie nusprendė palikti ją ramybėje kuriam laikui, kol darbų buvo ne per daugiausia.

Praėjus maždaug savaitei po gaisro, vieną popietę Mari ėjo įprastu keliu Fastrupo link ir žingsniuodama plačiai iškerojusio, sulig krūtine išaugusio ąžuolynėlio ir laukinių erškėčių tankumyno pakraščiu staiga pamatė prie pat jaunuolyno gulintį Sioreną Seniūną užmerktomis akimis, tarsi miegotų. Netoli jo numestas dalgis, o aplink ir kiek atokiau – nušienauta žolė.

Ilgai stovėjo Mari žiūrėdama į stambius netaisyklingus bruožus, į jo plačią, galingai kvėpuojančią krūtinę ir tamsias gyslotas jo rankas, sudėtas po galva. Bet Siorenas veikiau ilsėjosi, nei miegojo. Staiga atsimerkė ir budriai pažvelgė į ją. Jis šoktelėjo išsigandęs, kad ponia užtiko jį miegantį, o ne pjaunantį žolę. Jį taip sukrėtė Mari akių išraiška, kad tik tada, kai ji rausdama pasakė kažką apie karštį ir apsisuko eiti, tik tada jis atsikvošėjo, pašoko ir čiupęs dalgį bei pustyklę ėmė galąsti jį taip, kad šis net skambėjo įkaitusiame virpančiame ore.

O paskui iš visų jėgų pradėjo pjauti.

Pagaliau, pamatęs Mari einančią takeliu į giraitę, liovėsi pjovęs ir valandėlę stovėdamas žiūrėjo jai pavymui, rankomis atsirėmęs į dalgį. Po to šveitė dalgį tolyn ir atsisėdo plačiai išžergęs kojas, išsižiojęs ir toli ant žolės atmetęs rankas. Šitaip ir liko sėdėti tyliai stebėdamasis savimi ir savo keistomis mintimis.

Jis tapo visiškai panašus į žmogų, ką tik iškritusį iš medžio.

Jam atrodė, kad jo galva pilna, tarsi sapnuotų. Ar tik kas nors jo neužbūrė? Nes taip niekada nėra buvę, kad galvoje lyg spiečius spiestųsi, kad galėtum galvoti apie septynis dalykus vienu metu ir niekaip to negalėtum suvaldyti –

ateina savaime ir dingsta savaime, lyg nuo jo niekas nepriklausytų. Keistai vis dėlto ji pažiūrėjo į jį ir nieko nepasakė, kad jis gulėjo ir miegojo vidury baltos dienos. Tiesiai pažvelgė savo skaisčiomis akimis, taip švelniai ir taip... visai kaip Jenso Pederseno Trinė pažvelgė. Maloningoji ponia. Pasakojama apie vieną Nerbekgoro ponią, kuri pabėgo su savo eiguliu. Gal ir į jį, miegantį, šitaip pažiūrėjo? Maloningoji ponia! Ar galėtų ir jis būti maloningajai poniai draugas, kaip tas eigulys? Niekaip negalėjo suprasti, gal susirgo? Skruostuose degė dėmės, širdis daužėsi ir spaudė, ir gniaužė kvapą... Jis ėmė tampyti ąžuoliuką, bet sėdėdamas negalėjo jo išrauti. Tuomet atsistojo, išrovė jį iš žemės, metė šalin ir griebęs dalgį pradėjo pjauti, kad žolė kriste krito.

Kitomis dienomis Mari dažnai sutikdavo Sioreną Seniūną, nes jis tuo metu daugiausia dirbo kieme. Tuomet jis žvelgdavo į ją liūdnu, sumišusiu ir klausiančiu žvilgsniu, tarsi prašydamas įminti tą keistą mįslę, kurią ji numetė jam ant kelio. Tačiau Mari tik paslapčia pažiūrėdavo į jį ir nusisukdavo.

Siorenui buvo gėda savęs paties, jis vaikščiojo nuolatos bijodamas, jog bičiuliai pastebės, kad jam ne viskas gerai. Visą savo gyvenimą jis nė karto nebuvo apimtas kokio nors jausmo ar ilgesio ir todėl dabar tai kėlė jam nerimą ir baimę. Juk galėjo būti, kad jam pasimaišė protas. Juk nežinia, kaip tokie dalykai žmones ištinka. Ir jis sau pažadėjo daugiau apie tai negalvoti. Tačiau jau po akimirkos jo mintys buvo ten, iš kur jis norėjo jas išstumti. Būtent tai, kad jis, kad ir ką darydamas, negalėjo išsivaduoti iš šitų minčių, labiausiai jį slėgė, nes lygino tai su tuo, ką buvo girdėjęs apie Kiprianą[42]: sudegink jį, nuskandink, vis tiek jis grįš, tarsi nieko nebūtų įvykę. Ir vis dėlto Siorenas giliai širdyje norėjo, kad tos mintys neišnyktų, nes po to paliktų taip tuščia ir liūdna. Bet šito jis nenorėjo pripažinti, jam buvo taip gėda, kad raudo ramiai pagalvojęs, kokia beprotybė sukasi jo galvoje.

Praėjus savaitei po to, kai Siorenas buvo užtiktas miegantis, Mari Grubė sėdėjo po didžiuliu buku ant viržiais apaugusios kalvos pačiame Fastrupo giraitės viduryje. Ji sėdėjo atsirėmusi į medžio kamieną, ant kelių pasidėjusi atverstą knygą, bet neskaitė. Ji rimtai žvelgė į tolį, stebėdama didžiulį tamsų plėšrų paukštį, kuris lėtai slysdamas oru ir tykodamas grobio sukosi virš begalinio tankių medžių vainikų paviršiaus. Saulėtas, pripildytas šviesos oras virpėjo nuo miriadų nematomų, vienodai ir migdomai dūzgiančių vabz-

džių, o saldus, per daug saldus žydinčio karklo aromatas bei kartus saulėje įkaitusių beržo lapų kvapas kalvos papėdėje susimaišė su purios miško dirvos ir migdoliniu baltos lanksvos kvapais, sklindančiais iš daubos.

Mari atsiduso.

Petits oiseaux des bois, –

sušnabždėjo ji liūdnai, –

que vous estes heureux,
De plaindre librement vos tourments amoureux
Les valons, les rochers, les forests et les plaines
Sçauent également vos plaisirs et vos peines;

Akimirką ji sėdėjo tarsi mėgindama atsiminti likusią dalį, po to paėmė knygą ir perskaitė tyliu, prislėgtu balsu:

Vostre innocente amour ne fuit point la clarté,
Tout le monde est pour vous un lier de liberté,
Mais ce cruel honneur, ce fléau de nostre vie,
Sous de si dures loix la retient asservie,

Ji užvertė knygą ir kone sušuko:

Il est vray je ressens une secrète flame
Qui malgré ma raison s'allume dans mon âme
Depuis le jour fatal que je vis sous l'ormeau
Alcidor, qui dançoit au son du chalumeau. *

---

* Laimingi esatc miškų paukštukai,
Kad galitc laisvi giedoti kaip padūkę
Širdies kančias, – laukai, giraitės
Ir slėniai jūsų džiaugsmą, nerimą ataidi;

Jos balsas nutilo ir paskutines eilutes ji sušnabždėjo tyliai ir be išraiškos, beveik mechaniškai, tarsi jos vaizduotė, akompanuojama ritmo, būtų sukūrusi visai kitokį paveikslą negu tas, kurį nutapė žodžiai.

Mari atlošė galvą ir užsimerkė. Kaip keista, kaip baisu, kad ją, jau senyvą moterį, jaudina tie patys kvapą gniaužiantys lūkesčiai, tos pačios nuojautų pilnos svajonės ir neramios viltys, kurios drebino jos jaunystę. Bet ar ilgai tai truks? Ar nebus tai tik trumpas žydėjimas, kurį prikelti galėjo saulėta rudens savaitė, antrasis žydėjimas, išskleidžiantis žiedus iš paskutinių augalo galių ir atiduodantis jį, silpną ir išsekintą, žiemos valiai? Juk šitie lūkesčiai jau kartą buvo mirę ir tyliai sau ilsėjosi kape. Ko jiems reikia? Kodėl jie atgijo? Ar jų tikslas nepasiektas, kad negali ilsėtis ramybėje ir prisikelia apgaulingu gyvybės pavidalu ir vėl žaidžia gyvybės žaidimus?

Tiesa, Mari šitaip galvojo, tačiau tai nebuvo rimtos mintys, o tik poetiška minčių eiga, ir visiškai neasmeniška, tarsi būtų mąsčiusi kito mintimis, nes ji neabejojo savo aistros jėga ir pastovumu – aistra užvaldė ją visą taip nenugalimai ir tikrai, jog visiškai neliko vietos gilesniam apmąstymui. Toliau kurdama šiuos netikroviškus vaizdinius, ji akimirkai sustojo ties Auksinio Remigijaus paveikslu ir jo nepajudinamu tikėjimu ja, bet tai sukėlė tik karčią šypseną bei dirbtinį atodūsį, ir jos mintys vėl buvo kitur.

Mari spėliojo, ar Siorenui pakaks drąsos merginti ją. Ji vargiai galėjo tuo patikėti. Juk jis tik valstietis... Ir ėmė įsivaizduoti jo vergišką ponų baimę, jo šunišką paklusnumą, jo nuolankią, save žeminančią pagarbą. Ji galvojo apie jo prasčiokiškus įpročius ir nemokšiškumą, jo netašytą kalbą ir šiurkščius drabužius, apie sunkų jo darbą, jo užgrūdintą kūną ir kaimietišką rajumą. Ir ji

---

Jūs meilei nekaltai negėda atsiskleisti
Platus pasaulis – jūsų laisvės kraštas;
Tačiau gyvenimo žiaurumai, pyktis, skausmas
Įstatymais griežtais tą meilę kausto,

Sakysiu atvirai, nuo tos dienos lemtingos,
Kai Alkidoro pamačiau aš šokį palaimingą
Dūdelei aidint po medžiu.
Neramią ugnį sieloje jaučiu. *(Pranc.)*

turėjo visam tam nusilenkti, visa tai mylėti, iš tų pajuodusių rankų priimti ir gera, ir bloga... Šis savęs paniekinimas suteikė keistą pasitenkinimą, giminingą šiurkščiam jausmingumui, tačiau giminingą ir tam, kas laikoma tauriausia ir geriausia moters prigimtyje.

Bet juk iš tokio molio ji ir buvo nulipdyta.

Po kelių dienų Mari Grubė plušo Tjelės alaus darykloje ruošdama midų, nes nemažai avilių buvo tą gaisro naktį apgadinti.

Ji stovėjo pačioje patalpos gilumoje prie ugniakuro ir žvelgė į atviras duris, kurių angoje dūzgė šimtai saldaus medaus kvapo priviliotų bičių, spindinčių nuo krentančios į vidų saulės šviesos.

Tuo metu pro vartus įvažiavo Siorenas Seniūnas, kratydamasis tuščiame vežimaityje, kuriuo nuvežė Palę Diurę į Viborgą.

Viena akim pamatęs Mari, skubiai nukinkė arklius, įstūmė vežimaitį į ratinę, o arklius nuvarė į arklidę. Po to pavaikščiojo po kiemą susikišęs rankas į ilgo švarko kišenes, o akis įbedęs į didžiulius aulinius batus. Staiga jis apsisuko ir nužingsniavo alaus daryklos link, ryžtingai mosuodamas ranka, suraukęs kaktą ir kandžiodamas lūpą, tarsi žmogus, verčiantis save žengti nemalonų, tačiau neišvengiamą žingsnį. Jis visą kelią nuo Viborgo iki Foulumo prisiekinėjo, kad padarys tam galą, ir vis drąsino save, gurkštelėdamas iš nedidelės gertuvės, kurią ponas buvo palikęs vežime.

Įėjęs į alaus daryklą Siorenas nusiėmė skrybėlę, tačiau nieko nepasakė, tik stovėjo droviai trindamas pirštu alaus kubilo kraštą.

Mari paklausė, ar Siorenas neturi žinių iš jos vyro.

Neturi.

Ar nenorėtų Siorenas paragauti jos gėralo? O gal jis norėtų gabalo korinio medaus?

Taip, ačiū... ne, ačiū, nereikia, jis ne dėl to čia atėjo.

Mari paraudo ir pasijuto labai nejaukiai.

O ar galima jam paklausti vieno dalyko?

Taip, galima, prašom.

Taigi jis tik norėjęs, poniai leidus, pasakyti, kad jam nevisiškai gerai, nes ir miegodamas, ir ne, visąlaik tik apie maloningąją ponią galvoja, tačiau nieko sau padaryti negali.

Taip, bet nieko čia bloga nėra.

Taip, bet jis nėra įsitikinęs, nes galvodamas apie maloningąją ponią nesirūpina jam privalomais darbais. Yra visiškai kitaip: jo galvoje mintys, kurias žmones meile vadina.

Siorenas klausiamu žvilgsniu baikščiai pažiūrėjo į Mari, pasijuto visiškai prislėgtas ir ėmė purtyti galvą, kai Mari atsakė, kad tai teisinga, kad tai ir yra tai, kaip pastorius sakė, kas visiems žmonėms pridera.

Ne, čia visiškai kitas dalykas, čia meilės reikalas. Tačiau visa tai tuščia, nes, kalbėjo toliau jis erzinančiu balsu, lyg norėdamas sukelti kivirčą, tokia puiki ponia tikrai pabijos prisiliesti prie tokio prasčioko kaip jis, nors valstiečiai, šiaip ar taip, irgi šiokie tokie žmonės, ir jų, kaip ir kitų, gyslomis kraujas teka, o ne vanduo ar išrūgos. Jis gerai pažįstąs ponus: jie laiko save kažkuo ypatingu, bet ir jie, kaip kiti, jis manytų, ir valgo, ir geria, ir miega, ir visa kita, visai kaip paprastas vargšas mužikas. Todėl jam net į galvą neatėjo, kad ponią į lūpas pabučiavęs padarys jai didesnę žalą nei pono pabučiavimas. Ir neturėtų ji taip žiūrėti, kad jis čia šitaip laisvai kalba, jam nebaisu dėl savo žodžių. Ji esanti laisva jį gundyti, nes jeigu jis iš čia išeis, tai patrauks tiesiai prie malūnininko tvenkinio arba užsiners sau kilpą ant kaklo.

Jis neturėtų taip kalbėti, juk ji net negalvojo kam nors apie tai sakyti.

Ak, štai kaip, vadinasi, net negalvojo. Tikėk, jei nori, bet tai vis tiek nieko nepakeis. Ji ir be to jam tiek daug skausmo suteikusi ir tik dėl jos vienos jis sau gyvybę atims, nes ją iš visos širdies myli.

Siorenas atsisėdo ant suolelio alui statyti ir ėmė žiūrėti į Mari su nuoširdžiu liūdesiu ištikimose, švelniose akyse. Jo lūpos virpėjo, tarsi mėgintų sulaikyti ašaras.

Mari neiškentė, priėjo prie jo ir guosdama padėjo ranką ant peties.

Jai negalima buvo to daryti. Jis puikiai žinąs, kad padėjusi ant jo ranką ir tyliai sušnabždėjusi keletą žodžių ji galėtų atimti iš jo visą drąsą, o šito jis visiškai nenori. Apskritai ji galėtų atsisėsti šalia, nors jis ir paprastas bernas, vis tiek ji žino, kad iki vakaro jo jau gyvo nebus.

Mari atsisėdo.

Siorenas rūsčiai pažvelgė į ją ir pasislinko toliau. Staiga atsistojo. Jis norėjo atsisveikinti ir padėkoti maloningajai poniai už viską, kas gera, už tą

laiką, kai jie vienas kitą pažinojo, ir dar paprašyti perduoti linkėjimų jo pusseserei Anei, dvaro alaus darykloje dirbančiai.

Mari tvirtai laikė jo ranką.

Na dabar jau jam reikia eiti.

Ne, jis turįs likti, nes nieko pasaulyje ji taip karštai nemyli, tik jį.

Ak, juk ji tai sakanti tik bijodama, jog jis klaidžios ir visur jai vaidensis, bet dėl šito ji turėtų būti rami, nes jis jai jokio pykčio nelaikąs ir miręs niekada prie jos artyn neisiąs. Tai jis jai pažada ir šį pažadą tesės, jei tik jinai jį paleis.

Ne, ji niekada jo nepaleisianti.

Tai jai nepadės, ir Siorenas ištraukęs ranką išbėgo iš alaus daryklos ir pasileido per kiemą.

Mari jau beveik pasivijo jį, kai šis šmurkštelėjo į tarnų kambarį, užtrenkė duris ir įsirėmė į jas nugara.

– Atidaryk, Siorenai, atidaryk, antraip sušauksiu visus žmones!

Siorenas neatsakė, tik visiškai ramiai išsitraukė iš kišenės dervuotą virvę ir ėmė ja rišti durų skląstį, laikydamas duris keliu ir petimi. Grasinimų sušaukti žmones jis nebijojo, nes žinojo, kad visi išėję į pievas šienauti.

Mari iš visų jėgų daužė duris.

– Dėl Dievo, Siorenai! – šaukė ji. – Išeik! Juk aš tave taip karštai myliu, kaip nemyli niekas pasaulyje! Tikrai myliu, Siorenai! Myliu tave, myliu, myliu! Ak, jis manimi netiki! Ką man, vargšei, dabar daryti?

Siorenas jos negirdėjo. Jis iš tarnų kambario nuėjo į nedidelį galinį kambarėlį, kur miegodavo jis ir eigulys. Štai čia tai ir įvyks. Jis apsidairė. Tuomet pagalvojo, jog taip padarysiąs bloga eiguliui, kad geriau tai padaryti ten, kur miega daug žmonių. Jis grįžo į tarnų kambarį.

– Siorenai, Siorenai, įleisk mane, įleisk! Ką? Atidaryk! Ne, ne! Jis kariasi, o aš čia stoviu. Ak, dėl Dievo, atidaryk! Juk aš myliu nuo tada, kai pirmąkart tave išvydau! Ar tu negirdi? Visame pasaulyje nėra man mielesnio žmogaus už tave! Nėra, nėra! Siorenai!

– Ar tai tiesa? – pasigirdo kimus, neatpažįstamas Sioreno balsas prie pat durų.

– Garbė Tau, Dieve, per amžius amžinuosius! Taip, taip, taip, Siorenai, tai tiesa, tiesa, prisiekiu viskuo, kuo tik galima prisiekti, kad myliu tave visa siela, visa širdimi. Ak, garbė Dievui!

Siorenas nurišo virvę, ir durys atsidarė.

Mari šoko į kambarį ir džiaugsmingai kūkčiodama puolė jam ant kaklo.

Siorenas stovėjo visiškai sumišęs.

– Ak, ačiū Dievui, kad vėl tave turiu! – sušuko Mari. – Kur tu norėjai tai padaryti? Pasakyk! – ir ji smalsiai apsidairė kambaryje su nesutvarkytomis lovomis, ant kurių visaip suverstos gulėjo išblukusios pagalvės, sutrinti šiaudai ir purvinos drobinės antklodės.

Tačiau Siorenas tylėjo, grėsmingai žiūrėdamas į Mari.

– Kodėl apie tai anksčiau nesakei? – tarė jis ir pliaukštelėjo jai per petį.

– Atleisk, Siorenai! Atleisk! – pravirko Mari ir prisiglaudė prie jo maldaujamai žiūrėdama jam į akis.

Nustebęs Siorenas pasilenkė ir pabučiavo ją. Jis buvo sukrėstas.

– Vadinasi, čia ne kokia komedija ar apreiškimas? – paklausė jis tyliai.

Mari šypsodamasi papurtė galvą.

– Ak velniava! Kas būtų pagalvojęs!..

Iš pradžių Mari ir Sioreno santykius sekėsi laikyti paslapty. Bet kai dėl dažnų Palės Diurės kelionių į Randersą ir ilgo buvimo tenai vykdant karališkojo komisaro pareigas jie pasidarė mažiau atsargūs, tai netrukus jau nebebuvo paslaptis Tjelės tarnams. Ir kai porelė pamatė, kad jų paslaptis atskleista, ji nė nemėgino daugiau slėpti savo santykių, o gyveno taip, tarsi Palė Diurė būtų ne Randerse, o kitame pasaulio krašte. Į Eriką Grubę jie visiškai nekreipė dėmesio. Kai jis grasindavo Siorenui savo ramentu, šis grasindavo jam kumščiu, o kai bardavo Mari, norėdamas atvesti ją į protą, ji erzindavo senį atbarškindama jam galybę visokiausių dalykų ir nepakeldama balso labiau, negu buvo būtina, kad jis nieko neišgirstų, nes tasai ėmė visai blogai girdėti, be to, dėl plikės ir reumatizmo vaikščiojo su kepure, kurios ilgos ausys būdavo tvirtai prigludusios prie galvos, o dėl to, žinoma, jis geriau negirdėdavo.

O kad Palė Diurė nieko nenujautė, nebuvo Sioreno nuopelnas, nes degdamas jaunatviška nesuvaldoma meile jis net nesusimąstydavo ir net kai ponas būdavo namie, temstant ar progai pasitaikius, lankydavo Mari tiesiog ponų kambariuose ir tik patogus laiptų išsidėstymas į palėpę ne kartą gelbėjo jį.

Sioreno jausmas Mari nebuvo pastovus, nes kartais kamuodavo mintys, kad ji išdidi ir jo nekenčia, ir jis pasidarydavo kaprizingas, despotiškas ir neprotaujantis. Elgdavosi su ja šiurkščiau ir atšiauriau, nei pats iš tikrųjų norėjo, trokšdamas, kad Mari nuolankumas ir švelnumas paneigtų ir paverstų į nieką jo abejones. Vis dėlto dažniausiai Siorenas būdavo geras, atlaidus ir sukalbamas. Tačiau Mari turėdavo būti labai atsargi, skųsdamasi savo vyru ir tėvu, kad nepavaizduotų savęs per daug nuskriausta, nes Siorenas pasiusdavo ir imdavo dievagotis, kad ištaškys Palei Diurei smegenis, o Eriką Grubę savo rankomis griebs už jo plono kaklo. Ir jis taip karštai trokšdavo įvykdyti savo grasinimus, kad reikėdavo maldauti ir lieti ašaras norint jį nuraminti.

Tačiau iš visko, kas neigiamai veikė Sioreno ir Mari santykius, niekas neturėjo tokios įtakos kaip žmonių patyčios, nes, be jokios abejonės, juos labai piktino tokia ponios ir vežiko meilė, dėl kurios jų draugo ir jų pačių padėtis buvo nelygi ir dėl ko jis, ypač šeimininkui išvykus, galėjo vadovauti, nors teisės tam turėjo ne daugiau nei kiti. Todėl jie visais įmanomais būdais skaudindavo ir įžeidinėdavo Sioreną ir jis dėl šios priežasties dažnai būdavo lyg nesavas, tai norėdavo pabėgti, tai nutraukti savo gyvybę.

Merginos, be abejo, elgdavosi su juo šiurkščiausiai.

Vieną vakarą Tjelės tarnų salėje liejo žvakes. Mari stovėjo prie kubilo, pilno šiaudų, į kurį buvo nuleista varinė forma, ir mirkė joje dagtis, kurioms aludarė Anė Trinerup, Sioreno pusseserė, leisdavo nuvarvėti į molinį dubenį. Virėja atnešdavo ir išnešdavo kotus su dagtimis, kabino juos ant stovo ir nukabindavo tuomet, kai žvakės jau būdavo pakankamai storos. Prie tarnų stalo sėdėjo Siorenas Seniūnas stebėdamas darbą. Ant galvos buvo užsidėjęs raudoną gelumbės kepurę su auksiniais galionais ir juodu pliumažu, priešais jį stovėjo sidabrinis puodukas midaus. Jis sėdėjo ir valgė didžiulį kepsnio gabalą, kurį savo lenktiniu peiliu pjaustė mažoje alavinėje lėkštutėje. Siorenas valgė iš lėto, kartais užgerdamas iš puoduko ir retkarčiais lėtais pritariančiais galvos judesiais atsakydamas į linksmus Mari linkčiojimus.

Ji paklausė, ar patogiai jis sėdi.

Pusė velnio.

Tuomet gerai būtų, kad Anė eitų į merginų kambarį ir atneštų jam priegalvį.

Ši taip ir padarė, nepraleidusi progos stovėdama už Mari pasimaivyti kitai merginai.

Ar nenorėtų Siorenas pyrago?

Taip, būtų ne pro šalį.

Mari paėmė žibinčių ir išėjo pyrago, bet užtruko ilgai.

Vos tik ji išėjo, abi merginos lyg susitarusios ėmė juoktis visa gerkle.

Siorenas piktai į jas sušnairavo.

– Ak, Siorenai, meiluti, – tarė Anė, pamėgdžiodama Mari balsą ir kalbą, – ar nereikėtų Siorenui servetėles Sioreno pirštukams nušluostyti ir minkšto suolelio Sioreno kojelėms? Ar gerai Siorenui matyti valgant, kai tik viena žvakė šviečia? O gal jam daugiau jų uždegti? Ką, mielas Siorenai? Pono kambary kabo platus margas chalatas, gal ir jį atnešti? Jis labai tiks prie Sioreno raudonos kepurės.

Siorenas nesiteikė atsakyti.

– Ak, vadinasi, ponulis nė žodelio ištarti nenori? – kalbėjo toliau Anė. – Tokie prasti žmonės, kaip mes ir mums lygūs, labai norėtų truputį dailios kalbos pasiklausyti. O aš žinau, kad ponulis moka, nes girdėjai juk, Trine, kad jo mylimoji jam padovanojo komplimentų knygutę, kurioje visokių grožybių yra. Juk negali būti, kad toks kilmingas ponas nemokėtų paraidžiui ir sklandžiai skaityti, nesvarbu, ar iš kairės į dešinę, ar atvirkščiai.

Siorenas tvojo kumščiu į stalą ir piktai į ją pažiūrėjo.

– Siorenai, – pradėjo antra, – pabučiuok, aš tau už tai šilingą duosiu. Aš juk puikiai žinau, kad senoji tave ir kepsniais, ir gėrimais vaišina...

Tuo tarpu įėjo Mari su pyragu ir padėjo jį priešais Sioreną, bet jis šveitė pyragą nuo stalo.

– Varyk lauk tas bobas! – suriko.

Bet juk lajus atauš.

Jam nerūpi joks lajus.

Tuomet mergas išvarė.

Siorenas šveitė raudoną kepurę toliau nuo savęs, pyko ir keiksnojo. Ji neturėjo nešioti jam ėdalą kaip kokiam penimam paršui, ir jis nenori, kad žmonės iš jo šaipytųsi dėl tos juokdariškos kepurės. Reika baigti visa tai, jis čia vyras, ir nėr čia ko jam leistis lepinamam. Jis net nemanęs, kad šitaip bus.

Jis turi įsakinėti, o ji – paklusti, jis turi duoti, o ji – imti. Taip, jis puikiai žinąs, kad neturi ko duoti, bet dėl to jai nederėtų jo savo dosnumu į nieko vietą statyti. Jeigu ji nenori su juo vargų vargti, tuomet teks jiems išsiskirti. Šito jis ilgiau nepakęs. Tegul jo valdžiai atsiduoda ir pabėga su juo. Nėr ko jai čia sėdėti kaip maloningajai poniai, kad jis į ją visada nusižeminęs žiūrėtų. Tegu ji paskui jį kaip šuniukas laksto, tegu elgiasi taip, kad jis jai geras būtų, ir pati jam už tai dėkotų. Ji jo bijoti turi ir niekuo kitu, tik juo pasikliauti.

Prie vartų pririedėjo vežimas, ir kai jie suprato, kad tai turėtų būti Palė Diurė, Siorenas nusėlino į bernų kambarį.

Čia ant savo lovų sėdėjo trys bernai, o Siorenas Jensenas atsistojo.

– Štai ir baronas! – vežikui įėjus tarė vienas iš bernų.

– Tic, jis gali išgirsti! – pertraukė kitas apsimestinai išsigandęs.

– Taigi, – sušnibždėjo pirmasis, – nė už maišą auksinių nenorėčiau būti jo kailyje.

Siorenas neramiai apsidairė ir atsisėdo ant šalia stovinčios dėžės.

– Turėtų būti skausminga mirtis, – tarė iki šiol tylėjęs vaikinas ir nusipurtė.

Siorenas Eigulys rūsčiai jam linktelėjo ir atsiduso.

– Apie ką kalbate? – paklausė Siorenas dėdamasis abejingas.

Niekas neatsakė.

– Ar štai čia? – paklausė pirmas bernas, braukdamas pirštu per sprandą.

– Tylėk! – pasakė eigulys klausiančiam ir susiraukė.

– Ar apie mane šnekate? Tuomet liaukitės išsisukinėję, sakykite, ką norite pasakyti.

– Taip! – atsakė eigulys, smarkiai pabrėždamas šį žodį ir rimtai bei ryžtingai žvelgdamas į Sioreną. – Taip, Siorenai, apie tave! Dievulėliau mano!.. – jis sudėjo rankas ir, atrodė, visas pasinėrė į niūrius apmąstymus. – Siorenai, – pradėjo jis vėl ir nusišluostė nosį, – prasti tavo popieriai, štai ką tau pasakysiu, – jis kalbėjo, lyg skaitydamas iš knygos. – Pažiūrėk, Siorenai! Štai ten stovi kartuvės ir budelio trinka, – jis parodė į dvaro rūmų pastatą. – Štai ten krikščioniškas gyvenimas ir mirtis, – plačiu mostu parodė arklidžių link. – Nes tave nubaus pakardami, tai yra šventas įstatymo žodis, taip yra. Pagalvok apie tai.

– Et, – spyriojosi Siorenas, – kas mane įskųs?

– Taigi, – pakartojo eigulys tokiu balsu, tarsi atsirado aplinkybė, dar labiau pabloginusi reikalą. – Kas įskųs? Siorenai, Siorenai, kas įskųs? O tu, velniai rautų, dar ir kvailas, – tarė jau visiškai neiškilmingai. – Ir tikrų tikriausia kvailystė lakstyti paskui tokią senyvą moterį, jeigu jau ryžtis tokiam dalykui. Būtų bent jauna! Tikras velnias sijonuotas, palik tu ją tam mėlynžandžiui. Juk bobų, ačiū Dievui, ir be jos – kiek nori.

Siorenas neturėjo nei ūpo, nei noro aiškinti jiems, kad be Mari Grubės negalįs gyventi. Jam ir pačiam buvo gėda dėl šios neprotingos aistros, bet pripažinęs tiesą jis būtų užsiundęs prieš save visą būrį bernų ir mergų, todėl melavo ir neigė savo meilę.

– Taip tikriausiai ir teisinga būtų, – pasakė jis, – bet žiūrėkit, žmonės gerieji, aš jau turiu ir vieną kitą rigsdalerį, kurių jūs, kiti, neturite, o čia dar kokį skudurą ir skarmalą gaunu, ir susirenka visas vežimas, draugai mielieji. O kai tik pilną piniginę prisikimšiu, tai patyliukais ir pasišalinsiu. Tuomet kas nors iš jūsų galės mėginti laimę.

– Gerai tai gerai, – atsakė eigulys Siorenas, – bet,aš sakyčiau, kad tai tas pat, kas pinigus vogti su kilpa ant kaklo. Galbūt ir malonu rūbų bei sidabro dovanų gauti ir galbūt gera lovoje gulinėti ir rąžytis bei ligoniu dėtis, vaišintis vynu ir mėsa, ir dar kuo nors. Tačiau tai šiaip sau nepraeis tarp tokios daugybės žmonių, išlįs vieną dieną yla iš maišo ir tada tau saldu nebus.

– Aaa, taip toli nenueis, – jau ne taip drąsiai tarė Siorenas.

– Kaipgi, ir vienas, ir kitas ja atsikratyti norėtų, ir jos seserys bei svainiai ne tokie žmonės, kurie tai šiaip sau praleistų, kai galima ją be palikimo palikti.

– Aaa, velniai rautų, vis tiek ji man padės!

– Taip manai? Jai pačiai yra ko savimi pasirūpinti. Per daug jau dažnai jai bėdų yra buvę, kad atsirastų kas nors, kas bent truputį padėtų.

– Na jau, tiek to, – tarė Siorenas ir nuėjo į galinį kambarį, – gąsdintam – gyvenimas ilgas.

Nuo tos dienos, kur Siorenas būtų, kur eitų, visur tekdavo išklausyti niūrių užuominų apie kartuves, budelio trinką ir įkaitintas reples. Galiausiai, norėdamas nuvaikyti baimę ir palaikyti drąsą, pagalbos ėmė ieškoti degtinėje. O kadangi Mari nuolatos jam pakišdavo pinigų, jis niekada nebūdavo blaivas. Pamažu jis darėsi vis abejingesnis grasinimams, tačiau buvo apdairesnis nei anksčiau, dažniau būdavo su žmonėm ir rečiau lankydavosi pas Mari.

Artėjant Kalėdoms, kai Palė Diurė grįžo ir liko namie, Mari ir Sioreno pasimatymai visai liovėsi. Dabar, norėdamas juos įtikinti, kad viskas baigta, ir šitaip sutrukdyti prišnekėti ponui, Siorenas ėmė mergintis Anei Trinerup ir suklaidino visus, net Mari, kuriai, beje, buvo patikėjęs savo planus.

Trečią šventės dieną, kai visi buvo bažnyčioje, Siorenas stovėdamas prie dvaro pastato žaidė su vienu iš šunų ir išgirdo šaukiant Mari, kaip jam pasirodė, kažkur iš po žemės.

Jis atsisuko ir pamatė Mari veidą langelyje ties pačia žeme, langelyje į druskos rūsį.

Ji buvo išblyškusi ir apsiverkusi, paklaikusios ir išraudusios akys žvelgė iš po skausmingai surauktų antakių.

– Siorenai, – tarė ji, – ką aš tau padariau, kad tu daugiau manęs nebemyli?

– Bet aš myliu! Ar nesupranti, kad darau tai, ką reikia, nes jie tik ir žiūri mane į kapus nuvaryti. Nešnekėk daugiau ir palik mane ramybėje, jeigu nenori, kad nugalabytų.

– Nemeluok, Siorenai, matau, į kurią pusę lenki. Bet aš tau nė vienos blogos valandėlės nelinkėsiu, nes juk nesu jauna kaip tu, o tu jau seniai Anės pusėn žvalgaisi. Tiktai nuodėmė leisti man tai matyti, ir tikslo jokio. Nemanyk, aš niekada tau savęs nepiršiu, nes puikiai žinau, kokiame pavojuje atsidurtum ir kokius sunkumus bei vargą tektų mums patirti, jeigu imtume abu kartu gyventi. Ir nė vienam šito nepalinkėtum. Tačiau vis tiek niekaip negaliu nurimti.

– Kam man Anė reikalinga, ta valstietė? Nieko daugiau pasaulyje nemyliu, tik tave vieną. Tegu tave vadina sena ar dar kaip jiems į galvą šaus.

– Kad ir kaip norėčiau, netikiu tavimi, Siorenai.

– Tu manim netiki?

– Ne, Siorenai, ne. Tik vieno aš noriu – mirti čia, kur stoviu. Uždaryčiau langelį, atsisėsčiau ir užmigčiau čia, tamsoje.

– Tu tikrai manim patikėsi.

– Niekada, niekada! Kad ir ką darytum, niekas neprivers manęs patikėti, nes ir galvoti apie tai kvaila.

– Nekvaršink man galvos savo plepalais. Bet tu pasigailėsi, nes, tegu mane dėl šio reikalo gyvą sudegina arba nukankina negyvai, vis tiek manim patikėsi.

Mari papurtė galvą ir liūdnai pažiūrėjo į Sioreną.

– Tebūnie. Kaip bus, taip bus! – sušuko Siorenas ir nubėgo.

Prie virtuvės durų jis sustojo ir pasiteiravo Anės Trinerup. Jam atsakė, kad ji sode. Tuomet jis nuėjo į tarnų kambarį, iš eigulio šautuvų paėmė vieną seną užtaisytą ir išbėgo į sodą.

Kai Siorenas pamatė Anę, ji pjovė kopūstus, turėjo pilną prijuostę lapų ir vieną ranką laikė prie lūpų, norėdama ją sušildyti. Siorenas labai lėtai sėlino prie Anės, įsmeigęs žvilgsnį į padurką, kad nematytų veido.

Staiga Anė atsisuko, pamatė Sioreną ir niūrų jo veidą. Šautuvas ir sėlinantis žingsnis ją išgąsdino ir ji sušuko:

– Nereikia, Siorenai, nereikia!

Siorenas pakėlė šautuvą. Anė kraupiai sukliko ir leidosi bėgti per sniegą.

Driokstelėjo šūvis. Anė tebebėgo, po to griebėsi už skruosto ir siaubingai surikusi sukniubo.

Siorenas metė šautuvą ir puolė prie namo galo.

Langelis buvo uždarytas.

Tuomet prie durų, per visus kambarius, kol rado Mari.

– Baigta! – sušnibždėjo jis išbalęs kaip numirėlis.

– Tave vejasi, Siorenai?

– Ne. Aš ją nušoviau.

– Anę? Kas dabar mums bus? Bėk, Siorenai, bėk. Imk arklį ir spruk. Greičiau, skubėk. Imk širmį.

Siorenas išbėgo.

Po akimirkos jis išlėkė pro vartus.

Dar nebuvo nujojęs nė pusės kelio į Fulumą, kai žmonės grįžo iš bažnyčios.

Palė Diurė iškart pasiteiravo, kur dingo Siorenas.

– Kažkas darže dejuoja, – atsakė Mari. Ji drebėjo visu kūnu ir vos laikėsi ant kojų.

Palė ir vienas iš bernų įnešė Anę, kuri taip klykė, kad buvo girdėti toli aplinkui. Tačiau pavojaus būta nedidelio. Šautuvas buvo užtaisytas šratais lapėms šaudyti, pora prakirto skruostą, šiek tiek daugiau įstrigo pety, bet kadangi smarkiai tekėjo kraujas, Anė labai gailiai aimanavo, į Viborgą buvo pasiųstas vežimas barzdaskučio parvežti.

Kai ji šiek tiek atsigavo, Palė Diurė išklausinėjo, kaip viskas įvyko, be to, sužinojo ir visą Sioreno ir Mari santykių istoriją.

Jam išėjus iš sužeistosios kambario, visi dvariškiai susigrūdo aplink, norėdami papasakoti tai, apie ką jis ką tik išgirdo. Jie bijojo vienaip ar kitaip susilaukti bausmės. Tačiau Palė Diurė nenorėjo jų klausytis, taręs, kad tai – tušti plepalai ir kvailos paskalos, ir išvarė juos lauk. Viskas buvo labai nepageidaujama: skyrybų, išvykų į apklausą, proceso ir panašių išlaidų jis mielai norėtų išvengti. Incidentą reikėtų nutylėti, ir vėl viskas būtų gerai, kaip buvę. Mari neištikimybė jam nelabai rūpi, ir reikalai galbūt pakryptų gera linkme, jeigu jam pavyktų įgauti daugiau galios savo žmonai, o galbūt ir Erikui Grubei, kuris, be jokios abejonės, daug padarytų santuokai išlaikyti, nors ji jau suirusi.

Bet ir pašnekėjęs su Eriku Grube jis nežinojo, ką galvoti. Senio visiškai negalima buvo suprasti: jis baisiai įsiuto ir iškart pasiuntė keturis raitus bernus, įsakydamas jiems suimti Sioreną gyvą ar mirusį, o tai ne pats geriausias būdas, norint viską nutylėti, nes per apklausas dėl mėginimo nužudyti galėjo iškilti daugybė kitų dalykų.

Kitos dienos vakarą trys bernai grįžo. Jie pagavo Sioreną netoli Dalerupo, kur buvo kritęs jo širmis, ir nuvilko į Skaneborgą, kur dabar sėdėjo uždarytas.

Sausio vidury Palė Diurė ir Mari persikėlė į Niorbeką, nes žmonės greičiau pamirš, kai ponia dings jiems iš akių. Tačiau vasario pabaigoje vėl viskas iškilo aikštėn, nes atvyko raštininkas iš Skaneborgo paklausti, ar nematė kas nors apylinkėse Sioreno, kuris pabėgo iš areštinės. Raštininkas atvyko per anksti: tik po dviejų savaičių Siorenas išdrįso nusigauti į Niorbeką ir pasibeldė į Mari kambario langą. Kai Mari atidarė, jis pirmiausia paklausė, ar Anė mirė, ir jam lyg akmuo nuo širdies nusirito, kai sužinojo, jog ji sveikut sveikutėlė. Siorenas prisiglaudė apleistame name Gasumo dykynėje ir vėliau ėmė lankytis dažnai, nuolat paremiamas pinigais ir maistu. Ir žmonės, ir pats Palė Diurė žinojo, kad Siorenas pramynė taką į dvarą, bet Palė dėjosi, tarsi nieko nevyktų, o žmonės visiškai tuo nesidomėjo matydami, kad ponui visai nerūpi.

Prieš šienapjūtę ponai grįžo į Tjelę, o čia Siorenas nesiryžo rodytis. Ir dėl šitos priežasties, ir dėl nuolatinio tėvo sarkazmo Mari pasidarė tokia nekantri

ir irzli, kad keletą kartų nusivedusi atokiau išbarė senį, tarsi tas būtų jos šuva. Baigėsi tuo, kad Erikas Grubė rugpjūčio mėnesį nusiuntė karaliui skundo laišką. Po visų smulkiai aprašytų Mari nusižengimų, kurie užrūstins Dievą, padarys didžiausią gėdą ir greitai papiktins visą moterų giminę, laiškas baigėsi taip:

„Dėl tokio jos elgesio, jos blogų savybių ir nepaklusnumo esu priverstas palikti ją be palikimo, tad nuolankiai prašau jūsų karališkosios didenybės sutikimo ir patvirtinimo, taip pat prašau jūsų karališkąją didenybę maloningiausiai įsakyti apskrities valdytojui ponui Moensui Skeliui, kad jis, ištyręs tokį elgesį su manimi ir savo vyru ir jos netinkamo elgesio kaltę, išsiųstų ją mano lėšomis į Bornholmą[43], kad Dievo rūstybė apsireikštų jai, tokiai nepaklusniai būtybei, ir kad kiti galėtų bjaurėtis, o jos siela tokiu būdu būtų išgelbėta. Jeigu manęs nebūtų ištikę šie nemalonumai, nebūčiau drįsęs šiuo klausimu kreiptis. O dabar gyvenu nuolankiausiai drįsdamas tikėtis, kad jūsų karališkoji didenybė maloningai išklausys, atsakys ir pagelbės, už tai Dievas neabejotinai atlygins.

Tjelė, 1690 metų rugpjūčio 14 diena.

Iki karsto lentos nuolankiausias ir paklusniausias

Jūsų karališkosios didenybės ištikimas tarnas

Erikas Grubė"

Šiuo klausimu karalius pageidavo gauti jo kilnybės Palės Diurės pareiškimą, o anot šio, Mari nesielgė su juo kaip tikra žmona ir jis dabar prašo karaliaus malonės nutraukti santuoką be proceso.

Tam pritarta nebuvo, ir sutuoktinius išskyrė teismo sprendimu tūkstantis šeši šimtai devyniasdešimt pirmųjų metų kovo dvidešimt trečią dieną.

Nebuvo išklausytas ir Eriko Grubės prašymas palikti Mari be palikimo ir įkalinti. Jam teko tenkintis tuo, kad laikė Mari Tjelėje, saugomą valstiečių, kol vyko teisminis nagrinėjimas, ir Erikas Grubė buvo paskutinis, kuriam buvo leista mesti pasmerkimo akmenį.

Iškart po nuosprendžio paskelbimo Mari Grubė paliko Tjelę rankose nešina varganu drabužių ryšulėliu. Pietinėje dykynės dalyje ji susitiko Sioreną, ir jis tapo jos trečiu vyru.

XVII

Po mėnesio, vieną balandžio vakarą, prie Ribės katedros durų susirinko minia žmonių. Buvo vyskupijos susirinkimo laikas, o jau iš seno gyvavo paprotys, kol vyksta susirinkimas, tris kartus per savaitę aštuntą valandą vakaro bažnyčioje uždegti žvakes. Todėl puiki ir kilni miesto aukštuomenė kartu su gerbiamais miesto piliečiais atėjo į bažnyčią pavaikštinėti po navą įgudusiam vargonininkui grojant vargonais. Tačiau vargingesni žmonės turėjo tenkintis klausydamiesi už durų.

Tarp jų buvo Mari Grubė ir Siorenas.

Apsirengę paprastais ir apiplyšusiais drabužiais jie atrodė taip, tarsi ne kasdien jiems tektų ką nors burnoje turėti. Ir tai nė kiek nenuostabu, nes nelabai pelningu verslu jiedu vertėsi. Siorenas kartą smuklėje tarp Orchuso ir Randerso sutiko išvargusį ligotą vokietį, kuris už šešis sletdalerius[44] pardavė jam smarkiai susidėvėjusią rylą, margus juokdario drabužius ir seną languotą kilimėlį. Todėl dabar jis ir Mari gyveno keliaudami iš turgaus į turgų, kur ji sukdavo rylą, o jis, apsirengęs margais drabužiais, stovėdavo ant languoto kilimėlio ir visais būdais, kaip išmanydamas, kilnodavo ir vartydavo didžiulius svarmenis ir ilgus geležinius strypus, kuriuos skolindavosi iš pirklių.

Kelias į mugę ir atvedė juos į Ribę.

Jie stovėjo prie pat bažnyčios durų ir iš vidaus ant jų išblyškusių veidų ir tamsios galvų minios krito silpna, tarsi blėstanti šviesa. Žmonės poromis, po vieną ir nedideliais būreliais kalbėdamiesi ir santūriai juokdamiesi vis rinkosi prie bažnyčios slenksčio, kur staiga nutildavo, nukreipdavo rimtus žvilgsnius pirmyn ir pakeisdavo eiseną.

Siorenui kilo noras geriau apžiūrėti puošmenas, ir jis pašnabždėjo Mari, kad ir jiems reikėtų patekti vidun, juk jie galėtų pamėginti, nes neatsitiks nieko bloga, nebent išvarys. Mari nupurtė pagalvojus, kad ją išvarys iš ten, kur paprasti amatininkiai galėjo įeiti, ir ji laikė Sioreną, kuris traukė ją kartu su savim. Bet staiga į galvą jai šovė kitos mintys ir ji ėmė spraustis pirmyn, tempdama Sioreną paskui save be jokio bailaus apdairumo ar niekingo atsargumo, netgi priešingai, atrodė, kad ji troško būti pastebėta ir išvaryta

lauk. Kurį laiką niekas jų nestabdė, bet jiems jau žengiant į apšviestą, pilną žmonių navą, juos pastebėjo budintis bažnyčios tarnautojas, kuris, pirma metęs išsigandusį žvilgsnį į bažnyčios gilumą, modamas išskėstomis rankomis ir žengdamas žvaliu pasipiktinusio žmogaus žingsniu, puolė juos varyti ir varė už pačių durų slenksčio. Čia jis valandėlę pastovėjo priekaištingai žvelgdamas į minią, tarsi ši būtų kalta dėl pastarojo įvykio, tuomet išdidžiai grįžo atgal ir drebėdamas atsisėdo į savo vietą.

Išvytuosius minia sutiko pašaipaus juoko griausmu ir kandžių klausimų lietumi. Siorenas piktai murmėjo ir grėsmingai dairėsi aplink. Tačiau Mari buvo patenkinta: ji išprovokavo tą smūgį, kurį garbingoji visuomenės dalis visada pasiruošusi smogti tokiems žmonėms kaip ji ir į ją panašūs, ir Mari tą smūgį gavo.

Vakarą prieš šventojo Olavo mugę vienoje iš vargingiausių Orchuso užeigų sėdėjo keturi prasčiokai ir lošė stiurvoltą[45].

Vienas lošiančiųjų buvo Siorenas Seniūnas. Jo draugas, gražus vyriškis juodais kaip anglis plaukais ir tamsios spalvos oda, paprastai vadinamas Jensu Čiupliu, buvo fokusininkas, o kiti du lošėjai kartu vedžiojosi lokį ir abu buvo labai bjaurios išvaizdos. Vieną, su kiškio lūpa, vadino Salmanu Lokvedžiu, o kitą, vienaakį, plačiažandį ir raupsuotą, – Rasmusu Mirksium, akivaizdu, kad dėl susiraukšlėjusios aplink jo nesveiką akį odos, kuri teikė jam tokią išvaizdą, tarsi jis būtų pasiruošęs žiūrėti pro rakto skylutę arba panašų plyšį.

Lošėjai sėdėjo ilgo stalo gale prie lango. Ant stalo stovėjo žvakė ir puodukas be ąselės. Priešais juos pritvirtintas prie sienos geležiniu kabliu – atlenktas sudedamas staliukas. Kitame kambario gale skersai stovėjo prekystalis, o plona, į seną piltuvėlį įsmeigta žvakė ilga dagtimi metė mieguistą šviesą ant pakabintos už prekystalio lentynos, kurioje didžiuliai keturbriauniai buteliai su degtine ir karčiąja trauktine, keletas kvortų ir pusbutelių bei dešimt taurelių lengvai išsiteko šalia iš šiaudų pinto krepšelio, pilno garstyčių sėklų, ir didžiulio žibinto, kuriam stiklus atstojo sudužusios stiklinės. Vieną prekystalio kampą užėmusi sėdėjo Mari Grubė, kuri pakaitom miegojo ir mezgė. Kitame kampe sėdėjo vyriškis, palinkęs priekin ir alkūnėmis įsirėmęs į kelius. Jis įnirtingai mėgino kuo smarkiau užtempti ant galvos savo juodą

fetrinę skrybėlę, o tai padaręs griebdavosi už plačių kraštų ir raukydamasis bei perkreipdamas lūpas, nes, matyt, pešė plaukus, nutraukdavo ją nuo galvos ir pradėdavo iš pradžių.

– Lošiam paskutinę partiją, – tarė Jensas Nedenomas ir išmetė kortą.

Rasmusas Mirksius pabarbeno krumpliais į stalą, duodamas Salmanui ženklą, kad tas kirstų.

Salmanas kirto dviake.

– Kozirių dviakė! – sušuko Rasmusas. – Ką, niekada nieko be dviakių ir triakių neturi?

– Taigi, Dieve tu mano, – sumurmėjo Salmanas, – vien smulkmė eina ir keletas nedidelių kozirių.

Siorenas Seniūnas kirto šešiaake.

– Oi, oi, oi, – sudejavo Rasmusas, – nejaugi jis į kozirių šešiaakę taiko? Kokio velnio tu sėdi ir senus kozirius spaudi, Salmanai!

Jis dar paėjo, ir Siorenas paėmė kirtį.

– Kirstena Miug, – pasakė Siorenas ir išmetė širdžių keturakę.

– Ir visos jos pasiutusios sesutės, – pridūrė Rasmusas ir metė būgnų keturakę.

– Tūzo, žiūrėk, neįkąsi! – tarė Jensas, kirsdamas kozirių tūzu.

– Kirsk, bičiuli, kirsk, antraip jau niekad neatsikirsi! – šaukė Rasmusas.

– Per didelė, – verkšleno Salmanas.

– Tuomet aš septynakę mesiu, ir dar prie jos tokią pat, – pasakė Jensas.

Siorenas paėmė kirtį.

– Ir dar kozirių devynakė ir dešimtakė, – nesiliovė Jensas vėl išmesdamas.

– O aš dabar gelsvu kuinu! – sušuko Salmanas, kirsdamas širdžių dviake.

– Nebūti jam arklidėje, – nusijuokė Siorenas ir kirto gilių keturake.

– Kvailys! – suriaumojo Rasmusas Mirksius ir numetė savo kortas. – Kvailys su širdžių dviake. Gerai pasidarbuota! Ne, ne, gerai, kad ilgiau nežaidėm. Dabar tegu tie, kas laimėjo, kortas bučiuoja.

Jie ėmė skaičiuoti kirčius, tuo tarpu įėjo prabangiai apsirengęs vyriškis. Jis iš karto atlenkė stalelį ir įsitaisė prie sienos. Eidamas pro lošėjus pridėjo lazdą su sidabriniu bumbulu prie skrybėlės ir tarė:

– Gero vakaro visiems.

– Ačiū, – atsakė tie ir visi keturi nusispjovė.

Atėjusysis išsiėmė popierinį maišelį tabako ir ilgą molinę pypkę, prisikimšo ją ir pastukseno lazda į stalą.

Nuogakojė mergina atnešė jam indą su žarijomis ir didžiulį molinį kaušą su alaviniu dangčiu.

Vyriškis iš liemenės ištraukė nedideles varines reples ir jomis įsidėjo keletą žarijų į pypkę, prisitraukė kaušą arčiau, atsilošė ir, kiek vieta leido, įsitaisė patogiau.

– Kiek kainuoja šitoks pakas tabako, kokį ponas turite? – paklausė Salmanas, kimšdamas pypkėn tabaką iš ruonio odos kapšiuko su raudonais raišteliais.

– Dvylika šilingų, – atsakė vyriškis ir pridūrė, tarsi atsiprašydamas už tokį išlaidumą, – jis taip pamalonina krūtinę, sakyčiau.

– O kaip amatas sekasi? – kalbėjo toliau Salmanas ir užsidegė pypkę.

– Neblogai, ačiū už gerą žodį, neblogai. Bet sensti žmogus, sakyčiau.

– Taigi, – tarė Rasmusas Mirksius. – Bet jum pačiam nereikia rūpintis, iš kur klientų gauti. Jie juk visi iki vieno jums atvežami.

– Tiesa, – nusijuokė vyriškis, – todėl amatas ir neblogas. Ir gerklės plėšyti nereikia savo prekes žmonėms siūlant – turi imti, kas pakliūva, nesirinkdami ir nesispyriodami.

– Ir jokio priedo neprašydami, – dėstė Rasmusas, – ir net nenorėdami daugiau, nei jiems teisėtai priklauso.

– O ar labai jie, meistre, rėkia? – paklausė Siorenas beveik pašnibždomis.

– Taip, juokiasi jie nedažnai.

– Uhu, bjaurus amatas.

– Vadinasi, veltui tikėjausi, kad iš jūsų naudos bus.

– Tu iš mūsų naudos tikėjaisi? – paklausė Rasmusas ir grėsmingai atsistojo.

– Nereikia man naudos, nereikia, bet aš ieškau sau pagalbininko, kuris galėtų man padėti, o po manęs mano pareigas perimti. Štai ką aš dabar veikiu, sakyčiau.

– Kokį užmokestį pagalbininkas gautų? – paklausė Jensas Nedenomas labai rimtai.

– Penkiolika dalerių grynais per metus, trečia dalis drabužių ir viena markė nuo kiekvieno pagal tarifą uždirbto dalerio.

– O koks tas tarifas?

– Ogi toks, kad gaunu penkis dalerius už plakimą prie stulpo, septynis dalerius – už išvarymą rimbu iš miesto, keturis dalerius – už išvarymą už apylinkės ribų, tiek pat – už nusikaltėlio kūne išdegintą įdagą.

– O kiek už rimtesnį darbą?

– Deja, rečiau toks pasitaiko. Šiaip ar taip: aštuoni daleriai – jei galvą nukirsti, tai kai kirviu, kalaviju – dešimt, bet gali net septyneri metai praeiti, kol reikės. Pakarti – keturiolika rigsdalerių, dešimt už patį darbą, keturi už kūno nuo kartuvių nuėmimą. Ant kuolo pasodinti ir ratu kaulus sulaužyti – septyni daleriai, už vieną kūną, žinoma. Ir kuolą pats turi įtaisyti. Kas dar? Štai rankas ir kojas vokišku būdu sutraiškyti ir ant kuolo pasodinti – už tai keturiolika duoda, keturiolika, o ketvirčiuoti ir ant kuolo – už tai gaunu dvylika. O įkaitusiom replėm plėšyti – du daleriai už kiekvieną gnybį. Štai ir viskas, daugiau nieko, nebent koks rimtas atvejis.

– Turbūt išmokti nėra sunku?

– Amato? Kiekvienas gali. Tačiau kaip? – štai esmė. Juk čia, kaip ir bet kuriame kitame darbe, įgūdžių ir įpratimo reikia. Plakti prie stulpo nėra taip paprasta – ėmei ir pradėjai. Čia tam tikru būdu rimbą laikyti reikia ir kad kiekvienu mostelėjimu trys pliaukštelėjimai būtų. Ir kad viskas lygut lygutėliai, sklandžiai kaip iš pypkės, tarsi skuduru sau motum, ir kad tuo pat metu kąstų kaip reikiant, pagal visą įstatymo griežtumą nusidėjėlio pasitaisymui.

– Aš turbūt pamėginčiau, – pasakė Jensas ir atsiduso.

Jo kaimynai pasislinko nuo jo toliau.

– Štai avansas, – viliojo jis prie atlenkiamojo stalelio, paberdamas prieš save keletą blizgančių sidabrinių.

– Gerai pagalvok! – įkalbinėjo Siorenas.

– Galvok ir lauk – šalk ir badauk, vis tas pats velnias! – atsakė Jensas ir atsistojo. – Sudie, garbingas ir geras vyre! – tarė jis paduodamas Siorenui ranką.

– Sudie paliekančiam draugiją. Tesaugo tave Visagalis! – atsakė Siorenas.

Šitaip apėjo stalą gaudamas tą patį atsakymą. Atsisveikino Jensas ir su Mari, ir su vyriškiu, sėdinčiu kampe, kuriam teko palikti skrybėlę ramybėje.

Jensas priėjo prie atlenkiamojo staliuko, kur sėdėjo vyriškis. Tasai nutaisė iškilmingą veidą, atidėjo pypkę į šalį ir tarė:

– Aš, meistras Hermanas Kepenas, Orchuso miesto budelis, šių gerų žmonių akivaizdoje imu tave sau pagalbininku, kad dirbtum savo darbą Dievo garbei, savo padėties tarnyboje kėlimui ir mano bei teisingo budelių luomo naudai, – ir tardamas šiuos beprasmiškai iškilmingus žodžius, kurie, atrodė, kėlė jam nepaprastą pasitenkinimą, meistras įspraudė Jensui į delną blizgančius sidabrinius. Po to jis atsistojo, nusiėmė skrybėlę, linktelėjo ir paklausė, ar nesuteiktų jam gerieji liudytojai garbę išlenkti po burnelę lenkiškos.

Neišgirdęs atsakymo, jis tarė, kad jam bus didžiulė didžiulė garbė pasiūlyti po stiklą lenkiškos, kad jie galėtų išgerti į savo buvusio bičiulio sveikatą.

Visi trys prie ilgojo stalo klausiamais žvilgsniais pažiūrėjo vienas į kitą ir beveik vienu metu linktelėjo.

Nuogakojė mergina atnešė paprastą molinį dubenį ir tris žalio stiklo puodelius, ant kurių šen ir ten buvo pripaišyta raudonų ir geltonų žvaigždučių. Pastačiusi molinį dubenį priešais Jensą, o puodelius priešais Sioreną ir lokvedžius, ji paėmė didžiulį medinį kaušą ir, pripildžiusi trijų garbingų vyrų puodelius, po to molinį dubenį, likutį išpylė į meistro Hermano bokalą.

Rasmusas prisitraukė stiklą ir nusispjovė, kiti du pasekė jo pavyzdžiu ir kurį laiką sėdėjo žiūrėdami vienas į kitą, tarsi niekas iš jų nenorėtų gerti pirmas. Tuo tarpu prie Sioreno priėjo Mari Grubė ir kažką pašnabždėjo. Jis atsakė papurtydamas galvą. Ji norėjo vėl pašnabždėti, bet Siorenas nė nesiklausė. Akimirką Mari stovėjo dvejodama, paskui griebė jo puodelį ir išpylė gėrimą ant grindų, kad negertų, kuo budelis vaišina. Siorenas pašoko, stipriai sugriebė ją už rankos ir išstūmė pro duris, šiurkščiai liepdamas lipti aukštyn. Tuomet paprašė degtinės ir grįžo į savo vietą.

– Išdrįstų šitaip mano amžinatilsį Abelonė, – pasakė Rasmusas ir išgėrė.

– Taigi, – pritarė Salmanas. – Tegu Dievui dėkoja, kad ji – ne mano boba, nes gautų iš manęs garo, užuot Dievo dovanomis mėšlą laisčiusi.

– Matai, Salmanai, – paprieštaravo Rasmusas, suktai mirktelėjęs meistrui Hermanui, – tavo boba ne kokia nežemiška būtybė iš jų kilnybių giminės. Ji paprasta kaip mes, todėl ir gauna pylos, vos ką ne taip padariusi. Šitaip prasta liaudis yra įpratus. O būtų ji iš diduomenės, niekada tikriausiai nedrįstum jos kilmingos nugaros karšti, bet leistum, jei ji norėtų, tau į akis spjaudyti.

– Na jau ne, nė velnio! – keiksnojo Salmanas. – Aš ją taip pavaišinčiau, kad pamirštų, kaip žiūrėti ir žiotis reikia, ir visi jos įgeidžiai išlakstytų. Paklausk kada nors manosios, ar ji žino tą ploną grandinę, kuri ant lokio, ir pamatysi, kaip jai nugarą paskausta, tik apie tai išgirdus. Bet kad ateitų čia, kur aš sėdžiu, ir išpiltų mano gėralą ant grindų! Niekada, tebūnie ji ir paties karaliaus tikra dukra. Duočiau jai košės kiek turėdamas kvapo, kol ranka nutirptų. Kuo ji, prakeikta kvailė, čia dedasi? Ką, ji kitokia nei kitų vyrų žmonos, kad šitaip drįsta savo vyrui gerų žmonių draugijoje gėdą daryti? Ar jai atrodo, kad pakenksi prie jos prisilietęs, išgėręs tai, kuo šis gerbiamas žmogus vaišina? Ne, jeigu tu manęs, Siorenai, paklausytum, tuomet, – ir jis mostelėjo, lyg kam suduodamas, – antraip per amžius amžinuosius tau iš jos naudos nebus.

– Taigi, kas išdrįs! – tarė Rasmusas, pašiepdamas Sioreną.

– Pasisaugok, Mirksiau, antraip parodysiu, kur vėžiai žiemoja.

Ir išėjo.

Užlipęs pas Mari Siorenas užspyrė duris ir ėmė atrišinėti virvę, kuria buvo suveržtas jų drabužių ryšulys.

Mari sėdėjo ant ožių, sukaltų, kad būtų jiems lova, krašto.

– Tu pyksti, Siorenai? – paklausė ji.

– Tuojau pamatysi.

– Atsargiau, Siorenai! Manęs niekas nemušė nuo tada, kai subrendau. Aš šito nepakęsiu.

Ji galinti daryti, ką norinti, pasakė jis, bet lupti gaus.

– Siorenai, dėl Dievo, dėl Dievo, nemušk, nekelk rankos prieš mane, pasigailėsi!

Siorenas griebė ją už plaukų ir ėmė vanoti virve.

Mari neverkė, tik po kiekvieno smūgio sudejuodavo.

– Štai taip, – pasakė Siorenas ir krito į lovą.

Mari liko gulėti ant grindų.

Ji stebėjosi pati savimi: gulėjo, tarsi laukdama jos širdyje turinčios gimti pasiutusios neapykantos Siorenui, nesutaikinamos, niekada neatleisiančios neapykantos. Bet jos nebuvo, buvo tik gilus ir švelnus liūdesys, tarsi sielvartas sudužus vilčiai... Kaip jis išdrįso?

XVIII

Tūkstantis šeši šimtai devyniasdešimt šeštųjų metų gegužį, sulaukęs aštuoniasdešimt septynerių metų, mirė Erikas Grubė. Palikimas buvo padalytas trims jo dukterims. Tačiau Mari nedaug tegavo, nes senis prieš mirtį fiktyviais skolinimosi raštais ir kitokiais būdais, pakenkdamas Mari ir į naudą kitoms dviem, išsuko nuo dalybų didžiąją turto dalį.

Tačiau tos dalies, kurią gavo Mari, pakako, kad ji ir jos vyras iš elgetų pasidarytų žmonėmis ir protingai panaudoję palikimą užsitikrintų sau sotų gyvenimą iki pat dienų pabaigos. Bet, nelaimė, Siorenas nusprendė imtis prekybos arkliais ir po keleto metų didesnė pinigų dalis buvo prarasta. Vis dėlto likusių buvo gana, kad Siorenas įsigytų Burehuso perkėlą Falsteryje. Tam pinigus ir išleido.

Iš pradžių jie vertėsi sunkiai ir Mari dažnai tekdavo pačiai imtis irklų. Bet vėliau pagrindiniu jos užsiėmimu tapo alaus prekyba – keltininkų privilegija. Apskritai jie gyveno laimingai, nes Mari tebemylėjo savo vyrą labiau nei bet ką pasaulyje ir jai buvo vis vien, kad Siorenas dažnai pasigerdavo ir mušdavo ją. Mari juk žinojo, kad tai įprastas dalykas tame visuomenės sluoksnyje, kuriam dabar priklausė. O jeigu kada prarasdavo kantrybę, iš karto nurimdavo pagalvojusi, kad šitas rūstus ir šiurkštus Siorenas yra tas pats, kuris kadaise dėl jos šovė į žmogų.

Dauguma žmonių, kuriuos jiems tekdavo kelti, būdavo valstiečiai ir prekiautojai, bet kartais atvykdavo ir aukštesnio luomo asmenų. Taip vieną dieną pasirodė Sti Hiogas. Mari su vyru irklavo, o Sti atsisėdo valties gale, kad galėtų pasikalbėti su Mari, kuri laikė irklą. Sti Hiogas vos pamatęs ją pažino, bet neatrodė nė kiek nustebęs. Galbūt jis žinojo, kad ją čia sutiks. Mari turėjo porą kartų į jį pažiūrėti, kol atpažino, nes Sti Hiogas buvo labai pasikeitęs. Jo veidas pasidarė riebus, raudonas ir ištinęs, akys – vandeningos, apatinis žandikaulis kabėjo, tarsi jam būtų paralyžiuoti burnos raiščiai. Kojos plonos, o pilvas didelis ir nukaręs, trumpiau tariant, viskas bylojo apie jo gyvenimą, pilną sekinančio visais atžvilgiais nesaiko, kuris buvo pagrindinis jo gyvenimo turinys nuo tada, kai išsiskyrė su Mari. Visa Sti Hiogo istorija atrodė šitaip: kurį laiką jis buvo vieno karališkojo kardinolo Romoje

palydos kavalierius ir metrdotelis, priėmė katalikų tikėjimą, po to nuvyko pas savo brolį Justą Hiogą, kuris tuo metu ėjo ambasadoriaus Nimvegene pareigas, vėl perėjo į liuteronybę ir grįžo namo, į Daniją, kur gyveno savo brolio išlaikomas.

– Ar tai, – paklausė jis, linktelėdamas galva Sioreno link, – ar tai tas, kurį aš išpranašavau ateisiant po manęs?

– Taip, tai jis, – atsakė Mari kiek padelsusi: ji nelabai norėjo atsakyti.

– Ir jis didesnis negu aš... buvau? – vėl paklausė atsitiesdamas.

– Ak, nėr ko lyginti, jūsų malonybe, – atsakė ji apsimestinai prasčiokiškai.

– Tikra tiesa, taip ir yra, – mes abu nuleidome kainas, kaip, beje, ir visi kiti, ir atidavėm savo gyvenimus už mažesnius pinigus, nei kada buvom galvoję – jūs vienu būdu, aš – kitu.

– Jūsų malonybė turbūt gana gerai gyvena? – paklausė Mari taip pat prasčiokiškai.

– Gana gerai, – nusijuokė Sti, – gana gerai – tas pat, kas pusiau nepakenčiamai. Būtent, gyvenu aš iš tikrųjų gana gerai. O jūs, Mari?

– Ačiū, sveikatos dar turim, o kai noriai dirbam, tai ir duonai, ir degtinėlei pakanka.

Jie priplaukė krantą. Sti išlipo ir atsisveikino.

– Dieve mano! – tarė Mari, gailiai žiūrėdama pavymui. – Na ir patrumpino jam sparnus ir skiauterę!

Laikas Barehuso gyventojams slinko taikiai ir monotoniškai atliekant kasdieninius darbus, pelnant kasdieninį pinigą. Pamažu jie užsidirbo geresnį gyvenimą, perkėlos darbams laikė samdinių, smulkiai prekiavo, paaukštino savo senąjį namą. Pergyveno jie senąjį amžių, išgyveno dešimtį naujojo amžiaus metų. Mari sukako šešiasdešimt, po to šešiasdešimt penkeri, o ji laikėsi labai žvaliai ir tvirtai, dirbdavo atkakliai ir linksmai, tarsi būtų pradėjusi tik šeštąjį dešimtmetį. Bet štai tūkstantis septyni šimtai vienuoliktųjų metų pavasarį, jos šešiasdešimt septintojo gimtadienio dieną, Siorenas labai įtartinomis aplinkybėmis atsitiktiniu šūviu nušovė laivininką iš Dragerio. Dėl šios priežasties jį suėmė.

Tai buvo baisus smūgis Mari. Ilga nežinia, kokią bausmę gaus Siorenas,

nes nuosprendį paskelbė tik kitų metų vasarą, ir baimė, jog sena byla, kad mėgino nužudyti Anę Trinerup, vėl iškils, ją labai susendino.

Vieną dieną pačioje šio laukimo pradžioje išėjo Mari pasitikti ką tik prie kranto priplaukusį keltą. Denyje buvo du keliautojai, ir vienas iš jų, amatininkas, patraukė jos dėmesį, nes nenorėjo rodyti savo kelionės rašto tvirtindamas, kad rodė jį keltininkams, kai lipo į keltą, bet šie tai neigė. Kai Mari pagrasino vaikinui, kad jam teks mokėti visą kainą, jeigu neįrodys kelionės raštu, kad jis keliaujantis pameistrys, kuriam priklauso mokėti pusę kainos, vaikinas nusileido. Tiktai susitvarkiusi su šiuo, Mari pastebėjo antrąjį keleivį, nedidelę gležną figūrą, kuri drebėdama ir išbalusi nuo ką tik iškentėtos jūros ligos stovėjo apsisiautusi tamsiai žaliu šiurkščios medžiagos apsiaustu, atsirėmusi į ištrauktos į krantą valties kraštą. Suirzusiu balsu jis paklausė, ar galėtų apsistoti Burehuse, ir Mari atsakė, kad jis galįs apžiūrėti kambarius.

Ji parodė jam mažą kambarėlį, kuriame, be lovos ir kėdės, stovėjo statinė degtinės su piltuvėliu ir lataku nupylimui, keletas didelių ąsočių su sirupu ir actu, dar stalas perlamutru dažytom kojom ir plokšte iš keturkampių fajansinių plytelių, kurių tamsiai violetiniai piešiniai vaizdavo Senojo ir Naujojo Testamento scenas. Svečias iš karto pastebėjo, kad trijose plokštėse buvo pavaizduotas Jona, išmetamas į krantą iš bangžuvės nasrų. Kai uždėjo ranką ant vienos iš jų, nukrėtė šiurpulys, ir jis pasakė, kad peršals, jeigu netyčia atsisės skaityti atsirėmęs alkūnėmis į stalą.

Mari klausinėjamas atsakė, kad pasitraukė iš sostinės dėl ten siaučiančio maro ir nori prabūti čia, kol jis pasibaigs, kad valgo tris kartus per dieną ir nemėgsta nei sūraus maisto, nei šviežiai keptos duonos ir kad pats jis magistras, šiuo metu Borcho kolegijos alumnas, ir vadina jį Holbergu, Liudvigu Holbergu[46].

Magistras Holbergas buvo labai ramus žmogus ir nepaprastai jaunatviškos išvaizdos. Iš pirmo žvilgsnio atrodė aštuoniolikos metų, bet atidžiau pažiūrėjus į jo lūpas ir rankas ir įsiklausius į jo balsą, galima buvo suprasti, kad jis gerokai vyresnis. Dažniausiai būdavo vienas, kalbėjo nedaug ir, matyt, nenoriai. Tačiau žmonių jis nesišalino, kad tik jį paliktų ramybėje ir neįtrauktų į pokalbį, be to, labai mėgo, keltui keliant keliaujančius į vieną arba į kitą pusę arba žvejams grįžtant namo su laimikiu, iš tolo stebėti jų bruzdesį ir klausytis,

kaip jie šūkauja vieni kitiems. Apskritai jam labai patiko žiūrėti į dirbančius žmones: vis vien, ar jie artų, ar leistų į vandenį valtis. Ir jeigu atsirasdavo žmogus, kuris parodydavo didesnę jėgą nei įprasta, jis patenkintas šypsodavosi ir ištiesdavo iš pasitenkinimo pečius. Išbuvęs Burehuse mėnesį, atvykėlis pradėjo artintis prie Mari Grubės arba leido jai prisiartinti prie jo, ir jie šiltais vasaros vakarais dažnai sėdėdavo kalbėdamiesi kokią valandą ar dvi alinėje, pro kurios atidarytas duris atsiverdavo blizgančio vandens platybė iki paties melsvoje migloje skendinčio Mioeno.

Vieną vakarą, kai jų pažintis jau buvo gana sena, Mari papasakojo jam savo istoriją ir užbaigė dūsavimais, kad iš jos atėmė Sioreną.

– Turiu prisipažinti, – tarė Holbergas, – kad niekaip negaliu suvokti, kaip jūs galėjote suteikti pirmenybę paprastam arklininkui ir elgetai prieš tokį puikų kavalierių kaip jo šviesybė vietininkas, kuris, beje, visų žinomas kaip mandagumo ir puikių manierų meistras ir dar kaip ypatingo galantiškumo ir meilumo pavyzdys.

– Vis dėl to, tebūnie jis prikimštas tų dalykų kaip knyga, *alamodische Sittenschule** vadinama, tai nė per nago juodymą nieko nepakeistų, nes jaučiau jam tokią deginančią neapykantą, kad vargu ar norėčiau jį matyti. O žinote, koks nenugalimas tas *dégoût*** gali būti – kad ir turėtų žmogus angelo dorybes ir principus, vis tiek natūrali neapykanta paims viršų. Priešingai mano vargšas dabartinis vyras – jam užsidegiau tokia netikėta ir staigia meile, kad niekam kitam šito priskirti negaliu, tik natūraliam potraukiui, kuriam atsispirti neįstengiau.

– Nėr žodžių, gerai paaiškinta! Tuomet mums belieka sukrauti visą pasaulio moralę į karstą ir pasiųsti ją velniop, ir gyventi taip, kaip širdis trokšta, nes nebėra nieko, ką nepadorumu pavadintum. Juk jis visuomet gali prisidengti natūraliu ir neįveikiamu potraukiu. Ir nėra nė vienos dorybės iš visų dorybių, kurios nebūtų galima atsižadėti, nes atsiras toks, kuris jaučia *dégoût* nuosaikumui, ir toks, kuris jaus *dégoût* teisingumui, o dar kuris – padorumui. Ir jie sakys, kad šis *dégoût* yra nenugalimas ir jo apimtas žmogus yra visiškai

* turima omeny tuomet populiarios gero elgesio knygelės.
** pasibjaurėjimas *(pranc.)*.

nekaltas. Bet jūs, močiute, juk pernelyg apsišvietusi, kad nežinotumėt, kad tokios kalbos – tik vaizduotės padarinys ir bepročio tauškalai.

Mari neatsakė.

– Tai nejaugi jūs, močiute, jokį Dievą netikite? – klausė magistras. – Ir amžinąjį gyvenimą?

– Tebūnie pagarbintas, tikiu, tikiu į Viešpatį Dievą.

– O į amžinąjį pasmerkimą arba amžinąjį atpildą, močiut?

– Tikiu, kad kiekvienas žmogus gyvena savo gyvenimą ir miršta savo mirtimi, štai kuo tikiu.

– Koks čia tikėjimas? O į prisikėlimą iš numirusiųjų tikite?

– Kaip aš prisikelsiu? Mažu, nekaltu vaikeliu, kokia buvau pirmą kartą į žmones išėjusi nieko nežinodama ir nepažinodama, ar tokia, kokia buvau gerbiama ir dievinama karaliaus dvaro numylėtinė, dvaro puošmena? Ar prisikelsiu sena, vargše nusivylusia Mari Keltininke? Ir ar man teks atsakyti už kitų – vaiko ir subrendusios moters – nuodėmes, ar kuri nors iš jų už mane atsakys? Ar galite man tai paaiškinti, pone magistre?

– Bet juk jūs, močiute, tik vieną sielą turėjote!

– Taip? Turėjau? – paklausė Mari ir susimąstė. – Pakalbėkime atvirai, – tarė ji, – ir atsakykite man, kaip galvojate. Nejaugi jūs manote, kad žmogus, kuris visą savo gyvenimą sunkiose nuodėmėse prieš Dievą ir Kūrėją skendėjo, bet kuris paskutinei valandai atėjus, gulėdamas ir mirtimi vaduodamasis, išpažįsta savo nuodėmes atvira širdimi, gailisi ir be jokios dvejonės negalvodamas atsiduoda Dievo valiai, yra Dievui mielesnis nei tas, kuris taip pat sunkiose nuodėmėse Jo pasipiktinimui gyveno, bet kuris daugelį metų stengėsi atlikti savo pareigą be skundų nešdamas bet kokią naštą, nors nei maldoje, nei atvira atgaila neapverkė savo ankstesniojo gyvenimo? Nejaugi jūs manote, kad ta, kuri gyveno įsitikinusi, kad teisingai gyvena, bet nepuoselėdama vilties apie atlygį ir nemelsdama jo, nejaugi jūs manote, kad Dievas atstums ją, nors niekad ji į Dievą ir nesimeldė?

– Į tai jums nė vienas žmogus neišdrįs atsakyti, – pasakė magistras ir išėjo.

Greitai jis išvažiavo.

Kitų metų rugpjūtį Siorenui Keltininkui buvo paskelbtas nuosprendis: trys metai darbų sukaustytam Bremerholme.

Ilgas laikas kęsti, dar ilgesnis laukti, vis dėlto jis praėjo.

Siorenas grįžo namo, bet įkalinimas ir sunkios sąlygos palaužė jo sveikatą. Nė metus jo nepaslaugiusi, išnešė Mari Sioreną į kapus.

Dar ilgus ilgus vienerius metus teko Mari tąsytis su gyvenimu. Po to ji staiga susirgo ir numirė. Sirgdama visą laiką išbuvo be nuovokos, todėl pastorius negalėjo nei pasimelsti kartu su ja, nei suteikti jai paskutinių patarnavimų.

Vieną saulėtą vasaros dieną ją palaidojo šalia Sioreno, ir virš šviesaus sąsiaurio ir geltonyjančių laukų sklido nuo karščio pavargusių vargšų žmonių procesijos be liūdesio ir be minčių giedama giesmė:

Pyktį nuo mūsų nugręžk, Dieve teisingas,
Pasigailėk ir būk maloningas,
Rykšte kruvina neplak atsivėdėjęs
Mums nusidėjus,

Nes jeigu bausi už nuodėmę kiekvieną,
Teisdamas teisingai paskutinę dieną,
Tuomet pražūties baisios neišvengsim –
Visi degsim.

NILSAS LIŪNĖ

Romanas

J. P. Jacobsen
SAMLEDE SKRIFTER II B
Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, 1918

Vertė
LIUCINA STAREVIČIŪTĖ

I

Jos akys buvo juodos, spindinčios, kaip ir visų Bliderių, su siauručiais, tiesiais antakiais, nosis stambi, smakras tvirtas, lūpos putlios. Ji taip pat buvo paveldėjusi keistą, skausmingai geidulingą bruožą apie lūpų kerteles ir neramius galvos judesius; bet jos skruostai buvo blyškūs, o minkšti kaip šilkas plaukai švelniai ir lygiai gaubė galvą.

Blideriai atrodė ne taip; jų spalvos buvo rausvos ir žalvarinės. Jų plaukai styrojo pasišiaušę ir garbanoti – tankūs kaip karčiai. Bliderių balsai buvo sodrūs, skardūs, lankstūs, savotiškai atitinką protėvių tradicijas su triukšmingomis medžioklėmis, iškilmingomis rytmetinėmis maldomis ir begale meilės nuotykių.

Tačiau jos balsas buvo blankus ir neskambus.

Aš pasakoju, kokia ji buvo septyniolikos metų amžiaus; po kelerių metų, kai ištekėjo, jos balsas pasidarė sodresnis, skruostai skaistesni, o akys nublanko, bet kartu tarsi padidėjo, įgavo daugiau juodumo.

Septyniolikmetė ji buvo visiškai kitokia negu broliai ir seserys, o su tėvais iš teisybės jos nesiejo jokie artimesni ryšiai. Mat Blideriai buvo praktiška giminė ir matė gyvenimą tokį, koks jis yra; jie dirbo savo darbą, gerai miegojo; jiems neateidavo į galvą norėti daugiau arba kitokių pramogų negu derliaus šventė ir trejetas ketvertas kalėdinių vaišių. Jie nebuvo labai religingi; tačiau nė nepagalvodavo laiku nesumokėti nustatytų mokesčių, neatiduoti Dievui to, kas Dievo, todėl vakarais kalbėdavo poterius, šventadieniais lankydavo bažnyčią, Kūčių vakarais giedodavo psalmes ir dukart per metus eidavo Komunijos. Netroško jie per daug žinių, o dėl grožio jausmo, tai anaiptol nelikdavo abejingi išgirdę kokią trumpą sentimentalią dainelę; bet kai ateidavo vasara, kai tanki žolė

vešliai sužaliuodavo pievose ir pasėliai imdavo banguoti plačiuose laukuose, dažnai sakydavo vienas kitam, kad štai atėjęs gražus laikas ir reikia apžiūrėti laukus. Šiaip nebuvo itin poetiški; grožis jų nesvaigino; nenusakomas ilgesys buvo jiems toks pat svetimas kaip ir svajonės.

Bartolina buvo kitokia; ji visiškai nesidomėjo tuo, kas dedasi tvarte ir laukuose, jos netraukė pieno ūkis ir namų ruoša – nė kiek.

Ji mėgo eiles.

Eilėraščiais ji gyveno, eilėraščiais svajojo ir jais tikėjo beveik daugiau negu kuo kitu.

Iš tėvų, brolių ir seserų, kaimynų ir pažįstamų jai niekados neteko girdėti nė vieno žodžio, kurio verta būtų klausytis, nes jų mintys niekada nepakildavo viršum to žemės sklypelio arba to darbo, kurį jie dirbo; jų žvilgsniai taip pat retai kada nuklysdavo aukščiau tų santykių ir įvykių, kuriuos turėjo prieš akis.

Eilėraščiai – kas kita! Eilėraščiai buvo jai kupini naujų minčių ir prasmingiausių žinių apie gyvenimą kažkur ten, tolimame pasaulyje, kur sielvartas tamsus, o džiaugsmas šviesus; eilėraščiuose tviska vaizdai, pursloja ir žėri ritmai bei rimai; juose kalbama apie jaunas merginas, kurios visuomet tokios taurios ir gražios, jog vargu ar pačios tai numano; jų širdys ir jų meilė vertesnės už viso pasaulio lobius, o vyrai jas nešioja ant rankų, aukštai iškėlę saulėtame laimės spindesy, garbina ir dievina; jie laimingi galėdami pasidalyti su jomis savo mintimis bei sumanymais, savo pergalėmis ir šlove, o be to, dar tvirtina, kad visi tie sumanymai – tų laimingų merginų įkvėpti, visos pergalės – jų laimėtos.

Ir kodėl ji pati negalėtų būti tokia mergina? Jos esančios ir šiokios, ir anokios, – pačios nežino kokios; o aš iš kur galiu žinoti, kokia esu? Poetai aiškiai sako, kad *tai* yra gyvenimas, bet siūti ir megzti, eiti namų apyvoką ir daryti kvailus vizitus – tai ne gyvenimas.

Tiesą sakant, iš esmės čia buvo ne kas kita, kaip truputį liguistas poreikis pajusti save pačią, troškimas atrasti pačią save; tokie norai dažnai nubunda jaunoms gabesnėms merginoms. Blogiausia, kad jos aplinkoje nebuvo nė vienos pranašesnės būtybės, kuri būtų galėjusi nukreipti jos gabumus tam tikra vaga; nebuvo net jai giminingos sielos. Todėl ilgainiui ji ėmė žiūrėti į save kaip į kokį ypatingą, vienintelį reiškinį, lyg į kokį atogrąžų augalą, išdygusį atšiaurioje padangėje ir tik vos ne vos įstengusį išskleisti skurdžius lapiukus, kai šiltesniame

klimate, po karštesne saule jis būtų išleidęs lieknus stiebus su nuostabiai vešliais ir spinduliuojančiais žiedais. Tokia, manė ji, esanti jos tikroji esmė, tokią ją būtų padariusi tinkama aplinka, ir ji svajote svajojo apie tuos saulėtus kraštus, sielojosi ilgėdamiesi savo tikrojo, turtingojo *aš*, pamiršusi tai, kas taip lengvai pamirštama, būtent – kad nei gražiausios svajonės, nei didžiausias ilgesys patys savaime nė per plauką nepadeda išugdyti žmogaus.

Ir štai vieną gražią dieną atėjo jaunikaitis ir paprašė jos rankos.

Tai buvo jaunasis Liūnė iš Lenborgoro, paskutinioji vyriška atžala giminės, kuri per ištisas tris kartas buvo viena iš inteligentiškiausių visoje provincijoje. Dažnai apdovanojami justicijos tarėjų titulais, jau sulaukę senyvo amžiaus, vaisingai ir garbingai tarnavo jie savo karaliui ir tėvynei burmistrais, įstaigų vadovais arba karališkaisiais komisarais. Jaunystės dienomis protingai apgalvotose ir kaip reikiant išnaudotose studijų kelionėse po Prancūziją ir Vokietiją jie godžiai sėmėsi žinių. Gėrėjosi meno kūriniais ir kaupė įspūdžius, kurių taip gausiai teikė tie svetimi kraštai, o paskui, sugrįžę namo, nedėjo užsienyje praleistų metų į šalį, kaip dedamas prisiminimas apie šventę, kurios paskutinė žvakė jau užgeso, paskutinis aidas jau nuskambėjo; ne, gyvenimą tėvynėje jie kūrėsi remdamiesi anais metais ir neleido nugrimzti užmirštin jų pažadintiems interesams, bet palaikė ir ugdė juos visomis turimomis priemonėmis; rinktinės vario graviūros, brangios žalvario statulėlės, vokiečių poezija, prancūzų teisinės doktrinos ir prancūzų filosofija buvo kasdieniai dalykai ir kasdienės temos Liūnių namuose.

Jei kalbėsime apie juos pačius, tai jų manieros pasižymėjo senamadišku lengvumu ir stilingu meilumu, kuris dažnai itin skyrėsi nuo jų aplinkos žmonių nerangaus didingumo ir bejėgiško prašmatnumo. Kalbėjo jie lėtokai, apgalvotai, su grakščiu sąmoju, bet kiek manieringai ir retoriškai. Tačiau tokia kalbėsena puikiai tiko prie aukšto, liemeningo jų stoto su plačiomis, iškiliomis kaktomis, su tankiais, garbanotais plaukais, giedromis, ramiai šypsančiomis akimis ir dailiomis, truputį kumpomis nosimis; tik apatinė veido dalis buvo pernelyg šiurkšti, burna per plati, lūpos taip pat per storos.

Jaunojo Liūnės šie išoriniai bruožai buvo kiek praradę ryškumą ir tiek pat buvo pavargęs, taip sakant, jo intelektas, ir nei protiniai uždaviniai, nei rimto meno malonumai, su kuriais susidūrė gyvenime, anaiptol nežadino jam kokio įkarščio ar siekimų; jis tik domėjosi jais su pareigingu uolumu, kurio betgi nešvelnino nė

mažiausias džiaugsmas, pajutus jėgų antplūdį, ir neatlygino pasididžiavimas, kai pasirodė, kad tų jėgų nepristigo. Pasitenkinimas, kad iš viso atliko tą pareigą, buvo jam vienintelis atpildas.

Lenborgoro dvarą Liūnė paveldėjo iš neseniai mirusio dėdės ir todėl grįžo iš tradicinės kelionės po užsienį, norėdamas pats tvarkyti ūkį. Kadangi Blideriai buvo artimiausi kaimynai, o dėdė palaikydavo su ta šeima artimus santykius, jis padarė jiems vizitą, pamatė Bartoliną ir įsimylėjo.

Kad Bartolina jį įsimylėjo, buvo beveik savaime aišku.

Juk tai pagaliau buvo kažkas iš to pasaulio, vienas iš tų, kurie gyveno dideliuose, tolimuose miestuose, kur ištisi miškai špilių ir bokštų dunkso saulėtame danguje, kur orą virpina varpų skambėjimas, vargonų gaudimas ir dūzgiantys mandolinų garsai, plačiomis gatvėmis iškilmingai banguoja auksu žėrintys įvairiaspalviai apdarai; kur tviska marmuro rūmai, akį veria viršum aukštų portalų poromis sukabinėti margi didingų giminių herbai, o viršuje, lenktuose balkonuose, papuoštuose akmeniniais liūtais, moja žvilgančios vėduoklės ir plevėsuoja šydai. Tai buvo vienas iš tų, apkeliavusių anuos kraštus, kur kitados žygiavo pergalingi pulkai, kur smarkios kautynės nemirštama šlove apgaubė kaimų laukų pavadinimus, kur čigonų laužų dūmai driekėsi toli viršum miškų, o raudoni griuvėsiai iš vynuogėmis apvainikuotų aukštumų žvelgė į šypsantį slėnį, kur ūžė malūnas ir po plačiomis tiltų arkomis traukė namo kaimenės, skambčiodamos varpeliais.

Apie visa tai jis pasakojo, bet ne taip kaip rašytojai, o daug tikroviškiau, ir taip šiltai, kaip namuose šnekama apie savo apylinkės kaimus ir gretimas parapijas. Jis kalbėjo ir apie tapytojus, poetus, ir pasitaikydavo, kad į padanges kėlė vardus, kurių ji niekados nebuvo girdėjusi. Liūnė rodė jų paveikslus, o sode ant kalvos, iš kur buvo matyti žvilgantys fiordo vandenys ir rudos pievų vilnys, skaitė jai jų kūrinius; meilė nuteikė jį poetiškai, aplinka įgavo grožio, debesys paliko tokie pat, kokie plaukė eilėraščiuose, o sodo medžiai taip pat liūdnai šlamėjo kaip ir baladėse.

Bartolina buvo laiminga; meilė jos dienas ir naktis pavertė ištisa virtine poetinių situacijų. Poezija dvelkė, kai ji eidavo jo pasitikti; susitikimas dvelkė poezija, atsisveikinimas taip pat; poezija dvelkė, kai ji stovėdavo ant kalvos, vakaro saulės nutvieksta, modavo jam paskutinį kartą, liūdna ir kartu linksma

grįždavo į savo vienišą kambarėlį ir niekieno nekliudoma apie jį galvodavo; o kai kalbėdama vakarinę maldą Bartolina melsdavosi ir už jį, irgi buvo poezija.

Dabar ji nebejuto neapibūdinamų troškimų ir ilgesio; jai pakako naujo gyvenimo ir jo nepastovių nuotaikų, jos mintys ir pažiūros pasidarė giedresnės, nes nūnai ji turėjo žmogų, į kurį galėjo kreiptis nesivaržydama, nebijodama, kad liks ne taip suprasta.

Bartolina pasikeitė ir kitu atžvilgiu: laimė padarė ją meilesnę tėvams ir broliams bei seserims; ji pamatė, kad iš tikrųjų jie yra protingesni ir turi daugiau širdies, negu manė.

Paskui jiedu susituokė.

Pirmieji metai labai panėšėjo į sužieduotuvių laikotarpį, tačiau, kai jiedu ilgiau pagyveno, Liūnė nebegalėjo nuslėpti nuo savęs, kad jam nusibodo kiekvieną kartą kitaip reikšti savo meilę, apsigobus lengvučiu kaip pūkas poezijos rūbu, amžinai laikyti išskėstus sparnus, idant galėtų skristi per visas nuotaikų padanges ir minčių gelmes; jis troško patogiai ir ramiai atsitūpti ant savo šakos ir pasnausti, įkišęs nuvargusią galvą į šiltus pūkelius po sparnu. Nebemanė, kad meilė – tai amžinai liepsnojanti ugnis, visus ramius būties kampelius apšviečianti stipria, tvyksčiojančia pašvaiste, kurioje viskas atrodė didingiau ir labiau svetima nei iš tikrųjų; meilė gal labiau buvo jam ramiai rusenanti žarija, kuri tūnodama minkštuose pelenuose skleidžia vienodą šilumą ir tai, kas tolima, maloniai gaubia švelnia prieblanda, o tai, kas artima, dvigubai priartina ir padaro dvigubai miela.

Jis pavargo, nusikamavo, nebegalėjo pakelti visos tos poezijos, troško pajusti po kojų tvirtą kasdieninio gyvenimo pagrindą – kaip žuvis, kuri dusdama karštame ore trokšta gaivios, grynos bangų vėsumos. Tai turėjo baigtis, savaime turėjo baigtis; gyvenime ir knygų pasaulyje Bartolina jau nebebuvo neprityrusi; ji tiek pat apie tai žinojo kiek ir jis; Liūnė atidavė jai viską, ką pats buvo gavęs, o ji vis reikalavo daugiau ir daugiau; tai buvo neįmanoma, jis nieko daugiau nebeturėjo; vienintelė jo paguoda, kad Bartolina pasijuto nėščia.

Bartolina jau seniai su sielvartu pastebėjo, kad ilgainiui ėmė žiūrėti į Liūnę kitomis akimis ir kad jis jau nebestovėjo toje svaigioje aukštybėje, į kurią Bartolina buvo jį iškėlusi sužieduotuvių laikotarpiu. Ji vis dar neabejojo, kad Liūnė, pasak jos, poetiškos prigimties; bet vis dėlto ji išsigando, nes čia vienur, čia kitur ėmė rodyti savo nagus proza. Tuo uoliau Bartolina vijosi poeziją, mėgindama grąžinti

buvusią padėtį, vargindama Liūnę dar didesne nuotaikų gausybe, dar didesniu susižavėjimu; tačiau ji rado tokį menką atbalsį, jog ir pati sau ėmė rodytis kone sentimentali ir manieringa. Kurį laiką vis dar mėgino tempti besipriešinantį Liūnę kartu su savim, nenorėjo tikėti savo nuojautomis. Pagaliau, kai nevaisingos pastangos ėmė kelti jai abejonių, ar iš tikrųjų *jos* sieloje ir širdyje glūdi tokie dideli lobiai, kaip ji manė, Bartolina staiga nusigręžė nuo Liūnės, paliko šalta, tyli ir užsidariusi, ieškojo vienumos ir ramybėje gedėjo savo prarastų iliuzijų. Ji pasijuto skaudžiai nusivylusi, pamatė, kad širdies gelmėse Liūnė iš tikrųjų niekuo nesiskiria nuo jos senosios aplinkos ir kad ją apgavo visiškai paprastas dalykas: meilė trumpą valandėlę apgaubė jį proto ir didybės aureole, kaip kad dažnai pasitaiko žemesnėms būtybėms.

Toks santykių pasikeitimas baugino ir liūdino Liūnę, ir jis stengėsi tai atitaisyti, nevykusiai mėgindamas pakilti į senąsias svajingas aukštybes, bet visa tai tik dar aiškiau rodė Bartolinai, kaip ji suklydo.

Taip sekėsi jaunajai porai, kai Bartolina pagimdė savo pirmąjį kūdikį. Tai buvo berniukas, ir jiedu pavadino jį Nilsu.

II

Kūdikis iš dalies vėl suartino tėvus, nes prie jo lopšelio nuolatos suvesdavo juos bendra viltis, bendras džiaugsmas ir bendra baimė; kiekvienas jų mielai ir dažnai galvojo ir kalbėjo apie kūdikį; be to, jiedu buvo vienas kitam tokie dėkingi už kūdikį, už savo džiaugsmą dėl jo ir už savo meilę jam.

Bet vis dėlto tarp jų buvo gili bedugnė.

Liūnė visiškai atsidėjo ūkiui ir bendruomenės reikalams, tačiau nesistengė nei kam nors vadovauti, nei ką nors reformuoti; jis sąžiningai gilinosi į viską, žiūrėjo į dalykus kaip suinteresuotas stebėtojas ir sutikdavo su tais apgalvotais patobulinimais, kuriuos gerai apsvarstęs, labai gerai apsvarstęs pasiūlydavo jo senas vyresnysis bernas arba seniūnas.

Jam niekados neateidavo į galvą pasinaudoti tomis žiniomis, kurių jis buvo įsigijęs jaunystėje; mat Liūnė per mažai pasitikėjo tuo, ką jis vadino teorija, ir per daug gerbė seno patyrimo garbingai patvirtintus dėsnius, kuriuos kiti vadino tikrąja praktika. Apskritai paėmus, Liūnė nepasireiškė niekuo, iš ko galėtum

spręsti, kad jis ne visą savo gyvenimą *čia* gyveno ir *taip* gyveno. Išskyrus vieną mažmožį. Būtent – jis dažnai galėdavo po kokį pusvalandį ramiai išsėdėti prie vartelių arba ant ribož enklio akmens ir su tyliu susižavėjimu, nejudėdamas, įsmeigęs akis žiūrėti į vešliai žaliuojančius rugius arba į auksines, brandžias avižas. Šį polinkį buvo įgijęs kitur ir tuo panėšėjo į ankstesnįjį Liūnę, jaunąjį Liūnę.

Bartolina ne taip greitai, ne taip staiga, ne taip paprastai, be jokio klaidžiojimo, susirado vietą *savo* pasaulyje. Ne. Iš pradžių, cituodama šimtų poetų eilėraščius, tokius paplitusius anais laikais, ji skundėsi, kad žmogaus gyvenimą varžo daugybė pančių, saitų ir grandinių, ir jos skundas čia reiškėsi didžia rūstybe, savo žodžių nuodus svaidančia į valdovų sostus ir tironų kalėjimus, čia ramia, užjaučiama gėla, kuri regi, kaip skaisti grožio šviesa traukiasi prieš aklą ir vergiškai nusiteikusią padermę, prislėgtą ir palaužtą mechaniškų kasdienių rūpesčių; čia vėl tas skundas virsdavo tyliu atodūsiu, ištrūkusiu iš krūtinės pasiilgus laisvo paukščio skrydžio arba debesėlio, taip lengvai plaukiančio į tolumą.

Tačiau Bartolinai nusibodo skųstis, o erzinantis skundo bejėgiškumas kėlė jai abejonių ir kartėlio; kaip kurie tikintieji plaka ir koneveikia šventąjį, jeigu šis nenori parodyti savo galios, taip ji dabar tyčiojosi iš savo dievinamosios poezijos ir pašaipiai klausinėjo save, ar tik nesitiki, kad darže ant agurkų lysvės ims ir nutūps paukštis Rokas arba po rūsio grindimis atsivers Aladino urvas[1]; su vaikišku cinizmu ji mėgavosi vaizduodamasi pasaulį pernelyg proziška – mėnulį vadino žaliu sūriu, o rožes popuri; jautė, kad tuo atsikeršija, tačiau kartu iš dalies baimindamasi, iš dalies jaudindamasi nutuokė, kad tai šventvagystė.

Svarbiausia čia buvo mėginimas išsivaduoti, o išsivaduoti nepavyko. Bartolina vėl paskendo savo svajonėse, tik skirtumas buvo tas, kad šių svajonių nebegaivino viltis; o paskui dar štai kas: ji suprato, kad tai tik svajonės, tik tolimos, apgaulingos iliuzijos, kad nė didžiausias ilgesys neįstengs jų nukelti į *jos* žemę, ir jeigu ji dabar dar svajojo, tai tik su nerimu ir ant pykčio priekaištaujančiam širdies balsui, kuris jai sakė, jog ji panaši į girtuoklį, žinantį, kad jo pomėgis pražūtingas ir kad kiekvienas naujas apsvaigimas yra silpnybė, sekinanti jo jėgas ir stiprinanti tą pomėgį; bet tas balsas bylojo veltui, nes proziškas gyvenimas be saldžių svajonių ydos – ne gyvenimas; juk gyvenimas turi tiktai *tiek* vertės, kiek jam suteikia svajonės.

Tokie skirtingi buvo mažojo Nilso Liūnės tėvai, dvi malonios galios, kurios

pačios to nežinodamos nuo pat pirmos sąmoningos jo gyvenimo akimirkos kovojo dėl jaunos sielos; o vaikui augant ėjo kaskart aršesnės grumtynės, nes gausesnis buvo ginklų pasirinkimas.

Motina mėgino paveikti sūnų pasinaudodama jo vaizduote, o vaizduotės jam netrūko; bet jau iš pat mažens jis parodė, kad aiškiai skiria pasakų pasaulį, kuriamą motinos žodžių, ir tikrąjį pasaulį; ir, būdavo, dažnai taip atsitinka, kad klausydamasis motinos pasakojimų apie negandas, ištikusias didvyrį, nematydamas jokios išeities iš tos nedalios ir neišmanydamas, kaip gelbėtis nuo visų tų bėdų, kurių vis daugiau ir daugiau krito ant jo ir ant jo herojaus galvos, – būdavo, atsitinka ne sykį, kad Nilsas ūmai priglunda skruostu motinai prie veido ir pilnomis ašarų akimis, drebančiomis lūpomis šnibžda: „Bet juk *iš tikrųjų* taip nebuvo?" O gavęs paguodžiantį atsakymą, kokio ir tikėjosi, lengviau atsidūsta ir paskui jau su malonumu atsainiai klausosi, kas buvo toliau.

Bet motina, tiesą sakant, nemėgo šito bėgimo iš pasakų pasaulio.

Kai Nilsas paaugo ir pasidarė per didelis pasakoms, o motina per daug pavargo ir nebeįstengė pramanyti kas kartą naujų, ji, truputį pagražindama, pasakodavo apie visus tuos karo ir taikos didvyrius, kurių gyvenimas turėjo įrodyti, kokia galia glūdi žmogaus sieloje, jeigu ji trokšta tiktai didžių dalykų ir nesiduoda įbauginama apgailėtinų kasdienio gyvenimo abejonių nei paviliojama lepios, neveiklios ramybės. Tokiu tonu ėjo pasakojimai, o kadangi pasaulio istorijoje nebuvo kiek reikiant tinkamų didvyrių, Bartolina pasirinko fantastišką herojų, kurio darbus ir likimą ji galėjo tvarkyti kaip tik norėdama, – patinkamą didvyrį, savo sielos sielą, taip, savo kūno kūną, savo kraujo kraują. Praėjus keleriems metais, kai gimė Nilsas, Bartolina pagimdė negyvą berniuką, šį jinai ir pasirinko; visa tai, kuo jis būtų galėjęs būti, visa tai, ką jis būtų galėjęs nuveikti, dabar buvo pasakojama broliui be galo painiai, su Prometėjo ilgesiu, Mesijo drąsa ir Herkulio jėga, naivia parodija ir nežabotomis keistybėmis – ištisas pigių fantazijų pasaulis, tikrovės turėjęs ne daugiau kaip tie vargšo kūdikio palaikai, dūlantys Lenborgoro kapinėse.

Nilsas nepaklydo tų pasakojimų moraluose; jis puikiausiai numanė, kad niekinga būti tokiam, kokie apskritai yra žmonės, ir buvo pasiruošęs užsikrauti ant pečių rūstų herojų likimą; jis mielai vaizdavosi sunkias kovas, baisias nelaimes, nepripažinimo kančias ir neduodančias pasitenkinimo pergales, tačiau

jam buvo nepaprastai malonu galvoti, kad visa tai dar labai toli, kad visa tai ateis tik tada, kai jis bus didelis.

Kai nakties sapnų vizijos ir sapnų garsai įsiskverbia į nubudusią dieną ir neaiškiai, blankiais aidais taip sužadina mintį, jog akimirką tartum suklūsti ir nustebęs klausi save, argi iš tikro kas tave šaukė, – taip anos svajose gimusios ateities vaizdas tyliai slinko per Nilso Liūnės vaikystę, švelniai, tačiau be perstojo jam primindamas, kad tas laimingas laikas turi nustatytą ribą ir kad vieną dieną jo jau nebebus.

Toji nuovoka žadino troškimą kuo geriausiai išnaudoti vaikystės dienas, sugerti jas visais pojūčiais, nepraliejant nė lašelio, nė vieno vienintelio lašelio, todėl Nilsas dėjo į žaidimus visą širdį, netgi visą aistrą kurstomas nerimo, kad laikas bėga ir nusineša viską, ko neįstengsi paslėpti nuo greitai besiritančių jo bangų, kas kartą atnešančių tiek daug nauja; todėl, puolęs ant grindų, vaikas raudodavo iš nusiminimo, kad šventadienį tenka nuobodžiauti, kad šio ar to trūksta: žaidimo draugų, išradingumo arba gražaus oro; dėl to taip nenoromis eidavo gulti, nes miegant nesti nei įvykių, nei kokių jausmų. Bet ne visados taip buvo.

Pasitaikydavo, kad jis pavargsta nusilakstęs, jo vaizduotė nublanksta. Jausdavosi tuomet visiškai nelaimingas, jausdavosi per daug mažas ir menkas toms ambicingoms svajonėms, jam net atrodydavo, kad jis esąs niekingas melagis, kuris įžūliai dedasi mylįs ir suprantąs kilnius dalykus, nors iš tikrųjų linkęs tiktai į menkus, myli tai, kas yra kasdieniška, ir puoselėja visus žemus norus ir geismus; kartais jam net atrodydavo, kad jo širdyje įkūnyta visa kirminų neapykanta tam, kas prakilnu, ir kad jis su džiaugsmu padėtų užmušti akmenimis tuos herojus, kurie yra geresni už jį ir žinosi tokie esą.

Tokiomis dienomis Nilsas vengdavo motinos ir numanydamas, kad pasiduoda nekilniam instinktui, ieškodavo tėvo ir mielai dėjosi į širdį žemiškas jo mintis, blaivius aiškinimus. Jis taip puikiai tada jausdavosi su tėvu, taip džiaugdavosi esąs panašus į jį ir bemaž pamiršdavo, kad čia tas pats tėvas, į kurį jis su užuojauta žiūrėjo nuo savo svajonių pilies kuorų. Žinoma, jo vaikiška sąmonė nesuvokė to su tokiu aiškumu ir tikslumu, kurių suteikia daiktams žodžiai, tačiau visa tai tūnojo Nilso širdyje, nors kaip kažkas neužbaigta, negimę, kaip neaiški, neapčiuopiama užuomazga; tai buvo sakytum nuostabi jūros dugno augmenija, kai į ją žvelgi pro

balzganą ledą; jeigu ledą sutrupinsim ir visa, kas gyvena tamsoje, iškelsim į žodžių šviesą, – tai, ką išvysime ir užčiuopsime, bus, nors ir kaip aišku, bet jau nebe tai, kas buvo tamsoje.

III

O metai bėgo; vienos po kitų slinko Kalėdos, ir jų iškilminga nuotaika dar ilgai tvyrojo po Trijų Karalių; Sekminės brido žydinčiomis pavasario pievomis; vienos per kitas skubėjo vasaros atostogos, švęsdamos gryname ore savo orgijas, savo saulėtus pokylius su sklidinomis linksmybių taurėmis; paskui vieną gražią dieną jos nutoldavo kartu su besileidžiančia saule, palikdamos tiktai atsiminimus, nudegusius skruostus, sužavėtas akis ir verdantį kraują.

Slinko metai, ir pasaulis jau nebebuvo tas stebuklų pasaulis kaip anksčiau; tie tamsūs užkampiai už sutrūnijusių šeivamedžių, tos paslapčių kupinos mansardos, tasai kraupus, kapą primenąs akmuo prie kelio į Klastrupą – juose jau nebeliko pasakų siaubo; toji pailga kalva, kur sučirenus pirmajam vyturėliui žolę padengdavo raudonkraščių saulučių žvaigždės ir geltoni raktažolių skambučiai, upelis su savo fantastiškais gyviais ir augalais, suskeldėję smėlėti skardžiai su juodo titnago ir sidabru žėrinčio granito nuolaužomis – dabar visa tai tebuvo skurdžios gėlės, gyviai ir akmenys; tviskantis fėjų auksas nublanko ir vėl tapo suvytusia lapija.

Žaidimai vienas po kito paseno ir neteko prasmės, pasidarė paiki ir nuobodūs kaip paveikslai elementoriuje, o juk kadaise jie buvo tokie nauji, taip neišsenkamai nauji. Ten jiedu, Nilsas ir pastoriaus Fritjofas, ridendavo statinės lanką, kuris jiems atstodavo laivą; lankas apvirto, vadinasi, laivas pateko ant seklumos, pavyko bekrintantį lanką pačiupti, – vadinas, išmestas inkaras. Siauras takelis tarp ūkio pastatų, kur taip sunku prasilenkti, buvo pavadintas Bab el Mandebu, arba Mirties vartais; ant tvarto durų kreida užrašyta, jog čia Anglija, o ant daržinės durų – Prancūzija; sodo varteliai buvo Rio de Žaneiras, o kalvė – Brazilija. Žaisdavo tada ir Holgerį Daną[2], tuojau pat už daržinės, tarp didžiulių varnalėšų; bet toliau, malūnininko lauke, buvo keletas duburių, kur kerojo aukštos varnalėšos ir tūbės, – kaip tik ten siautėdavo pats princas Burmandas[3] ir jo laukiniai

saracėnai su raudonai pilkais turbanais ir geltonais šalmų papuošalais; tik *tenai* buvo tikroji Mauritanija, nes beribis vešlumas, ta aibė sultingos gyvybės skatino naikinti, žadino griovimo aistrą, ir mediniai kardai švytruodavo ten kaip plienas, žali augalų syvai dažė ašmenis tarsi krauju, o nukirsti stiebai traškėdavo po kojom kaip turkų kūnai po arklių kanopomis.

Jie žaisdavo ir prie fiordo, plukdydami geldeles tartum laivus; jei jos įstrigdavo dumbliuose arba užplaukdavo ant seklumos, tatai reikšdavo, kad Kolumbas pasiekė Sargaso jūrą ir atrado Ameriką. Ten būdavo statomi uostai ir stiprūs pylimai, Nilas buvo iškastas kietame pakrantės molyje, o kartą iš titnago akmenukų pastatė Gurės pilį: negyva žuvelė austrės kiaukute buvo mirusioji Tovė, o jie patys buvo karalius Valdemaras Aterdagas[4], kuris gedėjo prie jos.

Bet visa tai jau praėjo.

Dabar Nilsas buvo didelis dvylikos metų berniukas, žengė į tryliktuosius, ir jam jau nebereikėjo kapoti dagių bei varnalėšų, fantazuojant apie riterius, nebereikėjo ir kiaukutų svajonėms apie jūrininkų atradimus; dabar jam pakako knygos ir sofos kampo, o jei to neužtekdavo, jei knyga nenudangindavo jo į išsvajotą jūros krantą, tai, susiradęs Fritjofą, Nilsas pasakodavo jam tokį apsakymą, kokio nebūdavo knygoje. Susikabinę už parankių, jiedu išeidavo į laukus, vienas pasakodamas, abu suklusę, o kartais, norėdami kaip reikiant pasimėgauti ir duoti valią savo lakiai vaizduotei, pasislėpdavo tamsioje, šienu kvepiančioje daržinėje. Bet greitai šis pasakojimas, kuris paprastai nutrūkdavo pačioje įdomiausioje vietoje, virto vientisa nepabaigiama istorija, einančia per kartų kartas; mat didvyriui pasenus arba per pasakotojo neapsižiūrėjimą žuvus atsirado jo sūnus; viską paveldėjęs iš tėvo, naujasis herojus pasižymėdavo dar tokiais naujais bruožais, kurie tuo metu pasirodydavo itin vertingi.

Visa, kas tik Nilsui darė įspūdį, ką jis matė, ką suprato ir ko nesuprato, kas jį stebino ir ką jis žinojo esant stebėtina, – visa tai patekdavo į jo pasakojimą. Kaip tekantį vandenį nuspalvina arti jo paviršiaus atsiradęs vaizdas, kuris atsispindi jame toks, koks iš tikrųjų yra, arba pasirodo iškraipytas ir sudarkytas, banguojančiais, neaiškiais, virpančiais kontūrais, arba ir visai dingsta savo paties spalvų ir linijų žaisme, – taip ir berniuko pasakojime atsispindėjo tiek savi, tiek svetimi jausmai ir mintys, žmonės ir įvykiai, gyvenimas ir knygos – tokiu mastu, kiek tatai jam buvo prieinama. Tai buvo tarsi gyvenimas, lygiagretus tikrajam gyvenimui,

tarsi jauki slaptavietė, kur galėjai saldžiai svajoti apie visiškai neįmanomas keliones; tai buvo nelyginant fėjų sodas, kuris vos tik pamojus atsiverdavo ir nieko daugiau neįsileisdamas priimdavo tave visu savo didingumu; viršuje skliautė tave šlamančios palmės; apačioje, tarp saulėtų gėlių, tarp žvaigždėtų lapų, tarp susiraizgiusių koralų, šakojosi tūkstančiai kelių į visas šalis ir į visus laikus; eidamas vienu, patekdavai čia, eidamas kitu, patekdavai ten, pas Aladiną ir Robinzoną Kruzą, pas Vaulundurą ir Henriką Manjardą, pas Nilsą Klimą ir Mungą Parką, pas Peterį Simpelį[5] ir pas Odisėją, – o panorėjęs vėl atsidurdavai namie.

Praslinkus mėnesiui po dvyliktojo Nilso gimtadienio, Lenborgore pasirodė du nauji veidai.

Vienas jų buvo naujasis namų mokytojas, antrasis – Edelė Liūnė.

Namų mokytojas, ponas Bigumas, teologijos kandidatas, žengiąs į penktąją dešimtį vyras, žemoko ūgio, bet stiprus, tvirtai sudėtas, beveik kaip nešulinis gyvulys, plačia krūtine, aukštapetis, galingu sprandu. Rankos ilgos, kojos stiprios ir trumpos, pėdos stambios. Eisena lėta, sunki ir griežta, rankų judesiai platūs, neapibrėžti ir neišraiškingi. Jis buvo rudabarzdis it laukinis, strazdanotas, šviesbruvis. Didelė aukšta kakta, plokščia kaip siena, su pora statmenų raukšlių tarp antakių, nosis trumpa ir pakumpusi, burna didelė su storomis, guviomis lūpomis. Gražiausios buvo jo šviesios, rimtos ir giedros akys. Pagal akies obuolio judėjimą galėjai pastebėti, kad jis truputį neprigirdi. Tačiau tai nekliudė jam būti dideliu muzikos mėgėju ir aistringu smuikininku; pasak jo, garsus girdime ne vien tik ausimis – juos girdi visas kūnas: akys, pirštai, kojos; esą, jei klausa kartais ir sušlubuoja, tai tikrąjį toną nuostabiai, galima sakyti, instinktyviai, pagauna ranka ir ausies nepadedama. Pagaliau juk visi girdimi garsai klaidingi; tačiau tas, kam suteikta garsų suvokimo malonė, yra apdovanotas neregimu instrumentu, palyginus su kuriuo puikiausias Kremonos smuikas esąs tik laukinių moliūginis smuikas; tuo instrumentu grojanti siela, kurios stygos skambančios idealiais garsais, ir didieji muzikai sukūrę juo savo nemirtingus kūrinius. Išorinė muzika, – toji, kuri virpina tikrovės orą ir kurią girdi ausys, – tai tik apgailėtina imitacija, tik mikčiojimas, mėginimas išreikšti tai, kas neišsakoma; lyginant su sielos muzika, tai tas pat kaip rankomis suformuota, kaltu iškalta, matu išmatuota statula,

toli gražu negalinti prilygti nuostabiai skulptoriaus idėjai, kurios niekados neregės akys, niekados neliaupsins lūpos.

Tačiau muzika anaiptol nebuvo svarbiausioji pono Bigumo sritis; visų pirma jis buvo filosofas, bet ne iš tų produktyviųjų filosofų, kurie atranda naujus dėsnius ir sukuria sistemas; jis išjuokė jų sistemas, tuos sraigių kiaukutus, kurie valkiojami per nepabaigiamus minčių plotus, naiviai tikint, kad visas laukas esąs viduj, sraigės kiaukute. Ir tie dėsniai: logikos dėsniai, gamtos dėsniai! Tartum atrasti kokį nors dėsnį būtų kas kita, negu parodyti savo bukraprotiškumą; tiek aš teįstengiu įžvelgti, bet ne toliau; štai mano akiratis – tiek tereiškė atradimas, ir daugiau nieko, nes argi nėra naujo akiračio už pirmojo, ir dar vieno naujo, ir vėl naujo, akiratis už akiračio, dėsnis už dėsnio ligi begalybės? Toks filosofas jis nebuvo. Bigumas nelaikė savęs išdidžiu, nemanė, kad save pervertina, tačiau jis negalėjo nematyti, kad jo intelektas siekia plačiau negu kitų mirtingųjų. Gilindamasis į didžiųjų mąstytojų veikalus, jis pasijusdavo taip, lyg žengtų per snaudžiančių minties milžinų minią; jo dvasinės jėgos nušviesti, tie milžinai budo pajusdami savo galią. Ir taip buvo visur: kiekviena kilusi jam svetima mintis, kiekviena nuotaika ar jausmas buvo jo paženklinta, sutaurinta, nuskraidrinta, įgavusi galingus sparnus ir kupina tokio didingumo, tokios galios, apie kurią jos kūrėjas nė nesvajojo!

Kaip dažnai jis beveik nusižeminęs džiaugėsi tuo nuostabiu savo sielos turtingumu, dieviška savo dvasios ramybe; nes būdavo dienų, kai pasaulį ir to pasaulio daiktus jis vertindavo iš visiškai priešingų pozicijų, kai stebėdavo juos tokiomis sąlygomis, kurios skyrėsi kaip diena ir naktis. Vis dėlto jo pasirinktos pozicijos ir sąlygos, kurias buvo pasisavinęs, niekad nepavergdavo jo nė akimirkai. Panašiai ir dievas, įgaudamas jaučio arba gulbino pavidalą, nė valandėlei nepavirsdavo jaučiu ir nenustodavo buvęs dievu[6].

Ir niekas negalėjo numanyti, kas jame slypi; visi ėjo pro jį tartum akli; tačiau niekindamas žmonių padermę jis džiaugėsi tąja neregyste. Ateisianti pagaliau diena, kada jo akys užges, o didingas jo sielos pastatas, iš pagrindų susvyravęs, žlugs, lyg niekad ir nebuvęs; bet jis nepaliksiąs jokio savo rankų kūrinio, jokio užrašų lapelio, kuris bylotų, kas kartu su juo pražuvo. Jis nenorėjo leisti, kad viską neigiantis pasaulis apvainikuotų jo genijų erškėčių vainiku; negeidė nė apibjaurintos purpurinės pripažinimo mantijos. Jį džiugino mintis, kad karta po kartos

gims ir mirs, o didžiausieji tų kartų žmonės vėl aukosis visą savo gyvenimą, kol pasieks tai, ką jis galėtų duoti, jei tik panorėtų atgniaužti ranką.

Jis jautė savotišką pasitenkinimą užimdamas gyvenime tokią kuklią vietą. Iš tikrųjų, koks kilnus pasiaukojimas visus savo sugebėjimus skirti vaikų mokymui, koks beprotiškas nesusipratimas, kad jo eikvojamas laikas atlyginamas skurdžia kasdienine duona, kokia didžiulė klaida, kad jam lemta tą duoną pelnytis pagal rekomendaciją paprastų, eilinių žmonių, kurių nuomone, jis yra pakankamai darbštus ir gali verstis vargingu namų mokytojo amatu.

Ir jį suklupdė per valstybinius egzaminus!

O, koks nepaprastas malonumas, kai žmogus dėl brutalaus neišmanymo pasijunti nubloškštas į šalį tarsi beverčiai pelai, kai visa, kas tuščia ir bergždžia, laikoma auksiniu grūdu ir kai drauge esi tikras, kad menkiausia tavo mintis verta viso pasaulio!

Tačiau buvo laikai, kada vieniša jo didybė jį slėgte slėgdavo.

Ak, kaip dažnai Bigumas, labai susikaupęs, valandų valandas klausydavosi savo balso, o paskui vėl įsigilindavo į aplinkinį gyvenimą, jo akimis, žemą, nepastovų ir svetimą, – kaip dažnai jis tada pasijusdavo lyg tas vienuolis, kuris klausėsi vienuolyno sode rojaus paukščių trelių, o sugrįžęs pamatė, kad jau praslinko ištisas šimtmetis! Vienuolis buvo vienišas, nes karta, gyvenusi tarp gerai pažįstamų kapų, buvo jam svetima, tad juo labiau vienišas jautėsi Bigumas, kurio amžininkai dar nebuvo nė gimę!

Tokiomis vienatvės valandėlėmis jis pasijusdavo bailiai trokštąs paskęsti eilinių mirtingųjų minioje, dalytis su jais žemiška laime, tapti jų plačios žemės, jų ankšto dangaus piliečiu.

Bet netrukus vėl atsikvošėdavo.

Antrasis dvaro svečias, panelė Edelė Liūnė, Liūnės dvidešimt šešerių metų amžiaus sesuo, ilgus metus gyveno Kopenhagoje, iš pradžių pas savo motiną, kuri likusi našlė atsikraustė į sostinę, o motinai mirus – pas turtingą dėdę, valstybės patarėją Nergorą. Patarėjas plačiai gyveno ir aktyviai dalyvavo visuomenės gyvenime, taigi Edelė pateko į pobūvių ir iškilmių sūkurį.

Visur ja žavėtasi, o kartu persekiojo ją ir pavydas, ištikimas susižavėjimo palydovas. Kalbėta apie ją tiek, kiek iš viso galima kalbėti apie gero elgesio merginą, o kai vyrai ginčydavosi dėl trijų miesto gražuolių, visuomet atsirasdavo

daug balsų, norinčių vieną vardą išbraukti ir jo vietoje įrašyti Edelę Liūnę; tačiau niekad nepavykdavo susitarti, kuri iš dviejų gražuolių turėtų užleisti jai vietą, – apie trečiąją iš viso negalėjo būti kalbos.

Tiesa, labai jauni žmonės ja nesižavėjo; jie truputį prisibijojo Edelės ir jos draugijoje jausdavosi dvigubai kvailesni, negu iš tikrųjų buvo, nes mergina jų klausydavosi su švelniai niekinančiu kantrumu ir pabrėžta ironija, kuri akivaizdžiai rodė, kad ji visa tai jau puikiausiai žino. Visa, ką jie kalbėdavo, visos jų pastangos iškilti Edelės ir savo pačių akyse, puikaujantis ir vaikantis nevykusių paradoksų arba griebiantis begėdiškų prisipažinimų, kai jų nusivylimas pasiekdavo kulminacijos tašką, – visi tie mėginimai, jaunatviški ir blogai motyvuoti, veržbeing vienas per kitą ir vienas kitą paneigdami, sutikdavo tiktai vos pastebimą šypsnį, fatališką atpažinimo šypseną, kuri vertė nelaimingąjį rausti ir justi, kad jis tėra šimtas vienuoliktoji musė tame pačiame negailestingame voratinklyje.

Be to, jos grožis neturėjo nieko tokio, kas taip svaigina jaunas širdis, – nebuvo nei švelnus, nei veriantis.

Užtat senesnes širdis ir ramesnes galvas Edelė ypač traukė.

Ji buvo labai patraukli.

Jos sunkūs, tankūs plaukai buvo šviesūs, blausiai rusvo nokstančių kviečių atspalvio; jie driekėsi žemyn dviem eilėm siaurėjančių, kiek šviesesnių ir smarkiai garbanotų sruogų. Ant aukštos, griežtos kaktos vos tamsavo šviesūs antakiai, kurie anaiptol neryškino didelių, šviesiai pilkų, skaisčių jos akių, o jose nemirguliavo šešėlių žaismas, nes vokai buvo lengvi, ploni. Akių išraiška atrodė neaiški, neryžtinga, į kiekvieną jos žiūrėjo tiesiai ir atvirai: perdėtai nesižvalgė į šalis ir staigiai nedilbčiojo, – atrodė nenatūraliai budrios, kietos ir nepermatomos. Visa mimika telkėsi apatinėje veido dalyje, nosies sparneliuose, lūpose ir smakre. Akys tiktai stebėjo. Ypač išraiškinga buvo ryškių bruožų burna su giliais dailiai išlenktais lūpų kampučiais. Tik apatinė lūpa slėpė savotišką atšakumą, kuris šypsant kartais visai išnykdavo, o kartais įgaudavo šiurkštumo atspalvį.

Lyginant su griežta rankų ir pečių forma, beveik nenatūraliai išlenkta nugaros linija ir didelė iškili krūtinė teikė jos išvaizdai svaigios tropikų arogancijos; tatai dar labiau ryškino nepaprastas jos blyškumas ir it liguistos kraujo raudonumo lūpos, todėl Edelė darė kartu ir žavų, ir bauginantį įspūdį.

Apskritai jos aukšta liekna figūra dvelkė kažkuo rafinuotai stilingu, ir tai ji sugebėdavo itin aiškiai ir sąmoningai pabrėžti savo baliniais tualetais, kurie, nors ir dailūs ir meniški, vis dėlto šiek tiek pataikavo blogam skoniui. Bet dėl to ji buvo laikoma tik dar žavingesne.

Jos elgesys buvo nepaprastai korektiškas ir nepriekaištingas. Edelė griežčiausiai žiūrėjo, kad ir pati, ir kiti kalbėtų santūriai, jos koketiškumas reiškėsi tuo, kad ji anaiptol nesistengė atrodyti koketiška, visiškai nekreipė dėmesio į įspūdį, kurį sužadina garbintojams, ir nė vieno iš jų neišskyrė. Bet kaip tik dėl to visi jie nepaliovė svajoję apie paslėptą po ta kauke veidą, tikėjosi po sniegu rasią ugnį, jos nekaltybė, jų nuojauta, dvelkė ištvirkimu. Sužinoję, kad ji turi slaptą meilužį, nė vienas nebūtų nustebęs, bet taip pat nė vienas nebūtų drįsęs paminėti jo vardo.

Taip atrodė Edelė Liūnė.

Edelė paliko sostinę ir atvyko į Lenborgorą todėl, kad dėl nepaliaujamų viešnagių, dėl tos tūkstančio ir vienos nakties pobūvių ir maskaradų pašlijo jos sveikata. Žiemai baigiantis paaiškėjo, kad liga smarkiai palietė plaučius, ir dėl to gydytojas paskyrė jai kaimo orą, ramybę ir pieną, – visus tuos dalykus, kurių iki sočiai buvo dabartinėje jos gyvenamojoje vietoje. Bet čia Edelė rado ir nepakenčiamą nuobodulį, todėl, neišbuvusi nė savaitės, ėmė liguistai ilgėtis Kopenhagos. Vieną po kito siuntinėjo laiškus, maldaudama padaryti pagaliau galą tam ištrėmimui, ir net priminė, kad ilgesys jai kenkia daugiau, negu padeda oras. Tačiau gydytojas taip įbaugino patarėją ir jo žmoną, kad jie laikė savo pareiga tylėti, nors ir kaip gailiai ji skųstųsi.

Ne vien tik pramogų taip skaudžiai pasigedo Edelė; juk ji buvo pratusi jausti savo gyvenimą skambiai įsiliejant į didmiesčio triukšmą, o čia kaime tokia tyla viešpatavo mintyse, žodžiuose ir žvilgsniuose, kad be paliovos girdėjai patsai save, taip vienodai, taip neišvengiamai aiškiai, kaip nemigo naktį girdi tiksint laikrodį. Žinodama, kad jie ten gyvena po senovei, ji jausdavosi, lyg jau būtų mirusi ir tylią naktį virš savo kapo girdėtų tilstančius pokylių salės aidus.

Čia nebuvo su kuo pasikalbėti, nes visi jie niekados nesuvokdavo jos žodžius pagyvinančių niuansų; šiaip jie suprasdavo Edelę – juk ji kalbėjo daniškai, – bet suprasdavo tik apytikriai, kaip svetimą kalbą, kurią nedažnai tenka girdėti. Jie nenumanė, kam vienas ar kitas sakinys pabrėžtinai akcentuojamas, nė sapnuoti

nesapnavo, kad šis posakis – tai citata, o anas, kaip tik šitaip pavartotas, – naujas pamėgto sąmojo variantas. Jų pačių kalba buvo ganėtinai skurdi, posakiuose galėjai pajusti tik gramatikos griaučius, ir žodžius jie tarė tokia tiesiogine reikšme, tartum ką tik būtų juos paėmę iš žodyno skilčių. Gana jau to, kaip jų lūpose skambėjo „Kopenhaga"! Kartais šį žodį jie tardavo slaptingai pabrėždami, lyg tai būtų vieta, kur žmogėdros ryja mažus vaikus, kartais šaltai, tarsi tai būtų miestas Afrikos gilumoje, arba iškilmingu tonu, kur girdėjai pasaulio istorijos aidus, lyg būtų kalbama apie Ninevę arba Kartaginą[7]. Pastorius Kopenhagą visada vadindavo „Akselio miestu"[8], ir su tokiu atsiminimų kupinu susižavėjimu, lyg tai būtų buvęs senos jo meilužės vardas. Nė vienas negalėjo ištarti *Kopenhaga* kaip tariamas pavadinimas miesto, kuris abipus Rytinės gatvės ir Naujosios karališkosios aikštės driekiasi nuo Vakarinių vartų ligi muitinės.

Tokia buvo visa jų kalba ir lygiai tokia tvarka.

Lenborgore viskas ją erzino: tas pagal saulę nustatomas laikas valgyti, levandų kvapas stalčiuose ir spintose, tos spartietiškos kėdės ir visi tie provinciški baldai, kurie šliejosi prie sienų, lyg žmonių bijodami; net oras, ir tas jai buvo nemalonus – išėjęs pasivaikščioti visada parsinešdavai namo stiprų šieno ir lauko gėlių kvapą plaukuose ir drabužiuose, tarsi tave būtų laikę užrakinę daržinėje.

Antra vertus, kaip nepaprastai malonu būti vadinamai teta Edele.

Kaip tai skambu!

Prie to ilgainiui Edelė priprato, bet iš pradžių kaip tik dėl šios priežasties jos ir Nilso santykiai buvo šaltoki.

Nilsui nedaug tai terūpėjo.

Tačiau vieną sekmadienį rugpjūčio pradžioje Liūnė su žmona išvažiavo į svečius, o Nilsas ir panelė Edelė liko namuose vienu du. Priešpiet Edelė paprašė, kad Nilsas priskintų jai rugiagėlių puokštę, bet jis pamiršo ir prisiminė tik gerokai po pietų, bastydamasis su Fritjofu. Priskynęs gėlių, jis užbėgo į viršų.

Namuose viešpatavo visiška tyla, tad Nilsas buvo tikras, kad teta miega; atsargiai slinkdamas per kambarius, jis sustojo svetainės tarpduryje pasirengęs tylutėliai prisėlinti prie Edelės durų. Kambarys buvo skaisčiai nutviekstas saulės, didžiulis pražydęs oleandras skleidė saldų migdolų kvapą. Vienintelis pagaunamas garsas buvo tylus pliuškenimas, kartkartėmis pasigirstąs ant gėlių stalo, auksinėms žuvytėms žaidžiant akvariume.

Nilsas tyliai žengė per kambarį, balansuodamas rankomis, suspaudęs tarp dantų liežuvį.

Jis atsargiai palietė saulės įkaitintą durų rankeną ir iš lėto paspaudė ją, suraukęs kaktą ir primerkęs akis.

Truputį pravėręs duris, įslinko vidun ir padėjo puokštę ant kėdės prie pat durų. Kambaryje buvo tamsu, lyg būtų nuleistos užuolaidos, oras tartum prisisunkęs kvapnių garų, rožių aliejaus aromato.

Pasilenkęs Nilsas nematė nieko kita, tik šviesų medinį demblį ant grindų, palangės panelį ir lakuotą staliuko koją, bet atsitiesęs, jau ketindamas žengti atgal, išvydo tetą.

Apsivilkusi keistais čigonės apdarais, Edelė tysojo ant melsvai žaliu atlasu aptrauktos sofos. Gulėjo aukštielninka, iškėlusi smakrą, įtempusi kaklą ir atlošusi kaklą, o jos ilgi palaidi plaukai per sofos atramą driekėsi ant grindų. Dirbtinis granato žiedas buvo priplaukęs salą, kurią sudarė žalvario spalvos odinis batelis matinėje auksinių sruogų srovėje.

Tetos apdaras mirgėjo įvairiomis spalvomis, bet visos jos buvo neryškios. Matinio audinio varstoma liemenėlė, žėrinti tamsiai mėlynais, rausvais, pilkais ir oranžiniais raštais, juosė baltą šilkinę palaidinę labai plačiomis rankovėmis, siekiančiomis žemiau alkūnių. Šilkas buvo rausvo atspalvio, šen bei ten peraustas raudonomis ir auksinėmis gijomis. Nekraštuotas raktažolių spalvos aksominis sijonas nebuvo aptemptas, bet laisvai krito ant sofos nelygiomis nuožulniomis klostėmis. Nuo kelių jos kojos buvo nuogos, ties kulkšnimis kryžmai sukeistos ir perrištos ilgais matiniais karoliais. Ant grindų gulėjo išskleista vėduoklė su nupieštomis kortomis, o kiek tolėliau – pora rusvų šilkinių kojinių, kurių viena buvo susukta, o antroji išskleista – galėjai išskirti visą jos formą ir raudoną siūlę išilgai blauzdos.

Tuo metu, kai Nilsas pastebėjo tetą, Edelė jį taip pat pamatė. Ji nejučia krustelėjo, tarsi ketindama pasikelti, bet susitvardė ir liko gulėti tokia pat poza, tik truputį pasuko galvą ir klausiamai šypsodama žiūrėjo į berniuką.

– Štai, – tarė jis, priėjęs prie jos su puokšte.

Edelė ištiesė ranką paimti, vienu žvilgtelėjimu palygino gėlių spalvą su savo drabužio spalvomis ir paleido puokštę, alsiai sumurmėjusi:

– Neįmanoma!

Rankos mostu ji uždraudė Nilsui surinkti gėles.

– Paduok man šitai! – pasakė rodydama raudoną flakoną, gulintį kojūgalyje ant suglamžytos nosinės.

Nilsas priėjo arčiau išraudęs kaip vėžys; lenkiantis virš jos blyškiai baltų, švelniai apvalėjančių blauzdų ir ilgų, plonų kojų, kurios savo formų grakštumu prilygo rankoms, jam ėmė svaigti galva, o kai tuo pat metu vienos kojos pirštai staiga sukrutėjo, kad kiek ir visai būtų apalpęs.

– Kur tu priskynei tų rugiagėlių? – paklausė Edelė.

Nilsas susitvardė ir atsigręžė į ją.

– Aš priskyniau jų pastoriaus rugiuose, – atsakė, pats stebėdamasis savo balso skambumu. Nepakeldamas akių, padavė jai flakoną.

Edelė pastebėjo Nilso susijaudinimą ir nustebusi pažvelgė į jį. Staiga ji paraudo, atsirėmusi viena ranka kilstelėjo ir patraukė kojas po sijonu.

– Eik, eik, eik, – tarė ji pusiau apmaudžiai, pusiau sumišusi, sulig kiekvienu žodžiu apipurkšdama Nilsą rožių esencija.

Nilsas spruko pro duris.

Jam išėjus, Edelė iš lėto nuleido kojas nuo sofos ir ėmė smalsiai jas žiūrinėti.

Greitais, netvirtais žingsniais nuskubėjo Nilsas viršun į savo kambarėlį. Buvo visai sutrikęs, jautė kažkokį keistą silpnumą keliuose, jam smaugė gerklę. Parvirtęs ant sofos, užsimerkė, bet niekaip negalėjo nusiraminti. Nesuprantamo nerimo pagautas, sunkiai kvėpavo, lyg būtų kažko nusigandęs, jį kankino šviesa net pro sumerktas blakstienas.

Pamažu Nilso būsena pasikeitė; atrodė, lyg jį būtų užliejusi slogi šiluma ir atėmusi visas jėgas. Jis pasijuto nelyginant sapne, kai, regis, kažkas tave šaukia ir tu mielai norėtum eiti, bet niekaip negali pajudėti iš vietos – bejėgis kamuojiesi ir beprotiškai ilgiesi, o šaukiantys juk nežino, kad esi kaip sukaustytas. Ir Nilsas nekantraudamas dejavo tarsi ligonis ir sumišęs žvalgėsi po kambarį; niekados nesijautė toks nelaimingas, toks vienišas, toks atstumtas ir apleistas.

Paskui jis atsisėdo prie lango, pačioje saulėkaitoje, ir pravirko.

Nuo tos dienos, būdamas arti Edelės, Nilsas jautėsi neapsakomai laimingas. Edelė jau nebebuvo jam tokia kaip ir visi kiti žmonės, bet nuostabiai kilni būtybė, sudievinta nepaprasto grožio mistikos, ir kokia palaima būdavo smarkiai plakančia širdimi žiūrėti į ją, klūpoti prieš ją mintyse, nusižeminus šliaužioti prie jos kojų.

Bet kartais tas troškimas garbinti ją ūmai pasireikšdavo nuolankumo ženklais; tada, nutaikęs patogią progą, jis įslinkdavo į Edelės kambarį ir imdavo aistringai bučiuoti kilimėlį prie jos lovos, batelį arba kitą relikviją, pasisiūliusią jo fanatizmui.

Kokia laimė, kad kaip tik tuo metu išeiginis Nilso švarkelis buvo tapęs kasdieniniu – jame išlikęs užpurkšto rožių aliejaus kvapas dabar jam buvo galingas talismanas, kuris tarsi magiškame veidrodyje rodė Edelę tokią, kokią ją išvydo anais maskaradiniais drabužiais tysančią ant žalios kušetės. Fritjofo ir jo pasikalbėjimuose tolydžio iškildavo šis vaizdas, ir vargšui Fritjofui dabar visada vaidendavosi basakojės princesės; jos viliojo berniuką nuo savo vijoklinių sūpuoklių, kai jis klaidžiodavo po neįžengiamo miško tankumynus; sveikino pakilusios iš savo minkštų kaip aksomas samaninių guolių, jam mėginant pasislėpti nuo audros kalno oloje; o kai jis, pajuodęs nuo parako ir krauju aptaškytas, smarkiais kardo smūgiais išlauždavo piratų laivo kajutės duris, tai ir ten rasdavo jas betysančias ant žalios kapitono sofos. Tos princesės įgriso Fritjofui iki gyvo kaulo, ir jis niekaip negalėjo suprasti, kodėl jos staiga pasidarė tokios būtinos jo pamėgtiems didvyriams.

Kad ir kaip aukštai žmogus keltų savo sostą, kad ir kokia ypatingo genialumo tiara gaubtų jo galvą, jis vis dėlto niekad nėra tikras, kad vieną gražią dieną ir jam, kaip kitados karaliui Nabuchodonosarui[9], nekils keistas noras šliaužioti keturiom ir ėsti žolę drauge su paprastais gyvuliais.

Būtent taip atsitiko ir ponui Bigumui, kai jis nejučia įsimylėjo panelę Edelę. Ir nieko nepadėjo, kad norėdamas pateisinti šią meilę jis pakeitė pasaulio istoriją, nieko negelbėjo nė tai, kad vadino Edelę savo Beatriče, Laura arba Viktorija Kolona[10], nes visas dirbtines aureoles, kuriomis apvainikavo savo meilę, tuoj pat išsklaidė negailestinga tiesa, jog jis įsimylėjo vien Edelės grožį, jog ne Edelės širdies ar dvasios savybės jį apsvaigino, o tik jos elegancija, lengvas aukštuomenės tonas, jos pasitikėjimas savimi, pagaliau net jos žavus begėdiškumas. Šiaip ar taip, tai buvo tokia meilė, kuri jį skatino droviai stebėtis žmonių nepastovumu.

Bet kas iš to! Ką galėjo padėti visos tos amžinos tiesos ir laikinas melas, žiedas po žiedo susipynę ir susiklostę į sunkų šarvą, kurį jis vadino savo įsitikinimu? Kas visa tai, palyginus su jo meile? Juk meilė – gyvenimo jėga, pagrindas,

branduolys, taigi teparodo savo jėgą. Jei tasai šarvas silpnas, jis sutrūks; bet jei stiprus... Deja, visa buvo sutrūkę ir išskidę – pasigailėtinas purių siūlų audinys. Kas meilei tos amžinos tiesos? O tvirtos pažiūros – ką jos jam padės? Jis išmatavo mintimis begalybės gelmes, bet ar galėjo laimėti jomis meilę? Visa, ką jis turi, – nieko neverta. Nors jo siela spindėtų šimtą kartų skaisčiau už saulę, – kokia iš to būtų nauda, jei ji slypi po skurdžiu Diogeno apsiausto milu[11]? Forma! Forma! Duokit man trisdešimt sidabrinių formos ir imkit už tai visą mano turinį! Paverskit mane Alkibiadu, duokit Don Žuano apsiaustą[12], kamerjunkerio laipsnį!

Bet viso to Bigumas juk neturėjo, ir Edelė anaiptol nejautė prielankumo tam dramblotos išvaizdos filosofui, kuris visus gyvenimo įvykius stebėjo tik kaip nuogą barbarišką abstrakciją, todėl jo pasisakymuose glūdėdavo savotiškas pabrėžtinas absoliutas, nemaloniai išryškėjęs, maždaug kaip blogai priderintas būgnas švelnioje simfonijoje. Nenatūralios jo manieros, – kiekvieną menkiausią klausimą jis pasitikdavo įtempta poza tarsi stipruolis pasirengęs kilnoti geležinius svarsčius, – darė jį juokingą Edelės akyse; jai būdavo pikta, kad vadovaudamasis priekabia savo morale, Bigumas nekukliai keldavo viešumon kiekvieną švelniai išreikštą slaptą jausmą ir šiurkščiai vadindavo jį tikruoju vardu, kai Edelė skubėdavo tai apeiti ir nutylėti.

Bigumas puikiai žinojo, kokį neigiamą įspūdį jis daro ir kokia beviltiška jo meilė; bet ir žinodamas iš visos širdies puoselėjo viltį, kad ta jo nuomonė gali pasirodyti klaidinga. Pagaliau visada galima tikėtis stebuklo; o jei stebuklų ir nebūna, tai vis dėlto toks stebuklas galėtų įvykti. Kas žino? Gal mes klystame? Gal vis dėlto protas, instinktas ir jausmai mus klaidina, nors ir būtų viskas aišku kaip dieną; gal kaip tik dera turėti neapsakomos drąsos ir sekti paskui vilčių žaltvykslę, švytinčią virš mūsų ilgesingų aistrų? Ir tik išgirdę užsitrenkiant lemtingas duris pajuntame, kaip krūtinę ima draskyti šalti it ledas tikrovės nagai, pamažu artėdami prie užsilikusios širdyje plonytės vilties gijos, ant kurios kabo mūsų laimės pasaulis. Gija nutrūksta, o tai, ką ji laikė, krinta žemyn, sutrypiama, ir tuštumoje pasklinda širdį veriantis sielvarto šauksmas.

Abejodami niekada neprarandame vilties.

Vieną saulėtą rugsėjo popietę Edelė sėdėjo plačių, senamadiškų medinių laiptų aikštelėje; penkios ar šešios pakopos vedė iš verandos į sodą. Užpakalyje stiklinės durys buvo plačiai atidarytos ir rėmėsi į sieną, apraizgytą laukiniais

skaisčiai raudonais ir žaliais vynuogienojais. Atrėmusi galvą į kėdę, apkrautą dideliais juodais aplankais, ji laikė abiem rankom prieš save vario graviūrą. Laiptų aikštelėje ant žalsvo meldų demblio, ant slenksčio ir verandoje ant ąžuolinio parketo buvo išsklaidyti spalvoti lakštai, vaizduojantys bizantišką mozaiką, kurioje vyravo mėlyna ir auksinė spalva. Laiptų papėdėje gulėjo balta skrybėlaitė; Edelė buvo vienplaukė, jos galvą puošė tik auksinė filigraninė gėlė, kurios raštas derėjo su apyranke, užmauta aukštai ant rankos. Baltai ir žydrai dryžuota suknelė iš pusiau permatomo audinio buvo apkraštuota susuktais pilko ir oranžinio šenilio siūlais ir papuošta mažomis tų pačių spalvų rozetėmis. Šviesios bepirštės pirštinės dengė jos rankas ligi pat alkūnių. Pirštinės, kaip ir apavas, buvo pilko, perlų spalvos šilko.

Pro nusvirusias šimtamečio ąžuolo šakas skverbėsi saulės spinduliai, sudarydami vėsioje, blandžioje ūksmėje pluoštus švytinčių linijų, kurios pripildė orą auksinių dulkių ir piešė ant laiptų, durų ir ant mūrinės sienos vieną šalia kitos saulės dėmes; atrodė, tarytum saulės spindulių išvarpytame pavėsyje viskas šviečia savitomis spalvomis – baltai nuo Edelės šviesios suknelės, purpuru nuo raudonų jos lūpų ir geltonai nuo gintarinių jos plaukų. O aplinkui margavo dar daugybė kitų spalvų – mėlyna, auksinė, ruda – su tviskančiais it veidrodyje raudonais ir žaliais atspalviais.

Edelė išleido iš rankų graviūrą ir beviltiškai pakėlė akis, kuriose atsispindėjo tylus sielvartas, – garsiai dejuoti ji neįstengė, nes buvo per daug nuvargusi. Paskui atsisėdo su tokia veido išraiška, lyg ketintų užsidaryti nuo išorinio pasaulio ir paskęsti savyje.

Kaip tik tuo metu pasirodė ponas Bigumas.

Edelė pažvelgė į jį išvargusiomis mirkčiojančiomis akimis nelyginant kūdikis, kuris patogiai guli ir yra per daug mieguistas, kad pasijudintų, bet ir pernelyg smalsus, kad užsimerktų.

Ponas Bigumas buvo su nauja fetrine skrybėle; jis ėjo paskendęs mintyse ir taip smarkiai gestikuliavo laikydamas rankoje savo tombakinį laikrodį, jog plona sidabrinė grandinėlė, prie kurios laikrodis buvo pritvirtintas, grėsė kiekvieną akimirką nutrūkti. Paskui jis staigiu mostu įsibruko laikrodį į kišenę, nekantriai pakratė galvą ir piktai suspaudęs švarko atlapą sunkiais žingsniais nuspūdino tolyn; niūriame Bigumo veide atsispindėjo beviltiškas apmaudas, kuris paprastai

apima vyriškį, kai jis bėga nuo kankinančių minčių, nors ir žino, kad tos jo pastangos bergždžios.

Gulinti prie laiptų Edelės skrybėlė, baltuodama tamsiame tako žvirgžde, privertė jį stabtelėti. Bigumas atsargiai pakėlė ją abiem rankom, bet čia pat pastebėjo Edelę ir sustojo kaip nudiegtas, veltui ieškodamas žodžių. Jis stovėjo visiškai sutrikęs, neįstengdamas apversti liežuvio, ir tarsi pritrenktas spoksojo priešais save.

– Tai skrybėlė, pone Bigumai, – prabilo Edelė, kad pati nepasijustų kebliai toje slogioje tyloje.

– Taip, – karštai atsiliepė namų mokytojas tarsi sužavėtas, kad girdi ją patvirtinant tai, kas ir jam krito į akį; bet jis tuoj pat išraudo susigėdęs dėl tokio nevykusio savo atsakymo.

– Ji gulėjo čia, – skubiai pridūrė, – čia ant žemės, aha, štai šitaip, – ir pasilenkęs ėmė rodyti, kaip gulėjo skrybėlė; išsiblaškęs, sumišęs, tebelaikydamas skrybėlę rankoje, Bigumas su palengvėjimu ėmė droviai pasakoti, kaip viskas buvo, beveik laimingas, kad jam leista bent šitokiu būdu pasireikšti.

– Gal jūs norite pasilikti ją sau? – paklausė Edelė.

Bigumas nežinojo, ką ir atsakyti.

– Aš klausiu, ar norite man ją grąžinti? – paaiškino mergina.

Bigumas pasilypėjo porą pakopų ir padavė jai skrybėlę.

– Panele Liūne, – tarė jis. – Jūs manote... Jūs nemanykit, panele Liūne... prašau leisti man pasakyti; beje... aš juk nieko nesakau, bet būkite kantri su manim! Aš myliu jus, panele Liūne, neapsakomai, neapsakomai myliu! O, kad būtų vienas toks žodis, kuris galėtų nusakyti nuolankią vergo baimę, ekstazišką kankinio šypseną, begalinį tremtinio tėvynės ilgesį, – tuo vienu žodžiu aš išreikščiau jums savo meilę. O, leiskite man kalbėti, išklausykite mane, išklausykite mane, dar neatstumkite manęs! Nemanykite, kad jus įžeidžiu beprotiška viltimi; aš žinau, koks menkas atrodau jūsų akyse, koks nerangus ir abuojas. Nepamirštu, kad esu neturtingas, – taip, žinokite, toks neturtingas, jog turiu leisti savo motinai gyventi beturčių prieglaudoje, – sakau *turiu*, nes esu visiškas vargeta. Taip, panele, aš tik nuolankus jūsų brolio tarnas, bet vis dėlto yra toks pasaulis, kur jaučiuosi valdovas – galingas, išdidus, turtingas, apgaubtas nugalėtojo aureole ir kilnus, sutaurintas veržlumo, paskatinusio Prometėją pagrobti iš dangaus ugnį, ir ten aš

esu brolis visų tų dvasios galiūnų, kiek tik jų buvo ir nūnai esama žemėje; aš juos suprantu taip, kaip supranta vienas kitą lygiaverčiai asmenys; joks jų polėkis ne per aukštas galingiems mano sparnams. Ar suprantate mane? Ar tikite manimi? Bet ne, netikėkite, tai netiesa; aš tesu paprastas nykštukas, kokį jūs štai matote. Viskas baigta – baisus šios meilės paklydimas palaužė man sparnus. Mano dvasia praranda regėjimo galią, širdis džiūsta, mano siela paplūdusi kraujais – beliko tik bekraujis silpnadvasiškumas. O, gelbėkite mane, panele, nuo manęs paties, nenusigręžkite su panieka! Apverkite mane! Raudokite – Roma skendi liepsnose[13]!

Bigumas atsiklaupė ant laiptų, grąžydamas rankas. Skausmo iškreiptas jo veidas buvo išblyškęs, dantys mėšlungiškai sukąsti, akys paplūdusios ašaromis, nesuvaldomas kūkčiojimas drebino visą jo kūną, iš krūtinės veržėsi švilpiantis švokštimas.

Edelė sėdėjo laiptų aikštelėje kaip sėdėjusi.

– Tvardykitės, žmogau! – pasakė ji su vos pastebima užuojauta. – Susivaldykite, nepasiduokit šitaip jausmams, būkit pagaliau vyras! Klausykit, stokite; eikit į sodą ir pamėginkit nusiraminti.

– Jūs nė kiek negalite manęs pamilti? – vos girdimai sudejavo Bigumas. – O, kaip baisu! Mano sieloje nėra nieko, ko aš neišniekinčiau, nenuslopinčiau, nenugalabyčiau, kad tik tuo galėčiau jus laimėti. Ak, jei man pasiūlytų tapti bepročiu ir aš regėčiau jus savo pamišimo vizijose, *turėčiau jus*, – tada pasakyčiau: žiūrėkit, štai mano smegenys, braukitės savo negailestinga ranka į nuostabų jų pastatą, sutraukykit kiekvieną švelnią giją, kuriomis manasis aš pririštas prie spindinčio žmogaus dvasios pergalės vežimo; nugramzdinkit mane į materijos dumblą, kad to vežimo ratai riedėtų per mane, o tegu kiti traukia į šviesą savo kilniais keliais! Ar suvokiate, ką aš sakau? Tad žinokite: nors jūsų meilė ateitų pas mane, netekusi viso savo spindesio, viso savo skaistybės didingumo, net pažeminta ir sutepta, nors ji taptų meilės karikatūra, liguistu fantomu, – aš ją priimčiau klūpsčias lyg šventąją Ostiją. Bet veltui manyje ir gėris, ir blogis. Aš šaukiuosi saulės, bet ji nešviečia; kreipiuos į statulą, bet ji neatsako. Atsakyti! Ir ką galima atsakyti į tai, kad aš kenčiu? Ne, tos neapsakomos kančios, kurios iš pat pašaknų ardo mano sielą, tasai skausmas, kuris jus įžeidžia ir nieko jums nežadina, išskyrus šiokį tokį šaltą apmaudą. Širdyje jūs pašaipiai juokiatės iš neįtikėtinos namų mokytojo aistros!

– Klystate, pone Bigumai, – tarė Edelė ir pakilo. Bigumas irgi atsistojo. – Aš nesijuokiu; jūs klausiate, ar jums nėra jokios vilties, ir aš atsakau: ne, jokios vilties; ir čia nėra ko juoktis. Bet leiskite štai ką pasakyti. Nuo pat pirmos dienos, vos tik pradėjęs galvoti apie mane, galėjote numanyti, koks būtų mano atsakymas, jūs tai *žinojote*, ar ne tiesa? Visą laiką žinojote; tačiau to nepaisydamas visas savo mintis ir potroškius nukreipėte į aną tikslą, kurį numanėte esant nepasiekiamą. Jūsų meilė neįžeidžia manęs, pone Bigumai, bet aš ją smerkiu. Jūs padarėte tai, ką daugelis daro. Mes užmerkiame akis prieš tikrąjį gyvenimą, nenorime išgirsti *ne*, kuriuo jis atsiliepia į mūsų norus; stengiamės pamiršti gilią prarają, kurią jis mums rodo, kuri žiojėja tarp mūsų ilgesio ir to, ko mes ilgimės. Kiekvienas norėtume savo svajas paversti tikrove. Bet gyvenimas nesiskaito su svajonėmis; nė viena kliūtis nepašalinama iš tikrovės svajonėmis; taigi galų gale aimanuodami atsiduriame ties ta praraja, kuri nė kiek nepasikeitė, bet liko kaip buvusi. Tik mes patys pasikeitėme, svajonėmis įaudrinome visas savo mintis, savo potroškius sukurstėme iki didžiausios aistros. Tačiau praraja dėl to nesumažėjo, o juk mes taip skausmingai trokštame patekti ten, anapus. Deja, ne ir ne, nieko neišeina. Ak, kad laiku būtų apsižiūrėta, bet dabar jau per vėlu, – ir liekame nelaimingi.

Edelė nutilo, lyg pabusdama. Jos balsas iki tol skambėjo ramiai, santūriai, tarsi ji būtų kalbėjusi pati sau; bet dabar pasidarė grasus, šaltas ir griežtas.

– Aš negaliu jums padėti, pone Bigumai, jūs nesate man niekuo iš viso to, kuo norėtumėt būti; jeigu tatai daro jus nelaimingą, tai ir turite likti nelaimingas; jei dėl to kenčiate, tai kentėkite. Juk turi būti žmonių, kurie kenčia. Jei kokia nors būtybė sudievinama, paverčiama likimo valdove, tai tenka nusilenkti tos dievybės valiai; tačiau niekados nedera kurti sau dievų ir savo sielą atiduoti kito prievartai, nes esama dievų, kurie paskui nenori nulipti nuo savo pjedestalo. Būkite protingas, pone Bigumai, jūsų pasirinktoji dievybė tokia menka ir nelabai verta garbinimo; nusigręžkite nuo jos ir mėginkite būti laimingas su kuria nors kita žemės dukra.

Blankiai šyptelėjusi, ji pasuko per verandą į namus; Bigumas nusiminęs žvelgė jai iš paskos. Ketvirtį valandos jis dar gožinėjo priešais laiptus ten ir atgal; visi jos žodžiai tebeskambėjo ausyse. Edelė nuėjo, bet jam atrodė, kad jos šešėlis tebešmėkšo čia, kad jo maldavimai dar galėtų ją pasiekti, kad dar ne viskas taip beviltiškai žuvę. Bet paskui atėjo kambarinė ir surinko graviūras, sunešė į vidų kėdę, demblį, aplankus – viską.

Taigi ir jam buvo metas eiti.

Viršuj, frontono kambaryje, prie atdaro lango sėdėjo Nilsas ir neatitraukdamas akių žiūrėjo jam įkandin. Jis girdėjo visą pokalbį nuo pradžios iki galo; jo veide atsispindėjo nuogąstis, ir visas kūnas drebėjo iš susijaudinimo. Pirmą kartą jis pabūgo gyvenimo, pirmąkart tikrai suvokė, kad jei žmogus pasmerktas kentėti, tai tas pasmerkimas nėra nei prasimanymas, nei grasinimas – žmogus nutempiamas į kankinimų suolą ir kankinamas; nesti jokio nuotykingo išvadavimo paskutinę akimirką, jokio staigaus nubudimo kaip iš baisaus sapno.

Štai ką suvokė Nilsas, baimingos nuojautos pagautas.

Ruduo Edelei nebuvo palankus, o žiema taip palaužė jos jėgas, kad atėjęs pavasaris neberado nė menkiausio sustingusio gyvybės daigelio, kurį galėtų atgaivinti ir sušildyti; rado tik vytimą, kurio nebeįstengė sustabdyti nei uždelsti joks švelnumas, jokia šiluma. Bet pavasaris galėjo gausia šviesa užlieti tai, kas diena iš dienos blyško, ir kvapnia savo šiluma lydėti nykstančias jėgas, kaip vakaro žara dar ilgai lydi gęstančią dieną.

Gegužyje viskas baigėsi, baigėsi vieną tokią skaisčiai saulėtą dieną, tokią dieną, kai vyturys nė valandėlės nenutyla ir rugiai tiesiog akyse auga. Priešais jos langą baltavo didelės žydinčios vyšnios. Tarsi sniego puokštės, sniego vainikai, kupolai, arkos, girliandos, fėjų architektūra iš baltų žiedų žydriausio dangaus fone.

Tą dieną Edelė jautėsi labai silpna, bet vis dėlto jai buvo taip lengva, taip nuostabiai lengva; ji žinojo, kas artėja, nes priešpiet liepė pakviesti Bigumą ir atsisveikino su juo.

Iš Kopenhagos atvyko patarėjas, ir visą popietę gražus, žilaplaukis vyras sėdėjo prie jos lovos, laikydamas ligonės ranką savo delnuose. Jis nekalbėjo, tik kartkartėmis pajudindavo ranką; Edelė tyliai paspausdavo ją pakėlusi akis, o jis atsakydavo jai šypsena. Taip pat ir brolis visą laiką budėjo prie jos, davinėjo vaistus ir slaugė ligonę.

Edelė gulėjo tyli, užmerktomis akimis, ir prieš ją slinko mieli vaizdai, matyti gyvenant tenai, anapus. Sorgenfri nukarę bukai, raudona Liungbiu bažnyčia su kriptomis, baltas vasarnamis prie šlaitkelio į ežero pakrantę, lentų tvora, visuomet tokia žalia, tarsi ką tik dažyta, – visa tai kilo jos sąmonėje, ryškėjo, blanko ir nyko. Prisiminė ji ir kitus vaizdus. Štai Plačioji gatvė saulei nusileidus ir prieblandai

gaubiant namus, o štai nuostabioji Kopenhaga, kokią ją rasdavo priešpiet atvykusi iš kaimo. Saulės nutviekstas miestas su baltai dažytais langais ir vaisiais kvepiančiomis gatvėmis atrodė toks gyvas, toks fantastiškas; skaisčiai apšviesti namai tokie nenatūralūs, tarsi juos slėgtų tyla, kurios neįstengia sutrikdyti net gatvių triukšmas ir ratų dardėjimas... Paskui šiltas, tamsus kambarys rudens vakarais, kai ji jau būdavo apsirengusi eiti į teatrą, o kiti dar nepasiruošę, degančių žvakių kvapas, židinio liepsna, atsispindinti ant kilimo, lietaus lašų barbenimas į lango stiklus, arklių trypčiojimas tarpuvartėje, melancholiškas austrių pardavėjo šūkavimas gatvėje... Ir po viso to – teatro šviesos, muzika ir prabanga.

Tokių vaizdų lydima, slinko popietė.

Nilsas su motina buvo svetainėje. Nilsas klūpojo prie sofos, įsikniaubęs į rudą aksomą ir susiėmęs rankomis galvą; skaudaus sielvarto pagautas, berniukas gailiai raudojo nė nemėgindamas susitvardyti. Ponia Liūnė sėdėjo šalia. Priešais ją ant stalo gulėjo maldaknygė su atverstomis psalmėmis mirties valandai. Perskaičiusi keletą posmų, ji lenkėsi prie sūnaus kalbėdama jam paguodos žodžius ir ramindama, bet Nilsas nesidavė paguodžiamas, – ji neįstengė sulaikyti nei jo ašarų, nei pakrikų sielvartingų jo maldų.

Ir štai ligonės kambario tarpduryje pasirodė Liūnė. Neduodamas jokio ženklo, jis tik rimtai pažvelgė į juos, ir jiedu pakilę įėjo drauge su Liūne pas jo seserį. Paėmęs abu už parankių, jis nusivedė juos prie lovos; Edelė pakėlė akis ir, pažvelgusi į atėjusius, sujudino lūpas, lyg norėdama kažką pasakyti. Liūnė pavedėjo žmoną prie lango ir atsisėdo šalia jos, o Nilsas puolė ant kelių lovos kojūgaly.

Jis tyliai verkė ir susidėjęs rankas dusliu balsu be paliovos karštai meldėsi, kuždėdamas Dievui, kad nenori prarasti vilties. „Aš nuo Tavęs neatstosiu, mano Dieve, aš Tavęs nepaleisiu, kol nepasakysi „taip"; neatimk jos iš mūsų, nes juk žinai, kaip labai mes ją mylime; Tu to nepadarysi, neatimsi mums jos! Negaliu juk aš sakyti – teesie Tavo valia, nes Tu nori, kad ji mirtų. Betgi leisk jai gyventi, ir aš būsiu Tau dėkingas, būsiu klusnus, darysiu visa, ko tik iš manęs reikalauji; būsiu geras ir niekad nenusižengsiu Tavo įsakymams, tik leisk jai gyventi! Išklausyk mane, Dieve! Sustabdyk, sustabdyk savo rūstybę ir išgydyk ją, kol dar nevėlu! Aš... aš... ak, ką gi aš galiu Tau pažadėti? O, aš dėkosiu Tau, niekados

niekados Tavęs nepamiršiu; tik, maldauju, išklausyk mane! Juk matai, kad ji miršta, argi nematai? Tad atitrauk savo ranką, o Viešpatie! Juk žinai, kad aš negaliu jos netekti – negaliu! Leisk jai gyventi – argi Tu nenori, negi Tu nenori? O, koks Tu neteisingas..."

Lauke už lango baltus žiedus nurausvino it rožes besileidžiančios saulės spinduliai. Lengvučiai žiedai arkadomis kilo aukštyn, sudarydami tarsi rožių pilį, o pro ažūrinius jos skliautus brėško vakaro dangaus mėlynė ir kybančias ore girliandas supo auksu žėrinti purpurinė aureolė.

Kambaryje gulėjo Edelė, išbalusi ir tyli, laikydama savo delnuose seno vyriškio ranką. Pamažu, su kiekvienu atodūsiu geso jos gyvybė; vis lėčiau kilnojosi krūtinė, sunkesni ir sunkesni darėsi akių vokai.

– Linkėjimai Kopenhagai! – tai buvo paskutiniai vos girdimai sukuždėti jos žodžiai.

Tačiau paskutinio jos atsisveikinimo niekas negirdėjo. Net su paskutiniu atodūsiu neišsiveržė iš jos lūpų sveikinimas jam, tam didžiajam menininkui, kurį ji slaptomis visa siela mylėjo, nors jam ji buvo niekas – tiktai kažkur kažkada girdėtas vardas, tik dar vienas svetimas veidas gausioje gerbėjų minioje.

Šviesa geso melsvose sutemose, suglebusios jos rankos nusviro. Tirštėjo šešėliai – vakaro ir mirties šešėliai.

Patarėjas pasilenkė virš lovos, užčiuopė jos pulsą ir tyliai laukė; kai tvinktelėjus paskutinei silpnai kraujo bangai blėstanti gyvybė galutinai užgeso, jis prispaudė pabalusią jos ranką prie lūpų.

– Miela Edele!

IV

Esama stiprių žmonių, kurie gali pakelti didžiausią sielvartą ir kaip tik jo sunkumu išmatuoti savo prigimties tvirtybę, o silpnesnieji bevališkai pasiduoda skausmui, kaip pasiduodama ligai; ir šitokius žmones sielvartas parbloškia tarsi liga, užvaldo visą jų esybę, lėtoje vidinėje kovoje transformuojasi, kol ilgainiui išnyksta, visiškai pasveikus.

Tačiau esama taip pat žmonių, laikančių skausmą žiauriu smurtu, nukreiptu

prieš juos, smurtu, į kurį jie niekad neišmoksta žiūrėti kaip į išmėginimą arba bausmę, o juo labiau kaip į paprastą likimo lemtį. Jiems skausmas yra tironija, tam tikra asmeninė nuoskauda, amžinai paliekanti žaizdą širdyje.

Nedažnai pasitaiko, kad taip gedėtų vaikai, bet Nilsas Liūnė gedėjo kaip tik šitaip. Karštai melsdamasis, jis buvo akis į akį susidūręs su Dievu, keliaklupsčias šliaužiojo Jo sosto papėdėje, nors ir drebėdamas iš baimės, tvirtai pasikliovė maldos galia, drąsiai tikėjosi būsiąs išklausytas; deja, jo viltys gėdingai subyrėjo, ir jam teko nusibraukus dulkes iš ten pasitraukti. Savo tikėjimu jis neįstengė prisišaukti iš dangaus stebuklo; Dievas neatsiliepė į jo šauksmus, mirtis nekliudoma prisėlino prie savo grobio, tartum nebūtų supiltas dangų siekiantis apsauginis maldų pylimas.

Nilso širdyje įvyko tylus lūžis.

Jo tikėjimas it aklas paukštis atsitrenkė į dangaus vartus ir dabar gulėjo palaužtais sparnais ant Edelės kapo. Nilsas tikėjo, bet tai buvo ne tas naivus, tvirtas tikėjimas pasakomis, taip dažnai būdingas vaikams. Jo Dievas buvo ne tas sudėtingas, subtiliai niuansuotas, knyginis Dievas, galingas Senojo Įstatymo Dievas, kuris mylėjo Adomą ir Ievą, kuriam visa žmonių padermė – karaliai, pranašai, faraonai – tik klusnūs arba neklusnūs vaikai; ne tas smarkusis Dievas Tėvas, kuris pyksta milžino rūstybe ir yra dosnus milžino dosnumu; kuris vos sukūręs gyvybę jau siunčia jai mirtį; kuris skandina savo žemę dangaus vandenyse; kuris griausmingai skelbia įsakymus, pernelyg sunkius Jo sukurtai padermei; kuris vėliau, imperatoriaus Augusto laikais[14], pasigaili žmonijos ir siunčia savo Sūnų mirti, sulaužydamas savo paties įsakymą. Į šį Dievą, kuris visados atsako stebuklais, kaip tik ir kreipiasi vaikai savo maldose. Bet paskui ateina diena, kada jie pradeda suprasti, jog per žemės drebėjimą, kuris sukrėtė Golgotą ir pravėrė kapus, ano Dievo balsas nuaidėjo paskutinį kartą; kad dabar, suplyšus Švenčiausiojo uždangai, ėmė viešpatauti Dievas Jėzus; ir nuo tos dienos jie meldžiasi jau kitaip.

Bet Nilsas dar nebuvo taip toli nuėjęs.

Tiesa, Nilsas tikinčiojo mintimis visur lydėdavo Jėzų Jo žemiškose kelionėse; bet kad Jėzus visuomet pavesdavo save Dievui Tėvui, taip bejėgiškai pasiduodavo ir taip žmogiškai kentėjo – visa tai užgožė Jo dievybę, ir Nilsui Jis tebuvo tik Tėvo valios vykdytojas, tik Dievo Sūnus, o ne pats Dievas; todėl jis

melsdavosi Dievui Tėvui, bet šis apleido jį skaudžiausioje nelaimėje. Jei Dievas nuo jo nusigręžė, tai ir Nilsas gali nuo Jo nusigręžti. Jei Dievas neturėjo ausų, tai Nilsas neturės lūpų; jei Dievas pašykštėjo malonės, tai Nilsui nėra ko maldauti, – ir Nilsas pasipriešino, išmesdamas Dievą iš savo širdies.

Edelės laidotuvių dieną, stovėdamas prie kapo, jis kiekvieną kartą su panieka tryptelėdavo koja į žemę, dvasininkui paminėjus Viešpaties vardą; ir vėliau, susidūręs su Dievo vardu knygose ar išgirdęs jį iš žmonių lūpų, maištingai raukdavo savo vaikišką kaktą. Vakare, kai atsiguldavo, jam kildavo keistas apleistos didybės jausmas galvojant, kad nūnai visi, vaikai ir suaugusieji, meldžiasi Viešpačiui Dievui ir su Jo vardu užmerkia akis, – tik jis vienas nesudeda rankų maldai, jis vienas negarbina Dievo. Nilsas buvo išskirtas iš Dangaus apvaizdos; angelas jo jau neberegėjo; vienišas ir nesaugomas yrėsi jis per keistai murmančius tamsybės vandenis, ir toji vienuma vis plito ir plito aplink jį tolydžio tolstančiais ratais; vis dėlto jis nesimeldė; nors ir iki ašarų ilgėjosi, bet nesišaukė Dievo.

Ir toks Nilsas liko visą gyvenimą – atkakliai kratėsi tų pažiūrų, kurias jam primetė įgytas išsimokslinimas, ir visos jo simpatijos krypo į tą pusę, kur veltui buvo eikvojamos jėgos kovai prieš rutiną.

Knygose, kurios jam buvo duodamos skaityti, ir visuose dalykuose, kurių jis buvo mokomas, Dievas su saviškiais – žmonėmis ir idėjomis – nesulaikomai žygiavo pergalinga eisena; ir Nilsas džiūgaudavo kartu su jais, jausdamasis laimingas, kad priklauso išdidiems laimėtojų legionams; negi laimėjimas esti kada nors neteisingas? Argi ne visuomet laimėtojas yra išvaduotojas, globėjas ir šviesos skleidėjas?

Tačiau Nilsas dabar nebedžiūgavo; dabar jis tylėjo ir galvojo nugalėtojų mintimis, jautė sumuštųjų širdimi; suprato, kad jei nugalėtojas geras, tai nugalėtasis nebūtinai turi būti blogas; tada stojo antrojo pusėn, tardamas šį esant geresnį, pripažindamas didesniu, o aną pergalę pavadino prievarta ir smurtu. Ir jis, – kiek leido jėgos, – stojo prieš Dievą, bet darė tai kaip vasalas, kuris griebiasi ginklo prieš savo teisėtą poną, nes dar tebetikėjo ir neįstengė tuo savo tikėjimu nusikratyti.

Jo mokytojas, ponas Bigumas, nebuvo iš tų, kurie sugeba padėti paklydusiai sielai grįžti į teisingą kelią. Priešingai. Jo filosofija, priklausanti nuo nuotaikos,

leidžianti įvairiapusiškai žavėtis *kiekvienu* dalyku, šiandien iš vienos, rytoj iš priešingos pusės, išjudindavo visas auklėtinių dogmas. Tiesą sakant, Bigumas buvo krikščioniško nusistatymo žmogus; privertus jį aiškiai pasisakyti, kas jo nepastoviose pažiūrose tvirta, jis tikriausiai būtų pareiškęs, jog tvirtai tiki Evangelikų Liuteronų Bažnyčios mokymo dogmomis arba maždaug panašiai. Tačiau jis anaiptol nebuvo linkęs savo auklėtinius vesti pirmyn tiksliai nužymėtu Bažnyčios tikėjimo keliu ir kiekviename žingsnyje priminti, kad bent kiek nukrypę į šalį jie nuklysią į melo ir tamsos kelią, pražudysią sielą ir pateksią į pragarą; mat jam visiškai trūko tvirto tikėjimo kiekviena Bažnyčios dogma. Jo religingumas buvo kiek artistiškas ir individualus, leidžiąs šiek tiek švelninti dogmas, pusiau nesąmoningai jas poetizuoti ir keisti, nes tokie žmonės visur pirmiausia stengiasi iškelti savo asmenybę ir, kad ir kokiose sferose skraidytų, būtinai nori išgirsti savo dvasios sparnų plasnojimą.

Tokie žmonės nevadovauja savo mokiniams, bet jų mokymas esti platus, įvairus, gal ne visai visapusiškas, tačiau jei visa tatai mokinio nesuklaidina, jam išugdo didelį savarankiškumą ir beveik priverčia susidaryti savo pažiūras, nes vaikų niekados netenkina kokios nors neapibrėžtos ir miglotos sąvokos; savisaugos instinkto skatinami, jie visada reikalauja tvirto *taip* arba tvirto *ne*, *už* arba *prieš*, kad žinotų, kuriuo keliu eiti su meile, o kuriuo su neapykanta.

Taigi nebuvo jokio pripažinto ir patikimo autoriteto, kuris savo amžinomis tiesomis būtų galėjęs grąžinti Nilsą atgal. Įsikandęs žąslus, jis bėgo dabar kiekvienu nauju taku, jei tik šis takas vedė tolyn nuo to, kas anksčiau buvo jo jausmų ir minčių lopšys.

Kai į viską imi žiūrėti savomis akimis, renkiesi savo širdimi ir kuri pats save, pajunti įgaunąs naują jėgą; o iš sielos gelmių išnyra tiek visokių dalykų, tiek daug anksčiau nepastebėtų vidinių savybių nuostabiai susijungia į vieną išmintingą visumą. Tai nuostabus atradimų laikotarpis, kai pamažu su baime ir apgaulingu netikros laimės džiaugsmu atrandi pats save. Pirmąkart pastebi, kad nesi toks kaip kiti; atsiranda dvasinis drovumas, sutrinki, daraisi baikštus ir nekalbus. Visi klausimai tau žadina įtarumą, visur įžvelgi užuominas apie slapčiausius tavo reikalus. Kadangi išmokai skaityti savo sielą, manai, kad ir kiti geba ją skaityti, todėl traukiesi nuo suaugusiųjų ir bastaisi vienišas. Žmonės staiga pasidaro tokie įkyrūs. Esi prieš juos nusistatęs, tarsi tai būtų kitos rasės būtybės, ir savo

vienumoje imi juos stebėti, tirti ir teisti. Anksčiau žodžiai *tėvas, motina, pastorius, malūnininkas* būdavo visiškai pakankamas apibrėžimas. Pavadinimas visiškai atitikdavo asmenį. Pastorius buvo pastorius; ir daugiau apie jį nieko nebuvo galima pasakyti. O dabar Nilsas pamatė, kad pastorius – mažas ir linksmas žmogiūkštis, kuris namie stengiasi būti kuo tylesnis ir taikingesnis, kad tik nebūtų žmonos pastebėtas, užtat svetur visada kalba audringai, su maištingu laisvės pasiilgimu, norėdamas užmiršti slogų namų židinio jungą.

Štai kuo jo akyse pavirto pastorius.

Na, o ponas Bigumas?

Nilsas matė jį aną aistros valandą tenai sode, pasiruošusį už Edelės meilę visko išsižadėti, girdėjo, kaip mokytojas išsigynė savęs ir savo sielos; o nūnai jis nesiliovė kalbėjęs apie olimpinę filosofo ramybę miglotų gyvenimo verpetų ir rūke suspindusių vaivorykščių akivaizdoje. Kokią skaudžią panieką sužadino tai berniukui, kaip sustiprino jo įtarumą ir abejones! Juk jis nežinojo, kad visa, ką ponas Bigumas kitų žmonių atžvilgiu vadino menkniekiais, būdavo apibūdinama kitaip, jei tai siejosi su juo pačiu, kad olimpinė jo ramybė, susidūrus su žmones jaudinančiais dalykais, tebuvo titano paniekos šypsena, kupina prisiminimų apie titanišką aistrą, apie titanišką ilgesį.

V

Praslinkus pusei metų po Edelės mirties, viena pono Liūnės giminaitė neteko savo vyro, keramikos gaminių fabrikanto Refstrupo. Įmonės reikalai niekad nebuvo per daug geri, o vyrui ilgai sergant dar labiau pašlijo, tad našlei mažai tetrūko iki skurdo. Septyneto vaikų ji pati negalėjo aprūpinti. Abu jaunesnieji ir vyriausias, kuris jau padėdavo fabrike, liko pas ją, o kitus paėmė giminės. Liūnės gavo antrą vyresnįjį berniuką, keturiolikametį Eriką, nemokamai lankiusį miesto gimnaziją; dabar ponas Bigumas turėjo jį mokyti kartu su Nilsu ir Fritjofu Petersenu, pastoriaus Fritjofu.

Tačiau Erikas nebuvo linkęs toliau mokytis, nes norėjo tapti skulptorium. Jo tėvas sakydavo, kad tai nesąmonė, bet Liūnė nebuvo tam priešingas, nes manė berniuką esant talentingą; tik jam reikią pirma išlaikyti brandos egzaminus, kad

visuomet turėtų tvirtą pagrindą po kojų; pagaliau klasikinis išsilavinimas skulptoriui juk būtinas ar bent labai patartinas. Kol kas taip ir liko, ir Erikas turėjo pasitenkinti Lenborgore esančiu gana vertingu gerų vario graviūrų ir dailių žalvario kūrinių rinkiniu. Šiaip ar taip, tai buvo didelis dalykas jaunuoliui, iki šiol temačiusiam menkniekius, kuriuos gimnazijos bibliotekai dovanojo daugiau keistuolis negu nusimanantis apie meną tekintojas; taigi netrukus Erikas jau stropiai darbavosi pieštuku ir įniko į medžio raižybą. Niekas jo taip nepaveikė kaip Gvidas Renis[15], anais laikais garsesnis už Rafaelį ir kitus didžiuosius menininkus; gal niekas taip neatveria jaunų akių meno kūrinio grožiui kaip tikrumas, kad jų susižavėjimą patvirtina didžiausieji autoritetai. Andrea del Sartas, Parmidžaninas ir Luinis, kurie vėliau, išryškėjus paties Eriko talentui, turėjo jam tokią didelę reikšmę, dabar nedarė įspūdžio; užtat jį traukė drąsi Tintoreto kūryba, niūrūs Salvatorės Rozos ir Karavadžo kūriniai[16]; mat labai jauniems žmonėms pasaldintas menas atrodo be jokio skonio; dailiausių miniatiūrų tapytojas pradėjo savo kelią, eidamas Buonoračio pėdomis, švelniausias lyrikas pirmąją savo kelionę atliko plaukdamas su juodomis burėmis tragedijos krauju.

Visi tie meniški užsiėmimai Erikui buvo dar tik žaidimas, tiesa, gal kiek geresnis už kitus žaidimus; gražiai nulipdęs galvos modelį ar vykusiai išdrožęs arklį, jis nesididžiuodavo labiau, negu akmeniu pataikęs į vėjarodį ant bažnyčios bokšto arba be poilsio nuplaukęs į Senderhageną ir atgal; jis mėgo žaidimus, kur svarbu miklumas, jėga, ištvermė, taikli ranka, įgudusi akis, ne tokius, kokius žaisdavo Nilsas ir Fritjofas, kur viską lemdavo fantazija, o veiksmas ir laiminga pabaiga būdavo tik įsivaizduoti. Tačiau netrukus ir jiedu liovėsi šitaip leidę laiką ir pasekė Eriku. Nuotykių knygos buvo atidėtos į šalį, o per paskutinį slaptą pasimatymą daržinėje nepabaigiamas pasakojimas susilaukė gana liūdno galo; gūdi tyla viešpatavo ties skubiai jam supiltu kapu, nes jiedu nenorėjo Erikui apie tai pasakoti; vos tik susipažinę, jau po kelių dienų jie nujautė, kad Erikas išjuoks ir juos, ir jų apsakymą, pažemins jų pačių akyse ir padarys gėdą. Šitai jis galėjo padaryti, nes jam buvo visiškai svetimos bet kokios svajonės, egzaltacija ar fantazijos. Aiškus, praktiškas ir nepriekaištingai sveikas berniuko protas buvo linkęs negailestingai išjuokti dvasinius iškrypimus, kaip vaikai paprastai daro fizinių trūkumų atvejais, tai Nilsas ir Fritjofas bijojo Eriko; nusižiūrėję į jį, jiedu daug ko atsižadėdavo ir dar daugiau nuslėpdavo, ypač Nilsas buvo pasiruošęs

iškart širdyje nuslopinti viską, kas nesiderino su Eriko pasauliu, ir su visu atsimetėlio įkarščiu ėmė šaipytis iš Fritjofo, kuris iš prigimties lėtesnis ir ištikimesnis neįstengė taip ūmai pamiršti sena dėl nauja. Tokį negailestingą Nilso elgesį buvo galima paaiškinti visų pirma pavydu, nes jau iš pat pirmos dienos jis pamilo Eriką, kuris tik droviai ir šaltai, labai nenoromis ir kiek su panieka leidosi mylimas.

Ar tarp jausminių gyvenimo santykių rasime ką nors švelnesnio, tauresnio ir nuoširdesnio už aistringą ir kartu tokią drovią vieno berniuko meilę kitam? Tai meilė, kuri niekados neprabyla, niekados neišdrįsta pasireikšti glamone, žvilgsniu ar žodžiu, tokia aiškiaregė meilė, kuri didžiai liūdi kas kartą, kai tik mylimasis ko stokoja arba suklysta, kuri yra pasiilgimas ir žavesys, savimarša ir pasididžiavimas, nuolankumas ir ramiai alsuojanti laimė.

Erikas išgyveno Lenborgore tiktai vienerius ar pusantrų metų, nes kartą būdamas Kopenhagoje Liūnė pasikalbėjo su vienu žymiu skulptorium ir parodė jam berniuko eskizus; skulptorius Mikelsenas pripažino talentą ir pareiškė, kad tolesnis mokyklos lankymas būtų tik laiko gaišinimas; girdi, nereikia jokio ypatingo klasikinio išsilavinimo, kad nuogą žmogų mokėtum pavadinti graikiškai. Tad buvo sutarta, kad Erikas tuojau pat atvažiuos, stos į akademiją ir dirbs pas Mikelseną.

Paskutinę popietę Nilsas su Eriku sėdėjo aukštai savo kambary. Nilsas žiūrėjo iliustruoto leidinio paveikslėlius, o Erikas buvo įsigilinęs į Kristiansborgo paveikslų galerijos katalogą su Špenglerio komentarais. Kaip dažnai jis jau sklaidė tą knygą, mėgindamas iš naivių aprašymų įsivaizduoti paveikslus, kone sirgo ilgėdamasis savo akimis pamatyti visą tą meną ir grožį, gėrėtis visomis tomis linijomis ir spalvomis, trokšdamas visas tas grožybes aprėpti ir įsisavinti; kaip dažnai jis šią knygą užskleisdavo pavargęs ir neįstengęs suvokti, kas slypi tose slidžiose fantastinėse žodžių miglose, kurios nesidavė nei pagaunamos, nei apipavidalinamos, o tik neaiškiai, painiai kaitaliodamosi, bangavo ir slinko pro šalį, bangavo ir ošė.

Bet šiandien buvo kitaip; šiandien jis buvo tikras, kad netrukus visa tai daugiau nebebus tik svajonių pasaulio šešėliai, jautėsi pralobęs iš viso to, ką žadėjo knyga; paveikslai įgavo formas kaip niekad anksčiau ir tviskėdami išnirdavo tarsi spalvingos saulės iš auksinio, auksu žėrinčio rūko.

– Ką tu ten žiūrinėji? – paklausė jis Nilsą.

Nilsas parodė jam savo knygoje Laseną, Balandžio antrosios didvyrį[17].

– Koks bjaurus! – tarė Erikas.

– Bjaurus? Juk jis buvo didvyris! Gal sakysi, kad ir *šis* bjaurus?

Nilsas atvertė puslapį su žymaus rašytojo paveikslu.

– Be galo bjaurus! – užtikrino Erikas ir susiraukė. – Argi tai nosis? O burna, akys ir plaukų kuokštai, nukarę aplink galvą!

Nilsas įsitikino, kad atvaizdas tikrai bjaurus, ir nutilo; jam niekad nebuvo atėję į galvą, jog didybė ne visuomet esti įvilkta į gražią formą.

– Tiesa, – pasakė Erikas, užvoždamas savo Špenglerį, – kad nepamirščiau atiduoti tau kajutės rakto.

Nilsas melancholiškai numojo ranka, bet Erikas užkabino jam ant kaklo mažą raktelį, parištą ant plataus kaspino.

– Gal leisimės žemyn? – paklausė Erikas.

Abudu išėjo. Prie sodo tvoros rado Fritjofą, kuris gulėdamas valgė nesunokusius agrastus; jis galvojo apie išsiskyrimą, ir todėl jo akys buvo pilnos ašarų. Be to, jautėsi įžeistas, kad bičiuliai jo anksčiau nesusiieškojo; šiaip jis buvo pratęs pats ateiti, bet tokią dieną kaip šiandien, jo nuomone, reikėjo specialaus formalumo. Fritjofas tylėdamas atkišo jiems delną, pilną žalių uogų, bet tiedu, gavę per pietus savo mėgstamo deserto, buvo išrankūs.

– Rūgštūs! – pasakė Erikas pasipurtydamas.

– Nesveika! – išdidžiai pridūrė Nilsas, žiūrėdamas iš aukšto į siūlomas uogas. – Ir kaip tu gali jas valgyti? Mesk tą šlamštą ir eime į kajutę, – ir jis kilstelėjo smakrą, rodydamas kabantį ant kaklo raktelį, nes rankas laikė kišenėse.

Visi trys leidosi žemyn.

Ten buvo sena, žaliai dažyta laivo kajutė, kažkada nupirkta vienose pakrantės varžytynėse. Ji stovėjo fiorde ir statant užtvanką buvo naudojama kaip medžiagų sandėlis; tačiau dabar riogsojo tuščia, ir ją pasisavino berniukai; jie laikė ten savo laivus, kilpinius, kartis šokinėjimui ir kitas gėrybes, ypač draudžiamus, bet būtinai reikalingus dalykus – paraką, tabaką ir degtukus.

Nilsas iškilmingai atrakino duris; suėję į vidų, jie susirado tamsiuose tuščios kajutės kampuose savo daiktus.

– Žinote ką! – pareiškė Erikas, nulindęs į tolimiausią kertę, – aš savąjį susprogdinsiu.

– Manąjį ir Fritjofo taip pat! – atsakė Nilsas ir iškėlė ranką tarsi iškilmingai prisiekdamas.

– Ne, dėl Dievo, manojo ne, – sušuko Fritjofas, – kuo gi mes tada buriuosime, kai nebus Eriko?

– Tai tiesa, – tarė Nilsas ir nusigręžė nuo jo su panieka.

Fritjofas pasijuto lyg nesavas ir aniem dviem išėjus vis dėlto nunešė savo laivą į saugesnę vietą.

Lauke berniukai greitomis paruošė degutuotus pakulų lizdus, pripylė į juos parako ir padėjo į laivelius, paskui pritaisė dagčius, iškėlė bures ir uždegę patys šoko atgal. Jie bėgo pakrante, duodami ženklus tariamoms laivelių įguloms, ir garsiai aiškino vienas kitam atsitiktinius laivelių posūkius bei judesius kaip jų šaunių kapitonų navigacinius sugebėjimus.

Bet prie kyšulio laivai užplaukė ant seklumos, o lauktas sprogimas taip ir neįvyko, tad Fritjofui atsirado proga didžiadvasiškai paaukoti vatinį savo kepurės pamušalą naujoms ir geresnėms dagtims pagaminti.

Iškėlę visas bures, laivai plaukė link Zelandijos rifų; glaudžiai išsirikiavusios siūbavo sunkios angliškos fregatos, šviesios putos šniokštė po juodomis laivų skiauterėmis, patrankos smarkiai drebino orą. Vis arčiau ir arčiau švitėjo ir mirgėjo auksu mėlyni bei raudoni sieksniniai „Albiono" ir „Conqueroro"* galjunai; pilkos burės uždengė horizontą, parako dūmai, susitelkę į baltus debesis, tarsi rūkas pasklido virš spindinčių saulėje bangų; ir štai Eriko laivo denis pykštelėjęs sprogo, užsidegė pakulos, prasimušė raudona liepsna, o stiebavirvėmis ir išilgai rėjų ėmė vikriai lakstyti ugnies liežuvėliai, pamažu pragraužė takelažą ir tuojau pat ilgi žaibai pasiekė bures, kurios degdamos raitėsi, plyšo ir dideliais juodais gabalais skrido į jūrą. Danijos vėliava dar tebeplevėsavo laiboje aukšto škunos stiebo viršūnėje; virvės, kuriomis vėliava buvo pririšta, sudegė, ir ji pašėlusiai plazdėjo, daužėsi raudonais sparnais, lyg būtų pasiruošusi kovai; bet štai ir ją nušlavė įsisiautėjusi ugnis, nevairuojamas, aprūkęs laivas dabar plūduriavo negyvas ir bevalis, vėjo ir pakrantės bangų blaškomas. Nilso laivas nepanoro taip greitai degti; tiesa, parakas įsiplieskė, pakilo dūmai – ir tiek, o to buvo per maža.

– Ei, žmonės! – šaukė Nilsas nuo kyšulio. – Paskandinkite jį! Patrankas dešiniajame šone nukreipkite pro užpakalinius liukus ir pliekite pilnais užtaisais! – Ir pasilenkęs čiupo akmenį. Paskui sukomandavo: „Ugnis!", ir akmuo nuzvimbė į laivą.

---

* *Conqueror* — užkariautojas *(angl.)*.

Erikas su Fritjofu atskubėjo į pagalbą, ir laivo korpusas bematant buvo suskaldytas į šipulius, Eriko laivas – taip pat.

Likučius ištraukė į krantą, nes buvo nuspręsta juos sudeginti ugniakure.

Iš laivų liekanų, sudžiūvusių dumblių ir sausos žolės netrukus jie sukrovė smarkiai rūkstantį laužą, kuriame nuo didelio karščio linksmai spragėjo su dumbliais atnešti maži titnago grūdeliai.

Kurį laiką berniukai sėdėjo prie laužo tylėdami; bet staiga vis dar paniuręs Nilsas pašoko, atsinešė iš kajutės visus savo daiktus ir sulaužęs sumetė į ugnį. Paskui jo pavyzdžiu pasekė Erikas, ką ne ką atitempė ir Fritjofas. Dabar iš aukuro taip aukštai kilo liepsnos, jog Erikas susirūpino, ar nepastebės jų kas iš laukų, ir ėmėsi gesinti ugnį šlapiais dumbliais, o Nilsas stovėjo ramus ir įsmeigęs akis liūdnai stebėjo pakrante besidriekiančius dūmus. Fritjofas laikėsi atokiau, niūniuodamas it bardas kažkokią herojinę dainą ir kartkartėmis staigiais mostais vogčia užgaudamas nematomos arfos stygas.

Pagaliau laužas užgeso, Erikas ir Fritjofas patraukė namo, o Nilsas liko užrakinti kajutės. Tai padaręs atsargiai apsidairė, dirstelėjo į tolstančius draugus ir sviedė raktą su kaspinu į fiordą. Erikas kaip tik tuo metu atsigręžė ir pamatė jį krintant į jūrą, bet greitai nusisuko ir pasileido bėgti su Fritjofu lenktynių.

Kitą dieną jis išvažiavo.

Pasilikę draugai iš pradžių labai skaudžiai pasigesdavo Eriko, nes abiem viskas tartum sustojo.

Gyvenimas jiems taip susiklostė, kad buvo įmanomas tik esant trise. Trejetas – tai draugija, įvairovė, pamaina, o du – vienatvė arba išvis niekas.

Ko apskritai jiedu galėjo imtis?

Ar galėjo dviese šaudyti į taikinį, ar galėjo žaisti sviediniu? Jiedu galėjo būti Penktadieniu ir Robinzonu Kruzu – tatai įmanoma; bet kas tada būtų atlikęs laukinių vaidmenį?

Kokie gali būti sekmadieniai! Nilsui taip įgriso gyvenimas, jog jis pradėjo kartoti geografiją ir paskui, pasitelkęs pono Bigumo didįjį atlasą, ėmė savo žinias plėsti toli už nustatytų ribų. Pagaliau jis pasišovė perskaityti ištisai Bibliją ir net rašyti dienoraštį; o Fritjofas, paskendęs visiškoje vienatvėje, ieškojo žeminančios paguodos žaisdamas su seserimis.

Ilgainiui praeitis pasidarė nebe tokia gyva, o ilgesys – nebe toks skaudus; dar apnikdavo tyliais vakarais, kai saulėlydžio žara nurausvindavo vienišo kambarėlio sieną, o tolimas vienodas gegutės kukavimas staiga nutildavo, ir slogi tyla tarytum pasidarydavo didesnė ir gūdesnė; tada ilgesys dar labiau prislėgdavo ir nuodydavo sielą, bet jau būdavo nebe toks kankinamas, o beveik saldus kaip numalšintas skausmas.

Panašiai buvo ir su laiškais. Iš pradžių pilni gana padrikų nusiskundimų, klausimų ir linkėjimų paskui jie tapo ilgesni, daugiau pasakojo apie pašalinius dalykus, pagaliau įgavo net padorų stilių, būdavo gražiai parašyti; iš tikro kaip džiugu, kai moki rašyti taip gerai, jog tarp eilučių galima išskaityti daugiau, negu kitas numano.

Tokiomis aplinkybėmis vėl išryškėjo tam tikri dalykai, kurie nebūtų iškilę viešumon, kol Erikas buvo čia. Vaizduotė pažėrė savo tviskančius žiedus į nuobodžią monotoniškos egzistencijos tylą; jausmus užvaldė svajinga nuotaika, sukelta gyvenimo aromato, kur slypi švelnūs gyvenimo ištroškusių pojūčių nuodai.

Ir taip užauga Nilsas; visos vaikystės įtakos formuoja tą minkštą molį, viskas jį veikia, viskas turi savo reikšmę: ir tai, kas yra ir ką jis svajoja, ir tai, ką žino ir ką numano, – visa brėžia savo lengvas, bet tikras linijas, kurios ilgainiui įgaus kitokį pavidalą, bus dar pagilintos, o paskui susilpnės ir išblės.

VI

– Studentas Liūnė – ponia Bojė, studentas Fritjofas Petersenas – ponia Bojė.

Taip Erikas supažindino savo vaikystės draugus, o įvyko tai Mikelseno dirbtuvėje, dideliame šviesiame dvylikos uolekčių aukščio būste su plūktine asla; vienoje sienoje buvo dvejos durys į lauką, o kitoje – irgi dvejos į mažesnes ateljė. Visur čia buvo pilka nuo molio, gipso ir marmuro dulkių; voratinklius palubėje jos pavertė storomis virvėmis, o didelius langų stiklus išpaišė nelyginant upių žemėlapius. Dulkių buvo pilnos liejinių akys, burnos ir nosys, raumenų dauburėliai, garbanos ir drabužių klostės; nesuskaitoma daugybė lipdinių rikiavosi ant ilgų lentynų aplink visą būstą lyg kokie frizai, vaizduojantys Jeruzalės

sugriovimą; dulkini buvo ir laurųmedžiai kampe prie durų, aukštus laurų medžius dideliuose kubiluose dulkės buvo nupudravusios pilkiau už pilkąsias alyvas.

Su palaidine ir popierine kepure ant tamsių, garbanotų plaukų Erikas stovėjo vidury ateljė ir lipdė; dabar, užsiauginęs ūsus, iš pažiūros jis buvo labai vyriškas, palyginus su išblyškusiais, egzaminų išvargintais draugais, kurie atrodė lyg provincialai su savo naujais apdarais, trumpai nukirptais plaukais ir pernelyg didelėmis studentiškomis kepurėmis.

Kiek atokiau nuo Eriko stovo, ant žemo medinio krėslo aukšta atkalte sėdėjo ponia Bojė, laikydama vienoje rankoje gražią knygą, o kitoje molio gumulėlį. Tai buvo maža, gal kiek per maža šatenė, šviesiai rusvų akių ir skaistaus veido, kuris apvalumų šešėliuose įgydavo blankiai auksinį atspalvį ir gražiai derinosi prie žvilgančių plaukų; tamsios jų sruogos šviesoje nusidažydavo ryškiais blondinės tonais.

Studentams įeinant, ji juokėsi, kaip juokiasi vaikas, – skambiai, tokiu linksmu ir nuoširdžiu juoku, o jos žvilgsnis ir buvo vaikiškai nuoširdus, vaikiškai atvira šypsena žaidė apie truputėlį pravertą burną, kuri atrodė dar vaikiškesnė dėl to, kad trumpoka viršutinė lūpa niekad nepridengdavo baltų it pienas dantų, ir burna visados būdavo kiek atverta.

Bet ji anaiptol nebuvo vaikas.

Gal jau trečią dešimtį bebaigianti?

Stambus smakras šito neneigė, o juo labiau brandus apatinės lūpos raudonis; ji buvo pilna, dailių ir tvirtų formų, kurias itin ryškino tamsiai mėlyna suknia, it amazonė standžiai aptempusi liemenį, krūtinę ir rankas. Kaklą ir pečius gaubė tamsiai raudona klostėta šilkinė skarelė, kurios galai slėpėsi smailioje suknelės iškirptėje; plaukus puošė skarelės spalvos gvazdikai.

– Man rodos, mes sutrukdėm jums malonią lektūrą, – tarė Fritjofas, mesdamas žvilgsnį į gražią knygą.

– O ne, anaiptol! Apie tai, ką perskaitėme, ginčijomės visą valandą, – atsakė ponia Bojė ir pažvelgė į Fritjofą savo didelėmis skvarbiomis akimis. – Ponas Refstrupas meno klausimais yra tikras idealistas, o man tokia nuobodi atrodo ta šiurkšti tikrovė, kurią reikia taurinti, gryninti, keisti ar dar kažką ten daryti, kol galų gale iš viso nieko nebelieka; malonėkit antai pasižiūrėti į aną Mikelseno bakchantę, kurią nūnai kopijuoja kurčiasis Trafelinis; jeigu man reiktų aprašyti ją kataloge... Dievulėliau tu mano! Nr. 77. Jauna dama rytiniu apdaru susimąsčiusi stovi

ant vienos kojos ir nežino, ką veikti su vynuogių keke. Ji turėtų vynuoges sutraiškyti, ir aš patarčiau sutraiškyti jas taip, kad raudonos sultys tekėtų jai per krūtinę. Ką? Gal ne taip? Ar ne mano tiesa? – su vaikišku įkarščiu ji čiupo Fritjofą už rankos.

– Iš tikro, – pripažino Fritjofas, – taip, aš irgi pasakyčiau... trūksta... gyvumo... tikrumo...

– Ak, natūralumo trūksta; kodėl, dėl Dievo, mes negalėtume būti natūralūs? O, aš puikiai žinau, – mums trūksta tiktai drąsos. Nei menininkai, nei rašytojai nedrįsta vaizduoti žmogų tokį, koks jis yra. Šekspyras – tasai turėjo drąsos!

– Taip, jūs puikiai žinote, – atsiliepė Erikas iš už statulos, – kad Šekspyro aš niekaip negaliu perprasti; jis daro stiprų poveikį, bet, mano nuomone, varinėja žmogų ratu, kol tas pagaliau iš viso nebesusigaudo, kas ir kaip.

– Nepasakyčiau, – užginčijo Fritjofas, – nors, aišku, – pridūrė su šypsena, lyg atsiprašydamas, – didžiojo anglų rašytojo tulžingumą vargu ar galima pavadinti tikrai sąmoninga ir protinga menininko drąsa.

– Ne? O Dieve, koks jūs įdomus! – Ir ponia Bojė ėmė juoktis, kaip tik ji galėjo juoktis, ir pakilusi perėjo per dirbtuvę. Paskui staiga atsigręžė, ištiesė į Fritjofą rankas ir tebeleipdama juokais sušuko: – Telaimina jus Viešpats!

Fritjofas buvo beužsigaunąs, bet pamanė, kad nepatogu išeiti supykus; antra vertus, juk jis pasakė tikrą tiesą, ir pagaliau toji dama tokia graži. Taigi pasiliko ir užmezgė pokalbį su Eriku, tačiau turėdamas galvoje ponią Boję, mėgino suteikti savo balsui apgalvoto atlaidumo toną.

Tuo tarpu ponia Bojė vaikštinėjo kitoje dirbtuvės pusėje ir susimąsčiusi tyliai niūniavo, čia įterpdama porą greitų, linksmų trelių, čia pamažu pereidama į iškilmingą rečitatyvą.

Ant didelės medinės dėžės stovėjo jauno Augusto galva; ji ėmėsi šluostyti nuo jos dulkes, o paskui, atgnybusi gabalą molio, prilipdė ūsus, barzdą ir pritaisė molinius auskarus.

Jei betriūsiant prie biusto, prisiartino Nilsas, neva žiūrinėjantis liejinius ant lentynų. Ponia Bojė nė nepažvelgė į jo pusę, bet, matyt, jautė jį esant arti, nes neatsigręždama ištiesė ranką, prašydama atnešti Eriko skrybėlę.

Nilsas padavė skrybėlę, ir ji uždėjo ją Augustui ant galvos.

– Senis Šekspyrėlis, – tarė meiliai ir paglostė aprengto biusto skruostą, – kvailas seniokas, kuris nežinojo, ką daro, – sėdėjo, maišė rašalą ir nieko negalvodamas nutepliojo Hamletą, ar ne? – Ji kilstelėjo nuo biusto skrybėlę ir motiniškai perbraukė ranka per skulptūros kaktą, tarsi norėdama priglostyti plaukus. Šiaip ar taip, laimingas senis! Ir visai neblogas rašytojėlis! Juk tiesa, pone Liūne, reikia vis dėlto pripažinti, kad tasai Šekspyras buvo gana lemtas literatas!

– Taip, bet aš turiu *savo* nuomonę apie tą žmogų, – atrėžė Nilsas, paraudęs ir truputį užsigavęs.

– O Dieve! *Jūs irgi* turite savo nuomonę apie Šekspyrą? Ir kokia gi jinai? Ar jūs su mumis, ar prieš mus? – Ji atsistojo šypsodama šalia biusto ir apkabino jo kaklą.

– Nežinau, ar mano nuomonė, dėl kurios jūs taip nustebote, pasidarys reikšmingesnė, jei sutaps su jūsiške; bet vis dėlto manau, kad ji palaikys jus ir jūsų užtariamąjį; šiaip ar taip, mano manymu, Šekspyras žinojo, ką daro, darė apgalvotai ir išdrįso tai daryti. Gal kartais ir abejodavo, tos abejonės dar ir šiandien pastebimos, gal kai kada ne visai išdrįsdavo ir užtušuodavo naujais bruožais *tai*, ko nedrįsdavo palikti, kaip buvo...

Ir jis kalbėjo toliau tokiu pat tonu.

Jam bekalbant ponia Bojė ėmė vis labiau nerimauti, nervingai žvalgėsi čia į vieną, čia į kitą pusę, nekantriai barbendama pirštais, o jos liūdnas ir susisielojęs veidas kaskart vis labiau niaukėsi.

Pagaliau nebeištvėrė.

– Nepamirškit, ką norėjote pasakyti, – tarė ji, – bet tik prašau, pone Liūne, nemosuoti ranka, kam gi tie gestai, lyg norėtumėt dantis traukti; būkit geras, liaukitės! O dabar kalbėkit, aš vėl klausau ir, prisipažinsiu, visiškai su jumis sutinku!

– Tad nėra ko daugiau ir kalbėti.

– Kodėl gi?

– Na, jei mudu sutinkame.

– Taigi, jei sutinkame!

Tardami paskutinius žodžius, nei vienas, nei kitas nemanė nieko ypatinga, bet abu ištarė juos reikšmingai pabrėždami, lyg tuose žodžiuose slypėtų kažkas subtilaus; ir pažvelgė vienas į kitą su mįslinga šypsena lūpose – tai buvo

nykstantis ką tik blykstelėjusio sąmojo atspindys; abu stengėsi suvokti, ką galėjo turėti galvoje kitas, tardamas tuos žodžius, ir kiekvienam buvo kiek apmaudu būti tokiam nenuovokiam.

Jiedu iš lėto grįžo prie kitų, ir ponia Bojė vėl atsisėdo į savo žemą krėslą.

Erikas ir Fritjofas jau pakankamai prisišnekėjo ir buvo patenkinti draugija. Fritjofas tuojau pat prisigretino prie damos ir buvo labai meilus, o Erikas, kaip šeimininkas, laikėsi kukliau.

– Jei būčiau smalsus, – prabilo Fritjofas, – drįsčiau paklausti, kas tai per knyga, dėl kurios mums atėjus taip ginčijotės su Refstrupu.

– Klausiate? – tarė ponia Bojė.

– Klausiu.

– Ergo?*

– Ergo! – patvirtino Fritjofas, žemai nusilenkdamas.

Ponia Bojė, iškėlusi knygą, iškilmingai paskelbė:

– „Helgė". Ėlenšlėgerio „Helgė"[18]. Kuri tai buvo giesmė? Štai ši: „Undinė aplanko karalių Helgę". O kurie posmai? Tie, kur Tangkjer atsigula prie Helgės, o šis, nebetverdamas smalsumu, atsigręžia

..................ir regi –
Prie šono jo guli gražuolė,
Kokios dar pasaulis nematė,
Atmetusi baltas it putos rankas,
Joks rūbas nedengia jos grožio.
Virpėdamas žiūri jisai į undinę;
Ji ilsis tarytum iš jūros išnirus,
Žavingą jos kūną it šydas
Apgaubus šviesa sidabrinė. **

Tiek čia tematome undinės grožio, ir aš nesu tuo patenkinta. Noriu šioje vietoje prašmatnaus, aistringo aprašymo, noriu tokio akinamo grožio, kad man

---

* Taigi *(lot.)*.

** Vertė K. Urbanavičius.

kvapą gniaužtų. Noriu patirti nuostabaus undinės grožio paslaptis, ir štai, prašau, – kas man belieka daryti su baltomis rankomis ir puikiu kūnu, pridengtu šydo gabalu? Dėl Dievo, ne! Ji turi būti nuoga kaip banga ir žavėti laukiniu jūros grožiu. Jos oda turėtų fosforescuoti lyg vasaros jūra, o plaukai panėšėti į juodus surizgusių dumblių kuokštus. Ar ne taip? Jos akyse turėtų mirguliuoti ir kaitaliotis tūkstančiai vandens spalvų, o baltos krūtys, gaivios ir šaltos, aistringai vilioti. Ją visą turi skalauti riedančios vilnys, jos bučiniai turi traukti kaip jūros verpetai ir švelnios tarsi bangų putos turi būti jos glamonės.

Įsikarščiavusi, gyvos temos pagauta, ji tebestovėjo vietoje ir didelėmis, vaikiškomis akimis klausiamai žvelgė į jaunus klausytojus.

Bet tie nieko neatsakė. Nilsas žiūrėjo į ją išraudęs it žarija, o Erikas be galo sumišęs. Fritjofas buvo nepaprastai sužavėtas ir su neslepiamu pasigėrėjimu neatitraukė nuo jos akių, nors kaip tik jis mažiausiai įžvelgė, kokia ji svaiginamai graži buvo stovėdama prieš juos prisidengusi savo žodžiais.

Po kelių savaičių Nilsas ir Fritjofas ponios Bojės namuose buvo tokie pat dažni svečiai kaip ir Erikas Refstrupas. Be išblyškusios namų šeimininkės seserėčios, jie čia sutiko gana daug jaunuolių, būsimų rašytojų, tapytojų, aktorių ir architektų, – visi jie buvo menininkai daugiau dėl savo jaunystės negu dėl talento, visi kupini vilčių, drąsūs, trokštą kovoti ir lengvai užsidegą. Tarp jų buvo ir tylių svajotojų, kurie gailėjosi dingusių praeities idealų; bet dauguma gyveno tuo, kas tada buvo nauja, apsvaigę nuo naujų teorijų, apakę nuo aiškaus rytojaus, pamišę nuo naujovių. Tai buvo nauji, pašėlusiai nauji žmonės, nauji iki kraštutinumo, juo labiau gal dėl to, kad jų sielos gelmėse dar slypėjo savitas instinktyvus ilgesys, kurį reikėjo nuslopinti, tačiau neįstengė išsklaidyti net pasaulinės, viską aprėpiančios, visagalės ir visa nušviečiančios naujosios idėjos.

Bet jaunos sielos buvo kupinos audringo džiaugsmo, tikėjimo didžiųjų minties žvaigždžių šviesa ir beribių kaip jūra vilčių; entuziazmas suteikė jiems erelio sparnus, o širdis pripildė šimteriopos drąsos.

Tiesa, ilgainiui daug kas nublanko ir išblėso; daug ką sulaužė išmintis, o likučius, galimas daiktas, nusinešė baimė. Tegu ir taip! Negi gerai praleistas laikas gali virsti blogiu; juk niekas vėliau negali nė vienos dienos paneigti, nė valandėlės išbraukti iš to gyvenimo, kuris jau kartą buvo gyventas.

Nilsui tomis dienomis pasaulis ėmė rodytis visai kitoks. Išgirsti savo neaiš-

kias, slapčiausias mintis iš dešimties įvairių lūpų, atpažinti savo keistas, savitas pažiūras, kurios pačiam atrodo vien kaip rūke paskendę kraštovaizdžio kontūrai su neišmatuojamomis gelmėmis ir vos girdimais garsais, – išvysti tą kraštovaizdį staiga be šydo, atvirą, su visom smulkmenom, su ryškiomis, aiškiomis kaip dieną spalvomis, su išvagotais keliais keleliais ir knibždėte knibždančiais juose žmonėmis, – argi tai, kad jo fantazijos tapo tokios realios, nebuvo nuostabi fantazija?

Taigi jis nebebuvo vienišas vaikų karalius, viešpataująs savo paties išsvajotuose kraštuose; ne, nūnai jis buvo vienas iš daugelio, vyras tarp daugelio vyrų, naujųjų idėjų karys. Jis turėjo kardą rankoje ir vėliavą prieš akis.

Koks nuostabus ir daug žadantis buvo tai laikas; kaip nepaprasta girdėti neaiškų ir slaptingą savo sielos kuždesį, prilygstantį atkakliai kviečiančio trimito garsams: tai lyg vėzdo smūgiai į šventyklos mūrus, tai lyg Dovydo akmenys, zvimbią į Galijoto kaktą, lyg neabejotinos pergalės fanfaros. Regis, pats save girdėtum kalbant svetimais liežuviais, su svetima jėga ir ryžtu apie tai, kas tavyje yra slapčiausia ir labiausiai sava.

Naujoji evangelija, skelbianti išsilaisvinimą ir tobulėjimą, skambėjo ne tik vienmečių lūpose; buvo ir senesnių žmonių, garsių vyrų, kurie suvokė ir ją, ir jos didybę, turėjo skambesnių ir iškilmingesnių žodžių jai apibūdinti negu jaunieji; juos lydėjo praėjusių šimtmečių vardai, kartu su jais žengė pasaulio istorija, žmogaus dvasios istorija, minties Odisėja. Tai buvo vyrai, jaunystėje taip pat viskuo žavėjęsi kaip ir nūdienis jaunimas; jie jau buvo atidavę duoklę tai dvasiai, kuri žavėjo dabartinę kartą; bet pastebėję, kad jų balsai prilygsta balsui, šaukiančiam tyruose, patyrę, kad liko vieni, jie nutilo. Tačiau jaunimas atsiminė tik tai, jog tie vyrai kitados kalbėjo; kad jie nutilo, jiems buvo nesvarbu; todėl dabar jaunieji stovėjo su laurų vainikais ir kankinių karūnomis, pasiruošę jais žavėtis ir laimingi, kad gali žavėtis. O tie, kuriems tasai dėmesys buvo skirtas, neatmetė pavėluoto pripažinimo, bet patikliai dėjosi karūnas, laikydami save didelėmis istorijos asmenybėmis, išsijoję iš savo praeities, kas buvo mažiau didvyriška, ir vėl su įkarščiu deklamavo senus įsitikinimus, kuriuos buvo atvėsinusios nepalankios laiko aplinkybės.

Nilso Liūnės giminės Kopenhagoje, ypač senojo patarėjo šeima, anaiptol nesidžiaugė tąja aplinka, kurią pasirinko jaunasis studentas. Jiems kėlė susirūpi-

nimą ne tiek naujos idėjos, kiek kai kurių jaunuolių nuomonė, kad ilgi plaukai, aukšti medžiokliniai batai ir tam tikras aplaidumas esą naudingi idėjai; ir nors Nilsas tuo atžvilgiu nebuvo fanatikas, vis dėlto giminėms būdavo nemalonu jį sutikti tokių jaunuolių draugijoje, o dar nemaloniau, kai pamatydavo pažįstami. Tačiau tai buvo menkniekis, palyginus su tuo faktu, kad Nilsas itin dažnai lankydavosi pas ponią Boję, vaikščiodavo su ja ir išblyškusia jos seserėčia į teatrą.

Tiesą sakant, poniai Bojei nieko aiškaus negalima buvo prikišti.

Bet, šiaip ar taip, apie ją buvo kalbama.

Ir įvairiai kalbama.

Ponia Bojė buvo iš geros Konerojų šeimos, o Konerojai garsėjo kaip viena seniausių ir kilmingiausių miesto šeimų. Tačiau ji nutraukė su jais santykius; kai kas sakė, dėl ištvirkusio brolio, kuris buvo išsiųstas į koloniją. Santykiai iš tikro buvo visiškai nutraukti, ir net kalbama, kad senasis Konerojus prakeikęs dukterį, o paskui jį ištikęs sunkus astmos priepuolis.

Visa tai atsitiko, jai tapus našle.

Bojė, jos vyras, buvo vaistininkas, farmacijos tarėjas ir ordino kavalierius. Mirė jis šešiasdešimties metų amžiaus, palikęs pusantros tonos aukso. Kiek buvo žinoma, jiedu sugyveno gerai. Iš pradžių, pirmuosius trejus metus, senstantis vyras buvo ją labai įsimylėjęs; paskui kiekvienas gyveno kas sau, jis užsiėmęs sodu ir turtuolio reputacijos išlaikymu vyrų draugijoje, ji – teatru, romantine muzika ir vokiečių poezija.

Paskui jis mirė.

Gedulo laikui prabėgus, našlė iškeliavo į Italiją ir porą metų gyveno pietuose, daugiausia Romoje. Tikriausiai paskalos, esą viename prancūzų klube ji rūkiusi opiumą, neteisingos, kaip ir istorija, kad pozavo skulptoriui Paulinos Borgezės[19] poza; o rusų kunigaikštis, nusišovęs Neapolyje, jai tenai būnant, paleido sau kulką į kaktą anaiptol ne dėl jos. Bet tikra tai, kad vokiečių menininkai tolydžio skyrė jai savo serenadas ir kad vieną rytą ji sėdėjo su albanės valstietės drabužiais ant bažnyčios laiptų Sistinos gatvėje, sutikusi vienam naujai atvykusiam dailininkui pozuoti su ąsočiu ant galvos ir mažu tamsiaveidžiu berniuku už rankos. Šiaip ar taip, toks paveikslas kabojo jos bute.

Grįždama iš Italijos, ponia Bojė susitiko tėvynainį, žymų kritiką, kuris mieliau norėjęs būti rašytoju. Jis buvo vadinamas nemalonia skeptiška asmenybe, aštraus proto žmogumi, kuris su kitais elgėsi griežtai ir negailestingai, nes toks buvo ir pats sau ir tarėsi tuo pateisinąs savo šiurkštumą. Tačiau jis buvo nevisiškai toks, kokiu žmonės jį laikė; anaiptol ne visada nemalonus ir ne toks be atodairos nuoseklus, kaip atrodė. Nors jis nuolat kovojo prieš idealistinę kryptį ir ją smerkė, vis dėlto visam tam, kas idealu, svajinga, eteriška, kas be galo mistiška, nepasiekiamai aukšta ir visiškai tyra, reiškė tokį prielankumą, kokio nejautė žemiškai krypčiai, už kurią pats kovojo ir kuria daugeliu atžvilgių tikėjo.

Nejučia jis įsimylėjo ponią Boję, bet jai to nesakė, nes tai nebuvo nei jauna, nei atvira, nei vilčių kupina meilė. Jis mylėjo ją kaip kitokią, geresnę ir laimingesnę būtybę negu pats, ir dėl to jo meilėje slypėjo pavydas, instinktyvi pagieža tam, kas jos buvo savita.

Priešiškai, pavydulingai vertino jos poelgius ir nuomones, jos skonį ir pasaulėžiūrą; ir visais ginklais – gražia iškalba, beširde logika, griežtu autoritetu ir gailestinga pašaipa – užkariavo ją, laimėjo sau ir savo pažiūroms. Bet kai tik laimėjo tiesa ir ji pasidarė panaši į jį, tada pamatė, kad laimėta per daug, kad mylėjo ją su visomis jos iliuzijomis ir prietarais, su jos svajonėmis ir paklydimais, o ne tokią, kokia ji tapo dabar.

Nepatenkintas patsai savimi, ja ir visu tuo, ką siūlė jam tėvynė, jis iškeliavo svetur ir ten pasiliko.

Bet kaip tik tada ponia Bojė jį pamilo.

Iš to meilės ryšio žmonės, žinoma, galėjo daug ko priskaldyti, ir jie tai padarė. Giminaičio žmona papasakojo Nilsui apie tai, kaip sena dorybinga moteris paprastai papasakoja apie jaunystės paklydimus; bet Nilsas, išklausęs tų pamokymų, ėmė prieštarauti užgaudamas ir išgąsdindamas giminaičio žmoną, pakeltu tonu jai kalbėjo apie visuomenės tironiškumą ir asmens laisvę, apie plebėjišką minios teisingumą ir apie aistros taurumą.

Nuo tos dienos jis rečiau užeidavo pas savo susirūpinusius gimines, bet užtat dažniau matydavo jį ponia Bojė.

VII

Tai buvo vieną pavasario vakarą; besileidžianti saulė užliejo kambarį raudona šviesa. Nuo aukšto pylimo malūnas mėtė ant langų ir sienų savo sparnų šešėlius, kurie šmėsčiojo atslinkdami ir dingdami, tolygiai kaitaliodami tamsą ir šviesą – akimirka tamsos, dvi akimirkos šviesos.

Nilsas sėdėjo prie lango, įsistebeilijęs pro tamsiai rudas pylimo guobas į gaisruojančius debesis. Tą dieną jis lankėsi užmiestyje, vaikščiojo po sprogstančiais bukais, po žaliuojančius rugių laukus ir žiedais išmargintas pievas; aplinkui buvo taip giedra ir vaisku – aukštai žydravo dangus, tolumoje tviskėjo įlankos veidrodis, ir kokios nuostabiai gražios atrodė iškylaujančios damos. Dainuodamas patraukė miško keliu, bet paskui jo daina nutilo, nutrūko ritmas, ir pagaliau jį apgaubė svaigi tyla. Jis užsimerkė, tačiau jautė, kad šviesa tarytum siurbte siurbiasi į jį pro visas poras, o vėsus svaiginantis oras sulig kiekvienu įkvėpimu vis audringiau varinėja smarkiai tvinksintį kraują bejėgiškai virpančiomis gyslomis. Jį apėmė toks jausmas, lyg visa atgimstanti, vešliai besiskleidžianti, pumpuruojanti pavasario gamta ketintų susikaupti jame vienam galingam šūksniui, kurio jis troško, ir tas jo troškimas virto neaiškiu, tolydžiai didėjančiu ilgesiu.

Ir dabar, Nilsui sėdint prie lango, ilgesys vėl atgijo.

Jis ilgėjosi neramių sapnų, naujų malonių reginių: švelnių spalvų, mielų kvapų, negarsios baisiai įtemptų, vos netrūkstančių sidabrinių stygų muzikos; o paskiau – tylos, svajojo paskęsti jos gelmėse, kur oro bangos niekados neatneša nė mažiausio garso, kur viskas merdi ramioje raudonų spalvų kaitroje ir kur tvyro tvanki aštrių aromatų šiluma. Šito jis nesiilgėjo, bet tatai kilo iš kitų lūkesčių, užgožusių visa, kol jis nuo jų nusigręžė ir atrado save.

Nilsą išvargino tuščios mintys ir iliuzijos. Gyvenimas – poezija! Tik ne tada, kai slampinėji aplinkui, apdainuodamas gyvenimą, užuot jį gyvenęs. Koks jis tada neturiningas, koks tuščias tuštutėlis! Medžioti save, tyrinėti apgaulingus savo paties pėdsakus, žinoma, tolydžio sukant ratu; tariamai nardyti gyvenimo srovėje ir tuo pačiu metu žvejoti save patį, vienaip ar kitaip juokingai užsimaskavusį! Ak, kaip būtų gera patirti viską – gyvenimą, meilę, aistrą, tačiau taip, kad ne jis poetizuotų gyvenimą, o gyvenimas dainuotų kartu su juo.

Nilsas mechaniškai mostelėjo ranka, tarsi gindamasis nuo užplūdusių minčių. Širdies gilumoje jis bijojo to galiūno, kuris vadinasi aistra, – to viesulo, kuris tarsi suvytusius lapus įtraukia žmogų į savo sūkurį su visu tuo, kas jo tvirtai pagrįsta ir pasiekta! Nilsas nemėgo tos liepsnojančios ugnies, užgęstančios savo pačios dūmuose, – ne, *jis* norėjo degti pamažu.

Ir vis dėlto koks apgailėtinas buvo šis vegetavimas ramiuose vandenyse, matant priešais krantus, naudojant tik pusę savo galių. Geriau siautėtų audra, kad pakėlęs visas bures galėtum išplaukti, – jei tik žinotum kaip, – į neramią gyvenimo jūrą. Tada likite sveikos nuobodžiai slenkančios dienos, trumpos laimės akimirkos, likite sveikos blausios nuotaikos, kurias reikia skaidrinti poezija, ir jūs, abejingi jausmai, dangstomi karštomis svajomis, bet vis tiek mirtinai sustingę! Dinkite, kur norite. Aš iriuosi į tą krantą, kur giedros nuotaikos tarsi vešlūs ūgliai apipina visas širdies skaidulas it lianas; vietoj vieno nuvytusio metūgio išdygsta dvidešimt, vietoj vieno žydinčio ūglio atsiranda šimtas naujų.

Kad tik aš ten patekčiau!

Nilsą išvargino ilgesys, jis įgriso pats sau. Pasigedo žmonių draugijos. Bet Eriko tikriausiai nėra namie, su Fritjofu praleido priešpietį, o į teatrą eiti per vėlu.

Vis dėlto išėjo ir paniuręs bastėsi gatvėmis.

Kažin ar ponia Bojė namie? Šiandien ne priėmimo vakaras, be to, jau gana vėlu.

O jei vis dėlto pamėgintų!

Ponia Bojė buvo namie.

Ji buvo namie viena. Pavasario oras ją per daug nuvargino, tad nebegalėjo eiti su seserėčia į kviestinius pietus – maloniau buvo išsitiesti ant sofos ir gurkšnojant stiprią arbatą skaityti Heinę; bet eilėraščių ji jau buvo prisiskaičiusi iki soties ir panoro žaisti loto.

Taigi jiedu žaidė loto.

Penkiolika, dvidešimt, septyniasdešimt septyni ir ilga eilė skaičių, trinkelių tarškėjimas maišelyje ir erzinantis ritulių riedėjimas grindimis antrame aukšte.

– Neįdomu, – tarė ponia Bojė, kai per ilgesnį laiką jiedu neuždengė nė vieno numerio. – Ar ne tiesa? Ne, – atsakė pati sau ir nepatenkinta papurtė galvą. – Tad ko gi mes dabar imsimės?

Ji sudėjo rankas prieš save ant trinkelių ir metė į Nilsą beviltišką tiriamą žvilgsnį.

Nilsas iš tiesų nebežinojo, ką atsakyti.

– Tik, mielasis, neįsigeiskite muzikos!

Ji pasilenkė ir ėmė liesti lūpomis sunertus pirštus, iš eilės vieną sąnarį po kito ir vėl atgal.

– Tai labiausiai nepakenčiama būsena, kokia begali būti, – tarė pakeldama akis. – Neįmanoma patirti visko iki menkiausių smulkmenų, o tie trupiniai, kuriuos mums paberia gyvenimas, negi to pakanka žmogaus polėkiams? Ar jūs šito irgi nejaučiate?

– Iš tikrųjų aš nematau nieko geresnio, kaip pasekti „Tūkstančio ir vienos nakties" kalifo pavyzdžiu. Jei jūs be šilkinio savo apdaro dar apsimuturiuotumėt galvą balta skara, o aš pasinaudočiau jūsų didenybės rytietišku šaliku, tai puikiausiai galėtume vaidinti du Mosulo pirklius.

– Ir ką gi mudu, nelaimingi pirkliai, toliau darytume?

– Eitume prie pakeliamojo tilto ir išsinuomoję už dvidešimt auksinių laivelį plauktume aukštyn tamsia upe.

– Pro smėlėtas pakrantes.

– Taip, su spalvotais žibintais ant stiebų.

– Kaip meilės vergas Ganemas[20]. O, kaip aš pažįstu visą tą minčių eigą; tai tikrai vyriška galvosena – kuo greičiausiai sukurti scenarijų ir situacijas, dėl visų tų butaforijų užmirštant, kas svarbiausia. Ar jūs nepastebėjote, kad mes, moterys, esame kur kas mažesnės fantastės negu vyrai? Mes nesugebame vaizduotėje taip mėgautis malonumais ir fantastinėmis pramogomis atitolinti nuo savęs kančias. Kas yra, to nepakeisi. Fantazija! Ak, kaip to pasigailėtinai maža! Kai žmogus pasidarai senesnis kaip kad aš, tai kartais ir pasitenkini tuščia vaizduotės komedija. Tačiau to niekados nederėtų daryti, niekados!

Nuvargusi ji tysojo ant sofos, pusiau gulėdama, pusiau sėdėdama, ranka parėmusi smakrą, alkūnę įbedusi į sofos priegalvius.

Jos žvilgsnis svajingai klaidžiojo po kambarį, atrodė, lyg ji būtų paskendusi liūdnose mintyse.

Nilsas irgi tylėjo – įsiviešpatavo visiška tyla. Buvo girdėti, kaip nenuilstamai striksi kanarėlė narve, o stalinis laikrodis tiksi tarytum vis garsiau; staiga dzinktelėjo atsileidusi atverto fortepijono styga, ir virpantis jos tonas, iš lėto apmirdamas, susiliejo su švelnia tylos giesme.

Ponia Bojė atrodė tokia jauna apšviesta nuo galvos ligi kojų blankios gelsvos šviesos, kurią skleidė žvaigždės pavidalo lempa; o kaip nuostabiai derėjo tarpusavyje dailus, taisyklingų linijų jos kaklas, solidus Šarlotos Kordė kykas[21] ir vaikiškai tyros akys, pravira mažutė burna su baltutėliais it pienas dantimis.

Nilsas žiūrėjo į ją sužavėtas.

– Kaip keista, kai žmogus imi ilgėtis pats savęs! – tarė ji, tartum pabusdama iš savo svajonių ir grįždama į tikrovę. – Aš taip dažnai, taip dažnai ilgiuosi savęs, jaunutės mergaitės, ir myliu tą mergaitę kaip būtybę, kuriai buvau tokia artima, su kuria dalijaus gyvenimu, laime ir viskuo, kurios paskui netekau, negalėdama tam nė kiek pasipriešinti! Koks gražus buvo tai laikas! Jūs neįsivaizduojate, koks žavus ir tyras tokios jaunos mergaitės gyvenimas iki pirmosios meilės. Tai galima išreikšti tiktai tonais; įsivaizduokite tai kaip šventę – šventę fėjų pilyje, kur oras žėri tartum įkaitintas sidabras, kur pilna gaivių gėlių, kaitaliojančių savo spalvas: tos spalvos iš lėto mainosi, keičiasi vietomis, visa tenai skamba džiugiai, tačiau prislopintai, o bundančios nuojautos spindi ir žėri kaip mistiškas vynas įmantriose svajų taurėse; ir salėse tvyro tūkstančiai kvapnių aromatų. Ak, man norisi verkti, kai apie tai pagalvoju; jei per stebuklą visa tai dar kartą grįžtų, jei vėl tapčiau tokia, kokia kitados buvau, nebeįstengčiau to pakelti – suklupčiau kaip karvė, užsimaniusi šokti ant ledo.

– O, ne, anaiptol, – karštai atkirto Nilsas tartum iš pykčio drebančiu balsu, – jūs galėtumėt mylėti daug švelniau ir prasmingiau negu jauna mergaitė.

– Prasmingiau! Kaip aš nekenčiu tos prasmingos meilės! Tokios meilės dirvoje auga tik dirbtinai puoselėjamos gėlės; jos net neauga, o stačiai imamos iš galvos ir segamos į širdį, nes pati širdis gėlių neturi. Kaip tik to aš ir pavydžiu anai jaunai mergaitei, kad jos nieko nėra dirbtinio, – į savo meilės taurę ji neprimaišo jokio fantazijos surogato. Nemanykite, kad jei jos meilė supinta su fantazija ir pridengta miglotais įvaizdžiais, tai dėl to jai daugiau rūpi tie tušti vaizdai negu žemė, kuria ji vaikščioja. Anaiptol, ir taip yra vien dėl to, kad visais savo jausmais ir sugebėjimais ji instinktyviai ir nenuilstamai visur siekia meilės. Tačiau tai nereiškia, kad dėl to mergina pasineria į vaizduotės pasaulį ir mėgaujasi jo reginiais; ne, ji lieka tokia realistė, jog dažnai, kartais visai nesąmoningai, parodo nekaltą cinizmą. Jūs, pavyzdžiui, neįsivaizduojate, kaip jaunai merginai malonu vogčiomis įkvėpti cigarų dūmų kvapą, kuriuo atsiduoda jos mylimojo drabužis, – tatai jai tūkstanteriopai daugiau negu ištisas vaizduotės gaisras. Aš

niekinu fantaziją. Kas iš to, jei visa siela trokšti kito žmogaus širdies, o esi įsileidžiamas tik į šaltą fantazijos prieangį! Argi ne dažnai šitaip būna! Argi netenka dažnai pripažinti, kad mylimasis mus išpuošia savo vaizduotėje, uždeda ant galvos aureolę, prie pečių prisega sparnus, apgaubia žvaigždėmis nusėtu apdaru ir tik tada laiko vertomis meilės, kai vaikštinėjame maskaradiniu kostiumu, kuriuo apsirengusi nė viena iš mūsų negali tikrai būti pačia savimi, nes esame per daug išpuoštos; mums nepatinka, kad tik tada jis puola prieš mus į dulkes ir garbina, užuot paprastai mylėjęs tokias, kokios esame.

Nilsas visai sumišo; pakėlė nukritusią ant grindų jos nosinę ir svaiginosi kvepalais, nė kiek nepasirengęs tam, kad ponia Bojė taip nekantriai ir klausiamai pasižiūrės į jį kaip tik dabar, kai jis susikaupęs spoksojo į jos ranką. Vis dėlto Nilsas įstengė atsakyti, kad, jo nuomone, tai esąs didžiausias vyro meilės įrodymas. Norėdamas patsai prieš save pateisinti neapsakomą meilę tai būtybei, jis turįs ją apgaubti dievišku spindesiu.

– Kaip tik šitai labiausiai ir įžeidžia, – tarė ponia Bojė, – mes pakankamai dieviškos tokios, kokios esame.

Nilsas pritariamai šyptelėjo.

– Ne, jums nederėtų šypsotis, tai anaiptol ne juokas. Priešingai, tai labai rimtas dalykas, nes fanatiškas garbinimas iš esmės prilygsta tironijai, – norima mus jėga paversti vyro idealu. Nusikirsk kulną, patrumpink pirštą! Žodžiu, šalin viskas, kas nesiderina su tuo vaizdiniu, – jei ne prievarta, tai sistemingai ignoruojant ir nepripažįstant jokio vystymosi. O tai, ko mes neturime arba kas mums anaiptol nėra savaiminga, reikalaujama ugdyti net iki kraštutinumo, keliama į padanges, be paliovos teigiant, jog tai mums nepaprastai būdinga, ir iš to daromas kertinis akmuo, kuriuo remiasi vyriškio meilė. Aš vadinu tai smurtu prieš mūsų prigimtį. Vadinu tai dresūra. Vyro meilė dresuoja. Ir mes tam nusilenkiame; net ir tos, kurių niekas nemyli, ir tos lenkiasi kartu su mumis, – tokios mes esame pasigailėtinai silpnos.

Ji kilstelėjo ir grasinamai pažvelgė į Nilsą.

– Ak, jei būčiau graži! Svaiginamai graži, gražesnė už bet kurią kada nors gyvenusią moterį, kad mane išvydę visi pajustų negęstančią, kankinamą meilę, kad visi būtų tarsi apkerėti! Kaip tada savo grožiu priversčiau juos garbinti ne jų tradicinį, bekraujį idealą, bet mane pačią – tokią, kokia iš tikrųjų esu, kai einu

ar stoviu, kiekvieną *mano* būtybės colį, kiekvieną raukšlę, kiekvieną *mano* prigimties kibirkštį.

Ponia Bojė pakilo, ir Nilsas jau buvo besirengiąs išeiti, bet valandėlei sustojo kupinas įvairių drąsių minčių, kurių tačiau nesiryžo išreikšti žodžiais. Pagaliau įsidrąsinęs nutvėrė jos ranką ir pabučiavo, o ji padavė jam ir antrąją, – taip jaunuolis ir nebeįstengė nieko daugiau pasakyti, kaip tik palinkėti labos nakties.

Nilsas Liūnė įsimylėjo poniąBoję ir jautėsi laimingas.

Jam dingojos, grįžtant namo tomis pačiomis gatvėmis, kuriomis vakare bastėsi paniuręs, lyg ten jo būtų vaikščiota seniai, labai seniai. Be to, jo eisena ir visa laikysena pasidarė savotiškai ori, rami, užtikrinta; o kai rūpestingai užsisagstė pirštines, regis, pats labai pasikeitė; pusiau sąmoningai jis nuvokė, kad kaip tik dėl to pasikeitimo dera tvarkingai užsisegti pirštines.

Per daug užimtas savo mintimis, kad galėtų miegoti, Nilsas pasuko pylimo link.

Jam atrodė, kad galvoja visiškai ramiai, stebėjosi ta vidine ramybe, nors nė kiek ja netikėjo; jautėsi taip, lyg jo būtybės gelmėse kažkas iš lėto nuolatos judėtų, virtų, kiltų į viršų ir veržtųsi pirmyn – vis tiek kur, kad tik toliau. Nilsas sakytum kažko laukė, sakytum kažkas turėjo atsklisti iš tolumos, gal tolima muzika, kuri pamažu ataidės gausdama ir skambėdama, ūždama ir grasindama, įtrauks jį į savo sūkurį, pagaus nežinia kaip ir nusineš kažin kur, atplūs nelyginant upė, šėls tarsi bangų mūša, o paskui...

Bet dabar jis buvo ramus – tik ana daina virpėjo tolumoje; šiaip viskas atrodė ramu ir aišku.

Nilsas mylėjo ir nuolat garsiai kartojo sau, kad yra įsimylėjęs. Kaip oriai ir prasmingai skambėjo tie žodžiai! Jie reiškė, kad Nilsas jau nebebuvo vaikystės prasimanymų nelaisvėje, nebebuvo betikslio ilgesio ir miglotų svajonių žaislas, kad pagaliau išsivadavo iš tos elfų karalijos, kuri jį supo ir augo kartu su juo, kuri laikė jį apglėbusi ir šimtais rankų dengė jam akis. Jis ištrūko iš tų varžtų ir laimėjo pats save; ir nors tasai pasaulis dar tiesė į jį rankas, viliojo nebyliais žvilgsniais, masino baltais apdarais, – visa jo galia jau buvo dingusi kaip dienos nutrauktas sapnas, kaip saulės išsklaidytas rūkas. Argi jo jauna meilė nebuvo diena ir saulė, nebuvo visas pasaulis? Argi anksčiau jis nesipuikavo apsigaubęs purpurine skraiste, kuri niekieno nebuvo išausta; argi nesijautė didis tame soste, kuris iš

viso nebuvo pastatytas? O dabar Nilsas stovėjo ant aukšto kalno, žvelgdamas į plačias lygumas, į dainos ištroškusį pasaulį, kuriame dar nesilankė, kuriame niekas neįtarė jį esant ir niekas nelaukė. Kaip smagu galvoti, kad nuo tavo dūsavimų dar nesušlamėjo nė vienas lapelis, dar nesuribėjo nė menkiausia bangelė visoje toje begalybėje; kad visa tai priklauso tau ir kad tu privalai tai iškovoti. Ir Nilsas jautėsi pajėgsiąs tai padaryti, jautėsi stiprus ir tikras dėl savo pergalės, kaip gali jaustis tik tas, kas nešioja krūtinėje visas neišdainuotas savo dainas.

Šiltas pavasario oras buvo kvapnus, nors ir ne toks prisotintas aromatų, koks esti vasaros naktį. Aštrus jaunų tuopų balzamas, gaivus vėlyvų našlaičių, saldžių ievų it migdolų dvelkimas – maišėsi ir jungėsi, sklido tolygiais gūsiais, paskui staiga nyko arba iš lėto tirpo nakties ore. Ir tarsi nuo tų besikaitaliojančių kvapų Nilsą pagavo smagi nuotaika. Kaip pojūčius glostė banguojančios aromatų srovės, taip ir jo apsalusi širdis troško tyliai plasnoti nuotaikos sparnais, bet veltui – nebuvo paukščio, kuris galėtų ją nešti; tik vėjo genami pūkai ir plunksnos it snaigės krito žemyn dingdami iš akių.

Nilsas mėgino įsivaizduoti ją gulinčią ant sofos ir šnekučiuojančią su juo, bet nepavyko; užtat matė ją kažkurioje alėjoje sėdinčią su skrybėle ir skaitančią, pirštinėta jos ranka sklaidė vieną po kito didelius, baltus knygos lapus; matė ją vakare išėjusią iš teatro: ji įlipo į karietą, linktelėjo jam pro langą ir nuvažiavo, o jis sustojęs žvelgė įkandin neatitraukdamas akių; priešais slinko abejingi veidai, kalbino jį, gatve ėjo daugel metų nematyti žmonės, atsigręžę žiūrėjo į jį, o karieta vis riedėjo ir riedėjo tolyn; jis neįstengė nusikratyti tuo vaizdu ir negalėjo galvoti apie nieką kita. Ir pagaliau, kai jau ėmė degte degti iš nekantrumo, prieš akis iškilo anas pasiilgtas paveikslas: gelsva šviesa, akys, lūpos, smakrą parėmusi ranka – ir taip ryškiai, tartum ji pati būtų išnirusi prieš jį iš tamsos.

Kokia ji vis dėlto buvo graži, kokia švelni ir skaisti! Nilsas mylėjo ją ir parblokštas to svaiginamo grožio, aistringo geismo pagautas, nusižeminęs klūpojo prie jos kojų. Nuženki pas mane iš savo sosto aukštybių! Tapk mano verge, pati užsidėk sau ant kaklo grandinę, bet ne žaidimui; aš tampysiu tą grandinę, kad visi tavo sąnariai būtų klusnūs, o tavo žvilgsnis – vergiškas! Ak, kad aš galėčiau tave palenkti meilės eliksyru; o ne, nereikia jokio eliksyro, nes tai būtų prievarta, ir tu prieš savo valią turėtum tai prievartai paklusti, o juk aš noriu

būti tavo valdovu ir pats gauti tavo valią, kuri palūžusi guli nuolankiai ištiestose tavo rankose! Tu privalai tapti mano karaliene, o aš tavo vergu, bet mano vergiška koja turi stovėti ant išdidaus tavo karališkojo sprando; tai, ko aš geidžiu, ne beprotybė, nes būti išdidžiai bei tvirtai ir nusilenkti – tai ne moters meilė; jos meilė – aš tai žinau – būti silpnai, o vis dėlto viešpatauti.

Nilsas jautė, jog negalės laimėti to, kas sudaro šios moters brandaus, žydinčio, aistringo, švelnaus grožio esmę, kad ji niekados neapglėbs jo akinančiomis Junonos rankomis, kad jos geidulingas kaklas nesileis bučiuojamas meilės ekstazėje. Nilsas gerai žinojo, kad jis gali užkariauti slypinčią joje jauną mergaitę ar gal net jau užkariavo; buvo tikras, kad ji, ta putli gražuolė, pajuto, kaip paslaptingai sujudėjo it gyvame karste jau miręs jaunas jos grožis, kad apkabintų jį lieknomis skaisčios mergaitės rankomis, bučiuotų baikščiomis skaistuolės lūpomis. Bet jo meilė buvo ne tokia. Nilsas mylėjo tik tai, kas nepasiekiama, mylėjo kaip tik tą baltą žavų kaklą, it auksas žvilgantį po tamsių plaukų sruogomis. Jis raudojo ilgėdamasis meilės ir grąžė rankas geismo kamuojamas; apsikabinęs medį jaunuolis priglaudė skruostą prie kietos žievės ir pravirko.

VIII

Nilsas Liūnė pasižymėjo tam tikru santūriu apdairumu, kylančiu iš instinktyvaus nenoro rizikuoti, o toji ryžto stoka savo ruožtu buvo susijusi su neaiškiu kažkokio asmeninio trūkumo pajautimu. Tą pernelyg didelį atsargumą jis nuolat stengėsi pergalėti, kartais pasipiktinęs jį plūsdavo, o kartais aukštindavo iki dorybės, siedamas su pačia prigimtimi, ar net dar daugiau – tardavo tą santūrumą lemiant tai, kuo jis buvo ir ką gebėjo. Vis dėlto, kad ir kaip Nilsas žiūrėjo į šį reikalą, jis nekentė to savo būdo bruožo ir tos tariamos jo ydos; kad ir kaip mokėjo ją pridengti nuo svetimų akių, nuo savęs nuslėpti negalėdavo – tasai jausmas visada pasireikšdavo ir žemindavo jį, kai tik jis likdavo pats su savimi. Kaip tokiomis valandėlėmis Nilsas pavydėdavo savimi pasitikintiems lengvapėdžiams, kurie taip nesunkiai randa tinkamus žodžius, įtaigius ir veiksmingus žodžius, tarytum lipte lipančius minčiai ant kulnų. Tokie žmonės jam atrodydavo nelyginant kentaurai – žmogus ir žirgas iš vieno luito nulieti, mintis ir šuolis sudaro

vienumą; o Nilsas buvo padalytas į žirgą ir raitelį, mintis – viena, o šuolis – kas kita.

Kai Nilsas galvodavo, kad pagaliau reikės išpažinti poniai Bojei savo meilę, – o apie tai turėjo nuolatos galvoti – jam aiškiai iškildavo prieš akis ta situacija, visa jo elgsena, kiekvienas judesys; jis matė save iš visų pusių, jautėsi netikras, nes tokiomis akimirkomis jį visada apimdavo baimė, ir kai reikėdavo veikti, jis stovėdavo pasirengęs sutikti atsakymą keliaklupsčias kaip smūgį, o ne kaip lengvą sviedinį, kurį galima atmušti kiekvieną kartą, kai atskrieja.

Nilsas ruošėsi pasikalbėti, ketino rašyti, bet pareikšti tiesiai nesiryžo. Apie tai buvo kalbama tik užuominomis arba tik tada, kai jį pagaudavo karštos meilės ir svajingų troškimų sužadinta pusiau apsimestinė lyriška aistra. Vis dėlto pamažu tarp jų užsimezgė artimi, saviti santykiai, kilę iš nužemintos jaunuolio meilės, įsisvajojusio fantasto aistros ir moters užgaido tapti nepasiekiamu romantiškų troškimų objektu. Ir tie jų santykiai rėmėsi mitu, kuris atsirado nežinia kaip ir kada, subtiliu mitu apie gražią moterį, jaunystėje mylėjusią vieną kilniadvasį vyrą, kuris pasitraukė, o vėliau mirė tolimoje šalyje visų apleistas ir užmirštas. Gražuolė ilgus metus gedėjusi, bet niekas nenumanė jos sielvarto, tik vienatvei buvo lemta stebėti jos kančias. Paskui radosi jaunuolis, kuris aną didįjį velionį vadino savo mokytoju ir persiėmęs ta pačia dvasia šlovino jo darbus. Jaunuolis pamilo gedinčią moterį. Gražuolė pasijuto taip, tarsi mirusios laimingos dienos būtų prisikėlusios iš kapo ir vėl grįžusios – viskas nuostabiai susipynė, praeitis ir dabartis susiliejo į sidabriniu šydu apgaubtą svajingą prieblandą, kurioje gražuolė mylėjo jaunuolį pusiau kaip jį patį, pusiau kaip ano šešėlį, atiduodama jam pusę savo sielos. Tačiau jaunuolis turėjo žengti iš lėto, kad neišnyktų sapnas, turėjo žaboti žemiškus geidulius, kad neišsklaidytų švelnios prieblandos ir vėl nepažadintų sielvarto.

Ilgainiui jų santykiai šio mito priedangoje darėsi vis pastovesni. Būdami vieni jiedu tujindavosi, vadindavo viens kitą vardu – Nilsu ir Tema, patvarkė taip, kad seserėčia būtų kartu su jais kuo rečiau. Nors Nilsas sykiais ir mėgindavo pralaužti nustatytus barjerus, bet ponia Bojė buvo pernelyg pranaši, kad nesugebėtų lengvai ir apdairiai užgniaužti jo mėginimus sukilti; todėl netrukus vėl aprimęs jis grįždavo į tą realių vaizdų kupiną meilės fantaziją. Bet jų santykiai nepasidarė nei platoniškai banalūs, nei tuo labiau netapo monotonišku ramios kasdienybės

įpročiu. Ramybės čia iš viso buvo kuo mažiausia. Nilso Liūnės viltys niekados neužgesdavo, o jeigu jos, vos pradėjusios reikštis, būdavo švelniai išsklaidomos, tai nuo to tik slapta dar karščiau įsiliepsnodavo. O kaip tas viltis gaivino nenuilstamas ponios Bojės koketavimas, žavus jos naivumas ir drąsa atvirai kalbėti apie opiausius dalykus! Vis dėlto tasai žaidimas toli gražu nebuvo vien ponios Bojės rankose, nes kartais pasitaiko, kad dykinėjantis kraujas įsigeidžia pusiau pažabotą aistrą patenkinti, paskandinti meilės sūkuriuose ir pasimėgauti nuostabia laime. Tokias svajones ne taip jau lengva nuslopinti, ir atėjęs Nilsas paprastai rasdavo ponią Boję nuodėmingai sumišusią, nerimastaujančią, graužiamą kaltės ir žaviai susigėdusią – visa tai sudarė itin palankią atmosferą meilei.

Tam tikro lankstumo jų santykiams teikė dar viena aplinkybė: Nilso Liūnės meilė buvo tokia vyriška, jog jis riteriškai atsisakydavo bet kokių iliuzijų, nederančių su tikrove, ir net tais atvejais, kai visa priklausydavo nuo jo valios, gerbdavo ponią Boję, lyg ji būtų šalia.

Taigi tuos santykius tvirtai palaikė abi pusės ir jiems negrėsė joks pavojus iširti. Jie buvo tarsi tyčia pritaikyti svajingai, bet gyventi trokštančiai Nilso Liūnės prigimčiai, ir jei tai buvo tik žaidimas, tai, šiaip ar taip, – realus žaidimas, pakankamas jo aistrai pagrįsti ir tiems santykiams toliau vystytis.

O to jam kaip tik ir reikėjo.

Juk Nilsas Liūnė turėjo tapti poetu, o gyvenimo aplinkybės nestokojo nieko, kas galėtų nukreipti jo polinkius tuo keliu ir pritaikyti jo gabumus tokiam pašaukimui. Tačiau kad taptų poetu, jis iki šiol teturėjo ne ką daugiau už savo svajones; o juk vaizduotė visai neišradinga, nes tariamai begalinėse amžinai besikeičiančiose svajų karalijose iš tikrųjų tėra tiktai tam tikri trumpi vieškeliai, kuriais visi važinėja ir iš kurių niekad neiškrypsta. Žmonės gali būti labai skirtingi, bet jų svajonės ne, – vienas kitas dalykas, kurių trokštama, anksčiau ar vėliau, visai ar iš dalies visados pasiekiami; taigi nėra žmogaus, kuris svajonėse pasijustų tuščiomis rankomis. Dėl to svajodamas niekas neatranda savęs, niekas nesuvokia savo ypatumų, nes svajonės nežino, kaip norima laimėti išsvajotą lobį, kaip žiūrima į jo netekimą, kaip juo pasisotinama, kuriuo keliu pasukama, jo pasigedus.

Taigi ir Nilsas Liūnė rašė eilėraščius tik šiaip sau, vadovaudamasis estetiniu jausmu, kuriam pavasaris visados pumpuruoja, jūra didelė, meilė erotiška, o mirtis

liūdna. Toliau jis su savo poezija nenužengė, o tik kalte kalė eiles. Bet nūnai viskas ėmė virsti kitaip. Dabar, kai jis karštai siekė moters meilės ir troško, kad ji pamiltų jį, Nilsą Liūnę iš Lenborgoro, dvidešimt trejų metų amžiaus, šiek tiek pakumpusį, gražiomis rankomis ir mažomis ausimis, nedrąsų ir norintį, kad jinai mylėtų jį, o ne aną, svajose idealizuotą, išdidžios eisenos, savimi pasitikinčio žmogaus manieromis ir truputį vyresnį, – dabar jis gyvai susidomėjo tuo Nilsu, į kurį iki šiol žiūrėjo iš aukšto kaip į žemesnį savo draugą. Jis per daug skubėjo puoštis tuo, ko jam trūko, todėl neužteko laiko pasižiūrėti į tai, ką turi; taigi dabar, prisimindamas savo vaikystę, vaikystės įspūdžius ir nepamirštamas gyvenimo akimirkas, jis ėmėsi aistringai tarsi atradėjas iš viso to rinkti pats save ir su džiugia nuostaba pamatė, kad visos dalys atitinka viena kitą, sudarydamos visiškai kitokią asmenybę negu toji, kurios jis vaikėsi svajonėse. Ta asmenybė savo tikrumu, tvirtumu ir kūrybingumu visai nepanėšėjo į aną. Tai jau nebebuvo negyvas stuobrys, idealo nuotrupa, – nūnai ta asmenybė atspindėjo nuostabius, nepakartojamus gyvenimo niuansus, kurie be paliovos keičiasi ir vis dėlto susilieja į vieną visumą. O Viešpatie! Kokių jėgų beturįs, ir jas galima panaudoti tokias, kaip yra, – juk jis Aladinas! Nebebuvo pasaulyje nieko, ko Nilsas negalėtų siekti net iš debesų ir kad tai nekristų jam iš dangaus!

Ir Nilsui atėjo laimingi laikai. Tie laimingi laikai, kada neišsenkama vystymosi energija džiaugsmingai neša mus pro negyvus prigimties krantus, kada viskas mūsų auga ir taip sutvirtėja, kad savo jėgų perteklium prireikus tarytum ir kalnus nuverstume, kada drąsiai imamės statyti dangų remiantį Babelio bokštą; bet iš jo belieka menka koloso nuolauža, ant kurios paskui visą likusį savo gyvenimą statome pasigailėtinus bokštelius ir juokingus balkonėlius.

Dabar viskas pasikeitė – prigimtis, gabumai ir darbas tarnavo vienam tikslui tartum mašinos krumpliaračiai; negalėjai stabtelėti ir pasidžiaugti savo kūriniu, nes tai, kas atlikta, tuoj pat buvo atmetama. Nilsas augo bedirbdamas ir peraugo savo darbą, kuris tebuvo tik laiptai į tolydžio tolstantį tikslą; pakopa po pakopos likdavo užpakalyje nueiti keliai, tuojau pat pamirštami, dar nenutilus jo žingsnių aidui.

Tačiau tuo metu, kai naujos jėgos ir naujos idėjos vis labiau jį brandino atverdamos vis platesnius horizontus, Nilsas ėmė jaustis vis labiau vienišas; jo bičiuliai ir vienminčiai vienas po kito pasitraukė, ir jis liovėsi jais domėtis, nes

diena iš dienos jam vis sunkiau sekėsi įžvelgti žymesnį skirtumą tarp tų opozicijos vyrų ir daugumos, prieš kurią jie pasisakydavo. Visa tai Nilsui pasirodė be galo nuobodu ir abuoja. Ir ką gi jie rašė skelbdami savo kovos šūkius? Pesimistinius eilėraščius apie tai, jog šunes esą ištikimesni už žmones, o katorginінkai dažnai garbingesni už tuos, kurie laisvi vaikštinėja; skambias odes apie žalio miško ir rudų viržynų pranašumą, lyginant su dulkėtais miestais; pasakojimus apie kaimiečių dorybes ir turtuolių nuodėmes, apie gamtos pilnakraujiškumą ir civilizacijos anemiją; komedijas apie nesupratingą senimą ir didesnes jaunuomenės teises. Ir kokie kuklūs jie buvo visa tai rašydami! O vis dėlto būtų dar geriau, jeigu jie kalbėtų tarp keturių aklinų sienų.

O ne, jei Nilsas kada nors to imsis, jam turi išeiti trombonų muzika...

Su senaisiais draugais jam irgi ėjosi jau nebe taip kaip anksčiau. Ypač su Fritjofu. Šis buvo neblogos prigimties – turėjo gerą galvą sistemoms ir plačius pečius dogmoms; jis buvo prisiskaitęs Heibergo raštų[22] ir visa tai laikė Evangelija, anaiptol nenumanydamas, kad sistematikai yra gudrūs žmonės, kurie sistemas kuria savo raštų pagrindu, užuot savo raštuose rėmęsi sistemomis. Taip jau esti, kad jauni žmonės, sistemos pavergti, lengvai tampa dideliais dogmatikais kaip tik dėl to, kad jaunimas dažniausiai jaučia pagirtiną meilę gatavoms formulėms, apibrėžtiems ir absoliutiems dalykams. Būtų nedovanotina šitaip įsigytą absoliučią teisybę, vienintelę tikrą teisybę pasilaikyti vien sau ir leisti mažiau laimingiems žmonėms žengti kreivais keliais, užuot ėmus jiems vadovauti ir mokyti, su meile, bet negailestingai raunant laukines jų atžalas, ir draugiškai prirėmus juos prie sienos parodyti, kuriuo keliu turi eiti jų ugdymas, kad jie pagaliau bent kartą, nors ir pavėluotai, pagal visas meno taisykles išrikiuoti, galėtų mums atsidėkoti už visą įdėtą vargą ir triūsą.

Tiesa, Nilsas sakydavo, kad jis nieko taip nevertinąs kaip kritiką; vis dėlto žavesį jis vertino labiau ir niekaip negalėjo apsiprasti, kad jį kritikuoja Fritjofas, į kurį Nilsas paprastai žiūrėjo kaip į savo pavaldinį ir kuris visada žavėdamasis vilkėdavo jo nuomonių ir įsitikinimų livrėją. Bet štai Fritjofas pasirodė savo paties pasirinkta maskaradine kritiko mantija ir panoro vaidinti jam lygų! Žinoma, to negalima buvo leisti, ir Nilsas mėgino iš pradžių geruoju įtikinti Fritjofą, kaip jis pats apsijuokia; bet kai tatai nepavyko, Nilsas griebėsi begėdiškų paradoksų, dėl kurių ginčytis tyčiodamasis atsisakydavo; drėbęs juos su visu jų barokiniu grasumu, pašaipiai nutildavo.

Taip jiedu ir išsiskyrė.

Su Eriku ėjosi geriau. Jų bičiuliški santykiai vaikystėje visada pasižymėjo tam tikru santūrumu, savotišku dvasiniu drovumu, ir dėl to jiedu išvengė pernelyg artimos pažinties, kuri esti tokia pavojinga draugystei. Sielos gilumoje jiedu viens kitu žavėdavosi, smagiai ir nuoširdžiai šnekučiuodavosi svetainėje, bet niekados nebuvo nuklydę į viens kito sielos miegamuosius, vonias ir kitus nuošalius užkampius.

Ir dabar buvo panašiai; santūrumas gal net dar labiau padidėjo, bent Nilso, bet draugystė dėl to anaiptol nesusilpnėjo, o kertinis jos akmuo kaip ir anuomet buvo Nilso Liūnės žavėjimasis Eriko drąsa ir žvalumu, jo ryžtu visko griebtis ir visur dalyvauti. Tačiau Nilsas negalėjo nuo savęs nuslėpti, kad toji draugystė pernelyg vienpusiška, ne todėl, kad Erikui stigtų tikro draugiškumo jausmo arba kad jis nepasitikėtų Nilsu. Priešingai, niekas negalėjo Nilso vertinti labiau negu Erikas; jis taip tikėjo Nilso pranašumu ir gabumais, jog apie kokią nors kritiką negalėjo būti nė kalbos; tačiau, nepaisant tokio pripažinimo, Erikas laikėsi nuomonės, kad visa, ką Nilsas veikė ir kuo buvo užimtos jo mintys, yra neįžvelgiamai toli nuo tų horizontų, kuriuos jis savo akimis galėtų pasiekti. Erikas buvo tikras, kad Nilsas įveiks pasirinktą kelią, bet kartu neabejojo, kad jam pačiam tame kelyje nebūtų ko veikti, todėl jis ten nė kojos nekėlė.

Kaip tik šitai Nilsui ir buvo skaudu; nors Eriko idealai neatitiko jo idealų, nors Nilsas ir nejautė prielankumo meniniams Eriko ieškojimams, tam, kas romantiška arba veikiau sentimentalu, vis dėlto jis galėjo puoselėti nuoširdesnę ir didesnę simpatiją Erikui, jos skatinamas, palankiai stebėti draugo tobulėjimą, džiaugtis jo pasisekimais ir žadinti jo viltis, kai tas sustodavo vietoje.

Tuo atžvilgiu jų draugystė buvo vienpusiška; todėl nenuostabu, kad dabar, kai Nilsui atsivėrė tiek daug nauja ir jis taip norėjo visu tuo pasidalyti ir jaustis nuoširdžiai suprastas, paaiškėjo, jog tokios draugystės jam neužtenka; dėl to liūdėdamas, jis ėmė šiek tiek atidžiau stebėti savo draugą, apie kurį iki šiol spręsdavo taip atsargiai. Ir Nilsą apėmė sielvartingas vienišumo jausmas; jam atrodė, kad jį apleido visa, ką buvo pasiėmęs iš namų, paliko keliauti vienui vieną ir pamirštą. Durys į praeitį buvo užsklęstos, ir nūnai jis stovėjo kelyje vienišas, tuščiomis rankomis; turėjo pats išsikovoti visa tai, ko troško ir ko ilgėjosi, – naujų draugų ir naujų džiaugsmų, naują meilę ir naujų prisiminimų.

Ištisus metus ponia Bojė buvo vienintelė tikroji Nilso Liūnės gyvenimo draugė. Ir štai kartą atėjo motinos laiškas, kuriame ji rašė, kad jo tėvas pavojingai susirgęs ir Nilsas turįs grįžti į Lenborgorą.

Kai jis parvažiavo, tėvas jau buvo miręs.

Sunkiai, beveik kaip nusižengimas, slėgė Nilsui širdį, kad paskutiniaisiais metais taip mažai ilgėjosi namų; gana dažnai lankydavosi ten mintimis, bet tiktai kaip svečias, su kitos aplinkos dulkėmis ant drabužių ir kitų vietų prisiminimais širdyje; jam buvo svetimas tasai neapsakomas gimtinės ilgesys, jis nesiilgėjo jos kaip šviečiančios gyvenimo šventovės, netroško išbučiuoti gimtinės žemės, pailsėti gimtojoje pastogėje. Dabar jis apgailestavo dėl savo neištikimybės tėviškei ir skausmingai sielvartaudamas jautė mirtiną kaltę dėl to, kas įvyko, tartum toji jo neištikimybė būtų užtraukusi mirtį; nustebęs klausė save, kaip galėjo ramiai gyventi toli nuo gimtųjų namų, kurie nūnai jį traukė ypatinga jėga; su begaliniu nepasotinamu ilgesiu skubėjo jis dabar namo kiekviena savo esybės dalelyte, sakytum bijodamas negalėsiąs tapti tėviškei toks artimas ir savas, kaip norėjo; smarkiai nerimavo, kad aibės prisiminimų, kurie šaukė jį iš kiekvieno kampo, iš kiekvieno krūmo garsais ir šviesomis, tūkstančiais kvapų, netgi tyla – kad tų prisiminimų balsas pernelyg tolimas ir nebegalėjai jo pagauti taip gerai ir aiškiai, kaip jam reikėjo, kad tas balsas – tiktai krintančių lapų šnaresys, nuo kranto tolstančių bangų ošimas, kažką kuždantis jo sielai...

Laimingas tas, kas gedėdamas mylimo žmogaus turi verkti tik dėl tos tuštumos ir vienatvės, apraudoti vien tai, ko yra netekęs; daug skaudesnės ir gailesnės esti ašaros, turinčios atpirkti praslinkusių dienų regėtą meilės stoką mirusiajam, kai jau nebegalima atitaisyti padarytų jam skriaudų. Tada vėl viskas prisimenama – ne tik šiurkštūs žodžiai, rūpestingai parinkti kandūs atsakymai, beatodairiški priekaištai ir beprasmiškas įtūžis, bet taip pat ir smerkiančios, žodžiais neišreikštos mintys, skuboti, staiga į galvą dingtelėję sprendimai, nebylus gūžčiojimas pečiais ir slepiamos šypsenos, kupinos pašaipos ir nekantrumo – visa tai grįžta kaip užnuodytos strėlės, kurios giliai sminga į tavo krūtinę buku galu, nes smaigalys juk užlūžo anoje jau nebeplakančioje širdyje. Ji nebeplaka; tu nieko nebegali atitaisyti, ničnieko. Dabar tau nebestinga meilės širdyje, bet jau per vėlu; tad eik su savo perpildyta širdimi prie šalto kapo! Ar gali prie velionio prisiartinti? Sodink gėles ir pink vainikus – bet ar tuo pasidarysi jam artimesnis?

Lenborgore irgi pinta vainikai, su kartėliu prisimenant tas valandas, kai meilę nustelbdavo atžarūs balsai; ir rūsčiose užberto kapo linijose buvo galima įžvelgti pakankamai atgailos.

Tai buvo niūrus, sunkus metas, bet jis atnešė ir pragiedrulį suartindamas motiną su sūnumi labiau nei prieš daugelį metų. Nors abu ir jautė didelę meilę vienas kitam, vis dėlto vienas kito tarytum privengė; jų santykiai dvelkė tam tikru santūrumu dar iš tų laikų, kai Nilsas pasidarė per didelis sėdėti ant motinos kelių; *jis* ėmė bijoti ūmaus ir ekscentriško jos būdo, o *jai* buvo svetima jo nedrąsa ir neryžtingumas. Tačiau dabar gyvenimas, kuris čia duoda, čia atima, nuteikia linksmai arba prislegia, suartino jų širdis taip, kad netrukus jos turėjo visiškai viena kitai atsiduoti.

Vos dviem mėnesiams praėjus po laidotuvių, ponia Liūnė sunkiai susirgo, ir jos gyvybei ilgą laiką grėsė pavojus. Tų savaičių rūpesčiai nustūmė aną ankstesnįjį sielvartą, o kai ligonė ėmė taisytis, ir ji, ir Nilsas pasijuto taip, tarsi metai juos skirtų nuo naujai supilto kapo. Ypač poniai Liūnei atrodė, jog tai įvyko labai seniai, nes sirgdama buvo įsitikinusi, kad turės mirti; to ji bijojo, ir net dabar, pasitaisiusi, kai gydytojas nustatė pavojų praėjus, vis dar negalėjo nusikratyti niūrių minčių.

Tiesą sakant, tai buvo liūdnas sveikimas, – jėgos grįžo labai pamažu, tarsi nenorom; ligonė nejautė švelnaus, sveikstančiam būdingo nuovargio, o tik nerimastingą išsekimą, slogią negalią, nuolatinį maudulį ir jėgų stoką.

Bet pamažu ir čia reikalai pasikeitė; ligonės sveikata ėmė sparčiai gerėti, jėgos grįžo, bet mintis, kad netrukus teks skirtis su gyvenimu, vis neapleido ir užgulusi kaip šešėlis gaubė ją neramiu skausmingu liūdesiu.

Vieną pavakarę ponia Liūnė sėdėjo viena verandoje, įsižiūrėjusi pro praviras duris į sodą.

Medžiai užstojo auksinį saulėlydį ir vakaro žarą; tik vienoje vietoje tarp medžių kamienų švietė it gaisro pašvaistė raudona dėmė ir iš ten tryško auksiniai spinduliai, žerdami tamsioje lapijoje žalius ir bronzinius atspindžius.

Aukštai, virš neramių medžių viršūnių, blausiai raudonu dangumi plaukė tamsūs debesys, mėtydami pakeliui mažas padrikas skiautes ir smulkius, siaurus dryžius, kuriuos saulė paskui užliedavo vyno raudoniu.

Ponia Liūnė sėdėjo ir klausėsi vėjo ošimo, lengvais galvos judesiais pasitikdama nelygius jo gūsius, įsiklausydama, kaip jie atūžia, prašvilpia pro šalį ir nutyla. Bet jos akys žvelgė tolyn, daug toliau negu tie debesys, į kuriuos žiūrėjo. Ji sėdėjo ten išblyškusi, su skausminga nerimo išraiška apie išbalusias lūpas, apsirengusi juodais našlės apdarais; kupinos nerimo buvo ir jos rankos, sklaidančios ant kelių storą, mažo formato knygą. Tai buvo Ruso „Eloiza". Šalia gulėjo dar kitos knygos: Šileris, Stafeltas, Evaldas[23], Novalis, ir didesni tomai graviūrų, vaizduojančių senas bažnyčias, griuvėsius ir kalnų ežerus.

Ir štai viduje prasivėrė durys, iš kambarių pasigirdo žingsniai – grįžo Nilsas, ilgai vaikštinėjęs išilgai fiordo. Gaivus oras nuspalvino jam skruostus, o vėjas tarsi dar tebekedeno plaukus.

Danguje jau buvo įsigalėjusios melsvai pilkos spalvos, ir paskiri sunkūs lietaus lašai barbeno į langus.

Nilsas pasakojo, kokios aukštos bangos, kiek dumblių jos išplovė į krantą, ką matė ir su kuo susitiko; bekalbėdamas rinko knygas, rakino duris į sodą, užkabinėjo langus. Paskui atsisėdo ant kėdutės prie motinos kojų, paėmė jos ranką ir skruostu prigludo jai prie kelių.

Lauke jau visai sutemo, ir smarkiai prapliupęs lietus čiurkšlėmis kliokė per langus.

– Ar dar prisimeni, – tarė Nilsas, ilgokai patylėjęs, – ar dar prisimeni, kaip dažnai mudu taip sėdėdavome prieblandoje, iškeliavę į nuotykių pasaulį, kai tuo metu tėvas kalbėdavosi kontoroje su valdytoju Jensu, o kambarinė Duisen valgomajame tarškindavo indais, ruošdama arbatą? O paskui, atnešus lempą, mudu grįždavome iš nuostabaus pasakų pasaulio į jaukią tikrovę; aš dar puikiai prisimenu, kaip tada vis manydavau, jog dėl to pasaka nenutrūksta, bet tęsiasi toliau, ten anapus, Ringkebingo kalvų link.

Nilsas nematė skausmingo motinos šypsnio, tik jautė, kaip jos ranka švelniai paglostė jo plaukus.

– Ar atsimeni, – tarė ji kiek patylėjusi, – kaip dažnai žadėdavai, kad užaugęs išplauksi toli dideliu burlaiviu ir parveši man viso pasaulio gėrybių?

– Kurgi neatsiminsi! Hiacintų ketinau tau parvežti, nes tu taip mėgai hiacintus, ir tokią pat palmę kaip mūsiškė, kuri paskui nunyko, ir aukso bei marmuro kolonų. Tavo pasakose visada būdavo tiek daug kolonų. Prisimeni?

– Aš laukiau to laivo, – bet ne, mano vaikeli, tu manęs nesupranti, – tai ne man turėjo jis būti; tai buvo tavo laimės laivas... aš vyliausi, kad tavo gyvenimas bus didelis ir turtingas, kad žengsi spinduliuojančiais keliais, išgarsėsi... kad visa, – ne, ne tai; tik tiek, kad drauge su kitais kovotum dėl to didžiausio tikslo. Nežinau, kaip čia išėjo, bet aš buvau tokia nuvargusi nuo tos kasdienės laimės ir nuo kasdienių tikslų. Ar supranti mane?

– Norėjai, kad būčiau laimės kūdikis, mieloji motinėle, toks, kuris nevelka jungo drauge su kitais, o turi savąjį dangų palaimai ir tokią pat tik jam vienam skirtą vietą kentėti. Ar ne taip? Tame laive turėjo būti gėlių, daug gėlių, kad jomis galima būtų nubarstyti visą šį skurdų pasaulį; bet laivo teko ilgai laukti, ir taip liko Nilsas su savo motina bedaliai vargetos, ar ne tiesa?

– Aš tave įskaudinau, sūnau? Juk tai tebuvo vien svajonės, nebegalvok apie tai.

Nilsas ilgai tylėjo; gėdijosi to, ką norėjo pasakyti.

– Motut, – prabilo jis, – mes nesame tokie vargšai, kaip manai. Kada nors laivas *vis dėlto* atplauks... Kad tik tu galėtum tuo patikėti, kad patikėtum manimi... Motule, aš poetas – iš tikrųjų – visa savo siela. Nemanyk, kad tai vaikiški svaičiojimai arba tuščios svajonės. Kad tu galėtum pajusti, su kokiu dėkingumu aš didžiuojuos tuo, kas manyje geriausia, su kokiu nuolankiu džiaugsmu aš tai sakau negalvodamas apie asmeniškumą, išdidumą, – tada tikrai įtikėtum taip, kaip aš iš visos širdies trokštu matyti tave įtikėjusią. Brangioji mano! Aš *stosiu* į bendrą kovą už tai, kas svarbiausia, ir prižadu tau niekados nepasitraukti, visuomet likti ištikimas sau pačiam ir tam, ką turiu; geriausia tebūnie man tik pakankamai gera, ir ne daugiau, – be jokių kompromisų, motule; jeigu tik pastebėsiu, jog tai, ką sukūriau, nėra pakankamai tvirta, arba nugirsiu, kad esama plyšių ir eižėnų, tegu visa tai eina atgal į lydomąją krosnį, – visada stengsiuos duoti geriausia, ką galiu! Ar supranti, kad man reikia tai pažadėti? Iš dėkingumo už visa, ką turiu, ir tu privalai tą pažadą priimti; nusižengčiau ir tau, ir tam, kas aukščiausia, jeigu kada nors pasirodyčiau neištikimas, nes esu tau dėkingas už aukštus savo sielos polėkius. Argi ne tavo troškimai ir svajonės skatino mano sugebėjimus, argi ne tavo pomėgiai, ne tavo nenumaldomas grožio troškimas nukreipė mane į tai, kas turi tapti mano gyvenimo tikslu?

Ponia Liūnė tyliai verkė. Jautė, kaip iš laimės blykšta jos skruostai.

Švelniai uždėjo abi rankas sūnui ant galvos, o jis su meile prisitraukė jas prie lūpų ir pabučiavo.

– Tu suteikei man tiek laimės, Nilsai... Vadinas, mano gyvenimas nebuvo vien tik ilga, bergždžia aimana; jis iškėlė tave, kaip aš karštai vyliausi ir svajojau, o Dieve, kaip dažnai aš svajojau! Ir vis dėlto kiek sielvarto slypi šiame džiaugsme, Nilsai, nes jeigu mano didžiausias troškimas, ilgų ilgų metų troškimas turi išsipildyti kaip tik dabar... vadinasi, jau nebeilgai man teks gyventi.

– Nekalbėk taip, nekalbėk! Viskas bus gerai; juk tu diena iš dienos stiprėji, mieloji motule, argi ne tiesa?

– Aš taip nenorėčiau mirti, – sudejavo ji. – Ar žinai, apie ką galvojau tomis ilgomis nemigo naktimis, kai mirtis atrodė taip pasibaisėtinai arti?.. Ar žinai, kas man buvo sunkiausia? Kad plačiame pasaulyje esama tiek daug didingo, tiek daug grožio, o man tenka mirti, viso to neišvydus. Aš galvojau apie tūkstančių tūkstančius sielų, kurioms tatai teikė džiaugsmo ir skatino augti; o aš viso to nepatyriau, ir jei mano siela veržėsi tenai savo varganais sparnais, tai ji nepasiėmė iš savo puikiosios gimtinės jokio auksinio atšvaito, kuris spinduliuotų prisiminimuose, – ji tūnojo užkrosnyje, slapčiomis klausydamasi pasakų apie stebuklingąjį pasaulį. Niekas, Nilsai, negali suprasti, kaip neapsakomai skaudu sergant gulėti slogioje prieblandoje ir karščio sujaudintoje vaizduotėje stengtis atkurti žavių neregėtų apylinkių grožį; prisimenu sniegu nuklotas Alpių viršūnes virš tamsios ežerų mėlynės, skaisčiai tarp vynuogynų mirgančias upes ir toli nusitęsusias aukštų kalnų grandines, kur miškuose dunkso griuvėsiai, didžiules sales ir marmurinius dievus, – ir viso to niekados nepasiekti, laikyti tai amžinai žuvus, kad paskui dar kartą pradėtum viską iš pradžių, nes kaip sunku atsisveikinti su tomis vizijomis, visiškai jose nedalyvavus... O Dieve, Nilsai, kaip skaudu visa siela to ilgėtis, kai jauti, kad kaskart vis labiau ir labiau artėji prie kito pasaulio slenksčio, – stovėti ant to slenksčio ir ilgesingai žvelgti atgal, kai nesulaikomai esi stumiamas pro duris, kur tavęs anaiptol netraukia!.. Nilsai, prisimink mane, vaikeli, kai tu kurią dieną atsidursi tarp tų grožybių, kurių aš niekados, niekados nematysiu.

Ji pravirko.

Nilsas mėgino ją guosti; jis drąsiai kūrė planus, kaip jiedu abu keliaus, kai tik ji visai pasveiks; sakėsi važiuosiąs į miestą pasitarti dėl tos kelionės su gydytoju ir buvo tikras, kad tasai jam pritars, kad iš tiesų negali būti nieko geresnio; taip

jau padaręs ne vienas ir pasveikęs vien dėl aplinkos pasikeitimo, – juk vietos pakeitimas tiek daug reiškia. Jis ėmė smulkiai dėstyti kelionės maršrutą, kalbėjo apie tai, kaip gerai viską sutvarkysiąs, kad iš pradžių jie apsiribosią tik trumpomis išvykomis, kokį puikų kelionės dienoraštį rašysią, pasižymėdami net visiškai nereikšmingus dalykus; kaip įdomu būsią puikiose vietovėse skanauti prašmatniausius valgius ir kaip baisiai pirmomis dienomis nusikalsią jiedu svetimų kalbų gramatikoms.

Tiek tą vakarą, tiek vėliau Nilsas nesiliovė kalbėti apie kelionę, o ji tik šypsojosi, su viskuo sutikdama, laikydama tą sumanymą smagia fantazija; tačiau buvo aiškiai matyti, kaip tvirtai ji įsitikinusi, jog toji kelionė niekados negalės įvykti.

Gydytojo patarimu Nilsas vis dėlto ėmėsi visų būtiniausių pasiruošimų, ir ponia Liūnė tam nesipriešino; jis nustatė net išvykimo dieną ir visa kita, o ji tebebuvo įsitikinusi, kad kažkas įvyks ir visi sumanymai nueis niekais. Tačiau, kai iki išvykimo beliko vos pora dienų ir atvažiavo jos jaunesnysis brolis, kuris jiems nesant turėjo šeimininkauti sodyboje, ji ėmė nerimauti; dabar kaip tik labiausiai skubino išvykti, nes vis dar būgštavo, kad paskutinę akimirką gali atsirasti kokia netikėta kliūtis.

Pagaliau jiedu išvažiavo.

Pirmąją dieną ponia Liūnė dar buvo nerami ir nervinosi; tik nusikračiusi paskutiniais baimės likučiais, ji pajuto ir suprato, jog iš tikrųjų tuoj pamatys visas tas grožybes, kurių taip ilgėjosi. Ją apėmė beveik karštligiškas džiaugsmas, ir įtemptas laukimas atsispindėjo visose jos mintyse ir kalbose, kurios tik ir tesisuko apie tai, ką gi atneš viena po kitos atskubančios dienos.

Ir štai pagaliau atėjo, atėjo viskas iš karto, bet nesužavėjo jos taip stipriai, nepaveikė taip giliai, kaip tikėjosi. Ji viską vaizdavosi visiškai kitaip, kitokią vaizdavosi ir save pačią. Svajonėse ir eilėraščiuose ji matė visa tai tarsi kitoje jūros pusėje, tarsi nuojautų kupinas tolumos rūkas slėptų nuo jos nerimastingų smulkmenų verpetą ir teiktų atskiroms detalėms bendrus vientisos visumos kontūrus; tolybių tyla žadino pakilią nuotaiką, ir taip lengva buvo pajusti visą tą grožį. Tačiau dabar, atsidūrusi vidur to pasaulio, kur kiekvienas mažiausias jo bruožas reiškėsi savaimingai, pilnas tikrovės atgarsių, o grožis išsisklaidė tarsi perėjusi per prizmę šviesa, dabar ji neįstengė viso to sutelkti į vieną, negalėjo parsigabenti į šią jūros pusę ir su didžiu liūdesiu turėjo pati sau prisipažinti, kad jaučiasi vargšė tarp visų tų lobių ir nežino, ką turėtų su jais daryti.

Ponia Liūnė veržėsi vis pirmyn ir pirmyn, nuolat vildamasi pamatyti bent vieną vietą, kurią galėtų atpažinti kaip dalelę ano išsvajoto pasaulio, kuris jai artinantis sulig kiekvienu ligonės žingsniu atrodė netenkąs savo ankstesnio žavaus spindesio ir jos nusivylusiai akiai pasirodydavo paprastoje, kasdienėje saulės ir mėnulio šviesoje. Tačiau jos lūkesčiai neišsipildė, o kadangi metų laikas jau keitėsi, jiedu nuskubėjo į Klarensą, kur gydytojas patarė praleisti žiemą ir kur paskutinė silpna viltis viliojo nuvargusią, svajonių supančiotą sielą; juk tai buvo Ruso Klarensas, dieviškasis Julijos Klarensas[24]!

Taigi ten jiedu ir pasiliko. Bet veltui švelni žiema sustabdė šaltą savo alsavimą – ji neįstengė apsaugoti ponios Liūnės nuo sunkios ligos, slypinčios jos kraujyje; ir pergalingai įžengęs į slėnį pavasaris su sprogstančiais pumpurais, švelniomis glamonėmis ir prisikėlimo evangelija turėjo palikti ją vystančią toje vešlioje, atsinaujinusioje gamtoje. Trykštanti iš šviesos ir iš oro, iš žemės ir iš vandens jėga nevirto taip pat ir jos jėga, kad kraujas, atgavęs sveikatą, drauge džiaugtųsi didžia pavasario galia. Ne, jai lemta buvo toliau vysti, nes paskutinė jos svajonė, tyliame gimtinės kampelyje atrodžiusi kaip nauja rytmečio aušra, – svajonė apie tolimo pasaulio žavesį – jai neatnešė šviesos; juo labiau tas pasaulis artėjo, juo labiau blanko spalvos, – jautė, kad jos blanko tik dėl to, kad ji ilgėjosi tokių spalvų, kokių gyvenimas neturi, tokio grožio, kokio žemė nesubrandina. Bet ilgesys neblėso; tyliai ir stipriai degė jos širdyje – juo karštesnis, juo labiau jis buvo nepasotinamas ir skausmingas.

O aplinkui buvo švenčiama grožio kupina pavasario šventė, kurią skelbė balti snieguolių žiedai, džiaugsmingai sveikino gyslotos kroko žiedų taurelės. Šimtai kalnų upokšnių galvotrūkčiais veržėsi į slėnį pranešti, kad atėjo pavasaris; bet visi pavėlavo, nes žaliuojančiose pakrantėse, pro kurias jie sruvo, jau geltonavo raktažolės, stiebėsi mėlynos žibutės ir mirksėjo: „Žinome, žinome, mes pastebėjome tai anksčiau už tave!" Gluosniai iškėlė savo geltonus vimpelus, garbanoti papārčiai ir švelnios kaip aksomas samanos žaliomis girliandomis dabino plikas vynuogynų sienas, o tūkstančiai notrelių rusvomis, žaliomis ir blankiai raudonomis spalvomis apkraštavo mūrų papėdes. Toli ir plačiai išskleidė žolė savo žalią kilimą, nusėtą daugybe gražių augalų – hiacintais, kurių žiedai lyg žvaigždės ir lyg perlai, tūkstančiais saulučių, gencijonų, plukių, kiaulpienių ir šimtais kitų gėlių. O virš marguojančių žemėje gėlių, šimtamečių vyšnių kamienų laikomos ore

suposi aibės spinduliuojančių gėlių salelių, į kurių baltus kraštus putodama atsimušė šviesa, kurias raudonai ir mėlynai margino peteliškės, atnešančios čia žinių iš apatinio gėlių pasaulio.

Kiekviena nauja diena išdaigindavo naujų gėlių, paežerės soduose traukdama jas iš žemės it margus raštus, kraudama ant medžių šakų, – didžiules žibutes ant paulonijos ir raudonai dryžuotas tulpes ant magnolijos. Pakelėm driekėsi mėlynos ir baltos gėlių juostos; laukus jos užtvindė geltona spalva, bet niekur nebuvo jų taip tanku kaip ten viršuje, tarp aukštumų, apsaugotose nuo vėjo, šiltose lomelėse, kur šviesiai žaliavo maumedžiai su skaisčiai žėrinčiais rubino kankorėžiais; ten akinančiai žydėjo miriadai narcizų, skleisdami aplinkui svaiginantį savo baltų žiedų aromatą.

Su nepasotinamu grožio ilgesiu širdyje sėdėdavo ponia Liūnė tarp visų tų grožybių, ir tik vakaro valandą, kai saulei leidžiantis už toli nusidriekusių Savojos aukštumų kalnai anapus ežero atrodydavo tartum iš rusvo, neperregimo stiklo nulieti, o jų skardžiai lyg prisisiurbę šviesos, – tik tada retkarčiais gamta įstengdavo sužadinti ir jos jausmus; tik tada, kai gelsvas vakaro rūkas paslėpdavo tolimą Juros kalnyną, o ežeras, raudonas it varinis veidrodis, savo auksiniais liepsnos liežuviais siekdavo vakaro žarą ir tarytum susiliedavo su žėrinčiu dangumi į vieną didelę spinduliuojančią begalybės jūrą, – tik tada ji kartais pasijusdavo taip, lyg ilgesys būtų praėjęs, o siela radusi tą kraštą, kurio ieškojo.

Kuo tolyn žengė pavasaris, tuo jos sveikata ėjo vis silpnyn, o netrukus ji jau visai nebegalėjo pakilti iš lovos; bet dabar jau nebebijojo mirties, ilgėjosi jos, vildamasi anapus karsto akis į akį susidurti ir visa siela pajusti tą grožį, kuris čia, žemėje, buvo ją pripildęs nuojautų kupino ilgesio. Tasai ilgesys per ilgus gyvenimo metus buvo sutaurintas ir išgrynintas vis didėjančio troškimo, todėl ji tikėjosi pagaliau pasieksianti savo gyvenimo tikslą; maloniai godojo liūdną godą, kaip atsiminimais grįšianti į tai, ką jai buvo davusi žemė, grįšianti tenai, anapus jūros, nemirtingumo pasaulin, iš kur visais laikais būsiąs matomas žemiškasis grožis.

Paskui ponia Liūnė mirė, ir Nilsas ją palaidojo jaukiose Klarenso kapinėse, kurių rusvoje vynuogynų žemėje ilsisi tiek daug įvairių šalių vaikų, kur sueižėjusios kolonos ir vainikais papuoštos urnos kartoja tokia daugybe kalbų tuos pačius gedulo žodžius.

Jos baltuoja tarp tamsių kiparisų ir žiemą žydinčių putinų krūmų; ant jų krinta ankstyvųjų rožių žiedlapiai, o jų papėdėje žemė mėlynuoja nuo žibučių; bet aplinkui kiekvieną kapą, aplinkui kiekvieną antkapį rangosi slenktenės blizgančiais lapais, Ruso mėgstamosios gėlės, žydresnės už žydrą dangų.

IX

Nilsas Liūnė skubėjo į gimtinę, negalėdamas pakelti vienumos tarp visų tų svetimų žmonių; bet juo labiau artėjo prie Kopenhagos, juo dažniau klausė save, ką jis ten veiks, ir juo labiau apgailestavo nepasilikęs svetur. Ką jis turi Kopenhagoje? Fritjofo nėra; Erikas gavo stipendiją ir išvyko į Italiją, taigi jo taip pat nebėra. O ponia Bojė? Santykiai su ponia Boje buvo tokie ypatingi. Dabar, grįžtant nuo motinos kapo, tie santykiai jam atrodė bemaž profanacija ar kas nors panašaus, šiaip ar taip, nesiderino su dabartine jo nuotaika. Tai buvo disonansas. Jei Nilsas būtų skubėjęs pas savo sužadėtinę, jauną, drovią merginą, kai taip ilgai visa siela buvo atsidavęs sūnaus pareigoms, tatai nebūtų prieštaravę jo jausmams. Jis nieko negalėjo padaryti, nors mėgino apsigalvoti, pakitusį savo požiūrį į santykius su ponia Boje laikydamas miesčionišku ir ribotu; žodis „bohema" jam dingtelėjo beveik nesąmoningai, kaip apmaudas, kuriuo niekaip neįstengė nusikratyti, o toji aplinkybė, kad, aplankęs savo senąjį butą šalia pylimo, Nilsas pirmiausia nuėjo pas tarėją, o ne pas ponią Boje, irgi buvo savotiškas tęsinys ta pačia linkme. Rytojaus dieną Nilsas nuėjo pas ją, bet nerado. Durininkas pasakė, kad ji išsinuomojusi vasarnamį netoli Emilijos šaltinio; tai nustebino Nilsą, nes jis žinojo, kad netoliese yra jos tėvo vila.

Progai pasitaikius, ketino tenai nuvažiuoti.

Bet jau kitą dieną ponia Bojė atsiuntė laiškelį, kviesdama į savo butą mieste. Blyškioji seserėčia mačiusi jį gatvėje. Be ketvirčio pirmą jis turįs ateiti, *būtinai*. Ji pasakysianti, kodėl, *jeigu jis to dar nežino*. O gal ir žino. Jei taip, tegu nesupranta jos klaidingai ir būna protingas. Juk jis ją pažįstąs? Kodėl gi turėtų žiūrėti į reikalą plebėjo akimis? Juk jis taip nedarysiąs? Jiedu juk ne tokie kaip kiti. Jis *turįs* ją suprasti! Ak, Nilsai, Nilsai!

Šis laiškas Nilsą nepaprastai sudomino. Jis sunerimo, staiga vėl prisiminęs, kaip neseniai tarėjo žmona pažvelgė į jį su savotiška pašaipia užuojauta, o paskui nusišypsojusi nutilo, ir kaip keistai ji tylėjo. Kas tai galėtų būti? Ką gi visa tai turėtų reikšti?

Nuotaika, atitolinusi Nilsą nuo ponios Bojės, visiškai dingo; jis jos nebesuprato; ir jam pasidarė neramu. Kad jiedu būtų bent susirašinėję, kaip daro kiti protingi žmonės! Kodėl jie to nedarė! Juk laiko turėjo pakankamai. Vis dėlto ir jis pats elgėsi keistai – taip iki ausų panirti tose vietose, kur atsidūrė. Ir pamiršti viską, kas yra toliau. Nepasakysi, kad pamiršo, bet nustūmė taip toli atgal, jog aplinka viską užgožė, tarsi kalnu užvertė. Galima buvo pamanyti, kad jam trūksta vaizduotės.

Pagaliau ponia Bojė pati atidarė duris, dar prieš jam paskambinant. Netarusi nė žodžio, ji stipriai paspaudė jam ranką pareikšdama užuojautą, nes iš laikraščių jau žinojo apie ištikusią jį nelaimę. Nilsas irgi nieko nesakė, ir taip jiedu tylėdami ėjo per prieškambarį tarp dviejų eilių kėdžių, aptrauktų raudonai dryžuotu audiniu. Sietynas buvo apgaubtas popieriumi, o langų stiklai nubaltinti. Svetainėje viskas stovėjo po senovei, tik atdari langai buvo uždangstyti žaliuzėmis, kurios vėjelio sūpuojamos monotoniškai plaikstėsi į lango rėmus. Saulės nutvieksto kanalo atspindys skverbėsi pro geltonas žaliuzių loteles ir ant kambario lubų piešė neramią, sujauktą, banguotų linijų mozaiką, kuri ribėjo panašiai, kaip riba vilnys kanale; šiaip visur viešpatavo švelni, ilgesinga tyla...

Ponia Bojė negalėjo apsispręsti, kur sėstis, pagaliau pasirinko supamąją kėdę, nosine nubraukė dulkes, tačiau atsistojo už kėdės, rankas padėjusi ant atramos. Tebemūvėjo pirštines ir tik vieną ranką buvo ištraukusi iš po juodos mantilijos, kurią vilkėjo virš šilkinės škotiškos suknelės tokiais pat smulkiais langučiais kaip ir platus kaspinas ant didelės apvalios šiaudinės skrybėlės, dengiančios pusę veido; ji stovėjo panarinusi akis ir stipriai sūpuodama kėdę.

Nilsas sėdėjo ant taburetės prie fortepijono, atokiau nuo jos, tartum pasirengęs išgirsti ką nors nemalonaus.

– Taigi ar žinai, Nilsai?

– Ne, o ko gi aš nežinau?

Kėdė paliovė suptis.

– Aš susižiedavusi.

– Jūs susižiedavote, bet kodėl? Kaipgi tai?

– O, nevadink manęs jūs, nebūk toks neišmanėlis, – atkirto ji atsirėmusi į kėdę. – Galėtum suprasti, kad man nėra jau taip malonu stovėti čia ir visa tau aiškinti. Aš mielai tai padarysiu, bet tu turėtum man padėti.

– Kokia nesąmonė! Tai ar tu susižiedavusi, ar ne?

– Juk jau sakiau, – atsakė ji kiek nekantriai ir pakėlė akis.

– Štai kaip. Vadinasi, galiu sau leisti jus pasveikinti, ponia Boje, ir nuoširdžiai padėkoti už tą laiką, kurį mudu buvome pažįstami. – Jis atsistojo ir keletą kartų sarkastiškai nusilenkė.

– Ir tu gali šitaip nuo manęs pasitraukti, taip visiškai ramiai: aš susižiedavusi, vadinas, viskas tarp mūsų turi būti baigta? Visa, kas buvo tarp mūsų, – tai sena, kvaila istorija, apie kurią nebereikia galvoti? Kas praėjo, tai praėjo? Ir nieko daugiau? Nilsai, nejaugi visų anų brangių dienų prisiminimas nuo dabar turėtų išnykti, ar niekados apie mane nebegalvosi, niekados manęs nepasigesi? Argi nė retkarčiais tylią vakaro valandą nebeatgaivinsi svajose to sapno ir nesuteiksi jam spalvų, kuriomis jis būtų galėjęs sutviskėti? Ar tu gali atsisakyti bent mintimis tą meilę puoselėti iki visiško brandumo, kuris galėjo būti pasiektas? Ar tu galėtum tai padaryti? Ar gali paminti meilę po kojų ir sutrypti iki paskutinio trupinėlio, kad visai išnyktų iš šio pasaulio? Sakyk, Nilsai!

– Tikiuosi. Juk jūs parodėte, kad tai įmanoma. Bet pagaliau visa tai nesąmonė, tikra nesąmonė nuo pradžios ligi galo; ir kuriems galams suruošėte visą šitą komediją? Juk aš neturiu nė mažiausios teisės jums priekaištauti. Jūs niekados manęs nemylėjote, niekados nesisakėte mane mylinti; jūs tik leidotės būti mylima ir dabar atsiimat šį leidimą; o gal aš turėčiau ir toliau jus mylėti, dabar, kai jūs priklausote jau kitam? Aš jūsų nesuprantu. Ar manėte *tai* esant galima? Mes juk ne vaikai. Gal bijotės, kad per greitai jus pamiršiu? Būkite rami – jūsų lengvai neišbrauksi iš savo gyvenimo. Bet saugokitės; tokios meilės kaip manoji moteris dukart gyvenime nesutiks; saugokitės, kad mane atstūmusi neužsitrauktumėt nelaimės! Nelinkiu jums nieko bloga, anaiptol; tegul jus aplenkia visos negandos ir ligos, tebūnie jums užtikrinta didžiausia, kokia tik begali būti, visų didžiausia laimė, turtas, žavesys ir pasisekimas aukštuomenėje – tai mano linkėjimas; tebūnie jums atviras visas pasaulis, išskyrus vienas mažas duris, vieninteles

dureles, kurios neatsidarys, kad ir kaip mėgintumėt jas klabinti; šiaip visa, visa tebūnie jums prieinama taip lengvai ir paprastai, kaip tik įsigeisite!

Nilsas kalbėjo iš lėto, bemaž liūdnai, be jokio kartėlio, tačiau kažkokiu keistai virpančiu balsu. Toks tonas poniai Bojei buvo nepažįstamas ir darė įspūdį. Ji išblyško ir pastirusi atsirėmė į kėdę.

– Nilsai, – tarė, – nepranašauk man nieko pikta; nepamiršk, jog buvai ilgam išvykęs, o mano meilė – nė nežinau, kokia iš tikrųjų ji buvo. Man atrodė, jog tai ne daugiau kaip paprastas susidomėjimas – ji nuskambėjo mano gyvenime it švelni, jausminga poezija, niekados neapglėbė manęs savo stipriomis rankomis, ji teturėjo sparnus – tiktai sparnus. Aš tuo tikėjau; nieko daugiau nežinojau nei iki šiol, nei tada, kai sutikau, kai pasakiau taip. O tai nebuvo itin lengva, – kilo abejonių, tiek daug įvairių dalykų, į kuriuos turėjau atsižvelgti... Tai prasidėjo nuo mano brolio Hardenskjoldo, žinai, kuris turėjo išvykti į Vest Indiją; čia jis gyveno truputį palaidai, o tenai surimtėjo ir atėjo į protą, susirado kompanioną, su kuriuo sudarė bendrovę, užsidirbo daug pinigų ir vedė turtingą našlę, – žinotum, tokią mielą moteriškaitę. Paskui jis grįžo namo, ir jiedu su tėvu susitaikė, nes Hatė visiškai pasikeitė, pasidarė toks neįtikėtinai garbingas, taip jautriai reaguoja į žmonių kalbas, – ak, kokie baisiai riboti tie žmonės! Žinoma, jis buvo tos nuomonės, kad aš turiu susitaikyti su šeima, kiekvieną kartą atėjęs skaitė pamokslus, prašė ir įkalbinėjo; pagaliau juk tėvas – senas žmogus, tad aš ir ryžausi, ir dabar vėl viskas taip, kaip buvo anksčiau.

Valandėlę ji nutilo, padėjo į šalį mantiliją ir skrybėlę, nusimovė pirštines ir truputį nusigręžusi nuo Nilso kalbėjo toliau:

– Taigi Hatė turi draugą, kuris yra labai įžymus, nepaprastai įžymus; tad visi nusprendė, jog aš privalau tai padaryti, jie taip to norėjo, nes, matai, tada aš galėsianti vėl pasiekti visuomenėje ankstesnę padėtį, tiesą sakant, net ir geresnę, kadangi jis visais atžvilgiais yra labai gerbiamas, o į tai aš juk nuo seno veržiausi. Tu šito nesupranti, tiesa? Niekados nebūtum apie mane taip pagalvojęs? Manei visai priešingai, nes aš visada pašiepdavau visuomenę – visas tradicines jos kvailybes ir patentuotą moralę, jos dorybių termometrą ir moteriškumo kompasą; atsimeni, kaip mudu iš viso to juokdavomės? Klausyk, Nilsai, tai apverktina, tačiau tai buvo melas, nė kruopelio tiesos; aš tau kai ką pasakysiu, Nilsai – mes, moterys, iš tikrųjų galime kurį laiką nuo viso to atitrūkti, jei mūsų gyvenime

atsiranda kas nors, kas atveria mums akis į slypintį širdyje laisvės siekimą, bet ilgai neištveriame – mūsų prigimtis amžinai linkusi į didžiausią korektiškumą ar net perdėtą drovumą. Neįstengiame kovoti su tuo, kas jau kartą visuotinai žmonių priimta; sielos gelmėse pripažįstame, kad jie teisūs, nes juk jie sprendžia; širdyje nusilenkiame prieš jų sprendimą ir su juo sutinkame, kad ir kokios atrodytume narsuolės. Mes, moterys, nenorime būti išimtis, Nilsai, tikrai ne; dėl to tampame keistuolėmis, daromės įdomesnės, bet šiaip... Ar tu tai supranti? Juk tai apgailėtina, tiesa? Taigi gali suprasti, kad grįžimas į senąją aplinką padarė man nepaprastą įspūdį – sukėlė tiek daug prisiminimų, atsiminiau savo motiną ir jos nuomonę apie tuos reikalus; pasijutau, lyg būčiau vėl pasiekusi uostą; visa buvo taip ramu ir tvarkinga, tereikėjo tiktai prie viso to prisirišti, kad likusias gyvenimo dienas būčiau tikrai laiminga. Ir dėl to aš leidausi pririšama, Nilsai.

Nilsas negalėjo susilaikyti nenusišypsojęs; jautėsi ją praaugęs, jam pagailo prieš jį stovinčios moters, tokios jaunatviškai nelaimingos dėl savo prisipažinimo. Jis taip susigraudino, jog negalėjo rasti griežtų žodžių.

Nilsas žengė prie ponios Bojės.

O ši tuo tarpu apgręžė kėdę ir susmukusi joje sėdėjo nuleidusi rankas, bejėgė ir apleista; pakėlusi veidą, žvelgė iš padilbų pro aptemdytą kambarį su dviem eilėm kėdžių į tamsų prieškambarį.

Nilsas, padėjęs ranką ant kėdės atkaltės, o kita atsirėmęs į šoninę atramą, pasilenkė prie jos ir sušnibždėjo:

– O mane jau buvai visai pamiršusi.

Ji tartum nenugirdo ir net nepakėlė į jį akių; pagaliau vos pastebimai krestelėjo galvą, o po kiek laiko – dar kartą.

Iš pradžių aplinkui viešpatavo visiška tyla; paskui jiedu išgirdo ant laiptų tarnaitę, kuri niūniuodama ėmė šveisti spynas; klibinamos durų rankenos šiurkščiai sutrikdė tylą, bet kai viskas staiga vėl nuščiuvo, tyla pasirodė dar gūdesnė. Tebuvo girdėti vien lėtas, ritmingas žaliuzių plaiksčiojimas.

Toji tyla tarytum atėmė jiems žadą ir net išsklaidė mintis, – ponia Bojė tebesėdėjo kaip anksčiau, įsmeigusi žvilgsnį į tamsų prieškambarį, o Nilsas, vis dar pasilenkęs virš kėdės, neatitraukė akių nuo jos šilkinės suknelės rašto ir nejučiomis, švelnios ramybės suviliotas, ėmė ją kėdėj sūpuoti – lėtai... lėtutėliai...

Ponia Bojė kilstelėjo blakstienas ir pažvelgė į jo profilį, skendintį švelniame šešėlyje, o paskui su tyliu pasitenkinimu vėl prisimerkė.

Tai buvo tarsi nenutrūkstamas glėbesčiavimas: linguojančiai kėdei svyrant atgal, jinai tartum patekdavo į Nilso glėbį; o kai kėdė vėl linko pirmyn ir jos kojos lengvai paliesdavo grindis, ją vėl apglėbdavo švelni jo ranka. Nilsas jautė tą pat; tasai sūpavimas jį patraukė, ir jis ėmė supti vis smarkiau, – rodos, juo labiau palenks kėdę atgal, juo greičiau ji priklausys jam; ta sekundė prieš kėdei svyrant pirmyn, buvo tarsi kupina savotiško lūkesčio; paskui, kėdei palinkus, jis pajusdavo savotišką pasitenkinimą, kai jos bevalės kojos tyliai atsiremdavo į grindis, o kai kėdę dar labiau palenkdavo į priekį ir jos pėdas taip prispausdavo prie grindų, kad keliai pakildavo aukštyn, tada Nilsui pasidingodavo, jog ji jau visiškai jo valioje.

– Gana svajoti, – pagaliau tarė Nilsas atsidusdamas ir susitaikęs su likimu paleido kėdę.

– O kodėl gi? – atsakė ponia Bojė beveik maldaujamai ir didelėmis liūdnomis akimis nekaltai pažvelgė į jį.

Ji iš lėto pakilo.

– Ne, nebesvajokim! – pasakė Nilsas nervingai ir apkabino ją per liemenį. – Pakankamai prisisvajojom, argi niekados to nepastebėjai? Argi nejautei, kaip svajonės glostė tavo skruostus, plaukus it švelnutis dvasios dvelkimas? Ar įmanoma užmiršti tas virpulingas naktis, kai atodūsiai vienas po kito nuščiūdavo pasiekę tavo lūpas?

Nilsas pabučiavo ją, ir jam atrodė, tartum jo bučiuojama ji tapo nebe tokia jauna, bet žavingesnė, nuostabiai graži ir patraukli.

– Turi žinoti, – prabilo jis, – nes nežinai, kaip tave myliu, kaip kentėjau, kaip tavęs ilgėjaus. Ak, Tema, jei mano kambarių sienos prie pylimo galėtų kalbėti!

Nilsas bučiavo ją vėl ir vėl, o ji stipriai apkabino rankomis jo kaklą; plačios suknios rankovės nuslinko žemyn, atskleisdamos klostėtą baltą pamušalą ir pilkas gumines juosteles, kurios prilaikė rankoves virš alkūnių.

– Ką gi galėtų pasakyti anie kambariai, Nilsai?

– „Tema", – kartotų jie tūkstančius kartų ir dar daugiau; tuo vardu jie galėtų melstis, dūkti, dejuoti ir raudoti; juo galėtų taip pat ir grasinti tau, Tema.

– Grasinti?

Pro atvirus langus iš gatvės atsklido vientisas pašnekesys su visomis smulkmenomis; tai buvo paprasčiausia pasaulyje išmintis, reiškiama nuvalkio-

tais kasdieniais žodžiais, išmintis, kurią vienas per kitą kalė ir blizgino monotoniški dviejų papliauškų balsai. Visa toji proza įsiveržė pas juos, ir dabar jiems buvo dar žaviau stovėti šitaip, krūtinė prieš krūtinę, švelniai blandžios šviesos gaubiamiems.

– Kaip aš tave myliu, mieloji, saldžioji mano!.. Mano glėbyje esi tokia gerutė... Ar iš tikrųjų gera, tokia gera?.. O tavo plaukai... man stačiai trūksta žodžių... ir visi tie prisiminimai... tokie gražūs... prisiminimai, kaip aš verkiau, koks buvau nelaimingas ir kaip skaudžiai tavęs ilgėjaus... Visi tie prisiminimai nūnai plūste plūsta, tarsi norėdami būti su manimi laimingi – ar tu supranti?.. Ar atsimeni, Tema, ar dar atsimeni pernykščią mėnesieną? Ar tau ji patinka? Ak, tu nežinai, kokia ji gali būti rūsti... Tokia šviesi mėneseta naktis, kai oras sustingsta vėsioje šviesoje ir debesys stovi vietoje. Tada, Tema, gėlės ir lapai taip sutelkia savo aromatą, tarytum juos dengtų kvapnus šerkšnas, o visi garsai pasidaro tokie tolimi ir paskui staiga dingsta be jokio atgarsio. Baisiai negailestinga esti tokia naktis, nes ji nuostabiai didina skausmą, žadina jį visose sielos kertelėse, išsiurbia kietomis savo lūpomis; ir tada nebelieka jokios vilties, jokio pažado neišgirsi toje šaltoje, sustingusioje šviesoje... Ak, kaip aš verkiau, Tema! Ar tau niekados neteko raudoti vasaros mėnesienoje, Tema? Ne, mieloji, būtų labai skaudu, jei tau tektų verkti; tau *nevalia* verkti; tau visados turi šviesti saulė ir rožinės naktys – naktys, rožėmis klotos...

Tema visai paskendo Nilso glėbyje ir įsmeigusi savo akis į jo akis kaip sapne murmėjo saldžius meilės žodžius, vos atgaudama kvapą, kartojo jo žodžius, tartum kuždėdama juos savo širdžiai.

Už lango nutolo balsai, sutrikdę gatvėje ramybę. Paskui pasigirdo vėl, lydimi ritmingų lazdos stuksėjimų į grindinį; dabar jie tolo į kitą pusę, pamažu silpnėdami, kol visiškai nutilo.

Aplinkui vėl stojo slopi tyla, širdis ėmė smarkiau plakti, darėsi sunku kvėpuoti. Jiedu pristigo žodžių, bučiniai sunkiai krito nuo lūpų kaip neryžtingi klausimai, nesulaukę jokio atsakymo, neatnešę saldžios akimirkos. Jiedu nedrįso atitraukti vienas nuo kito akių ir kartu nedrįso leisti savo žvilgsniams prabilti, tarsi pridengdami juos šydu, slėpėsi už jo, patylomis gododami savo slaptas godas.

Staiga Nilsas suvirpėjo visu kūnu, ir Tema atsipeikėjo jo glėbyje; ji įsirėmė rankomis į jo krūtinę ir ištrūko.

– Eik, Nilsai, eik; tau nedera čia būti, nedera, girdi!

Nilsas norėjo ją prisitraukti, bet ji atšoko it laukinė ir išbalusi. Visa drebėjo išskėtusi rankas, tartum nedrįsdama pati savęs paliesti.

Nilsas norėjo priklaupęs nutverti jos ranką.

– Neliesk manęs! – sušuko ji nevilties kupinomis akimis. – Kodėl neišeini, jei prašau! Viešpatie, ar negali išeiti? Ne, ne, nekalbėk nieko, eik savo keliu! Negi nematai, kaip aš prieš tave drebu? Žiūrėk, žiūrėk! O, koks tu man negeras! Jei aš tave taip prašau?!

Nilsas negalėjo nė žodžio ištarti – ji visiškai nenorėjo jo klausyti. Nebesivaldydama paplūdo ašaromis, veidas buvo kone iškreiptas ir baltas baltutėlis. Kas jam beliko daryti?

– Ar neišeisi? Negi nematai, kaip mane žemini pasilikdamas; tu kankini mane, tyčiojiesi! Ką tau padariau, kad esi man toks blogas? Eik gi pagaliau! Pasigailėk manęs.

Pasigailėti? Nilsas netvėrė pykčiu. Juk tai nesąmonė. Jam nieko daugiau nebeliko, kaip tik išeiti. Ir jis išėjo. Neaplenkė abiejų kėdžių eilių, bet ėjo iš lėto tarp jų, įsmeigęs į jas šaltą, abuoją žvilgsnį.

– Nilsas Liūnė pasitraukia nuo scenos, – tarė pats sau, išgirdęs užpakaly užsitrenkiant prieškambario duris.

Susimąstęs lipo laiptais žemyn su skrybėle rankoje ir sustojo aikštelėje, skeryčiodamasis ir nesuprasdamas, kas įvyko! Kodėl *būtent šitaip*, o kodėl *ne taip*. Paskui leidosi tolyn. Antai ten atdari langai. Jam užėjo noras šaižiu riksmu sudrumsti tą kokčią tylą ten aukštai arba susirasti čia ką nors, su kuo galėtų pakalbėti, valandų valandas nepaliaujamai kalbėtis – užplempti tą tylą, paskandinti ją šaltuos plepaluos. Toji tyla įsismelkė jam į kraują – jis tarytum matė ją, skonėjosi ir braidžiojo joje. Staiga Nilsas stabtelėjo nukaitęs iš gėdos. O gal Tema norėjo pati save išbandyti?

Aukštai ponia Bojė tebestovėjo verkdama; atsisukusi prieš veidrodį ir abiem rankom atsirėmusi į lentynėlę, verkė taip, kad ašaros nuo skruostų riedėjo į didelį rožinį sraigės kiaukutą. Ji žiūrėjo į savo pakitusį veidą toje veidrodžio vietoje, kuri buvo aprasojusi nuo jos kvėpavimo, ir stebėjo, kaip ašaros trykšta iš akių ir rieda žemyn. Ir iš kur jų tiek daug atsiranda! Šitaip ji dar niekados nebuvo verkusi; tiesa, kartą Fraskatyje, kai arkliai ėmė nešti.

Pamažu ašaros darėsi vis šykštesnės, bet nervingas drebulys vis dar tebekrėtė, pagaugais plūsdamas nuo sprando ligi kulnų.

Dabar saulė švietė tiesiai į langus; virpantis bangų atspindys driekėsi nuožulniai visu palubiu; pro žaliuzes skverbėsi ištisos lygiagrečių spindulių eilės, ištisi gelsvos šviesos pluoštai. Darėsi vis karščiau, stipriai kvepėjo įkaitęs medis ir saulėje įkaitusios dulkės, o prie to prisidėjo dar kiti kvapai – iš gėlėtų margų sofos priegalvių, kėdžių atramų šilko, iš knygų ir išskleistų kilimų kaitra išlaisvino šimtus pamirštų aromatų, kurie tarsi vaiduokliai pripildė orą.

Ilgainiui drebulys nustojo ją krėtęs, palikdamas savotišką svaigulį – sūkuriavo fantastiški jausmai, pusiau pojūčiai, nuostabių minčių likučiai. Ponia Bojė užmerkė akis, nenusigręždama nuo veidrodžio.

Keista! Ir kaip tai ją galėjo priblokšti? Nors imk ir rėk iš baimės! Ar ji šaukė? Jai atrodė, kad vis dar tebegirdi riksmą ir gerklę drasko kaip po ilgo, baimės kupino šauksmo. O jeigu jis būtų ją sugriebęs! Ji leidosi sugriebiama, bet gynėsi įrėmusi rankas jam į krūtinę. Gynėsi, o vis dėlto – dabar ji išgyveno tokį jausmą, tartum nuoga kristų ore, rausdama, degdama iš gėdos, begėdiškai visų vėjų myluojama... Jis nenorėjo išeiti, dar valandėlė, ir būtų buvę per vėlu, – ji neteko jėgų, jos išsisklaidė it muilo burbulai; burbulas po burbulo veržėsi jai iš lūpų ir nesulaikomai trūkinėjo; dar sekundė, ir būtų buvę per vėlu! Nors būtų keliaklupsčia maldavusi – per vėlu! Prieš savo valią atsidūrė jo glėbyje, virpėdama kaip išpūstas iš vandens burbulas; apnuoginta jos siela šlijo prie jo, atskleisdama jam, jo skvarbiam žvilgsniui visus savo potroškius, savo slaptas svajas ir slepiamą norą atsiduoti. Nūnai ji vėl saldžiai virpėjo jo glėbyje tarsi alebastrinė statula, atsidūrusi liepsnoje; ugnies kaitinama, ji darėsi vis labiau permatoma, pamažu netekdama savo tamsaus branduolio, kol pagaliau tapo spindinti ir šviesi.

Ji iš lėto atsimerkė ir su švelnia šypsena pažvelgė į savo atvaizdą veidrodyje, tarsi tai būtų bendrininkas, su kuriuo nenorėjo per daug prasidėti. Paskui, vaikščiodama po kambarį, susirado skrybėlę, pirštines ir mantiliją.

Svaigulio kaip nebūta.

Silpnumas, kurį dar tebejautė keliuose, buvo malonus, todėl ji vaikštinėjo ten ir atgal, kad pajustų tą silpnumą dar intensyviau. Vogčiom, tartum atsitiktinai, bičiuliškai stumtelėjo alkūne supamąją kėdę.

Tiesą sakant, ji mėgo scenas.

Vienu žvilgsniu atsisveikino su kažkuo nematomu, paskui pakėlė užuolaidas, ir kambarys iškart pasikeitė.

Po trijų savaičių ponia Bojė ištekėjo, ir Nilsas Liūnė liko vienui vienas.

Jis nesitvėrė pykčiu, kad ji taip negarbingai puolė į glėbį tai visuomenei, iš kurios pati taip dažnai šaipydavosi. O dabar užteko tai visuomenei praverti duris ir pamoti, ir ji bematant atskubėjo. Bet ar jam derėjo smerkti, ar jis pats nebuvo pajutęs magnetinės miesčioniškumo traukos? Pagaliau tas paskutinis jų susitikimas – Nilsas pasmerkė ponią Boję, nes tai buvo lengvabūdiškas atsisveikinimas su senuoju gyvenimu, paskutinė paika išdaiga, prieš jai pasitraukiant į vadinamąjį „didžiausią padorumą"; argi galima taip be galo niekinti save, taip ciniškai tyčiotis iš savęs pačios, kartu įtraukiant ir jį, ir visa, ką tik jiedu turėjo bendra – prisiminimus ir viltis, susižavėjimą ir šventas idėjas! Jį tai siutino ir vertė rausti!.. Bet ar Nilsas buvo teisus? Juk kas gi jai beliko daugiau po to, kai ji atvirai prisipažino: šitai traukia mane į kitą pusę, traukte traukia mane ten; bet aš pripažįstu tavo teisę, net daugiau, negu tu pats reikalauji; ir štai aš čia... jei gali paimti mane, imk, jei ne – aš einu ten, kur didesnė jėga... O jei taip, tai ar nebuvo ji teisi?.. Jis negalėjo jos paimti... tad viską lėmė smulkmenos – minties niuansas, nuotaika.

Kad jis žinotų, ką ponia Bojė bent sekundę *turėjo* žinoti, nors to nūnai gal jau ir nebežino! Nilsas nenorėjo tikėti tuo, kuo vis dėlto nesiliovė jos kaltinęs. Ne vien dėl jos pačios, – tai gal visų mažiausia; bet jam atrodė, kad tai suteršė jo vėliavą. Žinoma, tik svarstant logiškai, bet vis dėlto.

Nesvarbu kaip ponia Bojė paliko Nilsą, viena buvo tikra: dabar jis vienišas; Nilsas jautė tai lyg kokį nuostolį, bet kiek vėliau – ir kaip palengvėjimą. Tiek daug kas jo laukė. Metai, praleisti Lenborgore ir užsienyje, kad ir kaip jis ten buvo užsiėmęs, vis dėlto buvo priverstinis poilsis; tačiau per tuos metus Nilsas geriau pažino savo teigiamus bruožus ir trūkumus, o tai tik padidino jo troškimą panaudoti savo jėgas netrukdomam ramiam darbui. Ne vien kūrybai – tam dar buvo laiko, – bet tam, kad susikauptų; tiek daug visokių dalykų reikėjo įsisavinti, neapsakomai daug, ir jis nusiminusiu žvilgsniu ėmė matuoti gyvenimą ir suprato, koks jis trumpas.

Tiesa, anksčiau Nilsas irgi neleido laiko veltui; bet ne taip lengva tapti nepriklausomam nuo tėvų knygų spintos, ir dėl to imama ieškoti tų pačių kelių, kuriais kiti žmonės pasiekia savo tikslą; taigi ir Nilsas neieškojo plačiame knygų pasaulyje savo vynuogyno, bet žengė tėvų pramintais takais; ištikimas jų autoritetui, ne kartą merkė akis prieš įvairias viliones, kad geriau įžvelgtų gilią Edos ir sagų naktį[25]; jis užsikimšo ausis ir dažnai buvo kurčias tam, kas jį šaukė, kad tik geriau įsiklausytų į mistiškus gamtos garsus, sklindančius iš liaudies dainų. Dabar pagaliau suprato, kad anaiptol nebūtina gimti šiauriečiu arba romantiku; daug paprasčiau pačiam pareikšti savo abejones, negu dėti jas į Gormo Lokediurkerio[26] lūpas; išmintingiau susirasti išraišką savo esybės mistikai, negu šauktis viduramžių vienuolynų mūrų ir girdėti silpnu aidu atsiliepiant tą pat, ką pats buvai sušukęs.

Nors Nilsas ir įžvelgė laiko naujoves, bet jam visada labiau rūpėjo išgirsti, kaip apie tas naujoves būdavo miglotai užsimenama seniau, negu klausytis, ką jos gana aiškiai ir suprantamai sako dabar. Ir dėl to nėra ko stebėtis, nes dar niekados šioje žemėje nebuvo atsitikę, kad vos pradėjus skelbti naują evangeliją visas pasaulis tuojau pat nesiimtų uoliai jos ieškoti senose pranašystėse.

Bet čia būta dar ir kitų sumetimų, tad Nilsas entuziastingai įniko į savo naują darbą; jį pagavo toji pakili nuotaika, tasai žinojimo galios troškulys, kurį pajunta kiekvienas dvasios tarnas, kad ir kaip nusižeminęs atliktų savo darbą, ir nors tas darbas truktų ir visai trumpai. Kas iš mūsų, palankaus likimo valia galėdamas rūpintis savo dvasios ugdymu, kas iš mūsų susižavėjimo kupinu žvilgsniu nežvelgė į galingą žinijos jūrą, kurio iš mūsų netraukė žemyn į tuos grynus, gaivius vandenis, kas nebuvo pasirengęs su patikliu jaunatvišku išdidumu semti juos rieškučiomis kaip tas vaikas legendoje! Ar atsimeni? Saulė šypsojo virš vasariškai gražios žemės, o tu nematei nei gėlių, nei debesų, nei šaltinių; gyvenimo šventės slinko pro šalį, bet jos nežadino svajonių tavo jaunoje širdyje; net ir gimtinė tau buvo tolima, – ar tebeatsimeni? O ar prisimeni, kaip tavo mintyse iš pageltusių knygos lapų pamažu kažkas telkiasi, kaupiasi ir virsta tarytum savitu meno kūriniu, ir kiekviena to kūrinio smulkmena yra tavo, o tavo siela glūdi jo visumoje. Kai kolonos grakščiai stiebėsi aukštyn, pasiremdamos savo tvirtų apvalumų jėga, šis drąsus statinys buvo tavo, išdidi keliamoji jėga slypėjo tavyje; o kai skliautas ėmė tarytum svyruoti, nes akmuo ant akmens visu savo galingu svoriu užgulė kolonas, tu svajojai apie beorį plevenimą, nes skliautas tikrai smuko – ir tai buvai tu, statąs koją ant savo nuosavybės.

Iš tikrųjų taip esti; taip, gilinant žinias, auga žmogaus esybė, tuo būdu išryškėdama ir susikaupdama. Mokytis taip pat smagu, kaip ir gyventi. Nebijok prarasti save susidūręs su didesnėm asmenybėm, negu pats esi! Nesėdėk įsigilinęs į savo sielos ypatybes, neatsiribok nuo to, kas turi galią, neatsiribok iš baimės, jog tai, ko gero, tave patrauks ir nuskandins galingose bangose tavo mylimą vidinį savitumą! Būk ramus, ypatybė, kuri dėl visapusiško vystymosi pasikeitė arba visai išnyko, buvo tik yda, tamsoj išdygęs bejėgis ūglis; jis tiktai tol ir tebuvo ypatingas, kol buvo ligotas, išblyškęs, kad net baisu šviesoje pasižiūrėti. O tau reikia gyventi tuo, kas tavyje sveika, nes didybė krauna savo žiedą tik ant sveiko stiebo.

Kūčių vakaras atėjo Nilsui Liūnei visiškai nelauktai.

Ištisą pusmetį jis niekur nesilankė, tik atsitiktinai kartą užėjo pas tarėją ir buvo pakviestas praleisti vakarą jų šeimoje; bet paskutinės Kalėdos praslinko Klarense, tad dabar Nilsas norėjo likti vienas. Sutemus po kelių valandų jis išėjo iš namų.

Pūtė stiprus vėjas. Plonas, dar ne visai sutryptas sniego sluoksnis platino gatves, o baltai apsnigti namų stogai ir palangės darė šventišką, bet kartu ir nykų įspūdį. Mirgantys vėjyje gatvių žibintai blaškė silpną šviesą išilgai mūrų, šen bei ten išnirdavo tarsi iš miego pažadintos iškabos, spoksančios didžiulių spausdintų raidžių minties tuštuma. Tik pusiau apšviestos parduotuvių vitrinos, kur išdėliotos prekės po prieššventinės prekybos buvo sujauktos, dabar atrodė kitaip negu paprastai, lyg būtų pakeitusios savo išvaizdą.

Nilsas pasuko į siauras gatveles; čia jau buvo prasidėjusios Kalėdos, nes iš rūsių ir žemų būstų tolydžio pasitikdavo jį kartais smuiko, bet dažniausiai armonikos garsai, linksmai sklisdami populiariomis liaudies melodijomis, kurių nuoširdus tonas daugiau perteikė žvalų šokio ritmą negu didelės šventės nuotaiką. Jam bestovint lauke net pasidingojo, kad ten, viduje, tvankiame ore trepsi šokėjai, o dėl savo vienatvės jis buvo kaip tik nusiteikęs prieš visas tokias linksmybes. Kur kas prielankiau Nilsas žvelgė į darbininką, kuris stovėjo prie šykščiai apšviesto smulkių prekių krautuvėlės lango ir svarstė su savo sūneliu, ką reikėtų pasirinkti iš ten siūlomų pigių retenybių, prieš išdrįsdamas įžengti į tą pagundų lindynę. Jis užjautė ir tas kuklias, kone kas šimtą žingsnių sutinkamas senyvas damas; visos jos keisčiausiais seniai praėjusių laikų apdarais kiūtino

netikru žingsniu, susigūžusios it nepatiklūs, baikštūs paukščiai, lyg būtų visiškai atpratusios nuo žmonių, lyg visų užmirštos dienų dienas būtų lindėjusios daugiaaukščių namų palėpėse ir tik šį vienintelį vakarą kažkas jas būtų prisiminęs ir pakvietęs eiti drauge. Liūdna ir skaudu buvo Nilsui apie visa tai galvoti įsivaizduojant tokių vienišų senmergių gyvenimą; ausyse jam aidėjo įkyriai ritmingas laikrodžio tiksėjimas, – jis tarytum girdėjo, kaip tuščios, be jokio turinio sekundės, iš lėto lašėdamos, pripildo monotoniškų dienos valandų taures.

Norėdamas kaip nors prastumti tą Kūčių vakarą, Nilsas grįžo tuo pat keliu, kuriuo buvo atėjęs; jį apėmė kone sąmoninga baimė, kad ten, kitose gatvėse, slankioja dar kitokios vienišos būtybės, kad esama ir kitos rūšies apleistųjų negu tie, kuriuos jis čia sutiko patirdamas tokį kartėlį.

Didesnėse gatvėse Nilsas lengviau atsikvėpė ir pažvalėjęs paspartino žingsnį atsiribodamas nuo viso to, ką buvo matęs; dabar tegalvojo apie tai, kad vienatvę *pats* pasirinko.

Paskui jis įėjo į vieną didesnį restoraną.

Sėdėdamas ir laukdamas vakarienės, sklaidė seną laikraščio priedą ir pro jo lapus stebėjo įeinančius lankytojus. Tai buvo beveik išimtinai jauni žmonės; kai kurie ateidavo vieni, kartais nutaisę išdidžią miną, tarsi norėdami uždrausti esantiems laikyti save likimo draugu; kiti negalėjo nuslėpti, kaip kebliai jaučiasi, jog tokį vakarą niekur nebuvo pakviesti; bet visi jie kažkodėl rinkosi ko nuošaliausią kampelį ir atokiausią staliuką. Kai kurie ateidavo porom, ir aiškiai krito į akis, jog dauguma tų porų – broliai; Nilsas niekados nebuvo matęs vienu metu tiek brolių, kurie tačiau savo apdarais ir elgesiu dažnai buvo labai nepanašūs vienas į kitą, o jų rankos dar ryškiau pabrėždavo skirtingą visuomeninę padėtį. Tiek jiems įeinant, tiek vėliau, besėdint prie staliukų, retai tepastebėdavai tikrą nuoširdumą; čia vienas atrodė pranašesnis, o antrasis tik žavėjosi; ten kitas stengėsi broliui būti paslaugus, o tasai sėdėjo pasipūtęs; kitur vėl abu laikėsi santūriai vienas kito atžvilgiu arba – dar blogiau – slapčiomis smerkė vienas kito tikslus, viltis ir priemones. Daugumai jų, matyti, kaip tik prireikė tokio šventvakario, kad ta proga pajutę tam tikrą vienatvę prisimintų savo bendrą kilmę ir suartėtų.

Begalvodamas apie visa tai ir stebėdamas, kaip kantriai visi tie žmonės laukia, nei skambindami, nei garsiai šaukdami padavėjus, tarsi būtų tylomis susitarę kiek

galint vengti viso, kas primintų restoraną, – taip begalvodamas Nilsas pamatė įeinant vieną savo pažįstamą; pamatyti tarp daugelio svetimų pažįstamą veidą jam buvo tokia staigmena, jog jis negalėjo susilaikyti neatsistojęs ir jo nepasveikinęs.

– Labas vakaras! – sušuko Nilsas džiaugsmingai ir kartu su nuostaba.

– Ar jūs laukiate ko nors? – paklausė šis, dairydamasis pakabo apsiaustui.

– Ne, aš vienas.

– O, koks puikus sutapimas!

Naujai atėjęs buvo daktaras Hjeríldas, jaunas vyras, su kuriuo Nilsui tekdavo kartais susitikti pas tarėją; jis žinojo, – tiesa, ne iš jo paties lūpų, bet iš kai kurių priekaištingų tarėjo žmonos užuominų, – kad religijos atžvilgiu Hjerildas didelis laisvamanis, o politikos atžvilgiu – Nilsas tai suprato iš jo pasisakymų – visai priešingai. Tokių žmonių tarėjo namuose paprastai nepasitaikydavo, nes jis pats buvo kartu ir klerikalas, ir liberalas, o daktaras tiek savo pažiūromis, tiek dėl savo mirusios motinos priklausė prie anuomet gana gausių draugijų, kuriose į naująją laisvę buvo žiūrima iš dalies skeptiškai, iš dalies priešiškai, o religiniu požiūriu būta ten daugiau racionalistų, jei ne visiškų indiferentų arba mistikų, nes tokių irgi galėjo pasitaikyti. Tose draugijose – jos, beje, buvo labai margos – sutikdavai žmonių, kuriems Holšteinas buvo toks pat artimas širdžiai kaip ir Jutlandija, kurie nejautė jokios giminystės su švedais ir ne itin vaikėsi naujų daniškumo formų. Be to, savasis Moljeras ten geriau buvo pažįstamas negu savasis Holbergas, Bagesenas[27] – geriau negu Ėlenšlėgeris, o meninis skonis – gal bent kiek saldokas.

Taigi Hjerildo pasaulėžiūra vystėsi veikiama kaip tik šitokių ar bent labai artimų pažiūrų ir simpatijų.

Jis sėdėjo ir abejodamas klausėsi Nilso pastabų apie kitus svečius ir ypač apie tai, kad jiems beveik gėda, kad jie benamiai ir neturi pastogės, kur galėtų jaukiai praleisti šį vakarą.

– Taip, aš tai supratau, – pasakė daktaras šaltai ir beveik piktai. – Kūčių vakarą čia neateinama laisvu noru; norom nenorom mes pasijuntame pažeminti ir išskirti, – nesvarbu, ar mus išskyrė kiti, ar mes patys save išskyrėme. Gal man pasakytumėt, kodėl jūs pats esate čia? Jei negalite pasakyti, pakaks vieno „ne".

Nilsas tiek teatsakė, kad paskutinį Kūčių vakarą praleidęs su savo motina, kuri netrukus po to mirė.

– Dovanokite, – tarė Hjerildas, – labai malonu, kad atsakėte; prašau man atleisti, kad esu toks nepatiklus. Turiu jums pasakyti, kad galima įsivaizduoti žmones, kurie čia ateina, norėdami jaunatviškai praleisti Kalėdas, o aš, žinote, esu čia dėl to, kad gerbiu kitų Kalėdas. Pirmą kartą Kūčių vakarą praleidžiu ne toje mieloje šeimoje, kurią pažįstu iš savo gimtinės, nes man dingtelėjo mintis, kad jiems kliudau, kai jie gieda kalėdines giesmes. Nepasakyčiau, kad jie varžytųsi, jų įsitikinimai per daug tvirti, bet, mano manymu, jiems nemalonu turėti svečią, kuriems tos giesmės nieko nesako. Bent man taip atrodo.

Jiedu baigė valgyti beveik tylėdami, užsidegė cigarus, paskui susitarė tradicinį grogą išgerti kur nors kitur. Nė vienas nebuvo nusiteikęs tą vakarą matyti paauksuotus veidrodžių rėmus ir raudonas sofas kaip kitais vakarais, todėl nuėjo į mažą kavinę, kurioje anksčiau niekados nesilankė.

Bet abu tuojau pat pastebėjo, kad ilgam neras čia prieglobsčio.

Šeimininkas, padavėjai ir keli bičiuliai lošė melagį su dviem švietalais; šeimininkė su dukromis sekė lošimą ir rūpinosi aptarnauti stalą, tačiau ne jųdviejų; vienas padavėjas atnešė svečiams, kas buvo užsakyta. Tiedu paskubėjo išgerti pastebėję, kad trukdo, nes kalbos tuojau aptilo, o šeimininkas nebesiryžo ilgiau sėdėti be švarko ir jį užsivilko.

– Šį vakarą, galima sakyti, mudu tikri benamiai, – prabilo Nilsas, kai jiedu išėjo į gatvę.

– Taigi, atrodo, šitaip ir turi būti, – atsakė Hjerildas kiek patetiškai.

Jiedu ėmė šnekėtis apie krikščionybę. Tema, taip sakant, pati piršosi.

Nilsas kalbėjo apie krikščionybę, kalbėjo karštai, bet gana bendromis frazėmis.

Hjerildui įkyrėjo leistis į diskusijas, kurios anaiptol nebuvo jam naujiena, ir jis, nukrypdamas nuo to, apie ką buvo anksčiau kalbėta, staiga pasakė:

– Saugokitės, pone Liūne, – krikščionybė galinga. Kvaila eiti prieš viešpataujančią tiesą ir tuo pat metu agituoti už tą, kuri dar tik įžengs į sostą.

– Kvaila ar nekvaila, – svarbu ne tai.

– Nekalbėkite taip lengvabūdiškai; aš neketinau jums kartoti nuvalkiotų posakių, jog tai kvaila materialiniu požiūriu, tai kvaila ir idėjiniu požiūriu – ir dar daugiau negu kvaila. Saugokitės! Jeigu jums tai ne itin būtina, šį reikalą dabar palikite. Kaip poetas juk turite daugybę kitų interesų.

– Aš jūsų iš tikro nesuprantu; juk negaliu su savimi elgtis kaip su ryla – išimti mažiau populiarų dalyką ir įdėti kitą, kurį visi švilpauja.

– Negalite? Tačiau esama žmonių, kurie gali. Vis dėlto galėtumėt pasakyti – to mes negrosime. Apskritai šia kryptimi galima padaryti daug daugiau, negu atrodo. Juk žmogus nėra jau toks vienalytis. Jeigu nuolat įtemptai naudojate savo dešiniąją ranką, tai jon suplūsta per daug kraujo ir ji priauga svorio, o tai atsiliepia kitų kūno dalių augimui; tada kojos, kurios jums reikalingos tik būtiniausiais atvejais, pačios savaime pasidaro truputį laibesnės. Argi nematome tokio pat vaizdo mūsų gyvenime? Tik pažiūrėkite, kiek geriausių idėjinių jėgų mūsų krašte pasuko išimtinai politinės laisvės kryptimi. Atkreipkite į tai dėmesį ir pasimokykite iš to. Tikėkite manimi, kokia viliojanti laimė žmogui kovoti dėl idėjos, turinčios pasisekimą, ir koks demoralizuotas jis jaučiasi, priklausydamas pralaiminčiai mažumai, kurią gyvenimo raida paneigia kiekviename žingsnyje. Kitaip ir negali būti, nes skaudu, kada tai, kas, mūsų didžiu įsitikinimu, yra tiesa ir teisė, išjuokia ir niekina menkiausias nugalinčios armijos pastumdėlis, kada girdi tą tiesą koneveikiamą paskutiniais žodžiais ir negali nieko kita padaryti, kaip tik dar karščiau ją pamilti, su dar didesne pagarba jai nusilenkti ir matyti jos nuostabų veidą tokį pat spindintį, tokį pat didingą ir taurų, nors ir kiek dulkių sūkuriuotų apie jo baltą kaktą, nors ir koks nuodingas tvaikas slėgtų jos aureolę. Kaip skaudu ir koktu, kaip tuo neišvengiamai pažeidžiama mūsų siela, nes nedaug tetrūksta, kad imtume patys savęs nekęsti, kad apsigaubtume šaltu paniekos šešėliu ir atbukę nuo skausmo leistume pasauliui nekliudomai žengti savo keliu. Žinoma, jei, užuot pasirinkę tai, kas lengviausia, patys nutraukę ryšius su visuma, pajėgiame ištverti ir, sukaupę visas jėgas, laikydamiesi aiškių įsitikinimų, įstengiame pakelti skaudžiausius pralaimėjimo smūgius, kirtis po kirčio krintančius ant mūsų, ir jei vis dėlto neprarandame krauju paplūdusios vilties, klausydamiesi prislopintų, kitus laikus pranašaujančių balsų; jei įžvelgiame silpną tolimą pragiedrulį, po kurio galbūt kada nors išauš nauja diena, – jei *tatai* puoselėjame širdyje! Bet jūs to nemėginkite, Liūne! Pagalvokite, koks turėtų būti tokio žmogaus gyvenimas, jeigu jis mėgintų ką nors pasiekti. Jis negalėtų prabilti, nesukeldamas pagiežingų patyčių ir įtūžio. Visi jo žodžiai būtų iškraipomi ir subjaurojami, paverčiami klastingais spąstais ir sviedžiami jam po kojų, o paskui, kol apvalytų juos nuo purvo ir vėl paskelbtų, staiga rastų visą pasaulį tarsi

apkurtusį. Paskui vėl pradėk viską iš naujo ir vėl gausi tą patį rezultatą, ir taip be galo. O paskui susilauki to, kas gal skaudžiausia, – pamatai, jog tave užmiršo ir niekina tie garbingi vyrai ir moterys, kuriais, nepaisant skirtingų įsitikinimų, gėrėjaisi ir į kuriuos žiūrėjai su pagarba. Ir taip *turi* būti, *negali* būti kitaip. Opozicija *negali* tikėtis būti puolama už tai, kuo ji iš tikrųjų yra ir kuo norėtų būti; ji visada lieka tuo, kuo ją *nori* matyti jėga; pagaliau negi jėga, panaudota prieš silpnesnį, ir piktnaudžiavimas jėga – du skirtingi dalykai? Juk tikriausiai niekam neateis į galvą reikalauti, kad toji jėga pati save susilpnintų, idant galėtų kovoti prieš opoziciją tokiais pačiais ginklais. Tačiau dėl to opozicijos kova nebus nei mažiau skausminga, nei švelnesnė. Negi jūs iš tikrųjų nematote, Liūne, kad žmogus, į kurio kūną suleisti maitvanagių nagai, gali stoti į šią kovą be aklo, atkaklaus užsidegimo, vadinamo fanatizmu? Ir kaipgi, po galais, galima tapti kokio nors neigiamo dalyko fanatiku? Fanatiškai tikėti, jog *nėra* Dievo! O be fanatizmo nėra pergalės. Cit! Štai klausykite!

Jiedu stabtelėjo ties aukštu namu, kur vieno lango užuolaidos buvo atitrauktos. Pro pravirą orlaidę išgirdo skardžiais vaikų ir moterų balsais traukiamą giesmę:

Kūdikis gimė Betliejuj,
Betliejuj!
Džiaukis tad, Jeruzale.
Aleliuja, aleliuja!

Tylėdami jiedu nuėjo toliau. Melodija, tikriau sakant, fortepijono garsai, nulydėjo juos ramia gatvele.

– Girdėjote, – tarė Hjerildas, – ar girdėjote, kokio entuziazmo kupinas tasai senas hebrajiškas pergalės šūkis? Ir tie abu Judėjos miestų pavadinimai! Jeruzalė – tai ne tiktai simbolis, tai visas miestas ištisai: Kopenhaga, Danija! Tai mes, krikščioniškoji tauta, tautoje.

– Žmogus yra Dievo pranašas, o Dievo nėra! – pasakė Nilsas su kartėliu, bet kartu ir liūdnai.

– Kas tiesa, tai tiesa! – nusijuokė Hjerildas ir paskui pridūrė: – Vis dėlto ateizmas be galo blaivas, ir jo tikslas iš esmės yra ne kas kita, kaip tik žmonija be iliuzijų. Tikėjimas visagaliu Dievu Teisėju – paskutinė didi žmonijos iliuzija; o kas

jeigu ir jos nebeliks? Tada žmonija pasidarys išmintingesnė, tačiau ar ji bus turtingesnė, ar laimingesnė? Nemanau.

– Bet, – sušuko Nilsas Liūnė, – argi jūs nesuprantate, kad tą dieną, kai žmonija galės laisvai džiūgauti: „Nėra Dievo!", – tą dieną, tarsi burtininkui pamojus, bus sukurta nauja žemė ir naujas dangus? Tik tada dangus taps laisva, begaline erdve, užuot buvęs grėsminga visarege akimi. Tiktai tada žemė bus mūsų, o mes priklausysime žemei, kai anas tamsusis išganymo pasaulis sprogs kaip muilo burbulas. Žemė bus tikroji mūsų tėvynė, mūsų širdies gimtinė, kur mes būsime ne trumpam užklydę pakeleiviai, bet atėję čia amžinai. Ir kaip suintensyvės mūsų gyvenimas, kai visa turės tilpti čia ir nieko nebus atidedama anam gyvenimui. Dangui ištuštėjus, milžiniška meilės srovė, nūnai kylanti į Dievą, kurį tikime, nukryps į žemę, įsiliedama į visas tas gražias žmonių savybes ir gabumus, kurių potencialiai turime ir kuriais puošiame dievybę, kad padarytume ją vertą mūsų meilės. Gėris, teisingumas, išmintis – kas begali visas tas savybes išvardyti? Ar jūs nesuprantate, kaip tatai sutaurins žmogų, kai jis galės laisvai gyventi ir mirti, nebijodamas pragaro ir nelaukdamas dangaus karalystės, o tik bijodamas pats savęs, tik pats savimi pasikliaudamas? Kaip ištobulės sąžinė ir kaip visa sutvirtės, kai jau nieko nebegalima bus išpirkti tuščia atgaila ir nusižeminimu, kai blogis tik gėriu bus atitaisomas.

– Jūs, matyt, nepaprastai tikite žmonija; ateizmas galų gale iškels jai dar didesnių reikalavimų negu krikščionybė.

– Žinoma!

– Taip, bet iš kur imsite tų stiprių asmenybių, kurių jums prireiks ateistinei žmonijai sukurti?

– Pamažu išsiugdys jų pats ateizmas; nei ši karta, nei kita, nei dar tolesnė negalės pakelti ateizmo, – tai aš gerai numatau; tačiau kiekvienoje kartoje visuomet rasis žmonių, kurie garbingai įstengs išsikovoti ir ateistinį gyvenimą, ir mirtį; ilgainiui jie sudarys būrį dvasinių pirmtakų, į kuriuos su pasididžiavimu galės žvelgti palikuonys ir iš jų pavyzdžių semtis stiprybės. Iš pradžių sąlygos bus labai sunkios, daugelis neištvers kovoje, o tie, kurie nugalės, apleis kovos lauką tik su apdraskytomis vėliavomis, nes žmonių sąmonė dar stipriai užnuodyta tradicijomis; o juk įtikinti reikia ne tik žmogaus smegenis, bet ir jo kraują bei nervus, viltis ir troškimus ar net ir svajones. Tačiau, šiaip ar taip, kada nors ateis laikas, ir iš nedaugelio pasidarys daug.

– Jūs tuo tikite? Ieškau tam pavadinimo; ar tik nebūtų galima to pavadinti pietistiniu ateizmu?

– Kiekvienas tikras ateizmas... – buvo bepradedąs Nilsas, bet Hjerildas tuojau pat jį nutraukė.

– Žinoma! – pasakė jis, – žinoma; tačiau palikime bent vienerias atviras duris, bent vieną adatos skylutę visiems šios žemės kupranugariams!

X

Vasaros pradžioje iš Italijos grįžo Erikas Refstrupas, praleidęs ten dvejus metus. Jis iškeliavo kaip skulptorius, o grįžo kaip tapytojas ir jau išmėginęs laimę – pardavė savo paveikslus ir gavo užsakymų naujiems.

Visa tai atėjo tartum vienu gaistu, ir už tai Erikas turėjo būti dėkingas tam ribotumui, kurį sąmoningai pritaikė savo gabumams. Jis nebuvo iš tų didelių, daug žadančių talentų, kuriems taip lengvai pasiekiami laurai ir kurių kelias žemėje prilygsta šventiškam Bakcho žygiui, kai jis iškilmingai žengia per įvairias šalis, žerdamas į visas puses aukso grūdus, ir vedasi, pasisodinęs ant savo panterų, genijus. Jis buvo vienas iš tų, kurių palaidota svaja skleidžia šventą ramybę į intymius jų sielos kampelius, kur jie jaučiasi labiausiai ir kartu mažiausiai patys savimi. O tas, ką *jie* kuria, jų pasirinkto meno sritis visados persmelkta to paties ilgesingo refreno; kiekvienas jų kūrinys visados pasižymi tuo pačiu, nedrąsiai tiksliu gimininingumu, tarsi tai būtų paveikslai iš tos pačios mažos gimtinės, iš to paties mažučio tarp kalnų pasislėpusio užkampio. Taip buvo ir Erikui; kad ir kur jis nertų į grožio okeaną, visados iškelia į šviesą tokį pat perlą.

Jo paveikslai buvo maži: priekyje vienas vienintelis melsvuojantis savo šešėlyje siluetas; už jo įprastinis fonas – šilainė, viržiais apaugusi dykvietė su rausvu ir geltonu nusileidusios saulės atspindžiu horizonte. Vienas iš tokių paveikslų vaizdavo mergaitę, buriančią sau itališku papročiu. Atsiklaupusi toje vietoje, kur iš po skurdžios žolės ruduoja žemė, ji nukabino nuo savo vėrinio širdį, kryželį ir inkarėlį, nukaltus iš sidabro, ir išdėliojo priešais save. Taip ji klūpo, sąžiningai užmerkusi akis ir pridengusi jas delnu, o kita ištiesta ranka ieško neapsakomo meilės džiaugsmo, kartaus nusivylimo, kurį švelnina kryžius, ar

vilčių kupinos kasdienybės. Mergina dar neišdrįso paliesti žemės; jos ranka tokia netikra šaltame, paslaptingame šešėlyje, skruostai degte dega, o lūpos tartum meldžiasi ir kartu rauda. Aplinkui tokia iškilminga nuotaika, vakaro žara tokia karšta ir grasi, su tokiu švelniu liūdesiu glamonėja viržynus. Ak, kad žinotum, ką lemia likimas, – neapsakomą meilės džiaugsmą, kartų nusivylimą, kurį švelnina kryžius, ar visados vilčių kupiną kasdienybę?

Kitame paveiksle ta pati mergina stovi ilgesingai žvelgdama į ruduojančią šilainę, parėmusi skruostą ant sunertų rankų, – tokia miela, nes jos ilgesys nuoširdus, bet nelaiminga ir nusivylusi varganu gyvenimu. Kodėl gi neateina Erotas su bučiuojančiomis rožėmis, – nejau mano, kad ji per jauna? Tegu pajustų, kaip plaka jos širdis, vos tik ranką uždėjęs; o, ten, viduje – ištisas pasaulis, pasaulių pasaulis, jei tik širdis norėtų nubusti. Kodėl ji nešaukia? Glūdi ten viduje it pumpuras, užskleidusi visą savo žavumą ir grožį, tūno tik pati sau egzistuodama, pati savęs drovėdamasi. O juk ji nujaučia esant dar kažką, kas jai nežinoma. Ar ne dėl to pasidarė jai karšta po gaubiančiais lapeliais, ar toji šiluma nepaveikė jų taip, jog viduj jie sušvito iki intymiausio, raudoniausio kampelio, kur vos vos jaučiamas jų kvapas neskleidė savo aromato, o tik susikondensavo į virpančią ašarą! Argi niekados nepatirs ji viso to, ką nujaučia, ar nepasijus esanti turtinga, argi jau niekados neišsiskleis ir nenubus išraudusi, saulės spinduliams nutvieskus visus gaubiančius ją žiedlapius? Ir tikrųjų ji jau nebeturi kantrybės laukti Eroto, jos lūpos jau virpa nuo besiveržiančių ašarų; beviltiškai žvelgia ji į tolį vis labiau niūrančiu veidu ir nusiminusi kreipia savo žavų profilį paveikslo gilumon, kur švelniai dvelkiąs vėjelis kelia rausvas dulkes virš tamsiai žalių prožirnių krūmų į aukso žėrintį, raudoną it vyšnios dangų.

Taip tapė Erikas; ir jo kūryba visados pasireikšdavo tokiais paveikslais. Tiesa, jis galėjo svajoti ir apie kitokius, galėjo pasiilgęs išeiti iš to siauro kūrybos rato; bet vos nukrypdavo ir išmėgindavo kitą žanrą, bematant atšaldavo ir netekdavo nuotaikos, – jam atrodydavo, jog tai, ką dirba, skolinta iš kitų, o ne jo paties kūryba. O paskui, grįžęs iš tokio nenusisekusio kūrybinio ekskurso, – kuris paprastai duodavo jam daugiau naudos, negu jis numanė, – Erikas Refstrupas tapdavo dar labiau pats savimi, dar aistringiau, beveik su liguistu entuziazmu atsidėdavo savitam savo menui, visur išlaikydamas pietizmo kupiną iškilmingą nuotaiką, būdingą smulkiausioms jo kūrybos detalėms ir ženklinančią visą jo

būseną. Atrodė, tartum šmėkščiojančios jo vaizduotėje žavios būtybės – grakščių Parmidžanino moterų jaunesniosios seserys laibais kaklais ir ilgomis, liaunomis princesių rankomis – sėdėtų kartu su juo prie vaišių stalo, kilniais, grakščiais judesiais siūlytų jam taurę, tartum mistiškomis, jausmingomis Luinio šypsenomis laikytų jį savo tyrų, neapsakomai švelnių ir paslaptingų saldžių svajonių galioje.

Tačiau dažnai atsitikdavo, kad, ištikimai tarnavęs keliolika dienų savo meno dievaičiui, Erikas pasiduodavo kitoms jėgoms; jį apimdavo pašėlęs aistrų, žemų malonumų potroškis, ir jis jam neatsispirdavo, pagautas žmogiško geismo susinaikinti, kuris, uždegęs jo kraują taip, kaip tik jis begali degti, pastūmėja žemyn į nuodėmę ir purvą su tokia pat jėga kaip ir anas kitas, taip pat žmogiškas troškimas išlaikyti savigarbą, likti didesniam ir tyresniam, nei iš tikrųjų esi.

Tokiomis valandėlėmis jam nedaug kas atrodydavo itin žema ar nepritiklu, ir vėliau, viskam praėjus, jis ilgai negalėdavo atgauti pusiausvyros, nes tam tikru atžvilgiu tatai, tiesą sakant, nesiderino su jo prigimtimi. Erikas buvo per daug sveikas, per mažai užnuodytas svajonių, ir tie protrūkiai pasireikšdavo beveik kaip nukrypimas į priešingą pusę nuo jo pasiaukojimo didžioms meno jėgoms, beveik prilygo kerštui už tai, kad jo prigimtis tarytum jautėsi įžeista, pasirinkusi aną idealų gyvenimo tikslą, kurio siekti jį privertė aplinkybės.

Tačiau ši vidinė Eriko Refstrupo kova nesireiškė taip stipriai, kad būtų kitų pastebima arba kad jam būtinai reikėtų jaustis aplinkinių suprastam. Ne, jis buvo toks pat paprastas, gyvenimo džiaugsmo kupinas vaikinas kaip ir anksčiau, šiek tiek nerangus ir santūrus, šiek tiek įžūlokai agresyvus. Bet, šiaip ar taip, tatai *buvo* paslėpta jo ir girdima tik tylos valandomis kaip jūros dugne paskendusio miesto varpai. Ir jiedu su Nilsu niekad taip gerai nesuprasdavo vienas kito kaip dabar; abu tai pajuto ir tylėdami vėl iš naujo užmezgė draugystę. O kai per atostogas Nilsas visai rimtai nusprendė aplankyti tetą Rozaliją, gyvenančią Fiordbiu su vyru, konsulu Klaudžiu, Erikas išvažiavo su juo drauge.

Didelis vieškelis, einąs iš turtingų Fiordbiu apylinkių, pasiekia miestą, vingiuodamas tarp dviejų tankių erškėčių gyvatvorių, kurios supa daržą ir didelėje pakrantėje plytinčią konsulo Klaudžio sodybą. Kur tasai kelias paskui dingsta, ar baigiasi dideliame kaip turgaus aikštė konsulo kieme, o gal tai tas pats kelias, kuris pasukęs tarp daržinės ir aikštelės malkoms tarsi gatvė veda į miestą, – dėl

to esama įvairių nuomonių; daugelis keleivių daro vingį ir važiuoja toliau, o kiti sustoja čia ir tariasi pasiekę tikslą, jei patenka už derva išteptų, visados plačiai atvertų konsulo sodybos vartų su išdžiaustytomis ant sąvarų odomis.

Sodybos pastatai visi seni, išskyrus aukštą sandėlį, kurio nuobodus, negyvas šiferinis stogas buvo paskutinė statybos naujiena Fiordbiu. Ilgas, žemas gyvenamasis namas, kuris atrodė, lyg būtų parklupdytas trijų mansardų, tamsiuoju kampu jungėsi su alaus darykla ir su arklide, o šviesiuoju – su sandėliu. Tamsiajame kampe buvo durys į parduotuvę, kuri drauge su kumetynu ir kontora sudarė mažą, tamsų, tartum atskirą pasaulį, kur prasto tabako, pelėsių, svogūnų, džiovintų menkių ir drėgno milo dvokas taip sutirštindavo orą, jog beveik juste jusdavai jo skonį. Bet kai paskui, prasigavęs per kontorą, pilną smalkos tvaiko, patekdavai į koridorių, skiriantį įmonę nuo šeimos būsto, tuojau užuosdavai moteriškų apdarų kvapą – preliudiją švelniam gėlių aromatui kambariuose. Nebuvo tai nei gėlių puokštės, nei gyvų gėlių kvapas; tai buvo toji prisiminimus žadinanti mistiška atmosfera, kuri gaubia kiekvienus namus, ir niekas tikrai negali pasakyti, iš kur ji atsiranda. Kiekvieni namai turi savitą atmosferą; ji gali priminti tūkstančius įvairiausių dalykų, – senų pirštinių kvapą, naują kortų malką arba atidarytą fortepijoną, – bet kiekvienu atveju ji yra kitokia; ją gali nuslopinti smilkalai, kvepalai ir cigarų dūmai, bet nustelbti visiškai negali, – ji vėl atsiranda nė kiek nepasikeitusi, tokia kaip buvusi. Čia tarytum kvepėjo gėlės, bet ne leukonijos, ne rožės, ne jokios kitos gėlės, tačiau kvepėjo taip, kaip įsivaizduojame kvepiant tuos fantastiškus, blankius it safyras lelijų ūgius, besivyniojančius apie senas porcelianines vazas. Ir kaip tai tiko tiems dideliems, žemiems kambariams su paveldimais iš kartos į kartą baldais ir senamadiškais pagražinimais! Grindys tokios baltos, kokios tik begali būti mūsų senelių grindys, sienos vienodos spalvos su lengvomis, šviesiomis girliandomis išilgai atbrailų; vidury lubų gipsinė rožė, durys vertikaliai rifliuotos su blizgančiomis žalvarinėmis delfinų pavidalo rankenomis. Ant mažarėmių langų kabojo lengvos namų darbo užuolaidos, baltos kaip sniegas, klostėtos ir gražiai parištos spalvotais kaspinais kaip Koridono ir Filidės sutuoktuvių lovos uždanga[28]; ant palangių žaliai taškuotuose vazonėliuose žydėjo senamadiškos gėlės – žydros dekoratyvinės lelijos, mėlyni katilėliai, smulkialapės mirtos, ryškiai raudonos verbenos ir margi kaip peteliškės snapučiai. Bet ypač saviti buvo baldai; dideli masyvūs patamsėjusio

raudonmedžio stalai, kėdės, kurių raitytos atramos glėbte apglėbia sėdintįjį, spintos su įvairiausių pavidalų stalčiais, didžiulės komodos su šviesaus medžio inkrustacijomis, vaizduojančiomis mitologines scenas – Dafnį, Arachnę ir Narcizą[29]; arba maži sekreterai plonomis įvijomis kojomis, kurių stalčiukai papuošti dendritinio marmuro mozaika, vaizduojančia vienišus keturkampius namelius su šalia augančiu medžiu, – visa tai iš senų laikų, kur kas prieš Napoleoną. Toliau veidrodžiai, kurių stikle balta ir bronzine spalva nutapytos gėlės, meldai ir lotosai, plūduriuoją tviskančiame ežero paviršiuje; sofa – ne šiaip koks mažmožis ant keturių kojelių dviem atsisėsti – tvirta ir masyvi, sulig krūtine aukščio, ji kyla nuo grindų tarsi erdvi terasa, atsiremianti į konsolę su spintele, o viršum jos architektoniškai priderinta dar viena mažesnė spintelė, ant kurios stovi žmogui jau nebepasiekiamas brangus, senoviškas ąsotis. Nieko nuostabaus, kad konsulas turėjo tiek daug senienų, dar jo tėvas ir senelis ilsėdavosi čia, kai nurimdavo darbas malkų aikštelėje ir kontoroje.

Senelis, Berentas Berentsenas Klaudis, kurio vardu dar iki šiol tebebuvo vadinama įmonė, pastatė tuos namus ir labai domėjosi parduotuve bei žemės ūkio produktų prekyba. Tėvas, be viso to, ėmė prekiauti miško medžiaga, prisipirko ariamos žemės, pastatė daržinę, užveisė sodą ir daržą. Nūnai gyvenantis Klaudis smarkiai įsitraukė į grūdų prekybą, pastatė sandėlį, mokėjo derinti savo kaip Anglijos bei Hanoverio vicekonsulo ir Loido agento pareigas su prekybininko veikla; grūdai ir Šiaurės jūra tiek jam rūpėjo, jog kitas ūkio sritis jis tegalėjo paviršutiniškai prižiūrėti; dėl to jos buvo pavestos vienam nusigyvenusiam pusbroliui ir senam užsispyrėliui vyresniajam tarnui. Uolus tarnas dažnai pakišdavo konsului koją; girdi, kad ir kaip ten būtų su prekyba, – svarbiausia lauko darbai; kai metas arti, arklius malkoms vežti teimie, iš kur tik nori, – savų arklių jis tam reikalui nieku gyvu neduosiąs. Bet kadangi šiaip senis buvo veiklus, tai ir tekdavo jam nusileisti.

Konsulas Klaudis buvo pradėjęs penktą dešimtį, gana orus vyras, taisyklingų, stambių bruožų, kurie taip pat lengvai galėjo trykšti energija ir byloti apie jo šaltą protą, kaip ir sustingti, suteikdami veidui atgrasią godaus smaguriautojo ir pomėgių ieškotojo išraišką. Todėl jis vienodai gerai jausdavosi tiek derėdamasis su gudriais valstiečiais ar tardamasis su savo kietasprandžiais skolininkais, tiek sėdėdamas tarp žilagalvių nusidėjėlių prie paskutinio vyno butelio ir klausyda-

masis daugiau negu riebių istorijėlių arba pats jas pasakodamas be atodairos ir labai vaizdingai, – apylinkėje konsulas garsėjo kaip geras pasakotojas.

Tačiau tai dar ne visa šio žmogaus charakteristika.

Konsulo Kliaudžio išsimokslinimas buvo toks, kad, išskyrus praktinio pobūdžio klausimus, visa kita jam buvo svetima; bet jis niekados neniekino to, ko nesuprasdavo, taip pat neslėpė, jog vieno ar kito dalyko neišmano, nesistengė leistis į kalbas ir juo labiau nereikalavo paisyti jo tauškalų vien dėl to, kad jis vyresnis, praktiškesnis ir daugiau apmokestintas pilietis. Priešingai, galėdavo pagarbiai sėdėti ir atsidėjęs klausyti damų ir vyriškių pokalbių nesuprantamomis jam temomis, tik retkarčiais, ceremoningai atsiprašęs, įterpdavo kokį kuklų klausimą, į kurį jam visada kuo paslaugiausiai būdavo atsakoma; o jis už atsakymą nuoširdžiai dėkodavo, – taip, kaip vyresnieji moka gražiai reikšti padėką jaunesniems.

Apskritai būdavo tokių laimės valandėlių, kai konsulas Klaudis pasidarydavo savotiškai subtilus – ilgesinga giedrų, rusvų akių išraiška, liūdna šypsena putliose lūpose, lūkesčių ir prisiminimų kupina balso intonacija, – tartum jis ilgėtųsi kito pasaulio, jo akimis žiūrint, geresnio už tą, kuriam, bičiulių ir pažįstamų nuomone, buvo atsidavęs visa siela ir kūnu.

Tarpininke tarp jo ir ano geresnio pasaulio buvo ponia Klaudi. Tai buvo viena iš tų blyškių, švelnių moteriškų būtybių, kurios nedrįsta ar gal neturi potraukio eikvoti savo meilės taip, kad giliausiose sielos gelmėse nieko nebeliktų iš savo *aš*. Jų niekas nė trumpiausią akimirką nesujaudins taip, kad apkvaišusios aklai pultų po savo mylimojo pergalės vežimu. Šito jos nesugeba, bet šiaip įstengia viską padaryti tam, kurį myli, – gali atlikti sunkiausias pareigas, įmanytų sudėti skaudžiausias aukas, nebijodamos jokio pažeminimo. Geriausios iš jų kaip tik ir esti tokios.

Tokių didelių reikalavimų poniai Klaudi nebuvo iškilę, tačiau jos santuoka anaiptol neapsiėjo be sielvartų; mat jau buvo visiškai vieša paslaptis, kad konsulas Klaudis, bent iki pastarųjų metų, nebuvo pats ištikimiausias vyras ir kad tiek mieste, tiek kaime turėjo visą būrį nesantuokinių vaikų. Žinoma, poniai Klaudi buvo labai skaudu ir ne taip lengva tvardyti savo širdį, kad nepasiduotų pavydui, paniekai ir pykčiui, gėdai ir paralyžuojančiam siaubui, kuris ją apėmė, kai tarytum žemė ėmė slysti jai iš po kojų.

Vis dėlto ji ištvėrė. Ne tik kad nė mažiausias priekaišto žodelis neišsprūdo iš jos lūpų, bet ji ir girdėti nenorėjo jokių vyro prisipažinimų, jokių atsiprašinėjimų, – nieko, kas galėtų atrodyti kaip atgailos kupinas pažadas. Jautė, kad prasidėjus pasiaiškinimams žodžių srautas nusineštų ją, atplėšęs nuo vyro. Tasai skausmas turėjo būti iškentėtas tylomis, ir tuo tylėjimu ji mėgino tapti vyro išdaigų bendrininke, kaltindama save tuo, kad per savo uždarumą jį mylėjusi nepakankamai karštai. Jai pavyko šią savo nuodėmę taip išpūsti, jog pati pajuto neaiškų troškimą atleisti, ir ilgainiui net kilo gandų, kad konsulo Klaudžio suvedžiotoms merginoms ir jų vaikams padedama ne vien pinigais; girdi, esanti kažkokia slapta moteriška ranka, kuri juos globoja, saugoja nuo visa pikta, remia ir vadovauja.

Taigi išėjo taip, kad nuodėmė tapo dorybe, o nusidėjėlis ir šventoji vienas kitam padėjo tobulėti.

Klaudžiai turėjo dvejetą vaikų – sūnų, kuris dirbo prekybos kontoroje Hamburge, ir devyniolikametę dukterį, vardu Fenimorą, kaip fon Palcovos romano „Sen Roš" heroję, mat tas romanas mergautiniais ponios Klaudi laikais buvo labai mėgstamas.

Fenimora ir konsulas tą dieną nuėjo į prieplauką pasitikti garlaivio, kuriuo į Fordbiu turėjo atplaukti Nilsas su Eriku. Nilsas maloniai nustebo, pamatęs savo pusseserę tokią gražią, nes iki šiol pažinojo ją tik iš senos, labai nevykusios, neaiškios nuotraukos, kur buvo nusifotografavusi kartu su broliu ir tėvais, – visų skruostai blyškiai rausvi lyg džiovininkų, papuošalai ryškiai paauksuoti. O nūnai, apsivilkusi rytmetine šviesia suknele, apsiavusi juodais varstomais bateliais, ji atrodė nuostabiai žavi. Garlaiviui dar kaip reikiant nepriplaukus, Fenimora, atrėmusi vieną koją į prietilčio siją, su šypsena pasilenkė į priekį ir sveikindama atkišo jam savo skėčio rankenėlę. Kokios raudonos buvo jos lūpos ir kokie balti dantys, koks švelnus atrodė smulkus jos veidelis pro krintančius nuo plačiakraštės skrybėlaitės juodus nėrinius su blizgančiais gagatiniais karuliais! Pagaliau buvo padėtas tiltelis, ir konsulas nuėjo pirmyn su Eriku, kuriam prisistatė, kai juos dar skyrė šešių uolekčių vandens tarpas. Tuojau pat jis įtraukė Eriką į linksmą pokalbį su peržydėjusia skrybėlininko našle, atplaukusia tuo pačiu laivu, postringaudamas apie jūrligės kančias, o paskui mėgino sužavėti svečią didžiulėmis liepomis, auganciomis priešais uosto valdybą ir naujuoju burlaiviu, stovinčiu Tomo Rasmuseno laivų statykloje.

Nilsas su Fenimora ėjo iš paskos. Ji juokais atkreipė Nilso dėmesį į tai, kad jo ir jo draugo garbei pakrantės sode plevėsuojanti vėliava, o paskui užsiminė apie tarėjo šeimą Kopenhagoje. Judviejų nuomonė iškart sutapo, kad tarėjo žmona esanti truputį – tik trupučiuką... – toliau abu nenorėjo aiškiau pasakyti, bet Fenimora reikšmingai nusišypsojo, atsainiai mostelėjusi ranka, ir tai, matyt, buvo pakankamai vaizdingas apibūdinimas, nes abu šyptelėjo ir tuojau pat vėl surimtėjo. Tylėdami žingsniavo toliau, labai susirūpinę, kokį vienas kitam padarė įspūdį.

Fenimora vaizdavosi Nilsą Liūnę stotingesnį, ryškesnių bruožų, tvirtesnio charakterio, – tartum žodį, pabrauktą juodu brūkšniu. O Nilsas rado kur kas daugiau, negu tikėjosi; jis pripažino ją esant žavingą, beveik kerinčią, nors jos apdaras buvo pernelyg puošnus provincijos damai. Kai įėjus į konsulo namų prieškambarį Fenimora nusiėmė skrybėlę ir rūpestingai apžvelgdama save ėmė tvarkytis plaukus grakščiais, vangiais ir nuostabiai švelniais rankų judesiais, Nilsas jautėsi esąs dėkingas jai už tuos judesius, tarsi tai būtų glamonės; nei tą, nei kitą dieną neįstengė nusikratyti tuo jam pačiam keistoku dėkingumu, kuris tarpais taip užplūsdavo, jog jis pagalvodavo, kokia nepaprasta laimė būtų žodžiais išreikšti Fenimorai padėką už tai, kad ji tokia graži ir meili.

Netrukus ir Nilsas, ir Erikas apsiprato vaišinguose konsulo namuose, o po kelių dienų abu visiškai įsitraukė į palaimingą dykinėjimą, kaip ir dera per tikras atostogas, nors sunku esti apsisaugoti nuo draugiško geraširdžių žmonių įkyrumo; jiems teko panaudoti visus savo diplomatinius sugebėjimus, kad išvengtų visų tų slogiai tvankių pobūvių, didelių iškylų buriniais laiveliais, žaidimų sviediniu ir diletantiškų vaidinimų, kurie nuolat grėsė jų ramybei. Jie beveik norėjo, kad konsulo sodyba būtų negyvenamoje saloje; Robinzonas, aptikęs smėlyje pėdsakus, nė kiek ne daugiau buvo nusigandęs negu jiedu, pamatę prieškambary svetimus apsiaustus arba gulinčius svetainėje ant stalo nepažįstamus rankinukus. Jie troško būti vieni, nes dar nė pirmai savaitei neįpusėjus, abu įsimylėjo Fenimorą. Tai dar nebuvo toji subrendusi meilė, kuri turi ir nori žinoti savo likimą, kuri geidžia turėti ir apglėbti, nori jaustis saugi; ne, tai buvo dar tik pirmosios meilės priešaušris, kuris tarsi nuostabus pavasaris tvyro ore, žadina ilgesį, o kartu žadina liūdesį ir nerimą, virstantį tyliai plazdančia laime. Siela pasidaro tokia švelni, lengvai sujaudinama ir pasirengusi atsiduoti.

Saulės nušviestas ežeras, lapų šlamesys, net besiskleidžianti gėlė – visa įgauna kažkokią nepaprastą reikšmę. Staiga pabunda neaiškios, bevardės viltys ir nutvieskia viską, kas tik yra pasaulyje, o paskui – taip pat staiga – saulė dingsta: švelnus nusiminimas užslenka tarsi debesys ir užtemdo tviskėjimą, pilkai nudažydamas vilties kibirkštis. Šitaip nerimastaudami, subtilių jausmų pagauti, su saldžiu skausmu pasidavė jie likimui, pilna užuojautos patiems sau širdimi ir su pasiaukojimu, kuris atsispindi tyliose elegijose ir išsilieja į pusiau dirbtinius atodūsius... o paskui staiga vėl ima birti rožės: iš rūko iškyla sapnų karalija su auksu tviskančiomis švelniomis bukmedžių lajomis, su kvapiomis vasaros sutemomis po žaliais skliautais ir takeliais, apie kuriuos niekas nežino, kur jie baigiasi...

Vieną vakarą po arbatos visi susirinko svetainėje. Išeiti į sodą ar šiaip kur iškišti nosį iš namų negalima buvo nė galvoti, nes lietus pylė kaip iš kibiro. Visa draugija turėjo tūnoti namie, bet dėl to niekas nereiškė nepasitenkinimo; būti taip uždarytam tarp keturių sienų – kaip tai panašu į jaukų žiemos vakarą! Be to, kokia palaima buvo tasai lietus, ir kai jis taip ėmė pliaupti, sunkiais lašais barbendamas į žibinto reflektorių, nejučiomis vaidenosi vešlūs laukai ir atgaivinta žaluma; vienas kitas, žvilgtelėjęs pro langą, pagalvojo: „Na, ir pila!" – su pasitenkinimu kone sąmoningai pritardamas tam, kas dedasi lauke.

Erikas atsinešė parsivežtą iš Italijos mandoliną ir ėmė dainuoti apie Neapolį, apie mirgančias žvaigždes, o paskui prie fortepijono sėdo jauna dama, dalyvavusi arbatėlėje; pati sau akompanuodama, ji užtraukė „Ten toli, tarp kalnų", nutęsdama kai kurių žodžių galūnes, kad daina skambėtų tikrai švediškai.

Nilsą, kuris nebuvo ypatingai muzikalus, dainos ir muzika nuteikė kiek melancholiškai, ir jis visą laiką sėdėjo susimąstęs, kol pradėjo dainuoti Fenimora.

Tatai jį pažadino.

Tačiau nemaloniai; klausydamasis jos dainavimo, Nilsas sunerimo. Paskendusi savo balso skambesyje, Fenimora jau nebebuvo ta pati provincijos merguželė; kad ji šitaip leidosi dainos ritmo pagaunama, jausdamasi pernelyg laisva ir nevaržoma, Nilsui atrodė beveik nepadoru, tartum ji dainuotų jo akivaizdoje nuoga! Karšta banga užplūdo jo širdį, smilkiniuose ėmė tvinksėti, ir jis nuleido akis. Argi niekas kitas to nepastebi? Ne, jie to nematė. Juk Fenimora pranoko pati save, atsidūrė toli toli nuo Fiordbiu, nutolo nuo vietinės poezijos ir jausenos. Ji

persikėlė į kitą, drąsesnį pasaulį, kur aistros pakyla į kalnų aukštybes ir savo raudonus žiedus aukoja audroms.

Gal jis taip įvertino Fenimoros dainavimą vien dėl to, kad gana menkai tenusimanė apie muziką? Nelabai tuo tikėjo, bet vylėsi, jog taip yra iš tikrųjų, nes jam ji buvo daug mielesnė tokia, kokia buvo paprastai. Kai su siuviniu rankose kalbėdavo su juo švelniu, ramiu balsu, žvelgdama skaisčiomis, ištikimomis akimis, Nilsas visa savo būtybe veržđavosi prie jos, slapčia ilgėdamasis namų židinio. Tokiomis valandėlėmis būdavo pasirengęs nusižeminti, pulti prieš ją ant kelių ir dievinti. Kažkoks nepaprastas ilgesys nuolat traukė Nilsą prie jos, ne tik prie tokios, kokia ji nūnai buvo, bet ir į merginos vaikystės dienas, kai jos dar nepažinojo. Ir kai jiedu likdavo vienudu, jis dažnai nukreipdavo kalbą į praeitį, prašydavo ją papasakoti apie tuos mažus skausmus, smulkius paklydimus ir keistumus, kurių taip gausu kiekvieno žmogaus vaikystėje. Jis gyveno tais prisiminimais, gilinosi į juos su neramiu, pavydžiu ilgesiu, trokšdamas perprasti, pasidalyti, susilieti su tais švelniais, blankiais gyvenimo šešėliais, kurie nūnai sutvisko sodresnėmis, ryškesnėmis spalvomis.

Ir štai staiga tasai dainavimas, toks galingas, toks jam netikėtas, kaip kelio posūkyje nelauktai atsivėręs platus horizontas, kuris mielą miško kertelę, iki šiol atstojusią mums visą pasaulį, paverčia tik maža vietovaizdžio dalelyte, o jos švelniai vilnijančias apybrėžas – mažomis ir nereikšmingomis, palyginus su stambiais kalvų ir tolimų pelkynų kontūrais! Ak, bet juk tas kraštovaizdis tebuvo *fata morgana* – tik fantazija, kurią jis susikūrė klausydamasis dainos, nes antai Fenimora vėl kalba kaip visada, vėl tokia pat žavi. Juk Nilsas iš tūkstančio pavyzdžių žinojo, kad ji – it ramus vanduo, be audrų ir be bangų, atspindintis žvaigždėto dangaus žydrynę.

Kaip tik tokią Fenimorą jis mylėjo, tokią ją matė, ir ilgainiui ji tokia ir tapo Nilso akyse. Ir tai anaiptol nebuvo sąmoningas apsimetimas, nes čia būta daug tiesos: atrodė taip natūralu, kad visi jo žodžiai ir posakiai, svajonės ir mintys kartu su jo troškimais, maldavimais ir garbinimu krypsta kaip tik ta linkme; buvo taip natūralu pačiai jaustis visiškai tokiai, kokia Nilsas vertė ją būti. Bet ar jai galėjo rūpėti, kad kiekvienas susidarytų apie ją teisingą nuomonę kaip tik dabar, kai visos jos mintys buvo nukreiptos tik į vieną, tik į Eriką, tą vienintelį išrinktąjį, kuriam ji pajuto tokią nežabotą, neįprastą jai meilę, taip jį dievino, kad jai pačiai pasidarė

baisu. Fenimora manė, kad meilė – tai saldi rimtis, o ne širdį draskantis nerimas, kupinas baimės, nusižeminimo ir abejonių. Kartais, kai tardavosi matanti Erikui sprūstant iš lūpų prisipažinimą, jai kildavo mintis, kad tai jos pareiga būtų delnu užčiaupti jam burną ir neleisti kalbėti, o pačiai save apskųsti ir pareikšti, jog jį apgavusi, pasisakyti esanti neverta jo meilės, žemiška ir maža, vaikiška ir nekilni, pasigailėtinai žema ir kasdieniška. Ji jautėsi tokia veidmainė, matydama jo susižavėjusį žvilgsnį, tokia egoistė, kad nepasitraukė jam iš kelio, ir tokia nusikaltėlė, jei nesurado jėgų vakarinėje maldoje paprašyti Dievą, idant atitolintų jos širdį nuo jo, kad jo gyvenimo kelias būtų šviesus ir rožėmis klotas. Nes savo žemiškąja meile jinai jį nusmukdytų.

Erikas ją mylėjo beveik prieš savo valią. Jo idealas visada buvo kilni moteris, ori ir išdidi, su tylia melancholija blyškiuose bruožuose ir šventyklos vėsumu standžiose drabužio klostėse. Bet Fenimoros žavumas jį pavergė; jos grožiui jis nepajėgė atsispirti. Visa jos figūra dvelkė savotiškai gaiviu, nesąmoningu gašlumu; einant jos žingsniai kuždėjo apie jos kūną – judesiai tarytum ją nuogino; jos ramybė buvo svajingai iškalbi ir prieš tą iškalbingumą ji buvo bejėgė, neįstengė nei jo nuslėpti, nei priversti tylėti, net jei ir būtų tai numaniusi. Erikas geriau už kitus buvo pastebėjęs ir puikiausiai žinojo, kokią didelę reikšmę jo potraukiui turi kūniškas Fenimoros grožis; todėl kovojo pats su savimi, nes jo siela buvo kupina didžių idėjų apie meilę, kurių jis sėmėsi galbūt ne tik iš poezijos ir iš tradicijų, bet ir iš savo prigimties gelmių. Nesvarbu, iš kur tos idėjos būtų kilusios, – jos vis dėlto turėjo pasitraukti.

Erikas dar nebuvo prisipažinęs Fenimorai savo meilės; bet štai atsitiko taip, kad burlaivis „Berento Klaudžio atminimas" grįžo namo ir dabar stovėjo reide. Jis turėjo fiordo gilumoje iškrauti krovinius, todėl neplaukė į uostą, o kadangi konsulas savo škuna labai didžiavosi ir norėjo ją parodyti svečiams, tai vieną vakarą visi nusiyrė prie jos, nutarę arbatą gerti ant denio.

Oras pasitaikė puikus, be mažiausio vėjelio, ir visi buvo nusiteikę pasilinksminti. Laikas slinko labai maloniai, svečiai gėrė anglišką porterį, užkąsdami angliškais biskvitais, dideliais kaip mėnuliai, valgė sūdytas skumbres, kurių buvo prižvejota plaukiant Šiaurės jūra. Pumpavo vandenį laivo siurbliu, kol tas pradėjo putoti, kraipė kompasą, dideliu skardiniu kibiru sėmė vandenį iš vandens statinių ir klausėsi aštuoniakampės šturmano armonikos.

Jau sutemus, imta pagaliau ruoštis namo.

Jie yrėsi dviem būreliais: Erikas, Fenimora ir pora senesnių žmonių plaukė škunos valtimi, o kiti konsulo laiveliu. Buvo sutarta, kad pirmoji valtis nusiirs pirmyn, pasuks jūron ir tik paskui pamažu irsis į krantą, o antroji plauks tiesiai. Mat norėta pasiklausyti, kaip skambės dainos virš vandens tokį tykų vakarą. Todėl Erikas ir Fenimora sėdėjo kartu pirmoje valtyje ant vairininko suolo ir turėjo mandoliną. Tačiau dainavimas liko visiškai pamirštas, nes vos nuleidus irklus pastebėta, kaip nepaprastai švyti jūra, ir tai patraukė visų dėmesį. Valtis tylutėliai slydo pirmyn, ir švelni, balta šviesa, besiskleidžianti tolstančiais dryžiais ir ratilais, raibuliavo matiniame lygiame vandens paviršiuje kaip tik tame ruože, kuriuo jie plaukė, o labiausiai švytinčiose vietose išsiskyrė blizganti purslų migla, tartum degant žvakei. Irklų skrodžiama, ji traukėsi virpančiais, tolydžio nykstančiais ratais, žėrinčiais lašais lijo nuo irklų fosforinis lietus, kuris geso ore, tačiau lašas po lašo uždegdavo vandenį. Fiorde buvo tylu, tik ritmingi yriai skaidė tą tylą į vienodas pauzes. Pilkos sutemos, slopios ir švelnios, apgaubė tylinčias gelmes, valtis ir žmonės susiliejo į vieną tamsią visumą, tik retkarčiais silpnoje fosforescuojančios jūros šviesoje išsiskirdavo slystantys vandeniu irklai, nutįsusio lyno galas ir ramūs, įdegę jūrininkų veidai. Niekas nekalbėjo, Fenimora vėsino ranką vandeny, abudu su Eriku pasisukę atgal žiūrėjo į fosforinę juostą, kuri tyliai driekėsi paskui valtį, gaudydama jų mintis į savo šviesų tinklą.

Nuo kranto pareikalauta dainos, ir tai juos pažadino; pritardami mandolina, jie padainavo keletą itališkų romansų.

Paskui vėl stojo tyla.

Pagaliau valtis prisiyrė prie tiltelio, įtaisyto fiordo pakrantės sode. Konsulo laivelis stovėjo prieplaukoje tuščias; visa draugija jau buvo nuėjusi namo. Teta ir kiti nusekė iš paskos, tik Erikas su Fenimora atsiliko, įsižiūrėję į besiiriančią prie laivo valtį. Viršuj sugirgždėjo užsklendžiami sodo vartai; irklų smūgiai tolydžio silpnėjo, vanduo prie tiltelio aprimo. Iš sodo tamsos padvelkė vėjelis tarsi paslėptas atodūsis ir lengvai pašiurinęs lapus nuskriejo tolyn palikdamas juos vienus.

Jiedu tuo pat metu atsisuko vienas į kitą, nusigręždami nuo vandens. Erikas sugriebė jos ranką, tartum kažko klausdamas, pamažu pakėlė ją prie lūpų ir pabučiavo.

– Fenimora! – sušnibždėjo jis, ir jiedu nuėjo per tamsų sodą.

– Juk tu seniai žinojai? – tarė jis tyliai. Ji atsakė „taip". Paskui jiedu leidosi tolyn, ir vėl sugirgždėjo užsklendžiami sodo vartai.

Erikas negalėjo užmigti, kai su visa draugija išgėręs kavos ir prie durų su visais atsisveikinęs pagaliau atsidūrė savo kambary.

Buvo tvanku, todėl plačiai atidarė langus ir atsigulęs ant sofos ėmė klausytis.

Norėjo vėl išeiti.

Kaip vis dėlto skardu šiuose namuose! Girdėjo šlepsint naktines konsulo šlepetes, o štai ponia Klaudi pravėrė virtuvės duris, norėdama įsitikinti, ar ugnis jau užgesusi. O ko gi naktį, kai metas miegoti, prireikė Nilsui iš savo lagamino? Aha, antai pelė krebžda po sienos apmušalais. Štai kažkas vienomis kojinėmis atsargiai žengia grindimis. Dabar jau net dviese. Pagaliau! Jis pravėrė duris į gretimą svečių kambarį ir įsiklausė; paskui, tyliai atidaręs ten langą ir apsižergęs palangę, nušoko į kiemą. Per lyginimo kambarį galima išeiti tiesiai į pakrantės sodą. Jei kas pamatytų, pasiaiškins, kad žemai, prie tiltelio, pamiršęs mandoliną ir labai susirūpinęs, kad ji tenai rasoje nesudrėktų. Dėl visa ko mandolina štai permesta per petį.

Sode dabar buvo šviesiau; dvelkė švelni vėsuma, danguje švietė mėnulio pjautuvas, tiesdamas sidabru virpančią juostą nuo prietilčio iki pat škunos „Berento Klaudžio atminimas".

Erikas leidosi pylimu, kuris saugojo sodą ir nuo čia smailiais kampais driekėsi per didelę grįstą aikštelę iki pat molo galo. Visą laiką jis turėjo balansuoti, kad išlaikytų pusiausvyrą, žengdamas per nepatogius, aštrius pylimo akmenis.

Truputį uždusęs pasiekė molą ir ten atsisėdo ant suolo.

Aukštai viršum galvos, iš lėto skambčiodamas, lingavo raudonas švyturio žibintas, o vėliavos virvė tyliai plaikstėsi į metalinį stiebą.

Mėnulis šiek tiek paryškėjo ir atsargiai skleidė savo pilkšvai balzganą šviesą ant tyliai stovinčių uoste laivų ir ant miesto – ant daugybės stogų ir baltų tamsiaakių frontonų raizgyno. O toliau, virš viso to chaoso, dunksojo šviesus ir ramus bažnyčios bokštas.

Erikas atsilošė susisvajojęs, palaimos ir begalinio džiaugsmo kupina širdimi, pasijutęs nepaprastai turtingas, kupinas jėgų ir gyvenimo šilumos. Jam dingojos, jog Fenimora nūnai girdi kiekvieną jo meilės mintį, kurios kilo ir krovė žiedus,

augdamos iš jo laimės; jis pakilo ir energingai perbraukęs mandolinos stygas su patosu uždainavo snaudžiančiam miestui.

Akių nesumerkus, guli mano mergelė
ir laukia manęs!
Akių nesumerkus, guli mano mergelė
ir laukia manęs!

Meilės kupina širdimi jis nesiliovė kartojęs tuos senos liaudies dainelės žodžius.

Pamažu nusiramino; prisiminimai tų dienų, kada jautėsi silpniausias, menkiausias ir visų apleistas, prasiveržė su tyliu, veriančiu skausmu, panašiu į kančią, kuri išspaudžia mums pirmąsias ašaras. Jis vėl atsisėdo ant suolo ir padėjęs delną ant mandolinos stygų įsmeigė akis į fiordą, kurio melsvai pilkame paviršiuje tįsojo blizgantis mėnesienos tiltas, nusidriekęs pro tamsų laivą iki pat mėlynos kaip debesys žemės, iki švelnių, melancholiškų, baltame rūke skendinčių Morsio kalvų.

Vis švelnesni ir švelnesni darėsi prisiminimai, kildami į šviesesnį pasaulį, tarsi rožių žaros nutvieksti.

.........................*mano mergelė!–*

niūniavo jis mintyse.

Akių nesumerkus, guli mano mergelė
ir laukia manęs!

XI

Praėjo treji metai; Erikas ir Fenimora prieš dvejus metus susituokė ir gyvena mažame vasarnamyje prie Mariagerfiordo. Nuo anos vasaros, praleistos Fiordbiu, Nilsas nebuvo matęs Fenimoros. Jis gyvena Kopenhagoje ir daug buvoja

tarp žmonių, bet artimesnių santykių neužmezgė su niekuo, išskyrus daktarą Hjerildą, kuris sakosi esąs jau senas, nes jo tamsiuose plaukuose ima rodytis baltų gijų.

Tos netikėtos sužieduotuvės Nilsui buvo sunkus smūgis, jį šiek tiek pribloškė, sukėlė kartėlį ir padarė mažiau pasitikintį žmonėmis; trūksta jam dabar entuziazmo ir Hjerildo silpnadvasiškumui atremti. Jis ir toliau atsidėjęs studijuoja, bet jo studijos neplaningos, jau nebėra to tvirto pasiryžimo jas baigti, plačiau pasireikšti ir ko nors imtis. Jis dažnai susiduria su žmonėmis, bet nebendrauja su jais; jie labai jį domina, bet jis pats nė kiek nesirūpina juos sudominti; Nilsas jaučia, kaip pamažu silpnėja toji jėga, kuri turėjo skatinti jį žengti pirmyn savo keliu kartu su kitais žmonėmis arba prieš juos. Jis sakosi galįs laukti, net jeigu tektų laukti, kol jau bus per vėlu. Tam, kas tiki, neskubu, – tai jo pasiteisinimas. Ištyręs save iki pat sielos gelmių, Nilsas jaučiasi to tikėjimo turįs pakankamai, – nors kalnus versk, tik vis negali ryžtis pradėti ir atiduoti tam savo jėgas. Kartais jį pagauna kūrybinė aistra, ilgesingas troškimas dalį paties savęs išreikšti darbu, ir tada jis ištisomis dienomis su džiaugsmu deda titaniškas pastangas, kad prisivežtų molio savajam Adomui sukurti; deja, jam niekados nepasisekė suformuoti jį panašų į savo pirmavaizdį, – pritrūksta reikalingos tam ištvermės ir susikaupimo. Nilsas ištisas savaites gali šitaip plūktis, kol pagaliau meta darbą ir apmaudingai klausia save, ką dar norėtų laimėti? Jis patyrė pradėjimo džiaugsmą, belieka tik puoselėti, maitinti ir nešioti – kam, kuriems galams visas tas vargas? Jis juk, anot jo, ne pelikanas. Tačiau, kad ir ką kalbėtų, nėra patenkintas, jaučiasi neatitikęs tų reikalavimų, kuriuos pats sau kėlė; nieko nepadeda ir tai, kad jis tuos reikalavimus mėgina nuginčyti, abejodamas jų pagrįstumu. Jam belieka pasirinkti, ir jis turi rinktis; nes taip jau esti, kad praėjus pirmajai jaunystei anksčiau ar vėliau – tai priklauso nuo žmogaus prigimties – išaušta diena, kai rezignacija aplanko mus kaip viliotoja ir gundo atsisakyti to, kas neįmanoma, ir pasitenkinti tuo, kas yra. O rezignacija turi tiek daug *už*, nes kaip dažnai jaunystės idealai atmetami, sugėdinamas jos entuziazmas, sugriaunamos viltys! Tiesa, idealai, tie šviesūs ir kilnūs idealai, dar anaiptol neprarado savo spindesio, bet jau nebeklydinėja žemėje, čia tarp mūsų, kaip pirmomis jaunystės dienomis. Plačiais pasaulinės išminties laiptais, pakopa po pakopos, jie sugrąžinti į aukštybes, iš kurių juos buvo nukėlęs naivus mūsų tikėjimas, ir nūnai spindi tenai,

nors ir tolimi, palaimingai šypsosi, nors ir pavargę, nerasdami vietos žemėje, o pasyvaus garbinimo smilkalai šventiškais kamuoliais kyla į jų sostą.

Nilsas Liūnė pavargo; jį nukamavo tas nuolatinis įsibėgėjimas šuoliui, nes šuolio niekados nė nebuvo. Viskas pasidarė jam lėkšta ir beprasmiška, iškraipyta ir supainiota, be to, taip smulkmeniška; jam atrodė visiškai natūralu, užsikimšus ausis ir burną, pasinerti į studijas, kurios neturėdamos nieko bendra su pasaulio tvaiku egzistavo pačios sau kaip tylus jūros dugnas su ramiais dumblių miškais ir keistais gyviais.

Jis pavargo, o to nuovargio šaknys slypėjo kaip tik apviltoje jo meilėje; jos greitai ir tvirtai iškerojo, apraizgydamos visą jo būtybę, visus jo gabumus ir mintis. Dabar jis buvo pakankamai šaltas ir viskam abejingas, tačiau anuomet, kai jį ištiko pirmasis smūgis, jo meilė diena iš dienos nepaliaujamai, karštligiškai stiprėjo; būdavo valandų, kada jo siela, beprotiškos aistros pagauta, prisipildydavo begalinio ilgesio ir kunkuliuojančių geismų tarsi vis aukščiau kylanti banga, ir tada kiekviena jo smegenų gyslelė, kiekviena jo širdies skaidula įsitempdavo iki kraštutinumo. Paskui jį apėmė toks migdantis, gaivingas nuovargis, jo nervai nebereagavo į skausmą, kraujas pasidarė per šaltas, kad užsidegtų, o pulsas per silpnas, kad skatintų veikti. Maža to – tasai nuovargis apsaugojo jį nuo atkryčio, įskiepijo sveikstančiam būdingą atsargumą ir egoizmą; taigi dabar praleistas Fiordbiu dienas Nilsas prisimindavo su tokiu pat jausmu kaip neseniai sunkią ligą nugalėjęs žmogus, kuris tariasi galįs būti tikras, jog dabar, kai skausmas iškentėtas ir karštis dingo, jis bus ilgam ilgam apsaugotas.

Kai Erikas su Fenimora, kaip sakyta, jau dveji metai buvo susituokę, vieną vasaros dieną Nilsas gavo iš Eriko pusiau pagyrūnišką, pusiau aimanuojantį laišką; bičiulis skundėsi jau seniai leidžiąs laiką niekais; nežinia, kaip atsitikę, bet nūnai gyvenąs be jokių idėjų. Žmonės, su kuriais jie ten susiduria, linksmi ir nuotaikingi, anaiptol ne kokie pamaivos ar keistuoliai, bet meną išmaną kaip kupranugariai. Nesą nė vieno žmogaus, su kuriuo galėtum kaip reikiant išsikalbėti, ir jis dabar svaigstąs toje vangioje, surembėjusioje aplinkoje, kuri tiesiog nepakenčiama, – dingusi nuotaika ir įkvėpimas, neiškylanti jokia idėja kaip anksčiau; dažnai jį apimanti baimė, kad jau viskas baigta, kad niekada nieko doro daugiau nesukursiąs. Tačiau taip juk negali pasilikti, turį grįžti seni laikai, – juk jis buvęs per daug turtingos prigimties, kad viskas turėtų šitaip baigtis. Ir tada

jis jiems parodysiąs, kas tai yra menas, – visiems tiems, kurie tūpčioja vietoje ir tapo taip, lyg būtų atmintinai išmokę. Bet šiuo metu jaučiąsis tarsi užkerėtas, ir Nilsas padarytų draugišką paslaugą, jei atvyktų į Mariagerfiordą; jį ten priimsią kiek galėdami geriau, o jam juk vis tiek, kur praleisti vasarą, ar ten, ar kur kitur. Fenimora siunčianti jam linkėjimų ir labai džiaugtųsi.

Šis laiškas mažai tebuvo panašus į Eriko, – matyti, ten iš tikrųjų kažkas atsitiko, jei jis šitaip skundžiasi. Nilsas tatai tuojau pat pastebėjo; be to, puikiai žinojo, koks seklus buvo Eriko kūrybos šaltinis – tik menkas upokšnis, kuris nepalankiomis sąlygomis galėjo visai išdžiūti. Todėl nusprendė tuojau pat iškeliauti – kad ir kažin kas būtų įvykę, Erikui padės kaip ištikimas draugas; nors praslinkę metai nutraukė tiek ryšių ir sugriovė tiek iliuzijų, – Nilsas mokės išlaikyti bent jau aną vaikystės laikų draugiškumą. Jau anksčiau jis rėmė Eriką, parems ir šį kartą. Jį apėmė fanatiškas draugiškumo jausmas. Dėl Eriko buvo pasirengęs atsisakyti visko – ateities, garbės, didžių svajonių. Kiek tik tebeturi įkvėpimo ir kūrybinių jėgų, visa skirs Erikui, pats ištirpdamas; visa paruošta, jo *aš* ir jo idėjos, – nieko nepasilaikys sau. Nilsas svajojo išvysti didį tą, kuris taip šiurkščiai įsibrovė į jo gyvenimą, o patį save matyti nustumtą, nepastebėtą, vargšą, netekusį viso dvasinio turto; toliau jis svajojo, kad tai, ką davė Erikui, ilgainiui taps nebe paskola, o tikrąja nuosavybe, kurią jis pažymės savo darbu ir kūryba. Erikas išaukštintas ir išgarsėjęs, o Nilsas – tik vienas iš daugelio paprastų žmonių ir iš tikrųjų niekas daugiau; galų gale – vargšas ne savo noru, bet iš prievartos, tikras elgeta, o ne princas, persirengęs skarmalais... ir kaip jam saldu buvo šitaip nusižeminti svajose.

Bet svajonės lieka svajonėmis, ir Nilsas nusijuokė pats iš savęs, pagalvojęs, kiek daug dėmesio gali skirti kitų darbui tokie žmonės, kurie nesirūpina savais reikalais; pagalvojo ir apie tai, kad susidūrus jiems akis į akį Erikas tikriausiai išsigintų savo laiško, palaikytų jį pokštu ir išjuoktų Nilsą, jei tasai iš tikrųjų atvyktų ir pareikštų esąs pasiruošęs padėti jam atgaivinti talentą. Vis dėlto jis iškeliavo, širdies gilumoje tikėdamas būsiąs jam naudingas; kad ir kaip būtų mėginęs išsisukinėti ir abejoti, vis tiek jautė, kad sena vaikystės dienų draugystė vėl nubudo su visu naivumu ir visa šiluma, nepaisant praslinkusių metų ir to, ką tie metai atnešė.

Vasarnamis Mariagerfiordo pakrantėje priklausė senesnio amžiaus žmonių porai, kuri sveikatos sumetimais turėjo neribotam laikui apsigyventi pietuose. Iš pradžių savininkai neketino nuomoti vilos, nes išvykdami manė tiktai pusmetį išbūsią svetur ir dėl to viską paliko, kaip stovi. Ir iš tikrųjų, išsinuomojęs tą namą, Erikas rado jį su visais baldais, įvairiausiais niekučiais, šeimos portretais; net mansarda buvo užversta visokio šlamšto, ir rašomojo stalo stalčiuose mėtėsi seni laiškai.

Erikas atrado tą vasarnamį, po sužieduotuvių išvykęs iš Fiordbiu; kadangi čia buvo visa, kas jiems reikalinga, ir dar daugiau, o jis ketino po kelerių metų kuriam laikui apsigyventi Romoje, tai prikalbėjo konsulą kol kas palaikyti kraitį, ir jiedu su Fenimora iškeliavo į Marianelundą tarsi į viešbutį, tik turėjo porą lagaminų daugiau negu paprasti keleiviai.

Namas stovėjo fasadu į fiordą, mažiau kaip dešimt metrų nuo vandens, ir niekuo neatrodė ypatingas – aukštai balkonas, apačioje veranda, už namo neseniai užveistas sodas, kurio medžiai buvo lazdos storumo. Užtat iš sodo patekdavai tiesiai į puikų bukų mišką su viržiais apaugusiais trakais ir plačiomis daubomis tarp baltmolio kalvų.

Taip atrodė naujieji Fenimoros namai, ir kurį laiką buvo tokie šviesūs, kokius tegali padaryti laimė, nes abu juk buvo jauni ir įsimylėję, sveiki ir žvalūs, be rūpesčių dėl savo išteklių, tiek dvasinių, tiek materialinių.

Tačiau kiekviena laimės pilis turi pamatą, į kurį įmaišyta smėlio, o smėlis kaupiasi ir ilgainiui ima byrėti iš po mūro, gal pamažu, gal nepastebimai, bet vis dėlto byra ir byra, grūdas po grūdo... O meilė? Taip pat ir meilė ne uola, kad ir kaip norėtume tuo tikėti.

Fenimora mylėjo Eriką visa siela, karštai, su virpančiu baimingu aistringumu; jis buvo jai daugiau negu Dievas, daug daugiau, – stabas, kurį ji garbino be atodairos ir be saiko.

Jo meilė buvo stipri kaip ir žmonos, tačiau jam trūko to subtilaus vyriško jautrumo, kuris budriai saugo mylimą moterį nuo jos pačios ir gina jos orumą. Tiesa, vidinis balsas jam primindavo tatai kaip kažkokią neaiškią pareigą, bet jis nenorėdavo to tylaus balso klausyti, nes Fenimora buvo tokia svaigi taip aklai mylėdama; vešliai pražydęs jos grožis ir vergiškai nuolankus meilumas jį kerėte kerėjo žadindamas beribę ir negailestingą aistrą.

Ar sename mite nepasakyta, kad Amūras ranka Psichėjai uždengia akis, prieš jiems, saldžiai apsvaigusiems, pasineriant į liepsningos aistros kupiną naktį?

Vargšė Fenimora! Jeigu jai būtų grėsęs pavojus sudegti savo pačios širdies kaitroje, tasai, kuris turėjo ją apsaugoti, dar labiau būtų pūtęs liepsną! Jis panėšėjo į aną girtą valdovą, kuris su padegėjo fakelu rankoje džiūgavo matydamas degant savo karališkąjį miestą, nes įsisiautėjusi ugnis tolydžio kurstė svaigulį, kol pelenai jo neišblaivė.

Vargšė Fenimora! Ji nežinojo, kad egzaltuotas laimės himnas gali būti taip dažnai giedamas, jog iš jo nebelieka nei melodijos, nei žodžių, o tik šlykštus maurojimas; nežinojo, kad svaigulys, kuris mus šiandien iškelia, atima jėgas rytdienos polėkiams. Ir kai pamažu atėjo slogus prablaivėjimas, sudrebėjo supratusi, kad jų meilė nusirito iki šleikščiai saldžios paniekos patiems sau ir vienas kitam, iki paniekos, kurios saldumas diena iš dienos nyko, kol pagaliau sugižo ir apkarto. Jiedu nusigręžė nuo kits kito ir nutolo taip, kaip tik buvo įmanoma: jis – kad svajotų apie savo apgaulingą idealą, jo pašaipią didybę ir šaltą žavesį; ji – kad ilgesingai minėtų blankią ir tylią, dabar jau be galo tolimą savo mergautinių dienų pakrantę. Diena po dienos Fenimorai darėsi vis sunkiau, ji kankinosi degdama iš gėdos ir bjaurėdamasi pati savimi; visa aplinka jai atrodė kokti ir beviltiška. Užsidariusi tuščiame kambarėlyje, kur nieko daugiau nebuvo, tik atsigabentos iš gimtųjų namų skrynios, dažnai išsėdėdavo valandų valandas, kol saulėlydžio žara raudonai nudažydavo būsto sienas; ten ji kamuodavo save įvairiomis mintimis, dygesnėmis už erškėčius, plakė save žodžiais, daug skaudesniais už rimbą, kol, skausmo ir kančių visiškai išvarginta, susmukdavo ant grindų tarsi bjaurus pūvantis padaras, savo asmenybės griuvena – per daug pasigailėtina būstinė sielai. „Savo vyro mergšė", – ši mintis niekada neišeidavo jai iš galvos, su šia mintimi sviesdavo su panieka savąjį *aš* po kojų, praradusi bet kokią prisikėlimo viltį, šie žodžiai išsklaidydavo kiekvieną laimės prisiminimą.

Ilgainiui Fenimorą apėmė šaltas, šiurkštus abejingumas; ji paliovė sielvartauti, kaip buvo nustojusi tikėti; jos dangus sugriuvo, ir ji neturėjo jokio noro vėl svajonėse jį suskliausti; nereikalavo išganymo, nesijautė per gera pasauliui, o pasaulis jai, – jie buvo vienas kito verti. Erikui ji nejautė neapykantos ir nevengė jo su baime; priešingai, atsakydavo į jo bučinius, nes per daug paniekos jautė pačiai sau, kad jų vengtų, – juk ji buvo jo žmona, savo vyro sutuoktinė!

Taip pat ir Erikui buvo koktu nubusti, nors jis su vyrams būdingu įžvalgumu proziškai numatė, jog tai neišvengiamai turi kada nors įvykti. O kai vis dėlto taip atsitiko, kai meilė liovėsi buvus visų trūkumų pakaitalu ir kai išsisklaidė žėrintis šydas, kuriuo apsigaubusi toji meilė nusileido jam žemėn, tada Erikas pasijuto netekęs nuotaikos ir visų gabumų; tai jį taip pykdė ir baugino, kad jis karštligiškai įniko į savo meną, norėdamas įsitikinti, ar kartais neprarado dar kai ko, o ne vien tik laimę. Deja, nesulaukė atsakymo, kurio tikėjosi; jam kilo viena kita menka idėjėlė, bet jis negalėjo pajudėti su jomis iš vietos ir kartu nesiryžo jų atsisakyti. Erikas neįstengė ką nors dora iš tų savo idėjų išgauti, bet vis dėlto nesiliovė jomis domėtis, nors jos trukdė kitiems, patrauklesniems sumanymams iškilti. Prislėgtas ir nepatenkintas, kad taip atgrubo nuo darbo, jis paniuręs ėmė dykinėti vildamasis, jog tereikia palaukti, ir įkvėpimas jam vėl grįšiąs. Bet ši dvasinė būklė nesikeitė, ir Eriko talentas naujai niekuo nepasireiškė; čia, tylioje fiordo pakrantėje, stigo aplinkos, kuri būtų galėjusi jį vaisingai paveikti, nebuvo ir draugų menininkų, kurių pasiekimai būtų skatinę jį lenktyniauti ar sukurti ką nors priešinga. Toks dykinėjimas darėsi nebepakenčiamas, ir Eriką pagavo karštas noras pasijusti pagaliau savimi, nesvarbu kuriuo būdu ir kokia dingstimi. O kadangi nieko doresnio nebuvo, jis pradėjo bendrauti su senesniais ir jaunesniais vietos gyventojais, kurie vieno šešiasdešimtmečio medžiotojo vadovaujami nuobodų kaimo gyvenimą įvairindavo tokiomis išmonėmis, kokių tik įstengdavo sugalvoti jų ne per daug laki vaizduotė, gerokai apribota vienašališko skonio. Tų pramogų pagrindą sudarydavo kortavimas su išgertuvėmis medžioklės, apsilankymo turguje ar kuria kita proga. Niekas labai nepasikeisdavo, kai draugija savo veiklos erdve pasirinkdavo kokį nors gretimą miestelį ir tenai popietės valandomis atlikdavo tikrus ar tik tariamus sandėrius su vietiniais pirkliais, nes galų gale visi reikalai išsispręsdavo vakare smuklėje, kurios šeimininkas nuostabiai mokėjo vertinti svečius ir parūpindavo jiems saugią vietelę. Užklydus į smuklę keliaujantiems artistams, pirkliai būdavo apeinami, nes aktoriai daug sukalbamesni ir ne tokie santūrūs prie butelio, – apskritai jie mielai pasiduoda gerai globai, kuri, deja, retai baigiasi laimingai, ir nusilesa iki sąmonės netekimo maukdami kadaginę, ypač jei prieš tai jau vaišinosi šampanu.

Tos draugijos branduolį sudarė įvairaus amžiaus smulkūs žemvaldžiai ir nuomininkai; buvo tarp jų jaunas, kresnas padauža iš degtinės varyklos ir vienas

baltakaklis namų mokytojas, kuris jau bent dvidešimt metų nebedirbo mokytoju, o tik žmonėjosi čia vienur, čia kitur, bastėsi su savo ruonenos lagaminėliu ant šyvo kuino, pirkto, kaip buvo kalbama juokais, iš odlupio. Tasai mokytojas, amžinas girtuoklis, virtuoziškai grojo fleita ir, pasak žmonių, mokėjo arabiškai. Senojo medžiotojo draugijai, kurią jis vadino savo štabu, priklausė taip pat vienas firmos įgaliotinis, visada pasakojąs naujas istorijas, ir vienas daktaras, žinąs tik vieną vienintelę – apie Liūbeko apsupimą tūkstantis aštuoni šimtai šeštaisiais metais[30].

Draugija buvo labai gausi, ir beveik niekados nepasitaikydavo, kad visi jos nariai susirinktų; jei kuris nors iš jų, pamiršęs draugiją, per ilgai užsibūdavo namie, senas medžioklis sušaukdavo visus ištikimuosius ir su jais vykdavo pasižiūrėti „atskalūno jaučių", o tai reiškė, kad svečiai dviem ar trims dienoms įsitaisys nelaimingojo sodyboje ir ūžaudami, kortuodami ar kitaip pramogaudami, nelygu metų laukas, viską apvers aukštyn kojom. Per vieną tokį baudžiamąjį apsilankymą visa draugija svečiavosi taip ilgai, jog šeimininkui išsibaigė kava, romas ir cukrus, – teko tenkintis kavos punšu, kuris buvo išvirtas iš cikorijos, pasaldytas sirupu ir sustiprintas degtine.

Taigi, apskritai paėmus, prasta ir storžieviška buvo toji draugija, su kuria Erikas bendravo; tačiau tokie energingi žmonės iš tikrųjų negalėjo tenkintis labiau civilizuotomis pramogomis, o jų neišsenkantis humoras, giedra nuotaika, atlapumas ir meškos geraširdiškumas švelnino šiurkštų būdą. Jei Eriko talentas būtų buvęs artimas Braueriui arba Ostadei[31], tai šis rinktinis lėbautojų sambūris būtų tapęs jam aukso kasykla; bet taip nebuvo, iš viso to Erikui, kaip ir kitiems, tiek tebuvo naudos, kad jie šauniai linksminosi. Deja, per daug, nes netrukus jis tiek įsitraukė į tuos nežabotus ūžavimus, jog negalėjo be jų gyventi ir skirdavo jiems beveik visą laiką; o kai sykiais imdavo pats sau priekaištauti ir dievagotis, kad taip toliau tęstis negali, dvasinė tuštuma ir negalė, kurią kiekvieną kartą pajusdavo, vos pamėginęs dirbti, vėl stumdavo jį atgal į seną gyvenimą.

Parašęs Nilsui laišką, kuriame skundėsi savo ilgai užtrukusiu nevaisingumu ir beveik visišku talento išsekimu, Erikas tuojau pat ėmė gailėtis jį išsiuntęs, nors vis tikėjosi, kad tasai jo skundus nuleis negirdomis.

Tačiau Nilsas, klajojantis draugiškumo riteris, teikėsi atvykti ir buvo sutiktas pusiau su nepasitenkinimu, pusiau su pagaila, kaip paprastai pasitinka klajojantį

riterį tie, dėl kurių jis išveda savo Rosinantą iš šilto tvarto. Bet kadangi Nilsas buvo atsargus ir laukė, tad Erikas netrukus atlyžo, ir senas jų tarpusavio nuoširdumas vėl atsinaujino. O Erikui knietėjo išsikalbėti, pasiskųsti ir atverti savo širdį; tatai tapo jam kone fizine būtinybe.

Vieną vakarą, kai jau metas buvo miegoti, – Fenimora jau nuėjo poilsio, – jiedu sėdėjo tamsioje svetainėje, gurkšnodami grogą. Tik žaižaruojančios cigarų ugnelės žymėjo vietą, kur jie sėdi, ir tik retkarčiais, Nilsui patogiau atsilošus kėdėje, jo viršun nukreiptas juodas profilis išsiskirdavo tamsiame lango stikle. Šnekučiuodami apie senus laikus Lenborgore ir apie ten praleistą vaikystę, jiedu gerokai išgėrė, ypač Erikas. Fenimorai išeinant, stojo tyla, kurią nutraukti nei vienas, nei kitas nenorėjo, nes taip maloniai ir švelniai slinko mintys, o jiedu mieguisti klausėsi, kaip grogo įkaitintas kraujas spengia ausyse.

– Koks gi vis dėlto žmogus esi kvailas, būdamas dvidešimties metų jaunuolis! – prabilo pagaliau Erikas. – Vienas Dievas težino, ko iš tikrųjų laukta ir kaip buvo įsikalta į galvą, jog visa tai egzistuoja? Mes, beje, vadinome tuos daiktus jų tikraisiais vardais; tačiau tai, kaip mes juos supratome, buvo juk visai kas kita, palyginus su ta romia dieviška palaima, kurios mainais susilaukėme. Tiesą sakant, gyvenimas nelabai ko vertas, ar ne tiesa?

– O, nežinau; imu jį tokį, koks yra. Iš viso juk ne kiek žmogus tegyveni. Daugiausia egzistuoji. Jei gautum gyvenimą kaip vieną didelį skanų pyragaitį, kurį galėtum iškart sukirsti... bet taip – mažais kąsneliais – tai nepatrauklu.

– Sakyk man, Nilsai, – tik su tavim galima kalbėti apie tokius juokingus dalykus, bet aš nežinau – tu esi toks keistas šiais klausimais... Pasakyk man, – ar tavo stiklinė netuščia? Gerai... Ar tu kada nors galvojai apie mirtį?

– Aš? O taip, tu irgi?

– Aš nesakau – per laidotuves arba kai susergi, ne. Šiaip sau, ramiausiai besėdint, mane staiga apima tartum kažkokia neviltis. Sėdžiu susimąstęs, laužau galvą ir nieko neveikiu, *negaliu* nieko sukurti. Ir tada, regis, tarytum jauste jaučiu, kaip laikas nuo manęs bėga; valandos, savaitės, mėnesiai slenka pro mane be jokio turinio, ir aš neįstengiu kokiu nors savo darbu jų sulaikyti. Nežinau, ar supranti, ką noriu tuo pasakyti, – juk tai tik tokia mano savijauta, – bet aš norėčiau sustabdyti laiką ką nors sukurdamas. Matai, jeigu tapau paveikslą, tai laikas, kurio tam reikia, visados priklauso man; aš iš jo pasisemiu šio to, jis nėra žuvęs,

nors ir praėjęs. Aš stačiai sergu galvodamas, kaip nesulaikomai slenka dienos. Ir čia nieko *negaliu* ar nesugebu padaryti. Tai kančia; aš tiek įtūžtu, jog nerandu sau vietos ir vaikščiodamas po kambarį niūniuoju kokią kvailą dainelę, kad tik iš to didelio susierzinimo nepravirkčiau; pasijuntu kone bepročiu, kai sustojęs pagalvoju, kad laikas štai *vėl* praėjo, man šitaip bemąstant, kad jis vis slenka ir slenka negrįžtamai. Nėra nieko labiau apgailėtino, kaip būti menininku. Štai stoviu sveikas ir stiprus, jaučiu kunkuliuojant savo karštą kraują ir plakant širdį; mano protui nieko netrūksta, ir aš *noriu* dirbti, tačiau negaliu, aš kovoju, siekiu kažko neregimo, kas nesiduoda pasiekiama, ir čia veltui visos mano pastangos, nors ir kiek kamuočiausi, jog net kraujas trykštų man iš panagių. Ką daryti, kad ateitų įkvėpimas, kiltų idėjos? Aš galiu susikaupti, galiu mėginti apsimesti abejingas ir vaikštinėdamas, dairydamasis dėtis, tartum nieko neieškau. Deja, bergždžios pastangos! Belieka tik nuovoka, kad laikas amžinai stovi gyvenimo vidury ir traukia į save valandas, o jos vis slenka ir slenka be paliovos – dvylika šviesių ir dvylika tamsių. Kas man belieka daryti? Juk kas nors daroma tokiais atvejais. Negi aš pirmutinis, kurį tai ištinka, sakyk? Ar tu nieko nežinai?

– Mėgink keliauti.

– Ne, tik ne tai – iš kur tau atėjo į galvą tokia mintis? Negi manai, kad aš jau visiškai dugne?

– Dugne? Anaiptol. Bet, man regis, nauji įspūdžiai...

– Nauji įspūdžiai! Tik to betrūko. Ar tau niekados neteko girdėti pasakojant apie žmones, kurie turėjo pakankamai talento, kol buvo pirmos jaunystės ir žvalūs, ir pilni vilčių bei sumanymų; bet kai viso šito neteko, dingo ir jų talentas – ir niekados nebegrįžo.

Erikas valandėlę tylėjo.

– *Tie žmonės* keliavo, Nilsai, ieškodami naujų įspūdžių. Tai buvo jų manija. Pietūs, Rytai – visa tai buvo veltui, visa nuslydo nuo jų kaip nuo veidrodžio. Mačiau jų kapus Romoje. Du iš jų, bet tokių yra daug, daug. Vienas išėjo iš proto.

– Apie tapytojus niekados iki šiol nesu to girdėjęs.

– O vis dėlto. Kaip tu manai, kas tai galėtų būti? Trūksta koks nors slaptas nervas? Ar gal pats dėl to būni kaltas? Gal padarai kokį nusikaltimą ar šiaip suklysti – kas ten supaisys! Siela – toks trapus dalykas, ir niekas nežino, kokią didelę žmogaus dalį ji užima. Žmogus pats sau turi būti geras... Žinai, – kalbėjo

toliau Erikas tyliu, švelniu balsu, – kartais ir aš pasiilgstu kelionių, ypač kai jaučiuosi toks tuščias; tu negali įsivaizduoti, kaip aš tada ilgiuosi. Bet, man regis, nedera tam ryžtis, nes, tik pamanyk, jei tokia kelionė nieko nepadėtų ir jei aš pasirodyčiau esąs vienas iš tų, apie kuriuos kalbėjau! Kas tada? Pagalvok, kas būtų, jei įsitikinčiau, kad esu galutinai žuvęs, kad jau nieko, ničnieko nebeturiu ir nieko daugiau nesugebu. Kas iš manęs tada beliktų – pasigailėjimo vertas luošys, niekingas šunpalaikis, apgailėtinas kastratas! Kur tada dingčiau, kaip manai? Taigi galimas daiktas, jog manęs laukia toks pat likimas kaip anų; pirmoji jaunystė jau praėjo, o iliuzijų arba ko nors panašaus, dievaž, irgi nedaug beliko. Baisu, kiek jų prarandame, o aš juk niekados nepriklausiau tai kategorijai žmonių, kurie džiaugiasi jomis nusikratę; man buvo kitaip nei jums, kurie vaikščiojote pas ponią Boję; jūs taip skubėjote apipešioti vienas kitam puošnias plunksnas, ir kuo labiau plikote, tuo labiau pūtėtės. Bet pagaliau tai nesvarbu, ilgainiui juk netenkame plunksnų.

Paskui jiedu nutilo. Oras buvo kartus nuo cigarų dūmų ir šleikštus nuo konjako; jie sunkiai alsavo tame tvaike, slogių minčių kamuojami.

Atkeliavęs šešiasdešimt mylių, kad padėtų bičiuliui, Nilsas nūnai sėdėjo gėdydamasis šaltosios savo prigimties pusės. Iš tikrųjų ką gi jis šiuo reikalu galėjo padaryti? Gal prabilti į Eriką meno kalba – pavartoti daug purpurinių ir ultramarino žodžių, tviskančių šviesa ir klaidžiojančių šešėliuose? Iškeliaujant kažkas panašaus jam šmėkščiojo galvoje. Kaip juokinga tai buvo! Padėti! Gal ir pavyktų nuvaryti nuo menininko durų deivę tuščiomis rankomis, tačiau tai būtų ir viskas; padėti jam kurti galėjai ne daugiau, kaip padėti paralyžiuotajam pakelti pirštą, nors širdis būtų kupina didžiausios užuojautos, pasiaukojimo ir kilniausių jausmų. Turi pasikliauti savo paties jėgomis – štai kas sveika ir naudinga; žinoma, lengviau pasirodyti sentimentaliam ir kilti į žydras aukštybes iki devinto dangaus, tik, deja, tai be galo nepraktiška, apgailėtinai nereikalinga. Tvirtai pasikliauti savo jėgomis ir kaip dera rūpintis savimi; tai, savaime aišku, dar nebus išganymas, bet, šiaip ar taip, nereikės prieš nieką delbti akių, – nei prieš Dievą, nei prieš žmones.

Nilsas turėjo daug progų su apmaudu įsitikinti geros širdies bejėgiškumu; nes jo apsilankymas tiek tebuvo naudingas, kad Erikas visą mėnesį daugiau nei paprastai sėdėdavo namie. Nilsas nenorėjo pačiame vidurvasaryje grįžti į Kopenhagą, bet nepatogu buvo ir amžinai svečiuotis; todėl apsigyveno vienoje

šeimoje, nepriklausančioje valstiečių luomui, kitapus fiordo, iš kur galėjo per ketvirtį valandos atsiirti į Marianelundą. Juk pagaliau ir nesvarbu, kur gyventi – čia ar kur nors kitur; be to, Nilsas jau pažinojo apylinkes, o jis buvo iš tų žmonių, kurie lengvai apsipranta su aplinka; antra vertus, jis čia turėjo draugą ir pusseserę Fenimorą; žodžiu, pakankamai dingsčių, ypač kad visame pasaulyje niekas jo nelaukė.

Vykdamas į Marianelundą, Nilsas buvo gerai apgalvojęs, kaip laikysis Fenimoros atžvilgiu, tai yra dėsis taip viską pamiršęs, net nebeprisimenąs, ar iš viso esą kas pamirštino; pirmiausia – jokio šaltumo, nuoširdus abejingumas, santūrus mandagumas ir simpatija; taip turėjo būti.

Tačiau viso to anaiptol nereikėjo.

Fenimora, kurią jis rado, buvo visiškai kitokia negu toji, kurią kitados paliko. Ji dar tebebuvo graži, stotinga ir patraukli kaip anksčiau; Nilsas atpažino tuos pačius vangius, neryžtingus judesius, kuriais kadaise gėrėjosi, tačiau jos veide ryškėjo kažkoks liūdnas abejingumas kaip žmogaus, kuris per daug galvoja, o jos švelniose akyse atsispindėjo apgailėtinas, sielvartingas ir kankinantis rūstumas. Nilsas viso to nesuprato; bet vis dėlto jam neabejotinai buvo aišku, kad Fenimora turėjo ką kita veikti, negu galvoti apie jį, ir kad tiems atsiminimams, kuriuos jis sužadino, liko visiškai bejausmė. Ji atrodė galutinai apsisprendusi ir pasidavusi likimui, kad ir pačiam blogiausiam.

Pamažu Nilsas pradėjo suvokti tą paslaptingą jos būseną, o vieną dieną, kai jiedu vaikštinėjo pakrante, ją perprato.

Erikas kaip tik tvarkė savo dirbtuvę, ir Nilsas su Fenimora, eidami fiordo krantu, pamatė, kaip tarnaitė iškrėtė ant smėlio pilną prijuostę šlamšto. Tai buvo seni teptukai, gipso liejinių nuolaužos, sulūžusios mentelės, sutrūkę aliejaus buteliukai ir tuščios dažų tūtelės – visa krūva. Nilsas ėmė sklaidyti ją koja, o Fenimora žiūrėjo, neaiškiai džiaugdamasi dėl galimų atradimų, kaip paprastai esti, kapstant seną šlamštą. Staiga jis atitraukė koją lyg nudegęs, bet tuojau susitvardė ir greitai viską sujaukė.

– O, duok ir man pasižiūrėti, – tarė Fenimora, uždėjusi jam ranką ant peties, lyg norėdama sulaikyti.

Nilsas pasilenkė ir ištraukė gipsinę ranką, laikančią kiaušinį.

– Tai turbūt per neapsižiūrėjimą, – pasakė jis.

– Ne, juk ji sudužusi, – ramiai atsakė Fenimora ir paėmė liejinį jam iš rankos. – Žiūrėk, nebėra smiliaus, – parodė ji, bet čia pat pastebėjusi, jog gipsinis kiaušinis prapjautas ir trynys jame nutapytas geltonais dažais, kiek paraudo; paskui pasilenkė ir iš lėto sudaužė gipsinę ranką į akmenį, kad tik skeveldros beliko.

– Ar prisimeni tą dieną, kai ji buvo nulieta? – paklausė Nilsas, kad ką nors pasakytų.

– Taip, mane ištrynė tada žaliu muilu, kad gipsas nepriliptų prie rankos. Ar tai turi galvoje?

– Ne, turiu galvoje, kaip geriant arbatą Erikas nulietą tavo ranką paleido aplink stalą, o kai liejinys pasiekė tavo seną tetą, jai akis ašaros užplūdo, ir ji su didžiausia užuojauta priglaudė tave prie krūtinės ir pabučiavo į kaktą, tarsi tave būtų kas nuskriaudęs.

– Taip, esama tokių jausmingų žmonių.

– Tiesa, mes tada turėjome gardaus juoko, bet, šiaip ar taip, tai buvo toks švelnus, nors ir beprasmiškas jausmų protrūkis.

– Taip, daug kur pasitaiko beprasmiško švelnumo.

– Manding, bene pradėsi su manim vaidytis.

– O, ne, anaiptol; tik norėčiau kai ką tau pasakyti. Juk nepyksi už kruopelę atvirumo! Taigi, jei, pavyzdžiui, vyras žmonos akivaizdoje pradeda pasakoti ką nors tokio, kas atrodo pernelyg grubu, arba iš viso, tavo manymu, mažai jos paiso, ar tau neatrodo, jog visiškai bergždžia būtų prieš tai protestuoti, parodyti, jog esi be galo švelnus ir baisiai riteriškas? Reikia juk pripažinti, kad vyras savo žmoną geriausiai pažįsta ir žino, jog tai negali būti jai nemalonu nei jos įžeisti, kitaip jis to nedarytų? Ar ne tiesa?

– Apskritai paėmus, tai netiesa, bet šiuo atveju, remdamasis tavo autoritetu, galėčiau pasakyti „taip".

– Šitaip ir padaryk; gali būti tikras, kad mes, moterys, nesame tokios eteriškos būtybės, kaip kad dažnas viengungis svajoja; mes tikrai ne švelnesnės už vyrus ir anaiptol ne kitokios negu vyrai; tikėk manim, molis, iš kurio abu, vyras ir moteris, nulipdyti, buvo truputį nešvarus.

– Mieloji Fenimora, tu, ačiū Dievui, pati nesižinai, ką šneki, – šiaip ar taip, esi labai neteisi moterims ir pačiai sau; *aš* tikiu moters skaistumu.

– Moters skaistumas? Ką turi galvoje tai sakydamas?

– Aš manau... na...

– Tu manai – aš tau pasakysiu – tu nieko neišmanai, nes tai irgi vienas iš tų beprasmių švelnumų. Moteris *negali* būti skaisti, ji neturi tokia būti, kaip tai būtų įmanoma! Ir kaip nenatūralu! Ar mūsų Viešpaties Dievo ranka paskyrė ją būti tokią? Atsakyk man! Ne, tūkstantį kartų ne. Kokia nesąmonė! Kodėl jūs viena ranka norite iškelti mus iki žvaigždžių, jei antrąja turite traukti žemyn? Ar negalėtumėt leisti mums vaikščioti žeme šalia jūsų, žmogus šalia žmogaus, ir nieko daugiau? Juk neįmanoma tvirtai imtis prozos, kai mus akinate klajojančiomis poezijos ugnelėmis. Duokite mums ramybę, dėl Dievo meilės, duokite mums ramybę!

Ji atsisdėo ant žemės ir pravirko.

Nilsas daug ką suprato; Fenimora būtų pasijutusi nelaiminga, jei būtų žinojusi, kiek daug. Juk iš dalies tai buvo sena istorija apie iškilmingą meilės pokylį, kuris nenori tapti kasdiene duona, bet ir toliau lieka pokyliu, tik darosi vis banalesnis, diena iš dienos atgrasesnis, kaskart mažiau sotinantis. Ir nei vienas, nei kitas negali padaryti stebuklo; štai sėdi jie, vis dar vestuviniais apdarais, ir stengiasi vienas antram tebesišypsoti, tebevartoti iškilmingus žodžius, bet viduje kenčia alkį ir troškulį, o jų žvilgsniai pradeda vienas kito baimintis, nes jų širdyse ima rastis neapykanta. Argi ne taip buvo iš pat pradžių? O paskui ar neprasidėjo kita tokia pat liūdna istorija apie moters sielvartą dėl to, kad kelio atgal jai nebėra, kai pamatė, jog pusdievis, kurio sužieduotine ji taip mielai sutiko būti, pats paprasčiausias mirtingasis? Iš pradžių sielvartas, bergždžias sielvartas, o paskui išganingas atbukimas, argi ne taip? Jis manė, kad taip iš tikrųjų yra, ir suprato viską – jos atšiaurumą, gaižų nuolankumą ir šiurkštumą, kuris buvo jai karčiausias lašas visoje taurėje. Pamažu jis taip pat suvokė, koks sunkus turėjo būti ir kaip turėjo ją erzinti jo gailestingumas, jo pagarbus prielankumas, nes moteris, nusviesta nuo purpurinės savo svajonių lovos ant akmeninio grindinio, yra linkusi neapkęsti beveik kiekvieno, kas norėtų ant akmenų patiesti kilimėlį; patyrusi pirmąjį kartėlį, ji *trokšta* jausti visą akmenų kietumą; jai jau negana eite nueiti tą kelią, – ji nori juo keliaklupsčiais šliaužti, ir kaip tik ten, kur tasai kelias stačiausias, kur akmenys aštriausi. Ji nepriima ištiestos rankos ir nelaukia jokios pagalbos, nenori pakelti galvos; tegu slegia, kas slegia; ji nori savo veidą panardinti į kelio dulkes ir liežuviu patirti jų skonį.

Nilsas jos gailėjosi, bet paliko ją ramybėje, kaip ji pati norėjo.

Taip skaudu buvo matyti ją kenčiant ir žinoti, kad negali niekuo jai padėti; sėdėti atokiai ir kvailose svajonėse įsivaizduoti ją laimingą; arba su šaltu gydytojo įžvalgumu laukti ir skaičiuoti, o paskui liūdnai ir ramiai pripažinti, jog nebus jokio palengvėjimo, kol galutinai nenukraujuos jos senoji viltis susilaukti turtingo, spindinčio gyvenimo, kol vangesnė gyvenimo srovė neprasiverš visomis jos esybės gyslomis ir neatbukins iki užsimiršimo; kol ji taps tokia kukli, jog tenkinsis tuo, kas pasiekiama, ir pagaliau – pagaliau ganėtinai grubi, kad džiaugtųsi slogios kasdienybės palaima, daugybe dangaus laiptų žemesne už tą, kurios ji ilgėjosi ir kuriai pasiekti taip karštai ir su tokia baime maldavo sparnų. Nilsas pasibjaurėjo visu pasauliu pagalvojęs, kad toji, prieš kurią kadaise savo širdy taip nuolankiai ir pagarbiai klūpojo, dabar likimo pažeminta ir surakinta it vergė grandinėmis turi stovėti prie vartų ir šalti, kai jis pats joja pro šalį ant aukšto žirgo, žvangindamas kišenėje skambiomis gyvenimo monetomis.

Vieną sekmadienio popietę rugpjūčio pabaigoje Nilsas atsiyrė per fiordą. Jis rado Fenimorą namie vieną; jam atėjus ji gulėjo kampiniame kambary ant sofos, ir su kiekvienu atodūsiu jai veržėsi iš krūtinės tos trumpos ritmingos aimanos, kurios tarytum lengvina ligoniui skausmą. Jai baisiausiai gelianti galva, sakėsi ji, o namie nieko nesą, kas pagelbėtų; tarnaitę išleidusi į Hadsundą pas savuosius, ir vos jai išėjus kažkas išsivedęs Eriką; ji niekaip nesuprantanti, kur jie galėjo išvykti per tokį lietų. Jau porą valandų gulinti čia, mėgindama užmigti, bet dėl skausmo apie miegą nėra ko nė galvoti. Jai niekados taip nebuvę, skausmai užėję staiga – per pietus dar nieko nejautusi, – pirmiausia smilkiniuose, o paskui vis gilyn ir gilyn, akiduobėse, – kad tik nebūtų kas rimta. Ji nebuvo pratusi sirgti, todėl dabar kentė baimę ir jautėsi nelaiminga.

Nilsas guodė ją kaip įmanydamas: ji turinti ramiai gulėti užsimerkusi ir nekalbėti; suradęs storą skarą apsupo jai kojas, atnešė iš bufeto acto ir uždėjo ant kaktos šaltą kompresą. Paskui tyliai atsisėdo prie lango ir ėmė žiūrėti į lietų.

Retkarčiais, priėjęs pirštų galais, pakeisdavo kompresą, nė žodžio netardamas ir tik linktelėdamas, kai ligonė pro jo rankas mesdavo dėkingą žvilgsnį. Sykiais ji mėgindavo kažką sakyti, bet Nilsas galvos judesiais ir veido išraiška neleisdavo nė žodžio ištarti. Paskui jis vėl grįždavo į savo vietą.

Pagaliau Fenimora užmigo.

Praėjo valanda, paskui kita, o ji vis dar miegojo. Iš lėto slinko vienas ketvirtis po kito, blankindami niūrią dienos šviesą, ir kambario šešėliai kaskart didėjo driekdamiesi nuo baldų ir nuo sienų. O lauke tebepliaupė lietus, tolygiai ir be paliovos, savo šniokštimu slopindamas visus kitus garsus.

Ji vis dar miegojo.

Acto garai ir vanilinis heliotropų aromatas nuo palangės susiliejo į gaižų rūgštaus vyno kvapą ir pripildė orą, kuris sušilęs nuo kvėpavimo gulė ant pilkuojančių langų tuo didesne rasa, kuo vėsesnės darėsi lauke vakaro sutemos.

Nilsas paskendo svajonėse ir prisiminimuose, nors visą laiką viena savo sąmonės dalimi budėjo prie ligonės saugodamas jos miegą. Pamažu, sutemoms tirštėjant, vaizduotė pavargo teikdama peno vis įsiliepsnojančioms ir vėl gęstančioms svajonėms, panašiai kaip pavargsta žemė duodama nuolatos tą patį vaisių; svajonės nublanko, sumenkėjo, neteko žavingų smulkmenų ir toli siekiančių, nuostabiai išraizgytų gijų. Jo mintys paliko tuos svajingus tolius ir grįžo atgal. Kaip čia buvo tylu! Tartum jiedu būtų atsidūrę tylos saloje, kuri atsirado vienodai ošiančioje lietaus lašų jūroje! Jų sielos buvo tylios, tokios tylios ir palūžusios, o ateitis atrodė snūduriuojanti ramybės lopšyje.

Ak, kad toji ateitis niekados nenubustų, kad viskas liktų kaip dabar, – jokios kitos laimės kaip tik ši, glūdinti ramybėje; bet taip pat ir jokio sielvarto, jokio siautulingo nerimo! O, kad šitoji gyvenimo diena galėtų užsiverti, kaip užsiveria pumpuras, ir kad niekados nebeišauštų pavasaris!

Fenimora šūktelėjo; ji jau kurį laiką gulėjo nemiegodama, tokia laiminga skausmams praėjus, kad net kalbėti nenorėjo. Jau ketino keltis ir uždegti šviesą, bet Nilsas, ir toliau tebevaidindamas gydytoją, privertė ją gulėti. Jai geriau kol kas nesikelti, – jis turįs degtukų, o lempą taip pat surasiąs.

Užžiebęs pastatė lempą kampe ant pakylos gėlėms; apvalų baltai žvilgantį gaubtuvėlį pridengė švelnūs, snaudžiantys akacijos lapai, ir dabar kambary buvo kaip tik tiek šviesos, kad abudu galėjo įžiūrėti viens kito bruožus.

Nilsas atsisėdo priešais ją, ir jiedu ėmė šnekučiuoti apie lietų, apie tai, kaip gera, kad Erikas pasiėmė lietpaltį, ir kaip permirksianti vargšė Trina. Paskui pokalbis nutrūko.

Fenimoros mintys buvo dar kiek mieguistos, sąnarių silpnumas vertė ją ramiai

gulėti tingiai mąstant ir visai nekalbant; Nilsas taip pat nebuvo nusiteikęs šnekėti, – jį dar tebeveikė ilgas popietinis tylėjimas.

– Ar tau patinka šie namai? – paklausė pagaliau Fenimora.

O taip, jie jam patikę.

– Iš tikrųjų? O ar prisimeni baldus namie?

– Fiordbiu? Aišku, labai gerai.

– Kokie jie man mieli, ir kaip dažnai aš jų ilgiuosi! Šitie baldai juk ne mūsų, jie tik išnuomoti ir mums visai nerūpi; nežadina jokių prisiminimų, ir mes gyvensime su jais tik tiek, kiek būsime čia. Galbūt tau pasirodys keista, bet užtikrinu tave, aš kartais jaučiuosi tokia vieniša tarp visų tų svetimų baldų, kurie taip kvailai ir taip abejingai riogso čia ir pripažįsta mane tokią, kokia esu, nėmaž manimi nesirūpindami. Kadangi jie nekeliaus kartu su manimi, bet liks, kol ateis kitas nuomininkas, tai aš ir negaliu prie jų prisirišti arba jais domėtis, kaip galėčiau žinodama, kad mano namai visada bus ir jų namai, kad visa gera ar bloga ištiks mane tarp jų. Ar tai atrodo tau vaikiška? Galbūt, bet taip jau yra.

– Nežinau, kas tai yra, bet aš pats esu tai patyręs, kai anuomet užsieny likau vienas. Mano laikrodis sustojo, o kai paskui atsiėmiau jį iš laikrodininko ir jis vėl ėjo, tada buvo ir man... taip, kaip tu sakai. Buvo taip gera – tikrai malonus, savotiškas jausmas.

– Taigi, taigi! O, aš būčiau jį išbučiavusi, tavimi dėta.

– Tikrai?

– Sakyk, – pradėjo ji staiga, – tu niekados nesi man pasakojęs apie Eriką, kai jis buvo dar berniukas. Koks gi jis buvo iš tikrųjų?

– Apdovanotas viskuo, kas tik gera ir gražu, Fenimora. Puikus, šaunus berniukas – visais atžvilgiais berniuko idealas; gal ne motinoms ar mokytojams, bet mums, berniukams, – o tai juk kur kas svarbiau.

– O kaip jūs suartėjote? Ar daug kas judu siejo?

– Žinotum, aš buvau jį stačiai įsimylėjęs, o jis neturėjo nieko prieš – maždaug taip ir buvo, nors mudu kaip tik buvome labai skirtingi. Aš vis norėjau tapti rašytoju, išgarsėti, o žinai, ką jis atsakė, kai aš kartą paklausiau, kuo labiausiai norėtų būti? Indėnu, tikru raudonodžiu indėnu, tatuiruotu ir taip toliau! Ir šiandien dar prisimenu – aš niekaip negalėjau to suprasti, nesupratau, kaip galima norėti būti laukiniu; toks buvau civilizuotas.

– Bet ar ne keista, kad paskui jis tapo menininku? – paklausė Fenimora kažkokiu šaltu, priešišku tonu.

Nilsas pastebėjo tai ir sumišo.

– O ne, – tarė jis, – tiesą sakant, retai pasitaiko žmonių, kurie visa savo prigimtimi būtų menininkai. Ir kaip tik tokie žvalūs, gyvybingi žmonės kaip Erikas dažnai be galo ilgisi to, kas žavu ir švelnu, – kas subtiliai, mergaitiškai gaivu, skoninga ir kilnu, – nė nežinau, kaip turėčiau tatai pavadinti. Iš pažiūros jie gali būti gana tvirti ir pilnakraujai, pasakysiu, net storžieviai, tačiau niekas nenumano apie nuostabiai romantiškas ir jausmingas jų paslaptis, nes jie tokie drovūs, tie dideli, sunkios eisenos vyrai, kuriems savo drovumu negali prilygti jokia blyški, maža mergaitė. Ar tu supranti, Fenimora, kad tokia paslaptis, kurios neįmanoma išreikšti paprastais žodžiais įprastoje kasdienėje aplinkoje, padaro žmogų menininku? O jie negali to išsakyti, girdi, negali; reikia tikėti, jog tai slypi giliai jų viduje kaip gėlės svogūnėlis žemėje, kuris juk išdygsta ir išskleidžia savo kvapius, nuostabiai spalvingus žiedus. Suprask mane ir nieko nereikalauk pačiai sau iš tos žiedus skleidžiančios jėgos, – tikėk ja ir būk laiminga, galėdama ją maitinti ir žinodama, kad ji egzistuoja. Nesupyk, Fenimora, bet aš bijau, kad tu ir Erikas ne taip jau geri esate vienas antram. Ar negalėtų būti kitaip? Negalvok apie tai, katras iš jūsų teisus arba neteisus; tu neturi būti visada teisi jo atžvilgiu, nes kur nueitų geriausieji iš mūsų su tuo teisingumu? Ne, matyk jį tokį, koks jis buvo tą valandą, kai tu jį labiausiai mylėjai; patikėk, jis to vertas. Nematuok, nesverk; aš žinau – esama meilės akimirkų, pilnų spinduliuojančios, iškilmingos ekstazės, kada žmogus atiduotum mylimajam savo gyvybę, jei to prireiktų. Ar ne taip? Atsimink tai, Fenimora, nepamiršk to, tiek dėl jo, tiek dėl savęs pačios.

Jis nutilo.

Fenimora taip pat netarė nė žodžio, gulėjo su liūdna šypsena lūpose, išbalusi kaip gėlė.

Paskui ji pasikėlė ir padavė Nilsui ranką.

– Ar nori būti man draugas? – paklausė ji.

– Aš ir esu, Fenimora, – pasakė jis paduodamas savąją.

– Ir nori toks likti, Nilsai?

– Visada, – atsakė Nilsas ir pagarbiai pakėlė jos ranką prie lūpų.

Paskui jis atsistojo, grakštesnis, negu Fenimorai anksčiau atrodė.

Netrukus įėjo Trina ir pasisakė jau sugrįžusi; paskui jie gėrė arbatą, o netrukus Nilsas jau yrėsi per fiordą, įkyriai dulkiant lietui.

Erikas grįžo namo paryčiu, jau prašvitus; kai Fenimora pamatė šaltoje, tiesą mėgstančioje dienos šviesoje, kaip jis rengiasi gulti, apsunkęs ir netvirtas po išgertuvių, stiklinėmis nuo lošimo akimis ir pilkšvai išbalęs po nemigo nakties, gražūs Nilso žodžiai jai pasirodė tuščia fantazija, o iškilmingi įžadai, kuriuos patylomis buvo pati sau davusi, dingo blėsdami dienojant kaip apgaulingas sapnas ir tuščias minčių žaismas – taurus melų spiečius.

Ką bepadės kovoti prieš tai, jei tokia beviltiška našta juos abu slegia? Kam lengvabūdiškai save apgaudinėti, – juk jos gyvenimas jau niekados nebeįgaus sparnų. Šalna juos pakando; susiraizgiusios virkščios, jų ataugos ir rožių krūmeliai, kurie pynėsi aplinkui ir juos jungė, jau nebeturi nė mažiausio lapelio, nė smulkiausio žiedo, – teliko pilkos, sudiržusios karklų vytelės ir apraizgė juodu neišskiriamai. Ką bepadės, jei ji atsiminimų šiluma ims žadinti praėjusių dienų jausmus dirbtiniam gyvenimui ir vėl statys savo dievaitį ant pjedestalo; kas iš to, jei žavesiu spindės jos akys, dievinimo žodžius tars jos lūpos, laimės raudonis nudažys jos skruostus; ką tai padės, jeigu *jis* nenori viso to priimti, nenori būti to dievaičio kunigu ir dalyvauti su *ja* toje šventvagystėje! Jis! Jis daugiau nepripažįsta jos meilės, nė vienas jos žodis nebeskamba jam ausyse, nė vienos kartu praleistos dienos nebeliko jo sieloje.

Ne, bežadė ir negyva buvo jų širdis pripildžiusi meilė; jos kvepėjimas, jos spindesys ir tonai – viskas išsisklaidė, nors senu papratimu jiedu dar galėdavo sėdėti šalia vienas kito, – jis apkabinęs jos kaklą, ji padėjusi galvą jam ant peties. Taip sėdėdavo jie melancholiškai nusiteikę, paskendę tyloje, vienas kitą pamiršdami, – jinai, kad prisimintų aną taurų vyrą, kuriuo jis iš tikrųjų niekados nebuvo; jisai, kad vėl paverstų ją tuo išsvajotu idealu, kurį nūnai tematė spinduliuojant debesyse, aukštai virš jos galvos. Toks buvo jų bendras gyvenimas, o dienos slinko ir slinko neatnešdamos jokios permainos, diena iš dienos žvelgė jiedu sustingusiomis akimis į gyvenimo tyrus, laikydami juos dykuma, kur nesama jokių gėlių, kur nėra ko tikėtis žiedų, šaltinių ar žalių palmių.

Vis labiau rudenėjant Eriko išvykos į išgertuves ėmė dažnėti. Kokia nauda, sakydavo jis Nilsui, sėdėti namie ir bergždžiai laukti idėjų, kai mintys galvoje akmeniu virsta? Beje, Nilso draugystė nedaug teteikė jam paguodos; jis ilgėjosi

gyvybingų žmonių, besimėgaujančių gyvenimu, o ne tokių, kurie tėra švelnių nervų žaislas. Todėl Nilsas ir Fenimora dažnai būdavo vienudu, nes Nilsas kiekvieną dieną atsiirdavo į Marianelundą.

Bičiuliškas susitarimas ir pokalbis aną sekmadienio vakarą sutvirtino jų santykius ir padarė juos atviresnius. Abudu buvo vieniši, ir tarp jų užsimezgė nuoširdi, šilta draugystė, kuri greitai taip sustiprėjo ir taip užvaldė jų sąmonę, kad jie, būdami išsiskyrę ar drauge, vien apie tai tegalvojo, tik tuo ir gyveno nelyginant paukščiai, kurie sukdami bendrą lizdą, kad ir ką rinktų ar atmestų, turi prieš akis vieną slaptą tikslą – susukti tą lizdą tikrai šiltą ir jaukų tiek kitam, tiek pačiam sau.

Nilsui atvykus, kai Eriko nebūdavo namie, beveik visados, nors ir lyjant ar vėtrai siaučiant, jiedu eidavo pasivaikščioti po mišką, prasidedantį tuojau už sodo. Jie pamilo tą mišką, ir kuo labiau blėso vasaros gyvenimas, tuo jis mielesnis jiems darėsi. Juk ten galėjai pamatyti tūkstančius įvairiausių dalykų. Iš pradžių, kaip lapai gelsta, rausta ir paruduoja, paskui, kaip jie krinta, vėjuotą dieną sudarydami geltonus sūkurius, o tyloje lapas po lapo iš lėto sklendžia, šlamėdami tarp surambėjusių šakų ir lanksčių rudų atžalų. Vėliau, lapams nuo medžių ir krūmų nukritus, iškyla aikštėn visos vasaros paslaptys. Ir ko tik ten aplinkui nepamatysi: įmantriausių formų sėklinės ir įvairiaspalvės uogos, rudi riešutai, blizgančios gilės, dailios gilių taurelės, karolių kekės ant raugerškių šakų, juodos žvilgančios kryklės ir ryškiai raudonos erškėtrožių burnos. Belapių bukų šakos aptekusios dygliuotomis gilėmis, o šermukšniai linksta nuo sunkių raudonų kekių, rūgštokai kvepiančių kaip jaunas obuolių vynas. Vėlyvos gervuogės juoduoja ir ruduoja pakelėse tarp drėgnų lapų, tarp viržių auga bruknės, o laukinės avietės antrą kartą sirpina savo blankiai raudonas uogas. Paparčiai vysdami dabinasi šimtais spalvų, o samanos – tai jau tikras atradimas, ne tiktai stambiosios, augančios atkalnėse ir skardžiuose, panašios į egles, palmes ar į stručio plunksnas, bet ir švelniosios ant medžių kamienų, kurios atrodo taip, kaip galima įsivaizduoti elfų javų laukus; jos stiebiasi ant švelnučių stiebelių su tamsiai rudais pumpurais lyg mažučio javo varpos.

Jiedu klaidžiodavo po tą mišką skersai išilgai kaip vaikai, skubėdami atrasti jo lobius ir visa, kas jame ypatinga; kaip įprasta vaikams, viską dalijosi pusiau: tai, kas vienoje kelio pusėje, priklausė Fenimorai, o kas kitoje – Nilsui; dažnai jie

lygindavo savo valdas ginčydamiesi, katro puikesnės. Kloniai ir kalvos, keliai ir takeliai, grioviai ir užtvankos gavo pavadinimus, o jei kur aptikdavo itin didelį arba gražų medį, tai ir tam būdavo suteikiamas vardas. Taip jiedu pasisavino mišką visais įmanomais atžvilgiais ir susikūrė sau atskirą mažutį pasaulį, kurio niekas kitas nežinojo ir nepažino taip kaip jiedu, – o vis dėlto tarp jų nebuvo jokios paslapties, kurios nebūtų galėjęs girdėti visas pasaulis.

Kol kas jos dar nebuvo.

Tačiau meilė ruseno jų širdyse, nors iš tikrųjų jos nebuvo, panašiai kaip įsotintame tirpale kristalų yra, o kartu ir nėra, – nėra, kol nepanardinsime į tą skystį gabalo arba pluoštelio atitinkamos medžiagos ir tartum burtininko lazdele neišjudinsime snūduriuojančių atomų, kad atsiskyrę jie imtų viens į kitą skrieti, pagal nesuvokiamus dėsnius imtų vienas su kitu lydytis, šlietis vienas prie kito, jungtis, beregint tapdami kristalu... kristalu.

Tik nereikšmingas mažmožis leido jiems pajusti, kad jiedu myli vienas kitą.

Apie tai nedaug ką ir papasakosi. Diena buvo kaip ir visos kitos; jie sėdėjo svetainėje vienudu kaip ir šimtus kartų anksčiau ir kalbėjosi visiškai abejingai, o tai, kas įvyko, negalėjo būti paprasčiau ir kasdieniškiau: Nilsas pakilęs stovėjo ir žiūrėjo pro langą, o Fenimora, priėjusi prie jo, taip pat pažvelgė į lauką. Ir tai buvo viskas, bet šito pakako; tarsi žaibui blykstelėjus, Nilsui Liūnei pasikeitė praeitis, dabartis ir ateitis, – jis staiga pajuto, kad myli šalia stovinčią moterį; myli ne kaip kažką šviesaus ir saldaus, kažką palaimingo ir gražaus, kas galėtų suteikti jam laimę ir jį sužavėtų. Ne, ne tokia buvo jo meilė; Nilsas mylėjo ją kaip kažką, be ko neįmanoma gyventi kaip be oro; panašiai kaip skęstantysis, ieškantis ko nors nusitverti, jis sugriebė jos ranką ir prispaudė prie širdies.

Fenimora jį suprato. Siaubo ir sielvarto kupinu balsu, kartu atsakydama ir prisipažindama, ji sušuko:

– O *taip*, Nilsai! – ir ištraukė ranką.

Valandėlę stovėjo išbalusi ir dvejojanti, paskui priklaupė vienu keliu ant minkštos kėdės ir paslėpusi veidą atlošo aksome garsiai pravirko.

Porą sekundžių Nilsas buvo tartum apakęs, o jo rankos ieškojo atramos tarp hiacintų vazonėlių.

Tai tetruko vos keletą sekundžių; paskui jis priėjo prie kėdės, ant kurios kniūbojo Fenimora, ir pasilenkė, viena ranka atsirėmęs į atkaltę, visai jos neliesdamas.

– Nenusimink taip, Fenimora, pažvelk į mane, mes turime pasitarti. Ar tu nenori? Nesibijok; pakelkime tą naštą bendromis jėgomis, mano brangioji! Pamėgink, ar pajėgsi.

Fenimora kilstelėjo galvą ir pažvelgė į jį.

– O Dieve, ką gi mums daryti! Argi nebaisu, Nilsai! Kodėl mano gyvenimas taip susiklostė? O kaip puiku galėjo būti, kokia galėjau būti laiminga! – ir ji vėl pravirko.

– Verčiau būčiau tylėjęs! – apgailestavo jis. – Vargše Fenimora, ar tu niekados nenorėtum to sužinoti?

Ji vėl pakėlė galvą ir nutvėrė jam už rankos.

– Aš norėčiau tai sužinoti ir mirti; gulėčiau karste ir žinočiau; ak, kaip būtų puiku, kaip gražu ir gera!..

– Gaila, Fenimora, kad mūsų meilė pirmiausia atneša baimę ir ašaras. Ar ne tiesa?

– Nebūk toks kietaširdis, Nilsai, aš juk negaliu kitaip. Tu negali į tai žiūrėti taip kaip aš; tai man reikėjo būti tvirtai, nes juk aš nesu laisva. Ak, jei įstengčiau sutramdyti savo meilę ir užrakinti ją slapčiausiose sielos gelmėse, likdama kurčia visoms jos dejonėms, visiems maldavimams, o tau pasakyti, kad išvyktum kur nors toli toli! Bet negaliu, – tiek man teko iškentėti; nebeįstengiu daugiau pakelti, negaliu, Nilsai. Negaliu be tavęs gyventi, sakyk, negi aš galiu? Ar manai, kad galėčiau?

Ji pakilo ir prigludo prie jo krūtinės.

– Aš esu čia ir nebepaleisiu tavęs; *nenoriu* tavęs paleisti ir pati likti tamsoje kaip iki šiol. Tai tarsi šlykštumo ir kančių bedugnė, Nilsai, – aš *nenoriu* joje prasmegti nepasiekusi kranto. O jei naujasis gyvenimas irgi atneštų skausmų, tatai būtų nauji skausmai, ne tokie aštrūs ir ne tokie skaudūs kaip anie senieji, kurie puikiai pažįsta mano širdį. Ar aš kalbu nesąmones? Taip, žinoma; bet kaip gera, kai galiu kalbėti su tavim nesivaržydama, kai nereikia saugotis, kad nepasakyčiau tau viso to, ko anksčiau sakyti negalėjau ir neturėjau teisės. Bet dabar tu turi į mane daugiau teisių negu visi kiti! O, jei tu galėtum visiškai mane pasiimti, kad aš būčiau tiktai tavo ir nė kiek nebepriklausyčiau kitam; jei galėtum išvaduoti mane iš visų tų varžtų.

– Mes turime iš jų ištrūkti, Fenimora. Aš visa tai sutvarkysiu; gali būti rami; vieną gražią dieną, niekam nieko nenumanant, mudu jau būsime toli nuo čia.

– Ne, ne! Mudviem nedera bėgti, tik ne tai; verčiau visa kita, bet ne tai. Kad mano tėvai sužinotų, jog jų duktė pabėgo! Ne, tai neįmanoma, ir aš to niekados nepadarysiu, dėl Dievo, Nilsai, niekados to nepadarysiu, niekados!

– Bet, vaikeli, tu turi, tu privalai tai padaryti; negi nematai visų tų blogybių ir pažeminimų, kurie grės mums iš visų pusių, jei čia pasiliksime; bjauri klasta, apgaulė ir veidmainystė apraizgys, priblokš ir pavers mus niekšais! Aš nenoriu, kad visa tai tave suterštų; tai neturi ardyti mūsų meilės kaip nuodingos rūdys.

Bet Fenimora buvo neperkalbama.

– Tu pati nežinai, kam mus pasmerki, – kalbėjo Nilsas nusiminęs, – daug geriau tuojau pat sutrypti visa tai geležėlėmis pakaltais kulnais, negu tausoti. Patikėk, Fenimora, jei mudu savo meilei neleisime būti viskuo, vieninteliu ir svarbiausiu dalyku pasaulyje, – tuo, kas turi būti be jokios atodairos išsaugota, jei mudu smogsime ten, kur geriau būtų gydyti, ir sukelsime sielvartą ten, kur daug geriau būtų atitolinti bet kokį liūdesio šešėlį, – tai pamatysi, kaip visa tai, prieš ką mes lenkiamės, sunkia našta užguls mūsų pečius ir negailestingai, nepermaldaujamai mus paklupdys. Kovoti keliaklupsčiam – tu nežinai, kaip tai sunku! Bet nesisielok. Mudu vis tiek kovosime, mano merguželė, kovosime petys į petį, nieko nepaisydami.

Kitomis dienomis Nilsas vis dar mėgino prikalbinti ją bėgti; bet paskui ėmė vaizduotis, koks skaudus būtų Erikui smūgis, kai vieną gražią dieną grįžęs namo neberastų nei žmonos, nei bičiulio. Ilgainiui sumanymas pabėgti Nilsui ėmė rodytis visiškai nerealus, ir jis atprato apie tai galvoti kaip ir apie daugelį kitų dalykų, kuriuos norėjo matyti krypstant kitokia linkme; visa siela ėmė taikytis prie esamų aplinkybių, anaiptol nemėgindamas jų sąmoningai poetizuoti ir dangstyti jų trūkumus apgaulingomis vaizduotės puošmenomis. Bet užtat kaip saldu buvo pagaliau bent kartą mylėti tikrojo gyvenimo meile; nes tai, ką jis anksčiau laikė meile, anaiptol pasirodė ne meilė; naujasis jausmas nebebuvo slegiantis vienišo žmogaus ilgesys nei aistringas fantasto geismas, nei vaikiškas, nuojautų kupinas jautrumas; tai buvo tarytum srovė didžiuliame meilės vandenyne, vientisos šviesos pluoštas, meilės skeveldra, kaip kad skrodžiantys orą meteorai yra dangaus kūnų skeveldros; juk tikroji meilė – tai atskiras pasaulis, savita, didi ir dėsninga *visuma*. Čia jau nėra migloto, beprasmio jausmų ir nuotaikų vaikymosi;

meilė – tarsi gamta, amžinai kintanti ir amžinai gimdanti, čia nemiršta jokia nuotaika, nenuvysta joks jausmas, nesuteikęs ten slypinčiam daigui ką nors tobulesnio. Kaip puiku buvo taip ramiai ir sveikai mylėti iš visos širdies, alsuojant pilna krūtine. Dabar dienos pačios krito iš dangaus, vis naujos ir skaisčios, jos nesekė viena paskui kitą savaimingai kaip nusibodę kaleidoskopo vaizdai; kiekviena diena buvo apreiškimas, nes Nilsas matė save kasdien vis augant, tvirtėjant ir taurėjant. Tokio jausmų širdingumo ir galios niekados nebuvo patyręs; būdavo valandėlių, kai tardavosi esąs kur kas daugiau titanas negu žmogus, pasijusdavo toks neišsenkamas, toks galių sentimentalumas trykšdavo iš širdies; ir koks toliaregis tada būdavo jo žvilgsnis, kokie ryžtingi ir švelnūs sprendimai.

Tai buvo laimės pradžia, ir jiedu ilgai buvo laimingi.

Kasdienė apgaulė ir veidmainystė, negarbės atmosfera, kurioje gyveno, iš pradžių jų neveikė, dar negalėjo jų pasiekti toje ekstazės aukštumoje, į kurią Nilsas buvo iškėlęs judviejų santykius, o kartu ir juos pačius. Pagaliau Nilsas nebuvo šiaip sau paprastas vyriškis, suvedžiojęs bičiulio žmoną, arba, tikriau sakant, buvo toks, – atkakliai tvirtino toks esąs. Bet kartu jis išvadavo nekaltą moterį, kurią gyvenimas buvo sužeidęs, apsvaidęs akmenimis ir apibjaurojęs, – moterį, kuri buvo sukniubusi leisdama savo sielai merdėti; grąžino jai tikėjimą gyvenimu, geriausiomis gyvenimo jėgomis, pažadino ir sutaurino jos sielą, suteikė laimę. Kas gi geriau, ar anas nepelnytas pažeminimas, ar tai, kad jis laimėjo ją sau? Nilsas nebeklausinėjo, jis jau pasirinko.

Tačiau galvojo nevisiškai taip. Kaip dažnai žmogus susikuria sau teorijų, kuriomis paskui nebenori vadovautis, o mūsų mintys dažnai siekia daug toliau, negu yra linkęs jomis sekti teisingumo ir neteisybės pajautimas. Bet Nilsas žvelgė į šį reikalą kaip tik šitaip, ir tai gerokai švelnino nuolatinės būtinos klastos, veidmainystės ir niekšybės amžinai graužiančių nuodų poveikį.

Vis dėlto ilgainiui jiedu turėjo tai pajusti; tie nuodai pernelyg graužė jautrius nervus, kad nepakenktų ir nesukeltų skausmo; šią akimirką pagreitino dar ir toji aplinkybė, kad tuojau po Naujųjų metų Erikas pareiškė turįs idėją naujam paveikslui. Jis pasakojo apie kažkokį žalią apsiaustą ir grėsmingą mizansceną, klausė Nilsą, ar jis prisimenąs žalumą Salvatorės Rosos paveiksle „Pranašas Jona", ir dar kažką.

Nors Erikas dažniausiai tiek tedirbo, kad gulėdamas dirbtuvėje ant sofos rūkė pypkę ir skaitė Merieto romanus[32], tačiau tatai ilgam sulaikydavo jį namuose, o jiedu turėdavo būti dar atsargesni, jiems tekdavo sugalvoti naujų dingsčių ir griebtis naujo melo.

Ta aplinkybė, kad šiuo atžvilgiu Fenimora buvo labai išradinga, pirmą kartą apniaukė jų padangę. Iš pradžių tai buvo niekis, ne daugiau kaip šmėkštelėjusi Nilsui abejonė, ar kartais jo meilė nėra kilnesnė negu jo mylimoji. Bet ta mintis nebuvo nei tikra, nei aiški, o tik miglota nuojauta, nurodžiusi kryptį, kuria nejučiomis palinko jo širdis.

Tačiau toji mintis grįždavo lydima vis naujų abejonių, iš pradžių nedrąsi ir neaiški, o paskui vis aiškesnė ir aiškesnė. Reikėjo stebėtis, kaip greitai tos abejonės naikino, juodino ir temdė jų meilės rūmų spindesį. Dėl to jų meilė nesilpnėjo, atvirkščiai, kuo labiau ji smuko, tuo labiau liepsnojo ir darėsi aistringesnė; bet tie slapti rankų paspaudimai po stalu, tie pasibučiavimai prieškambaryje ir už durų, tie ilgi žvilgsniai apgaudinėjamo vyro akivaizdoje pražudė jų meilės taurumą. Laimė jų jau nebegaubė, jie turėjo gaudyte gaudyti jos šypsenas ir jos šviesą; gudrybės ir vingrūs išsisukinėjimai buvo jau nebe skaudi būtinybė, o džiugi pergalė; veidmainiškumas tapo savitu jų bruožu ir pavertė juos pasigailėtinomis menkystomis. Nestigo taip pat ir žeminančių paslapčių, dėl kurių jiedu anksčiau krimsdavosi kiekvienas sau, dėdamiesi kits prieš kitą to nežiną; dabar jiems teko ir tai pakęsti; mat Erikas nebuvo drovus, ir jam dažnai užeidavo noras Nilso akivaizdoje pamyluoti žmoną, pabučiuoti, pasisodinti ją ant kelių ir apkabinti, o Fenimora nedrįsdavo tų glamonių atstumti, ar bent nebesijautė turinti tam teisę kaip anksčiau, nes suvokdama savo kaltę pasidarė netikra ir baikšti.

Taip smego ir smego aukštoji jų meilės pilis, iš kurios kuorų jiedu taip išdidžiai žvelgdavo į pasaulį, kur jausdavosi tokie didūs ir tokie tvirti.

Tačiau buvo patenkinti ir tarp griuvėsių.

Pasivaikščioti po mišką dabar jie eidavo dažniausiai niūkiomis dienomis, kai tarp parudavusių šakų sklydėdavo rūkas, sutirštėjęs tarp drėgnų kamienų, kad niekas negalėtų matyti jų čia bučiuojantis, o ten apsikabinant, kad negirdėtų linksmo jų čiauškėjimo ir skardaus juoko.

Anoji amžinos melancholijos žymė, kuria buvo paženklinta jų meilė, jau išbluko, ir nūnai tarp jų įsigalėjo lėkšti pokštai ir juokas; jiedu ėmė karštligiškai

skubėti, godžiai gaudyti nykstančias laimės akimirkas, tarsi jiems būtų reikėję kuo greičiau išragauti savo meilę, tarsi būtų neturėję prieš save viso gyvenimo.

Nilso ir Fenimoros santykiai nė kiek nepasikeitė ir po to, kai Erikas, visą mėnesį prasiplūkęs su savo idėja, vėl atnaujino išvykas pas kaimynus, ir taip uoliai, jog retai kada būdavo namie dvi dienas iš eilės. Kur jiedu nupuolė, ten ir liko. Galbūt retkarčiais vienišumo valandomis su gailesčiu žvelgdavo į anas aukštybes, iš kurių buvo nukritę; o gal tik stebėdavosi, kaip sunku turėjo būti ten aukštai išsilaikyti, ir jautėsi daug minkščiau įsitaisę čia, kur dabar gulėjo. Niekas nepasikeitė, bent niekas iš to, kas būtų galėję grąžinti senąsias dienas. Tačiau jiedu vis labiau ir labiau suvokė, kaip nedora gyventi taip, kaip jie dabar gyvena pritrūkę ryžto kartu pabėgti; vis tvirčiau ir niekšiškiau juos siejo bendras kaltės jausmas, nes nei vienas, nei kitas nenorėjo, kad būtų kitaip, kaip yra. Šito jie anaiptol neslėpė vienas nuo kito, nes jų santykiai buvo jau tokie ciniškai artimi, kokie dažnai esti tarp bendrininkų, ir tarp jų jau nebebuvo likę nieko, apie ką jiems būtų buvę baugu kalbėtis. Su liūdnu atvirumu vadino jie daiktus tikraisiais vardais, sakėsi žvelgią tiesai į akis ir viską matą taip, kaip iš tikrųjų yra.

Vasario mėnesį atrodė, jog žiema jau baigiasi, bet paskui atėjo kovas – it motina baltais apdarais su palaidu pamušalu, ir pūgos viena po kitos apdengė žemę storu sniego sluoksniu. Pūgoms aprimus užspigino šaltis ir užklojo fiordą kelių colių storio ledu, kuris pasiliko ilgam.

Mėnesio pabaigoje vieną vakarą Fenimora sėdėjo po arbatos svetainėje ir laukė.

Kambary buvo labai šviesu; prie atidaryto fortepijono degė žvakės, lempos gaubtas buvo nuimtas, todėl itin ryškiai išsiskyrė paauksuoti apmušalai ir visa, kas kabojo ant sienų. Nukelti nuo palangių hiacintai dabar stovėjo ant rašomojo stalo tarsi didelė įvairiaspalvių gėlių puokštė, skleisdami gryną, gaivų ir stiprų aromatą. Krosnyje, tyliai ir linksmai spragsėdama, kūrenosi ugnis.

Fenimora vaikštinėjo po kambarį, žengdama tik viena tamsiai raudona kilimo juosta. Juoda gana senamadiška šilkinė suknelė su sunkiais apsiuvais vilkosi grindimis ir einant plaikstėsi čia į vieną, čia į kitą pusę.

Ji tyliai niūniavo laikydama abiem rankom karantį ant kaklo matinį geltonų gintarų vėrinį, o susverdėjusi ant raudono kilimo dryžio, paliaudavo niūniuoti,

bet karolių iš rankų nepaleisdavo. Gal šitaip bevaikščiodama ji norėjo išburti, ar ateis Nilsas: jei tiek ir tiek kartų pereis per kambarį, nenukrypdama nuo kilimo juostos ir neišleisdama iš rankų karolių, vadinasi, ateis.

Nilsas buvo priešpiet, Erikui išvykstant, ir išsėdėjo iki pat vakaro, žadėdamas dar kartą užsukti, kai tik patekės mėnulis ir bus pakankamai šviesu, kad galėtų išsilenkti fiorde properšų.

Fenimora metė būrimą ir nepaisydama rezultatų priėjo prie lango.

Visai nepanašu, kad mėnulis šįvakar pasirodys, – dangus toks juodas, o lauke ant pilkai melsvo ledo dar tamsiau negu ant kranto, kur bolavo sniegas. Būtų, žinoma, geriausia, kad Nilsas neitų. Ji liūdnai atsiduso ir sėdo prie fortepijono, bet tuojau vėl pakilo žvilgtelėti į stovintį ant stalo laikrodį. Paskui sugrįžo ir ryžtingai pastatė priešais save storą natų knygą; tačiau neskambino, o tik išsiblaškiusi pasklaidė lapus ir giliai susimąstė.

O jei vis dėlto Nilsas dabar stovi tenai, kitame krante, taisosi pačiūžas ir po valandėlės bus jau čia! Jinai taip aiškiai mato jį priešais save, kiek uždususį po čiuožimo; štai jis mirksi, patekęs iš tokios tamsos į šviesų kambarį. Atneša į vidų tiek šalčio, o jo barzda pilna smulkučių blizgančių lašelių. O paskui jis pasakytų – aha, ką gi pasakytų?

Fenimora nusišypsojo ir apsidairė.

Mėnulio vis dar nebuvo matyti.

Ji vėl priėjo prie lango ir ilgai stovėjo žvelgdama į tamsą, kol apraibo akys ir ėmė rodytis baltos kibirkštys ir vaivorykštės spalvų ratilai. Bet jie buvo tokie neryškūs. Ji norėjo, kad lauke sutviskėtų fejerverkai – raketos, kylančios ilgomis ilgomis juostomis, o paskui susiranganti kaip gyvačiukės, kurios šauna aukštai į dangų ir pykštelėjusios staiga pranyksta; arba didelis didelis matinis kamuolys, kuris suvirpėjęs aukštai ore pamažu leidžiasi žemyn tūkstančio spalvotų žvaigždžių lietumi. Tik pažvelkit! Žiūrėkit! Kokios švelnios ir apskritos, tarsi sveikinimo saliutas, tarsi auksinis atsisveikinimo lietus! Likite sveiki! Likite sveiki! – tai paskutinės.

Dieve, kodėl gi jo vis dėlto nėra! O skambinti Fenimora nenori. Priėjusi prie fortepijono, smarkiai paėmė vieną oktavą ir laikė prispaudusi klavišus, kol garsas visiškai nutilo, o paskui vėl ir vėl pakartojo. Skambinti nenorėjo. Tik ne skambinti, ne! Bet užtat šokti! Ji trumpam užsimerkė mintimis skriedama per spalvingai

išpuoštą, auksu žėrinčią salę. Kaip puiku būtų pasišokti, o sušilus ir ištroškus gerti šampaną! Čia ji prisiminė, kaip dar būdama mokinė kartu su viena savo drauge gamino šampaną iš gazuoto vandens ir odekolono, o paskui abidvi sirgo jo išgėrusios.

Ji atsikėlė, perėjo per kambarį ir instinktyviai pasitaisė suknelę, tartum iš tikrųjų būtų šokusi.

– Bet ar ne metas būtų pagaliau susiprotėti? – tarė ji pati sau pusbalsiu ir pasiėmusi darbelį atsisėdo į didelį krėslą prie lempos.

Tačiau darbas jai nesisekė, ir netrukus rankos nusviro ant kelių; pamažėliais ji susigūžė krėsle, prisidengė suknele kojas ir parėmusi ranka smakrą susimąstė.

Smalsiai klausė save, ar kitos moterys irgi tokios kaip ji, ar jos taip pat suklysta, esti nelaimingos, o paskui pamilsta kitą. Prisiminė visas iš eilės Fiordbiu damas, pagalvojo ir apie ponią Boję. Nilsas buvo pasakojęs jai apie ponią Boję; toji bobšė, kurios Fenimora nekentė ir dėl kurios jautėsi pažeminta, visada būdavo jai mįslė, dirginanti nervus.

Erikas irgi kartą pasakojo, jog buvo pašėlusiai įsimylėjęs ponią Boję.

O juk tai dar ne viskas, kas apie tą moterį buvo žinoma!

Fenimora nusijuokė pagalvojusi apie naująjį ponios Bojės vyrą.

Ir visą laiką, užsiėmusi tomis mintimis, jinai ilgėjosi Nilso, klausėsi, ar neišgirs jo žingsnių, vaizdavosi jį ateinant, vis artėjant, atskubant ledu. Ji nė nenumanė, kad jau ištisas dvi valandas iš priešingos pusės iriasi pas ją per sniegu nuklotus laukus mažas, juodas taškas, nešdamas visiškai kitokią žinią negu toji, kurios ji laukė iš anapus fiordo. Tai buvo vyriškis storu vilnoniu švarku ir varveliu tepamais auliniais batais; kaip tik tuo metu jis pasibeldė į virtuvės langą, išgąsdindamas tarnaitę.

Įėjusi į kambarį, Trina pranešė poniai, jog gautas laiškas.

Fenimora jį paėmė – tai buvo telegrama. Ramiai padavė tarnaitei kvitą ir atleido; ji nė kiek neišsigando, nes pastaruoju metu Erikas dažnai telegrafuodavo įspėdamas, kad kitą dieną grįšiąs su keletu svečių.

Paskui ėmė skaityti.

Staiga išblyško, siaubo pagauta šoko nuo krėslo ir su pasibaisėjimu įsmeigė laukiamą žvilgsnį į duris.

Ne, ji neįsileis jo, negali įsileisti; vienu šuoliu Fenimora puolė prie durų ir įrėmusi petį ėmė sukti raktą, ir šis giliai įsirėžė jai į delną. Kad ir kaip stipriai sukamas, raktas nerakino, ir ji liovėsi jį sukti. Pagaliau kam visos tos pastangos, – juk ne čia tai įvyko, o kažkur toli, svetimuose namuose.

Ji ėmė drebėti, kojos ilgiau nebeišlaikė, ir Fenimora susmuko ant grindų palei duris.

Erikas žuvo. Jo arkliai pasibaidę ėmė nešti, viename gatvės kampe apvertė vežimą ir bloškė jį į mūrą. Kiaušas sutriuškintas, ir dabar Erikas guli negyvas Olborge. Taip tatai įvyko, ir visa svarbiausia parašyta telegramoje. Be baltakaklio namų mokytojo, niekas daugiau su juo nevažiavo; taigi tas arabas ir pasiuntė telegramą.

Sudribusi ir abiem rankom atsirėmusi į kilimą, Fenimora tyliai dejavo, bejėgiškai linguodama galvą, įbedusi į grindis sustingusį, neregintį žvilgsnį.

Tik prieš valandėlę aplink ją buvo taip šviesu ir kvapnu; tad, nors ir kaip norėdama, ji neįstengė staiga pasinerti į juodą it derva sielvarto ir atgailos naktį. Juk dėl to, kas įvyko, ji kalta nebuvo, ir jos sąmonėje vis dar tebesivaideno spinduliuojanti meilė, kupina laimės ir džiaugsmo, o stiprūs, beprotiški geismai veržte veržėsi į palaimingą užmarštį, kad mėšlungiškomis pastangomis sustabdytų ir pasuktų įvykių ratą atgal.

Bet netrukus tai praėjo.

Juodais spiečiais iš visų pusių slinko niūrios mintys tarsi varnai, privilioti jos laimės lavono; vienas po kito kirto jie savo snapais, nors gyvenimo šiluma dar nebuvo jos apleidusi. Ir sukapojo, sudraskė ją, padarydami šlykščią ir neatpažįstamą; kiekvienas bruožas buvo sudarkytas ir iškraipytas, kol pagaliau iš jos beliko tik pasibjaurėtina ir kraupi maitos krūva.

Fenimora atsistojo ir ėmė vaikščioti aplinkui, it ligonis ramstydamasi į stalus ir kėdes; beviltiškai žvelgė prieš save, tartum ieškodama nors ploniausio voratinklio, kuris galėtų ją išgelbėti, bent vieno paguodos žvilgsnio, bent mažiausios užuojautos. Bet jos akys tematė skaisčiai nušviestus šeimos portretus, visus tuos svetimus veidus, jos puolimo ir nusikaltimo liudytojus, – visus tuos mieguistus senus ponus, tas pamaiviškai šypsančias matronas, būtinai su kūdikiu gnomu prie savęs, tą mergaitę didelėmis, apskritomis akimis ir iškilia kakta. Kokia gausybė prisiminimų siejosi su tuo svetimu būstu; tasai stalas ir tos kėdės, suolelis su išsiuvinėtu juodu pudeliu, toji lyg chalatas portjera, – visi tie

daiktai žadino atsiminimus, gašlybės ir paleistuvystės atsiminimus, kuriais ji nūnai buvo apspjaudyta ir paniekinta. O, koks siaubas būti uždarytai su visomis savo nuodėmės pamėklėmis ir su pačia savimi; ją krėtė šiurpas, ji bjaurėjosi Fenimora, grasino tai begėdei, kuri raitėsi prie jos kojų, ji išplėšė savo apdarą, į kurį buvo maldaujamai įsikibusios jos rankos. Pasigailėjimo! Ne, jokio pasigailėjimo! Koks gali būti pasigailėjimas ano, svetimame mieste mirusio, akivaizdoje; juk užgesusios jo akys dabar mato, kaip jinai sutrypė jo garbę, kaip melavo jo lūpoms, kokia neištikima buvo jo širdžiai.

Fenimora jautė tas nežinia iš kur į save įsmeigtas negyvas akis, gręžėsi jų varstoma, norėdama išvengti jų žvilgsnio; bet tos akys nuolatos ją sekė degindamos tarsi du aštrūs spinduliai. Kai šitaip dilbsojo nustėrusi, stiprioje, akinančioje šviesoje nenatūraliai aiškiai išskirdama kiekvieną kilimo giją ir kiekvieną kėdės apmušalo dygsnį, jai staiga pasivaideno, lyg kažkas vaikščioja apie ją mirusio vyro žingsniu, liečia jos drabužius; siaubo apimta ji suriko ir atšoko; bet čia vėl pajuto priešais save rankas ne rankas, – kažką, kas pamažu jos siekė, su pašaipa ir triumfuodamas griebė jai už širdies, už to veidmainystės stebuklo, už to geltono neištikimybės perlo! Ji traukėsi atatupsta, kol atsitrenkė į stalą, bet vizija neišnyko – jos krūtinė buvo bejėgė nuo jos apsiginti, – skverbėsi pro odą į visą kūną, tartum... Apmirusi iš baimės, stovėjo Fenimora beginklė, susigūžusi prie stalo, jos nervai buvo baisiausiai įtempti, akys tarsi negyvos spoksojo iš akiduobių.

Paskui tai praėjo.

Baimingai apsižvalgiusi ji puolė ant kelių ir ilgai meldėsi. Rūsti ir tartum sulaukėjusi vis karščiau atgailavo ir išpažino savo nuodėmes, fanatiškai neapkęsdama pati savęs kaip vienuolė, plakanti savo nuogą kūną. Su užsidegimu ieškojo smarkių žodžių, kad tik labiau save įskaudintų, pažemintų ir paniekintų.

Pagaliau pakilo. Smarkiai ir neramiai bangavo jos krūtinė, išbalę skruostai, kurie meldžiantis atrodė tartum pilnesni, dabar blankiai blizgėjo.

Apsidairiusi tokiu žvilgsniu, tarsi tylomis darytų kažkokius įžadus, perėjo į gretimą tamsų kambarį, ten valandėlę pastovėjo, kol akys priprato prie tamsos, o paskui apgraibom susirado duris ir išėjo į uždarą stiklinę verandą.

Čia buvo šviesiau; patekėjęs mėnulis švietė pro užšalusios stiklinės sienos kristalus – gelsvai pro baltus langų stiklus, raudonai ir melsvai pro spalvotus jų įrėminimus.

Vienoje vietoje ji ranka ištirpdė ledą ir rūpestingai nušluostė stiklą nosinaite.

Fiorde ant ledo vis dar nieko nebuvo matyti, ir ji ėmė vaikštinėti ten ir atgal po savo stiklinį narvą. Čia nebuvo jokių baldų, išskyrus pintą sofą, ant kurios gulėjo šūsnis suvytusių gebenės lapų, prikritusių nuo susiraizgiusių po stogu virkščių. Kiekvieną kartą, Fenimorai praeinant pro sofą, oro srovės sujudinti lapai tyliai sučežėdavo, o nukritę žemėn kibo prie suknelės ir šiugždėjo velkami grindimis.

Nepaisydama šalčio, susidėjusi rankas ant krūtinės, ji vaikštinėjo pirmyn ir atgal sakytum liūdnas sargas.

Pasirodė Nilsas.

Vienu stumtelėjimu Fenimora atidarė duris ir žengė savo lengvomis kurpaitėmis per šaltą sniegą.

To ji troško – buvo pasirengusi kad ir basa eiti į šį susitikimą.

Pastebėjęs juoduojančią sniege figūrą, Nilsas sumažino greitį ir neryžtingais šuoliais lyg dvejodamas iš lėto čiuožė į krantą.

Fenimorai atrodė, tarsi tasai atšmėžuojantis siluetas svilinte svilina akis. Kiekvienas judesys, kiekvienas bruožas, kuriuos atpažino, skaudino ją kaip bejėgiškos patyčios, besididžiuojančios išniekintomis paslaptimis. Ji drebėjo iš neapykantos, širdis prisipildė pagiežos, vos galėjo susivaldyti.

– Tai aš, – pašaipiai sušuko, – paleistuvė Fenimora!

– Bet... dėl Dievo, kas atsitiko, brangioji? – paklausė jis nustebęs, kai juos dabar teskyrė vos pora žingsnių.

– Erikas mirė!

– Mirė? Kada? – Nilsas turėjo su pačiūžomis žengti į sniegą, kad nepargriūtų. – Kaipgi tai atsitiko! – Ir jis skubiai žengė dar žingsnį arčiau.

Dabar jiedu stovėjo vienas prieš kitą akis į akį, ir Fenimora vos susivaldė, kad sugniaužtu kumščiu nesmogtų į tą išblyškusį, sutrikusį veidą.

– Ką aš tau pasakosiu, – prabilo ji, – kaip sakiau, jis negyvas; Olborge, arkliams pradėjus nešti, apvirto su vežimu ir persiskėlė galvą, kai mudu čia valkiojomės ir jį apgaudinėjom.

– Tai baisu, – sudejavo Nilsas ir griebėsi už galvos, – kas galėjo manyti... O, kad mudu būtume buvę jam ištikimi, Fenimora! Erikas, vargšas Erikas! Verčiau būtų man tai atsitikę! – ir jis garsiai pravirko krūpčiodamas iš skausmo.

– Aš nekenčiu tavęs, Nilsai Liūne!

– Ak, ką čia *mudu!* – nekantriai sudejavo Nilsas. – Svarbu, kad *jis* vėl būtų su mumis! Vargše Fenimora, – pasitaisė, – nesirūpink manimi. Sakai, nekenti manęs? Turi teisę, taip, turi teisę. – Staiga jis atsitiesė. – Eikim vidun, – tarė, – aš jau nebežinau, ką ir kalbu. Kas, sakai, davė telegramą?

– Vidun? – suriko Fenimora, įtūžusi, kad Nilsas beveik nepastebi jos priešiškumo, – eiti ten vidun? Niekados daugiau tu neįkelsi į tuos namus savo bailios, negarbingos kojos! Kaip dar drįsti apie tai galvoti, niekše, klastingas šunie, kuris atsėlinęs pavogei savo draugo garbę dėl to, kad ji buvo blogai saugoma? Ką, ar nepavogei jo paties akivaizdoje, nes jis manė tave esant garbingą, tu namų vagie?!

– Nutilk, nutilk, tu iš proto kraustais! Kas tau darosi? Ką čia kalbi? – Jis tvirtai sugriebė ją už rankos, prisitraukė artyn ir nustebęs pažvelgė jai į veidą. – Tvardykis, vaikeli, – tarė švelniau, – ką gi padės švaistytis tokiais baisiais žodžiais!

Fenimora ištraukė ranką taip smarkiai, jog jis susvirduliavo stovėdamas ant netvirto pagrindo.

– Negi negirdi, kad aš tavęs nekenčiu? – sušnypštė, – negi nė *tiek* neturi garbingo žmogaus proto, kad tai suprastum? Kokia buvau akla mylėdama tave, nusimelavęs žmogau, kai turėjau šalia jį, tūkstantį kartų geresnį už tave! Aš tavęs nekęsiu ir niekinsiu iki paskutinių savo gyvenimo dienų. Kai anuomet atvažiavai, buvau padori, niekados nebuvau padariusi nieko bloga; bet štai atvykai tu su savo poezija, su visomis savo kiaulystėmis ir melu nusiviliojai mane į purvą. Ką aš tau padariau, kad negalėjai palikti manęs ramybėje, – manęs, kuri privalėjo tau būti šventesnė už visas kitas? Diena iš dienos turėsiu nūnai gyventi su gėdos dėme sieloje ir niekados negalėsiu sutikti tokio niekšo, kad neturėčiau pripažinti, jog pati esu dar niekšingesnė. Tu užnuodijai man visus jaunystės prisiminimus. Ar aš dabar begaliu ieškoti mintimis ko nors, kas būtų gera ir tyra? Tu sutrypei viską, viską. Mirė ne vien *jis*; kartu žuvo ir sudūlėjo visa, kas tarp jo ir manęs buvo šviesaus ir gero. O, tepadeda man Dievas, bet negi tai teisinga, kad aš niekaip negaliu tau atkeršyti po viso to, ką esi man padaręs? Sugrąžink man garbę, Nilsai Liūne, sugrąžink man vėl tyrumą ir dorą! Ne, ne, – tu juk *turėtum* būti kankinamas, kad išpirktum visas savo neteisybes. Ar tu gali, ar gali melu vėl viską atitaisyti?

Nestovėk taip susigūžęs ir nesidangstyk savo bejėgiškumu; kentėk, kentėk čia, mano akyse, raitykis iš skausmo ir sielvarto ir būk paniekintas; padaryk jį nelaimingą, Viešpatie, neleisk jam pavogti iš manęs ir kerštą! Eik, nelaimingasis, eik, aš atstumiu tave, bet, būk tikras, aš tempsiu tave kartu per visas tas kančias, kokias tik įstengsiu degdama neapykanta tau sukelti.

Ji pagrūmojo jam ranka, nusigręžė ir nuėjo; tykiai sugirgždėjo uždaromos verandos durys.

Apstulbęs, kone suakmenėjęs, stovėjo Nilsas, lydėdamas ją akimis; jis tarytum dar tebematė priešais save tą išblyškusį, keršto ištroškusį veidą, kuris iš sielvarto buvo toks nepaprastai šiurkštus ir laukinis, visiškai netekęs įprasto taisyklingo grožio, tartum visus tuos švelnius bruožus būtų išvagojusi negailestinga barbaro ranka.

Atsargiai nulipo jis atgal ant ledo ir iš lėto nučiuožė fiordo žiočių link, prieš akis turėdamas mėnesieną, o už nugaros vėją. Dūmė vis smarkiau ir smarkiau, nes mintys pamažu atitraukė jo dėmesį nuo aplinkos; ledo skeveldros zvimbdamos skriejo iš po pačiūžų ir ritosi kartu su juo plynu paviršiumi, kaskart smarkėjančio šalto vėjo genamos.

Tai šit kokia pabaiga! Šitaip išgelbėjo Nilsas tos moters sielą, šitaip ją sutaurino ir suteikė jai laimę! Kaip tai gražu mirusio draugo atžvilgiu, savo jaunystės draugo, dėl kurio jis buvo pasirengęs paaukoti savo ateitį, gyvenimą – viską! Tai va, kokios jo aukos, kokia pagalba! Tepažvelgia į jį dangus ir žemė, jei nori regėti vyrą, gyvenusį garbingai, be dėmių ir be priekaištų, kad joks šešėlis netemdytų tos idėjos, kuriai tarnavo ir kurią skelbti buvo pašauktas!

Jis dūmė toliau.

Juk tai buvo viena iš jo pagyrūniškų minčių, kad savo apgailėtinu gyvenimu galįs palikti dėmių idėjos saulėje. Viešpatie, kaip pompastiškai vertindavo jis visus dalykus! Tatai buvo jam įgimta; jei nieko geresnio negalėjo iš jo išeiti, tai turėjo būti bent Judas ir piktdžiugiškai vadinti save Iskarijoto vardu. Tai vis dėlto būtų skambiau. Nejau jis visados turi elgtis taip, tartum būtų atsakingasis tos idėjos ministras ir jos slaptosios tarybos narys, kuris pirmas sužino viską apie žmoniją? Nejau jis niekados neišmoks kuo kukliausiai stengtis atlikti savo pareigą idėjai, tarnaudamas žemiausiojo laipsnio idėjos eiliniu?

Ant ledo degė raudoni žibintai, ir jis pračiuoždavo pro juos taip arti, jog akimirką iš po kojų šmėstelėdavo didžiulis šešėlis ir pasukęs į priekį bematant išnykdavo.

Nilsas galvojo apie Eriką ir apie tai, koks bičiulis buvo jis Erikui. O, taip! Vaikystės prisiminimai grąžė prieš jį rankas, jaunystės svajonės slėpė veidą ir verkė, visa praeitis lydėjo jį ilgu priekaištingu žvilgsniu. Visa tai Nilsas išdavė dėl meilės, tokios žemos ir menkos meilės kaip ir jis pats. Vis dėlto ta meilė *turėjo* tam tikro taurumo, bet ir tai jis išdavė. Kurgi bėgti nuo visų tų antplūdžių, kurie amžinai baigiasi kape? Visas jo gyvenimas buvo toks, ir ateityje nebus kitaip; jis tai žino ir taip aiškiai nujaučia, jog tiesiog serga matydamas visas tas tuščias pastangas, ir visa siela trokšta pabėgti nuo tokio beprasmio likimo. Jei ledas lūžtų po juo bečiuožiant ir jis nugarmėtų į šaltą vandenį – tada iškart būtų baigta.

Pavargęs nuo greito čiuožimo, Nilsas sustojo ir apsidairė. Mėnulis jau nusileido, ir fiordas plytėjo tamsoje tarp boluojančių pakrantės kalvų. Jis apsisuko ir leidosi prieš vėją. Vėjas buvo stiprus, o Nilsas nusikamavęs. Ieškodamas užuovėjos mėgino pasiekti aukštą kranto atšlaitę, tačiau čiuoždamas pirmyn ir kovodamas su vėju pateko į tokią vietą, kur dėl oro sūkurių ledas buvo plonas ir braškėdamas ėmė trūkinėti po jo kojomis.

Ir kaip jam palengvėjo širdis, kai vėl atsidūrė ant stipraus ledo! Baimė beveik išvaikė nuovargį, ir jis iš visų jėgų leidosi pirmyn.

Kai Nilsas šitaip yrėsi per fiordą, Fenimora sėdėjo skaisčiai apšviestame kambary nusivylusi ir iškamuota. Jai atrodė, kad jos kerštas nepasiekė tikslo; ji pati nežinojo, ko tikėjosi, tačiau tai buvo visiškai kas kita; jai dingojosi kažkas didinga ir galinga, kažkas panašu į kardus ir raudonas liepsnas, arba gal ir ne tai, o kažkas tokio, kas ją iškeltų ir pasodintų į sostą; ogi dabar visa išėjo taip menka, taip kasdieniška, ir ji pati jautėsi daugiau panaši į vaidingą bobą negu į moterį, svaidančią prakeiksmus...

Vis dėlto šio to ji iš Nilso išmoko.

Kitą dieną, anksti rytą, kai Nilsas nuvargęs dar miegojo, Fenimora iškeliavo.

XII

Dvejus metus Nilsas Liūnė praleido daugiausia bastydamasis po užsienį. Jis buvo vienišas, neturėjo nei šeimos, nei širdžiai artimo draugo. Tačiau jį slėgė dar didesnė vienatvė negu ši; aimanuoti ir jaustis apleistas gali tiktai tas, kas visoje neaprėpiamoje žemėje neturi nė mažiausio kampelio, kurį galėtų laiminti ir kuriam linkėtų geros kloties, į kurį galėtų kreiptis norėdamas išlieti širdį ir kurio galėtų ilgėtis tada, kai ilgesys įsigeidžia išskleisti savo sparnus. Bet jeigu žmogui spindi ryški kokio nors pastovaus gyvenimo tikslo žvaigždė, tai jokia naktis nebus tokia nyki, kad jis jaustųsi visiškai vienišas. Deja, Nilsui Liūnei tokia žvaigždė nešvietė. Jis nežinojo, ką jam veikti su pačiu savimi ir savo gabumais. Labai gerai, kad jis talentingas, bet kas iš to, jei negali niekur pritaikyti savo talento ir jaučiasi lyg tapytojas be rankų. Kaip jis pavydėjo kitiems, dideliems ir mažiems, kurie, kad ir ko griebdamiesi, vis rasdavo ko nusitverti, o jis niekur negalėjo pritapti. Nilsui atrodė, kad jis tik mėgdžioja senas romantiškas dainas, o visa, ką sukūrė, irgi tėra mėgdžiojimas. Jo talentas buvo tarytum kažkoks pašalinis dalykas, nelyginant tyli Pompėja arba kokia arfa, kurią jis kada norėdamas gali ištraukti iš kertės. Tasai talentas nebuvo visur esantis, nelydėjo gatvėmis, nestovėjo akyse, nedilgčiojo pirštų galuose, – žodžiu, neįstengė jo užvaldyti. Kartais Nilsas manė gimęs kokiu pusšimčiu metų per vėlai, o kartais – per anksti. Jo talentas buvo įsišaknijęs praeityje ir tik iš jos sėmėsi gyvybės negaudamas jokio peno iš jo pažiūrų, įsitikinimų, simpatijų, tad negalėjo viso to atspindėti ir suteikti tam formų; abu tie dalykai plaukė skyrium kaip vanduo ir aliejus – jie galėjo būti suplakami draugėn, bet neįmanoma buvo jų sumaišyti ir sujungti.

Pamažu Nilsas pradėjo šitai įsisąmoninti, ir tai jį be galo liūdino, skatino pašaipiai ir nepatikliai žiūrėti į patį save ir į savo praeitį. Jis tarėsi turįs kažkokią ydą, kažkoks nepagydomas trūkumas slypįs slapčiausiose jo būtybės gelmėse, nes žmogus, jo manymu, p r i v a l ą s sugyventi pats su savimi.

Tokia buvo Nilso dvasinė būsena, kai paskutiniaisiais užsienyje praleistais metais, rugsėjo pradžioje, apsistojo Rivos miestelyje Gardos ežero pakrantėje.

Vos jam atvykus ši vietovė atsiribojo nuo aplinkinių daugybe draudimų įvažiuoti ir įvairiais kelionės suvaržymais, kurie sulaikė svetimšalių antplūdį. Mat

Venecijos apygardoje, pietuose apie Desencaną ir šiaurėje, Triento apylinkėse, ėmė siausti cholera. Tokiomis aplinkybėmis Rivoje buvo per daug gyva; jau pirmieji gandai apie epidemiją atbaidė keliautojus, viešbučiai ištuštėjo, vykstantieji į Italiją stengėsi aplenkti tas vietoves.

Tuo labiau suartėjo tie negausūs turistai, kurie liko Rivoje.

Labiausiai visų dėmesį patraukė garsi operos dainininkė, kurios tikroji pavardė buvo madam Odero. Jos sceninis vardas buvo plačiai žinomas. Ji su savo kelionės drauge, Nilsas ir vienas kurčias daktaras iš Vienos buvo vieninteliai svečiai „Auksinės saulės" viešbutyje, geriausiam šiame mieste.

Nilsas labai suartėjo su madam Odero, o ją pavergė tasai nuoširdumas, kuriuo dažnai pasižymi nepatenkinti savimi žmonės, ieškantys nusiraminimo, bendraudami su kitais.

Madam Odero gyveno čia jau septynis mėnesius, kad visiškoje ramybėje galutinai atsigautų po gerklės ligos, kurios pasekmės grėsė jos balsui; gydytojas buvo jai metus uždraudęs dainuoti, uždraudė ir klausytis muzikos, kad kartais nesusigundytų. Tiktai po metų jis ketino leisti jai pamėginti dainuoti, ir jei paaiškėtų, jog tai nesukelia nė mažiausio nuovargio žymių, vadinasi, ji bus visiškai pasveikusi.

Nilsui pavyko padaryti tam tikros civilizuojančios įtakos poniai Odero, kuri buvo staigi, ugningos, gana tiesmukiškos prigimties moteris. Jai buvo baisu išgirsti nuosprendį, kad metus bus pasmerkta gyventi ramybėje, toli nuo visų tų susižavėjimų ir dievinimų. Iš pradžių labai nusiminė ir siaubo pritrenkta žvelgė į tą dvylika ateinančių mėnesių, tarsi ją būtų gyvą guldę į gilų, juodą kapą; bet kadangi, regis, visi tarė tatai esant neišvengiama, vieną rytą ji ir pabėgo į Rivą. Žinoma, būtų galėjusi apsigyventi gyvesnėje ir labiau lankomoje vietovėje, bet šito kaip tik nenorėjo. Ji drovėjosi ir varžėsi, tarsi turėdama kažkokį kūno defektą, jai atrodė, kad visi žmonės dėl to jos gailisi ir apie ją kalba. Todėl naujoje vietoje ji vengė viešumos, beveik visą laiką leisdama kambariuose, kurių durims tekdavo patirti daug pikta, kai tasai savanoriškas užsidarymas pasidarydavo jai nepakenčiamas. Dabar, visiems žmonėms išvykus, madam Odero vėl pasirodė ir suartėjo su Nilsu, nes pavienių žmonių ji anaiptol nesibaidė.

Nereikėjo dažnai su ja bendrauti, kad sužinotum, ar ji tave pakenčia, ar ne, nes ji tai gana aiškiai leisdavo pajusti. Tai, ką pajuto Nilsas Liūnė, labai jį padrąsino; nedaug dienų praleidę kartu puikiame viešbučio sode su granatmedžiais ir

mirtomis, žydinčiais oleandrais ir gražiais vaizdais, jiedu tapo visai artimi.

Apie įsimylėjimą negalėjo būti nė kalbos arba, tikriau sakant, per daug įsimylėję jiedu nebuvo; tokie neapibrėžti, malonūs santykiai kaip jų užsimezga tarp vyro ir moters, kai jie jau yra išgyvenę pirmąją jaunystę su jos aistromis ir nepažintos laimės ilgesiu. Tai savotiška bobų vasara, kai maloniai vaikštinėjama vienas šalia kito, dedama save į bendrą puokštę, glamonėjama save kito rankomis, žavimasi savim kito akimis. Iškeliamos aikštėn visos tos gražios paslaptys, kurias turime, visi tie gražūs, paprasti dalykai, kurie buvo slepiami, – visi tie sielos mažmožiai eina iš rankų į rankas, lyginami, aiškinami ir tiriami, ieškant jiems tinkamo meniško apšvietimo.

Žinoma, tokiems šventadieniškiems santykiams surandama laiko tik tada, kai gyvenime netrūksta ramių, gerų valandų, bet čia, gražaus ežero pakrantėje, abu turėjo laiko pakankamai. Tuos santykius norima linkme kreipė Nilsas, žodžiais ir ilgesiu apgaubdamas madam Odero jai pritinkančia melancholija. Iš pradžių ji keletą kartų buvo beketinanti nusimesti tą puikų apdarą ir pasirodyti barbare, kokia ji iš tikrųjų ir buvo; bet pamačiusi, jog melancholija ją kilniai puošia, priėmė ją kaip gerą vaidmenį ir ne tik nebeužtrenkdavo durų, bet ir pati ėmė ieškoti tokių nuotaikų ir pojūčių, kurie galėtų tikti prie to naujo apdaro, su nuostaba vis labiau įsitikindama, kaip mažai iki šiol save pažinojo. Jos gyvenimas buvo pernelyg judrus ir permainingas, todėl neužteko laiko gilintis į save; kaip tik dabar ji žengė į tą amžių, kai daug išgyvenusios ir daug pasaulio mačiusios moterys pradeda branginti savo atsiminimus, ima žvelgti į save ir kaupti savo praeitį.

Šitaip užsimezgę jų santykiai plėtojosi taip greitai ir kryptingai, kad jiedu nebegalėjo vienas be kito apsieiti. Vienam be kito tebuvo pusė gyvenimo.

Vieną rytą buriuodamas ežere Nilsas išgirdo madam Odero dainuojant sode. Iš pradžių buvo bemanąs grįžti ir ją išbarti, bet kol apsisprendė, nuplaukė taip toli, jog nebegirdėjo jos balso; be to, puikus vėjelis viliote viliojo plaukti į Limonę ir grįžti tik pietų. Taigi jis ir nuburiavo.

Madam Odero išėjo sodan neįprastai anksti. Gaivus rytmečio aromatas, tyros ir blizgančios it stiklas bangos, liūliuojančios už akmeninės sodo sienos, spalvų gausumas aplinkui, ežero mėlynė ir saulės svilinami kalnai, skriejančios ežeru baltos burės, raudonų žiedų skliautai viršum galvos, – visa tai, o paskui dar svaja, kurios ji niekaip negalėjo pamiršti, vis dar tebevirpinanti širdį... ne, ji negalėjo

tylėti, ji turėjo dalyvauti tame gyvenime.

Taigi uždainavo.

Vis džiugiau ir džiugiau skambėjo jos balsas, ji svaigo nuo jo skambumo, virpėjo aistringai jausdama jo galią; dainavo ir dainavo nebegalėdama sustoti, pernelyg didingai nešama pirmyn nuostabių svajų apie būsimas pergales.

Ir nebejautė jokio nuovargio; vadinasi, galima iš čia išvykti, tuojau pat išvykti, nusikratyti visa šitų mėnesių nebūtimi ir vėl pasireikšti.

Apie pietus viskas buvo paruošta kelionei.

Tik tada, kai privažiavo karieta, madam Odero prisiminė Nilsą Liūnę. Skubiai išsitraukusi iš kišenės mažytę užrašų knygutę, prirašė ją pilną atsisveikinimo žodžių Nilsui; lapukai buvo tokie mažutėliai, jog kiekviename tetilpo vos trys keturi žodžiai; įdėjusi knygutę į voką, ji išvažiavo.

Kai popiečiu Nilsas grįžo namo, – Limone jį sutrukdė sanitarijos policija, – madam Odero jau seniai buvo Moryje.

Nilsas nenustebo, tik nuliūdo; jam anaiptol nebuvo pikta, jis net šyptelėjo nusivylęs, kad likimas jam vėl buvo toks nepalankus. Tačiau kai vakare, sėdėdamas tuščiame, mėnulio apšviestame sode, sekė šeimininko sūneliui pasaką apie princesę, kuri susirado pamestus savo sparnus ir palikusi mylimąjį nuskrido atgal į fėjų kraštą, jį apėmė begalinis Lenborgoro ilgesys; Nilsas norėjo pasijusti turįs kokį nors namų židinį, kuris jį trauktų ir laikytų prie savęs, vis vien kuriuo būdu. Ilgiau nebegalėjo pakęsti tos abejingos pažiūros į gyvenimą, kai būdavo visiškai apleistas ir paliktas patsai sau. Nei namų židinio žemėje, nei Dievo danguje, nei ateities tikslo! Šiaip ar taip, bent jau namų židinį Nilsas nori turėti; jis pamils tą žemės sklypelį, pamils ten viską, tiek didžiausia, tiek mažiausia, – kiekvieną akmenį, kiekvieną medį, kas negyva ir gyva, – ir viską suims į savo širdį, kad niekados daugiau nebeišleistų.

XIII

Apie metus išgyveno Nilsas Lenborgore, ūkininkaudamas kaip tik mokėjo ir tiek, kiek leido ūkvedys. Jis nusiėmė skydą, išsižadėjo devizo ir susitaikė su likimu. Teapsieina žmonija be jo; jis pažino laimę, kurią užtikrina fizinis darbas, kai

matai, kaip didėja tavo rankomis kraunamos kupetos, kai iš tikrųjų esi pasiryžęs atlikti savo darbą; o kai pavargęs eini iš laukų, žinai, jog tavo išeikvotos jėgos lieka darbe, žinai, kad tas darbas pasiliks, kad per naktį nesunaikins jo abejonės, nesuniekins niurzgi rytmečio kritika. Ūkininkaujant nebuvo jokių Sisifo akmenų.

O paskui kaip malonu nusidirbus eiti poilsio ir bemiegant vėl įgauti jėgų, kad jas iš naujo panaudotum gyvendamas sulig dienos ir nakties ritmu, visiškai netrukdomas savo smegenų įgeidžių ir nebijodamas save paliesti kaip suderintą gitarą, kurios varžteliai jau išgverę.

Nilsas jautėsi visiškai laimingas; dažnai galėdavai matyti jį sėdintį prie vartelių arba ant ežiaženklio akmens, kaip sėdėdavo jo tėvas, ir su nuostabiai ramiu susijaudinimu spoksantį į auksinius kviečius arba brandžias avižas.

Artimesnių ryšių su kaimynais jis dar nebuvo užmezgęs; vienintelė vieta, kur dažniau lankydavosi, buvo kanceliarijos tarėjo Skinerupo namai Vardėje. Tie žmonės persikėlė į šį miestą, dar jo tėvui tebesant gyvam; kadangi tarėjas buvo senas velionio Liūnės draugas iš universiteto laikų, tai tos dvi šeimos dažnai susieidavo. Skinerupas – malonus, nuplikęs vyras, griežtų bruožų ir švelnių akių, – dabar buvo našlys, o jo namai atrodė net pernelyg ankšti, nes jis turėjo keturias dukras, kurių vyriausioji buvo septyniolikos metų, o jauniausioji dvylikametė.

Nilsas mėgo su labai apsiskaičiusiu tarėju kalbėtis įvairiais estetikos klausimais, – nors ir ėmęsis rankų darbo, jis dar nebuvo taip staiga tapęs kaimiečiu. Jam buvo malonus tas truputį juokingas atsargumas, kurio reikėjo laikytis lyginant danų ir užsienio literatūrą, ir šiaip visada, kai Danija būdavo lyginama su kuo nors, kas nedaniška. Atsargumas čia pravertė; mat malonusis tarėjas buvo kaip tik vienas iš tų gerų, karštų ano meto patriotų; šiuos žmones galėjai priversti apmaudžiai pripažinti, jog Danija vis dėlto nesanti žymiausia iš visų didžiųjų valstybių, bet daugiau jie nenusileido ir nenorėjo sutikti, kad tai, kas sakoma apie Daniją ar su ja siejama, būtų ne geriausia. Nilsui tie pašnekesiai patiko, nes jis galėjo – nors ir nesąmoningai, neteikdamas tam jokios reikšmės – stebėti, su kokiu susižavėjimu sekdavo jo kalbą septyniolikametė Gerda; jam atėjus ji visados stengdavosi būti drauge ir klausydavosi taip atidžiai, jog dažnai matydavo ją raustant iš pasigėrėjimo, kai jis pasakydavo ką nors tokio, kas jai atrodė itin gražu.

Mat Nilsas visai nejučiomis tapo tos jaunos damos idealu; pirmiausia dėl to, kad jodamas į miestą užsivilkdavo pilką ispanišką apsiaustą, labai romantiškai

sukirptą. Be to, dar ir todėl, kad, pavyzdžiui, Milaną vadindavo taip, kaip jį vadina italai, pagaliau ir dėl to, kad buvo visiškai vienišas ir kad jo veidas atrodė niūrokas. Žodžiu, jis daug kuo skyrėsi nuo kitų žmonių tiek Vardėje, tiek Ringkebinge.

Vieną karštą vasaros dieną Nilsas ėjo gatvele anapus tarėjo sodo. Saulė kaitino raudonų plytų namelius; upėje ilsėjosi laiveliai dembliais dengtais šonais, kad sandūrose neištirptų derva; aplinkui visi pravėrė langus, tikėdamies vėsos, kurios lauke nebuvo. Ant slenksčių prie atdarų durų sėdėjo vaikai, garsiai ruošdami pamokas, ir klegėjo lenktyniaudami su sode zvimbiančiomis bitėmis; būrys žvirblių tyliai purpčiojo iš vieno medžio į kitą, visi iš karto pakildami ir vėl visi kartu nusileisdami.

Nilsas įėjo į mažą namelį, prisišliejusį prie sodo, ir šeimininkė, nuskubėjusi parsivesti iš kaimynų vyro, paliko jį vieną švariame, jaukiame kambary, kur kvepėjo krakmolytais skalbiniais ir laku.

Apžiūrėjęs paveikslus, abudu ant komodos stovinčius šunis, taip pat kiaukutus ant siuvinių dėžutės dangčio, Nilsas priėjo prie atdaro lango ir čia pat, šalia savęs, išgirdo Gerdos balsą; drobių balinimo aikštelėje, visai prie namų, stovėjo visos keturios panelės Skinerup.

Balzaminai ir kitos ant palangės stovinčios gėlės slėpė jį, tad jis galėjo viską matyti ir girdėti.

Buvo aišku, kad jos ginčijasi ir kad trys jaunesniosios seserys eina išvien prieš Gerdą. Mergaitės laikė rankose geltonas serso lazdeles, o jauniausioji buvo užsidėjusi ant galvos keletą raudonai apvyniotų lankelių tarsi kokį turbaną.

Toji dabar ir kalbėjo.

– Gerda sako, kad jis atrodo kaip Temistoklis[33], kur stovi ant krosnies kontoroje, – kreipėsi ji į abi savo bendrininkes ir svajingai išsiviepė žvelgdama į dangų.

– Še tau, – tarė vidurinioji, kandi, maža mergaitė, dar tik pavasarį konfirmuota. – Negi Temistoklio pečiai irgi buvo apvalūs? – pridūrė ji, mėgdžiodama kiek pakumpusią Nilso Liūnės laikyseną. – Temistoklis, kokia nesąmonė!

– Kažkas vyriška slypi jo žvilgsnyje, jis tikras vyras! – mėgdžiojo dvylikametė.

– Jis? – atrėžė vidurinioji. – Jis šlakstosi kvepalais, argi tai vyriška? Prieš porą

---

* „Tūkstantis gėlių" (*pranc.*).

dienų ten gulėjo jo pirštinės ir jau iš tolo kvepėjo „Mille Fleur"*.

– Šaunuolis visais atžvilgiais! – sušuko dvylikametė, svajingai žavėdamasi.

Mergaitės kalbėjosi taip, tartum visas tas replikas taikytų viena kitai, o ne Gerdai, kuri išraudusi it žarija stovėjo kiek atokiau, sukiodama į žemę įbestą geltoną lazdelę. Staiga ji pakėlė galvą.

– Jūs neišauklėtos mergiščios, – tarė, – ar galima šitaip kalbėti apie asmenį, kurio nė žvilgsnio nesate vertos.

– Juk jis irgi tik žmogus, kaip ir visi, – švelniai įsiterpė vyriausioji iš tų trijų, tarsi norėdama tarpininkauti.

– Ne, jis *anaiptol* ne toks, – paprieštaravo Gerda.

– Bet turi ir trūkumų, – kalbėjo toliau sesuo, lyg negirdėjusi Gerdos žodžių.

– Ne!

– Mieloji Gerda! Juk *žinai*, kad jis niekados neina į bažnyčią.

– O ko jam ten! Juk jis *daug* protingesnis už pastorių.

– Taip, bet jis, deja, *visiškai* netiki Dievo, Gerda!

– O, būk tikra, vaikeli, jeigu jis netiki, tai turi tam *rimtų* priežasčių.

– Tfu, Gerda, kaip tu gali taip kalbėti!

– Beveik galima pamanyti... – nutraukė ją konfirmuotoji.

– Ką beveik galima pamanyti? – ūmai pašoko Gerda.

– Nieko, ničnieko, tik neįkąsk man! – atšovė sesuo, staiga labai taikingai nusiteikusi.

– Tuoj pat man pasakysi, ką turi galvoj!

– Ne, ne, ne, ne! Vis dėlto manau, kad man valia prikąsti liežuvį, kada tik noriu.

Ji pasitraukė dvylikametės lydima, ir abidvi nuėjo seseriškai apsikabinusios.

Paskui jas nusekė ir vyresnioji, nesitverdama pykčiu.

Gerda liko viena ir pasipūtusi žvelgė prieš save, mosuodama geltona lazdele.

Netrukus iš kito galo sodo pasigirdo kimus dvylikametės balsas; ji dainavo:

Kam klausi mane, bernužėli,
Ką reiškia tas vystantis lapas...

Nilsas puikiai suprato pašaipą; kaip tik neseniai buvo padovanojęs Gerdai knygą, kurioje gulėjo sudžiūvęs vynuogių lapas iš sodo Veronoje, kur yra

Džuljetos kapas. Jis vos susilaikė nenusijuokęs. Kaip tik tuo metu grįžo moteris parsivesdama pagaliau surastą vyrą; Nilsas davė dailidei užsakymą, dėl kurio jis ir buvo atėjęs.

Nuo tos dienos Nilsas ėmė atidžiau stebėti Gerdą, ir pamažu jam vis labiau ėmė aiškėti, kokia ji miela ir žavi; ilgainiui vis dažniau ir dažniau krypo jo mintys prie tos patiklios merginos.

Iš tikrųjų, jai netrūko švelnaus, jaudinančio grožio, kuris galėjo ne vienam ašarą išspausti. Visa jos anksti subrendusi, vaikiškai putli figūra dvelkė išsiskleidusiu moteriškumu ir tarytum spindėjo tyrumu. Jos mažos, švelnios rankos, tik neseniai pradėjusios netekti rožinės, brendimo amžiui būdingos spalvos, atrodė taip pat nekaltos – joms buvo svetimas tasai nervingas, virpantis pereinamojo laikotarpio smalsumas. Tvirtas, dailus buvo jos kaklas, apvalūs skruostai, maža, siaura ir svajinga moteriška kakta, kuriai sudėtingos mintys neįprastos ir beveik skaudina, net verčia raukytis tankius antakius. O kokios akys! Tamsiai mėlynos ir gilios, bet gilios kaip vanduo, kurio dugnas matyti; tarp švelnių akių kampučių žaidžia šypsena, paslėpta po žaviai, su didžia nuostaba mirksinčiomis blakstienomis. Taip atrodė ta mažoji Gerda, balta, skaisčiaveidė blondinė trumpais, auksu žvilgančiais, dailiai į kuodelį susuktais plaukais.

Nilsas su Gerda susitikdavo dažnai, ir jis vis labiau ja žavėjosi; iš pradžių jiedu kalbėdavosi ramiai, švelniai ir atvirai, kol vieną kartą viskas pasikeitė – įsižiebė toji kibirkštėlė, kurią pavadinti geiduliu būtų per stipru, kuri tačiau skatina rankas, burną ir akis siekti to, ko trūkstant, širdys negali pakankamai suartėti. Ir paskui vieną gražią dieną Nilsas nuėjo pas Gerdos tėvą, nes Gerda buvo tokia jaunutė, o jis buvo toks tikras dėl jos meilės. Tėvas davė sutikimą, o Gerda taip pat.

Pavasarį jiedu susituokė.

Nilsui Liūnei atrodė, kad dabar jo gyvenimas susiklostė be galo aiškiai ir paprastai, tapo toks nesudėtingas, o laimė taip arti ir tokia pasiekiama kaip oras, kurį jis įtraukia kiekvienu įkvėpimu.

Nilsas mylėjo savo jauną žmoną, kurią buvo laimėjęs, mylėjo visu minčių ir širdies švelnumu, visu dideliu, itin jautriu rūpestingumu, būdingu tiems vyrams, kurie žino, kaip meilė gali žmogų pažeminti, bet geba ir išaukštinti. Jis buvo atsargus su ta jauna siela, kuri palinko į jį taip neapsakomai pasitikėdama, glausdamasi prie jo su tokiu meilingu patiklumu, su tokiu tvirtu įsitikinimu, jog iš jo gali laukti vien tik gera, jausdamasi, kaip anas pasakos ėriukas, valgąs iš savo

piemens rankų ir geriąs iš jo puodelio.

Nilsas nesiryžo atimti iš žmonos jos Dievo, išvaikyti tuos baltų angelų pulkus, kurie visą dieną giedodami plevena danguje, o vakare nusileidžia į žemę ir skraido nuo galvūgalio prie galvūgalio, ištikimai saugodami žmones ir skleisdami nakties tamsoje nematomą apsauginę šviesą. Jis nenorėjo, kad tarp Gerdos ir švelnios dangaus mėlynės įsiterptų jo sunki, nevaizdi pasaulėžiūra, kad ji jaustųsi netikra ir apleista. Bet jinai norėjo kitaip, norėjo viskuo su juo dalytis; nei danguje, nei žemėje neturėjo būti jokios vietelės, kur skirtųsi jų keliai; kad ir ką sakytų mėgindamas ją sulaikyti, viską ji atremdavo, jei ne anos moabitų moters žodžiais, tai vis dėlto tokia pat prasme: tavo tauta tebūnie mano tauta, ir tavo Dievas tebūnie mano Dievas. Taigi Nilsas labai rimtai ėmė ją mokyti, kad visi dievai tėra žmogaus kūrinys, kad visa, kas žmogaus sukurta, negali išlikti amžinai, kad turi žūti viena dievų karta po kitos, nes žmonija, tolydžio vystydamasi, žengia vis pirmyn, nuolat keičiasi ir perauga savo idealus. O toks dievas, kurio esmę sudaro nebe didžiausi ir tauriausi tų laikų dvasiniai lobiai, – dievas, kuris savo šviesą gauna ne iš žmonijos, bet pats savaime turi švytėti, kuris nesivystė, bet sustingo istorinėse dogmose, – tai jau nebe Dievas, o stabas. Ir todėl judėjų tikėjimas buvęs teisus, kovodamas prieš Baalą ir Astartę, krikščionybė – prieš Jupiterį ir Odiną, nes stabas pasaulyje yra niekas. Žmonija žengusi pirmyn nuo vieno dievo prie kito, ir todėl Kristus galėjęs pasakyti senajam Dievui, jog atėjo ne tam, kad atmestų Įstatymą, bet tam, kad jį vykdytų; antra vertus, Jis galėjo nurodyti dar aukštesnį už save Dievo idealą, anais mistiškais žodžiais kalbėdamas apie nuodėmę, kuri negali būti atleista, – apie nuodėmę prieš Šventąją Dvasią.

Toliau Nilsas aiškino jai, kad tikėjimas įasmenintą Dievą, kuris visa lenkia į gera ir būsimajame gyvenime baudžia arba atlygina, tėra bėgimas nuo rūsčios tikrovės, bejėgis mėginimas išrauti būčiai jos nenumaldomos savivalės geluonį. Jis įrodinėjo, kaip tatai migdo žmonių sąmonę, slopina užuojautą nelaimingiesiems ir mažina pasiryžimą visomis išgalėmis jiems padėti, nusiraminant mintimi, jog visa, ką žmogus iškenčia šiame trumpame žemiškajame gyvenime, skina jam kelią į amžiną palaimą ir džiaugsmą.

Nilsas pabrėždavo, kokią jėgą ir savarankiškumą įgautų žmonija, jei pasitikėdama savimi derintų savo gyvenimą su tuo, ką kiekvienas atskiras žmogus geriausiomis gyvenimo akimirkomis stato aukščiau už viską, užuot pavedęs tai

nežemiškosios dievybės kontrolei. Jis kaip galėdamas stengėsi pavaizduoti savo tikėjimą gražų ir pilną palaimos, bet nenutylėjo ir to, kokia slogi ir nyki esti ateizmo tiesa skausmo valandomis, palyginus su ana šviesia, palaiminga svajone apie dangiškąjį Tėvą, kuris viską tvarko ir valdo. Bet Gerda buvo drąsi; tiesa, kai kurie Nilso pamokymai sukrėsdavo ją iki sielos gelmių, ir dažniausiai kaip tik tie, iš kurių mažiausiai to galėjai laukti; bet jos pasitikėjimas buvo beribis, jos meilė nusileido su juo iš visų dangiškųjų aukštybių, ir ji džiaugėsi esanti įtikinta. O kai nauja ilgainiui tapo įprasta ir sava, ji pasidarė be galo netolerantiška fanatikė, kaip visados esti jaunuoliams, kurie savo mokytoją myli labiau už viską. Nilsas dažnai ją už tai bardavo, bet ji niekaip negalėjo suprasti, kodėl, jeigu jos tiesa, kitų įsitikinimais negalima bjaurėtis ir jų smerkti.

Trejetą metų jiedu išgyveno laimingai, ir daug tos laimės spindėjo mažame vaikiškame veidelyje berniuko, kurio jie susilaukė antraisiais santuokos metais.

Laimė paprastai kilnina žmones, ir Nilsas garbingai įvairiais būdais stengėsi padaryti jų gyvenimą taurų, gražų ir naudingą, kad niekados nenutrūktų jų sielų tobulėjimas, siekiant tų žmogaus idealų, kuriais abu tikėjo. Bet daugiau jam nebeateidavo į galvą mintis nešti idėjos vėliavą į žmones; užteko to, kad jis paskui tą vėliavą ėjo. Tiesa, kartais Nilsas grįždavo prie savo senų mėginimų ir visada stebėdavosi, kad tai jis sukūrė visus tuos gražius, meniškus dalykėlius, jam net ašaros sužibdavo akyse, savo eilėraščius beskaitant. Vis dėlto dabar už nieką pasaulyje nebūtų keitęsis vietomis su tuo vargšeliu, kuris kitados juos parašė.

Pavasarėjant Gerda staiga susirgo, ir jos būklė buvo beviltiška.

Vieną ankstyvą rytą – tai buvo paskutinis jos rytas – Nilsas budėjo prie jos. Kaip tik tekėjo saulė, rausvai nudažydama baltas užuolaidas, o pro jų kraštus skverbėsi dar melsva rytmečio šviesa ir metė tokį pat melsvą šešėlį tarp baltų lovos raukšlių ir po liesomis, blyškiomis Gerdos rankomis viršum antklodės. Kykas buvo nuslinkęs, ir ji gulėjo atmetusi galvą, visa pasikeitusi, nepaprastai sutaurėjusiais ir nuo ligos paaštrėjusiais bruožais. Gerda pajudino lūpas, tartum norėdama jas suvilgyti, ir Nilsas jau siekė stiklinės su tamsiai raudonu gėrimu, bet ji papurtė galvą. Paskui ligonė staiga atsisuko į Nilsą ir įtemptai ėmė žiūrėti į sielvarto kupiną jo veidą. Kuo ilgiau ji žiūrėjo į tą didį skausmą, į tą neviltį, atsispindinčius veide, tuo labiau jos baiminga nuojauta virto siaubingu įsitikinimu.

Gerda mėgino pasikelti, bet neįstengė.

Nilsas skubiai pasilenkė prie jos, ir ji sugriebė jo ranką.

– Ar tai mirtis? – paklausė slopindama savo silpną balsą, lyg bijotų jį visai išeikvoti.

Jis tik pažvelgė į ją ir sunkiai, giliai atsiduso.

Gerda suspaudė jo ranką ir baimės apimta palinko prie jo.

– Man baugu! – sušnibždėjo ji.

Nilsas atsiklaupė šalia lovos ir pakišo petį po priegalviu, beveik laikydamas ją prie krūtinės. Ašaros taip temdė jam akis, jog jis nieko nematė, ir viena po kitos riedėjo skruostais. Nilsas pakėlė jos ranką su paklodės kampu sau prie akių ir pamažu atgavo žadą.

– Pasakyk man viską, mieloji Gerda, – tarė jis, – nesivaržyk. Ar tu pageidauji pastoriaus?

Nilsas negalėjo patikėti, kad ji to nori, ir jo balsas reiškė abejonę.

Ji neatsakė, tik užsimerkė ir truputį atitraukė galvą, tartum norėdama pabūti viena su savo mintimis.

Tai tetruko trumpą valandėlę. Po langais pasigirdo ilga, švelni juodojo strazdo giesmė; paskui sučirškėjo antras ir trečias, – aibė fleitos garsų sutrikdė kambario tylą.

Ligonė atsimerkė.

– Jei tu eitum drauge, – tarė ji, stipriau įsiremdama į Nilso prilaikomą priegalvį. Tas judesys dvelkė švelnia meile, ir jis tai juto...

– Jei tu eitum su manim! O dabar aš viena! – Ji tyliai truktelėjo jo ranką ir paskui paleido. – Man baugu!

Jos akyse pasirodė siaubas.

– Tu turi jį pakviesti, Nilsai, aš negaliu taip viena ten pasitraukti. Mudu juk niekados nepagalvojome, kad man pirmai teks mirti; tu visur būdavai pirmas. Aš gerai žinau... bet jei vis dėlto mudu klydome, o juk *galėtų* taip būti, Nilsai, ar ne? Tu manai, kad ne; tačiau būtų nuostabu, jei visi žmonės klystų, ir kad visa tai būtų vieni niekai – visos tos didžiulės bažnyčios... ir tie laidotuvių varpai... aš visados maniau, kad varpai...

Ji nutilo, tartum klausydamasi varpų skambėjimo.

– Tai neįmanoma, Nilsai, kad su mirtimi viskas turėtų baigtis; tu negali to

jausti, nes esi sveikas. Tu manai, kad žmogus turi būti galutinai sutriuškintas, kai jis yra toks silpnas ir kai visa nuo jo tolsta; tačiau taip tėra vien išorinio pasaulio atžvilgiu, o viduje tebėra tiek pat sielos kaip ir anksčiau; taip, Nilsai, štai čia jinai, aš turiu visa savyje, čia viduj, visa, ką jaučiau, – tą patį begalinį pasaulį, tik tylesnį, intymesnį, kaip esti užsimerkus. Tai yra, pasakysiu tau, tarsi šviesa, kuri tolsta nuo tavęs vis gilyn ir gilyn į tamsą, darosi tau kaskart silpnesnė, kol nebegali daugiau jos įžiūrėti; bet ten toli ji tebešviečia nepraradusi savo skaistumo. Toli toli... Aš visados maniau, kad pasensiu, tapsiu sena moterimi ir liksiu čia su jumis visais, o dabar štai man daugiau nevalia, – plėšte plėšia mane iš namų, ir jūs leidžiate man keliauti vienų vienai. Aš bijau, Nilsai; ten, kur aš turiu eiti, viešpatauja mūsų Viešpats Dievas, kuriam nerūpi mūsų žemiškoji išmintis; jis nori tik to, kas Jam priklauso, ir nieko kita, o aš taip esu nutolusi nuo viso, kas dieviška. Aš nedaug tepadariau bloga, tiesa? Bet čia ne tai... pakviesk man pastorių; taip norėčiau jį matyti.

Nilsas tuojau pat pakilo ir nuėjo pastoriaus; jis buvo dėkingas, kad tai įvyko ne pačią paskutinę valandėlę.

Pastorius atėjo ir pasiliko su Gerda vienas.

Tai buvo gražus vidutinio amžiaus vyras, švelnių, taisyklingų bruožų, didelėmis, rudomis akimis. Savaime aišku, jis žinojo, kokie Nilso Liūnės ir Gerdos santykiai su Bažnyčia, – jam būdavo pranešama apie įvairius fanatiškus, Bažnyčiai priešingus jaunos moters pasisakymus. Tačiau pastoriui nė į galvą neatėjo kalbėti su ja kaip su atskalūne arba stabmelde; jis puikiai suprato, kad tik begalinė meilė nuvedė ją klaidingu keliu, suprato taip pat ir tą jausmą, kurio vedama dabar, kai meilė nebegalėjo toliau jos lydėti, ji iš baimės troško susitaikyti su Dievu, kurį anksčiau tikėjo. Todėl savo žodžiais jis ypač stengėsi sužadinti jai prisiminimus, skaitydamas tokias Evangelijos vietas ir tokias psalmes, kokias, jo nuomone, ji prisiminė.

Ir jis neklydo.

Kaip šventiškai ir nuoširdžiai skambėjo tie žodžiai – tarsi varpai Kalėdų rytą; kaip ūmai vėl iškilo jai prieš akis toji karalystė, kur mūsų vaizduotė nuo pat pirmųjų dienų jaučiasi lyg namie, kur sapnavo Juozapas ir giedojo Dovydas, kur stovi kopėčios, vedančios į dangų! Ji matė tą kraštą su gausybe figų ir šilkmedžių, Jordanas blizgėjo it sidabras rytmečio rūke, liūdnai dunksojo raudona Jeruzalė

vakarėjančioje saulėje, o Betliejų gaubė puiki naktis su didelėmis žvaigždėmis tamsioje mėlynėje. Kaip gaiviai vėl prasiveržė vaikiškas tikėjimas! Ji vėl buvo ta pati maža mergaitė, kurią motina už rankos vesdavosi į bažnyčią ir kuri sėdėdavo ten ir šaldavo stebėdamasi, kodėl tie žmonės tokie nuodėmingi. Paskui ji vėl užaugo klausydamasi didingų Kalno pamokslo žodžių ir kaip paliegusi nusidėjėlė gulėjo nūnai čia, pastoriui kalbant apie šventas paslaptis, apie krikštą ir altoriaus sakramentą. Ir tada nugalėjo tikrasis jos širdies troškimas – ji žemai nusilenkė visagaliui Teisėjui ir, apsipylusi karčiomis atgailos ašaromis išduoto, išniekinto ir nukankinto Dievo akivaizdoje, drąsiai ryžosi vynu ir duona atnaujinti ryšį su paslaptinguoju Dievu.

Pastorius išėjo, paskui priešpiet vėl atėjo ir aprūpino ją sakramentais.

Ligonės jėgos, nuostabiai blėsčiodamos, greitai nyko, tačiau kai vakare Nilsas paskutinį kartą paėmė ją į glėbį norėdamas atsisveikinti, kol dar jos neapgaubė nykūs mirties šešėliai, sąmonės dar nebuvo praradusi. Tiktai meilė – didžiausia jo gyvenimo laimė – jau buvo išblėsusi jos žvilgsnyje; Nilsui ji jau nebepriklausė, jau dabar jai ėmė augti sparnai, – ji ilgėjosi savojo Dievo.

Vidurnaktį ji mirė.

Paskui Nilsui atėjo sunkus metas. Laikas jam virto kažkokiu siaubingu priešu; kiekviena diena buvo be galo tuščia, kiekviena naktis – atsiminimų pragaras. Tiktai po kelių mėnesių, jau vasarai baigiantis, draskanti, putojanti skausmo srovė išsirausė jo sieloje vagą, kuria galėjo tekėti kaip verpetingas, sunkiai banguojantis ilgesio ir melancholijos srautas.

Kartą, grįžęs iš laukų, Nilsas Liūnė rado savo mažylį sunkiai susirgusį. Keletą dienų prieš tai berniukas truputį negalavo ir paskutinę naktį buvo neramus, bet niekam nė į galvą neatėjo, kad tai galėtų būti kas nors rimta; dabar, degdamas karščiu, drugio krečiamas, jis gulėjo savo lovelėje, dejuodamas iš skausmo.

Tuojau pat buvo pasiųsti arkliai į Vardę gydytojo parvežti; bet nė vieno jų nerado namie, ir vežikui teko laukti valandų valandas. Atėjo vakaras, o gydytojo vis dar nebuvo.

Nilsas sėdėjo prie berniuko lovos; kas pusvalandį siuntinėjo čia vieną, čia kitą pasižiūrėti ir pasiklausyti, ar vežimas negrįžta. Jo pasitikti buvo nusiųstas raitas pasiuntinys, kuris nieko nesutikęs kely nujojo net į Vardę.

Taip belaukiant ir nesulaukiant pagalbos, dar skaudžiau buvo matyti vaiko kančias. O liga sparčiai progresavo. Apie vienuoliktą valandą prasidėjo pirmieji

traukuliai, o paskui jie ėmė kartotis vis dažniau.

Kiek po pirmos parjojo raitasis pasiuntinys ir pranešė, kad artimiausiu laiku nėra ko tikėtis pagalbos, nes jam išjojant iš miesto nė vienas gydytojas dar nebuvo grįžęs.

Dabar Nilsas palūžo; nepasidavė sielvartui, kol dar galėjo turėti vilties, o nūnai jam pritrūko jėgų. Jis perėjo į gretimą tamsų kambarį ir įbedė akis į langą, draskydamas nagais staktos medį; jo žvilgsnis tarytum skroste skrodė tamsą ieškodamas vilties, galva svaigo begalvojant, kažkokio stebuklo belaukiant. Paskui jis aprimo ir tarsi praregėjęs pasitraukė nuo lango, sukniubo ant netoliese stovinčio stalo ir ėmė raudoti be ašarų.

Jam grįžus į ligonio kambarį, vaikui užėjo traukuliai. Nilsas pažvelgė į jį, tartum norėdamas save pribaigti, – mažos sugniaužtos rankutės, nubalusios, su pamėlusiais nagais, pastirusios, virstančios iš akiduobių akys, iškreipta burna, kurioje dantys girgždėjo kaip į akmenį braukoma geležis, – baisu buvo žiūrėti, bet ne tai buvo blogiausia. Klaiku būdavo tada, kai mėšlungiui atlyžus vaiko kūnelis vėl pasidarydavo gležnas ir lankstus, kai ligonis pasijusdavo laimingas skausmams aprimus, o paskui jo žvilgsnį vėl apniaukdavo artėjančio priepuolio siaubas, – visa tai matyti, kai negali pagelbėti nei savo krauju, nei kuo kitu, –*štai kas* Nilsui buvo skaudžiausia. Jis pakėlė sugniaužtus kumščius grasindamas dangui, nutvėrė vaiką su beprotiška mintimi bėgti kur akys veda, o paskui puolė ant kelių, melsdamas dangiškąjį Tėvą, kuris mėginimais ir bausmėmis laiko žemės karalystę baimėje, kuris siunčia nelaimes ir ligas, skausmą ir mirtį, kuris nori, kad visi drebėdami lenktų prieš Jį kelius, ir nuo kurio neįmanoma pasislėpti nei tolimiausioje jūroje, nei giliausioje bedugnėje, – jis meldė Dievą, kuris panorėjęs gali grąžinti nebūtin tą, ką tu labiausiai myli pasaulyje, skausmingai paversti jį vėl tokia pat dulke, iš kokios Pats jį sukūrė.

Su tokiomis mintimis meldėsi Nilsas Liūnė Dievui, pasijutęs bejėgis puolė prieš dangiškąjį sostą, pripažindamas tik jo galią.

Tačiau vaikas vis kankinosi.

Kai paryčiu senasis sanitarijos tarėjas, Liūnės šeimos gydytojas, įvažiavo pro vartus, Nilsas buvo jau vienas.

XIV

Atėjo ruduo; kapinėse nebeliko jokių gėlių, Lenborgoro sode po medžiais pūva drėgni parudavę lapai.

Niūraus sielvarto prislėgtas, vaikštinėja Nilsas Liūnė po tuščius kambarius. Tą naktį, kai mirė vaikas, jis palūžo, neteko pasitikėjimo savimi ir žmogaus galia pakelti gyvenimą tokį, koks jam skirtas. Būtis sukiužo, o jos turinys beprasmiškai išsisklaidė į visas puses.

Nieko negelbėjo, kad aną savo maldą dabar jis vadino beprotišku tėvo šauksmu padėti sūnui, nors tėvas žino, jog niekas to jo šauksmo neišgirs. Nilsas suvokė, ką padarė nevilties apimtas. Jis buvo bandomas ir neatlaikė; tai buvo nuodėmingas nuopuolis, atsižadėjimas paties savęs ir savo idėjos. Matyti, tradicija pernelyg stipriai įsišaknijo sąmonėje, – juk tiek tūkstantmečių žmonija šaukėsi nelaimėse dangaus. Ir štai pasidavė tai paveldėtai prievartai, kai tam reikėjo pasipriešinti kaip kokiam blogam instinktui; juk puikiausiai žinojo, kad dievai tėra mistika ir kad savo maldomis pasidavė tai mistikai, kaip kitados pasiduodavo fantazijai, žinodamas, jog tai fantazija. Nilsas negalėjo pakęsti gyvenimo tokio, koks jis buvo; ryžosi kovoti už aukščiausius idealus, bet tos kovos įkarštyje išsižadėjo vėliavos, kuriai buvo prisiekęs; nes kokį gi tikslą turėjo jam visa ta naujovė, tasai ateizmas, tasai šventas ir teisus reikalas, kas gi kita buvo visa tai, jei ne blizgučiais papuošta iškaba, slepianti paprastą turinį: pakęsti gyvenimą tokį, koks yra, ir leisti jam formuotis pagal savus gyvenimiškus dėsnius.

Nilsui atrodė, jog aną kančių naktį baigėsi jo gyvenimas, o viskas, kas vyko vėliau, buvo ne kas kita, kaip tik nevertos dėmesio scenos, pridedamos prie penkto veiksmo jau po to, kai viskas baigta. Jis galėjo panorėjęs vėl grįžti prie ankstesnės savo pasaulėžiūros, bet dabar, kai kartą jos išsižadėjo, jau buvo nebesvarbu, ar jis tai padarys, ar ne.

Tokia dažniausiai būdavo jo nuotaika.

Taip atėjo anoji lapkričio mėnesio diena, kai mirė karalius ir karo grėsmė ėmė vis didėti[34].

Netrukus, sutvarkęs savo reikalus Lenborgore, jis stojo savanoriu.

Karinių pratybų nuobodį Nilsas pakėlė labai lengvai; juk jau ir tai buvo be galo daug, kai žmogus nebesijauti niekam nereikalingas, o paskui, patekus į frontą, nuolatinė kova su šalčiu, parazitais ir įvairiausiais nepatogumais visas mintis sutelkia vien į tai, kas tave supa; nauja aplinka pataisė jam nuotaiką, o jo sveikata, kiek pašlijusi dėl paskutiniųjų metų sielvarto, visiškai pagerėjo.

Vieną niūrią kovo mėnesio dieną priešo šūvis pataikė jam į krūtinę.

Hjerildas, dabar karo ligoninės gydytojas, pasirūpino, kad Nilsą paguldytų mažesnėje palatoje, kur stovėjo tiktai keturios lovos. Vienam ten gulinčių buvo peršautas nugarkaulis, ir jis gulėjo visiškai ramiai; antrasis, su žaizda krūtinėje, jau porą dienų be paliovos kliedėjo, skubiai trūksmingu balsu tardamas žodžius. Pagaliau paskutinysis, gulįs arčiausiai Nilso, didelis, tvirtas kaimo bernas stambiais, apvaliais žandais, granatos skeveldra buvo sužeistas į galvą; jis tolydžio ištisas valandas kas pusę minutės kilojo vienu metu dešinę ranką ir dešinę koją, o paskui kartu jas nuleisdavo, palydėdamas tą judesį aiškiu, bet dusliu ho ho, visą laiką tuo pačiu taktu ir vis kartodamas tą patį ho, kai kėlė ranką ir koją ir kai leido jas žemyn.

Ten gulėjo ir Nilsas Liūnė. Šūvis pataikė jam į dešinįjį plautį, ir kulka nebuvo išėjusi. Karo metu nelabai kas įmanoma padaryti, ir jis sužinojo, jog jam nedaug tėra vilties pasveikti.

Nilsą tatai stebino, nes jis nesijautė kaip mirštantis ir žaizdą nelabai skaudėjo. Bet netrukus nusilpo, ir tai patvirtino, kad gydytojas sakė tiesą.

Taigi štai koks galas. Nilsas galvojo apie Gerdą, pirmąją dieną daug apie ją galvojo; bet jam kėlė nerimą tas nepaprastai šaltas jos žvilgsnis, kai jis paskutinį kartą ją apkabino. Kaip būtų buvę gražu, skausmingai gražu, jei Gerda ligi pat paskutinės savo gyvenimo akimirkos nebūtų nuo jo nusigręžusi, jei nebūtų išleidusi jo iš akių, kol mirtis jas užgesino, ir džiaugusis iki paskutinio atodūsio, kad gyveno prie tos širdies, kuri buvo jai tokia brangi, – užuot paskutinę valandą nusigręžus, kad išgelbėtų save dar kažkokiam kitam gyvenimui, dar tolesniam gyvenimui.

Antrąją dieną Nilsą vis labiau ėmė slėgti tvanki ligoninės atmosfera – gryno oro ilgesys ir troškimas gyventi keistai pynėsi jo mintyse. Juk tiek daug buvo gyvenime gražaus, galvojo jis, prisimindamas gaivų gimtosios pakrantės vėją, vėsų bukų ošimą Zelandijos miškuose, gryną kalnų orą Klarense ir švelnius vakaro brizus prie Gardos ežero. Tačiau pagalvojus apie žmones jam vėl su-

skausdavo širdį. Vieną po kito prisiminė įvairius žmones, ir visi jie ėjo pro šalį, palikdami jį vieną, nė vienas neliko kartu. O kaip jis pats laikėsi jų atžvilgiu, ar buvo ištikimas? Tik tiek, kad palikdavo juos ne taip staiga kaip kiti. Bet svarbu *ne tai*. Didžiausia kančia, kai žmogus jautiesi vienišas. Tikėjimas, jog siela su siela gali susilieti, – grynas melas. Nesusilieja nei su motinos, kuri sodindavo tave ant kelių, siela nei su draugo, nei su žmonos, kuri rymodavo prie tavo širdies...

Į vakarą žaizdoje prasidėjo uždegiminis procesas, ir skausmai ėmė vis didėti.

Vakare atėjo Hjerildas ir valandėlę pasėdėjo prie jo; vidurnaktį jis vėl atėjo ir sėdėjo ilgai. Nilsas labai kentėjo ir dejavo iš skausmo.

– Vieną rimtą žodį, Liūne, – tarė Hjerildas. – Norite dvasininko?

– Su dvasininkais aš neturiu nieko bendra kaip ir jūs, – sušnibždėjo Nilsas su kartėliu.

– Apie mane čia negali būti kalbos: aš gyvas ir sveikas; nekamuokite savęs įsitikinimais; žmonės, kuriems lemta mirti, nebeturi jokių įsitikinimų, o jei ir turi, tai nesvarbu, kokie jie yra; įsitikinimai tėra svarbūs gyviesiems, gyvenime jie naudingi. Bet negi bent vienam žmogui gali turėti kokios reikšmės, ar jis mirs vienaip, ar kitaip įsitikinęs? Patikėkite, kiekvienas mūsų turi šviesių, malonių vaikystės prisiminimų; man yra tekę matyti tiek daug mirštančių, – sužadinti prisiminimai visada teikia paguodos. Būkime garbingi; vadinkime save, kaip norime, vis dėlto mes niekaip negalime visiškai pašalinti Dievo iš dangaus; mūsų protas pernelyg dažnai vaizduodavosi Jį sėdintį aukštybėse, Jis ten įskambintas ir įgiedotas mums dar nuo mažens.

Nilsas linktelėjo.

Hjerildas pasilenkė prie jo, kad išgirstų, ar jis nenori ko pasakyti.

– Teisingai kalbate, – sušnibždėjo Nilsas, – bet... – ir ryžtingai pakratė galvą.

Stojo ilga tyla, ir tik nuolatinis kaimiečio ho ho, ho ho pamažu kapojo laiką.

Hjerildas pakilo.

– Sudie, Liūne, – tarė jis, – vis dėlto kaip gražu mirti už vargšę mūsų tėvynę.

– Taip, – atsakė Nilsas, – bet ne šitaip manėme atlikti savo pareigą, svajodami apie tai anuomet, senais senais laikais.

Hjerildas nuėjo; atsidūręs savo kambaryje, jis ilgai stovėjo prie lango, žvelgdamas į žvaigždes.

– Jei būčiau Dievas, – sumurmėjo jis ir mintyse pridūrė: – pirmiausia išgelbėčiau tą, kuris neatsiverčia paskutinę akimirką.

Skausmai vis labiau ir labiau kamavo Nilsą, negailestingai raižė ir varstė krūtinę, kol pasidarė nebepakenčiami. Gal ir gera būtų turėti Dievą, kuriam galėtum melstis ir skųstis.

Į rytą jis ėmė kliedėti; uždegimas plito visu smarkumu.

Taip truko dar dvi paras.

Kai Hjeriidas matė Nilsą Liūnę paskutinį kartą, šis gulėjo kliedėdamas apie savo ginkluotę ir apie tai, kad norįs mirti stačias.

Pagaliau jis mirė, mirė sunkia mirtimi.

NOSTALGIJOS DAINIUS IŠ DANIJOS PAKRAŠČIO

„Gimiau Thistede 1847 m. balandžio 7 d. Apie savo gyvenimą galiu pasakyti tiek, kad neprisimenu nieko tokio, kas būtų verta dėmesio“, – rašė Jensas Peteris Jacobsenas iš savo gimtojo miesto Georgui Brandesui 1880 m. Thistede, mažame jaukiame Šiaurės Jutlandijos miestelyje, atsisukusiame į Limo fiordą, prabėgo būsimojo rašytojo vaikystė ir paskutinieji gyvenimo metai. Miesto centre tebestovi rašytojo gimtasis namas, kuklutis sodo namelis, kurį J. P. Jacobsenas buvo pavertęs darbo kabinetu, čia pat, šalia baltutėlės bažnyčios, ir paskutinė jo poilsio vieta...

Beje, namelis dabar stovi vienišas, nes sodo nebėra. Šis sodas rašytojui teikė įkvėpimo vaikystėje ir gyvenimo pabaigoje, kai jis sunkiai sirgo.

Apskritai J. P. Jacobsenas neįsivaizduojamas be gamtos pasaulio, kuris jį nuvedė tiek meno, tiek ir mokslo keliu.

Apie J. P. Jacobseno meilę gėlėms sklido legendos. Pasakojama, kad vaikštinėdamas po bažnyčios šventorių, kur dabar ilsisi jo palaikai, jis savo ligotomis rankomis tarsi vaiko plaukus glostydavo rožes, kalbėdavosi su jomis lyg su žmonėmis ir sielvartaudavo nukritus jų žiedams. Tai buvo tikrasis Jensas Peteris Jacobsenas.

Pirklio sūnus Jensas Peteris būdamas šešiolikos metų palieka tėvų namus ir, atvykęs į Kopenhagą, įstoja į brolių Dalių mokyklą. Jaunuolio talentas pradeda skleistis už mokyklos sienų. 1864 m. jis leidžia savaitraštį „Quas“, kuris originalus tuo, kad niekad nebuvo spausdinamas ir neturėjo nė vieno abonento.

Bet „Quas“ buvo kūrybinio kelio pradžia, subtili kūrybinė laboratorija.

J. P. Jacobseno kelias į kūrybą vingiavo, galima sakyti, per mokslą. Kopenhagos universitete jis pasirinko studijuoti gamtos mokslus. Susižavėjęs Darvino mokslu, ėmė versti jo veikalus, o 1873 m. gavo premiją už originalų mokslinį traktatą ,,Sisteminė ir kritinė apžvalga apie Danijos desmidžius" *(Aperçu systématique et critique sur les desmidiacées du Danemark)*, kuris buvo atspausdintas „Botanikos žurnale“ *(Journal de Botanique)* 1874 m. Nors vėliau, apie šį veikalą užsimindamas G. Brandesui, jaunuolis

abejojo, ar nors vienas žmogus bus jį skaitęs, gamtamokslinių studijų reikšmė išryškėjo grožinėje kūryboje: šiaip ar taip, kurdamas gamtos vaizdus, rašytojas pasinaudojo ne stebėtojo-diletanto, o tyrinėtojo patirtimi.

Faustiškai palinkusį prie gamtamokslinių traktatų jaunuolį iš Thistedo jau viliojo ir kita Kopenhaga: ta, kuri siūlo naktinį kavinių gyvenimą, ta, kurioje sukiojasi tokie amžiaus pabaigos kultūros šviesuliai, kaip broliai Edvardas ir Georgas Brandesai, Henrikas Ibsenas ir kiti. Būtent G. Brandesui blyškiaveidis dvidešimt dvejų metų jaunuolis parodo savo eilėraščius, tarp kurių yra ir „Arabeska“, nušvietusi erdvę tolesniems rašytojo meniniams ieškojimams. Didžiojo kritiko vertinimas buvo griežtas, tačiau įžvalgus – į literatūrą jis matė ateinantį naują talentą. Pano siluetas, iškylantis ne tamsiame paslaptingame miške, o sieloje, sklidinoje meilės, tarsi kviečia atsiduoti gamtos stichijai. Tiek J. P. Jacobsenas, tiek jo herojų prigimtis kažkuo gimininga Panui, bet tai skausminga giminystė, nes daugeliu atvejų ir rašytojas, ir jo veikėjai panašūs į Paną, kuris išvytas iš savo karalystės. Būdami nuo šios karalystės atplėšti, jie jaučiasi vieniši, apleisti, nereikalingi. Toks yra ir Mogensas, to paties pavadinimo novelės herojus, į kurį ypatingą dėmesį atkreipė P. Skramas. „Mogense“ išryškėja ir ženklinanti visą J. P. Jacobseno kūrybą gyvenimo ir svajonės antinomija. Kaip pastebėjo kitas J. P. Jacobseno tėvynainis H. Bangas, „Mogensas“ bylojo tai, kad pačioje kūrybinio kelio pradžioje J. P. Jacobsenas susiformavo kaip menininkas[1]. „Iš esmės ši novelė reiškė revoliuciją“, – rašė H. Bethgė 1920 m. Berlyne išėjusioje knygoje[2]. J. P. Jacobseno kūrybinė biografija — vos keliolika metų. Per šį trumpą laiko tarpą rašytojas Danijoje (Kopenhagoje bei Thistede) parašo keletą novelių („Šūvis rūke” – *Et skud I taagen*, „Maras Bergame” – *Pesten I Bergamo*, „Du pasauliai” – *To verdener*, „Ponia Fions” – *Fru Fonss*, „Tegu rožės žydi” – *Der burde have været roser*, pluoštą eilėraščių, tarp jų — ir „Gurės dainas” (*Gurrelieder*), du romanus — „Ponia Mari Grubė” (*Fru Marie Grubbe*, 1876), ir „Nilsas Liūnė” (*Niels Lyhne*) (1880). Tai ir yra tikroji rašytojo biografija. Vokiečių literatūrologas Fr. Gundolfas yra pasakęs, kad menininkas gyvena tiek, kiek save išreiškia meno kūrinyje, ir šie žodžiai Jacobseno atžvilgiu itin aktualūs. R. Musilis rašydamas apie „Ponią Mari Grubę“, pagrindinę heroję vadina ne žmogumi, o arabeska, šitaip irgi pabrėždamas romano modernumą[3].

„Ponia Mari Grubė“ iš pirmo žvilgsnio primena istorinį romaną: juk romano įvykių karuselė sukasi XVII a. antroje pusėje ir XVIII a. pradžioje, daugiausia Danijoje: Eriko

---

[1] *Банг Г. И. П.* Якобсен. – Писатели Скандинавии о литературе. – М., 1982. – С. 25.

[2] *Bethge H.* Jens Peter Jacobsen. – Berlin, 1920. – P. 28.

[3] *Sørensen B. A.* Jens Peter Jacobsen. – München, 1990. – P. 57.

Grubės dvare, karaliaus rūmuose. Aplink pagrindinę veikėją išnyra istorinių asmenybių siluetai, tačiau istorija rašytojai tėra greičiau fonas, savotiškas teatras ir atrakcionas, kuris neturi lemiamos reikšmės pagrindinių veikėjų gyvenimo peripetijoms. Prieš porą šimtmečių iki J. P. Jacobseno gyvenusi Mari Grubė, išaugusi provincijos dvarely, perėjusi karališkųjų rūmų menes ir vėl grįžusi į provincinį gyvenimą, rašytoją domina ne kaip istorinių kronikų herojė, o kaip visais laikais vienokia ar kitokia forma iškylančios *animos*, moteriškumo variantas, kaip viena iš „melancholikų bendrijos" atstovių, tinklo, gaubiančio žemę ir jungiančio širdis, grandis.

Romano „Ponia Mari Grubė" idėją galima aptikti „Nilso Liūnės" puslapiuose, Bigumo ir Edelės santykių istorijoje. Kad ir kaip aukštai žmogus keltų savo sostą, kad ir kokia ypatingo genialumo tiara gaubtų jo galvą, jis vis dėlto niekad nėra tikras, kad vieną gražią dieną ir jam, kaip kitados karaliui Nabuchodonosorui, nekils keistas noras šliaužioti visom keturiom ir ėsti žolę drauge su paprastais gyvuliais", – pastebi pasakotojas. Taip atsitinka ponui Bigumui, toks yra ir Mari Grubės likimas, jos gyvenimo kelias, vedantis nuo karališkųjų rūmų iki kaimo smuklės ir keltininko namelio.

Iš pat vaikystės Mari Grubės siela kupina ilgesio, maža to, mergaitė anksti suvokia, kaip liūdna ilgėtis, jausti, kaip kažkas tarsi degina viduje ir nieko negalima padaryti. Savojo gyvenimo idealo ji ieško tiek didvyrių, tiek paprastų mirtingųjų pasaulyje. Pasak B. A. Sørenseno, „Mari Grubė jaučia, kad melancholijos šaknys slypi nenumalšinamame gyvenimo geisme, kuris ją kankina iki susitikimo su Siorenu. Ne „Dievas", o „gyvenimas" yra aukščiausia jos vertybė, ir jos melancholija kyla iš to, kad jai trukdoma susijungti su „gyvenimu", o ne su „Dievu"[4]. Gyvenimo geismas romane palyginamas su rūgstančiu vynu, vyną primena ir Mari Grubės būdas, jos amžinai nerimstantis kraujas. Tad natūralu, kad amžino ilgesio ir nerimo apimtos Grubės kelyje iškyla ištisa vyrų plejada: Ulrikas Kristijonas Giuldenliovė ir Ulrikas Frederikas – karališkosios šeimos nariai, Sti Hiogas ir Siorenas – žemųjų sluoksnių atstovai. Giuldenliovė, tas šiaurės Marsas ir danų Dovydas, Mari Grubei tarsi įrodo, kad didvyriai – ne praeitis, jis pažadina jos jausmus. Ir vis dėlto Giuldenliovė priešmirtinėje agonijoje Grubę apšaukia velnio pasiuntine, tarsi įžvelgdamas tai, kas slypi pačioje jos prigimties gelmėje. Ji ir pati, vėliau paleidusi peilį į Ulriką Frederiką, prisipažįsta, kad jaučiasi esanti įrankis blogųjų dvasių rankose.

Viena iš romano kulminacijų laikytina baleto–maskarado Frederiksborgo rūmuose scena (XI skyrius). Spalvingame šviesų, garsų ir kaukių sūkuryje savo giminaičiui Sti Hiogui Mari staiga atveria skausmingiausią sielos kampelį, prisipažindama, kad pasaulis

[4] Ten pat. – P. 55.

jai atrodęs gražus ir didingas, kad ji troško pajusti gyvenimo stiprumą, ištirpti savo liūdesy ar sudegti džiaugsme, bet šitokiu būdu save nuvedė neteisingu keliu: ji palietusi kažkokią stygą, kuri neturėjusi skambėti; dabar ji pajutusi, kad nebeatvers gyvenimo vartų ir liks už durų nekviesta tarnaitė. Šis prisipažinimas, nuskambąs karališkųjų rūmų aplinkoj, kontrastuoja tiek su aplinka, tiek su maskarado nuotaikomis. Tai prisipažinimas ne kaukei, o pačiam gyvenimui (ir sykiu – idealui), kuris pasirodo Sti Hiogo pavidalu. Sti Hiogas, prabylantis apie melancholikų draugiją, kuriai priklauso faustiškos prigimtys, trokštančios patirti viską, ir apie laimės trapumą, vėliau per muštynes Oldeburge parodo savo žvėriškumą ir sužavi jau klajonių keliu pasukusią Mari. Sti Hiogo paveikslą papildo gražusis stipruolis Siorenas, kuris Grubę patraukia fizine galia gaisro metu gelbėdamas žirgus. Šis „gyvenimo idealų" arabeską užbaigiantis personažas išryškina vieną iš skaudžiausių Grubės gyvenimo paradoksų: J. P. Jacobseno herojė, ieškojusi savo idealo ir klausiusi savo „širdies balso", nenorėjusi būti tarnaite už gyvenimo durų ir troškusi būti karaliene jo sūkury, Sioreno nuplakama virvėmis.

Romano finalas – senutės Mari Grubės susitikimas su jaunu magistru, būsimu XVIII a. danų literatūros klasiku Liudvigu Holbergu nuteikia nelauktoms ir kartu dėsningoms išvadoms. Nuo maro bėgantis jaunas danų intelektualas, prabylantis apie moralės ir jausmo santykį, iškyla kaip naujojo Švietimo amžiaus pranašas. Jaunojo magistro ir senosios Mari susitikimas ties perkėla gali simbolizuoti net ir dviejų epochų – XVII-ojo – Baroko amžiaus, ir XVIII-ojo, Švietimo amžiaus sandūrą. Mari nebežino, kiek savo gyvenime turėjo sielų, nes ji gyveno keliais būties lygiais, perėjo kontrastingas „barokinio gyvenimo" situacijas – nuo karališkojo maskarado iki gatvės rylininkės ir keltininkės, nuo meilės didvyriui iki meilės papraščiausiam vežikui. Ji įrodo, kad priklausomai nuo situacijos žmogaus sieloje kovoja visa, kas buvo kilnu ir kas buvo žema. Natūralu, kad susidūręs su tokiu barokišku Mari požiūriu į pasaulį, jaunasis XVIII a. magistras kaip tipiškas švietėjas reikalauja aiškaus, protu pagrįsto atsakymo apie žmogaus paskirtį šiame pasaulyje ir apie jo santykį su Dievu.

Įdomu pažymėti, kad Mari Grubės istorija įkvėpė ir garsųjį J. P. Jacobseno tėvynainį – H. K. Anderseną, kuris parašė graudžią romantinę istoriją „Paukštininkės Grėtės protėviai". H. K. Andersenas savo istorijoje pavaizdavo dvi priešingas moteris: romią paukščių globėją Grėtę ir jos senelę Mari, kuri vaikystėj draskė paukščių lizdus. Tad jau savaime senelė ir anūkė iškyla kaip dvi moralinės priešybės, nors abi – mylinčios būtybės. Bet Mari Grubę meilė veda moralinio nuosmukio linkme, o jos anūkės Grėtės atsidavimas sparnuotųjų pasauliui ją išaukština. Beje, H. K. Andersenas taip pat didelę reikšmę savo kūrinyje teikia epizodui su L. Holbergu.

Meniniu požiūriu efektinga scena su „trijų karalių žvakėmis", kurioje jaunasis magistras nuvainikuoja Grubės idealus. Kai senutė uždega karalių žvakes, Holbergas stato

žodinius spąstus („kiekvienam vyrui – po žvakę"), tarsi norėdamas sužinoti, kaip Grubė supras jo pasakymą: ar ji čia prisimins tuos tris Rytų išminčius, kurie nusilenkė kūdikėliui Kristui, ar prisimins savo tris vyrus. Ir H. K. Anderseno, ir J. P. Jacobseno kūrinių finalinėse scenose Mari Grubė lieka ištikima savo pirmapradžiam moteriškumui: idealus, netgi angeliškos moralės vyras jai yra niekas prieš neapvalytą materiją, kokį nors „arklidžių berną", jei jis traukia visa jėga.

Amsterdamo epizode magas Burrhis auksą vadina šventa pirmaprade materija, kurią reikia išvaduoti iš nešvarių žemės dulkių. Šis epizodas įdomus lyginant abu J. P. Jacobseno romanus – „Ponią Mari Grubę" ir „Nilsą Liūnę" – pirmapradiškumo atžvilgiu pirmojo romano veikėja tarsi įkūnijo *animos* transformaciją, amžiną veržimąsi į žemės dulkes, o Nilsas Liūnė iškyla kaip *animaus* transformacija, pirmapradės materijos analogas, įkūnijąs veržimąsi į dvasingumo aukštumas.

Romane „Nilsas Liūnė" J. P. Jacobsenas atsisako išorinių įvykių vaizdavimo, sykiu – tradicinio epinio siužeto. Tam tikra prasme šis romanas netgi paneigia „Mari Grubės" žanrą: Mari Grubė šiaip ar taip dar varžoma istorinio siužeto rėmų, tuo tarpu Nilsas Liūnė parodytas tokioje erdvėje, kurioje nėra kalendoriaus ir kuri toli nuo istorinio vyksmo. Pritariant H. Bangui, galima sakyti, kad J. P. Jacobseno herojai gyvena už laiko ribų, dėl to jie maksimaliai susikoncentravę ne į aplinką, o į save. Atsisakydamas išorinių įvykių vaizdavimo, J. P. Jacobsenas lieka ištikimas romantinei laisvos formos tradicijai, eseistiniam būties įprasminimo principui, taigi filosofijos ir beletristikos sintezei, kita vertus, kaip jau minėta, atveria modernaus romano perspektyvą, kurioje išsiskiria visų pirma R. M. Rilkės „Maltės Lauridso Brigės užrašai" ir J. Joyce'o „Jaunojo menininko portretas" – romanai, artimi J. P. Jacobseno kūriniams poetika ir stiliumi, pagrindinių veikėjų paveikslais, problemomis. Pats J. P. Jacobsenas buvo sąmoningai nusiteikęs prieš sustingusias formas, prieš charakterių vientisumą, kūrinio enciklopediškumą. Jis apskritai abejojo, ar iš viso įvairių dvasinio gyvenimo elementų kompleksas, veikiamas įvairių faktorių, gali sudaryti organišką visumą. Tokios organiškos visumos rašytojas vengė pasakodamas Mari Grubės bei Nilso Liūnės istorijas. J. P. Jacobseno romanuose ne kartą buvo ieškoma realizmo pėdsakų, bet jie įdomūs antirealistine ir net antiliteratūrine dvasia, tapybos ir muzikos sąlyčiais, atsispindinčiais atskirų veikėjų paveiksluose, stiliuje ir poetikoje. Jo vaizdavimo technika buvo lyginama su dailininko technika[5]. „Nilso Liūnės" vaizdai siejami su Böklino kūryba (įdomi ponios Bojės ir Böklino undinės paralelė), su prerafaelitų ir simbolistų estetika[6].

---

[5] *Bethge H.* Jens Peter Jacobsen. – P. 68.

[6] *Jensen N. L.* Jens Peter Jacobsen. – Boston, 1980. – P. 95.

„Nilso Liūnės" veikėjai yra meniškos natūros: pats Nilsas Liūnė svajoja tapti poetu, vadinamas tapytoju be rankų, o jo draugas Erikas yra dailininkas. Erikas, savo svajones ir ilgesį bandantis įkūnyti paveiksluose, iškyla kaip XIX a. danų tapytojo simbolis – jo paveikslai akivaizdžiai primena J. P. Jacobseno amžininkų jutlandiškuosius peizažus, sukeliančius skausmingą pasaulio pakraščio pojūtį, tolumų ilgesį (X skyrius). Šie paveikslai yra ir kitų romano personažų, paties Nilso dvasinis veidrodis, atspindįs jų efemerišką būtį. Eriko nutapytos svajonės ir Nilso neišsakyta sapnų karalija susilieja į vientisą simfoniją, kurią papildo Fenimoros dainavimas. Rašytojas subtiliai atskleidžia meniškų sielų dramatizmą: jos visą laiką tarsi pakylėtos virš žemės, nors dažnai būtent žemiškoji tikrovė jas traukia, jos nori išreikšti paslaptis, kurių neįmanoma išreikšti paprastais žodžiais įprastoje kasdienybės atmosferoje, jos apimtos svaigulio, kuris atima jėgas.

J. P. Jacobseno personažų neapibrėžtumą yra puikiai supratęs G. Brandesas: nesąmoningo gyvenimo vaizdus, iškylančius rašytojo kūryboje, jis palygino su šimtais tūkstančių dulkelių, tvyrančių ore. „Skaitytojui atrodo, kad jis girdi ir skiria tuos sielos elementus, šių nežinomų sferų muziką", – rašė D. Brandesas[7]. Čia galima pritarti ir tiems tyrinėtojams, kurie Nilso Liūnės ar Mogenso paveikslus sieja su Jutlandijos pajūrio pakrančių miglotumu ir neapibrėžtumu – su tuo, kas formavo danų nacionalinį charakterį apskritai. „Jis vėl atsisėdo ant suolo ir, padėjęs delną ant mandolinos stygų, įsmeigė akis į fiordą, kurio melsvai pilkame paviršiuje tįsojo blizgantis mėnesienos tiltas, nusidriekęs pro tamsų laivą iki pat mėlynos kaip debesys žemės, iki švelnių, melancholiškų, baltame rūke skendinčių Morso kalvų". Šis vaizdas subtiliai išreiškia Nilso Liūnės vienatvę – jo siela taip pat nuolat skendi baltame rūke, tad panaši į miglotą Jutlandijos kraštovaizdį.

„Nilsas Liūnė" vadinamas nostalgijos knyga. Ne tik pagrindinis veikėjas Nilsas, bet ir kiti personažai gyvena didžiojo laukimo ir kartu – didžiojo neišsipildymo nuotaikomis, kurios juos nuolat gaubia nostalgijos aureole. Nilso nostalgija – tai ilgesys, kuris, rodos, neturi nei pradžios, nei pabaigos. Tai troškimas susilieti su idealybe, nuolat tvyranti įtampa tarp to, kas prarasta, ir to, kas dar neatrasta, benamiškumo jausmas, apėmęs sielą, kuri labiausiai trokšta turėti namus (Kalėdų epizodas). Nilsas Liūnė „jautėsi taip, lyg jo būtybės gelmėse kažkas iš lėto nuolat judėtų, virtų, kiltų į viršų ir veržtųsi pirmyn – vis tiek kur, kad ir toliau. Jis buvo taip nusiteikęs, tarsi kažko lauktų, lyg kažkas turėtų ateiti iš tolumos, – tolima muzika, kuri iš lėto ataidės gausdama ir skambėdama, ūždama ir grasindama, įtrauks jį į savo sūkurį, pagaus nežinia kaip ir nusineš kažin kur, atpūs nelyginant upė, šėls tarsi bangų mūša, o paskui..."

---

[7] *Брандес Г.* Собрание сочинений, Т. 2. – Киев, 1902. – С. 239.

Iš šių (ir panašių) nostalgiškų pasažų sukomponuotame romane iškyla maksimaliai atvira romantinio svajotojo siela. J. P. Jacobseno žmogus – tai būtybė, kurio tikrasis gyvenimas prasideda anapus „aš“, kuris trokšta susilieti su kitu, gyvena jame. „Nesibijok pasimesti tarp didesnių asmenybių, negu pats esi“, – tai pagrindinis Nilso Liūnės imperatyvas. Nilsas, ilgai ieškojęs savo dvasinio kelio, troškęs realizuoti save mene ir artimųjų žmonių rate, palieka šį pasaulį skaudžiai suvokdamas, kad siela susilieti su siela negali, kad visi praeina pro šalį, ir jis lieka vienišas.

Dievindami tuos, kurie gyvena šalia, J. P. Jacobseno veikėjai yra apimti artistinio ir individualistinio religingumo, kuris valdo jų protą, jausmus, poelgius, formuoja jų gyvenimą. Nilsas Liūnė ir jam artimos sielos tarnauja savo kultui, jų religingumas nebesusijęs su bažnyčia, dogma ir dangumi, garbinimo energiją jie nukreipia į žemiškojo pasaulio pavidalus: Mari Grubė savo idealo ieško karališkuose rūmuose ir užeigose, Nilsas Liūnė vaikiškuose žaidimuose susitapatina su danų didvyriu Holgeriu Danu, Bigumas, būdamas teologijos kandidatas (!), jaučiasi artimas Prometėjui ir panašiems dvasios galiūnams. Tai yra ir viršasmeninis bandymas įsilieti į pasaulio dvasios istoriją, giliausio žmogiško poreikio – ieškoti dievų čia, žemėje, išraiška. Šia prasme „Nilso Liūnės“ kulminacija laikytina Nilso ir jo motinos kelionė į J.-J. Rousseau Klarensą: Nilso motina ponia Liūnė čia tarsi prisiliečia prie išsvajoto, dievinamo pasaulio, tačiau tik tada, kai yra priartėjusi prie nebūties slenksčio. Liūnės motina, ilgėdamasi spalvų, kurių neturi gyvenimas, ant amžinybės slenksčio (lyg mūsų Šatrijos Raganos mamatė) suvokia, kad žemiškojo grožio pilnybė jai atsivers tik iš anapus. Motinos nostalgija, išreikšta mėlynos spalvos simboliais, čia primena Šatrijos Raganos apsakymo „Ant Uetlibergo“ veikėjos kelionę į garsųjį Šveicarijos kalną.

Nilsas Liūnė – daniškasis „žmogus be savybių“, galimybių žmogus. Pats J. P. Jacobsenas pripažino, kad Nilsas Liūnė įkūnijo danų charakterį. 1928 m. prancūziškame „Nilso Liūnės“ leidinyje E. Jaloux rašė: „Tai – šiaurės „Jausmų ugdymas“, tai – danų „Vilhelmas Meisteris“[8]. Šie apibūdinimai – tai vis aliuzijos į klasikinius romanus, kurie laikomi kertiniais akmenimis vienoje ar kitoje literatūrinėje epochoje. „Nilsas Liūnė“ siejamas su XIX a. filosofija, visų pirma – su A. Schopenhauerio bei S. Kierkegaardo idėjomis. Nilso Liūnės gyvenimo etapai lyginami su danų mąstytojo iškeltomis gyvenimo kelio stadijomis: estetine, arba donžuaniškąja, etine, arba apsisprendimo, stadija, ir religine, vedančia į Absoliutą. Gražioji Edelė Kopenhagoje Nilsą veda į estetiškąją gyvenimo stadiją, ponia Bojė, niekinanti Nilso fantaziją ir atstumianti jį, bei Fenimora, kurią įsimylėjęs, jis išduoda draugą Eriką, priartina prie etinės stadijos, o Gerda,

[8] *Jaloux E.* Avant – propos. – Niels Lyhne. – Paris, 1928. – P. XI.

priartinusi Nilsą prie išsvajotosios laimės ir harmonijos, bet anksti paliekanti šį pasaulį ir tikinti Dievo karalyste, herojui atveria religinę stadiją. Bet kiekviena stadija Nilso Liūnės kelyje herojaus nepriartina prie laimės, apie kurią svajoja jo motina ir jis pats. Laimė ir svajonė – nesuderinamos sąvokos, netgi priešingi poliai. Svajotojas negali būti laimingas, nes eina pakopomis, kurios veda į tolstantį tikslą, o jei patiria laimę, tai ilgesy, o ne tikrovėje. Tad Nilsas lieka „laimės kūdikiu" tik savo motinos vizijose. Meilė jam irgi neatneša tikros laimės – tai tėra trumpalaikis apsvaigimas, kuris tik dar kartą patvirtina nesibaigiančią vienatvę: „Kiekviena laimės pilis remiasi pamatu, į kurį įmaišyta smėlio".

Tiek meilėje, tiek kūryboje Nilsą Liūnę lydi „pradėjimo džiaugsmas", visa jo būtis – tai „nuolatinis įsibėgėjimas šuoliui", pradžių vėrinys, kuris sukelia beprasmybės pojūtį. Bet būtent ši sielos skleidimosi misterija, efemeriškas būties virpėjimas vos girdimais garsais ir vos matomais atspalviais, tas nesibaigiantis savęs ieškojimas Nilso Liūnės paveikslui suteikia ypatingo žavesio. J. P. Jacobsenas, vaizduodamas savo herojaus „svajonių džiaugsmą", atskleidžia ištisą dvasinio gyvenimo begalybę, kurioje pats herojus jaučiasi ir titanu, ir menka bejėge būtybe (šiuo požiūriu ypač poetiškas spinduliuojančios bekraštės jūros įvaizdis iškyla Klarenso epizode). Šioje begalinėje Odisėjoje, plačioje žinijos jūroje Liūnė klajoja tarp fizinio ir metafizinio pasaulio ir visą patyrimą paverčia dvasine energija, kuri romano tekste iškyla kaip intymus, dienoraštiškas pasakojimas apie žmogaus tapsmo kelią. Čia įsiklausykime į S. Zweigą: „Švelni lyrinė migla, sklandanti virš knygos puslapių, suteikia gyvenimui, pavaizduotam tenai, pasakos žavesį, niekados jos nepaversdama nieku, nes Jacobsenas nekūrė romantinių (t.y. nerealių) figūrų ir situacijų, jis tik suteikia jiems aukščiausio dvasingumo ir aukščiausio bekūniškumo ir taip priartina prie Keatso, Novalio ir Hölderlino ir kitų anksti nutilusių, kitų, pavertusių gyvenimą ir tikrovę muzika, pasaulio".[9]

J. P. Jacobsenas buvo vienas iš tų menininkų, kurie per palyginti trumpą laiko tarpą, skirtą jiems šiame pasaulyje, rodos, sugebėjo pasakyti viską – apie save, žmogų, žmoniją. Maža to, jis priklauso ir tai kategorijai menininkų, kurie su palyginti nedideliu kūrybiniu palikimu (1972 m. Kopenhagoje išėjo rašytojo penkiatomis) sugebėjo sukelti milžinišką estetinio poveikio bangą, kuri, ir pasibaigus žemiškai biografijai, tarsi pratęsė jo dvasinę biografiją dar šimtu metų įspūdingoje dvasinių giminaičių plejadoje. Dėl to J. P. Jacobsenas, būdamas XIX a. kūrėju, tapo ir XX a. kūrėju – juk didžiausi jo bendraminčiai, nuosekliausi dvasios broliai buvo mūsų amžiaus rašytojai. Tad ir kalbant apie rašytojo kūrybinę biografiją, apie jo portretą, matyt, tikslinga pacituoti R. M. Rilkės eilėraštį,

---

[9] *Цвейг С.* „Нилс Люне" Иенса Петера Якобсена. – Собр. сочинений. – Т. 7. – М., 1963. – С. 457.

parašytą 1897 m. atradus dvasios brolį Danijoje: „Jis buvo vienišas dainius, išblyškęs mėnesienos poetas“[10].

„Išblyškęs mėnesienos poetas“ danų ir Europos literatūros kontekste iškyla kaip meninis paradoksas: nepretenduodamas į korifėjų ar dvasios vadų olimpą, jis tapo vienu iš moderniosios literatūros pradininkų, pirmuoju modernistu literatūroje[11]. Ieškodamas skirtumų tarp J. P. Jacobseno ir senųjų psichologinių romanų, H. von Hofmannsthalis pabrėžia, kad šis danų rašytojas vaizduoja iš esmės nepavaizduojamus dalykus ir galias. B. A. Sørensenas, atsiremdamas į H. von Hofmannsthalį, pabrėžia, kad J. P. Jacobsenas minčių šuoliais bei fluktuojančių asociacijų srautais išpranašauja vidinį monologą bei sąmonės srautą, taigi europinio avangardo techniką[12].

Tėvynainis G. Brandesas J. P. Jacobseną laikė didžiausiu savo laikų koloristu, ryškiausiu beletristu tapytoju Šiaurės literatūrose[13]. J. P. Jacobseno kūryba žavėjosi tėvynainis P. Skramas. Beveik dviem dešimtmečiais vyresnis plunksnos brolis norvegas H. Ibsenas žavėjosi „Nilsu Liūne“: 1881 m. E. Brandesui jis rašė, kad kelias savaites skaitė romaną ir komentavo savo vakarinėse draugijose. Antroji susižavėjimo „išblyškusiu mėnesienos poetu“ banga nuvilnijo per XX a. pr. anglų, austrų ir vokiečių literatūrą, palietusi didžiausius kūrėjus: J. Joyce'ą, T. E. Lourence'ą, R. M. Rilkę, H. Hessę, T. Manną, S. Zweigą, H. Hofmannsthalį, M. Dauthendey'ų ir kitus. S. Zweigas „Nilsą Liūnę“ vadino savo kartos Verteriu[14].

J. P. Jacobsenas tapo R. M. Rilkės dvasinio gyvenimo vadovu, rekomenduotinu ir jauniems menininkams. R. M. Rilkė, parodydamas savo santykį su danų rašytojo kūryba geriausiuose laiškuose Cappui („Laiškai jaunajam poetui“), pabrėžia, jog apie pačią kūrybos esmę, jos gelmes ir amžinumą daug gali pasakyti du menininkai – A. Rodinas ir J. P. Jacobsenas. R. M. Rilkė visados su savimi vežiojosi dvi knygas – Šventąjį Raštą ir J. P. Jacobseno rinktinę. 1903 m. balandžio 23 dieną rašytas laiškas Cappui tapo chrestomatiniu jakobseniškosios sugestijos pavyzdžiu. „Štai prieš Jus atsivers „Nilsas Liūnė“, knyga, pilna didingumo ir gelmės, juo dažniau ją skaitai, juo labiau jauti joje esant visa nuo švelniausių gyvenimo kvapų iki pilno, sotaus svarbiausių jo vaisių skonio. Čia nėra nieko, kas nebūtų buvę suprasta, pagauta; patirta, nugirsta virpančiuose atsiminimų aiduose; nė vienas išgyvenimas nėra menkas, ir mažiausias įvykis išsiskleidžia lyg ištisa lemtis – lyg nuostabus, vos aprėpiamas audinys, kuriame kiekviena gija be galo švelnios

---

[10] Cit.: *Sørensen B. A.* Jens Peter Jacobsen. — P. 120.

[11] *Borum P.* Danish Literature. – Copenhagen, 1979. – P. 50.

[12] *Sørensen B. A.* Jens Peter Jacobsen. – P. 57.

[13] *Брандес Г.* Собрание сочинений. – С. 209.

[14] *Цвейг С.* „Нильс Люне“ Иенса Петера Якобсена. – С. 457.

rankos išverta ir nutiesta greta kitos, ir šimtų kitų laikoma ir nešama. Jūs patirsite didžią laimę, skaitydamas šią knygą, ir, nuolat apimtas nuostabos, vaikščiosite tartum naujam sapne. Bet aš galiu Jums pasakyti, kad ir vėliau visada su ta pačia nuostaba sklaidai šias knygas ir jos nebūna praradusios nė stebuklingiausios jėgos, nė to pasakiškumo, kuriuo pirmą sykį užlieja skaitytoją“[15].

J. P. Jacobsenas, kaip žinome, parašė du romanus, bet vis dėlto šalia jų egzistuoja ir trečiasis romanas, kuris pratęsia pirmųjų dviejų – „Ponios Mari Grubės“ ir „Nilso Liūnės“ meninę tradiciją. Tai R. M. Rilkės „Maltės Lauridso Brigės užrašai“, parašyti praėjus trims dešimtmečiams po to, kai pasirodė „Nilsas Liūnė“. Šio romano veikėjas – taip pat danų aristokratas, taip pat, kaip ir jo pirmtakas, atsiduria prieš amžinuosius egzistencinius klausimus. „Ar gali būti, kad mes, nepaisant visų išradimų ir pažangos, nepaisant kultūros, religijos ir pasaulinės išminties, pasilikome gyvenimo paviršiuje? Ar gali būti, kad net ir tą paviršių, kuris, šiaip ar taip, dar būtų šio to vertas, aptraukėme neapsakomai nuobodžia medžiaga, ir jis dabar atrodo kaip svetainės baldai per vasaros atostogas?“ – klausia savęs R. M. Rilkės personažas tarsi antrindamas pirmtakui Nilsui Liūnei.

Lietuvoje bene uoliausias J. P. Jacobseno skaitytojas buvo Jurgis Savickis. Prie šio rašytojo kūrybos jis priartėjo dviem keliais: per G. Brandesą (abu buvo didžiojo kritiko protežė) ir studijuodamas jo kūrybą. J. Savickis šio rašytojo knygas laikė savo mėgstamiausia lektūra, vertino jį kaip nepralenkiamą stilistą. Įdomu tai, kad 1925 m. J. Savickis laiške F. Bugailiškiui rašė, jog ruošiasi versti H. C. Anderseno pasakas ir „danų pažibą – stilistą, rašiusį puslapius metais, J. P. Jacobseną, gal tik trumpesnį veikalą“[16], bet vertimo J. Savickio palikime neaptinkame. Kalbant apie tipologinius lietuvių literatūros ryšius su J. P. Jacobsenu, reikia nusikelti į amžiaus pradžios rusų literatūrą: J. Baltrušaičio novelė „Lašai“ *(Капли)*, pasirodžiusi rinkinyje „Северные цветы“ 1901 m., daug kuo artima J. P. Jacobseno „Mogensui“.

SILVESTRAS GAIŽIŪNAS

[15] *Rilkė R. M.* Laiškai jaunajam rašytojui (rankraštinis vertimas).

[16] Cit.: *Žėkaitė J.* Jurgis Savickis. – V., 1994. – P. 78.

PAAIŠKINIMAI

MARI GRUBĖ

[1] *...likusią dar iš Belou laikų.* – *Belou* – sena Meklenburgo didikų giminė.

[2] *Grizelda* – G. Boccaccio „Dekamerono" herojė.

[3] *Brunhilda ir Grimilda* – t.y. Brunhilda ir Krimhilda, senovės skandinavų ir germanų epo herojės (žr. „Nybelungų giesmė").

[4] *...apie birželio pirmąją paskelbtą karą.* – 1657 m. birželio pirmą dieną prasidėjo Danijos–Švedijos karas. XVII a. šios šalys ne kartą kariavo dėl viešpatavimo Baltijos jūroje. 1657–1660 metų karas smarkiai susilpnino Daniją, kuri prarado dalį savo valdų Skandinavijos pusiasalyje.

[5] *...keliauti į Orsą...* – t.y. į Orhusą.

[6] *Hanso Ulriko Giuldenliovės našlės, ponios Rigicės Grubės...* – *Hansas Ulrikas Giuldenliovė* (Hans Ulrik Gyldenløve, 1615–1645) – nesantuokinis karaliaus Kristijono IV sūnus, pasižymėjęs palaidu gyvenimo būdu. 1641 m. vedė Rigicę Grubę (Rigitze Grubbe, 1618–1689), Mari Grubės tetą.

[7] *Čia spietėsi Trolių, Sehestedų, Rozenkrancų ir Kragų šeimos...* tai Danijos aristokratų šeimos.

[8] *Joachimas Gersdorfas* (Joachim Gersdorff, 1611–1661) – Danijos valstybės veikėjas, ėjęs svarbias administracines pareigas.

[9] *Karlo van Manderio name...* – *Karlas van Manderis* (Carl van Mander, 1610–1680) – olandų tapytojas, persikėlęs gyventi į Daniją tapo karaliaus dvaro dailininku.

[10] *Ulrikas Frederikas* – t.y. Ulrikas Frederikas Giuldenliovė (Ulrik Frederik Gyldenløve, 1638–1704) – nesantuokinis Danijos karaliaus Frederiko III ir Margaretės Papen sūnus.

[11] *...švedai patraukė Kopenhagos pylimų link.* – 1658 m. rugpjūtį švedai puola Kopenhagą.

[12] *Pylimu raitas prašuoliavo karalius, buvo aišku, kad jis čia liks...* – Karalius Frederikas III pasakė: „Aš mirsiu savo gūžtoje" ir pats kovėsi gindamas Kopenhagą nuo apgulusios švedų kariuomenės.

[13] *...amžinatilsį karaliui Kristijonui gyvam esant...* – t.y. karaliui Kristijonui IV (1588–1648), kurio valdymo laikais Danija pasiekė didžiausios galybės.

[14] *Štai atjoja Giuldenliovė... – Giuldenliovė* (Ulrik Christian Gyldenløve, 1630–1658) – nesantuokinis karaliaus Kristijono IV sūnus, talentingas karvedys, ypač pasižymėjęs vadovaudamas Kopenhagos gynimui.

[15] *...Hileriodo rūmų salėse... – Hileriodo rūmai* – viena iš karaliaus rezidencijų, pastatyta XVIII a. viduryje netoli Kopenhagos.

[16] *Tuomet maldavau generolą Alefeldtą... – Alefeldtas* (Claus Alefeldt, 1614–1678) – danų generolas, pasižymėjęs 1643–1645 m. ir 1657–1660 m. Danijos–Švedijos karuose.

[17] *Didžiuliame sode už Kristoferio Urnės namo... – Kristoferis Urnė* (Cristoffer Urne, 1594–1663) – valstybės veikėjas, ėjęs iždininko, valstybės tarybos nario, vietininko Norvegijoje pareigas.

[18] *Jorgenas Urnė... Dramblio ordino kavalierius... – Jorgenas Urnė* (Jørgen Urne, 1598–1642) – Kristoferio Urnės brolis, maršalas, valstybės tarybos narys. *Dramblio ordinas* – aukščiausias Danijos karalystės apdovanojimas, įsteigtas 1464 m. karaliaus Kristijono I.

[19] *Holgeris Danas* – legendinis danų didvyris, kuris, pasak padavimų, miega Kronborgo pilies požemyje. Iškilus pavojui, Holgeris Danas pabusiąs ir ateisiąs tėvynei į pagalbą. *...Riteris Bajardas* (Pierre du Terrail Bayard, apie 1473–1524) – riteris, išgarsėjęs nepaprasta drąsa ir garbingumu.

[20] *Korficas Ulfeldtas* (Korfitz Ulfeldt, 1606–1664) – Danijos valstybės veikėjas, vienas iš aristokratų – absoliutizmo priešininkų. Karaliaus Frederiko III apkaltintas išdavyste ir nuteistas mirti pabėgo į Švediją.

[21] *Eleonora Kristina* (1621–1698) – Korfico Ulfeldto žmona. Vyrui pabėgus į Švediją, buvo įkalinta ir kalėjime praleido 24 metus. Išleista 1685 m., mirus Frederiko III žmonai karalienei Sofijai Amalijai, kuri labai jai pavydėjo. Eleonora Kristina Ulfeldt parašė prisiminimų apie kalėjime praleistus metus knygą.

[22] *Hansas Nansenas* (Hans Nansen, 1598–1667) – Kopenhagos burmistras, organizavęs miestiečių savanorių būrius. Įžymaus norvegų keliautojo F. Nanseno (1861–1930) protėvis. *Vilemas Fiurenas* ir kiti šioje pastraipoje minimi žmonės – istoriniai asmenys, atlikę svarbius vaidmenis to meto valstybės gyvenime.

[24] *Tuo metu jam buvo skirti apartamentai Rozenborge. – Rozenborgas* – rūmai Kopenhagoje, statyti 1610–1617 m.

[25] *...arijas apie Dafnį ir Amarilę... – Dafnis* – pasak graikų mito, piemuo iš Sicilijos, Hermio ir nimfos sūnus, bukolinės poezijos pradininkas. *Amarilė* – graikų poeto Teokrito (III a. pr. Kr. I pusė) „III-sios idilės" herojė. Teokrito kūryba turėjo didelės įtakos Europos pastoralinei poezijai.

[26] ... *po Diurenhaveno bukų skliautais...* – *Diurehavenas* – medžioklės parkas netoli Kopenhagos.

[27] *Valstybės susirinkimas, kuris nuėmus derlių prasidėjo Kopenhagoje...* – **1660 m.** Kopenhagoje įvyko valstybės susirinkimas, kuriame dalyvavo trijų luomų atstovai: dvasininkai, dvarininkai ir biurgeriai. Susirinkimo metu priimti aktai sustiprino karaliaus valdžią ir susilpnino dvarininkijos įtaką.

[28] *...Leandrui ir Leonorai kartu išgyvenus pusę metų...* – *Leandras ir Leonora* – danų literatūros klasiko Liudvigo Holbergo komedijos „Maskaradas" herojai.

[29] *...sužaidė daldesą su Mari...* – *Daldesas* – į šaškes panašus žaidimas.

[30] *...tarnautų užsienyje pas Karolį Gustavą... Karolis X Gustavas* (1622–1660) – Švedijos karalius, patyręs diplomatas ir karvedys. Kariavo su Danija ir Lenkija dėl viešpatavimo Baltijos jūroje.

[31] *...iki Frederiksborgo tolimas kelias...* – *Frederiksborgas* – karaliaus pilis, pastatyta XVII a.

[32] *Frederikas Trečiasis* (1609–1670) – Danijos karalius (1648–1670). Remiamas buržuazijos kovojo su dvarininkija. Jo valdymo metu Danijoje įsitvirtino absoliutizmas.

[33] *...įžymųjį alchemiką italą Burį* – *Buris* (Giuseppe Francesco Burrhi, 1627–1695) – italų alchemikas, kurį laiką gyvenęs ir dirbęs Danijoje.

[34] *Kristenas Skelis* (Christen Skeel, 1623–1688) – karaliaus Frederiko III, o vėliau ir Kristijono V patarėjas.

[35] *... liepė Olei Borchui...* – *Olė Borchas* (Ole Borch, 1626–1690) – danų mokslininkas, filologijos ir gamtos mokslų profesorius Kopenhagos universitete. 1667 m. tapo dvaro gydytoju. Įkūrė prestižinę „Borcho kolegiją".

[36] *...Saksonijos kurfiurstas atvyks susižadėti su princese Ona Sofija...* – *Saksonijos kurfiurstas* – Johanas Georgas II (1613–1680). *Ona Sofija* – karaliaus Frederiko III duktė.

[37] *...sulošim lanterį...* – *Lanteris* – kortų žaidimas.

[38] *Kronprincas Kristijonas* – Frederiko III sūnus, būsimasis karalius Kristijonas V (1670–1699).

[39] *Apsigyvenę Agerhuse...* – *Agerhusas* – tvirtovė Norvegijoje, netoli Oslo, Danijos vietininkų Norvegijoje rezidencija.

[40] *...neduoti jai nė vido...* – *Vidas* – smulki sidabrinė moneta.

[41] *Kiekviena miela diena buvo perkalama į dalerius, ortus...* – *Ortas* – 1/4 dalerio vertės moneta.

[42] *...buvo girdėjęs apie Kiprianą...* – *Kiprianu* vadintos burtų ir pranašysčių knygos.

[43] *...išsiųstų ją mano lėšomis į Bornholmą...* – Bornholmo sala tais laikais būdavo tremties vieta.

[44] *...už šešis sletdalerius...* – *Sletdaleris* – keturių markių vertės moneta.

[45] *...sėdėjo keturi prasčiokai ir lošė stiurvoltą.* – *Stiurvoltas* – azartinis kortų žaidimas.

[46] *...ir kad jis pats magistras, šiuo metu Borcho kolegijos alumnas, ir vadina jį Holbergu, Liudvigu Holbergu.* – Žr. 28 paaišk.

NILSAS LIŪNĖ

[1] *... nutūps paukštis Rokas... arba atsivers Aladino urvas...* – *paukštis Rokas* – tai didžiulis fantastinis paukštis, minimas arabų pasakose. *Aladinas* – rinkinio „Tūkstantis ir viena naktis" personažas. Šį motyvą vėliau panaudojo vokiečių kilmės danų poetas romantikas Adamas Gotlobas Ėlenšlėgeris (Adam Gottlob Oehlenschlager, 1779–1850) draminėje pasakoje „Aladinas, arba stebuklingoji lempa" (1805).

[2] *Žaisdavo tada ir Holgerį Daną...* – *Holgeris Danas* – žr.romano „Ponia Mari Grubė" 19 paaišk.

[3] *... siautėdavo pats princas Burmandas...* – *Princas Burmandas* – laukinis stabmeldys, baladės apie paladiną Ogirą veikėjas.

[4] *... pastatė Gurės pilį: negyva žuvelė... buvo mirusioji Tovė, o jie patys buvo karalius Valdemaras Aterdagas...* – *Gurės pilis* – XIV a. danų viduramžių pilis Šiaurės Rytų Zelandijoje, su kuria susijusios legendos apie *Valdemarą IV Aterdagą* (Valdemar Atterdag, 1320-1375), Danijos karalių nuo 1340 m.

[5] *... patekdavai pas ... Vaulundurą... Nilsą Klimą ir Mungą Parką, pas Peterį Simpelį...* – *Vaulunduras* – A. G. Ėlenšlėgerio „Sagos apie Vaulundurą" (1805) personažas. *Nilsas Klimas* – norvegų kilmės danų rašytojo Liudvigo Holbergo (Ludvig Holberg, 1684–1754) filosofinio satyrinio romano „Požeminė Nilso Klimo kelionė" (1741) personažas. *Mungas Parkas* (Mungo Park, 1771–1806) – škotų gydytojas, keliavęs po Afriką, tyrinėjęs Nigerį. *Peteris Simpelis* – anglų rašytojo Frederiko Mericto (Frederick Marryat, 1792–1848) to paties pavadinimo romano (1834) personažas.

[6] *... dievas, įgaudamas jaučio arba gulbino pavidalą... nenustodavo buvęs dievu.* – Turimas omeny Dzeusas, pasak vieno graikų mito, pasivertęs jaučiu ir pagrobęs Europą, o pasak kito – pasivertęs gulbinu ir suviliojęs Ledą.

[7] *... lyg būtų kalbama apie Ninevę arba Kartaginą...* – *Ninevė* (Ninevija) – svarbus senovės Asirijos miestas prie Tigro upės Šiaurės Irake, turintis labai seną istoriją, siekiančią V tūkstantmečio pr. Kr. vidurį. *Kartagina* – miestas dabartinio Tuniso pakrantėje, kurį po šimtmetį trukusių karų 146 pr. Kr. sugriovė romėnai.

[8] ... *Kopenhagą ... vadindavo „Akselio miestu"...* – *Akselis* (Aksel, 1128–1201), Lundo arkivyskupas, ministras ir karo vadas Valdemaro I ir Knuto VI valdymo metais. 1167 m. pastatė pilį, aplink kurią įsikūrė Kopenhagos miestas.

[9] ... *karaliui Nabuchodonosarui...* – *Nabuchodonosaras* – Babilonijos karalius (605–562 pr. Kr.), Asirijos imperiją nukariavusio Nabopalasaro sūnus. Kare su egiptiečiais vadovavo tėvo kariuomenei, sumušė faraono kariuomenę ir užkariavo Palestiną.

[10] ... *vadino Edelę savo Beatričė, Laura arba Viktorija Kolona...* – *Beatričė* – italų viduramžių poeto, filosofo, teologo ir politiko Dantės Aligjerio (Dante Alighieri, 1265–1321) mylimoji, apdainuota jo „Dieviškoje Komedijoje" (1300). *Laura* – italų renesanso poeto Frančesko Petrarkos (Francesco Petrarka, 1304–1374) eilėraščių („Canzoniere") lyrinė herojė. *Viktorija Kolona* (Colonna) – viduramžiais pagarsėjusios italų šeimos atstovė.

[11] ... *po skurdžiu Diogeno apsiausto milu.* – *Diogenas* (Diogenes, apie 412–323) – graikų filosofas moralistas, Antisteno mokinys, kinikų mokyklos atstovas, iki kraštutinio asketizmo išplėtojęs Sokrato mokslą apie pasitenkinimą pačiu savimi nepriklausant nuo išorinių sąlygų.

[12] *Paverskit mane Alkibiadu, duokit Don Žuano apsiaustą...* – *Alkibiadas* (Alcibiades, apie 450–404 pr. Kr.) – Atėnų politikas ir karo vadas, Periklio auklėtinis ir Sokrato mokinys. *Don Žuanas* (iš isp. *Don Juan*), pasak legendos, viliojęs moteris, žudęs jų meilužius bei nuskriaustus vyrus ir tėvus. Vienoje dvikovoje nukovęs savo meilužės tėvą ir, nuėjęs prie jo kapo, kvietęs antkapio statulą į puotą. Įžeista statula pačiupusi įžūlųjį akiplėšą už rankos ir nusitempusi į pragarą.

[13] *Roma skendi liepsnose!* – Aliuzija į 64 m. Romoje kilusį didelį gaisrą, nuniokojusį miestą.

[14] ... *imperatoriaus Augusto laikais...* – *Imperatorius Augustas* – Gajus Julijus Cezaris Oktavianas (63 pr. Kr. - 14).

[15] *Niekas jo taip nepaveikė kaip Gvidas Renis...* – *Gvidas Renis* (Guido Reni, 1575–1642) – italų dailininkas.

[16] *Andrea del Sartas, Parmidžaninas ir Luinis... nedarė įspūdžio... jį traukė Salvatorės Rozos kūriniai...* – *Andreas del Sartas* (Andrea del Sarto, 1486 – apie 1530) italų dailininkas, vienas didžiųjų brandžiojo Renesanso tapybos meistrų Florencijoje. *Parmidžaninas* (Girolamo Francesco Maria Mazzola Parmegianino, arba Parmigiano, 1503–1540) – italų dailininkas ir grafikas, vienas pirmųjų sukūręs elegantišką ir rafinuotą manierizmo stilių, kuris vėliau darė įtaką vėlyvojo Renesanso dailininkams. *Luinis* (Bernardino Luini, 1480–1532) – Lombardijos dailininkas, pagarsėjęs mitologinių ir religinių siužetų freskomis. *Salvatorė Roza* (Salvatore Rosa, 1615–1673) – italų dailininkas ir poetas.

[17] ... *parodė... Laseną, Balandžio antrosios didvyrį.* – 1801 m. balandžio 2 d. ties Kopenhaga vyko jūrų mūšis su Anglija.

[18] ... *Ėlenšlėgerio „Helgė"...* – eilėraščių ciklas apie Danijos senovę, išleistas 1814 m.

[19] *Paulina Borgezė* (Paulina Borghese, 1780–1825) – Napoleono sesuo.

[20] *Kaip meilės vergas Ganemas. – Ganemas* – „Tūkstančio ir vienos nakties" personažas.

[21] *Šarlotos Kordė kykas... – Šarlota Kordė* (Marie Anne Charlotte Corday d'Armont, 1768–1793) – Prancūzijos revoliucijos didvyrė, žirondistų šalininkė, 1793 m. nužudžiusi besimaudantį Ž. P. Maratą ir pati po penkių dienų giljotinuota.

[22] ... *prisiskaitęs Heibergo raštų... – Heibergas* (Johan Ludvig Heiberg, 1791–1860) – danų rašytojas, estetas, teatro kritikas, Hėgelio filosofijos sekėjas.

[23] *Šalia gulėjo dar kitos knygos: Stafeltas, Evaldas... – Stafeltas* (Adolph Wilhelm Schack von Staffeldt, 1769–1826) – vokiečių kilmės danų rašytojas. *Evaldas* (Johannes Ewald, 1743–1781) – danų rašytojas, poetas, dramaturgas. Jo kūryba paremta skandinavų legendomis ir padavimais.

[24] ... *dieviškasis Julijos Klarensas!* – Autorius čia turi omeny prancūzų rašytojo švietėjo Žano Žako Ruso (Jean-Jacques Rousseau, 1712–1778) romano „Julija, arba naujoji Eloiza" (1762) heroję.

[25] ... *kad geriau įžvelgtų gilią Edos ir sagų naktį... – Eda* (Edda) – senosios islandų literatūros paminklas, kurį sudaro poetinė „Vyresnioji Eda", XIII a. užrašytų skandinavų mitologinių ir herojinių giesmių rinkinys bei prozinė „Jaunesnioji Eda", mitografinis traktatas, kuriame perpasakoti ir susisteminti pagoniškieji senovės skandinavų mitai bei pateikta skaldų poezijos pavyzdžių.

[26] *Gormas Lokediurkeris* – legendinė senovės skandinavų asmenybė.

[27] ... *geriau negu savasis Holbergas, Bagesenas... – Holbergas* (Ludvig Holberg, 1684–1754) – norvegų kilmės danų rašytojas, moderniosios danų ir norvegų prozos bei savo krašto tautinio teatro kūrėjas. *Bagesenas* (Jens Baggesen, 1764–1826) – danų rašytojas ir poetas, rašęs daniškai ir vokiškai.

[28] ... *kaip Koridono ir Filidės sutuoktuvių lovos uždanga... – Filidė* – graikų mitologijoje Trakijos valdovo Sitono dukra, Demofonto žmona, kuri prakeikusi savo vyrą nusižudė. Pasak kito varianto, Filidė devynis kartus ėjo prie jūros kranto, norėdama pasitikti grįžtantį iš Trojos Demofontą, tačiau nesulaukusi mirė iš sielvarto. Ant Filidės kapo išaugo medžiai, išdžiūvantys jos mirties mėnesį. Apie Koridoną šaltinių nerasta.

[29] ... *vaizduojančiomis Dafnį, Arachnę ir Narcizą... – Dafnis* – žr.romano „Ponia Mari Grubė" 25 paaišk. *Arachnė* – Lidijos miesto Kolofono gyventoja, audeklų dažytojo dukra, mokėjusi gražiai siuvinėti ir austi. *Narcizas* – upių dievo Kefiso ir najadės Liriopės sūnus, nepaprastai gražus jaunikaitis. Jo tėvams buvo išpranašauta, kad Narcizas gyvens

tol, kol nepamatys savo veido. Pamatęs skaidriame šaltinio vandenyje savo veidą, Narcizas pats save įsimylėjo ir, niekaip negalėdamas atitraukti akių nuo savo atvaizdo, mirė.

[30] ... *apie Liūbeko apsupimą tūkstantis aštuoni šimtai šeštaisiais metais.* – Turbūt turima galvoje princo Frederiko ir danų armijos apsistojimas Holšteine 1805 m.

[31] ... *artimas Braueriui arba Ostadei...* – *Braueris* (Andriaen Brouwer, arba Brauwer, 1606–1638) – flamandų dailininkas, tapęs peizažus ir žanrines scenas. *Ostadė* (Andriaen von Ostade, 1610–1685) – žymus realistinės krypties olandų dailininkas ir grafikas.

[32] ... *skaitė Merieto romanus...* – *Merietas* (Frederick Marryat, 1792–1848) – anglų rašytojas, jūrų laivyno karininkas, pagarsėjęs realistiniais jūrų romanais, pilnais nuotykių ir humoro.

[33] ... *atrodo kaip Temistoklis...* – *Temistoklis* (Themistokles, apie 525–apie 460 pr. Kr.) – Atėnų valstybės veikėjas ir karvedys, įkūręs Atėnų jūrų laivyną ir per graikų-persų karus laimėjęs svarbių mūšių, tarp jų prie Salamino.

[34] ... *kai mirė karalius ir karo grėsmė ėmė vis didėti.* – Turima galvoje Danijos karaliaus Frydricho VII mirtis 1863 m. lapkričio 15 d. ir 1864 m. prasidėjęs Danijos karas su Prūsija dėl Šlėzvigo.

Parengė *AURELIJA REMEIKIENĖ*

TURINYS

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA



39 KNYGA

JENS PETER JACOBSEN

PONIA MARI GRUBĖ

NILSAS LIŪNĖ

Romanai

Tituliniame puslapyje
Vilhelm Hammershøi
Nusigręžusi jauna moteris interjere (1903–1904)

Parengė *Silvestras Gaižiūnas*

Serijos sudarytojas *Vytautas Visockas*
Redaktorius *J. Kubilius*
Meninis redaktorius *L. Spurga*
Korektorė *L. Girevičienė*

Užsakymas 33

Leidykla „VAGA", Gedimino pr. 50, 2600 Vilnius
Spausdino AB „Vilspa", Viršuliškių skg. 80,
2065 Vilnius

Jacobsen, Jens Peter

Ja-75 Ponia Mari Grubė; Nilsas Liūnė / Jens Peter Jacobsen. – Vilnius: Vaga, 1998.

(Pasaulinės literatūros b-ka / [serijos sudarytojas Vytautas Visockas]; dailininkas Arvydas Každailis; kn. 39. XIX a. literatūra)

Virš. aut. ir antr. nenurodyti. – Turinys: Ponia Mari Grubė: romanas / iš danų kalbos vertė Jonas Smilga; Nilsas Liūnė: romanas / vertė Liucina Starevičiūtė. – Kn. taip pat: Nostalgijos dainius iš Danijos pakraščio / Silvestras Gaižiūnas, p. 339.

ISBN 5-415-01360-1

Danų rašytojo J. P. Jacobseno (1847—1885) romane „Ponia Mari Grubė" (1876) vaizduojama nerimstanti, idealo ieškanti moteris. Romanas „Nilsas Liūnė" (1880) vadinamas daniškuoju „Jausmų ugdymu" ir „Vilhelmu Meisteriu...". Jo herojus – „žmogus be savybių", galimybių žmogus, įkūnijantis danų charakterį.

UDK 839.8-3